

Universitat de Lleida

L'associacionisme dels immigrants marroquins a Catalunya

Abderrafie ET Talydy Bahij

<http://hdl.handle.net/10803/672294>

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi doctoral i la seva utilització ha de respectar els drets de la persona autora. Pot ser utilitzada per a consulta o estudi personal, així com en activitats o materials d'investigació i docència en els termes establerts a l'art. 32 del Text Refós de la Llei de Propietat Intel·lectual (RDL 1/1996). Per altres utilitzacions es requereix l'autorització prèvia i expressa de la persona autora. En qualsevol cas, en la utilització dels seus continguts caldrà indicar de forma clara el nom i cognoms de la persona autora i el títol de la tesi doctoral. No s'autoritza la seva reproducció o altres formes d'explotació efectuades amb finalitats de lucre ni la seva comunicació pública des d'un lloc aliè al servei TDX. Tampoc s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant als continguts de la tesi com als seus resums i índexs.

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis doctoral y su utilización debe respetar los derechos de la persona autora. Puede ser utilizada para consulta o estudio personal, así como en actividades o materiales de investigación y docencia en los términos establecidos en el art. 32 del Texto Refundido de la Ley de Propiedad Intelectual (RDL 1/1996). Para otros usos se requiere la autorización previa y expresa de la persona autora. En cualquier caso, en la utilización de sus contenidos se deberá indicar de forma clara el nombre y apellidos de la persona autora y el título de la tesis doctoral. No se autoriza su reproducción u otras formas de explotación efectuadas con fines lucrativos ni su comunicación pública desde un sitio ajeno al servicio TDR. Tampoco se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al contenido de la tesis como a sus resúmenes e índices.

WARNING. Access to the contents of this doctoral thesis and its use must respect the rights of the author. It can be used for reference or private study, as well as research and learning activities or materials in the terms established by the 32nd article of the Spanish Consolidated Copyright Act (RDL 1/1996). Express and previous authorization of the author is required for any other uses. In any case, when using its content, full name of the author and title of the thesis must be clearly indicated. Reproduction or other forms of for profit use or public communication from outside TDX service is not allowed. Presentation of its content in a window or frame external to TDX (framing) is not authorized either. These rights affect both the content of the thesis and its abstracts and indexes.

Universitat de Lleida

TESI DOCTORAL

**L'ASSOCIACIONISME DELS IMMIGRANTS
MARROQUINS A CATALUNYA**

ABDERRAFIE ET TALYDY BAHIJ

Memòria presentada per optar al grau de Doctor per la Universitat de Lleida
Programa de Doctorat en Educació, Societat i Qualitat de vida

Director: JORDI GARRETA BOCHACA

Juny 2021

AGRAÏMENTS

Aquesta tesi doctoral és una de les fites més importants en la meva vida personal i això ha estat possible gràcies al suport de moltes persones i institucions i, per això, vull expressar el meu més profund agraïment a totes elles pel seu suport i acompanyament durant aquests últims anys.

En primer lloc, al Dr. Jordi Garreta Bochaca, director d'aquesta tesi, per l'interès que ha manifestat per aquest estudi, per la dedicació, l'exigència, la confiança i la paciència que ha demostrat tenir en la meva persona per a la finalització d'aquest treball, per traspasar la seva gran experiència com a investigador especialista en el camp de la immigració i pels seus consells prudents i sempre encertats. M'ha orientat per dur a terme aquesta investigació i, també, m'ha ensenyat a navegar pel món acadèmic. El seu suport i guiatge ha estat imprescindible per realitzar aquesta tesi. D'ell he après moltíssim i a ell, es deu, en gran part, el mèrit d'aquest treball.

En segon lloc, he pogut comptar amb el suport, el recolzament i l'amistat de la Dra. Núria Llevot pels seus consells, per la seva aportació acadèmica i personal durant aquest procés, la seva disponibilitat constant, la seva exigència, la seva capacitat de comprensió, la seva confiança i l'afecte que ha demostrat per a la finalització d'aquest treball. Ella coneix tot el procés viscut, sense els seus suports i ànims continus, estic segur que aquestes línies no haguessin vist la llum.

En tercer lloc, a la meva dona, Hanane, per la seva fe en mi i en que acabaria aquest treball i pel seu suport incondicional, per la seva col·laboració en el text i pel seu amor, per la seva paciència amb mi, per haver estat un suport i un puntal imprescindible per perseverar en aquest projecte i per haver estat sempre a prop. No exagero gens ni mica quan afirmo que aquesta tesi no hagués estat possible sense ella. També, li vull agrair, tot i que encara no hi és, a la que està en camí.

En quart lloc, als meus estimats fills: Amine i Sami per l'il·lusió, la curiositat, l'esperança, l'ambició, el suport moral i la quantitat d'hores robades del cap de setmana i de les vacances, per entendre per fi, què es que: "Papa faci la tesi doctoral". Espero de tot cor, que els dos segueixin aquest camí de la investigació, cadascú en la seva especialització, i arribaran fins al punt de redactar i defensar les seves tesis doctorals i per tant ser doctors. En aquest cas, com es diuen, que cada pare vol ser el millor pare de tots els altres pares a l'excepció dels seus fills. El pare sempre vol que els seus fills siguin millor que ell. Personalment, vull i espero que els meus fills aconseguixin millor coses que les que he pogut aconseguir fins ara.

Per descomptat a la meva família del Marroc a que dedico aquesta tesi: a la meva mare i a l'ànima del meu pare i als meus germans i les seves respectives famílies, amb molt d'amor a totes i a tots. També, als meus sogres i la resta de la meva família per interessar-se pels meus avanços i animar-me a prosseguir perquè des de petit em van ensenyar que la constància i el sacrifici tenen el seu

recompensa i m'han donat suport sempre a totes les meves decisions. No vull deixar d'agrair tot el que ha representat aquesta família per a mi durant els anys de formació universitària. Mil gràcies pel vostre recolzament i per la vostra confiança depositada en la meva persona; sense vosaltres, segur, aquesta tesi no hagués estat possible.

També, a Bouchra, Rachida, Miriam i Laura per l'interès que han mostrat en tot moment. A molts d'altres companys, amics i amigues de la UDL, pel seu suport per animar-me en el món de la recerca i per la seva estima. També, a la gent de sociologia de la UDL que m'han recolzat personalment i acadèmicament: el seu mestratge m'ha fet veure que l'elaboració d'una tesi és un procés artesanal.

A nivell institucional, vull agrair a totes les tècniques de la regidoria de drets civils i cooperació de l'Ajuntament de Lleida. També vull agrair les persones que m'han cedit el seu temps i la seva dedicació per tal que les pogués entrevistar, així com a les que m'han ajudat desinteressadament en el treball de camp facilitant-me contactes. Ha estat una experiència molt enriquidora gràcies a la qual he pogut aprendre i adquirir una major maduresa professional, i que de ben segur ha quedat reflectida en aquestes pàgines. Les persones i associacions que m'han ajudat i donat suport en la realització d'aquest treball d'investigació són moltes, tantes que enumerar-les totes, em obligaria a fer una llista massa llarga. La realitat, però, és que aquest treball és fruit de la tasca realitzada amb molta gent durant molt de temps. La tesi és fruit d'un intens treball de camp, que vull reconèixer i agrair la seva feina.

Així mateix, en el procés d'elaboració de la tesi ha estat molt enriquidor poder realitzar entrevistes, per això, vull agrair especialment la col·laboració i la participació dels representants de les entitats, federacions i fundacions marroquines a tota Catalunya (Girona, Barcelona, Tarragona i Lleida) en aquesta tesi, ja que sense ells i elles no tindria raó de ser. Aquest treball no hauria estat possible sense el suport i la col·laboració de diverses institucions, associacions i persones i, per això, vull expressar aquí el meu més profund agraïment a totes elles. També, vull agrair a les persones que m'han acompanyat al llarg d'aquest camí. A totes les amistats que he tingut la sort que m'animessin i m'ajudessin de mil maneres diferents.

Finalment, vull agrair les facilitats, la confiança i l'interès palesat per les entitats consultades per a l'elaboració de la tesi. Aquesta tesi vol ser un reconeixement a la seva tasca feta i una mostra de suport perquè continuïn progressant. Em quedo amb la forma de treballar que combina el rigor i la creativitat, i amb la passió per la recerca que m'ha transmès. Per tots vosaltres, vull manifestar el meu agraïment.

RESUM

L'evolució del fenomen migratori marroquí tant a Espanya com a Catalunya ha comportat, entre altres qüestions, el continu creixement del col·lectiu i el creixement de les seves entitats i associacions de diferents àmbits: socioculturals, religioses, esportives, etc. creades per immigrants d'origen marroquí i que, en teoria, constitueixen ponts entre aquest col·lectiu i altres entitats, institucions i la societat d'acollida. Aquest augment es produeix, d'una banda, per l'interès dels propis immigrants marroquins i, d'altra banda, per la voluntat que tenen els seus representants associatius per jugar el rol de dinamitzadors, d'interlocutors i facilitadors de contacte entre les administracions i el col·lectiu marroquí. Així mateix, són essencials les opinions, comentaris i punts de vista que adopten les diferents administracions, els representants polítics, la societat civil i entitats locals tant a nivell estatal com autonòmic en avaluar els papers que exerceixen les associacions d'immigrants marroquins a Catalunya.

A més, és una exposició i una mirada multidimensional de l'associacionisme marroquí en el context català, als factors que incideixen de manera directa en la seva creació, el seu desenvolupament i consolidació. Es tracta d'entendre l'estat de la situació actual de l'associacionisme marroquí, les possibilitats d'existència, la mobilitat, la representativitat que té, les característiques i els àmbits de la seva feina i els processos de fortaleces i de febleses. Així mateix, és una visió actualitzada de l'associacionisme marroquí en el context català i els seus vincles existents amb l'administració pública, el moviment associatiu autòcton, el moviment associatiu immigrant, ONGs que treballen sobre immigració i la societat civil en general.

En definitiva, és una presentació actualitzada del moviment associatiu marroquí i la seva interacció i impacte sobre la societat d'acollida a nivell social, cultural i l'impacte que estan tenint les polítiques públiques de participació ciutadana en el desenvolupament d'aquest moviment associatiu a Catalunya. Així mateix, és un aprofundiment en l'acció socioeducativa d'aquestes associacions, el funcionament i organització, la trajectòria, els discursos i el paper dels líders de les associacions i, també, és una examinació d'aquest associacionisme immigrant marroquí a nivell de tipus i àmbits de treball i una valoració dels principals resultats objecte d'anàlisi.

RESUMEN

La evolución del fenómeno migratorio marroquí tanto en España como en Cataluña ha comportado, entre otras cuestiones, el continuo crecimiento del colectivo y el crecimiento de sus entidades y asociaciones en diferentes ámbitos: socioculturales, religiosas, deportivas, etc. creadas por inmigrantes de origen marroquí y que, en teoría, constituyen puentes entre este colectivo y otras entidades, instituciones y la sociedad de acogida. Este aumento se produce, por un lado, por el interés de los propios inmigrantes marroquíes y, por otro lado, por la voluntad que tienen sus representantes asociativos para jugar el rol de dinamizadores, de interlocutores y facilitadores de contacto entre las administraciones y el colectivo marroquí. Asimismo, son esenciales las opiniones, comentarios y puntos de vista que adoptan las diferentes administraciones, los representantes políticos, la sociedad civil y entidades locales tanto a nivel estatal como autonómico en evaluar los papeles que desempeñan las asociaciones de inmigrantes marroquíes en Cataluña.

Además, es una exposición y una mirada multidimensional del asociacionismo marroquí en el contexto catalán, los factores que inciden de manera directa en su creación, su desarrollo y consolidación. Se trata de entender el estado de la situación actual del asociacionismo marroquí y las posibilidades de existencia, de movilidad, de representatividad que tiene, las características y los ámbitos de su trabajo y los procesos de fortalecimiento y de debilidad. Asimismo, es una visión actualizada del asociacionismo marroquí en el contexto catalán y los vínculos existentes entre este asociacionismo y la administración pública, el movimiento asociativo autóctono, el movimiento asociativo inmigrante, ONGs que trabajan sobre la inmigración y la sociedad civil en general.

En definitiva, es una presentación actualizada del movimiento asociativo marroquí y su interacción e impacto sobre la sociedad de acogida a nivel social, cultural y el impacto que están teniendo las políticas públicas de participación ciudadana en el desarrollo de este movimiento asociativo a Cataluña. Asimismo, es una profundización en la acción socioeducativa de estas asociaciones, el funcionamiento y organización, la trayectoria, los discursos y el papel de los líderes de las asociaciones y, también, es una examinación de este asociacionismo inmigrante marroquí desde un enfoque de tipos y ámbitos de trabajo y una valoración de los principales resultados objeto de análisis.

SUMMARY

The evolution of the Moroccan migration phenomenon in Spain and Catalonia has included, among other things, the continuous growth of the collective and the growth of its entities and associations in different spheres: sociocultural, religious, sport, etc. created by immigrants of Moroccan origin who in theory constitute bridges between their groups and other entities, institutions and the host society. This increase is based, on the one hand, on the interest of the Moroccan immigrants themselves and, on the other hand, on the willingness of their representatives to play the role of energizers, interlocutors and facilitators of contact between administrations and the Moroccan collective. The opinions, comments and points of view adopted by different administrations, political representatives, civil society and local entities, at both statal and regional levels, are also essential in evaluating the roles played by the Moroccans' associations in Catalonia.

In addition to this, it is an exhibition and a multidimensional view of Moroccans' associationism in the catalan context, the factors that directly affect in its creation, its development and its consolidation. It is a question of understanding the current situation of the Moroccans' associationism and the possibilities of existence, mobility, representativeness it has, the characteristics and the areas of its work and the processes of strengthening and weakness. It is also an up-to-date view of the Moroccans' associations in the catalan context and the links that exist between these associations and the public administration, the autochthonous associative movement, the immigrant associative movement, the NGOs that work on immigration and the civil society in general.

In short, it is an updated presentation of the Moroccans' associative movement and its interaction and impact on the host society at a social and cultural level and the impact that public policies of citizen participation are having on the development of this associative movement in Catalonia. It is also an analysis, in depth, of the socio-educational action of these associations, the functioning and organization, the trajectory, the speeches and the role of the leaders of these associations and, also, it is an examination of this Moroccan associationism from an approach of the types and areas of work and the evaluation of the main results under analysis.

RESUMÉ

L'évolution du phénomène migratoire marocain en Espagne et en Catalogne inclus, entre autres choses, la croissance continue de ce collectif et la croissance de ses entités et associations dans différentes sphères: socioculturelle, religieuse, sportive, etc. créé par des immigrants d'origine marocain qui, en théorie, constituent des ponts entre ce collectif et d'autres entités, institutions et la société d'accueil. Cette augmentation est due, d'une part, à l'intérêt des immigrants marocains eux-mêmes et, d'autre part, il est à la volonté de leurs représentants de jouer le rôle de dynamisateurs, interlocuteurs et facilitateurs de contacts entre les administrations et le collectif marocain. Les opinions, les commentaires et les points de vue adoptés par les différentes administrations, les représentants politiques, la société civile et les entités locales, au niveau étatique et régional, sont également essentiels pour évaluer le rôle joué par les associations d'immigrants marocains en Catalogne.

En outre, c'est une exposition et une vision multidimensionnelle de l'associationnisme marocain dans le contexte catalan et les facteurs qui affectent directement dans sa création, son développement et sa consolidation. Il s'agit de comprendre la situation actuelle de l'associationnisme marocain et de ses possibilités d'existence, de sa mobilité, de sa représentativité, de ses caractéristiques et de ses domaines d'activité et de ses processus de renforcement et de faiblesse. Il s'agit également d'une vue à jour du mouvement associatif marocain dans le contexte catalan et les liens qui existent entre cet associationisme marocain avec l'administration publique, le mouvement associatif autonome, le mouvement associatif immigrant, les ONG que travaillent sur l'immigration et la société civile d'une façon générale.

En bref, il s'agit d'une présentation mise à jour du mouvement associatif marocain et de sa interaction et de son impact sur la société d'accueil au niveau social et culturel et l'impact que les politiques publiques de participation citoyenne ont sur le développement de ce mouvement associatif en Catalogne. C'est aussi l'approfondissement de l'action socio-éducative de ces associations, le fonctionnement et l'organisation, la trajectoire, le discours et le rôle des dirigeants de ces associations et, en outre, c'est une analyse de cet associationisme marocain issue d'une approche de types et des domaines de travail et une évaluation des principaux résultats analysés.

I. ÍNDEX:

1.1. Introducció general.....	14
1.2. L'estructura del treball.....	17
1.3. Metodologia.....	19
1.4. Objectius.....	20
1.4.1. Els objectius generals.....	20
1.4.2. Els objectius específics	21
1.4.3. Les hipòtesis de treball	22
1.5. Definicions de l'associacionisme.....	24

II- EL PRIMER CAPÍTOL: LES ASSOCIACIONS MARROQUINES A CATALUNYA. COM SÓN I QUÈ FAN?.

2.1. Introducció.	29
2.2. Factors i raons de creació de les associacions marroquines	30
2.3. L'organització interna, el funcionament i els socis	34
2.4. Els líders associatius marroquins a Catalunya.	43
2.5. L'anàlisi del treball associatiu dels immigrants marroquins a Catalunya	52
2.5.1. Perfil i papers que juguen les associacions marroquines actuals	53
2.5.2. Els objectius i les activitats de les associacions marroquines a Catalunya.....	58
2.5.3. Fortaleses i febleses de les associacions marroquines a Catalunya.....	72
2.5.4. Evolució i línies de futur de les associacions marroquines a Catalunya.....	83
2.5.5. La relació interna i externa de les associacions marroquines a Catalunya.	91
2.5.6. La relació entre les associacions i les administracions locals.	100
2.5.7. La relació de les associacions marroquines amb la societat civil catalana.....	110

III- EL SEGON CAPÍTOL: LES ASSOCIACIONS I LA PARTICIPACIÓ POLÍTICA.

3.1. Introducció.	119
3.2. L'interès en la política per part dels líders associatius.	119
3.3. Les associacions marroquines i el racisme i la xenofòbia.	132
3.4. La política adoptada per les administracions en contra de racisme i xenofòbia a Catalunya.....	142

IV- EL TERCER CAPÍTOL: LES ASSOCIACIONS MARROQUINES A CATALUNYA I LA MEDIACIÓ INTERCULTURAL, SANITÀRIA, JUDICIAL I EL CODESENVOLUPAMENT.

4.1. Introducció.....	151
4.2. Mediació intercultural.....	152

4.3. Mediació sanitària	164
4.4. Mediació judicial	178
4.5. Les associacions dels immigrants marroquins a Catalunya i el codesenvolupament.....	189
4.5.1. El concepte de codesenvolupament i el seu origen	192
4.5.2. El concepte de codesenvolupament a nivell de Catalunya: del discurs a la pràctica: Catalunya-Marroc	202

V- EL QUART CAPÍTOL: LES ASSOCIACIONS D'IMMIGRANTS MARROQUINS I LES POLÍTIQUES D'INTEGRACIÓ.

5.1. Introducció.	210
5.2. Processos d'integració.	211
5.3. El rol de les associacions marroquines en l'interculturalitat, la integració i la cohesió social.	218

VI- EL CINQUÈ CAPÍTOL: LA METODOLOGIA DEL TREBALL EMPÍRIC.

6.1. Introducció.....	232
6.2. Metodologia qualitativa del treball empíric	232
6.3. El treball empíric: les entrevistes i els entrevistats.....	240
6.4. Els representants de les associacions, fundacions i federacions marroquines a Catalunya.....	242
6.5. Els representants autòctons de l'administració pública, institucions, organitzacions i societat civil catalana	243
6.6. Les dificultats i limitacions del treball empíric	244

VII- EL SISÈ CAPÍTOL: L'ANÀLISI DE L'ASSOCIACIONISME MARROQUÍ A CATALUNYA PER PART DELS REPRESENTANTS ASSOCIATIUS MARROQUINS I DE LES ADMINISTRACIONS I LES INSTITUCIONS CATALANES (TREBALL EMPÍRIC).

7. Introducció	246
7.1.1. L'anàlisi de l'associacionisme dels marroquins a Catalunya per part dels representants de les associacions marroquines.....	249
7.1.2. L'evolució de l'associacionisme marroquí a Catalunya.....	253
7.1.3. El perfil i papers que juguen les associacions marroquines a Catalunya.....	258
7.1.3.1. Tipus d'associacions a Catalunya	258
7.1.3.2. Les associacions religioses i culturals	259
7.2. Els objectius i activitats de les associacions marroquines a Catalunya	260
7.3. Els rols que juguen les associacions marroquines dins de la societat catalana:	

punts forts i punts febles	264
7.4. La mediació intercultural, sanitària i judicial	266
7.4.1. La mediació intercultural	266
7.4.2. La mediació sanitària	269
7.4.3. La mediació judicial	273
7.5. El codesenvolupament de les associacions marroquines a Catalunya	275
7.6. La integració, l'interculturalitat i cohesió social	280
7.7. Les reaccions de les associacions marroquines en contra del racisme i xenofòbia.....	286
7.8. La participació ciutadana i política dels representants associatius marroquins a Catalunya	291
8. La relació interna i externa de les associacions marroquines a Catalunya	298
8.1. La relació interna de les associacions marroquines a Catalunya.....	298
8.2. La relació externa de les associacions marroquines a Catalunya	301
8.3. Els líders associatius marroquins i els seus rols	306
9. L'anàlisi de l'associacionisme marroquí a Catalunya per part dels representants de les administracions, les institucions i la societat civil catalana	314
9.1. L'evolució de l'associacionisme marroquí a Catalunya	315
9.1.1. La impressió sobre l'associacionisme dels marroquins a Catalunya	316
9.1.2. La creació de les associacions marroquines a Catalunya	318
9.1.3. Els tipus d'associacions que creen els marroquins a Catalunya	321
9.1.4. La importància de les associacions marroquines dins la societat catalana: punts forts i punts febles	323
9.2. El perfil i papers que juguen les associacions marroquines a Catalunya	326
9.2.1. La necessitat del col·lectiu marroquí i de la societat catalana per a les associacions marroquines a Catalunya	326
9.2.2. L'aportació de les associacions marroquines a nivell d'integració, d'interculturalitat, convivència i cohesió social	329
9.2.3. La creació de tensions per part de les associacions dels immigrants marroquins dins de la societat catalana	332
9.2.4. El comportament de les persones autòctones cap a les associacions del col·lectiu marroquí a Catalunya	335

9.2.5. La reacció de les administracions i les institucions catalanes en contra del racisme i xenofòbia	339
9.2.6. La participació recíproca de les associacions marroquines i les administracions i les institucions en les activitats	344
9.2.7. Les associacions marroquines i la mediació intercultural, sanitària i judicial	348
9.2.8. Les experiències de codesenvolupament de les associacions marroquines a Catalunya	354
9.2.9 La participació ciutadana i política del col·lectiu marroquí a Catalunya	357
9.3. La relació entre les entitats marroquines i les administracions locals	363
9.4. Els líders associatius marroquins a Catalunya i els seus rols.....	367
VIII- CONCLUSIÓ GENERAL.....	377
IX- BIBLIOGRAFIA.....	408
X- WEBGRAFIA: pàgines web per acostar-se al fenomen de la immigració i l'associacionisme marroquí a Catalunya.	451
XI-ANNEXOS	453
Annex 1: Guions d'entrevistes del treball empíric.....	453
Annex 2: Índex de quadres, taules, gràfics i mapes:.....	11
TAULES:	
Taula 1. Àmbits d'activitats de l'associacionisme marroquí a Catalunya 2009	60
Taula 2. Activitats que desenvolupen les associacions marroquines a Catalunya 2016	65
Taula 3. Fortaleses i febleses de les associacions marroquines a Catalunya	81
Taula 4. Principales actuaciones de las administraciones públicas en relación a la inmigración	108
Taula 5. Discriminació per racisme i xenofòbia 2019.....	150
Taula 6. Nivell de formació dels mediadors per tipus de mediació a Catalunya 2011.....	157
Taula 7. Avantatges de la mediació davant del procés judicial.....	183
Taula 8. Protocolos de Derivación a Mediación PNPM Catalunya (2013)	184

GRÀFICS:

Gràfic 1. Interès per la política. Percentatge de molt i bastant interessats en política a diferents àmbits (política municipal de Barcelona, política catalana, política espanyola i política al seu país d'origen)	122
Gràfic 2. L'Informe de l'Observatori de les Discriminacions a Barcelona 2019. El recull de més de 400 situacions de racisme, xenofòbia i discriminació.....	141
Gràfic 3. Els principals agents discriminadors 2019	142
Gràfic 4. Discriminació per racisme i xenofòbia 2019.....	149
Gràfic 5. Avantatges de la mediació.....	162
Gràfic 6. Avantatges de la mediació sanitària.....	167
Gràfic 7. el conflicte en el sistema sanitari.....	172
Gràfic 8. Model sanitari català.....	173
Gràfic 9. Nombre d'actuacions de la mediació intercultural sanitària segons tipus d'entitat mediatora	174
Gràfic 10. Codesenvolupament: relació entre migracions i desenvolupament.....	198
Gràfic 11. les persones immigrants i les seves associacions són els protagonistes del Codesenvolupament	198
Gràfic 12. Desenvolupament: Benefici mutu entre el país d'origen i el país d'acollida.....	203
Gràfic 13. Les dimensions de la integració a Catalunya	217
Gràfic 14: Tensions al voltant de mesquites i oratoris.....	224
Gràfic 15: Esquema de diferències: exclusió, segregació, inclusió i integració.....	226
Gràfic 16: La integració dels immigrants.....	228

MAPES:

Mapa 1. Distribució territorial de les entitats mediadores.....	176
---	-----

“Decir que Marruecos es un país de grandes contrastes es ya un tópico, pero un tópico más cierto para nosotros que para nadie. Domingo Badía, ese catalán ilustrado e intrépido que a principios del siglo XIX no dudó en adoptar el nombre y la personalidad de Alí Bey y practicar la fe musulmana para recorrer los países del Islam, desde Magreb el Aqsa hasta la Meca, dejó escrito: “La sensación que experimenta el hombre que por primera vez hace esta corta travesía, no puede compararse sino al efecto de un sueño. Pasando en tan breve espacio de tiempo a un mundo absolutamente nuevo, y sin la más remota semejanza con el que acaba de dejar, se halla relamente como transportado a otro planeta. [...] los habitantes de las dos orillas del Estrecho de Gibraltar, los cuales, no obstante su proximidad, son tan diversos los unos de los otros como lo sería un francés de un chino”.

Navia, José Manuel. (2003:127)

1. INTRODUCCIÓ GENERAL:

L'associacionisme és un fenomen social i històric que reflecteix la naturalesa de la vida humana i la tendència de les persones a veure en grups i a buscar aliats dins de les societats consistent en la voluntat de diversos individus d'unir-se en associacions i de treballar d'una manera voluntària per assolir uns objectius predeterminats o satisfer uns interessos específics. Hi ha alguns que pensen que l'associacionisme és la base de la societat civil, tenint en compte que a través de les associacions es canalitzen les inquietuds de la gent i es potencien les activitats cíviques dels ciutadans. L'objectiu principal de l'associacionisme és millorar l'espai públic i transformar la realitat de la societat a través de la participació social, l'organització i la planificació d'accions prèviament reflexionades per un grup de persones que volen millorar la qualitat de vida pròpia i, també, la vida dels seus veïns. L'associacionisme inclou una sèrie d'activitats culturals, esportives, econòmiques, polítiques, les quals els associats treballen per a que s'apliquessin i s'aconsegueixin tots els objectius previstos. Partint de la importància del fenomen de l'associacionisme i la seva repercussió i el seu impacte positiu sobre les vides dels individus i col·lectius dins de qualsevol societat o qualsevol país, es pot considerar l'associacionisme dels immigrants com a instrument d'integració en la societat d'acollida i de participació en els assumptes públics, davant del qual els poders públics han de mantenir un acurat equilibri, d'una banda, en garantia de la llibertat associativa i, d'altra banda, en protecció dels drets i llibertats fonamentals que puguin estar afectats en l'exercici d'aquella. En aquest treball es pot tenir en compte algunes idees principals sobre com es pot analitzar la composició i l'evolució de les associacions marroquines a Catalunya durant els últims anys. Segons Marta Casas Castañé (1997), Hein de Haas (2014), la Comisión Española de Ayuda al Refugiado¹ CEAR (2015) i Marta Saceda Montesinos (2016) els marroquins constitueixen uns dels majors grups de migració a Catalunya, la seva presència d'una manera remarcable es remunta cap als finals dels anys 80 i principis dels 90. Donada l'atenció i l'interès en aquest tema, l'emigració ha sigut una eina clau de la política de desenvolupament pel Marroc. Per això, les autoritats marroquines han mantingut un interès i un diàleg continu amb les organitzacions marroquines tan a Catalunya com la resta d'Espanya o a tota Europa. Des de l'inici de l'arribada dels primers marroquins a Catalunya fins l'actualitat les associacions han jugat un paper clau en la representació de la diàspora en aquest territori. Històricament, les associacions dels immigrants marroquins van sorgir principalment a partir de la experiència migratòria marroquina a tota Europa i que va tenir una llarga història de lluita en dos fronts: Primer; al país d'origen donant suport a la lluita democràtica de les forces del progrés de la societat civil

---

¹Segons dades de Migration Policy Institute, són més de 3 milions de persones procedents del Marroc que es troben en diferents països de la Unió Europea: "Morocco setting the stage for becoming a migration transition country": <http://www.migrationpolicy.org/article/morocco-setting-stage-becoming-migration-transition-country>.

marroquina, per a l'establiment de l'estat del dret i la llei i contribuir a la implementació de projectes de desenvolupament inclusius. Segon; a Europa, per la igualtat de drets, la lluita contra el racisme i la discriminació i la veritable ciutadania de residència amb tots els drets i deures. Actualment, el Marroc no només és un país d'emigració, també és un país d'immigració, a través de la presència en el seu territori dels immigrants africans i altres països de l'est, com per exemple Síria, i que han arribat amb l'objectiu de creuar l'estret de Gibraltar i arribar a l'altra riba del mediterrani, però molts d'ells no han pogut realitzar aquest somni i s'han quedat al Marroc com a lloc de destí i com a lloc on es poden anar a la recerca d'una vida millor. Malgrat les dificultats i el clima d'inestabilitat i d'inseguretat que enfronten els immigrants que viuen al Marroc, s'han lliurat les estructures d'organització col·lectiva per defensar els seus drets a la dignitat, a regularitzar la seva situació i el dret a viure i treballar d'una manera segura. Per això, es pot considerar l'any 2014 com a any especial perquè molts d'ells han pogut regularitzar les seves situacions i han pogut tenir la documentació per poder residir i treballar legalment al Marroc. Per aquest motiu, diverses associacions i organitzacions marroquines s'han mobilitzat i ho continuen fent pel país i garanteix la igualtat de drets i d'oportunitats dels migrants. Per què analitzar la qüestió de l'associacionisme dels immigrants marroquins a Catalunya?

Per contestar aquesta pregunta s'ha recorregut una sèrie de dades i fets objectius que ajuden a entendre la realitat d'aquest associacionisme. En primer lloc, partint de la necessitat de millorar el coneixement entre l'opinió pública sobre el tema de les associacions d'immigrants marroquins a Catalunya, s'ha decidit analitzar les seves dificultats, els seus pros i contres, les seves debilitats i forteses. A més a més, amb la intenció que aquest treball sigui aprofitable pels actors associatius s'ha optat per exposar els coneixements i les idees de les persones autòctones que tenen relació amb el tema, d'una manera directa o indirecta, i que tenen relació, també, amb una sèrie de factors culturals, socials i religiosos. Per això, s'ha pensat que aquest treball pugui ser profitós i interessant en el sentit de poder donar respostes a un gran nombre de preguntes i de dubtes i d'ajudar a entendre, d'una part, la realitat de l'associacionisme dels immigrants marroquins i, de l'altra part, la realitat vital d'aquest col·lectiu marroquí a Catalunya. Afortunadament el contacte quotidià amb els immigrants marroquins i amb els altres immigrants i representants d'associacions d'altres nacionalitats, ajuda molt a tenir una idea clara i panoràmica sobre el funcionament, l'organització, els objectius, les dificultats de moltes associacions que coexisteixen a Catalunya. També el contacte amb les institucions locals i les associacions dels autòctons i de la societat civil en general ha obert la porta per saber i conèixer noves experiències associatives i, al mateix temps, compartir i intercanviar idees, experiències, coneixements i tècniques, amb altres actors associatius i amb els professionals que han precedit en aquest camp del treball associatiu.

En segon lloc, quan es parla de l'associacionisme dels immigrants marroquins a Catalunya es parla d'un llistat d'estereotips i prejudicis que tenen arrels en la societat de procedència i s'apliquen als llocs de residència, per part dels immigrants marroquins mateixos, tenint en compte la mentalitat d'aquests immigrants, les seves formacions, els seus nivells d'estudis, els seus comportaments, les seves maneres de pensar i els seus costums i tradicions. Tot això dificulta, a vegades, la normalitat i el bon funcionament de moltes associacions d'aquest col·lectiu. Això, només té una explicació bàsicament relacionada amb la manca d'experiència de la majoria dels immigrants marroquins nousvinguts perquè no han viscut mai aquesta experiència associativa al país d'origen i són poc conscients del seu valor, de la seva importància i la seva rellevància en relació amb la societat d'acollida. Malgrat tot això, segons Jordi Moreras (2009) existeix a Espanya i a Catalunya, precisament, un nombre molt considerable d'associacions i federacions culturals i religioses d'immigrants marroquins que treballen en diferents sectors i en diverses àrees com el cas dels drets dels treballadors immigrants, les dones, la joventut, la cultura, l'educació, la sanitat, l'esport i el comerç. Això vol dir que hi ha una part d'aquest col·lectiu que és conscient de la necessitat d'organitzar-se en forma de grups i d'associacions i de treballar en xarxa seguint les normes i les lleis d'aquest país, per poder ser interlocutors i representants legals davant totes les institucions governamentals, organitzacions no governamentals o altres institucions de caràcter públic o privat. Aquests tipus d'immigrants han adoptat el fet de que l'organització és essencial en aquest procés i sense organització i comunicació les coses poden ser més complicades i més difícil de resoldre en moltes àrees. Llavors l'organització és una operació molt sana, molt pràctica i molt efectiva quan es tracta de temes concrets relacionats amb els col·lectius de diferents orígens o nacionalitats i, també, relacionats amb els autòctons mateixos o amb la gestió i el procés de tota la societat en general. Tenint tot això en compte, es pot dir que el món de l'associacionisme és complicat i necessita molta paciència i molta experiència per tirar endavant els projectes i per aconseguir els objectius i gaudir dels resultats, sobretot, quan es tracta dels éssers humans de diferent mentalitats, diferent moralitats i diferent maneres de ser i això requereix molta paciència i, de vegades, una indiferència intencional per poder continuar la relació amb ells.

En tercer lloc, per comprendre el fenomen associatiu marroquí a Catalunya en tota la seva dimensió i en totes les seves fases no es pot obviar la qüestió de mentalitat i de cultura. Com l'associacionisme és la imatge del col·lectiu i reflecteix la seva situació i la seva realitat, es pot observar que, a nivell de relació interna, l'associacionisme de vegades perjudica aquesta imatge, intencionalment o sense intenció. Això queda clar quan alguns representants entren en conflicte i en competició pel lideratge per a obtenir alguns privilegis, per a demostrar algun tipus de

superioritat o simplement per a perjudicar la reputació de l'altre. Aquest comportament té una sola explicació que és l'egoisme i el narcisisme que alguns membres o líders d'aquest col·lectiu tenen. Això constitueix un gran problema i un gran obstacle per a aquest col·lectiu per avançar i, en conseqüència, acaba sent perjudicat amb una impressió negativa sobre tot el col·lectiu. Això ens porta a un altre punt important que té relació amb l'estructura d'aquestes associacions incloent l'organització, el funcionament, les activitats, la xarxa que utilitzen per a comunicar-se i relacionar-se entre elles, els seus diferents sectors de treball, els recursos humans i materials que utilitzen, els projectes actuals i projectes de futur sobre els quals estan treballant, els objectius que volen aconseguir, les facilitats i dificultats que tenen, les seves relacions amb altres entitats, institucions o ONGs i les seves visions cap al futur.

Finalment, tots aquests factors són enriquidors d'aquest tema i ajuden a tractar, a reconsiderar, a recapacitar, a encuriosir i, per tant, a donar a conèixer el treball que fan les associacions d'immigrants marroquins a Catalunya i el rol que estan jugant com a interlocutors, d'una part, i com a actors socials, d'una altra. Sembla que la seva existència i la seva participació es basen en la interacció, la diversitat cultural i la creació d'un clima de comprensió, d'amistat, de tolerància, de cohesió social, de justícia, de respecte mutu dins d'una societat multicultural catalana. El més important és esbrinar més característiques d'aquest fenomen, especialment buscar els seus punts febles i intentar corregir-los, i trobar els punts forts i intentar reforçar-los de manera que tot el col·lectiu pugui sortir beneficiat d'aquestes experiències associatives. També, assolir les aspiracions i els objectius desitjats i enriquir l'experiència associativa dels immigrants marroquins a Catalunya. Es pot dir que és un treball senzill, realista i sense precedents dins del camp de la investigació on es pot posar un granet de sorra més.

1.2. L'ESTRUCTURA DEL TREBALL.

L'estructura d'aquest treball consisteix, a part de la introducció i la conclusió, en sis apartats o capítols que estan dividits i repartits de la manera següent:

El primer capítol situa el marc teòric de la recerca i els conceptes i implicacions que se'n deriven, amb una aproximació i una anàlisi del concepte de l'associacionisme immigrant marroquí a Catalunya i el seu rol en la participació i la integració social des del punt de vista de la seva aplicació a la població immigrant marroquí. Com a exemple de tot això es pot destacar els punts següents:

- a) Les associacions marroquines: factors i raons d'atracció, temes i àmbits d'actuacions, aportacions i perspectives de futur.
- b) Les associacions dels immigrants marroquins a Catalunya: els actors i el treball associatiu, anàlisi del treball associatiu dels immigrants marroquins a nivell de Catalunya, la

participació dels actors en la vida sociocultural catalana, característiques de l'associacionisme marroquí a Catalunya: fortaleeses i debilitats, els socis, participació, organització interna i funcionament, activitats i objectius i la relació interna i externa de les associacions marroquines a Catalunya.

El segon capítol està relacionat amb la participació ciutadana i política, especialment l'interès per la política per part dels líders associatius marroquins, les actituds, les reaccions i la política de les administracions contra el racisme i la xenofòbia. Apart d'això, es presenta els aspectes més destacats i la informació més relativa a totes les associacions considerades en aquest estudi.

El tercer capítol, presenta les associacions dels immigrants marroquins a Catalunya i les seves experiències en la mediació: la mediació intercultural, la mediació sanitària i la mediació judicial. A més, s'analitza el concepte de codesenvolupament, el concepte aplicat de codesenvolupament a nivell de Catalunya-Marroc, el treball que fan les associacions marroquines, les aportacions que fan els seus representants basades en les seves experiències, percepcions, concepcions, etc. a partir d'un seguit de projectes, iniciatives desenvolupades en algunes zones del Marroc.

El quart capítol, analitza el rol de les associacions d'immigrants marroquins i les polítiques d'integració, sobretot els processos d'integració i el rol que juguen les associacions marroquines en la interculturalitat, la integració i la cohesió social dins de la societat catalana. També, el factor de participació i d'interacció d'aquestes associacions marroquines a Catalunya amb el seu entorn i el rol que tenen en la dinamització social, cultural i política d'aquesta societat catalana.

El cinquè capítol: tracta el tipus de la metodologia aplicada en el treball empíric de la recerca, sobretot, la metodologia qualitativa, les seves característiques, els punts forts i febles del treball empíric, els representants d'associacions, fundacions i federacions marroquines a Catalunya i els representants de l'administració pública, institucions, organitzacions i societat civil catalana que han sigut entrevistats per saber la seva opinió sobre aquest treball associatiu, els seus líders i la rellevància i l'impacte que té dins de la societat catalana.

El sisè capítol (el treball empíric), analitza, en primer lloc, el model associatiu marroquí a Catalunya i la seva realitat. Totes les idees importants d'aquest capítol van encaminades per a conèixer, d'una manera més directa, la realitat del treball associatiu marroquí a Catalunya a través de les entrevistes en profunditat realitzades a representants d'associacions marroquines a Catalunya, l'interès en la creació de les associacions, les característiques que té aquest treball associatiu marroquí a Catalunya, la seva organització interna i el seu funcionament i el finançament, abast i sectors de treball, els socis i la participació política, els objectius i activitats, les dificultats i facilitats, els indicadors relatius a la convivència i les tradicions i costums dels immigrants marroquins, la relació que existeix entre les associacions marroquines a Catalunya,

tipus de relació que tenen amb l'administració, les institucions, la societat civil, etc. En segon lloc, s'intenta conèixer l'opinió, la visió i la percepció que tenen els representants de les administracions, institucions, organitzacions locals sobre el treball de les associacions marroquines a Catalunya, el rol que juguen els líders associatius, Així, també, s'intenta saber, la percepció, la valoració i els actituds dels catalans en relació al reconeixement dels drets del col·lectiu marroquí a Catalunya a nivell cultural, social, polític i, finalment, l'evolució i l'impacte que té aquest associacionisme dins la societat catalana.

1.3. METODOLOGIA.

Per dur a terme aquest treball s'ha fet, en primer lloc, una revisió i recerca documental, bàsicament a partir de bibliografia especialitzada, explotació de fonts existents i alguns dels treballs publicats sobre l'associacionisme dels immigrants d'origen marroquí en els darrers anys a Espanya, i especialment a Catalunya. En segon lloc, aquest treball està basat sobre el treball de camp qualitatiu que es realitza a través d'una aproximació comparativa dels discursos, experiències i reflexions d'alguns representants de les associacions d'immigrants marroquins i d'alguns representants de les administracions i institucions locals sobre el teixit i el treball associatiu immigrant marroquí a Catalunya. L'estratègia seguida en aquest estudi de les associacions d'immigrants marroquins a Catalunya té dues fases: en la primera fase, elaborar una llista de les associacions a partir de la seva presència i aparició en l'escena social, cultural i política catalana, i d'altres llistats específics en aquest sector de la població marroquí a partir de la informació obtinguda de les recerques publicades a internet o altres llibres trobats en les biblioteques, internet, etc. i, al mateix temps, elaborar un llistat d'alguns representants administratius i institucionals, etc. que tenen relació amb aquestes associacions. En la segona fase, mantenir entrevistes personals en profunditat (cara a cara) amb els responsables i representants d'associacions marroquines mitjançant l'aplicació d'un guió d'aproximadament d'una hora i mitja de durada i amb els representants de les administracions i institucions locals. Aquest treball no contempla l'examen de totes les associacions domiciliades en el territori català, però s'ocupa d'algunes d'elles que representen diferents sectors i que són més actives i més conegudes a nivell religiós, cultural, esportiu, etc.

Aquesta metodologia és qualitativa i està basada sobre els següents punts: entrevistes en profunditat a representants d'una varietat d'associacions i federacions d'associacions d'immigrants marroquins tant culturals com religioses o esportives a Barcelona, a Girona, a Tarragona i a Lleida. Aquesta estratègia intenta saber l'opinió i l'avaluació dels representants i les elits més conegudes i més representatives de tot el col·lectiu i, al mateix temps, saber l'opinió i

l'avaluació d'alguns representants locals sobre aquest model d'associacionisme a Catalunya. Està clar que aquest treball de tesi necessita un esforç enorme a nivell intel·lectual i físic i una atenció i dedicació especial per poder recórrer tot el procés tant a nivell teòric com a nivell empíric. En aquest cas, a nivell teòric, el fet de buscar i trobar les referències i articles que tenen relació amb el tema de la tesi i després llegir, estudiar, analitzar i redactar les idees i les percepcions plantejades per alguns escriptors és un procés que requereix molt de temps i molt d'esforç. A nivell empíric, es tracta d'escollir, contactar els entrevistats i determinar el temps i concretar el lloc per fer les entrevistes. El fet d'ajornar o anul·lar algunes cites varies vegades constitueix una dificultat habitual perquè els entrevistats es disculpen a l'últim moment per qüestions de feina o per assumptes familiars o no volen ser gravats en àudio, sobretot per part d'alguns entrevistats i entrevistades marroquines, per falta de confiança o per falta de coneixement de la realitat de la recerca. A més a més, es tracta de preinscriure aquestes entrevistes, estudiar-les i analitzar-les i, finalment, arribar a unes conclusions que poden servir per entendre aquest model associatiu marroquí a Catalunya.

1.4. OBJECTIUS:

Aquest treball de tesi té com a objectius estudiar el fenomen de l'associacionisme d'immigrants marroquins a Catalunya, la seva realitat, la seva relació i rellevància dins de la societat catalana i, al mateix temps, explorar el paper que tenen aquestes entitats a partir de l'anàlisi dels seus objectius, activitats i funcions. També, pretén aprofundir en el coneixement actual i el valor que tenen aquestes associacions, les seves claus d'èxit i de fracàs i el rol que desenvolupen a Catalunya i, alhora, conèixer la situació de l'associacionisme dels immigrants marroquins en termes de reflexió sobre la possibilitat d'articulació i d'interacció entre la societat civil catalana i el col·lectiu d'origen marroquí. Per aconseguir tot això cal tenir en consideració els objectius principals, els objectius específics i les hipòtesis.

1.4.1. ELS OBJECTIUS GENERALS:

Els objectius generals d'aquest treball pretenen:

- a) Oferir una visió general actualitzada sobre l'evolució de les associacions d'immigrants marroquins a Catalunya, les seves realitats i la seva relació amb el conjunt de persones de diferents col·lectius, l'administració i la societat civil catalana.
- b) Conèixer l'estructura, l'organització el funcionament, els recursos i els socis de les associacions d'immigrants marroquins a Catalunya.
- c) Definir els objectius, les actuacions i/o les activitats que fan les associacions d'immigrants marroquins a Catalunya, les seves àrees de treball, el rol que juguen, la funció que tenen els

representants d'aquestes associacions tant religioses com culturals o esportives i els seus discursos en relació amb la integració, la interacció cultural i la participació política.

- d) Proporcionar una visió realista sobre les especificitats i característiques de l'associacionisme dels immigrants marroquins residents a Catalunya, les seves experiències, les seves dificultats i facilitats, els seus pros i contres i els seus reptes i aportacions en el camp d'associacionisme a Catalunya.
- e) Conèixer la valoració i la percepció dels representants locals d'algunes institucions, administracions públiques catalanes, etc. sobre el treball associatiu d'immigrants marroquins a Catalunya en el seu conjunt.

1.4.2. ELS OBJECTIUS ESPECÍFICS.

Els punts més destacats dels objectius específics són:

- Conèixer el procés de formació de les associacions d'immigrants marroquins a Catalunya.
- Definir l'organització, el funcionament de les associacions marroquins i la manera com treballen.
- Conèixer el nivell de participació i l'interès dels socis i de tot el col·lectiu marroquí pel treball associatiu.
- Analitzar l'estructura de les associacions d'immigrants marroquins i les seves xarxes associatives.
- Donar una visió sobre el treball de les associacions d'immigrants marroquins a Catalunya.
- Identificar els seus àmbits d'actuació i els seus projectes d'intervenció.
- Analitzar la seva relació interna i la relació que tenen amb les associacions locals, l'administració pública i la societat civil.
- Definir el paper que tenen les associacions d'immigrants marroquins en el procés d'elaboració de polítiques socials, culturals, educatives i esportives.
- Donar una visió sobre el rol que tenen les associacions marroquines en la dinamització de l'escena sociocultural de la societat catalana.
- Definir els recursos que tenen, les seves possibilitats, les seves oportunitats i els seus límits.
- Precisar el rol que juguen els líders associatius culturals i religiosos marroquins dins de la societat catalana a nivell social, cultural i polític.
- Aprofundir en la visió que tenen els representants associatius marroquins sobre el treball associatiu i la seva importància dins la societat d'acollida.
- Conèixer la percepció dels representants de les administracions públiques i institucions locals sobre el treball associatiu marroquí i els seus líders i el rol que juguen en l'evolució d'aquest associacionisme.

Es nota que l'atenció en aquest treball està centrada en alguns factors com l'estructura, el funcionament, els límits i capacitats, els objectius i les activitats de les associacions d'immigrants marroquins a Catalunya, el rol que juguen en la dinamització de la cultura social del territori català, la relació que tenen amb altres entitats i l'impacte que tenen sobre la societat civil en general. També, s'incorporen en aquest treball tots aquells elements que ajuden a entendre el model associatiu marroquí a Catalunya, la creació i l'evolució d'aquestes associacions i el marc institucional en què s'inscriuen, les condicions del treball d'aquestes associacions a Catalunya i els aspectes relatius a les maneres pròpies de pensar i d'actuar a partir de les societats de què són originaris. Es fa així, simplement, perquè alguns dels seus conceptes són d'utilitat per a clarificar i sistematitzar l'objecte d'estudi.

1.4.3. LES HIPÒTESIS DE TREBALL.

Pel què fa a les hipòtesis d'aquest treball de recerca que es poden ser verificades o falsejades són:

- Les capacitats de les associacions marroquines per lluitar pels seus drets i per combatre el racisme i la xenofòbia i fomentar la integració, la interculturalitat, la tolerància, la convivència i la cohesió social dins la societat catalana, pensem que es troben condicionades a les possibilitats que ofereixen les administracions catalanes a nivell de polítiques de suport i d'ajuts socials i econòmics, i als mitjans propis que tenen aquestes associacions per poder aplicar i aconseguir aquests objectius.
- Els àmbits de treball i les actuacions que realitzen les associacions marroquines, especialment sota l'impacte i la influència dels líders d'aquestes associacions i d'altres associacions petites i de les administracions, es centrin en l'assistència social, la promoció cultural, la participació política, la preservació de la cultura del país d'origen i la interacció amb el nou entorn per tal de millorar la relació entre els immigrants d'origen marroquí i la resta dels components de la societat catalana, especialment les administracions, les institucions, la societat civil i altres col·lectius d'origen immigrant pels motius de crear un clima de millor entesa, de confiança i de cohesió i coherència.
- L'opinió i la valoració dels representants d'associacions marroquines, així com dels representants de les administracions, les institucions i les organitzacions catalanes, sobre l'evolució i el paper que tenen aquestes associacions marroquines a Catalunya creiem que estan condicionades, d'una part, per l'interès i la participació dels immigrants d'origen marroquí en els diversos àmbits de la societat catalana a nivell social, cultural i polític i, d'altra part, pel tipus de relació que existeix entre les dues parts i el tipus d'interacció que ha de caracteritzar aquesta relació dins de la societat catalana.

“Hi ha un savi proverbi africà que diu: “Quan vas a un país on tots ballen amb el peu esquerre, imita’ls, però ensenya’ls també que és possible ballar amb el peu dret. Llavors, quan tothom hagi après a ballar amb ambdós peus, cadascú tindrà la plena llibertat de ballar amb el peu que li vagi millor i nosaltres serem part de la seva cultura i ells de la nostra”. Aquesta és una anàlisi molt il·lustrativa del que significa i ha de reflectir una societat del segle XXI. Les societats del segle XXI es caracteritzen per ser: societats plurals, interculturals, mestisses i on es respecta la diversitat cultural com un element enriquidor i de cohesió. Aquesta és la direcció correcta del camí que hem de caminar tots i totes els i les residents a la nostra Comunitat Autònoma. Un camí que no és senzill, però que sense cap dubte valdrà la pena caminar”.

(Carrión Sablich, E. (2008:91)).

1.5. DEFINICIONS DE L'ASSOCIACIONISME.

Segons l'article 5.1 de la Llei orgànica² 1/2002, de 22 de març, reguladora del dret d'associació, les associacions es constitueixen mitjançant un acord de tres o més persones físiques o jurídiques legalment constituïdes, que es comprometen a posar en comú coneixements, mitjans i activitats per aconseguir unes finalitats lícites, comunes, d'interès general o particular, i es doten dels estatuts que regeixen el funcionament de l'associació. Així mateix, d'acord amb l'article 1.2 de la Llei orgànica 1/2002, el dret d'associació es regeix amb caràcter general pel que disposa aquesta Llei, dins l'àmbit d'aplicació de la qual s'inclouen totes les associacions que no tinguin finalitat de lucre i que no estiguin sotmeses a un règim associatiu específic. Fernando Pindado i Antonio Salvador (2002) expliquen que l'article 22 de la Constitució reconeix el dret fonamental a l'associació amb l'única limitació que ni les finalitats ni els mitjans utilitzats per obtenir-les siguin il·legals:

- a) Se reconoce el derecho de asociación.
- b) Las asociaciones que persigan fines o utilicen medios tipificados como delito son ilegales
- c) Las asociaciones constituidas al amparo de este artículo deberán inscribirse en un registro a los solos efectos de publicidad.
- d) Las asociaciones sólo podrán ser disueltas o suspendidas en sus actividades mediante resolución judicial motivada .
- e) Se prohíben las asociaciones secretas y las de carácter paramilitar. P.20.

Definir l'associacionisme és una tasca complexa especialment quan s'observa que no es pot trobar o donar una sola definició al terme associacionisme, però es pot fer una recollida d'algunes explicacions o definicions de diferents tipus i en diferents llengües. En aquest sentit, malgrat la particularitat i l'especificitat de cadascuna d'elles, totes van encaminades en la mateixa direcció i, potser, una completa l'altra amb l'objectiu de donar una idea concreta i clara sobre el significat del terme associacionisme o associació, la seva funció, la seva utilitat, el rol que té en l'agrupació de la gent i en l'organització de la societat. Per això, es pot dir que l'etiqueta és una, però les definicions o les explicacions són diferents.

En el tipus tradicional, Kenneth Little (1957) considera que qualsevol associació pot servir pel benefici mutu entre persones del mateix poble o barri d'una ciutat: "*In the traditional type of association some provision may be made for mutual benefit, but this is incidental to the main purpose of the society. Membership in the group is usually confined to persons belonging to the same village or ward of a town and is often related to other traditional institutions, such as an age set*" (P.589). Per la seva part Wirth (1938) ha posat èmfasi en la importància que tenen les associacions en l'actualitat

---

²Aquesta Llei reconeix la importància del fenomen associatiu, com a instrument d'integració en la societat i de participació en els assumptes públics, davant del qual els poders públics han de mantenir un acurat equilibri, d'una banda en garantia de la llibertat associativa, i d'un altre en protecció dels drets i llibertats fonamentals que poguessin trobar-se afectats en l'exercici d'aquella. BOE nº 73, de 26 de marzo de 2002.

argumentant que el seu efecte psicològic sobre l'individu per unir-se amb altres en grups organitzats per obtenir els seus fins: *“Theorists of Western urbanism have stressed the importance of voluntary associations as a distinctive feature of contemporary social organization. Wirth, in particular, has emphasized the impersonality of the modern city, arguing that its psychological effect is to cause the individual urbanite to exert himself by joining with others of similar interests into organized groups to obtain his ends”*(P.594). Com a exemple hi ha una definició de l'associació de veïns destacada per Don Wesley Mayor (2002:1): *“What is a Neighborhood Association? A neighborhood association is a group of neighbors who get together, share ideas and work cooperatively to make their neighborhood a better place to live”*. Això vol dir que una associació de veïns és un grup de persones que es reuneixen, comparteixen idees i treballen tots plegats per fer el seu veïnat un lloc millor per viure. No obstant això, cal no confondre el significat de l'expressió “sense afany de lucre” amb altres explicacions o interpretacions al moment de fer una descripció d'una associació. Una associació pot tenir activitats lucratives que li permetin aconseguir excedents i beneficis, però han de ser utilitzades o reservades per finançar les seves activitats i mai poden ser compartides entre els membres segons Xavier Bretones (2004). Contràriament a l'opinió generalitzada, el propòsit d'una associació no és necessàriament desinteressat, però pot crear una despesa per compartir amb altres membres, com el transport o la pràctica d'esports, associació de consumidors, associació per al desenvolupament d'una associació de veïns, associació d'ajuda humanitària i organització no governamental (ONG). El més important és que l'intercanvi de coneixements i les activitats que es poden realitzar han de tenir una finalitat diferent de l'obtenció de beneficis.

Bruno Hautenne (2004:11) assenyala que el sector associatiu constitueix una llista de paraules que es fan servir per descriure una realitat de centenars d'associacions actives en àrees tan diverses com la cultura, l'esport o l'ajuda social: *“L'associatif, le secteur associatif, le monde associatif, les associations... Voilà toute une liste de mots fréquemment et invariablement utilisés pour désigner une réalité, celle de centaines d'associations actives dans des domaines aussi variés que la culture, le sport ou l'aide sociale”*. Hautenne afegeix que qualsevol definició és simplista. Una associació inclou a diverses persones que han decidit unir-se i cooperar per a proporcionar una solució a una problema o satisfer una necessitat:

Toute définition est réductrice. Toutefois, afin de s'entendre sur le sujet de notre réflexion, nous proposons de donner de l'association la définition suivante: une association regroupe plusieurs personnes qui ont décidé de s'unir pour coopérer en vue de d'apporter une solution à un problème ou de répondre à un besoin. P.12

Loïc Aubrée (2004) explica que les associacions tenen una funció particular en la llegibilitat de les necessitats i dels fenòmens socials i que algunes d'elles estan en contacte amb situacions d'exclusió importants no sempre marcats pels serveis socials. També, Marc Chambeau (2004) explica que el món associatiu no és sempre meravellós, sense problemes i la vida en comunitat no

és sempre fàcil: *“le monde associatif n'est pas merveilleux, sans nuage, sans problèmes. Parlons aujourd'hui de la face la plus positive. Mais la vie associative n'est pas toujours très simple, et dans l'associatif, même si parfois on a l'impression de mieux s'entendre qu'ailleurs, les coups bas, et parfois très bas existent aussi”* P.5. Marc Chambeau, afegix que una associació es crea i es desenvolupa a partir dels valors associats que constitueixen les referències per la gent que defineixen l'abast d'acció i els objectius i les modalitats d'aplicació a través de projectes culturals i a través de la iniciació de la ciutadania mitjançant la inversió en projectes:

Une association se crée et se développe donc à partir de valeurs associantes qui constituent les références qui décideront des personnes à y participer, qui définiront le champ d'action, les objectifs et les modalités de réalisation. Prenons par exemple les initiateurs d'un projet de maison de jeunes dans une cité. Les valeurs essentielles qui les réunissent sont l'émancipation des jeunes de la cité à travers de projets culturels et l'initiation à la citoyenneté par l'investissement dans les projets de la maison. C'est à partir de ces valeurs qu'ils décideront de la population prioritaire qu'ils voudront toucher, des objectifs opérationnels qu'ils voudront mettre en place comme par exemple une approche théâtrale, musicale ou graphique, et des moyens qu'ils chercheront pour aller dans ce sens. Il ne s'agira pas par exemple d'engager un professionnel artistique qui n'accepte de travailler qu'avec des élites, ni d'engager un animateur capable de bricolage. Il faudra qu'il ait les compétences de se confronter à une population parfois exigeante et les compétences de mener à bien un projet culturel, et cela pour correspondre aux valeurs associantes proposées par les initiateurs de la maison de jeunes.
P.9

En la mateixa línia va Sonia Veredas Muñoz (2004) intentant ser una mica més clara en la seva explicació i la definició del terme “associació” i assenyala que es fa referència a un nombre indeterminat de gent que estan preparats per a realitzar una o més activitats o accions d'una manera col·lectiva, estable, sense ànim de lucre i voluntària i que són independents de l'estat i dels partits polítics. En aquest sentit, moltes associacions es consideren com a cristal·litzadors del moviment social i tenen com a objectius defensar els interessos de la gent que formen part d'aquestes associacions. També cal tenir en compte una definició operativa de Alexis Tocqueville³ (1899):

An association consists simply in the public assent which a number of individuals give to certain doctrines and in the engagement which they contract to promote in a certain manner the spread of those doctrines. The right of associating in this fashion almost merges with freedom of the press, but societies thus formed possess more authority than the press. When an opinion is represented by a society, it necessarily assumes a more exact and explicit form. It numbers its partisans and engages them in its cause; they, on the other hand, become acquainted with one another, and their zeal is increased by their number. An association unites into one channel the efforts of divergent minds and urges them vigorously towards the one end which it clearly points out. The second degree in the exercise of the right of association is the power of meeting. When an association is allowed to establish centers of action at certain

---

³Alexis de Tocqueville (1899). Democracy in American. Creation of machine-readable version: Electronic edition deposited and marked-up by ASGRP, the American Studies Programs at the University of Virginia, June 1, 1997. Freely available for non-commercial use provided that this header is included in its entirety with any copy distributed. From the Henry Reeve Translation, revised and corrected, 1899.

important points in the country, its activity is increased and its influence extended. Men have the opportunity of seeing one another; means of execution are combined; and opinions are maintained with a warmth and energy that written language can never attain. P.83

Evidentment, el terme associació és una doctrina i un compromís que les persones assumeixen per a promoure i fomentar opinions i/o idees en representació de la societat. Una associació uneix en un sol canal tots els esforços divergents i els insta enèrgicament cap a un objectiu clarament assenyalat. La importància de l'associació es troba en el fet que els associats tenen l'oportunitat de veure's uns als altres, reunir-se, establir centres d'acció en alguns punts importants del país i pensar en els mitjans d'execució de les idees que tenen amb una calidesa i energia que el llenguatge escrit no pot assolir.

Víctor García Souto, et al. (2010) indiquen que el article 321-1, del *Llibre Tercer del Codi Civil de Catalunya* disposa d'una explicació molt clara sobre el significat de l'associació que és una entitat sense ànim de lucre, constituïda voluntàriament per tres o més persones per a complir una finalitat d'interès general o particular, per mitjà de la posada en comú de recursos personals o patrimonials amb caràcter temporal o indefinit. Yolanda Agudo, Eva Martí i Francisco Tovar (2011) van més enllà i apunten que, segons la literatura internacional, l'associacionisme està considerat com una escola de civisme propi d'una democràcia participativa en el qual la pertinença al grup es veu com una força per afrontar qualsevol problema i així, aconseguir la transformació social. L'associacionisme està presentat com a força i unió on la pertinença al grup es veu reforçada com a antídoto al creixent individualisme; defensa una democràcia forta a través de la participació-integració o de la participació-reivindicació de les llibertats positives, construint el col·lectiu des de la iniciativa, la voluntat i responsabilitat de les persones. L'associacionisme ens remet al concepte i la pràctica de ciutadania, permetent no només aprofundir en una via de participació alternativa, sinó en noves problemàtiques juvenils. La literatura sempre ha vinculat l'associacionisme a la transformació que inclou tres àmbits: l'àmbit econòmic, especialment les iniciatives de la economia social, l'àmbit ecològic amb els límits al creixement i l'àmbit cultural amb el respecte dels drets civils i el reconeixement de la diferència. Són tres eixos molt importants i molt necessaris pel desenvolupament de l'associacionisme cap a una etapa millor partint de la iniciativa pròpia, la voluntat i la responsabilitat de les persones implicades en el treball associatiu.

A més a més, l'associació està considerada com a contracte i acord entre diverses persones compromeses a compartir els seus coneixements i realitzar activitats per aconseguir l'acció col·lectiva apartant l'objectiu de generar guanys per compartir. Les raons darrere la formació i la constitució d'una associació, segons Uwe Bubmann i Silvia Schweighofer (2014), són l'amistat, tenir els mateixos interessos i la mateixa situació, pertànyer al mateix grup ètnic i treballar junts:

“There are several different thinkable ways how informal groups can come together, e.g: They are friends. They share the same interests. They are stuck in the same situation. They drive from the same ethnic group. They do the same job” (P.33). L’associacionisme suposa, en primer lloc, una agrupació de persones motivades i constituïdes per a realitzar una activitat col·lectiva d’una forma estable, voluntària i ben organitzada, tal com expressa Antonio Ariño (2004). Es persegueix transformar la realitat a través de la participació social i aconseguir la millora de l’espai públic segons Pau Vidal i Cristina Simon (2008). També, és un mitjà de sumar esforços i compartir idees a través de les respostes col·lectives i, a més a més, és un instrument de participació ciutadana amb continuïtat i projecció en la societat. En segon lloc, l’associacionisme permet a les persones reconèixer les seves conviccions, perseguir activament les seves idees, complir tasques útils, trobar els seus llocs en la societat, fer-se sentir, exercir alguna influència i provocar canvis necessàries per a la societat (Pascual i Rovira 2008). En tercer lloc, l’associacionisme consisteix a aconseguir el desenvolupament d’un teixit social viu i dinàmic i una administració moderna, capaç de donar respostes als ciutadans tenint en compte les seves necessitats i compartint els seus projectes, Gairín Sallán (2009). Aquest grup de persones, que tenen punts de vista comuns, associats o organitzats treballen per a un fi comú. Això constitueix la característica principal d’una associació i de tot el que es vol dir amb certesa i amb un propòsit ben definit o propòsits que es realitzin a través dels esforços de cooperació i d’ajuda entre els seus membres al voltant d’un objectiu o interès comú. L’associació gaudeix de personalitat jurídica, cosa que la fa capaç d’adquirir drets i contreure obligacions (*Llei orgànica reguladora del dret d’associació, l’article 5.2*). D’aquesta manera s’estableix una diferenciació entre el patrimoni de l’associació i el de les persones associades. A nivell dels tipus d’associacions es pot trobar algunes que treballen per a la protecció dels drets humans, la protecció de la natura, la protecció dels animals, la lluita contra malalties. Això vol dir que les associacions poden celebrar diverses funcions socials. Per tant, un grup de teatre o una associació del teatre, per exemple, permet als seus membres comparteixen una passió comuna i durant les seves actuacions, promou l’art teatral. L’associació constitueix una convenció regida per les lleis sota les quals les persones o entitats es reuneixen sobre una base contractual i en una organització no lucrativa. Per a aconseguir aquesta finalitat posen en comú un coneixement definit o indefinit i mitjans per promoure les activitats de naturalesa professional, social, científic, religiós, educatiu, cultural o esportiu. El propòsit de l’associació ha de ser determinat amb precisió i la denominació ha de ser l’adequada i la que correspongui. L’associació és un grup de persones amb l’objectiu de lluitar contra un fenomen o una malaltia, és una agrupació sense ànim de lucre que no busca el benefici en moneda, sinó en termes de suport i assistència a tothom.

II- EL PRIMER CAPÍTOL: LES ASSOCIACIONS DELS IMMIGRANTS MARROQUINS A CATALUNYA: COM SÓN I QUÈ FAN?

2.1. INTRODUCCIÓ.

Les associacions tenen personalitat jurídica i estan formades per tres o més persones que exerceixen els seus càrrecs com a membres de les juntes directives de les associacions de manera voluntària, lliure i solidària. Això es fa per a aconseguir, sense afany de lucre, uns objectius i finalitats comuns amb un interès general o particular de manera temporal o indefinida. A més acorden juntar tots els seus esforços, aplicar tots els seus coneixements, i buscar recursos econòmics per organitzar activitats i, per tant, aconseguir un bon funcionament i una bona continuïtat d'aquestes associacions. La creació de les associacions de persones d'origen estranger a Catalunya, en general, es fa amb els objectius de facilitar l'adaptació de les persones al seu entorn, la creació d'un espai de relació entre nousvinguts i gent del barri, l'increment de participació i la implicació ciutadana en les relacions interculturals. A més a més, es fa per gestionar i vetllar per la convivència, així com garantir la cohesió social i la resolució de conflictes, facilitar l'accés de la població immigrant als recursos i serveis en tots els àmbits i garantir i facilitar l'accés a les dones immigrants als serveis sanitaris, etc. També, es fa per informar i orientar els immigrants cap a la promoció d'hàbits de civisme i de convivència, reforçar el mecanisme de recepció i potenciar i afavorir els coneixements necessaris per a la seva inserció en el nou entorn.

Pel cas de l'associacionisme dels immigrants marroquins a Catalunya segons Víctor Pérez-Díaz, Berta Álvarez-Miranda i Elisa Chuliá (2004) és un associacionisme que intenta, per una banda, trobar respostes a una sèrie de necessitats, com per exemple les necessitats de tramitació burocràtica i de carències socials, i per una altre, treballar sobre la inserció progressiva dels immigrants com una via de sensibilització per arribar a una dimensió política de la immigració i com un moviment associatiu assistencial-reivindicatiu. Per això, moltes de les associacions posen l'accent en el tema de la igualtat de drets, com les organitzacions sindicals, i presenten propostes per no limitar els drets dels estrangers. A part de la defensa dels drets sociolaborals d'aquesta població hi ha associacions despolititzades, de caràcter sociocultural i religiós (Ibn Batuta, Ucidcat i Feeri) a la manera de les predominants a Catalunya, i amb major arrelament entre la població destinatària. Són moltes les associacions que conformen el teixit associatiu dels marroquins a Catalunya. Per aquesta raó, la visió i la percepció general sobre aquest associacionisme assenyala que està caracteritzat per l'heterogeneïtat que permet la conceptualització de les seves estructures com "minisocietats" que reflecteixen la seva

configuració i els eixos articuladors sociodemogràfics, culturals, ètnics de la classe de la societat d'origen. Igualment, reflecteixen les variables de la migració, la mode de la inserció laboral, el grau de la precarietat material, el funcionament de les xarxes socials dins de la societat receptora catalana. Són factors clau en l'explicació de la diversitat d'aquestes associacions, que bàsicament podrien situar-se en un continu que en un extrem que les situa en un caràcter reivindicatiu-assistencial a part de l'índole identitari-cultural. Les primeres associacions van sorgir com a plataformes organitzades de reivindicació cara a les institucions governamentals, tant del Marroc com d'aquí com a "demanda d'inclusió en un sistema institucionalitzat de beneficis" (Melucci, 1994: 122) de bens i de drets atribuïts a la resta de la ciutadania. La creació d'associacions tant religioses com culturals respon a l'assentament definitiu de la població a Catalunya i també, a un procés de "etnicitat reactiva" (Hetcher, 1975) per l'afirmació de la identitat d'origen com a mecanisme de defensa davant l'estigmatització social del col·lectiu. Evidentment aquesta investigació intenta posar de relleu les dimensions de les trajectòries associatives dels immigrants marroquins a Catalunya, de les seves formes i continguts culturals, etc. cap a un millor reconeixement dels processos de configuració comunitària, protagonitzats pels col·lectius musulmans marroquins a Catalunya per promoure una major comprensió de les seves expressions culturals i religioses. En aquest cas, un dels objectius d'aquesta tesi és aprofundir en la part de la bibliografia existent sobre el tema i analitzar els diferents enfocaments i èmfasis.

2.2. FACTORS I RAONS DE CREACIÓ DE LES ASSOCIACIONS MARROQUINES.

La immigració estrangera i essencialment la marroquina a Catalunya com a la resta d'Espanya ha estat, és i continuarà essent un tema d'actualitat que desvetlla l'interès de l'opinió pública sobretot quan es tracta de l'augment en el volum d'entrada d'aquesta població estrangera a Catalunya. Sembla clar que amb aquest augment sorgeixen les associacions; és a dir apareixen quan el volum d'assentament i d'estabilitat de la població estrangera marroquí comença a aparèixer en el panorama social. Per tant, les variables de context actuen com a variables legitimadores del sorgiment d'una estructura associativa suposadament necessària per aquelles persones que la generen. Partint d'aquest punt de vista, el fet d'analitzar els factors de context d'origen pot suposar un element de comprensió necessari per a la construcció del projecte de l'associació. Per això, la importància de les entitats no governamentals o associacions d'immigrants marroquins a Catalunya es nota des del primer moment de l'arribada dels nousvinguts perquè constitueixen el primer recurs per cobrir les seves primeres necessitats i, per tant, un punt de referència que hi recorren quan sigui necessari. A més a més, complementen les mancances de l'administració i ajuden als nousvinguts en totes les complicacions burocràtiques quan es tracta, per exemple, del tema d'empadronament o de tràmits per regularitzar les seves situacions. També, són més

propres i sensibles a la realitat dels nouvinguts per ajudar-los a cobrir el que necessiten tenint en compte que només algú de la seva comunitat els entendreà correctament en el sentit lingüístic, però també en els altres sentits. D'aquesta manera seran totalment entesos i clarament servits tal com ho expressa Fidel Molina, et al. (2007).

La necessitat d'autoorganització i la intenció d'establir-se i quedar-se a Catalunya són coses que empenyen cap a la creació de les associacions i ajuden a agrupar a persones que pertanyen al mateix col·lectiu i a créixer les seves associacions de forma gradual. Per a aquest motiu la tendència cap a organitzar-se i formar grups capaços de defensar els seus drets i interessos ha sigut present en la mentalitat dels immigrants marroquins a Catalunya i en tots els processos de la immigració en tot el món. Per això, es pot considerar-ho com a fenomen molt lligat a la immigració i als seus problemes. Així ho ha explicat Inmaculada Herranz, (2008) en aquest paràgraf:

La motivación explícita de las asociaciones de inmigrantes para constituirse se manifiesta «supuestamente» en la defensa de sus propios intereses y los del colectivo (aparentemente coincidentes) al que representan. Pero, ¿cuáles son estos intereses?, ¿de dónde surgen?, ¿cómo se vehiculan?, ¿cómo se transforman?, ¿cómo se legitiman? Los intereses y los objetivos, lo son en la medida en que la realidad permite o dificulta acciones o actividades para estos colectivos. Por lo tanto, indagar en su discurso sobre la inmigración, tomando España como contexto, puede permitirnos entender la estructura básica de su imaginario como organización. Imaginario sobre el que nos incumben sus modelos o estrategias de integración, así como la autopercepción de la virtualidad de la existencia de las asociaciones de inmigrantes como nexo entre la realidad y el escenario de integración. P.215

Segons Manuel Herrera (2008) hi ha altres factors que cal tenir en compte quan es parla de la participació dels immigrants en les associacions de persones d'origen immigrant; especialment quan es tracta d'un immigrant que acaba d'arribar, el que més el preocupa no és la participació en activitats culturals, en actes lúdics o en un altre tipus d'accions comunitàries. La seva prioritat és la recerca de feina i habitatge i la millora de les seves condicions laborals. Quan l'immigrant està assentat i compta amb una situació de certa estabilitat, la família reagrupada, els fills escolaritzant, té accés als serveis públics i socials com un ciutadà més, en aquest moment comença a plantejar-se la participació en l'escenari públic i comença a donar vida al que Tocqueville denominava "l'art de l'associacionisme". Aquests factors es consideren com a etapes essencials per gairebé tots els immigrants abans d'arribar a la participació activa en les associacions i en la vida pública començant per la busqueda del treball i de l'habitatge, la millora de les condicions laborals, la reagrupació familiar, l'escolarització dels seus fills, l'accés al serveis socials i públics i acabant tenir la figura d'un ciutadà més capaç de participar i de jugar el seu rol en la nova societat d'acollida. Es en aquesta fase quan comença a obrir-se i a conèixer les associacions del seu veïnatge i del seu entorn i comença a participar en les activitats que organitzen. Així, el grau de la

seva participació està relacionat amb el seu interès en una activitat o una altra i varia depenent de les seves necessitats.

Les motivacions principals, com afegeix Garreta (2012), estan relacionades amb el sentit de comunitat; es a dir que el sentit de pertinença és el que sol animar a constituir les associacions com a espais de trobada i de celebració i com a catalitzadors de la nostàlgia i del record. Per a millorar la participació conjunta entre autòctons i col·lectius d'immigrants seria preferible potenciar la formació per a tothom i en tots els àmbits d'interculturalitat i de l'educació associativa, beneficiant dels avantatges de la introducció de la figura del mediador intercultural i evitant els inconvenients i complicacions de la burocràcia. El més important, en aquest sentit, és treballar sobre tots els mecanismes que faciliten la participació i la comprensió de la interculturalitat entre les persones que arriben d'altres realitats culturals i les persones autòctones. També, sembla necessari fomentar la interculturalitat compartint activitats i espais entre persones d'orígens culturals diferents, per tal d'enfortir les relacions en l'àmbit quotidià. Aquesta participació en associacions d'immigrants està ben valorada pels autòctons segons el mateix autor Garreta (2010): *"l'associacionisme d'immigrants és valorat positivament pel 57,6% dels entrevistats, mentre que el 24,2% ho fa negativament. Els motius que es donen per justificar la bona consideració de l'associacionisme són: la defensa dels interessos de les persones, el fet que permet l'establiment de relacions socials i de suport mutu i, finalment, perquè permet tenir un interlocutor. Els que valoren negativament l'associacionisme, creuen que no potencia la integració dels estrangers i que defensa els interessos d'unes quantes persones i no les del conjunt dels "representats" Pp.116-117.*

Més enllà de tot això, sorgeix la necessitat per part de la societat catalana d'obrir-se per a conèixer millor les persones immigrants i la importància que tenen les seves associacions a través de la creació d'espais comuns per organitzar i participar en trobades i festes d'una manera conjunta. Per aquest motiu de la participació en activitats conjuntament amb els immigrants i la relació que existeix entre immigrants i autòctons i els punts de vista dels autòctons sobre aquests punts, Jordi Garreta, (2010) explica que:

"Una altra qüestió que se sol plantejar com una activitat i que no sempre queda clar si és convingent i necessària, és l'organització de festes i trobades entre estrangers i autòctons. Per tal de conèixer el parer dels tècnics, els vam fer tot un seguit de preguntes al voltant d'aquesta qüestió. En primer lloc, vam interessar-nos per saber si creien que els estrangers tenien interès en participar en activitats realitzades a la població on treballen les opinions al respecte van quedar clarament dividides entre aquells que creuen que sí (51,5%), un percentatge lleument per sobre de la meitat, i aquells que creuen que no (48,5%). Els homes segueixen sent els més crítics i manifesten força per sobre de les dones que no hi ha interès. D'altra banda, pel que fa al fet que si consideraven necessari organitzar les esmentades activitats de relació entre autòctons i estrangers, el 75,8% afirma que sí mentre el 24,1% ho nega. Novament, existeixen diferències per sexe, ja que les dones responen per sota dels homes que calen aquestes activitats. Quant la necessitat d'organitzar activitat de relació entre estrangers, la resposta negativa és la majoritària: el 66,7% afirma que no i el 33,3% diu que amb uns percentatges dels 38,5% i el 14,3%, respectivament" Pp.117-118.

Partint de la idea de la defensa dels seus propis interessos i els del col·lectiu al que representen es pot trobar alguns d'aquests immigrants que participen en associacions només per les coses que els interessin com l'aprenentatge de la llengua àrab i l'educació islàmica. També, quan es parla de la participació en uns tipus d'associacions, apareixen, d'una banda, experiències positives confirmant el fet de que l'associació facilita l'acollida, l'orientació, l'assessorament dels seus membres. D'altra banda, es fa referència a vivències que han generat desconfiança en el marc d'aquest tipus d'entitats intencionadament o sense. En la realitat cadascú té els seus motius i les seves explicacions en el moment de decidir formar part i participar en una associació en concret o en una altra, però el motiu més important és el sentiment de satisfacció i de comoditat dins d'aquesta associació. Aquest fet ajuda a promoure l'estabilitat i la continuïtat i el progrés d'aquesta associació i, en conseqüència, es converteix a una associació de gran valor i de gran importància. En aquesta línia van Fidel Molina i Dolors Mayoral (2012) quan parlen del motiu i del grau i percentatge de participació de la gent de la ciutat de Lleida en les associacions de diferents àmbits: *“El principal motiu per participar és el de trobar-se bé, trobar-se a gust, és a dir que agradi fer-ho. El tipus d'afiliació ve determinat per l'edat: els joves participen en un 76,6% en entitats esportives o de lleure. La franja d'adults madurs es reparteixen de manera similar entre les entitats culturals, esportives, socials, de lleure o veïnals”* P.10

En aquest context, Marta Rovira Martínez i Enric Saurí Saula (2017) indiquen que és molt important formar part de les principals associacions culturals com a actor, com a voluntari i com a col·laborador participant en les seves activitats i ajudant en el compliment d'algunes tasques. Per tant, ser membre d'associacions culturals té els seus avantatges, sobretot a nivell d'inclusió social; d'ajuda mútua i d'augment del capital social. A més, la participació en les associacions s'entén com a manera de passar el temps d'oci, com a afició i com a motivació més rellevant per poder comunicar amb altres membres i participar amb ells en l'organització i el funcionament de l'associació i en el desenvolupament de les seves activitats:

The entrance into a cultural association has positive consequences and increase of social and relational capital. The climate of friendship and trust created in the association can be a balsam for an immigrant, who is doing the best to face the difficulties of becoming a member of the society. The social network that exists thanks to the activity and the association devoted to it, can be a place to find support, help, and friendly understanding for the problems that migrant people have to solve in everyday life: work, health, housing, school for children, etc.
P.13

2.3. L'ORGANITZACIÓ INTERNA, EL FUNCIONAMENT I ELS SOCIS DE LES ASSOCIACIONS MARROQUINES A CATALUNYA.

Generalment, l'organització, el funcionament i els socis són tres característiques importants del desenvolupament de qualsevol associació, sigui d'autòctons o de ciutadans d'origen immigrant segons la Llei d'Associacions de Catalunya (Llei 7/1997, de 18 de juny). En el cas de les associacions dels immigrants marroquins a Catalunya, els tres punts, també, juguen uns rols de molta rellevància en relació amb el camp associatiu dels marroquins instal·lats tan a Catalunya com la resta d'Espanya. Amb una bona organització, un bon funcionament i el compliment dels socis quan es tracta dels drets i deures que tenen cap a les seves associacions, en la majoria de temps, aquestes associacions arriben a aconseguir els seus objectius, i arriben a donar respostes a les demandes i necessitats dels socis, en particular, i a tot el col·lectiu, d'una manera general. Al llarg del seu procés d'assentament a Catalunya els immigrants marroquins han intentat buscar fórmules de reunions i d'agrupacions per tractar i/o dialogar sobre temes rellevants a les seves situacions, preocupacions i aspiracions i han pensat en formar grups organitzats en forma d'associacions, federacions, sindicats, etc. Això d'entrada sembla ser quelcom normal en comparació amb altres col·lectius que conviuen en aquesta societat catalana, però es lògic que cada col·lectiu tingui les seves característics, les seves particularitats i la seva manera de treballar, l'Observatori del Tercer Sector (2007). Per això, l'objectiu principal aquí és intentar conèixer i donar a conèixer la manera i les mecanismes que utilitzen els marroquins per tirar endavant amb la seva política associativa a Catalunya i la manera com ho fan i, sobretot, com s'organitzen i com treballen per a aconseguir tots els seus objectius.

Al moment de tractar el tema d'organització de les associacions dels marroquins a Catalunya l'únic que es pot trobar és una situació d'escassetat d'estudis i referències en aquest tema. Malgrat això, s'ha pogut trobar alguns estudis que, en la majoria de casos, destaquen aquest tema d'organització de les associacions de tots els col·lectius d'immigrants instal·lats tan a Catalunya com tot l'estat d'Espanya, però sense concentrar-se sobre el col·lectiu marroquí d'una manera molt clara. Normalment com a col·lectiu majoritari a Catalunya mereix el gest de més interès i de més investigació i estudi per part de totes aquelles persones interessades en aquest tema, però, malauradament, la realitat és una altra. Entre els estudis sobre l'organització de l'associacionisme de diversos col·lectius de població immigrada tant a l'estat Espanyol com la comunitat catalana es pot destacar els de Crespo (1997) pel conjunt de Catalunya, de Veredas (1999, 2004) a Madrid, el de Ruiz Haro (2003) a Barcelona i un estudi diagnòstic general realitzat i presentat per l'Observatori del Tercer Sector i referit a tot el territori estatal (2007). Tots aquests estudis mostren que l'associacionisme es considera com una forma d'organització comunitària allunyada

de formes pròpies d'organització i d'interrelació dins dels propis col·lectius, i que pot significar l'adopció d'estructures organitzatives alienes per reproduir formes pròpies d'organització social i comunitària a favor de l'èxit del projecte migratori (Ruiz Haro, 2003), en especial entre alguns col·lectius. En aquest sentit, és interessant saber el paper i la funció de les associacions com instruments i mitjans estratègics per poder desenvolupar i exercir la participació social en tant que elements propis de la societat receptora que ofereixen estructures d'oportunitat política i responen a diversos models de pertinença de les societats receptores (Gonyalons, 2007). La literatura especialitzada en l'estudi dels processos migratoris i en l'estudi dels processos d'integració sociocultural de la població immigrada sempre ha fet una especial atenció al desenvolupament de les diferents varietats d'expressió i organització comunitària dels grups, des de la constitució d'associacions culturals fins als grups informals, com és el cas dels oratoris i les mesquites. En aquest sentit Sílvia Carrasco (2007) assenyala que qualsevol tipus d'iniciativa al voltant de l'organització comunitària d'un col·lectiu es converteix en un potencial indicador de les estratègies comunitàries d'adaptació i acomodació social d'aquests col·lectius, al mateix temps que pot informar, en bona mesura, del grau d'assentament del col·lectiu en la societat receptora i de les seves perspectives de continuïtat en el territori. És per això que es reconeix l'emergència d'associacions no únicament com un indicador clar per a la integració dels col·lectius que representen, sinó també com un instrument que ha de ser facilitat per la societat receptora per a permetre la participació d'aquests col·lectius en la vida social i cultural de la societat. Més enllà del tema de l'organització, Roger Sue (2000) parla de la democràcia dins de les associacions i explica com ha de ser:

Plus le principe d'association s'étend et plus la démocratie représentative apparaît pour ce qu'elle est: une petite démocratie, une forme inachevée et très réductrice de l'idéal démocratique. La démocratie ne saurait en effet être représentative, elle ne peut être que l'auto-organisation de la société elle-même autour des valeurs fondatrices de liberté et d'égalité, c'est-à-dire de la libre association. P.25

Això vol dir que el principi d'associació s'estén com una democràcia representativa o sembla ser com una forma simplista de l'ideal democràtic. De fet la democràcia no pot ser representativa, però només pot ser caracteritzada per l'autoorganització de la societat al voltant dels valors fonamentals de la llibertat i la igualtat i de l'associació lliure. Sembla clar que l'organització com a estratègia d'adaptació i acomodació social és un altre punt que les associacions utilitzen per informar, d'una part, del grau d'assentament en la societat de recepció i les perspectives d'existència i de continuïtat en el territori i, d'altra part, del grau de participació en la vida social i cultural de la societat d'acollida. Partint de l'anàlisi de l'associacionisme marroquí a la ciutat de Barcelona de Ruiz Haro (2003), es nota que les associacions són utilitzades pels seus usuaris com un recurs o com un instrument al qual acudir en un moment de necessitat, que no pas com un

espai d'interrelació predominant una lògica instrumental, tot i que s'ha observat variacions segons el gènere i també segons cada associació. Això vol dir que l'associació, atès el baix grau de participació i d'implicació de les seves poblacions de referència, es contempla més com un instrument i/o un servei al que es pot recorre en un moment de necessitat.

Pel que fa a l'organització adoptada per algunes associacions religioses que dirigeixen les mesquites, per exemple, sense una anàlisi dels usuaris no es poden entendre les funcions d'organització comunitària que assoleixen, per sobre d'altres estructures enteses com "més modernes" i com serien la majoria d'associacions culturals i d'aquesta consideració, aquestes associacions són ràpidament valorades com més integradores des de la perspectiva de la societat receptora. A Catalunya l'experiència d'incorporació dels col·lectius d'immigrants en altres moments històrics o en altres indrets, ha fet emergir la hipòtesi segons la qual la formació d'associacions dins dels col·lectius d'immigrants en les societats de destí evoluciona a mesura que les poblacions immigrants s'assenten en el territori, en un procés paral·lel (Cassey, 1997; Olivé, 2001). En aquest sentit, Cassey descrivia la formació de les associacions dins dels col·lectius immigrants com un procés d'evolució del propi col·lectiu en el nou context sociocultural i com a evolució de les relacions socials amb la societat receptora.

El fet de considerar aquesta forma d'entendre la capacitat de gestió i de professionalització de les associacions del col·lectiu immigrant a Catalunya i, sobretot, els marroquins, l'Observatori del Tercer Sector (2009) intenta demostrar que el tema de la immigració és un dels grans temes de l'actualitat i és una realitat de la societat catalana. Així, les persones immigrades ja formen part d'aquesta societat catalana i tenen un paper molt important en l'estructura social i demogràfica dins d'aquesta societat. La constitució de les associacions de persones immigrades s'ha fet en paral·lel als processos d'assentament dels col·lectius nous, sobretot durant el període d'incrementació dels immigrants al territori català, d'una manera exponencial, també ho han fet les seves organitzacions. S'entén per organitzacions de persones immigrades aquelles associacions del Tercer Sector formades i gestionades per persones d'origen immigrant i que dirigeixen la major part de les seves actuacions a aquest col·lectiu. Amb el suport de la Secretaria per a la Immigració i des de l'Observatori del Tercer Sector (2009), després de l'aparició i el funcionament d'aquest teixit associatiu, s'ha fet una aproximació qualitativa a l'evolució de l'associacionisme d'origen immigrant en els darrers anys, i s'ha identificat com un associacionisme que es troba actualment en una fase de consolidació, està format per voluntariat, té un gran valor afegit en termes de solidaritat i compromís social i es destaca encara una certa precarietat i dificultat en l'àmbit de la gestió organitzativa. Sembla clar, d'una banda, que aquestes dificultats de les entitats de persones immigrades, tant els marroquins com els altres col·lectius, s'identifiquen amb la manca

d'estructures estables dins de les seves entitats. En comparació amb el global del tercer sector social català, un 38% de les entitats no disposen de professionals contractats. Aquesta dada contrasta la realitat de l'associacionisme català. D'altra banda, les dificultats en la gestió de les entitats s'identifiquen, també, amb una manca de coneixements associatius per part de les persones que estan al capdavant de les entitats. Per aquesta raó, tenir experiència i cultura associativa en el país d'origen es considera com una valor afegit que afavoreix una millor comprensió i adaptació al context associatiu de la societat d'acollida.

Aquestes entitats, tal com ho defineix Jordi Moreras (2009), s'organitzen amb una junta directiva on es reparteixen diferents funcions executives i organitzatives. Els membres d'aquestes juntes sovint van més enllà de les funcions que es defineixen en el seu càrrec, per tal d'assumir altres funcions atesa la manca de gent que pugui encarregar-se d'assumir aquestes responsabilitats. A més a més, hi ha associacions que són més consolidades i que comptem amb persones que es poden dedicar específicament a una tasca concreta, aquest rol de multifuncionalitat de càrrecs és menys freqüent, malgrat que segueix la tònica general d'aquelles entitats que es mantenen a un nivell organitzatiu molt més precari. En aquest cas, Moreras (2009) posa un exemple significatiu en relació al principal responsable de l'entitat que sovint és el que s'encarrega de fer de portaveu, cosa que afavoreix encara més una certa centralització de la seva figura com a principal responsable de l'entitat. En moltes ocasions, sembla com si algunes entitats acabessin sent identificades a partir d'unes persones concretes, i això genera la impressió que estem davant d'entitats de les quals es sospita que tenen un caràcter unipersonal, quan probablement no es tracta de l'expressió d'un excés de personalisme en la gerència d'aquesta entitat, sinó de la manca d'una estructura de personal que permeti repartir les tasques associatives entre diferents membres. Moreras afegeix que, al moment d'intentar aconseguir la mobilització dels membres del col·lectiu, l'evidència de la manca de membres actius en aquestes entitats genera conseqüències evidents en el funcionament de les entitats, especialment quan intenten mantenir un funcionament intern democràtic o assembleari i es troben amb la realitat de que no poden canviar o renovar la junta directiva, simplement perquè no tenen cap persona que vulgui prendre el relleu que permeti aquest canvi de persones. Així, és una evidència més de les mancances estructurals que limiten una bona pràctica associativa.

En el mateix context, Moreras afegeix que la disposició d'un local per part d'aquestes entitats per dur a terme les seves activitats i/o iniciatives és, sense dubte, el seu principal "*Taló d'Aquil·les*". Les entitats privilegiades que poden disposar d'un local propi, es troben a un nivell superior d'organització, que les habilita a poder ser més ambicioses a l'hora de programar les seves activitats. Les altres, com a forma de poder permetre el contacte amb l'entitat, recorren a espais

com els habitatges particulars, o els apartats de correus, o bé sol·licitant als municipis l'ús temporal d'alguns dels espais públics disponibles. La seva presència a internet, segueix sent limitada, ja que no totes les associacions disposen d'una pàgina web que informi periòdicament de les seves programes i/o activitats. Per això, tenir un local és un privilegi i un valor afegit que no només permet a l'associació aconseguir una ubicació real i simbòlica dins del context de la vida social del municipi, però, també, permet que l'entitat pugui desenvolupar una sèrie de serveis i activitats per al col·lectiu, estructurant aquest tipus d'atenció. Està clar que, sempre segons Moreras, és difícil atreure el propi col·lectiu de referència sense poder oferir aquests serveis si no és en moments puntuals, ja que acostumen a relacionar-se amb activitats festives o reivindicatives que tenen una curta durada temporal en l'espai públic. És evident que sense serveis continuats no és possible definir usuaris; uns usuaris que potencialment poden convertir-se en socis de l'entitat, als quals es pot sol·licitar la col·laboració desinteressada o simbòlica en forma d'una contribució econòmica mensual i/o anual per al manteniment de l'entitat i la cobertura de les seves despeses. Evidentment, sense socis una entitat no pot mostrar a un consistori la seva representativitat i la seva capacitat de mobilització entre el seu col·lectiu. A més a més, sense aquesta capacitat es pot difícilment arribar a aconseguir el reconeixement públic, cosa que no facilita que un responsable polític pensi a reservar un espai en un equipament públic perquè aquesta associació pugui desenvolupar-hi les seves activitats.

Un contrapunt sobre aquesta organització, com assenyalen Rosa Aparicio G. i Andrés Tornos C., (2010), està relacionat a les xifres relatives a les 100 associacions que van respondre vàlidament a l'enquesta. La impressió que han deixat és que les respostes són molt convencionals. Potser l'única observació que diu alguna cosa és la que indica que més d'un 25% de les associacions no té consell directiu. A més, resulta curiós no tenir estatuts escrits, quan la seva adreça està recollida d'un registre oficial per al qual les associacions han de suposadament aportar una còpia dels seus estatuts. D'una manera o altra, amb una incerta implicació dels seus membres i un incert funcionament de les seves estructures, l'activitat de les associacions ha de ser recolzada en alguns recursos, sobretot les quotes dels socis. Lògicament semblaria que les quotes dels socis serien les primeres més bàsiques fonts d'aquests recursos, però no sembla ser aquest el cas en nombroses associacions perquè una tercera part dels associats no paguen cap quota, cosa que afecta negativament sobre l'organització i el funcionament de la majoria de les associacions siguin dels marroquins o d'altres col·lectius. Això, també, pot deteriorar la relació entre els membres de les associacions i els seus simpatitzants o col·laboradors externs o beneficiaris.

Quant a l'organització interna, pràcticament totes les associacions diuen tenir president i secretari i estatuts escrits. Encara són una gran majoria les que tindrien un tresorer i celebrarien assemblees

generals. Però més d'una quarta part no tindria Consell Directiu i una tercera part no tindria comitès o grups de treball per a tasques específiques tal com ho expressen Rosa Aparicio Gómez i Andrés Tornos Cubillo (2010). A part d'això, consideren que és rellevant tenir en compte la mida de les associacions en les lògiques de funcionament: les majors que tenen el nombre de socis elevat s'estructuren diferenciant funcions, ajustant els seus projectes o els seus recursos i programant activitats, mentre que els menors que tenen el nombre de socis baix fan menys diferenciacions i també s'ajusten als projectes i activitats que puguin fer. Diferenciant-les territorialment, es nota que el funcionament per comissions és menor a Catalunya en comparació amb les altres comunitats autònomes.

Jordi Garreta (2011) assenyala que el contrapunt d'aquest reconeixement d'eficiència organitzativa d'una part d'elles és la manifestació de les mancances de la majoria d'associacions si es contempla des del punt de vista de les necessitats de l'administració i de les organitzacions no governamentals. Els representants de les associacions menys consolidades i amb una estructura organitzativa feble tenen com a model aquelles que disposen de juntes gestores professionalitzades i aspiren a funcionar d'una manera semblant ja que els permetria oferir activitats més continuades, ser accessibles en hores d'oficina o millorar el funcionament en general. Així es dibuixa un futur de consolidació i un canvi d'estructura però no sempre és fàcil. Els canvis que proposen apunten a una necessitat de transformació estructural de les associacions que els consolidi i que permeti una acció continuada i, al mateix temps, promogui major reconeixement social i una presència i participació més rellevant a nivell local. D'altres, les més petites i poc organitzades, es queixen de la desigualtat d'oportunitats per accedir a les subvencions i opinen que el criteri de concessió i els mecanismes de lliurament els exclouen a la pràctica.

D'una forma general, segons Álvarez Veinguer, et al. (2011) qualsevol associació i/o organització pot definir-se com un acord social de cooperació amb objectius i metes definits de manera més o menys precisa, amb criteris de membres pels quals es diferencien del seu entorn i amb un cert nivell d'estructura interna que defineix funcions, posicions i rols dins de la pròpia associació. Aquests tres criteris ajuden a fer una distinció entre associacions, moviments socials i xarxes informals. Per poder considerar una associació com a organització de migrants, almenys la meitat dels seus càrrecs i membres han de ser individus amb trajectòria migratòria que han de jugar un paper important dins de l'estructura organitzativa interna i ocupar llocs de responsabilitat. A més d'aquests criteris quantitius, Veinguer (2011) considera que la definició d'aquesta associació o organització, està basada en la combinació de tres criteris: Treballar assumptes migratoris, tenir trajectòria biogràfica migratòria com a base per a la pertinença a l'associació i que l'aspecte migratori tingui pes com una part crucial de la estructura i dels processos organitzatius. A part

d'això, sempre segons Álvarez Veinguer, et al. (2011): *“el fet de constituir-se com a associació obeeix a una estratègia prèvia que en la major part dels casos busca la possibilitat d'optar als recursos que l'estat destina a la participació ciutadana i l'anomenat tercer sector, i alhora configurar-se com a interlocutor vàlid per les institucions. Així, se situen en la lògica d'actuació i funcionament que marca l'estat, encara que això no significa que les organitzacions l'assumeixin acríticament”* P.1189

Normalment, com ho expressen Núria Llevot i Jordi Garreta (2013), per conèixer l'estructura organitzativa de les associacions, es pot preguntar sobre els càrrecs de presidents, la composició de la junta directiva de l'associació, les assemblees i reunions que es realitzen i l'existència de comissions de treball. Per conèixer, també, la seva projecció externa, es pot centrar en la pertinença de l'entitat a plataformes o fòrums i xarxes de treball. En aquest cas, quan es parla de l'organització dins de les associacions dels marroquins a Catalunya es pot parlar de diferents tipus d'associacions: Hi ha associacions que són ben organitzades i hi ha altres que no ho són, però s'ha de tenir en compte sempre les circumstàncies de l'existència de cadascuna d'aquestes associacions, les capacitats que tenen i, per últim, les persones que estan al cap davant d'aquestes associacions. Aquest últim factor es considera com el factor més important perquè gràcies a les persones i a la seva manera de treballar l'associació pot tenir èxit o no. Garreta i Llevot (2013) afegixen que el perfil de les associacions d'immigrants de Catalunya, les marroquines incloses, es presenta com de menor mida, amb més persones en les juntes directives, amb mandats presidencials més llargs i amb més nombre d'assemblees dels associats. A més, són els que porten més anys funcionant; qüestió que sembla bàsica i que dibuix un associacionisme més atomitzat i consolidat amb més anys de funcionament i major percentatge d'associacions que treballen mitjançant comissions. El funcionament per comissions és menor a Catalunya en comparació amb les altres comunitats autònomes com el cas de València i Navarra. D'aquí, possiblement, el major nombre d'assemblees que realitzen les associacions de Catalunya tenint en compte que es tracta de la comunitat autònoma amb associacions de menor mida i amb juntes directives de major mida. En referència a les comissions de treball existents, sembla ser que són diverses i les més freqüents són la de cultura, la d'educació, la d'esport i les d'organització d'activitats i acció social.

D'una manera clara, Jordi Garreta i Núria Llevot (2013) indiquen, que el fet que hi hagi pocs estudis sobre l'organització i el funcionament de les associacions d'estrangers d'origen africà a Espanya ha despertat el seu interès i els ha portat a analitzar l'estructura i l'organització interna i externa de les associacions d'aquest perfil i, al mateix temps, relacionar-les amb els objectius i les activitats que realitzen. Els seu punt de partida ha estat la creença en l'existència d'estructures organitzatives i en els diferents desenvolupaments, influïts per l'entorn i per les dinàmiques internes que condicionen el dia a dia els objectius i les activitats de les associacions. A més a més, Garreta i Llevot (2013) confirmen la idea d'escassetat d'estudis realitzats sobre l'organització i el

funcionament de les associacions dels immigrants de l'Àfrica i expliquen les raons i obstacles que impedeixen l'interès dels investigadors per aquest tema; especialment quan es tracta de la debilitat d'aquest moviment associatiu, la seva heterogeneïtat i la seva fragmentació social que es consideren com a fenòmens habituals a Espanya i inherents als processos d'assentament i de reconeixement legal de les persones estrangeres i no comunitàries. En comparació amb altres comunitats autònomes, Navarra, per exemple, es trobaria en una altra situació: major nombre d'associats i beneficiaris, menor nombre de persones a les juntes, major canvi de presidents i menor nombre d'assemblees. Un altre indicador, segons Garreta i Llevot (2013), del grau d'estabilitat / inestabilitat de les associacions és el nombre de les altes i baixes dels associats. Sembla lògic que aquestes associacions no es troben aïllades del seu entorn; al contrari, totes elles tenen una doble funció: fer front a les necessitats internes dels seus membres i interactuar amb el seu context exterior. S'observa com el temps afavoreix la seva consolidació i estructuració, encara que en això també influeixen factors com les dinàmiques de lideratge, l'existència o no de conflictes interns, o el major o menor suport extern rebut (Garreta 2012). Amb el temps, hi ha la tendència a una major organització interna i externa de les associacions, però no es pot concloure que la dinàmica de totes elles sigui evolucionar cap a models associatius més estructurats i més professionalitzats. Per la seva part, Lacomba i Giner (2013) consideren que les investigacions que han tractat el tema de l'associacionisme immigrant en general, han deixat de demostrar interès per saber les raons i justificacions per part d'aquells que no s'associen i no participen en les associacions. En realitat, la busqueda d'aquests tipus d'immigrants que no s'associen no resulta un treball fàcil per poder trobar-los físicament perquè la seva llunyania amb el món associatiu fa que desconfiïn dels membres que formen part de les juntes directives de les associacions. Així, per aconseguir un bon funcionament i desenvolupament de l'associació és indispensable establir una bona organització de la mateixa. Hi ha diversos models organitzatius i els membres han de decidir quina és la que més favorable. Com és ben sabut, organitzar vol dir ordenar, disposar d'uns elements per a la consecució d'un fi. En una associació per aprofitar al màxim el treball i l'esforç que es fa cal ordenar els mitjans humans, tècnics, materials, etc. Una associació compta amb dos òrgans de govern: l'Assemblea General i la Junta Directiva; la primera és el màxim òrgan de decisió de l'associació i està formada per tots els socis que estiguin correctament inscrits i paguen la quota i es reuneix un cop l'any d'una manera ordinària i de forma extraordinària quan és necessari. Quant a la junta directiva; és l'òrgan de govern de l'associació formada pel president, secretari, tresorer i els vocals i que a ella li correspon la presa de decisions en relació al funcionament de l'associació, especialment l'aprovació d'activitats i la incorporació dels nous associats, etc. Tots els socis tenen dret a assistir en l'Assemblea General que es reuneix un cop

l'any, com a mínim, i té les facultats de resoldre i modificar totes les qüestions que s'estableixen en els Estatuts de l'entitat. La Junta Directiva és elegida per l'Assemblea General i té la funció de dirigir i administrar l'associació d'acord amb els articles dels estatuts. Per això, queda clar que el panorama d'organització de l'associacionisme immigrant marroquí a Catalunya a partir de tota aquesta informació es fa notar la normalitat d'aquest moviment associatiu (en comparació amb altres col·lectius), la regularitat de les estructures internes de la majoria de les associacions, la seva escassetat de recursos, salvant algunes excepcions, i una gran debilitat, que no seria només econòmica, a nivell de grups de treball, voluntaris, consell directiu i comissions de cada sector de treball.

Més enllà de tot això, Anna Di Bartolomeo, et al. (2017) parlen dels actors associatius marroquins tant a nivell del territori espanyol com a Catalunya en relació a la manera d'organització i funcionament de les seves entitats i la manera de plantejar les seves activitats, i insisteixen sobre el fet de que aquests actors formulen els seus propis projectes i intenten proporcionar una àmplia gamma de serveis, amb èmfasi en grups específics de manera més àmplia. A més, posen a disposició del seu col·lectiu marroquí una sèrie de serveis com el cas de l'assessorament jurídic, l'orientació a serveis sanitaris, l'habitatge i l'assessorament laboral i social, les accions interculturals i de sensibilització, l'atenció a dones i joves, l'ensenyament de la llengua àrab i formació, la mediació i acompanyament, l'orientació i inclusió social i laboral i la cooperació i codesenvolupament, etc. En aquest sentit, i com a exemple, es pot destacar el rol que estan jugant dos importants entitats: Atime i Ibn Batuta:

As regards the two main Moroccan associations in Spain, the Asociación de Trabajadores e Inmigrantes Marroquíes en España ATIME (Association of Moroccan workers and immigrants in Spain) provides a broad array of actions, including legal advice, orientation to health services, housing, job and social counselling. The Asociación Socio-Cultural Ibn Batuta is also a very active association founded by Moroccan immigrants in 1994, and organise various activities, such as intercultural and awareness-raising actions, attention to women and young people, language and formation, mediation and accompaniment, social and labour orientation and inclusion, as well as cooperation and co-development. P.204

Malgrat tot aquest esforç i aquest gran treball que fan, tal com afegixen Anna Di Bartolomeo, et al. (2017), les seves activitats dirigides a la integració dels seus socis dins de la societat de recepció tenen un caràcter menys estructural i poden ser menys rellevants per l'existència de la fragmentació i la poca extensió de les iniciatives implementades, per això, queda més difícil quantificar i avaluar el seu impacte:

From the point of view of the role of civil society actors and immigrant organisations, both in the countries of origin and in the country of destination, their activities towards immigrant integration have a less structural character, and can at first appear to be less relevant. In any case, their impact is more difficult to quantify and evaluate, due to the fragmentation and the small extent of the initiatives carried out, and also to the large number of organisations involved. P.206

2.4. ELS LÍDERS ASSOCIATIUS MARROQUINS A CATALUNYA.

La immigració és un tema que s'ha convertit últimament a Catalunya en un tema molt atractiu i molt fèrtil per a tots els intel·lectuals, els escriptors, els acadèmics, els estudiants, els lectors, els polítics, els mitjans de comunicació i la societat civil en general. L'objectiu de tot això és intentar descobrir i analitzar els seus diversos aspectes, les seves causes, les complicacions, la situació actual, la creació d'associacions i l'aparició de nous líders, les conseqüències i les perspectives de futur d'aquest fenomen que es considera nou i massiu en la seva forma i en el seu temps i, sobretot, quan i com es va produir. Per això s'han registrat una sèrie d'opinions, de posicions i de discursos dels quals alguns són negatius i critiquen durament l'arribada massiva dels immigrants i hi ha alguns discursos que són positius i realistes i miren als immigrants com a nous ciutadans amb tots els drets i deures, a part del rol que juguen en la dinamització econòmica del país. Sonia Veredas Muñoz (2004) ha explicat que la participació associativa de la població immigrant ha generat en els últims anys un debat al voltant de les seves funcions i potencialitats com eina d'inclusió i integració. D'una banda, s'argumenta que aquesta forma d'associacionisme pot afavorir la visibilitat d'aquest col·lectiu i les seves necessitats, incrementar el contacte dels seus membres amb el teixit associatiu en el seu conjunt i augmentar la participació dels seus membres en les polítiques públiques i els assumptes comunitaris, propiciant que aquests es converteixin en subjectes, i no només objectes, de la intervenció i transformació social. Sobre la participació dels marroquins en les associacions i la contribució dels seus líders en l'evolució d'aquest associacionisme, Veredas explora aquest tema del treball associatiu i dóna una visió que pot ajudar a descobrir una sèrie de coses: primerament, si entenem la paraula "participació" com a aplicació activa en la marxa de les associacions més enllà de l'accés puntual als seus serveis, cal afirmar que el marroquí amb nivell mitjà de vida no necessita el servei que presten les associacions i només els que viuen pitjor acudeixen ocasionalment a la recerca i la petició d'ajuda d'aquestes associacions. En segon lloc, la distància social entre els líders i les persones marroquines de base es manifesta en distància cognitiva entre uns i altres, de manera que l'assumpció de la via col·lectiva com a forma de defensa d'interessos comuns implica un salt al nivell de consciència que es generalment absent entre el col·lectiu de base. Així mateix, la desconfiança dels marroquins enfront de les associacions i els seus líders té a veure amb l'escena de control de les mateixes i les estratègies desenvolupades per les autoritats del país d'origen de manera que la sospita dels socis per part de l'administració es queda plantada en les seves memòries on vagin; així mateix, aquesta desconfiança més gran entre la població berber i la població àrab deriva del seu eventual paper com a lloc de promoció personal dels responsables (Moreras, 2009).

En aquest sentit, cal tenir en compte la presència dels immigrants, una vegada instal·lats legalment a Catalunya, en la societat catalana i impulsar la seva participació en tots els aspectes d'aquesta societat a nivell social, laboral, cultural i polític, Sílvia Carrasco (2007). També, cal potenciar la seva participació en el teixit associatiu, la interacció cultural, els assumptes públics i totes les accions que puguin afavorir la convivència, la comprensió, la tolerància i la cohesió social i evitar qualsevol conflicte o qualsevol malentès que pugui sorgir en qualsevol moment amb l'aplicació d'uns mecanismes de mediació, prevenció i resolució de conflictes. A l'hora de fer un cop d'ull sobre el mapa català d'associacionisme d'immigrants i, sobretot, els marroquins en relació amb el nombre dels immigrants residents a Catalunya no es pot parlar d'una xifra molt elevada d'associacions d'immigrants. Això vol dir que aquest associacionisme està en l'època de complir i exercir la seva funció i, al mateix temps, jugar el seu paper com ha de ser. Malgrat això, tal com afegeix Carrasco (2007), aquest associacionisme té un rol acceptable dins de la societat catalana i es pot parlar d'una evolució considerable relacionada amb les etapes evolutives del procés de creixement i consolidació d'una trajectòria, amb una maduració incipient, en un sector associatiu determinat. Aquesta evolució es fa a mesura de l'increment de les persones nouvingudes i de l'increment d'iniciatives associatives engegades pels líders per a intentar proporcionar les necessitats de tot el col·lectiu, però no sempre el creixement quantitatiu està acompanyat per una millora qualitativa. Un altre punt molt interessant sobre la importància i el rol que juguen els líders associatius en la motivació i l'estímul dels immigrants cap a una participació col·lectiva per a defensar les coses que els interessin. Cal assenyalar també, en el moment de valorar el rol, les tasques i les funcions de l'associacionisme immigrant a Catalunya, que és una necessitat amb doble cara per a la societat receptora i al mateix temps per als immigrants mateixos. És constitueix un pont entre el col·lectiu d'immigrants i la societat que els acull i afavoreix la interacció cultural i disminueix les problemàtiques i les complicacions que puguin sorgir. Tenint en compte la realitat del col·lectiu d'immigrants marroquins amb el seu nivell d'estudis relativament baix, la seva relació amb el treball associatiu, la falta de temps i la falta d'experiència en el camp associatiu es pot deduir que davant d'aquesta situació que no afavoreix molt la interacció social, la convivència i la igualtat, etc. es pot parlar d'un cert grau de coexistència, especialment quan es tracta de pobresa i de barris marginals i de gent que estan en situacions de risc. En aquest cas l'allunyament entre uns i altres és molt notable. En concret, hi ha tres agents que tenen un paper destacat per a proposar pautes de convivència: les entitats que conformen la societat civil, els mitjans de comunicació i les associacions formades per col·lectius immigrants. L'existència de l'associacionisme immigrant en la societat catalana és una necessitat

per a intentar crear un equilibri entre les dues parts d'aquesta societat: autòctons i estrangers, Observatori del Tercer Sector Desembre (2009).

A més a més, Moreras (2009) assenyala que el moviment associatiu immigrant marroquí ha crescut enormement i ha demostrat un cert nivell d'eficàcia a diversos nivells, però pateix alguns defectes que impedeixin la seva evolució i la seva capacitat de promoure una participació associativa superior i rendible. Malgrat l'increment del nombre d'entitats d'immigrants inscrites al registre del departament de justícia amb més de 43.700 associacions actualment, les seves aportacions i participacions són relativament baixes i no arriben al nivell requerit. L'única cosa que ha augmentat és el gran interès per part dels mitjans de comunicació, de polítics i acadèmics que consideren que l'associacionisme immigrant és un motor per a la integració social i cultural de tots els col·lectius dins la societat de recepció. Així, en la seva anàlisi sobre la importància que tenen les associacions dels marroquins en Espanya i precisament a Catalunya, Eva Ostergaard-Nielsen (2010) considera que els immigrants marroquins, normalment, resideixen a tot el món, que es concentren en molts països europeus i que van tenir molt interès per part d'alguns investigadors. Al contrari, els marroquins d'Espanya no van tenir el mateix interès al principi, però ultimament han guanyat aquest interès i han siguts capaços d'aparèixer tant en la mobilització política com l'escena social i cultural de la societat d'acollida:

Moroccan migrants reside throughout the world, but are concentrated in European countries like France, Belgium and the Netherlands. Moroccans in Spain have not been central in the analysis of Moroccan emigrants, but events over the last decade have illustrated that Spain-based associations have gained a stronger voice in both the transnational political mobilization of Moroccan migrants in Europe and the dialogue with the Moroccan political regime. P.76.

Eva Ostergaard-Nielsen (2010) va explicar que el paisatge de les associacions dels immigrants marroquins és divers i ha de ser entès en el context de la relació del Marroc i Espanya. La majoria de les associacions dels immigrants marroquins identificades per aquesta investigació es presenten com les associacions formades per proporcionar un espai sociocultural fora de casa i per defensar els drets dels immigrants marroquins vis-a-vis les autoritats espanyoles. No obstant això, la política marroquina està present en la forma d'un continu interès en el desenvolupament del Marroc i la reforma política. Algunes organitzacions, com l'Associació de Treballadors i Immigrants Marroquins a Espanya: ATIME, amb una direcció d'esquerra i forts llaços amb els sindicats d'Espanya i el Marroc, han criticat obertament al règim polític marroquí i amb el suport de l'oposició interna del Marroc. Altres organitzacions, com l'Associació Sociocultural Ibn Batuta: ASCIB (últimament s'ha convertit a la Fundació Ibn Batuta i és la més gran de les associacions marroquines a Catalunya) han tendit a adoptar una línia favorable al Marroc i cada vegada menys crítica i més col·laborativa. Una major influència política en la política marroquina a través dels

drets de vot a l'estranger ha estat a la llista de desitjos de les dues organitzacions, i una sèrie d'associacions de menor importància, per dècades:

The landscape of Moroccan migrant associations in Spain is diverse and needs to be understood in relationship to both Morocco and Spain. The majority of the Moroccan migrant associations identified for this research present themselves as associations formed to provide a socio-cultural space away from home and to defend the rights of Moroccan migrants' vis-à-vis the Spanish authorities. Nevertheless, Moroccan politics are present in the form of a continued interest in Moroccan development and political reform. Some organisations, like ATIME, with a left-wing leadership and strong ties to Spanish and Moroccan trade-unions, have openly criticized the Moroccan political regime and supported the domestic Moroccan opposition. Other organisations, like the Socio-cultural Association of Ibn Batuta (ASCIB) – the largest Moroccan migrant association in Catalonia- have tended to take a less critical line. Greater political influence in Moroccan politics through external voting rights has been on the wish list of both of these associations, and a host of minor associations, for decades. P.77

Un altre punt que va destacar Ostergaard-Nielsen (2010) sobre el teixit associatiu marroquí és la pluralitat de les associacions dels immigrants del Marroc que no és només política, sinó també religiosa i ètnica. Un nombre important de les associacions d'immigrants marroquins són religioses i constituïdes per dirigir les mesquites. En aquest cas el que fa el govern marroquí és enviar imams cap a molts països europeus per intentar consolidar una versió moderada i adequada de l'Islam entre els immigrants marroquins. Com a exemple, l'any 2008 i durant el mes de Ramadà, el Marroc va enviar 176 imams a Europa dels quals uns deu van anar a diferents llocs del territori Espanyol. Al mateix temps va convidar els imams de l'estranger al Marroc per parlar de la immigració i la seva organització des d'un punt de vista religiós:

The plurality of Moroccan migrant associations is not just political, but also religious and ethnic. An important part of the Moroccan migrant associations in Spain, as elsewhere, is constituted by the mosques and religious leaders which attract a fair of amount of interest from the Moroccan political regime. Eager to consolidate "their" version of Islam among the emigrants, the Moroccan sends imams to Spain (and elsewhere) to serve the emigrants communities. During Ramadan 2008, Rabat dispatched 176 imams to Europe (of which only about ten went to Spain) in order to "give an adequate teaching of Islam". A parallel activity over the past year has been to invite foreign-based imams to Morocco in order to speak about "the organisation of Morocco migration from a religious point of view". More than 100 Imams from Spain were invited to such a session in November 2008, with an unspecified number of them declining the invitation because the whole exercise felt like an attempt to interfere. Pp.77-78.

A part d'això, les associacions marroquines d'origen "amazigh" constitueixen una altra part important de la societat civil marroquina a Barcelona. No hi ha estadístiques sobre la proporció dels amazighs d'origen marroquí a Espanya, però una gran part d'ells provenen del nord del Marroc. Un nombre important de projectes sobre la cultura i la identitat amazigha, així com els drets humans al Marroc, s'han sigut presentat per les associacions per aconseguir el suport financer de l'administració catalana (Ostergaard Nielsen 2010):

The Amazigh (Berber) associations constitute another important part of the Moroccan civil society in Spain and in particular in Barcelona. There are no statistics on the proportion of

Amazigh-origin Moroccans in Spain but a large part of the Moroccan migrants come from the Amazigh-dominated parts of northern Morocco. A growing number of projects on Amazigh culture and identity, as well as human rights in Morocco, have been undertaken by associations in Catalonia. Generally these activities count on the financial support of the Catalan administration. P.78

Per la seva part, Veredas Muñoz (2004) assenyala que si el desenvolupament de l'associació requereix una direcció centralitzada, la tasca del líder carismàtic cobreix aquesta necessitat i entorn d'ell s'articula l'aparell associatiu. El perill rau en la inestabilitat que aquest tipus de lideratge confereix a l'associació i també en la confrontació entre líders pel seu personalisme que dificulta a l'administració el diàleg amb aquestes associacions. La distància social entre líders i el col·lectiu marroquí de base es manifesta en distància cognitiva entre uns i altres, de manera que l'assumpció de la via col·lectiva com a forma de defensa d'interessos comuns implica un salt a nivell de consciència i l'assumpció d'una actitud projectiva generalment absent entre aquesta última. A més a més, Eva Ostergaard-Nielson (2012) considera que arran del discurs del Rei Mohamed VI en 2005 anunciant la imminent formació d'un Consell de la Comunitat Marroquina a l'estranger i la conveniència dels drets de vot a l'estranger per als emigrants, les associacions dels immigrants marroquins en diversos estats membres de la Unió Europea: UE van començar a mobilitzar-se i a coordinar esforços per debatre temes de la migració, els drets de vot, la creació del Consell de la Comunitat Marroquina a l'estranger i la necessitat de lliurar una nova pàgina en les relacions dels immigrants amb el règim polític marroquí:

In the wake of the 2005 speech by the King announcing the imminent formation of a Council for the Moroccan Community Abroad and the desirability of external voting rights for the emigrants, Moroccan migrant associations in various EU-member states started to mobilize and coordinate transnationally. Initially they held a series of meeting of the migrants' leaders from France, Belgium, the Netherlands and Spain in various European cities. In 2006, Al Monadara held its first large meeting in Madrid, where more than 250 people debated issues of migration, new voting rights and the creation of the Council for the Moroccan Community Abroad. At this meeting, and others, there was an emphasis on the necessity of turning over a new leaf in emigrant relations with the Moroccan political regime. P.78-79.

Mentrestant, com va indica Ostergaard-Nielson (2012), el Consell Consultiu dels Drets Humans al Marroc havia estat confiat a aconsellar al Rei Mohamed VI sobre la millor manera de crear el Consell de la Comunitat Marroquina a l'estranger. El Consell Assessor de Drets Humans va considerar que seria irresponsable celebrar les eleccions improvisadament sense assegurar-se de les condicions necessàries de transparència, d'imparcialitat i d'una veritable representació. Al novembre de 2007, el Rei del Marroc va fer un altre discurs, posant l'accent sobre la importància de les eleccions al consell per assegurar el seu caràcter representatiu:

Meanwhile, the Advisory Council on Human Rights in Morocco had been entrusted to advise the King on how best to set up the Council for the Moroccan Community Abroad. The Advisory Council on Human Rights found that "it would be irresponsible to hold improvised elections without making sure the required conditions of transparency, impartiality and true

representation are met". In November 2007 the King made another speech, emphasizing the importance of elections to the Council in order to ensure its representative character. P.79

No obstant això, com va assenyalar Ostergaard-Nielson (2012), es va procedir a anunciar que anava a seguir el consell del Consell Assessor de Drets Humans i que, per tant, el Consell de la Comunitat Marroquina a l'estranger es va establir amb una qualitat de membre designat inicialment per cobrir un període transitori de quatre anys i els candidats serien triats per defensar els drets de la comunitat marroquí a l'estranger. En conseqüència, Driss El Yazami, periodista i activista de drets humans va ser nomenat president del Consell de la Comunitat Marroquí a l'estranger al desembre de 2007. Només trenta-set dels programats cinquanta membres van ser nomenats com a representants. Aquests representants eren dels principals països de residència dels marroquins, més o menys s'assignen en funció de la seva proporció del nombre total d'immigrants amb catorze membres de França, cinc d'Espanya, quatre de Bèlgica, tres dels Països Baixos, etc. L'elecció dels representants d'Espanya posa de manifest que el Consell estava fent un esforç per designar els immigrants de diferents tipus d'institucions i àrees. Els representants inclouen un parlamentari del parlament català, una doctora que treballa amb les dones immigrants, el cap de la Federació Espanyola d'Entitats Religioses Islàmiques (FERRI), un sindicalista espanyol, i el líder de L'Associació de Treballadors i Immigrants Marroquins a Espanya (ATIME):

These representatives were from the major countries of residence of Moroccans, roughly allotted according to their proportion of the total number of emigrants with fourteen members from France, five from Spain, four from Belgium, three from the Netherlands, etc. The choice of the Spanish representatives illustrates that the Council was making an effort to appoint emigrants from different types of institutions and areas. The representatives included a parliamentarian in the Catalan Parliament, a female doctor who works with migrant women, the head of Spanish Federation of Islamic Religious Entities (FERRI), a Spanish trade unionist, and the leader of ATIME. Pp.79-80.

El Consell de la Comunitat Marroquí a l'Estranger (CCME), com va explicar Ostergaard-Nielson (2012), és una institució consultiva que té com a objectiu millorar les relacions entre els immigrants marroquins i el seu país d'origen i té una certa autonomia financera i administrativa i pot donar opinions sobre temes relacionats amb la migració que van des de la política pública per concretar les propostes legislatives. Des dels seus inicis, sis grups de treball sobre temes específics van ser la creació de la ciutadania i la participació política, la cultura, l'educació i la identitat; gènere i noves generacions; l'administració, els drets dels usuaris i les polítiques públiques; competències científiques, tecnològiques i econòmiques per al desenvolupament de la solidaritat; i la religió i l'educació islàmica. Tot i que és massa aviat per avaluar el grau en què el Consell ha complert el seu propòsit, és important examinar les següents tres dimensions del seu paper en les relacions polítiques transnacionals entre el Marroc i els seus emigrants: (a) el tema dels drets de vot a l'estranger; (b) la percepció de la mesura en la qual els representants

d'immigrants marroquins a Espanya perceben el Consell com a institució democràtica per a la deliberació pública i com un pas cap a la consolidació de les bones relacions amb el règim marroquí i, (c) com una indicació de la mesura que temes de la reforma política al Marroc que estan a l'agenda:

The Council of the Moroccan Community Abroad is a consultative institution that aims to improve relations between Moroccan emigrants and their country of origin. The Council has some financial and administrative autonomy and can give opinions on migration-related issues that range from general public policy to concrete legislative proposals. From its inception, six working groups on specific themes were created- citizenship and political participation, culture, education and identity; gender and new generations; administration, user rights and public policy; scientific, technological and economic competences for solidarity development; and religion and religious education. P.80.

Per això, tal com afegeix Eva Østergaard Neilsen (2012), la creació del Consell va ser vist per molts immigrants com un pas positiu cap al diàleg sobre qüestions relacionades amb la immigració. No obstant això, també va ser criticat per no ser una institució democràtica a través del qual els immigrants podrien recuperar la confiança en les institucions polítiques més àmplies del Marroc i en els processos de transició política: *“The establishment of the Council was seen by many migrants as a welcome move towards dialogue on migration related issues. However, it was also criticized for not being a democratic institution through which emigrants could regain confidence in the broader political institutions of Morocco and the processes of political transition”*. P.83.

En aquest sentit, Rahma El Basraoui, et al. (2013) ho expressen de la manera següent: *“Si entendemos “participación” como implicación activa en la marcha de la asociación más allá del acceso puntual a sus servicios, cabe afirmar que tal apenas existe en las político-asistenciales: el marroquí con nivel medio de vida no las necesita y solo quienes peor viven acuden ocasionalmente en busca de ayuda.”*

P.33. El Basraoui afegeix que entre les associacions de caràcter cultural-religiós, el nivell de participació és més gran, la població s'implica activament en el seu manteniment. Es pot afirmar que aquest és un associacionisme que sorgeix “des de baix”, en contraposició al de caràcter polític assistencial, molt vinculat al suport administratiu, més elitista i allunyat de les maneres culturals de l'immigrant. La participació femenina en les associacions religioses és menor que la masculina, i això a causa dels paràmetres culturals importats del Marroc. De totes maneres, amb el pas del temps les associacions estan donant creixent cabuda a les dones: les de caràcter polític-assistencial solen tenir una àrea específica per a elles, mentre les socioculturals registren certa i millorable participació de les mateixes en la seva gestió. Finalment, la participació dels joves de segona generació és minoritària i només eventualment acudeixen a aquest tipus d'associacions, especialment quan es tracta de celebració d'alguna festa assenyalada o alguns esdeveniments puntuals. Així, l'autora Veredas Muñoz (2012) va concloure i va afirmar, sense cap dubte, l'existència d'un moviment associatiu marroquí tant a Espanya com a Catalunya, variat i inestable,

però amb tendència al canvi i al creixement. Les associacions de caràcter cultural islàmic perfilen un moviment que sorgeix "des de baix" i mostren major vitalitat que les associacions polític-assistencials, la viabilitat està supeditada al suport econòmic continu "des de dalt" (l'Estat) i no tenen en general de la confiança de l'immigrant normal.

Davant d'aquesta situació Naima Korchi (2014) en la revista de Consell Consultiu per als Marroquins de l'Estranger CCME intenta trobar una resposta i una explicació a aquesta realitat dels actors associatius marroquins tant a Catalunya com en altres països del món i confirma que el perfil d'aquests actors ha evolucionat en els últims anys, amb un alt nivell de competència en totes les àrees i en tots els països. El problema és que aquesta competència no es posa en pràctica de manera més eficaç per servir a les qüestions relatives als seus compatriotes al país d'acollida i a les qüestions d'interès directe del país d'origen. Tothom es queixa d'aquesta situació, només s'ha de llegir els comentaris a les xarxes socials per adonar-se'n. Així seria millor configurar un directori d'associacions segons cada país amb l'objectiu d'obtenir un bon resultat a llarg termini i intentar professionalitzar el sector associatiu a nivell de formació en comunicació, la recaptació de fons, la gestió i l'enteniment del sector associatiu, a part de donar suport adequat i convidar les millors competències a esdeveniments internacionals i, especialment, permetre que aquests actors tinguin els mitjans necessaris per actuar efectivament i dedicar-se molt al treball per al qual s'han compromès. Finalment Korchi (2014) va assenyalar que alguns països han reconegut durant molt de temps la importància de les associacions i els seus efectes i els van donar els mitjans per treballar, mentre que al Marroc encara hi ha un cert retard en donar suport a una sèrie de sectors, incloent els que es consideren problemes nacionals, com ara el problema del Sàhara, i els recursos assignats a les associacions dels Marroquins Residents a l'Estranger MRE han d'evolucionar correctament. Ara bé, cal tenir en compte que les associacions han de conèixer a treballar conjuntament i d'una manera millor, ja que la unitat fa la força. No hi ha cap dubte que la societat civil és essencial i constitueix un complement a les accions de les institucions de l'estat en tots els àmbits socials, culturals i polítics.

En la mateixa direcció va Yousra Amrani (2014) en la revista de Consell Consultiu per als Marroquins de l'Estranger CCME i explica que segons Boussouf Abdellah (Secretari General del Consell dels marroquins residents a l'exterior) el Ministeri sempre està disposat a identificar els problemes que plantegen les comunitats marroquines residents a l'exterior i la voluntat d'integrar aquests ciutadans del món i les associacions que els representen en el disseny de les polítiques adoptades pel govern a través d'un enfocament participatiu al mitjà i llarg termini i tenir en compte els canvis que estan passant actualment a Europa i que es centren, en particular, sobre l'enduriment dels procediments per a la migració. Pel que fa al paper de les associacions en els

països d'acollida, Yousra Amrani (2014) va afegir que el Sr. Boussouf va explicar que la societat civil marroquina al món es caracteritza pels moviments unilaterals i va deplorar la falta de cohesió en la seva acció amb altres components del teixit que afecta negativament el seu rendiment i la seva visibilitat. També Amrani (2014) va afegir que Anis Birou, (ara exministre dels marroquins residents a l'estranger i la migració) va recordar la importància de la tasca de les associacions dels immigrants marroquins a l'estranger i l'interès del ministeri en desenvolupar vincles d'associació i de cooperació amb elles a través del portal que el Ministeri ha posat en marxa recentment per poder rebre les seves propostes i tenint-les en consideració. A més, és imprescindible avaluar el model d'associació actual i conèixer els mètodes de treball d'aquestes associacions i la seva capacitat per donar-les suport i enfortir les accions que es desenvolupen a favor de les comunitats marroquines residents a l'estranger. En la seva descripció dels esforços que fan algunes entitats marroquines a Catalunya, Youssef Madad (2014), subratlla la importància de la unió en la defensa dels interessos dels immigrants marroquins, l'efectivitat de l'acció conjunta en relació amb una presència més activa en la societat d'acollida i la importància d'enfortir i consolidar els valors de la ciutadania i de la seva participació a nivell polític, social, cultural i econòmic i de crear espais de reflexió i discussió entre les diferents associacions representatives dels marroquins a Catalunya.

Juan Carlos Triviño-Salazar (2017) identifica algunes característics dels líders associatius immigrants a Catalunya i explica que intenten guanyar la legitimitat de ser considerats com a representants vàlids pels seus col·lectius amb l'intenció d'aconseguir alguns recursos per les seves entitats. De fet, són capaços de mobilitzar-se segons els incentius, els riscos i les oportunitats que poden trobar en el seu camí, però per part de les institucions, aquests líders poden ser configurats segons les seves actuacions i reaccions. Així, la importància d'aquesta distinció queda clara, sobretot en les protestes contra la Llei d'estrangeria de 2001 quan uns grups d'immigrants il·legals intentaven ocupar algunes esglésies a Barcelona com a protesta contra aquesta llei i van arribar a tenir dues intencions oposades: una a favor de les protestes i l'altra a favor d'aturar-les per evitar algunes conseqüències negatives:

Social movement leaders seek to legitimize themselves as the valid contact point for their own communities with the purpose of mobilizing resources otherwise difficult to obtain. They are entrepreneurs who mobilize in response to incentives, risks and opportunities. Institutions and institutional players have a role in shaping how leaders act and react (.....) The importance of this distinction is illustrated by the protests against the 2001 Spanish Foreigners Law when groups of undocumented immigrants occupied churches in Barcelona. The immigrant leadership was organized along two lines: (1) those who supported the protest because of their cosmopolitan ideals that justified their actions and (2) those asking the groups to stop the protests because of their fear of endangering their access to Catalanian and local political institutions. Pp.4-5

El Amrani, Mohammed (2019) destaca el fet de que la majoria dels líders associatius marroquins a Catalunya desenvolupen algunes activitats educatives fixes dins de les seves associacions, especialment l'ensenyament de la llengua àrab tant pels fills dels immigrants arabòfons com berberòfons. A més a més, el tema de la mediació és un tema principal per aquests líders associatius perquè una part d'ells treballen com a mediadors en diferents centres educatius o sanitaris i utilitzen la llengua àrab per comunicar amb les persones procedents de la zona del Rif i han siguts contractats per algunes institucions o administracions catalanes, cosa que no li agrada al El Amrani i la considera, fins i tot, com a error per part d'aquestes institucions i administracions pel fet de que la llengua àrab és inútil per una part del col·lectiu marroquí (de la zona del Rif) que no s'identifica amb ella i no l'entén perfectament. El problema està el mateix per als seus fills que han nascut aquí a Catalunya i que no han de tenir l'àrab com a única llengua materna:

A la pràctica, i d'entre moltes altres conseqüències, va dur a les institucions i l'administració catalanes a alguns errors com ara la contractació de mediadors arabòfons que utilitzaven l'àrab amb una població que, de vegades, ni tan sols entén aquesta llengua ni se la sent pròpia, o la promoció exclusiva de l'ensenyament de l'àrab com a única llengua materna dels catalans d'origen marroquí. P.55

2.5. L'ANALISI DE L'ASSOCIACIONISME MARROQUÍ A CATALUNYA.

L'estudi sobre l'associacionisme dels marroquins a Catalunya des de la perspectiva dels investigadors i els interessats s'inscriu dins d'un marc general de l'anàlisi del procés d'arribada i assentament dels mateixos en les últimes dècades. Els immigrants del Marroc a Catalunya presenten característiques específiques de gran interès per a aquest anàlisi, la major presència dinàmica i la major organització associativa. L'associacionisme dels immigrants marroquins a Catalunya és una qüestió pendent de confiança perquè està basat sobre la sospita de que els líders associatius només es mouen per interessos econòmics no confessats i n'esperin beneficis (Moreras, 2009). Així, l'autor va abordar el tema i va posar de relleu les diferències que existeixen entre els àrabs i berbers. Les associacions d'immigrants marroquins són diferents entre si i presenten manifestes divergències quant a la seva configuració, plantejaments organitzatius i ideològics com les seves estratègies d'actuació. La primera diferència significativa es refereix a la seva finalitat: hi ha associacions ocupades en la defensa dels interessos dels immigrants davant l'administració del país receptor, dels interessos polítics, assistencials, lúdics, religiosos, de cooperació al desenvolupament del país d'origen, etc. En tot cas, el caràcter de les associacions determina el tipus de conducta: expressiva o instrumental en el qual l'activitat s'orienta cap a una finalitat determinada, predominant en elles, encara que la veritat és que ambdues conductes no s'oposen entre si. Per exemple, les associacions de caràcter polític, cultural, lúdic o religiós poden

oferir alguns serveis a l'associat, mentre les assistencials incorporen una dimensió expressiva a partir de l'assumpció de registres culturals, ètnics o de classe importats del país d'origen.

2.5.1. PERFIL I PAPERS QUE JUGUEN LES ASSOCIACIONS MARROQUINES ACTUALS.

La importància que tenen les associacions pot ser coneguda a través de les diferents iniciatives que han desenvolupat al llarg dels darrers anys, per a promoure la participació ciutadana dels marroquins a Catalunya. Es tracta no només de recollir i sistematitzar aquestes iniciatives, sinó d'analitzar com s'han desenvolupat, quin grau d'eficàcia han assolit, amb quines dificultats i amb quins obstacles s'han enfrontat, quins han estat els factors que n'han limitat l'abast i n'han condicionat l'èxit. El fet que hi ha pocs estudis sobre el perfil i papers que juguen aquestes associacions a Catalunya constitueix un camp obert que pot despertar l'interès dels investigadors cap una visió i anàlisi més profundes per descobrir i conèixer aquestes associacions de més a prop. Aquesta anàlisi sobre l'associacionisme dels marroquins a Catalunya, s'inscriu dins d'un marc general de l'anàlisi del procés d'arribada i assentament dels mateixos en les últimes dècades. Formant grups d'immigrants amb importants dimensions, els immigrants del Marroc a Catalunya presenten característiques específiques de gran interès per aquesta anàlisi. Els marroquins presenten una major presència dinàmica i una acceptable organització associativa en la seva societat de residència. A part d'això i com a exposició de la realitat del col·lectiu marroquí a Catalunya es troba, d'una part, un cert nivell d'ignorància cap al significat del terme: “*associació*” sense parlar de l'organització associativa o dels recursos humans i materials que són molt necessaris per un bon funcionament de qualsevol associació. D'altra part, un altre factor que afecta negativament sobre el treball associatiu dels marroquins a Catalunya és l'existència d'alguns rumors, estereotips i xafarderies que són fundades sobre arrels culturals i tradicionals i, sobretot, la mentalitat que tenen i que van importar del país d'origen i van aplicar en la societat d'acollida. El que és anormal d'aquest col·lectiu és el fet de marcar distància entre el treball associatiu i els seus representants sense tenir cap idea sobre aquest treball. Tot això està clar en l'estudi realitzat per Jordi Garreta, (1998) on analitza aquesta situació dels estrangers, tant marroquins com els altres, i exposa que: “*Hem esmentat la possibilitat que existeixi distància entre l'associació i els seus representants, per aquest motiu s'ha analitzat la utilitat conferida a les associacions: més de la meitat dels entrevistats considera que té una utilitat (55,6%), tot i que el 25,4% no li'n troba cap*”. P.220.

A part de l'existència d'un cert nivell de distància entre els representants de l'associació i la resta dels socis, hi ha altres punts que tenen la seva importància en aquest sentit. En primer lloc, hi ha la utilitat de l'associació amb un percentatge molt considerable dels socis que consideren que és

útil i necessària pel col·lectiu immigrat en comparació amb un percentatge més baix dels que pensen el contrari. En segon lloc, hi ha la idea de que l'associació ajuda i defensa els interessos dels socis. En tercer lloc, existeix la idea de la unificació del col·lectiu i és gràcies a les associacions que el col·lectiu queda unit. En quart lloc i amb uns percentatges molt baixos sorgeixen les idees relacionades amb l'organització d'activitats i la potenciació de la cultura de la societat de procedència. A més, hi ha alguns socis que consideren que tots els actors associatius són iguals i només són tramposos i hipòcrites. També, barregen entre la realitat i els rumors i els estereotips i els prejudicis i al final acaben tenint conclusions que no tenen res a veure amb la realitat d'aquest treball associatiu. Hi ha alguns que volen demostrar que són molt conscients d'aquesta situació i molts intel·ligents fins al punt de que no poden creure en els discursos de qualsevol president de qualsevol associació. Per això, com ho expressa Moreras (2009), l'associacionisme dels immigrants marroquins a Catalunya sembla ser una qüestió pendent de confiança perquè està basat sobre la sospita de que els líders associatius només es mouen per interessos econòmics no confessats i només busquen les coses que els interessin i es mouen per interès personal. Hi ha, també, un factor important que revela les diferències mentals que existeixen entre els àrabs i berbers tal com ho explica Jordi Moreras (2009) aquí: *“la desconfiança profunda entre paisans, que els mateixos marroquins reconeixen, potser és l'element diferencial en aquest cas. Una desconfiança que prové tant de les diferències entre àrabs i berbers com de la pràctica de la corrupció existent al país d'origen i no permet de creure que hi hagi iniciatives desinteressades: sempre hi ha la sospita que els promotors de qualsevol associació tenen interessos (econòmics) no confessats”* P.54. Sembla clar que això afecta negativament sobre la imatge i el rendiment del treball associatiu marroquí a Catalunya.

Normalment, les associacions d'immigrants marroquins són diferents entre si i presenten diferències clares quant a la seva configuració, plantejaments organitzatius i ideològics com les seves estratègies d'actuació i les seves finalitats: hi ha associacions especialitzades en la defensa dels interessos dels immigrants davant l'administració del país receptor, dels interessos polítics, assistencials, lúdics, religiosos, de cooperació al desenvolupament del país d'origen, etc. En tot cas, el caràcter de les associacions determina el tipus de conducta sigui expressiva o instrumental en el qual l'activitat s'orienta a una finalitat determinada, predominant en elles, encara que la veritat és que ambdues conductes no s'oposen entre si. Com a exemple, les associacions de caràcter polític, cultural, lúdic o religiós poden oferir alguns serveis a l'associat, mentre les assistencials incorporen una dimensió expressiva a partir de l'assumpció de registres culturals, ètnics o de classe importats del país d'origen. Moreras (2009) ho expressa de la manera següent:

“El contrast entre aquestes diferents propostes associatives mostra, paradoxalment, moltes més semblances que diferències, ja que sovint comparteixen les mateixes problemàtiques i

limitacions a l'hora de consolidar-se. Hi ha, però, un tret diferencial que distingeix de forma estructural la consolidació d'unes entitats i unes altres: la possibilitat de disposar d'un local on poder desenvolupar les seves activitats... Les iniciatives associatives, immigrades es troben clarament influïdes per aquesta vitalitat associativa, fet que afavoreix l'arrelament d'aquestes noves associacions dins d'un terreny prèviament germinat per un cert esperit associatiu” P.128.

Això vol dir que aquestes associacions tenen, com a característica general, més semblances que diferències i comparteixen les mateixes complicacions i limitacions excepte la disposició d'un local propi on es poden organitzar i desenvolupar activitats de la seva elecció i en el moment apropiat. Aquesta possibilitat de tenir el local propi és un plantejament, un procés del treball i un privilegi que ajuda molt a diversificar i multiplicar el nombre d'activitats que l'associació planteja. Això ajuda molt quan l'associació opta per l'estabilitat, la continuïtat i l'organització perfecta. Moreras (2009) va afegir que la majoria de les associacions marroquines no només desenvolupen activitats que s'adrecen a les seves comunitats, sinó també treballen en altres àmbits relacionats amb la societat catalana i les institucions polítiques. Hi ha altres coses que caracteritzen el paper d'aquestes associacions dels immigrants marroquins: en primer lloc, prestar ajuda envers el propi col·lectiu amb l'objectiu de respondre a les seves necessitats com: l'orientació, la informació, l'assessoria legal, la formació, la socialització, el suport social i la reivindicació de la identitat. En aquest sentit, hi ha associacions religioses destinades, bàsicament, al col·lectiu immigrant musulmà amb la finalitat d'oferir-li un espai per a la pràctica religiosa islàmica. En segon lloc, crear vincles amb la societat catalana amb l'objectiu de sensibilització i solidaritat en forma de conferències, exposicions, celebracions i declaracions a mitjans de comunicació. En tercer lloc, crear un contacte directe amb les institucions locals amb l'objectiu de participació i de reconeixement a través de presentació de projectes, demandes, reclamacions i participació en diferents temes d'interès comú.

En la mateixa línia van Llevot i Garreta (2013) i expliquen, d'una manera molt explícita i molt clara, que les associacions d'immigrants africans, sobretot els marroquins, es caracteritzen i treballen per aconseguir el manteniment de la cultura d'origen, el suport legal i laboral als immigrants, el suport des del punt de vista residencial i/o administratiu, la creació d'un espai de trobada, el foment de la convivència, el manteniment de la religió, l'acollida, l'ajuda als països d'origen, l'ensenyament de les llengües i cultures autòctones als nousvinguts i la formació d'adults. Es nota que es tracta d'una tendència cap al treball social, cultural i, en un grau inferior, cap al polític per falta possiblement d'una educació política basada en la manca d'interès o potser la ignorància de les qüestions polítiques del país d'acollida.

Més enllà de tot això, Llevot i Garreta (2013), afegeixen que hi ha altres coses, que es queden com a aspiracions, però sense possibilitat de dur-les a terme. Aquestes associacions, per exemple,

haurien volgut organitzar formació en la llengua castellana per a dones i per a homes. Pel que fa a la llengua catalana, haurien volgut organitzar cursos de formació per a dones i per a homes. També, haurien volgut realitzar projectes d'acollida, projectes d'inserció laboral, projectes de codesenvolupament i de la mediació. El motiu principal de no haver realitzat aquestes activitats és, sobretot, econòmic encarnat en la falta de diners; que constitueix un obstacle per la majoria de les associacions. A més a més, existeix la manca de personal i la falta d'un local propi per realitzar les activitats com i quan sigui possible. D'una banda, en tenir en compte alguns casos particulars, la falta de diners es considera com un problema menor per a les associacions més professionalitzades i més estructurades. D'altra banda, la manca de personal sembla, també, ser un problema menor per les associacions més experimentades, mentre que és un problema greu per a les associacions de base i menys estructurades. Així, cal esmentar que les associacions més experimentades s'esforcen per aportar respostes que es consideren impossibles entre les altres associacions que no tenen les mateixes capacitats.

En addició a tot el que està mencionat anteriorment, les principals necessitats que tenen les associacions són econòmiques; d'infraestructures (locals on poden desenvolupar les seves activitats); de millora de la relació amb les institucions; de suport a la implementació i disseny de projectes i de millora de coordinació amb altres associacions de persones d'origen immigrat. Així, es pot dir que les associacions experimentades incideixen més que la resta i es centren en el fet de que necessitarien més suport per dissenyar i implementar més projectes encara que, respecte a aquesta última qüestió, són les associacions menys experimentades que més ho esmenten. De forma breu, els problemes econòmics són menors, encara que existeixen i són la resposta més citada, entre les associacions professionalitzades, mentre que sí que ho són per a les voluntaristes estructurades, les voluntaristes reticulars i les voluntaristes de base. Per a les professionalitzades, la col·laboració amb les institucions tampoc és un problema tan important, encara que sí ho és per a les menys estructurades, les reticulars i les de base. Així, es pot afirmar que aquestes associacions no es troben aïllades del seu entorn; al contrari, totes elles tenen una doble funció: fer front a les necessitats internes dels seus membres i interactuar amb el seu context exterior i, sobretot, amb la societat catalana. Hi ha la tendència cap a una major organització interna i externa de les associacions sense negar que la dinàmica de totes elles sigui evolucionar cap a models associatius més estructurats i més professionalitzats. En la mateixa línia van Jordi Pàmies et.al (2013) i expliquen que aquestes associacions que són de caràcter intraètnic i tenen una extensió pública estructurada per a la resocialització i la prevenció dels joves davant d'uns certs perills socials. Així, a través d'aquestes associacions es generen xarxes que ajuden a identificar les

característiques dels nous entorns i vincular formes de capital social interracial amb les de les noves realitats.

Paula Vallejo Gómez (2015) i Laia Gargallo, et al. (2019) parlen del paper que tenen les associacions locals i les entitats de persones immigrades (les marroquines incloses) en la promoció de la cultura, per exemple, en el municipi de Sant Celoni que es troba entre Barcelona i Girona a la comarca del Vallès Oriental i que forma part de la província de Barcelona, i es considera la població principal de la comarca natural del Baix Montseny. En aquest sentit, l'Ajuntament de Sant Celoni, especialment l'Àrea de Cultura a través del sistema cultural del poble està oberta a tothom, sobretot quan s'organitza la festa major, i intenta implicar totes les entitats en les activitats i promoure la seva participació colze a colze amb les entitats autòctones per un coneixement mutu, tal com indiquen Laia Gargallo, et al. (2019) que: "*ja que existeix un notable desconeixement mutu entre els migrants i els celonins d'origen.* (P.66). Les principals associacions marroquines que treballen en el municipi són: "l'Associació d'immigrants marroquins de Sant Celoni", "l'Associació Cultural Comunitat Marroquina Al Mourad de Sant Celoni" i la "Comunidad Islámica Annour". Com a exemple de la participació en les activitats de la festa major de l'any 2007, l'Associació d'immigrants marroquins de Sant Celoni a nivell de cinefòrum va participar amb un audiovisual: "Les filles de Mohamed" en la sala petita Ateneu:

Totes aquelles entitats, associacions o cooperatives sense ànim de lucre que funcionen gràcies al treball voluntari (o no) dels seus membres i que tenen una projecció en l'esfera pública (busquen un benefici social o cultural) formen el tercer sector. A Sant Celoni, segons dades de l'Ajuntament actualitzades del Juny de 2015, hi ha 124 entitats, de les quals 42 (un 34% del total) són de l'àmbit de la cultura. Com veurem més endavant, la majoria de les activitats culturals que es realitzen al poble són organitzades per entitats o associacions i, fins i tot, les que són programades per part de l'Ajuntament requereixen del voluntariat d'aquest tercer sector. P. 25

Paula Vallejo Gómez afegeix que el més important darrere de l'organització d'activitats culturals durant la festa major del poble és la promoció de la participació, la pluralitat, la diversitat cultural i la cohesió social en aquest poble del municipi del Baix Montseny:

Els valors que segueixen aquest projecte són la cohesió dels habitants del municipi gràcies a la festa, la participació dels habitants del municipi en la festa, la pluralitat dels habitants del municipi manifesta en la festa i la capitalitat que ha d'exercir Sant Celoni al costat de la resta de municipis del Baix Montseny. P.93

Ruth Vilà i et al. (2017) assenyalen que el paper que tenen les entitats i fundacions i federacions d'entitats marroquines a Catalunya tant culturals com religioses és molt important a nivell educatiu, cultural, religiós, etc. Així el tema de la interculturalitat i gènere forma part de l'interès d'aquestes entitats, també, el manteniment de les llengües maternes i la relació de les entitats amb els centres educatius que sol tenir un caràcter molt puntual i menys recurrent amb l'objectiu de fomentar-ne el seu coneixement de manera plural per a que sigui acceptable socialment per a una

millor convivència. A més a més, l'interès pel diàleg interreligiós des de la dimensió espiritual tenint en compte que la diversitat religiosa és una realitat, un fet intrínsec al fet multicultural del context català a part de ser una realitat intrínsecament humana i una dimensió més de la interculturalitat. De vegades, es vincula la diversitat religiosa al conflicte, a la intolerància i el rebuig. Les entitats marroquines que han sigut consultades per saber la seva opinió sobre aquestes qüestions són: la *Juventut Multicultural Musulmana*, la *Fundació Nous Catalans*, l'*Associació IDEM*, *AEMB*, *Diversitas*, la *Xarxa de convivència de Roses*, *Migrastudium*, *La Juventud multicultural musulmana*, la *Fundació Ibn Batuta*, la *Federació consell islàmic de Catalunya*, l'*Associació Bayt altaqaffa*, entre altres comunitats del col·lectiu immigrant:

Fundacions que treballen a partir de xarxes d'entitats per afavorir l'arrelament dels fills de la immigració (Xarxa de convivència de Roses), i més específicament el que fa referència a la religió musulmana i l'adequació dels centres de culte i la pràctica de l'Islam a Catalunya (Nous Catalans). Un cas paradigmàtic és la xarxa de convivència de Roses que va començar ajudant a ciutadans, a persones anònimes i ara s'ha convertit en una entitat que el seu objectiu és fer de mediatra entre l'administració (fonamentalment, l'ajuntament) i les comunitats (musulmana) per afavorir la convivència a la comarca i a d'altres delegacions i localitats de l'Empordà i també a Tarragona. Fan d'observatori de problemes i conflictes socials amb els col·lectius migrats i dinamitzen projectes d'acció social per afavorir-ne la inclusió. P.21

2.5.2. ELS OBJECTIUS I LES ACTIVITATS DE LES ASSOCIACIONS MARROQUINES A CATALUNYA.

Els objectius i les activitats són dues coses que estan vinculades entre si i una depèn de l'altra. Per aconseguir objectius és necessari organitzar activitats i a través d'aquestes activitats s'aconsegueixen els objectius. Les activitats estan considerades com a estratègies utilitzades per part de les associacions per arribar a aconseguir les seves coses plantejades i, per tant, els seus resultats. En aquest cas, es pot preguntar pels tipus d'activitats que realitzen les associacions, els espais on actuen i amb qui ho fan i el personal que hi col·labora. Està clar que les associacions dels immigrants marroquins a Catalunya treballen sobre una sèrie d'activitats a nivell educatiu, social, cultural, econòmic i lúdic. En aquesta línia s'observa l'organització d'algunes activitats amb clara tradició formativa com la formació en llengües, però també hi ha altres com la sensibilització externa o la promoció de projectes d'inserció laboral, ja que s'implementen a través de processos formatius i també amb tècniques d'ensenyament i aprenentatge. Aquestes activitats van des de la realització de tallers (assessorament judicial, assessorament de famílies, orientació laboral, mediacions, etc.) fins a classes d'idiomes (català, castellà i altres llengües d'origen); i els destinataris són tant els socis o els beneficiaris de la pròpia associació, com el conjunt de la societat (les associacions també generen activitats en escoles, instituts, etc.) o fins i tot estan dirigides a la població del país d'origen, com és el cas dels projectes de codesenvolupament tant com ho expressen Núria Llevot i María Paz López (2016).

En aquest sentit, la Fundació Jaume Bofill (2009) i Aparicio i Tornos (2010) pensen que encara hi ha una gran proporció d'activitats de les associacions que s'inverteixen en la promoció del propi col·lectiu i en la canalització de les seves demandes, però que encara afronten dificultats està en nombre i en activitats dirigides a la societat més pròxima, tant dels propis immigrants com dels autòctons. En altres paraules, és cert que la majoria de les associacions es centren en organitzar activitats que tenen com a objectiu oferir serveis d'ajuda als seus membres. Pel que fa a Jordi Moreras (2009), es basa sobre dos enfocaments diferents per exposar la qualitat de les activitats que ofereixen les associacions del col·lectiu marroquí a Catalunya: en primer lloc, parla de divergència i discrepància entre els promotors associatius i el col·lectiu marroquí sobre les necessitats del seu propi col·lectiu i la formulació de projectes adequats. A part de la desconfiança que caracteritza, normalment, la relació existint entre les dues parts. En segon lloc, parla de la diversificació i la connexió de l'àmbit d'actuació d'aquestes activitats en relació amb diferents parts. En referència al primer punt, Moreras considera que el col·lectiu no està gens content i/o satisfet de la manera com les associacions organitzen i plantegen les seves activitats: "*En moltes associacions, no sempre hi ha una adequació entre les necessitats del col·lectiu i les activitats que aquestes formulen*". (P.113). Això vol dir que la interpretació que fan els líders associatius de les necessitats del seu propi col·lectiu, va més enllà d'una lectura particular i immediata, i proposen una perspectiva més àmplia que es projecta per a un període de temps més extens, cosa que provoca una diferenciació a nivell de punts de vista entre ells, mostrant que probablement no es comparteixen les mateixes necessitats. A més a més, els potencials usuaris i/o socis de les activitats que ofereixen les associacions no acaben de comprendre del tot la finalitat que mou aquestes entitats. També, és el cas de la successió de demandes que formula el col·lectiu a l'entitat, que condicionen la seva participació en aquestes activitats sempre que puguin servir per satisfer les seves demandes particulars. En aquest sentit, el marge de maniobra d'una entitat a l'hora de proposar les seves activitats pot ser relativament estret i, sovint, es produeix una disparitat entre les associacions i el col·lectiu, tal com afegeix Moreras: "*els que estem a les associacions potser anem a una velocitat que no és la mateixa que l'altra part del col·lectiu*"(Pp.113-114). En aquest cas, es nota que hi ha una distinció de visions entre uns i altres, que probablement no comparteixen les mateixes necessitats. També, pel motiu de desconfiança molts dels líders associatius reconeixen que les seves iniciatives a vegades costa que penetrin en els col·lectius, que sovint els miren amb recel, davant la formulació d'una pràctica associativa que difereix substancialment de les estructures col·lectives que els eren pròpies a la seva cultura associativa. En referència al segon punt, Moreras reconeix que les associacions no només desenvolupen activitats que s'adrecen a les seves comunitats sinó, també, treballen en altres àmbits com de cara

a la societat catalana i a les institucions polítiques. Aquest quadre aclareix els diferents àmbits d'actuacions de les associacions marroquines a Catalunya:

Taula 1 . Àmbits d'activitats de l'associacionisme marroquí a Catalunya 2009.

ÀMBITS	ARGUMENTS, IDEES CLAU	ACTIVITATS
Col·lectiu de referència	Respondre a les seves necessitats	Orientació, informació, assessoria legal, formació, socialització, Suport social, reivindicació de la identitat
Societat catalana	Sensibilització Solidaritat	Conferències, exposicions, celebracions, declaracions a mitjans de comunicació
Institucions polítiques	Reconeixement, participació	Presentació de projectes, demandes, reclamacions, participació en consells consultius

Font: Elaboració a partir de Moreras, J. (2009). P.114

En aquest quadre hi ha activitats que es desenvolupen en àmbits específics, i hi ha associacions que se'n proposin d'altres. D'una banda, cada entitat pot manifestar més disposició a desenvolupar uns tipus d'activitats perquè està més habituada i compta amb les persones adequades. D'altra banda, és evident establir la complementarietat entre els tres àmbits i que totes les activitats s'adrecin específicament a àmbits diferenciats i, al mateix temps, mantinguin una connexió entre si. Per a Moreras (2009) és significatiu tenir en compte que, els representants d'aquestes entitats acaben reconeixent, al moment de la definició de les activitats que afirmen desenvolupar, que s'ha produït una certa evolució en el tipus d'activitats proposades. Això vol dir que la realitat de la demanda obliga a condicionar l'oferta per a rebre el suport dels socis a qui s'adreça. El fet de considerar aquesta forma d'entendre el plantejament de les activitats ajuda a que les propostes associatives siguin rebaxades en funció dels imperatius que generen sobre elles els membres del col·lectiu de referència i les mateixes instàncies públiques, a les quals moltes associacions s'adrecen amb la intenció d'aconseguir un suport financer concret per desenvolupar-les. Aquest ajustament entre els plantejaments inicials i les propostes concretes és un indicador de les negociacions implícites i informals que es generen entre els diferents actors a fi de poder veure satisfets els seus interessos. Això vol dir que les administracions públiques, en les seves negociacions amb aquestes entitats, redefeixen una sèrie de temes preferents i proposen que les entitats ajustin totes les seves propostes a aquests temes. També, és el cas de la formulació de les

demandes del col·lectiu a l'entitat, que queda condicionada a la seva participació en aquestes activitats, i que pugui servir per satisfer les seves demandes particulars. Sense dubte, en aquest sentit, el marge de maniobra d'una entitat a l'hora de proposar les seves activitats pot ser relativament estret. Moreras (2009) afegeix que el manteniment d'uns serveis associatius mínims com el cas d'oferir una sèrie d'atencions bàsiques i pràctiques als col·lectius de referència i, al mateix temps, d'ajustar les prerrogatives per accedir a les subvencions públiques fa que aquestes associacions es converteixin progressivament en entitats de serveis. D'aquesta manera es pot diferenciar entre aquelles entitats que demostren tenir una capacitat organitzativa suficient per dur a terme anualment una sèrie d'activitats i aquelles que a penes desenvolupen alguna iniciativa destacada. En definitiva, el més important de tot això és la consideració i la suma de les activitats desenvolupades per una entitat durant tot l'any i l'avaluació de l'impacte que hagin tingut aquestes activitats en favor de la convivència i la cohesió social en un context concret.

Per la seva part, Rosa Aparicio Gómez i Andrés Tornos Cubillo (2011) recullen les diferents classes d'activitats que solen ser realitzades per les associacions d'immigrants entre elles les marroquines. Dit això, en relació amb aquestes activitats de les associacions sorgeixen les preguntes següents: quants i qui són en realitat els que cooperen des de les seves associacions en les activitats ressenyades? Com s'organitzen per dur-les a terme? Quins mitjans i recursos mobilitzen? S'observa, segons Aparicio i Tornos, que els camps d'activitats en què es mouen les associacions són: preservar i difondre la seva pròpia cultura, proporcionar l'assistència i serveis a determinats tipus de persones, afavorir les activitats d'intenció política, promoció del propi col·lectiu, promoció de les activitats recreatives, estimular la cooperació amb el país d'origen i activitats religioses. Totes aquestes activitats portarien a pensar que les associacions d'immigrants marroquins no es defineixen bé en la pràctica atenent al que fan perquè entre elles és comú que tendeixin a fer tota mena de coses. Així, només les cooperacions transnacionals i les activitats religioses especificarien a les associacions que les practiquen. En cas que les associacions d'immigrants marroquins no poden definir-se bé pels seus objectius, queda oberta la pregunta sobre el que socialment les especifica, i quina és la seva veritable realitat i, sobretot, els ambients en què sorgeixen i actuen, les persones que les creen i dirigeixen i els vincles que les uneixen. Això vol dir que les associacions están fundades en les relacions personals que lliguen entre elles i els seus membres i la seva comuna orientació de tots ells cap a objectius estables. Encara que hi ha associacions orientades cap a objectius fixos i ben delimitats, però representen una petita minoria. Les activitats més importants i més corrents per les associacions inclouen: el manteniment i la difusió de la pròpia cultura i la promoció i integració del propi col·lectiu, les reunions festives, sovint gastronòmiques i més o menys folklòriques encara que també inclouen

demandes dirigides a les autoritats locals en relació amb qüestions laborals o d'habitatge. En aquest cas es torna a fer referència a aquestes activitats de participació política com el cas de manifestacions de protesta o d'afiliació a alguns partits polítics.

Per això, segons Aparicio i Tornos (2011), les activitats de les associacions poden ser classificades entre aquelles dirigides a garantir la supervivència de l'organització (activitats de manteniment) i les que constitueixen instruments per assolir un determinat objectiu extern a l'associació. Aquestes últimes (activitats instrumentals) són les que estan connectades amb les funcions de mediació i prestació de serveis que compleixen amb freqüència les associacions. Així, les activitats instrumentals poden, per tant, estar orientades cap al procés polític (activitats i funció de mediació) o cap a la satisfacció directa de necessitats dels membres de l'associació o d'un col·lectiu d'usuaris o socis més ampli (activitats i funció de prestació de serveis). Per això, en la majoria dels casos les associacions d'immigrants, sobretot, els marroquins desenvolupen activitats relacionades amb l'acollida i el manteniment de la cultura del país d'origen, conjugant tant amb les accions reivindicatives dels drets civils i socials com les manifestacions culturals, col·laboracions i participacions en esdeveniments organitzats pels poders públics o altres entitats que donen suport a immigrants. Normalment, la qüestió de la identitat està present en la consciència i el desenvolupament de les associacions marroquines a Catalunya, però està considerada com a element nou en la concepció de l'activitat d'aquestes associacions. Sonia Veredas Muñoz (2012) assenyala que les activitats que ocupen les associacions marroquines depenen del seu caràcter, encara que en ocasions coincideixen parcialment: les de tall polític/assistencial que s'orienten fonamentalment a la prestació de serveis a la població: alfabetització, orientació jurídica, formació ocupacional, gestió de pisos per a dones soles, canalització pública de les necessitats dels seus representats. Pel que fa a les associacions de caràcter cultural-islàmic ofereixen serveis i celebracions religioses, ensenyament de l'àrab i l'Alcorà als nens, (de vegades grups de dones que s'encarreguen de complir aquesta tasca), preparació per al matrimoni, algunes entitats realitzen també tasques de cooperació al desenvolupament al Marroc, a vegades com a única activitat i altres com a part de la seva dedicació. Les activitats que solen desenvolupar-se en tot tipus d'associacions són la mediació cultural, la sensibilització de l'opinió pública, la difusió de la cultura marroquina, l'ensenyament del castellà i de l'àrab i el suport escolar als menors. Analitzant les activitats que desenvolupen les associacions de persones immigrants i les de suport per a impulsar la participació i l'apoderament, s'observa tal com ho expressa Veredas Muñoz (2012) que aquestes activitats s'enfoquen cap a: l'autonomia de les persones, la millora organitzativa, la millora de les relacions i l'intercanvi d'experiències, el procés i la reivindicació de drets. Així, les experiències analitzades presenten els següents objectius: prioritzar el desenvolupament de les

persones immigrants, enfortir l'associació, aprofitar els espais institucionalitzats per a la participació de les associacions d'immigrants, desenvolupar serveis de mediació intercultural, participar en estudis i diagnòstics i fomentar les activitats esportives i de lleure.

Per la seva part, Garreta, J. i Llevot, N. (2013) es concentren en presentar els objectius i les activitats que realitzen les associacions, tant marroquines com d'altres col·lectius, relacionant-los amb les tipologies resultants i amb altres variables bàsiques que han anat considerant. En aquest cas es pot resumir els principals objectius i activitats, les necessitats i les complicacions relacionades amb aquestes associacions de la manera següent:

a) Els principals objectius de les associacions són:

- 1- el manteniment de la cultura d'origen (53,4%)
- 2- el suport legal als immigrants (46,1%),
- 3- el suport laboral als immigrants (40,3%),
- 4- el suport als immigrants des del punt de vista residencial (33,5%),
- 5- la creació d'un espai de trobada (32%),
- 6- el foment de la convivència (15,5%),
- 7- el manteniment de la religió (14,1%),
- 8- l'acollida (12,1%),
- 9- l'ajuda als països d'origen (10,2%),
- 10- la difusió de les llengües / cultures autòctones a altres immigrants (9,7%)
- 11- la formació dels adults (5,3%).

b) Les principals activitats realitzades per les associacions són:

- 1- la mediació (43,2%),
- 2- l'organització de sessions de sensibilització externa (30,6%),
- 3- els projectes de codesenvolupament (26,7%),
- 4- els projectes d'inserció laboral (22,8%)
- 5- la impartició de classes de llengua espanyola per a dones (22,8%)
- 6- la impartició de classes de llengua espanyola per a homes (21,4%).

c) Les activitats que s'haurien volgut organitzar en les associacions però sense possibilitat de dur-les a terme, trobem:

- 1- un 13,1% de les associacions hauria volgut organitzar formació en llengua castellana per a dones.
- 2- un 12,1%, per a homes; pel que fa a la llengua catalana.
- 3- un 11,7% hauria volgut cursos de formació per a dones.
- 4- un 11,2%, hauria volgut cursos de formació per a homes.
- 5- el 6,8% hauria volgut realitzar projectes d'inserció laboral.

- 6- el 6,8%, projectes de codesenvolupament.
  - 7- el 4,9%, de mediació.
  - 8- el 3,9%, projectes d'acollida.
- d) El motiu de no haver realitzat aquestes activitats és econòmic:
- 1- la falta de diners ha estat l'argument donat per el 85,8% dels entrevistats.
  - 2- el 20,6% indica que la manca de personal
  - 3- el 6,4% addueix com a explicació la falta d'un local per a realitzar-les.
- e) En tenir en compte els quatre clústers construïts, es pot detectar que:
- 1- la falta de diners és un problema menor per a les associacions més professionalitzades (el 66,7%).
  - 2- aquesta manca suposa per a les voluntaristes reticulars (doncs afecta el 79,5 %),
  - 3- les voluntaristes de base (al 86,2%) i les voluntaristes estructurades (al 94,7%).
- f) La manca de personal sembla que també és un problema menor per a les professionalitzades:
- 1- ho és per al 16,7% d'elles
  - 2- mentre que és un problema greu per al 20% de les reticulars,
  - 3- el 20,7% de les de base i el 21,1% de les estructurades.
- g) Les professionalitzades es diferencien per aportar una resposta inexistent entre les altres tipologies:
- 1- el 16,7% d'elles diu que "no té capacitat per organitzar més coses". Tot l'anterior té a veure amb les "principals necessitats que tenen les associacions".
  - 2- el 88,3% ens indica que es tracta de necessitats econòmiques.
  - 3- el 54,9%, d'infraestructures (locals).
  - 4- el 22,3%, de millora de la relació amb les instruccions.
  - 5- el 15,5%, de suport a la implementació de projectes.
  - 6- el 7,8%, de suport per al disseny de projectes.
  - 7- el 5,3%, de millora de la coordinació amb altres associacions de persones d'origen immigrant.
- h) Els problemes econòmics són menors, encara que existeixen i són la resposta més citada:
- 1- entre les associacions professionalitzades (81,8%),
  - 2- mentre que sí que ho són per a un 86% de les voluntaristes estructurades.
  - 3- un 88,4% les voluntaristes reticulars.
  - 4- el 90,5% de les voluntaristes de base.
  - 5- Per al 9,1% de les professionalitzades, la col·laboració amb les institucions tampoc és un problema tan important,

- 6- encara que sí ho és per al 31,6% de les estructurades.
  - 7- el 23,3% de les reticulars.
  - 8- el 17,9% de les de base.
- i) Les professionalitzades incideixen més que la resta en:
- 1- el fet que necessitarien més suport per dissenyar projectes (27,3%)
  - 2- implementar, tot i que, pel que fa a aquesta última qüestió (18,2%)
  - 3- les associacions reticulars les que més ho esmenten (44,2%).

Així, sembla clar que es tracta d'objectius socials i culturals i que amb prou feines són esmentats els objectius polítics, es troben activitats intragrup, activitats extragrup, encara que no són en el mateix percentatge, totes elles amb una important presència. Les activitats intragrup estan enfocades a la inserció laboral, econòmica i cultural i les d'extragrup estan més centrades en la sensibilització i el codesenvolupament. Totes aspiren a aconseguir una millora de la coordinació amb altres associacions de persones d'origen immigrant i una millora de la relació amb les institucions. Pel que fa a les principals activitats que identifiquen totes les associacions marroquines són majoritàriament actuacions amb objectius socials i culturals. Segons Llevot i López (2016) les principals activitats són: la mediació (49,3%), l'organització de sessions de sensibilització externa (26,1%), els projectes d'inserció laboral adreçats als col·lectius (24,6%), els projectes de codesenvolupament (23,9%), la impartició de classes de llengua catalana per a adults (14,5%), les classes de llengua d'origen i celebració de festes, ambdues amb un percentatge d'un 11,6%; i destaquen, just per sota del 10%, les classes de cultura del país d'origen africà i l'acollida, amb un 9,4% i la llengua castellana per a adults (8,7%). La resta d'activitats, en menor proporció, també es poden veure a la figura adjunta.

Taula 2 . Activitats que desenvolupen les associacions marroquines a Catalunya 2016.

ACTIVITATS	%
Projectes de mediació intercultural	49,3
Organització sessions sensibilització externa	26,1
Projectes d'inserció laboral	24,6
Projectes de codesenvolupament	23,9
Formació llengua catalana per adults	14,5
Classes de llengua d'origen	11,6
Festes	11,6

Acollida	9,4
Classes de cultura d'origen	9,4
Formació llengua castellana per adults	8,7
Altres cursos d'interès pels associats	7,2
Classes de religió	5,1
Ajuda als països d'origen	3,6
Activitats de relació per les dones	1,4
Ajuda econòmica als immigrants més necessitats	1,4
Assessorament legal	1,4
Cursos d'informàtica	1,4
Activitats esportives	1,4
Formació llengua castellana per a menors	0,7
Formació llengua catalana per a menors	0,7

Font: Elaboració a partir de Llevot i López (2016). P.45

D'aquesta manera, s'observa que hi ha activitats d'intragrup, activitats d'extragrup i activitats de mediació, i encara que no són en igual percentatge, totes elles amb important presència. Les activitats de mediació estan centrades en projectes de mediació intercultural; les activitats d'intragrup s'orienten a la inserció en el món laboral, econòmic i cultural (com és el cas de l'ensenyament de les dues llengües que es parlen a la comunitat catalana), i les activitats d'extragrup estan més focalitzades en la sensibilització i els projectes de codesenvolupament. En aquest punt, s'observa, també, actuacions com les d'assessorament legal o d'ajuda econòmica als immigrants africans són les que tenen un menor percentatge segons López (2015).

La formació en les llengües és una activitat de gran importància, perquè per a les persones immigrants el domini de la llengua o llengües de la societat que els acull és una qüestió de primera necessitat si volen inserir-se al món laboral i participar activament en les relacions socials. En aquest sentit Llevot i Lopez (2016) consideren que l'aprenentatge de les dues llengües pròpies de Catalunya té una significativa presència a les activitats de les associacions africanes i marroquines. S'imparteixen classes tant a adults com a menors, però amb diferència significativa: la formació en llengua catalana per a adults figura com la cinquena de les activitats que més organitzen aquestes associacions a Catalunya (14,5%) i la formació en llengua castellana per adults, la desena (8,7%). Quant als menors, la formació en català i castellà només registra un

0,7%, perquè els nens a Catalunya reben aquesta formació a les escoles i instituts i les associacions consideren suficient l'aprenentatge que els menors realitzen en el context de l'educació formal. Les associacions formades principalment per homes són les que més activitats de formació en les llengües d'acollida realitzen i, segons les zones d'origen dels associats, les que menys activitats d'aquest tipus fan són les subsaharians. Pel que fa a la tipologia de les associacions, sobretot les experimentades són les que donen més cursos de català i castellà i les voluntaristes organitzades, les que imparteixen més classes en català.

L'organització de sessions de sensibilització externa, és la segona de les activitats que més organitzen les associacions a Catalunya. Normalment, aquestes associacions realitzen accions de sensibilització externa a través de xerrades, conferències, debats, organització de congressos, participació en trobades, etc., amb la intenció de promoure la convivència intercultural, a més de donar a conèixer la pròpia associació. En alguns casos aquesta sensibilització passa per donar a conèixer primer la cultura del país d'origen, en diferents espais que la comunitat ofereix, com a pas previ a l'intercanvi cultural. De vegades, tal com Llevot i Lopez (2016) afegeixen, els municipis ofereixen els espais per a realitzar aquestes activitats, i pot ser una biblioteca municipal o aprofitar el Dia de la Dona Treballadora per donar a conèixer l'associació i fer més present a la dona magribina a la seva localitat. Les associacions que porten més anys, les més veteranes, són les que més activitats d'aquest tipus fan. El fet de considerar l'aprenentatge d'idioma propi del col·lectiu marroquí com una activitat a la qual dediquen un particular esforç les associacions constituïdes fonamentalment per dones, Llevot i Lopez reconeixen que la llengua d'origen que s'imparteix és l'àrab, tant a adults com a menors (en horari extraescolar) i acostumen a donar les classes aquells membres de l'associació amb formació acadèmica en la matèria. A més, expliquen que la informació qualitativa recollida a les entrevistes evidència que per a elles resulta molt preocupant quan els nens van de vacances al Marroc i no poden comunicar-se amb soltesa i en conseqüència relacionar-se amb la resta de la família extensa (avis, oncles, cosins, etc.); però també manifesten la dificultat en el dia a dia de comunicar-se amb els seus fills en la seva llengua d'origen, perquè aquests ja s'expressen perfectament en les llengües de la societat d'acollida. Pel que fa a les classes de cultura d'origen, es realitzen en les associacions marroquines sota diferents formats es pot destacar, per exemple, en els seus discursos les activitats de reivindicació dels drets culturals del poble amazic. Sobre les classes de religió, només es donen en aquelles associacions de caràcter religiós, generalment en els locals que habiliten com a mesquites i és l'imam o una altra persona més pròxima a ell qui els fa. Una part dels usuaris desitja que els seus fills rebin d'alguna manera classes de religió islàmica, en no estar incorporada en el programa d'educació formal, com sí succeeix en altres comunitats autònomes espanyoles. Pel que fa a les festes i altres

activitats lúdiques, ocupen bona part dels recursos associatius i en la majoria dels casos són una excusa per reunir-se amb els paisans, per celebrar festivitats religioses, per recordar efemèrides o les dates simbòliques del país d'origen, a més d'ajudar a conservar la relació entre el grup d'origen i contribuir a que els infants i joves coneguin alguns elements bàsics de la cultura dels seus pares. Les activitats festives de les associacions guarden major relació amb efemèrides del país d'origen, mentre que les celebracions d'ordre religiós es donen més en les associacions islàmiques com segueixen indicant Llevot i López.

Més enllà d'això, hi ha coses que criden l'atenció i val la pena afegir-les a les següents observacions sobre les activitats organitzades per les associacions i que tenen una doble dimensió religiosa i social. La societat catalana és una societat plural, marcada per una heterogeneïtat de creences que no és nova però que floreix com mai abans. Entre aquestes creences trobem la pràctica religiosa quotidiana de les comunitats musulmanes radicades als municipis de tota Catalunya. És una pràctica religiosa que aplega un percentatge significatiu dels seus ciutadans musulmans. Segons Alberto López Bargados, et al. (2016) i Ángel Belzunegui, et, al. (2015) l'escena religiosa a Catalunya està caracteritzada per la diversitat i la llibertat de creences. D'aquí es nota que les noves confessions religioses a Catalunya connectin amb dos fenòmens simultanis que val la pena saber-los: primer, el creixent pluralisme religiós en contextos de secularització (Estruch, 1996), i segon, els processos migratoris que augmenten la diversitat social i religiosa (Martínez- Ariño et al. 2012). Per entendre el camp religiós s'ha de tenir en compte un conjunt d'elements, seguint a Bourdieu i Wacquant (1994), entenem que aquests elements inclouen:

- a) els actors que operen dins del camp.
- b) les relacions que s'estableixen entre aquests actors.
- c) les estructures institucionals que formen.
- d) les relacions dels actors propis del camp i de les seves estructures i institucions amb la resta de la societat.

A més a més, el camp religiós pot ser més o menys plural en funció de determinades constriccions com ara les disposicions legals que l'afecten. En aquest sentit, com menys restriccions legals i institucionals s'apliquen en l'exercici de la llibertat religiosa més ample és l'àmbit religiós. (Beltrán 2010; Hamui, 2006). Veritablement, les mesquites sovint es converteixen en llocs de disputa veïnal, tan a Barcelona com a altres llocs del territori català. Potser Barcelona no és tant diferent d'altres pobles on hi hagut conflictes arran de la instal·lació de llocs de culte musulmà, sinó que la diferència rau en la forma en que s'ha gestionat. En aquest sentit, sembla ser l'Oficina d'Afers Religiosos (l'OAR) que ha jugat i juga un paper clau i positiu quan es tracte de conflictes d'aquest tipus a l'hora de tractar aquests casos de rebuig o conflictivitat. És per això que qualsevol

rebuig cap als llocs de culte musulmà està considerat com un acte clarament racista i islamofob que atempta contra els fonaments de les societats democràtiques tenint en compte que les mesquites reproduïxen amb un alt grau de fiabilitat les mateixes funcions que els eren pròpies en la seva societat d'origen segons Alberto López Bargados, et.al. (2016). Cal tenir en compte que les activitats religioses o la pràctica religiosa musulmana a Catalunya és una manifestació d'una identitat musulmana al context català. Quan es parla d'espai públic no es pot oblidar referir a la presència dels musulmans al carrer. A més, els rituals esdevenen declaracions identitàries de naturalesa fortament assertiva i una mena de “*targetes de presentació*” que enuncien la voluntat d'un col·lectiu a seguir celebrant les seves pràctiques religioses. Malauradament, els carrers de Barcelona, per exemple, són a vegades testimonis d'actes de discriminació de què són víctimes els musulmans i musulmanes i que poden ser atribuïts a raons d'odi religiós. Existeixen diferents formes, al moment de dur a terme aquestes pràctiques religioses, des dels ritus quotidians com la pregària, les festivitats del cicle anual (especialment el mes de Ramadà, la festa del xai i l'aixura), fins als rituals vinculats al cicle vital com els funeraris segons Bargados, et.al. (2016).

En contraposició, com indiquen Bargados, et.al (2016), és molt important assenyalar que certs rituals poden esdevenir elements de visibilitat i presentació de les comunitats vers la societat en general. En aquest cas, els rituals dels col·lectius islàmics com el trencament del dejuni durant el mes de Ramadà, o la festa del sacrifici (Aid Al Adha) incorporen cada vegada més una dimensió relacional amb sectors de la població catalana, que són convidats per les comunitats musulmanes locals a participar-hi. Cal destacar una altre punt de molta importància, la formació religiosa a les escoles que sembla ser l'espai de confluència dels interessos masculins i femenins pel que fa a les preocupacions dels musulmans demostrant la seva confusió entre la formació religiosa i l'aprenentatge de la llengua àrab. En aquest cas, els líders associatius, conscients del paper que juguen com a representants comunitaris, es mostren interessats en el paper reproductor de l'escola i reivindiquen diverses vegades el dret a rebre classes de religió musulmana a demanda de les famílies en el sistema d'ensenyament públic. Aquesta formació no s'ofereix a Catalunya perquè es tracta d'una formació que té molt interès per a moltes famílies musulmanes però que no es pot confondre amb l'ensenyament reglat de la religió islàmica dins l'horari escolar que reconeixen els acords de 1992 (BOE 272. 12 de novembre de 1992 (Ley 26/1992)) que diu en el seu article 10: “*Garantiza a los alumnos musulmanes, a sus padres y a los órganos escolares del gobierno que lo soliciten, el ejercicio del derecho de los primeros a recibir enseñanza religiosa islámica en los centros docentes públicos y privados concertados, siempre que, en cuanto a éstos últimos, el ejercicio de aquel derecho no entre en contradicción con el carácter propio del centro, en los niveles de educación infantil, educación primaria y educación secundaria*” P.128

Alberto López Bargados et al. (2016) van més enllà i expliquen que aquest acord entre l'estat espanyol i la Comunitat Islàmica d'Espanya (escollida com a representant legítim de les comunitats musulmanes espanyoles) és un acord que té rang de llei orgànica i que encara està en vigor en matèries tan significatives com ara l'educació religiosa a les escoles, l'acompanyament espiritual als hospitals o presons, el reconeixement civil dels matrimonis efectuats d'acord amb els principis de la llei islàmica o el dret a rebre un enterrament coherent amb aquesta llei. En referència a la pràctica de l'islam a la societat catalana les complexitats pròpies de la coexistència de confessions no deixen d'existir sota el refugi proporcionat per un projecte laic de societat perquè venen d'un model on el catolicisme va assolir una hegemonia totalment artificial en virtut de la seva aliança amb el franquisme. Per això, la Direcció General d'Assumptes Religiosos de la Generalitat de Catalunya (DGAR) (2005) va elaborar algunes guies sobre el respecte a la diversitat religiosa en diversos àmbits. Al mateix any va publicar la guia per al respecte a la pluralitat religiosa en l'àmbit hospitalari, el 2008 va publicar la Guia per al respecte a la diversitat de creences en l'àmbit funerari i el 2009 va publicar les recomanacions per a la gestió de la diversitat religiosa en l'àmbit dels cementiris, el 2010 (i reeditades el 2015) va publicar la guia per al respecte a la pluralitat de creences als centres educatius de Catalunya i la guia per al respecte a la diversitat de creences als centres penitenciaris de Catalunya. El 2015 també va publicar la guia per al respecte a la diversitat de creences a la via pública que és una adaptació de la guia via pública i llibertat religiosa elaborada per l'Observatori del Pluralisme Religios a España (OPRE). Evidentment, segons Bargados et al. (2016), la importància que tenen els objectius i les activitats en relació al treball de les associacions marroquines a Catalunya rau, en primer lloc, en el nombre tant important del col·lectiu marroquí que està instal·lat a Catalunya en comparació amb altres col·lectius com el cas dels romanesos, equatorians, colombians, etc. Amb el nombre elevat d'aquest col·lectiu és lògic que sorgeixin un nombre important de les associacions amb l'objectiu d'expressar les seves necessitats i preocupacions dins d'una societat d'acollida que és diferent de la seva a nivell de costums i tradicions, lleis i normes, i al mateix temps, expressar les seves aspiracions i ambicions cap a un futur millor. En segon lloc, la quantitat i la diversificació de les activitats que organitzin al llarg de tot l'any constitueix un mirall que reflecteix clarament el rol que juguen aquestes associacions, d'una part, en la dinamització de les persones que formen part de les associacions i del col·lectiu en general, i d'altra part, l'ambient i la dinàmica que creguin dins de la societat d'acollida a nivell social, cultural i polític. En aquest cas es pot diferenciar entre dos tipus d'associacions: associacions culturals i associacions religioses. Les activitats desenvolupades per les associacions culturals es poden ser resumides de la manera següent: les associacions estan interessades, en gran mesura, en assumptes culturals especialment en

proporcionar i prioritzar l'autonomia i el desenvolupament i l'ajuda humana de les persones immigrades més necessitats i nouvingudes, la millora organitzativa, la millora de les relacions i l'intercanvi d'experiències amb altres associacions, el procés i la reivindicació de drets, l'enfortiment de les associacions, l'aprofitament dels espais institucionalitzats per a la participació de les associacions, el desenvolupament de serveis de mediació intercultural, la participació en estudis i diagnòstics relacionats amb la immigració, la fomentació de les activitats educatives, culturals, esportives i de lleure, la promoció de l'intercanvi cultural entre persones de cultures diferents i l'estímul de la cooperació i del codesenvolupament amb el país d'origen, etc. Pel que fa a les activitats que desenvolupen les associacions religioses estan clarament lligades a la pràctica de l'islam, la formació religiosa i l'aprenentatge de la llengua àrab. Els oratoris i mesquites són uns llocs fonamentals de la tradició i religió islàmica. Els ritus quotidians com la pregària, les festivitats del cicle anual, especialment: el mes de Ramadà, la festa del Sacrifici i l'Aixura. Tot i que, segons Bargados et al. (2016), la societat catalana és una societat plural, marcada per una heterogeneïtat de creences les mesquites sovint es converteixen en llocs de disputa veïnal i, sobretot, conflictes arran de la instal·lació de llocs de culte musulmà amb l'excusa de l'aglomeració de gent davant o als voltants del local. A vegades es produeixen testimonis d'actes de discriminació de què són víctimes els musulmans i musulmanes i que poden ser atribuïts a raons d'odi religiós.

Segons Jordina Rotcher Ruiz (2019) assenyala que la comunitat musulmana de Catalunya mostra una situació de risc d'estigmatització i d'exclusió social més elevada en comparació amb la resta de comunitats que viuen a Catalunya: "*La comunitat musulmana, sovint és una de les comunitats més estigmatitzades i amb més riscos de patir exclusió social*" (P.5). Són elements que juguen en contra de la integració social d'aquestes pràctiques religioses dins de la societat catalana. Així, en relació amb l'àmbit funerari dels rituals funeraris islàmics que estan presents en la pràctica i les activitats de les associacions religioses cal tenir en compte una doble dimensió: les inhumacions en parcel·les reservades en cementiris públics i la repatriació del cadàver a la societat d'origen segons Jordi Moreras i Ariadna Solé (2014), Generalitat de Catalunya (2008), Gloria García-Romeral i Julia Martínez-Ariño (2012) i Rosa Martínez, Clara Fons i Mar Grier, (2016). Malgrat que la pràctica de la repatriació esdevé majoritària entre els col·lectius musulmans (prop del 90% de les defuncions), segueixen formulant-se demandes i reivindicant els seus drets per part de les seves associacions per tal de disposar d'una parcel·la reservada per a aquests enterraments en els cementiris municipals segons els acords de 1992.

2.5.3. FORTALESES I FEBLESES DE LES ASSOCIACIONS MARROQUINES A CATALUNYA.

La presència de la població marroquí a Catalunya ha anat acompanyada de la creació d'associacions específiques d'immigrants marroquins, caracteritzades per la composició majoritàriament dels seus membres d'aquest col·lectiu segons Morales (2009). Una associació d'immigrants és aquella entitat en la qual més del 50% dels membres de la junta directiva, els membres actius, i els assistents regulars són persones immigrades. En aquest sentit, les associacions d'immigrants, tan marroquins com d'altres nacionalitats, s'entenen com instruments d'adaptació a la societat d'acollida (Del Olmo 2003) i a l'espai d'intercanvi d'experiències des dels quals fer front a les situacions de desarrelament i ruptura i aïllament social que comporta l'experiència migratòria (Morell 2005, Gadea i Albert 2011). Es nota que les associacions dels immigrants marroquins a Catalunya, passant per les diferents etapes des de la seva aparició, consolidació i creixement fins la seva maduresa, pateixen d'algunes debilitats i, al mateix temps, demostren algunes forteses. En aquest cas, les preguntes que sorgeixen són: Quines són les debilitats de les associacions dels immigrants marroquins i com es pot corregir-les? i quines forteses tenen i com es pot explotar-les?

Partint d'una visió genèrica sobre l'associacionisme immigrant i les seves característiques es pot dir que, segons Ricard Valls (2002), la discussió sobre què és el tercer sector i quin tipus d'organitzacions no lucratives l'integren és sempre objecte de polèmica. Hi ha, a vegades, la tendència a excloure determinades associacions amb fórmules jurídiques de cooperatives, mentre que d'altres tendeixen a diferenciar entre organitzacions no lucratives i organitzacions voluntàries, ja que hi ha moltes associacions i fundacions que, tot i que legalment tenen aquesta condició, el seu objectiu fundacional s'allunya dels objectius del tercer sector.

Tot i això, hi ha uns trets generals que caracteritzen les associacions que, per altra banda, es caracteritzen pel seu important creixement i es consideren com punts forts:

- Són entitats organitzades formalment, que disposen d'uns òrgans directius, estatuts i sistemes de funcionament.
- Podem dir que són privades, separades institucionalment del sector públic. Tenen, per tant, independència i autonomia dels poders locals, autonòmics o centrals amb els quals poden coincidir, signar acords i, a la vegada, discrepar en altres temes.
- Aquestes entitats, associacions o fundacions tenen capacitat d'autocontrol institucional, són capaces d'emprendre accions i campanyes.
- La majoria són entitats sense ànim de lucre, la qual cosa significa que no hi ha un repartiment de beneficis entre propietaris i/o administradors. En el cas que hi hagi beneficis, aquests s'inverteixen en noves activitats de caràcter social.

- L'altre tret característic és l'elevat grau de participació voluntària amb què compten aquestes entitats i el seu control democràtic.

Al contrari de tot això, Ricard Valls (2002) va assenyalar com a punts febles que avui en dia, totes les organitzacions del tercer sector pateixen sovint disminució de la rigidesa de les juntes, de manera que el pes de les decisions cauen sovint en la direcció, que no sempre té la visió estratègica externa que li poden donar uns òrgans de govern actius. Tot això està produint dèficits en els mecanismes de participació interna de l'organització, a la vegada que genera una manca de renovació en els càrrecs polítics i de govern que no són gens favorables a l'adaptació al canvi. Tot fa pensar, com indica Valls, que només hi ha un camí per avançar amb èxit per les organitzacions del tercer sector, que és el camí de la transformació i actualització de la seva missió i objectius.

En qualsevol cas, segons Amengual et al., (2003) hi ha múltiples barreres i dificultats que les associacions marroquines, com altres associacions han, de superar per dur a terme amb èxit la seva tasca: a) les dificultats imposades pel context social se suma la precària inserció de part dels immigrants: b) els horaris laborals, la distància entre el domicili i les seues associatives, la manca de recursos econòmics, etc. A més a més, una part de la població immigrada marroquí procedeix de zones rurals, en què la participació s'estructura de diferent manera que en els contextos urbans. Per tot això, els immigrants marroquins solen recórrer a les associacions en demanda de suport per a situacions puntuals, però en menor mesura mantenen amb elles un vincle permanent. A més, els mateixos autors reafirmen l'opinió de que les persones immigrades d'origen marroquí no són considerades veïnes, sinó que constitueixen una categoria diferent en l'imaginari col·lectiu dels autòctons. Ara bé, cal tenir en compte que el teixit associatiu d'origen immigrant continua desenvolupant-se enmig d'un context de recursos limitats que sovint fa difícil l'articulació dels projectes en accions pràctiques. Aquesta situació, compartida amb les entitats autòctones, s'agreuja encara més en la mesura en què les associacions d'immigrants marroquins han de dedicar una part dels seus recursos a atendre les necessitats d'informació, d'assessorament i d'acollida de la població nouvinguda les quals també corresponen a les autoritats polítiques. Tanmateix, el fet de que el teixit associatiu d'origen marroquí constitueix un dels espais privilegiats per a la integració de la població nouvinguda i una part substancial del capital sociocultural de Catalunya, constitueix un argument a favor de la millora dels mecanismes de participació i interrelació entre les entitats i l'administració, tal com indiquen Amengual et al., (2003) de manera següent:

- El teixit associatiu immigrant marroquí ha entrat en una nova fase caracteritzada per la consolidació progressiva de les entitats de segon nivell i continua enfrontant-se a nivell de

millora dels seus recursos, l'ampliació de la seva base social i la incidència en la vida política

- La conjunció d'interessos i recursos a les entitats i la millora de les seves eines de gestió són dos factors clau per a l'enfortiment d'aquestes entitats.
- El pes del particularisme dificulta el treball en xarxa en base a uns objectius i interessos comuns. Alhora, les entitats s'han de comprometre a ampliar el nivell de compromís i representativitat de la seva base social.
- S'ha d'incrementar la presència de les persones d'origen immigrat en els espais associatius "normalitzats" o "transversals", com ara les AMPAs, les associacions de veïns, etc.
- Un dels dèficits més importants de les entitats d'origen immigrat marroquí són els obstacles per accedir als espais institucionals de participació ciutadana.
- Quant als espais informals de participació, les entitats han de fer esforços per augmentar la confiança del teixit social, incloent a la població autòctona.
- S'han de crear espais de representació i interlocució amb l'administració pública per tal de fer efectiva la participació de les entitats d'origen immigrat en la presa de decisions.
- Les entitats han de desenvolupar estratègies per poder influir en el model de cooperació al desenvolupament que s'està implementant en els països d'origen de la seva base social.
- L'enviament de remeses ha assolit una dimensió sense precedents a Catalunya i les associacions haurien de pressionar per tal de reduir els costos de la seva tramitació i introduir elements de coresponsabilitat: "origen-destí" per tal de millorar la qualitat de la seva gestió i resultats.

Amengual et al. (2003) afegeixen que la inestabilitat de les associacions respon bàsicament a dues raons: la seva precarietat econòmica i la seva dependència del lideratge carismàtic. La primera raó afecta sobretot a les associacions que depenen de la assistència administrativa, ja que l'escàs compromís dels socis les fa dependre del finançament extern, procedent fonamentalment de l'administració pública. La dependència del lideratge carismàtic afecta tot tipus d'associacions i s'associa al tipus de cultura política imperant entre els marroquins: la confiança en els responsables associatius és clau de cara a la recepció de l'associació entre la població. Amengual et al., (2003), també, reafirmen aquesta opinió al senyalar que en qualsevol cas, hi ha múltiples barreres i obstacles que les associacions marroquines han de superar per dur a terme amb èxit la seva tasca: a les dificultats imposades pel context social se suma la precària inserció de part dels immigrants: els horaris laborals, la distància entre el domicili i les seves associacions, la manca de recursos econòmics, etc. A més a més, una part de la població immigrada procedeix de zones rurals, en què la participació s'estructura de diferents maneres que en els contextos urbans. Per tot

això, els immigrants solen recórrer a les associacions en demanda de suport per a situacions puntuals, però en menor mesura mantenen amb elles un vincle permanent. Està clar que la seva heterogeneïtat i la seva fragmentació social són fenòmens habituals a Espanya i inherents als processos d'assentament i reconeixement legal. Això porta a afirmar que les associacions d'immigrants extracomunitaris, sobretot, els marroquins, són: febles, joves, amb fins i tot models organitzatius diversos, amb mitjans precaris i objectius limitats. En breu, és un fenomen recent, que segueix conformant-se, caracteritzat per la desigualtat a nivell d'organització i l'escassa a nivell de coordinació.

Sonia Veredas Muñoz (2004) parla de l'existència d'un moviment associatiu immigrant a Espanya, previsible de la població marroquina, en raó del considerable creixent nombre d'aquestes associacions, de l'antiguitat del moviment i la seva diversitat. A més a més, afirma que no és fàcil precisar el nombre d'associacions marroquines tant a Espanya com a Catalunya i no totes estan inscrites en els diferents registres segons l'àmbit d'activitat i el tipus d'associació (autonòmic, nacional, religiós, cultural, polític, esportiu, etc.). Es tracta, també, de que no totes les inscrites tenen funcionament real; tenint en compte que la desaparició de l'associació no sol implicar la seva baixa en el registre. A més, bona part de les entitats registrades no inclouen en la seva denominació el terme "marroquí", sinó altres com ara "àrab", "berber" o "amazigh" "musulmà", "islàmica", "immigrant", "emigrant" i "treballador" de manera que el recompte és veritablement difícil i necessàriament inexacte. Eventualment, les dues principals característiques del moviment associatiu marroquí a Espanya són: heterogeneïtat i inestabilitat. Parlant de l'heterogeneïtat de l'associacionisme marroquí es pot conceptualitzar aquestes estructures com a "mini societats" que reflecteixen en la seva configuració dels eixos articuladors de la societat d'origen (sociodemogràfics, culturals, ètnics o de classe). Existeixen algunes variables com l'antiguitat de la migració, el mètode d'inserció laboral, el grau de precarietat material, el funcionament de les xarxes primàries dins de la societat receptora, etc. i són considerats com a factors claus en l'explicació de la diversitat d'aquestes associacions, que bàsicament podrien ubicar en un continu d'índole identitari-cultural oposant el caràcter reivindicatiu i assistencial. Les primeres associacions sorgeixen com a plataformes organitzades de reivindicació cara a les institucions governamentals: es tractava d'una "demanda d'inclusió en un sistema institucionalitzat de beneficis" (Melucci, 1994) i de béns i drets atribuïts a la resta de la ciutadania. Al mateix temps, l'establiment d'associacions religiosoculturals respon a l'assentament definitiu de la població a Espanya i també, a un procés d'etnicitat reactiva segons (Hecher, 1975) i a l'afirmació de la identitat d'origen com a mecanisme de defensa davant l'estigmatització social.

Per part de Veredas, S. (2004), indica que l'existència d'un moviment associatiu marroquí a tot el territori espanyol i, sens dubte, a Catalunya, és un moviment variat i inestable, però amb tendència al creixement. Les associacions de caràcter cultural islàmic perfilen un moviment que sorgeix “des de baix” i fortament radicat a la població de base i mostren major vitalitat que les associacions polític-assistencials o socioculturals. La viabilitat està subjecta al suport econòmic continu “des de dalt” (l'Estat) i el patiment de la confiança de l'immigrant que no està acostumat amb aquest moviment associatiu. En definitiva, es pot afirmar que l'esperança que té aquest moviment associatiu marroquí a Catalunya queda sempre vigent, malgrat de ser variat i inestable, a part de tenir la tendència cap al creixement i la diversificació de les seves activitats i la diversitat de les fonts de finançament, i per tant cap a una millora general en un futur indeterminat.

Així, Kuronen (2005) posa de manifest com les associacions d'immigrants marroquins sovint són etiquetades per reflectir les característiques culturals, ètniques i sociodemogràfiques de la societat d'origen:

The Moroccan immigrant associations are often labelled as Arabic, Berber, Muslim, Islamic, immigrant or worker; this also shows the principal characteristics of Moroccan associationism the heterogeneity and the instability. These structures can be seen as mini-societies reflecting cultural, ethnic and socio-demographical characteristics of the origin society. In Catalonia, the first ones have been the cultural-Islamic, which were founded after the 1960's. But then on the contrary, the assistant associations have been built up only since 1990's. Pp.65-66.

A Barcelona, es pot trobar una gran varietat d'associacions que ofereixen activitats socials, artístiques, religioses o d'un altre tipus per a la població immigrant marroquina. Algunes d'aquestes associacions treballen sobre projectes dirigits a infants o joves. Un d'ells és “El Casal d'Infants del Raval”, que ofereix un viver i diferents tipus d'activitats per als nens fora de l'escola i, també, un projecte de teatre on un grup de joves (majoritàriament marroquí) ha preparat una obra de teatre amb èxit:

In Barcelona, you can find a great variety of associations offering social, artistic, religious and other activities for the Moroccan immigrant population. Some of these are projects that work with children or young people. One of these is “Casal d'Infants del Raval”, which offers a nursery and different kinds of activities for the children when they are not in the school. In the end of the last year, there was also a small-scale theatre project where a mostly Moroccan group of young people prepared a successful theatre play. Pp.65-66

En aquest sentit resulta d'interès assenyalar que des de fa anys, i precisament des dels finals dels anys noranta del segle passat, que les associacions dels immigrants marroquins a Catalunya pateixen del problema de l'organització, i això sembla ser basat sobre la falta d'experiència d'alguns actors associatius al país d'origen en aquest tema. Per això, Josep Torres (2000) afirma que hi ha una presumpta falta d'organització en associacions culturals i religioses del Marroc. Com a conseqüència, les administracions locals i la Generalitat tenien problemes per trobar un interlocutor vàlid per dialogar sobre els problemes entre les dues comunitats. Tot i això, hi havia

setanta-vuit associacions culturals a Catalunya en aquell moment, com ho demostra el Registre d'Associacions del Ministeri de Justícia de la Generalitat actualitzat 20 de juliol de 1998. Aquesta situació dificulta, encara més, la comunicació i complica la possibilitat d'arribar a acords sobre temes d'interès comú:

There is an alleged lack of organisation in cultural and religious Moroccan associations. The lack of civil society in Morocco has been blamed for this. Local administrations and the Generalitat have problems finding a valid interlocutor for the discussions of issues between the two communities. In spite of this, seventy-eight cultural associations exist in Catalonia, as shown by the Register of Associations of the Justice Ministry of the Generalitat updated July 20th, 1998. P.17.

Realment, moltes coses s'han canviat en l'actualitat, i gran part de les complicacions i les dificultats han desaparegut i es pot observar una fluïdesa en la relació entre la Generalitat i/o administracions i les associacions marroquines a Catalunya. Això vol dir que es pot parlar d'una nova època d'enteniment i de bona relació millor que la època anterior. La creació d'associacions de persones marroquines a Catalunya ha estat un procés paral·lel al propi assentament d'aquesta població i la dinàmica demogràfica a Catalunya. Ha sigut com a necessitat i com a voluntat per ajudar als nousvinguts i establir ponts entre la comunitat marroquí i l'administració catalana. Així, Garreta, et al., (2008) afirmen que les associacions marroquines amb equips gestors especialitzats es consideren intermediàries entre els/les socis/sòcies o usuaris/àries i l'administració, i valoren, també, la utilitat de les associacions perquè consideren que desenvolupen bé aquest paper mediador i, en dissenyar projectes per als seus usuaris/àries, sempre tenen en compte la utilitat i el benefici que aquests en poden obtenir. Garreta, et al., (2008) consideren que el fet de desvetllar l'esperit participatiu i l'associacionisme és una de les seves funcions que han d'aplicar entre la comunitat immigrada marroquí a qui s'adrecen, ja que aquesta té poc coneixement de l'associacionisme i no té tendència a agrupar-se en aquest tipus d'entitats. També, es posa en relleu la utilitat de les associacions per resoldre problemes concrets i la importància i el valor que dóna l'Administració als seus representants, així com l'eficàcia de les entitats per difondre informació de l'interès de l'administració local. A nivell de finançament, Garreta, J. et al., (2008) posen un exemple significatiu en el cas de moltes associacions, les quotes de soci, encara que existeixen formalment, són insignificants i rarament s'abonen, de manera que les entitats depenen econòmicament de les diferents administracions, com és el cas, per exemple, de *l'Associació Atimca* o la *Fundació Ibn Batuta*. Finalment, cal insistir en la necessitat d'aproximar-se més a aquesta realitat calidoscòpica que no ha estat gaire estudiada quant al suport que pot representar al moment de definir els models d'associacionisme que s'han d'impulsar i elaborar-ne les línies de subvenció prioritàries.

Segons l'Observatori del Tercer Sector (2009) aquest associacionisme està caracteritzat des dels seus inicis, pel treball de proximitat que realitza, molt vinculat a l'àmbit local o fins i tot de barri. De la mateixa manera, un dels seus punts forts és també el coneixement del col·lectiu destinatari de les seves actuacions i per tant, la seva capacitat d'adaptar-se i donar resposta a les necessitats emergents. De fet, l'evolució en la tipologia d'activitats realitzades pel teixit associatiu d'origen immigrant coincideix amb el propi procés d'assentament del col·lectiu nouvingut en la societat d'acollida i, per tant, en la mateixa evolució de les seves necessitats. Si tenim en compte que les associacions marroquines formals constitueixen un dels mecanismes a través dels quals s'expressa la cultura i el sistema de significats de la comunitat immigrant, l'interès es desplaça, d'alguna manera, al país d'origen amb els seus aspectes especialment rellevants de cara a la comprensió del comportament social de l'immigrant al país receptor.

En altres experiències durant l'última dècada es pot constatar que les característiques essencials de les associacions, per desgràcia pateixen constantment d'una sèrie de coses, tal com relata, Eva Lopez (2013):

- La manca de capacitat econòmica i autonomia financera.
- Necessitat de formació en tots els nivells,
- L'insuficiència de recursos humans (voluntaris, socis, professionals, gestors)
- Insuficient infraestructura: oficines, mobles, tècnics, telecomunicacions i equips informàtics.
- Insatisfactori relació amb l'administració a diferents nivells.
- Mitjans de comunicació inadequats, a nivell intern (entre els socis i gerents) i extern (amb altres associacions de la regió a nivell nacional o internacional)
- La rotació excessiva de les persones involucrades en els projectes, motivats principalment
- per la falta de perspectives d'ocupació i la fragilitat econòmica de les associacions.
- Baix nivell de representació social, amb problemes en l'establiment de mecanismes de cooperació estable i de diàleg amb els beneficiaris potencials.
- L'evolució erràtica, amb poca especialització, i més dedicat a assegurar la seva pròpia viabilitat en els interessos dels donants potencials.
- Planificació i programació en el curt termini, amb una manca de visió global que pot guiar el seu procés cap a accions futures. Pp.3-4.

Per la seva part, Brahim El Maroud (2013) en la seva anàlisi sobre les associacions i el treball associatiu que realitzen, assenyala que les associacions estan treballant amb l'estat per trobar solucions als problemes dels ciutadans. En aquest sentit, les associacions poden ajudar al desenvolupament i la promoció de la ciutadania; promoure la sensibilització dels ciutadans; reduir la distància entre l'estat i els ciutadans; detectar problemes dels ciutadans i transmetre-les als responsables de l'administració i del govern; facilitar l'accés als serveis públics per als ciutadans; donar suport a l'estat en l'establiment i el desenvolupament d'estratègies i lleis polítiques del país. Així, contribueixen significativament al desenvolupament del país i, com són més nombroses i actives, converteixen la tasca del govern en una tasca més fàcil.

En qualsevol cas, s'ha de tenir en compte, també, les dificultats i els obstacles d'aquest treball associatiu que es concentren en:

1. La manca de recursos financers (solució: fer projectes rendibles)
2. La manca de consciència entre els ciutadans de la importància de les associacions (solució: és el paper i rol de les associacions).
3. La manca de persones experimentades i motivades en el camp del voluntariat i en el professionalisme en la gestió de les associacions.
4. La manca d'una política associativa real a l'Estat.

Sobre aquest tema de les característiques de l'associacionisme immigrant (sobretot el marroquí) es pot visualitzar d'una manera genèrica que, segons Mireia Bolívar Planas (2014), des de totes les visions contemporànies sobre la societat civil s'entén que les associacions són una part constitutiva d'aquesta. De fet, les associacions són, segons Knoke, (1986:2): *“A formally organised named group, most of whose members- whether persons or organizations- are not financially recompensed for their participation”*. Aquesta definició bàsica permet distingir analíticament aquesta forma organitzativa tant de grups primaris com la família, com d'altres organitzacions com les empreses del sector privat o agències governamentals. Tan mateix, sempre segons Mireia Bolívar Planas (2014) això suposa que cal plantejar les característiques bàsiques que poden tenir les associacions dels marroquins a Catalunya com el cas de l'artificialitat, la defensa d'interessos comuns, l'orientació pública, l'organització, la voluntariat i el caràcter altruista.

Amal Baba Ali (2015) parla de que és cert que les dificultats d'integració d'alguns marroquins a Espanya tenen el seu origen en la manca de formació d'associacions de qualitat que poden portar les seves veus als prenedors de decisions. D'aquesta manera, l'existència de l'amateurisme agafa la major part de les iniciatives que pretenen ser els portadors de la bandera de queixes de la primera comunitat dels marroquins establerta en sòl ibèric, excepte, un grup petit d'associacions, que són coneguts per la seva professionalitat i tenen projectes reals portats pels actors amb experiència. A més a més, l'existència de pràctiques fraudulentas i acusacions de malversació i desviació contra una associació marroquina molt coneguda que s'ha beneficiat durant anys de la generositat dels contribuents espanyols, han desacreditat el teixit associatiu marroquí en tot el territori Espanyol.

Així, es pot assenyalar que a l'espera de l'aparició d'un nou esperit d'associació, capaç de canalitzar les expectatives dels marroquins, és més necessari que les autoritats marroquines que porten aquesta carpeta exerceixen el paper d'interfície entre el govern d'Espanya i del Marroc. Ara bé, cal tenir en compte que a nivell de les característiques estructurals de les associacions (edat, recursos financers i humans), hi ha una distinció important entre les que estan actius al seu país

d'origen i les que no ho fan. En aquest sentit, les associacions que representen a grups més establerts, i per tant han tingut més temps per estructurar-se, serien més propensos a participar en activitats de desenvolupament en el país d'origen, tal com Lacomba et al. (2014) assenyalen:

At the level of structural characteristics of the associations (age, financial and human resources), they illustrate an important distinction between those who are active in their country of origin and those who do not. In this sense, the associations that represent more established collectives, and thus have had more time to structure themselves, would be more likely to engage in development activities in their home countries. P.31

Mohamed Ait Oujaa (2015) afegeix que la majoria de les associacions tenen una visió simplista encara limitada del seu paper en el procés del desenvolupament local. Les seves competències reduïdes, tant humanes com financeres, no les hi permeten ni assegurar la planificació estratègica de la seva intervenció, ni de ser assertiu com els principals operadors del desenvolupament econòmic i social. Per tant, hi ha una manca de la defensa dels grups més vulnerables, en particular les entitats de dones i els relacionats amb els problemes dels discapacitats, els nens, etc. A més a més, Mohamed Ait Oujaa, (2015) posa un exemple significatiu, si tothom està d'acord en el fet que el desenvolupament econòmic i social no es pot considerar sense la participació activa de la societat civil, i que el paper de l'associació ara és la columna vertebral de qualsevol reforma, caldrà admetre l'existència de la discapacitat de les associacions per a romandre en línia amb els directrius generals de l'estat i d'estar al nivell del repte i del desafiament social. Internament, les organitzacions s'enfronten a la mateixa fragmentació que afecta la classe política i actuen d'una manera desorganitzada i tenen dificultat en animar a un grup o una xarxa dinàmica, només són capaços de millorar la seva feina i l'impacte esperat. Funcionalment, les associacions es caracteritzen per un dèficit estructural en la gestió, el màrqueting, la comunicació i la col·laboració. L'accés a la tecnologia de la informació i l'obertura progressiva i irreversible del Marroc a l'exterior, així com la voluntat política que té com a objectiu de millorar l'acció social tindrà repercussions positives en les associacions. El desenvolupament polític i socioeconòmic del país va en la consolidació d'un enfocament associatiu, però es tracta d'un procés lent però laboriós.

Un altre punt que caracteritza l'associacionisme marroquí, segons Antoine Dumont (2016), està relacionat amb el tema del transnacionalisme. Tenint en compte que en els estudis de migració, transnacionalisme correspon a un procés en el qual alguns migrants internacionals estan construint el seu entorn social a través de fronteres, de la seva vida quotidiana, les activitats socioeconòmiques, enllaços regulars i intensos amb la seva terra natal i altres llocs d'assentament. En aquest cas Dumont tracta el tema sense discutir el fet de que els migrants marroquins són més associatius que altres grups. Així, és el procés de la immigració en si mateix que estimula la formació d'aquestes organitzacions, ja que augmenta les identitats ètniques, nacionals o religioses

(Moya 2005). No obstant això, l'estudi de transnacionalisme polític marroquí mirant només les organitzacions dels immigrants marroquins va permetre pensar més enllà de les tres debilitats teòriques que s'identifiquen en l'enfocament transnacional. El primer punt feble podria ser reduït en aquesta pregunta: què és realment nou sobre el transnacionalisme polític? Per exemple, de llarga distància el nacionalisme marroquí, que va començar durant la colonització francesa del Marroc (1912-1956), té una llarga història a França. Com va argumentar Waldinger (2006), molts estudis transnacionals no es preocupen prou sobre aquest "presència del passat" en el transnacionalisme d'avui. La segona debilitat és que la majoria dels estudis inspirats per aquest enfocament subestimen la importància de l'espai en la constitució de les diverses formes de transnacionalisme. De fet, l'espai no és només un suport material del transnacionalisme, que també està profundament afectat per aquest fenomen. El transnacionalisme es produeix en diferents contextos geogràfics i d'acord amb diferents especialitats, per exemple Jackson, Crang i Dwyer (2003). És per això que els autors especifiquen les ubicacions exactes de les associacions dels immigrants marroquins i la dimensió espacial de les seves pràctiques polítiques. El tercer punt de debilitat de l'enfocament transnacional està relacionat amb l'Estat perquè pot utilitzar xarxes transnacionals per assolir els objectius nacionals, igual que promoure el nacionalisme a llarga distància entre els expatriats o atreure les remeses dels migrants per desenvolupar la seva economia de la mateixa manera com fa l'Estat marroquí segons Østergaard-Nielsen (2003). Per això, no es pot entendre el transnacionalisme polític marroquí sense considerar els migrants com a actors de les seves pròpies vides. D'aquesta manera, les organitzacions de migrants poden ser vistes com a grups polítics o relativament potencials i autònoms d'ambdós estats d'origen i d'acollida. Potser que hi ha altres punts que no s'ha pogut dictar sobre aquest teixit associatiu marroquí a Catalunya, però els punts més importants que s'han trobat són aquests i s'ha pogut resumir-los de la manera següent:

Taula 3. Fortaleses i febleses de les associacions marroquines a Catalunya.

FORTALESES:	DEBILITATS:
<ul style="list-style-type: none"> - Instrument d'integració en la societat d'acollida i de participació en els assumptes públics - Permetin conèixer altres cultures i altres maneres de ser. - Instrument de participació social i política que permet conèixer fins a quin punt 	<ul style="list-style-type: none"> - Falta de cultura associativa al país d'origen. - Falta de confiança per part del col·lectiu cap als dirigents associatius. - Manca de capacitat d'econòmica i autonomia financera. - Necessitat de formació en tots els nivells tant pels dirigents com els socis.

<p>existeix la integració o segregació.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Instrument de referència per a l'enteniment i coneixença dels immigrants. - Les associacions constitueixen un element clau en l'articulació i la mobilització de la vida social, cultural i política de la societat de destí. - Superar l'aïllament social: fomentar la sociabilitat, intercanviar experiències i trobar referents vàlids que permetin una integració efectiva en la societat. - Estan considerades com interlocutors i intermediaris entre socis / usuaris i l'administració i ajuden a resoldre problemes concrets. - Estan considerades com assessors a nivell de documentació, d'orientació, situacions de discriminació, racisme, evitar la pèrdua de costums i tradicions, organitzar la formació. - Espais de preservació, transmissió i donar a conèixer la cultura del país d'origen. - Forma de representació dels interessos dels diferents grups existents en la societat. - Uns motors per a la integració dels col·lectius d'origen immigrant marroquí en la societat catalana. - Espais de reivindicació: denúncia de situacions en cas de drets socials, discriminació i xenofòbia. 	<ul style="list-style-type: none"> - Insuficiència de recursos humans (voluntaris, socis, professionals, gestors, etc) - Insuficient infraestructura (espais adequats, oficines, mobles, tècnics, telecomunicacions i equips informàtics). - Insatisfactòria relació amb l'administració. - Mitjans de comunicació inadequats a nivell intern i extern. - Baix nivell de representació social amb problemes en l'establiment de mecanismes de cooperació estable de diàleg amb els beneficiaris potencials. - L'evolució erràtica amb poca especialització. - Planificació i programació en el curt termini amb la manca de visió global que pot guiar el procés de les associacions cap accions futures. - La rotació excessiva de les persones involucrades en els projectes, motivats principalment per la falta de perspectives d'ocupació i la fragilitat econòmica de les associacions. - Horaris laborals inapropiats per participar en totes les activitats organitzades per les associacions, distància entre el domicili i les seus de les associacions. - Procedència del col·lectiu de zones rurals i el seu acostament a les associacions en cas d'urgències i necessitats o en cas de demanar suport en situacions puntuals.
---	--

Font: Elaboració pròpia a partir de les referències mencionades abans.

2.5.4. EVOLUCIÓ I LÍNIES DE FUTUR DE LES ASSOCIACIONS MARROQUINES A CATALUNYA.

En aquest punt s'analitzarà el desenvolupament del teixit associatiu d'origen marroquí a Catalunya i es valorarà les seves experiències, realitats i expectatives. Així mateix, es plantejarà les propostes de treball per millorar la seva participació social i la relació entre els actors implicats. Normalment les associacions compleixen diverses funcions donada la diversitat de motivacions, necessitats i aspiracions dels socis (per exemple, ajudar les persones amb dificultats, expressar els interessos locals, etc.). En aquest sentit, Galvín i Franco (1996) afirmen que la importància que té la seva creació és la de ser un dels vehicles per trobar interlocutors recolzats pels diferents col·lectius nacionals que puguin canalitzar les seves demandes i reivindicacions. L'absència d'intermediaris, que hagin sortit tant de les associacions com d'altres instàncies, és un dels majors inconvenients que presenta el col·lectiu immigrant en la seva integració a la societat receptora. Implicar el mateix actor en les seves demandes és un dels mitjans més adequats per aconseguir aquest objectiu. No obstant això, no tots els col·lectius d'estrangers han desenvolupat encara una consciència associativa que els representi o els avaluï. Així queda clar que l'existència i la creació de les associacions és quelcom positiu i ajuda a crear canals d'interacció, de reivindicació i d'implicació i evita una sèrie d'inconvenients que poden afectar la imatge de tot el col·lectiu immigrants en la seva presència en la societat d'acollida. Solament s'ha d'optar pels mitjans més adequats i, al mateix temps, optar per una consciència associativa eficaç per aconseguir els resultats esperats.

A part d'això, al moment de fer una comparació entre la realitat de les associacions autòctones i les associacions dels immigrants marroquins a Catalunya es pot constatar, segons John Casey (1997) que les associacions de la societat receptora tenen una missió més àmplia consistent a prestar serveis a la població en general, però que opten també per dedicar part dels seus recursos a la integració dels immigrants. Val a dir que les associacions especialistes de la societat receptora, que es dediquen exclusivament a la integració d'immigrants, poden ser tant de serveis com de reivindicació política i inclouen les coordinadores que s'ocupen d'assumptes d'immigració, però els seus membres no solen ser immigrants. També existeixen organitzacions especialistes que es dediquen a la investigació, la documentació i la difusió de temes sobre la immigració. Casey afegix que aquestes organitzacions coexisteixen amb tot l'entramat de l'organització formal i informal dels col·lectius d'immigrants: segueixen existint les relacions informals de bars i de llocs públics de trobada. En aquest sentit cal destacar la necessitat humana de dialogar, d'intercanviar experiències, sentiments i preocupacions, de catalitzar el procés d'integració social dels immigrants i d'encoratjar els factors de convergència i de crear un clima de confiança, de

comprensió i de seguretat i de deixar apart els discursos que no són gens raonables. Apart d'això, s'ha de prendre en consideració el protagonisme de la representació dels interessos propis per part dels immigrants mateixos i de coordinar amb les organitzacions que treballen per a la integració d'aquests immigrants i de ser com els seus portaveus. Així, s'aprecia que algunes entitats de marroquins, per exemple, ja han abandonat una primera fase més assistencial i estan immerses en una etapa més reivindicativa. Tot això ho explica Jordi Garreta (1998) i considera, per tant, que són els propis immigrants els que han de protagonitzar la representació dels seus interessos. Això no impedeix el treball coordinat amb altres organitzacions implicades en la integració dels immigrants que, com afirmen Amengual et al. (2003), insisteixen sovint a ser considerades "la veu dels sense veu". En qualsevol cas, les diferents realitats migratòries plantegen diferents rols per a l'associacionisme. Per això, els fins i objectius varien en funció del moment en què es troba el procés migratori del col·lectiu immigrant (Solà-Morales, 2004). D'una forma esquemàtica tot el que volen assolir aquestes associacions de marroquins a Catalunya (que constitueix el reflex de les seves motivacions i inquietuds i que ha conduït a la seva creació) es pot ser expressat de la manera següent segons Garreta (1998):

1. Creació i potenciació d'una xarxa de relacions entre els residents que actuï com a protecció davant situacions de necessitat.
2. Assessorament administratiu (principalment, ajut a la tramitació dels documents per la regularització).
3. Assessorament dels drets laborals.
4. Assessorament social, principalment sobre condicions d'habitatge, discriminació i racisme. Hi ha des d'aquells que només volen treballar sobre les condicions de l'habitatge, fins als que també reflexionen sobre el que representa la integració al barri, als espais d'oci, etc.
5. Evitar la pèrdua de costums, tradicions..., en definitiva, de la cultura pròpia.
6. Organització d'alguns cursos de formació (aquest objectiu és més una fita que una realitat).
7. Trobar l'espai de la dona africana en la societat espanyola traient-la de la invisibilitat actual (objectiu concret de les associacions de dones).
8. Aconseguir un espai per reunir-se; en la majoria de casos, aquest no existeix, o s'utilitzen espais en préstec com fa el CITE a Lleida amb els magrebins i l'Associació de Barris amb els africans, on es poden anar a reunir i els afilien. P.227

Així, Garreta (1998) afegeix que al moment d'intentar fer una anàlisi dels rols que juguen les associacions d'immigrants, en general, i dels marroquins, en particular, es nota que estan enfocades principalment sobre l'arranjament de la estructura interna i l'afrontament de qualsevol situació externa que pot tenir un impacte negatiu sobre tot el col·lectiu. Això no vol dir que tot va bé i tot és fàcil d'aconseguir perquè sempre hi ha dificultats i obstacles tant a nivell intern com a nivell extern. En aquest cas no sempre assoleixen els principals objectius que plantegen especialment per desinterès per part d'una part del col·lectiu o per manca de temps dels que

haurien d'empènyer o per l'escassetat de recursos o per la percepció per part d'altres institucions que no són interlocutors que calqui tenir en compte.

En aquest sentit, Antonio Morell Blanch (2005) expressa la importància que té l'associacionisme dels immigrants de cara al propi col·lectiu, sobretot la necessitat de reunir-se, dialogar, intercanviar afectes, inquietuds i experiències i, també, de cara a la societat d'acollida facilitar un marc de pertinença que proporciona seguretat. En relació a les associacions de marroquins a Catalunya queda saber les seves reflexions i les perspectives de futur que van encaminades en la proposta d'una sèrie de criteris que fomentin la transformació de la actual situació per tal d'estimular la participació i la cohesió social dins de la societat de destí. Segons l'Observatori del Tercer Sector (2009) entre aquestes reflexions sobre la realitat d'aquest teixit associatiu i el seu funcionament es pot trobar els punts següents:

- a- Reforçar la participació i la base social de les entitats: Les entitats han de tenir la capacitat de mobilització de la seva base social basant sobre l'important nombre de persones que tenen, les activitats i les campanyes puntuals de sensibilització que realitzen. En aquest sentit es necessàri intentar aconseguir que aquestes persones assumeixin un major grau de compromís i una implicació continuada en el marc de l'entitat i que reflexionen sobre la base social i que siguin capaços de desenvolupar eines de participació i mobilització ciutadana.
- b- Afrontar la renovació de lideratges: que es un repte pendent d'afrontar i de consolidar tenint en compte la importància de preveure els relleus generacionals per tal de no crear un buit de govern i de lideratge quan aquestes persones no puguin fer-se càrrec de l'associació. En aquest sentit, és important promoure lideratges compartits capaços d'aprofitar tot el capital humà que es troba al voltant de l'entitat. Així, es posa de relleu la potencialitat de les segones generacions: gent jove formada, amb empenta, i amb una visió privilegiada tant de la societat d'acollida com la d'origen i que té com a objectiu el reforç de la base social de les associacions.
- c- Vetllar per la representativitat de les entitats de segon nivell, principalment per la seva contribució molt significativa al procés evolutiu de l'associacionisme d'origen immigrant i la visió crítica del nivell de representació de les entitats.
- d- Avançar en la millora de la gestió: és molt necessàri avançar cap a una millora de la gestió de les entitats a través d'una major eficiència en benefici de la raó de ser de l'organització. Aquesta millora de la gestió té a veure amb la formació, amb el tipus de finançament, amb la cultura de la transparència i la rendició de comptes i amb el mateix bagatge associatiu que queda com a element clau en aquesta operació.

- e- Aconseguir un finançament estable: és un altre repte molt necessari per a aconseguir un finançament estable, adequat a les necessitats de les entitats i que permeti consolidar mínimament les estructures organitzatives i evitar l'escassetat de recursos. Actualment el finançament de les associacions marroquines, de la mateixa manera que passa amb d'altres tipus d'entitats, està directament lligat a l'activitat i la seva supervivència depèn quasi exclusivament del desenvolupament d'activitats, sense incorporar una reflexió sobre la coherència i idoneïtat d'aquestes. Dins d'aquesta lògica, la disminució significativa del finançament d'aquestes associacions pot arribar a distorsionar el compliment de la missió de les mateixes.
- f- Millorar el treball en xarxa: és un element clau per reforçar l'associacionisme d'origen immigrat marroquí que en els darrers anys s'ha avançat força bé en aquest àmbit, també es destaca com a repte la necessitat de seguir avançant cap a un major i millor treball en xarxa. Així, es posa l'atenció a la qualitat d'aquestes relacions de coordinació i cooperació entre les mateixes entitats i, també, amb la resta d'agents socials. Treballar en xarxa és complex i cal dedicar-hi esforços que no sempre són assumits per totes les parts implicades. En aquest sentit, hi ha la percepció que, fins ara, aquest treball en xarxa no ha respost a una voluntat real de crear sinèrgies, optimitzar recursos i treballar conjuntament per uns objectius comuns.
- g- Adaptar-se a la diversitat del col·lectiu: és una reflexió sobre la realitat de les persones immigrades a Catalunya que és diversa i canviant i, per tant, aquesta reflexió hauria d'incloure una anàlisi dels components, les particularitats i les necessitats del col·lectiu beneficiari, tant d'aquelles persones novingudes com d'aquelles que fa temps que estan assentades.
- h- Reforçar la visió estratègica: és una necessitat imprescindible de realitzar una reflexió profunda en l'àmbit de l'associacionisme d'origen immigrat marroquí per tal de definir estratègies organitzatives que ajudin a construir les futures línies d'actuació, coherents i adaptades a les necessitats canviant del col·lectiu i del context. Per això, es necessari reforçar la visió estratègica de les entitats marroquines, impulsant una reflexió a partir de la raó de ser de cada entitat i del seu valor d'aportació. Així, reforçar la visió estratègica vol dir reflexionar sobre el tipus d'activitats desenvolupades sobre les aliances estratègiques, sobre el tipus de base social que cada entitat té, sobre les formes de mobilització social o sobre la relació amb els altres agents. Resulta clau promoure un procés de reflexió, a partir de les pròpies especificitats, per saber cap on cal anar i superar així una dinàmica de treball marcada, fonamentalment, per complicacions i dificultats tant internes com externes. Quant

als aspectes de millora del funcionament d'aquest associacionisme marroquí a Catalunya i les propostes de futur que puguin ajudar al seu perfeccionament i, per tant, al seu bon rendiment es pot destacar els punts següents i sempre segons l'Observatori del Tercer Sector (2009):

1. Potenciar la formació en gestió associativa: amb l'objectiu de superar algunes de les debilitats d'aquest associacionisme es molt necessari fomentar la formació en diferents àrees de la gestió associativa, especialment, una formació adaptada a les especificitats i a la diversitat del col·lectiu de persones immigrades, per diferents nivells com els horaris, els plantejaments, etc. Pel que fa a les temàtiques es pot tractar temes de caràcter operatiu i estratègic com el cas de la gestió de la participació i de la base social, el funcionament dels òrgans de govern, el treball en xarxa, la incidència política, el disseny i la planificació de projectes, l'àmbit econòmic i financer, la comunicació, la transparència i la rendició de comptes, etc...

2. Impulsar línies de suport específiques: davant d'una situació de limitacions i precarietat que presenta l'associacionisme d'origen immigrat marroquí, sobretot, les entitats de petita dimensió i recent creació, es molt necessari donar-les un impuls, des de les administracions públiques o des d'altres institucions, en la línia de suport destinada a la cessió d'espais, de participació i de treball en xarxa, etc. D'aquesta manera, amb aquest suport, es pot treballar en una major igualtat d'oportunitats i en un major grau de qualitat que afectaria directament en aquest col·lectiu i d'una manera molt positiva.

3. Apostar per un finançament adequat a les necessitats de les entitats: bàsicament la major part del finançament de les entitats és en concepte de subvencions, assumides per les administracions públiques, per a la realització d'activitats que no s'adeqüen a la realitat organitzativa i d'execució dels projectes. Per això, s'ha d'apostar per un finançament més estable i que permetria a les entitats avançar cap a la consolidació i a la reflexió més profunda i estratègica de les línies d'actuació. S'ha d'apostar, també, i de fer esforços per diversificar el finançament i buscar alternatives que els permetin avançar en la millora organitzativa i en la qualitat de la feina feta.

4. Reforçar les reflexions estratègiques a les entitats: és una necessitat i un repte de futur de reforçar la visió estratègica de les entitats. En concret, es tractaria de promoure l'acompanyament en la realització de plans estratègics, plans de participació per al reforçament de la base social, etc. En aquest sentit, l'enfortiment organitzatiu és la promoció de reflexions estratègiques a través d'alguna línia de suport. Tots aquests

processos són clau en tant que impliquen assentar les bases per definir i construir línies d'actuació futures a partir d'una anàlisi detallada de la realitat de les organitzacions.

5. Avançar en l'estructuració del sector: la trajectòria de l'associacionisme d'origen immigrant marroquí a Catalunya continua sent un sector molt atomitzat i heterogeni malgrat tots els esforços realitzats fins l'actualitat. Per això, resulta interessant que les entitats de segon nivell exerceixin el seu rol des d'un treball en xarxa real, donant veu a les entitats de base que representen, treballant al seu servei i facilitant la interlocució amb els altres agents socials rellevants i seguint avançant en l'estructuració del sector.

Sobre aquest punt de reflexions i propostes de millora de l'associacionisme marroquí a Catalunya es pot trobar l'anàlisi de Jordi Moreras (2009) sobre la presència dels marroquins a Catalunya i les seves experiències associatives al llarg dels últims anys. A més a més, es pot trobar la seva valoració de la forma en què coincideixen o es relacionen les iniciatives associatives d'aquest col·lectiu amb els principals papers que la societat catalana. Per això, considera que existeixen cinc idees claus:

En primer lloc, la visió de la societat catalana cap a les expressions associatives d'origen immigrant marroquí és una visió que suggereix nous interrogants, sobre com aquesta societat catalana conceptualitza la participació política i ciutadana d'aquest col·lectiu. El més important i el més significatiu és que aquesta societat contribueixi a transformar els paràmetres de la participació ciutadana en contextos locals, i en una dimensió micropolítica i de proximitat en la qual les associacions poden contribuir a la preparació de l'accés a l'esfera política d'aquest col·lectiu com a membres que comparteixen una condició de veïnatge amb altres persones autòctones.

En segon lloc, cal invertir en participació per enfortir la pràctica associativa i per desenvolupar sociabilitats que siguin permeables i que incorporin connexions externes que no s'elaborin sobre un principi d'exclusivitat cultural i/o religiosa. Tot això per evitar que les iniciatives associatives només progressin vers l'interior dels seus col·lectius de referència tenint en compte que les pertinences comunes no sorgeixen espontàniament i que això limita considerablement la possibilitat de crear lligams entre persones i col·lectius diferents.

En tercer lloc, és necessari superar la idea que aquest és un associacionisme amb poca importància o valor i el feble encaix social d'aquest associacionisme limita la seva rellevància en els processos de convivència i de cohesió social. Per aquest motiu, és necessari reforçar-ne l'encaix a partir d'iniciatives que reforcin el treball cooperatiu i en xarxa amb altres entitats del

tercer sector, aprofitant les pertinences compartides que es poden generar en un context local concret.

En quart lloc, l'existència de factors que debiliten les iniciatives associatives en el col·lectiu marroquí com el personalisme, les influències polítiques externes i internes, el ficcionalisme o la manca de claredat en les propostes associatives genera un profund recel respecte a aquestes iniciatives i pràctiques. Per això, no tots aquests factors poden atribuir-se a la importació d'elements de la cultura política marroquina, sinó que també són resultats del context competitiu on s'insereix aquest associacionisme.

En quint lloc, les administracions públiques haurien de comprendre l'existència de la pluralitat d'identificacions, mesurant en cada realitat concreta la rellevància d'un o altre factor d'identificació col·lectiva. També, haurien de saber que la preeminència de la lògica doctrinal-religiosa en aquest teixit associatiu limita la pluralitat de dimensions d'identificació col·lectiva entre els marroquins de Catalunya. Finalment, haurien de tenir en compte que la lògica religiosa només n'és una, i encara que sigui significativa a nivell identitari, no necessàriament resumeix la diversitat de pertinences dins d'aquest col·lectiu.

Pel que fa als punts de propostes de millora Moreras (2009) els agrupa en cinc blocs:

- Propostes generals: cal optar decididament pel reconeixement i la potenciació de sociabilitat del conjunt d'iniciatives associatives d'origen immigrat marroquí en les diferents polítiques en l'àmbit local i autonòmic. Cal promocionar activament els àmbits de participació transversals, que apleguin sectors molt variats de l'associacionisme en barris i ciutats, per tal d'afavorir el vincle de nous lligams que permetin afermar un capital social que estableixi ponts. El tema de la compartimentació, la dispersió i la diferenciació entre les entitats és un tema que trenca la possibilitat de percebre les expressions associatives en un determinat municipi, i obre la porta als replegaments particularistes. Per oferir diferents camins d'expressió associativa dins del col·lectiu marroquí, davant la rellevància que ha pres el factor religiós, és necessari mantenir una alternativa d'organització associativa a nivell sociocultural i no negar la referència religiosa i no donar més credibilitat a les associacions de caràcter secular.
- Propostes per potenciar les relacions entre associacions marroquines: és molt necessari potenciar les relacions a través de la constitució d'espais de debat intern entre associacions del col·lectiu marroquí per compartir experiències i punts de vista. Caldria recolzar totes les propostes dirigides a instituir aquests espais d'autoreflexió comunitària, potenciar la confiança entre entitats i evitar el seu enfrontament sobre algun recurs públic i ser transparent i objectiu a l'hora de concedir les ajudes sense caure en favoritisme injustificable.

- Propostes per enfortir les relacions vers l'exterior del col·lectiu: cal promoure propostes de contribució per part del teixit social d'un barri o municipi per actuar amb voluntat acollidora respecte les noves iniciatives associatives que desenvolupen els col·lectius immigrants marroquins. A part d'això, els poders públics han d'atorgar reconeixement i credibilitat social a les iniciatives associatives d'aquest col·lectiu, sense establir una distinció discriminatoria respecte a la resta del teixit social.
- Propostes a favor de la formació: és preferible que sigui una formació conjunta entre responsables associatius marroquins i tècnics municipals per establir unes relacions basades en la confiança i la valoració de les possibilitats d'uns i d'altres a l'hora d'elaborar projectes comuns. A més a més les iniciatives de formació de responsables o representants associatius han d'insistir sobre els aspectes més funcionals i instrumentals, per tal que se'ls pugui dotar dels instruments més útils per gestionar de manera adequada una associació.
- Propostes a favor de l'accés a recursos: Cal considerar la possibilitat d'incentivar les entitats que presentin uns projectes viables, per tal que puguin invertir un cert capital en infraestructura i personal. Cal, també, agilitzar, facilitar i alleugerir les tramitacions burocràtiques dels projectes que són presentats per les entitats, que en dificulten seriosament la consolidació com a iniciativa associativa. Una vegada l'entitat es capaç de desenvolupar una memòria d'activitats significativa i interessant pels objectius de convivència i participació que hagin estat plantejats, i que cobriria la dedicació parcial d'una persona es podria pensar en una mena d'ajuts anuals i beques de promoció associativa renovables fins a un màxim de tres anys i que podrien servir per assentar les primeres bases d'unes iniciatives associatives, que posteriorment caldria consolidar més fermament.

Pel que fa a Mireia Bolívar Planas (2013) les associacions d'immigrants (els marroquins inclosos) a part de respondre a la necessitat humana de trobada, de participació en grups, de diàleg, d'intercanviar experiències i inquietuds, constitueixen, també, una forma de superar l'aïllament social i la ruptura de vincles a causa de la immigració, de facilitar l'acollida dels nousvinguts, de fomentar la sociabilitat i de disposar de referents d'integració. A més, Bolívar confirma que aquestes associacions puguin tenir funcions derivades a la comunitat, especialment en el tema d'esport, de sensibilització, de la diversitat cultural i de la lluita contra el racisme i la discriminació per motius culturals. Considera, també, que aquestes organitzacions ètniques constitueixen un recurs per a la lluita i la negociació de la seva participació social i la integració afectiva en igualtat d'oportunitats en la societat d'acollida. També estan considerades com una forma de vertebrar la minoria i de defensar els seus interessos com a base per a l'acció col·lectiva i de catalitzar el procés de la integració social i de la participació política. Així, estem davant d'una

afirmació, una tendència i una forma d'associacionisme polític, social, religiós i econòmic que representa els interessos de diferents components i grups de la societat, i constitueix un mecanisme per proporcionar la informació i la participació en la vida política. En definitiva, el paper de les associacions és polític amb un estil i una inclinació cap a una influència pública. Per això, juntament amb altres actors, poden convertir-se en generadores actives capaços d'activar i de modificar la cultura política de la societat d'acollida.

En aquest sentit va Pere Batlà (2014) i explica que l'associacionisme (tant dels autòctons com dels marroquins a Catalunya) construí des del voluntariat el model de cohesió social de Catalunya i la seva importància es nota en el moment quan es fan coses més enllà de l'estat. Això vol dir que les seves capacitats i el rol que juga no només complementa la feina que fa l'estat, però arriba a alguns punts on l'estat és incapaç d'arribar. Per això, juga un paper fonamental en l'organització i la dinamització de la societat civil a través de la creació d'un clima de cooperació, de solidaritat, d'ajuda, d'assessorament, d'orientació i de coherència i de cohesió social. A més a més, Batlà demostra que quan es tracta de la immigració es pot trobar que aquest associacionisme dóna suport als immigrants a nivell d'acollida, d'assentament, d'orientació i d'integració per no afavorir la creació de barreres, separacions i segregacions entre tots els components de la societat catalana. Per la seva part, Beatriz Ballestín González (2017) considera que és necessari incorporar les associacions intraètniques a Catalunya, sobretot les marroquines en projectes, dispositius o xarxes de treball d'acollida i de recolzament a la població nouvinguda tenint en compte els reptes i recomanacions que tenen a veure amb la variable migratòria i de diversitat cultural encara que està interrelacionada amb altres com la classe social. Així, cal continuar analitzant els efectes a mitjà i llarg termini dels processos en curs perquè poden revelar problemes de desequilibri social i de cohesió social més profunds que s'han d'abordar i que cada cop són menys acceptables per indicar el fet de que la societat catalana encara té una història molt curta en la recepció de les migracions internacionals.

2.5.5. LA RELACIÓ INTERNA I EXTERNA DE LES ASSOCIACIONS MARROQUINES A CATALUNYA.

El repte de partida d'aquest apartat és el reconeixement del desenvolupament social que cal promoure des de la proximitat a les poblacions i col·lectius d'immigrants, sobretot, els marroquins. Això es pot fer afavorint la relació entre els diferents sectors de l'administració pública i de la societat civil com a implicats en la provisió del benestar de tot el territori de Catalunya. Les associacions de les persones immigrades marroquines han experimentat un important creixement a Catalunya en els darrers anys, que ha estat paral·lel a l'increment de les seves activitats i, també, del seu reconeixement social. En la integració d'aquestes noves persones

el paper de les associacions és determinant, tant pel que fa a l'acollida, l'orientació, l'assessorament, l'acompanyament, l'ensenyament de la llengua, el tractament de la interculturalitat i del respecte pel lloc d'origen familiar. Quan més integrat està un immigrant a la societat d'acollida, més facilitat tindrà a l'hora d'aconseguir el treball i/o la inserció laboral, l'habitatge, l'aprenentatge de la llengua, etc. Tanmateix, l'associació no és l'únic element capaç d'afavorir la integració de les persones novingudes dins de la societat d'acollida, n'hi ha d'altres com són les relacions socials amb l'entorn, el paper de les famílies, la ubicació de l'habitatge en el municipi, etc. En aquest sentit, el més important és intentar descobrir la naturalesa de les relacions que existeixen, d'una part, entre els socis que formen part de les associacions, la junta directiva i la resta del col·lectiu, les associacions culturals i religioses i, d'altra part, entre les altres associacions del col·lectiu immigrant i les associacions autòctones, les associacions de veïns, l'administració pública, la societat civil, el consolat i els responsables polítics.

El punt de partida, com apunta Mohamed Chaib (2004), en el cas dels homes musulmans un cop establitzada la seva situació personal en el lloc de destí es comencen a interessar per aquells llocs o espais relacionats amb la seva cultura i religió, per exemple, la mesquita, les carnisseries, les cafeteries del col·lectiu, etc. Evidentment són persones amb una identitat molt determinada, forjada en el país d'origen i que esperen que sigui respectada per la societat d'acollida tal com és. És per aquest motiu que quan la societat autòctona diu frases com "els immigrants musulmans no es volen integrar" és perquè no veuen canvis en aquestes persones. En relació a aquests punts, que ha de canviar la població immigrant marroquí per adaptar-se a la societat autòctona? La manera de vestir? Deixar d'anar a les mesquites? Sembla evident que la resposta a aquestes preguntes és que s'ha d'acostumar a aquestes persones tal com són, amb les seves gel·labes i els seus mocadors, i amb el respecte pels seus valors i amb l'acceptació de la seva necessitat per espais dignes on poden practicar la seva religió musulmana com qualsevol altre ciutadà que professi la seva religió catòlica, cristiana o alguna altra. A la primera generació sembla necessari aplicar el "viu, conviu i deixa viure" i així es pot forjar actituds que potenciïn la convivència, el treball pels drets i deures i per la igualtat d'oportunitats amb la població autòctona (feina, educació, sanitat, habitatge, etc.). Tractant el tema de la participació i les relacions mútues, Chaib (2004) afegeix que els espais de convivència i la integració de la població immigrant marroquí a la societat d'acollida des del punt de vista de les relacions i del coneixement mutu ha de ser bidireccional. Ara bé, si abans dèiem que a la primera generació hi havia algunes qüestions en les quals no era estrictament necessari aprofundir per la seva poca utilitat pel que fa a la integració, és en la participació i en les relacions entre els uns i els altres on s'ha d'insistir àmpliament. Per a que això es produeixi és necessari que la participació ciutadana de la població marroquí en el municipi

sigui efectiva. Les associacions d'immigrants marroquins, en tant que entitats socioculturals (no religioses), han de tenir un paper fonamental com a interlocutors amb l'administració i amb la societat civil per aconseguir una major participació d'aquesta població. Però també han de tenir la capacitat d'arribar a les mesquites i oferir-les activitats de participació amb els veïns autòctons, que és una de les tasques que està fent l'associació (ara és Fundació Ibn Batuta) en els últims anys. Encara que no es tracta d'una entitat religiosa, ha estat capaç de guanyar-se la confiança del col·lectiu musulmà, tot creant un pont de mediació i interlocució de gran importància entre la primera i la segona generació d'immigrants marroquins i entre l'administració i la societat catalana. En aquest sentit resulta d'interès fer compatible la pràctica de la religió amb la participació i l'acostament a la societat i als municipis on viuen, per evitar la imatge d'aïllament i d'exclusió. Aquesta és una de les assignatures pendents a Catalunya i a Espanya per aconseguir un veritable acostament entre els uns i els altres, l'única cosa que fa falta és el suport i la coordinació de la societat civil, les organitzacions no governamentals, les associacions de veïns, etc. i de l'administració local i autonòmica per dur a terme aquest propòsit en el futur. És necessari saber que cap cultura és millor o pitjor que l'altra, que s'ha de tolerar l'una a l'altra i respectar-se i construir un futur millor basat en la bona convivència, la confiança i el respecte mutu. No hi ha cap dubte que, només des del coneixement i no des de la ignorància es pot eliminar els estereotips, els tòpics i prejudicis entre els uns i els altres. En qualsevol cas, s'ha de dir que una de les assignatures pendents és la relació i l'acostament entre la població immigrant marroquí i la societat autòctona.

En la mateixa línia va la *Xarxa d'Acollida de Barcelona* (2007) que ha sigut creada amb la voluntat de generar espais on treballar l'acollida de les persones nouvingudes. La seva finalitat és que les persones immigrades adquireixin progressivament els recursos socials necessaris per desenvolupar-se de manera autònoma i en igualtat d'oportunitats en la societat receptora.

Els principals objectius de la Xarxa són:

- Garantir l'accés a la informació bàsica de totes les persones nouvingudes, i orientar-les en els circuits d'acollida per tal que puguin desenvolupar-se autònomament a la ciutat. Aconseguir que totes les persones que arriben a la ciutat accedeixin a la informació i als itineraris d'acollida.
- Garantir l'accés i l'ús normalitzat als serveis d'acompanyament bàsics (empadronament, assessorament jurídic, coneixement de l'entorn, aprenentatge de la llengua, assessorament laboral, sistema sanitari, serveis d'emergències socials, etc.)
- Promoure la participació social de les persones nouvingudes a la ciutat.

- Fomentar la coordinació entre els agents socials que treballen en l'àmbit de l'acollida a la població immigrada a la ciutat.
- Promoure la implicació i la corresponsabilització dels agents socials i del conjunt de la ciutadania en l'acollida de la població nouvinguda.

També és important observar que diferents autors més propers i actuals (Crespo, 2006, Herranz, 2008, Garreta et al., 2008, Albert i Gadea, 2009, Aparicio i Tornos, 2010, Garreta et al., 2013) comparteixen la idea que les associacions d'immigrants marroquins són el reflex dels passos d'una immigració temporal a una altra d'assentament en la qual els membres més actius han establert una mínima xarxa de coneixements i de relacions personals i socials amb la societat d'acollida; i en què aquests membres mostrant aquesta voluntat d'associacionisme s'estan manifestant *“una voluntat de permanència, una voluntat de mostrar al conjunt de la ciutadania les seves inquietuds i particularitats, una voluntat de ser visualitzats i de ser tinguts en compte”*, tal com ho expressen Mata i Giró (2013: 122).

Per la seva part, Moreras (2009) ha sigut clar en definir aquestes relacions entre tots els components del col·lectiu marroquí a Catalunya i diu que:

“si fins ara ens hem referit al desenvolupament del que podríem denominar un capital social intern, conformat pel desenvolupament d'unes relacions socials travades entre membres del mateix col·lectiu ... les relacions socials que es formulen des dels seus àmbits associatius, no només en direcció al col·lectiu marroquí, sinó també en relació a altres institucions, entitats i persones que se'n situen fora. El que volem conèixer és com valoren la «qualitat» d'aquestes relacions, com a factor que afavoreix la seva tasca associativa i que, de retruc, facilita l'establiment de ponts entre el col·lectiu marroquí i la societat catalana” P.116.

D'aquí s'entén que les relacions de les associacions dels immigrants marroquins amb els seus col·lectius de referència són, com a mínim, complexes per causa de la desconfiança i el recel que sovint provoquen aquestes iniciatives associatives. La manca d'una massa associativa no només s'evidència per l'absència relativa del col·lectiu en algunes de les activitats proposades, sinó també davant la incapacitat de convertir-se, sovint, en instància d'interlocució amb el si del col·lectiu. Per això, de vegades, aquesta situació dóna la sensació de que la tasca d'establir ponts entre la societat catalana i el col·lectiu sembla ser complicada també. A més a més, amb l'objectiu de tenir una visió molt clara i concreta sobre aquesta relació que engloba les associacions dels marroquins a Catalunya amb el seu entorn social, cultural i polític i que caracteritza la societat d'acollida, Moreras parla, també, de diferents nivells de relació: el primer nivell de relació és de desconfiança que s'observa, d'una manera clara, dins del col·lectiu marroquí. Així, una part important d'aquest col·lectiu manté una mentalitat molt tancada, molt aferrada a unes maneres de fer i de participar que es mostren prou oposades a les que se suggereixen des de les entitats. Hi ha un grup de justificacions d'aquesta actitud que es considera conseqüència del manteniment d'una

desconfiança respecte a tot allò que sona institucional, trasplantada directament del model de cultura marroquí, especialment d'aquelles zones rurals on les estructures de poder són encara molt tradicionals. El segon nivell de relació s'associa amb les relacions internes que mantenen les associacions socioculturals amb les religioses, especialment amb els oratoris musulmans locals, que sempre acostumen a estar plenes de matisos. En la seva interacció, s'expressa com la separació que des de la societat catalana es propugna entre associacions religioses i associacions socioculturals no només es presenta complexa sinó també cada vegada menys nítida o evident. Si bé estructuralment i discursivament es produeix una dissolució cada vegada més profunda dels límits que semblaven separar aquests entitats, és cert que les relacions entre associacions i oratoris adopten moltes formes i detalls, que van des de la complementarietat a l'oposició, passant per la ignorància mútua i per la col·laboració puntual. Probablement, allò que regula la forma d'aquestes relacions té a veure amb una certa confusió/comprensió dels papers i les responsabilitats comunitàries que tenen uns i altres. Per tant, el que trobem darrera de les "possibles" discrepàncies entre associacions i oratoris és un debat profund respecte a models organitzatius diferents, que pertanyen a marcs de cultura política diferents, i sobre els quals tant el col·lectiu marroquí com la societat catalana projecten expectatives diferents. El tercer nivell de relació és principalment educatiu. Els responsables de les mesquites consideren que les classes d'aprenentatge de la llengua àrab pertany a ells de manera exclusiva. Així, les iniciatives formulades per algunes associacions locals de donar també classes d'àrab als infants, però seguint una altra metodologia pedagògica i sense fer-ho des d'una perspectiva doctrinal, sovint han derivat en un conflicte obert entre els responsables d'aquestes associacions. El quart nivell de relació té a veure amb la política, especialment en la recerca d'interlocutors vàlids del col·lectiu marroquí, els responsables polítics d'alguns municipis catalans han optat decididament per comptar amb aquestes institucions religioses en detriment o conjuntament amb altres entitats socioculturals sorgides d'aquests col·lectius. Està clar que aquesta relació està basada sobre canvi d'opinions i/o d'idees i de presa de decisions sobre temes concrets i puntuals. El cinquè nivell de relació està relacionat amb l'administració local. Hi ha casos en què aquesta administració local ha ajudat o potenciat la creació de noves entitats marroquines, sobretot les formades per dones i per joves, com a forma de contrabalançar la influència de la mesquita sobre el col·lectiu. Per això, les relacions que s'estableixen amb les institucions públiques adquireixen, probablement, un caràcter molt més estratègic que la resta de relacions que mantenen amb altres grups o institucions. Així, en aquestes relacions s'hi juga bona part del reconeixement social que poden assolir aquestes associacions. Algunes de les associacions declaren el seu poc interès en tenir relacions institucionals amb els poders públics que les facin modificar els seus objectius com a

entitat. Altres associacions, al contrari, opten per mantenir aquestes relacions com a forma de poder aconseguir un finançament de les seves activitats, saben que han d'establir uns lligams de caràcter funcional. A més a més, per tal de superar aquest caràcter contingent, les associacions saben que han de refermar aquestes relacions amb una dosi considerable de capital de confiança. El sisè nivell de relació és la relació amb les universitats. Així, hi ha entitats que mostren contactes amb les universitats de les quals aconsegueixen una implicació activa en els seus projectes cedint, per exemple, algunes de les seves instal·lacions per organitzar les seves activitats. També, en el cas de les entitats esportives, s'expressen intents per contactar amb altres associacions que pertanyen a altres àmbits socials i també en les iniciatives de diàleg interreligiós que es practiquen sovint en les universitats. El setè nivell de relació és la difusió d'aquesta nova via de comprensió de les relacions entre col·lectius immigrants i societat catalana, que està passant factura a les diferents expressions associatives, creades des d'una perspectiva sociocultural, tant entre el col·lectiu marroquí, com en altres col·lectius d'origen immigrant. Sens dubte, això genera un debat sobre la implicació de les associacions religioses dins d'aquest món associatiu. Hi ha sempre la intenció de posar a prova la manera en què aquestes associacions han pogut desenvolupar un altre tipus de capital social que els vinculi amb els veïns, la societat civil, altres instàncies socials i amb les administracions públiques i amb els partits polítics. Està clar, que els contextos de proximitat defineixen les relacions entre les associacions marroquines i els representants veïnals, que sempre estan plenes de colors. Algunes associacions manifesten que la seva relació amb el teixit veïnal és cordial, i participen amb ells en les activitats que organitzen i que comparteixen amb ells el mateix espai proporcionat per l'ajuntament d'aquest municipi o bé que organitzen les mateixes associacions i consells de barri, per exemple, sense que s'expressi una relació intensa, habitual i cooperativa: *“si no ens barregem en aquest teixit associatiu, com podrem arribar a aquesta convivència?”* (P.121). Altres entitats confessen clarament que les seves relacions amb les associacions veïnals són escasses i, a vegades, dolentes. Això, en ocasions, s'atribueix al fet que s'argumenta que aquestes associacions sovint expressen el seu recel davant l'associacionisme marroquí, cosa que crea una situació d'incomunicació malgrat compartir un mateix context social. Hi ha alguns que parlen del caràcter tancat d'aquelles associacions i altres parlen de la incomprensió davant la creació de la seva associació. També, hi ha alguns que confessen l'existència d'alguna mena de recel per part dels seus companys anteriors. Altres critiquen clarament els seus veïns: *“perquè et demanen que participis, però després ells no assisteixen a les activitats que proposes”* (P.122). Llavors són coses que evidencien que en el marc d'aquestes relacions encara queda molt camí per recórrer. És interessant anotar que algunes associacions no es limiten a desenvolupar les seves relacions amb el món veïnal, sinó que exploren altres àmbits

associatius, on poden ampliar els seus vincles. El vuitè nivell de relació està relacionat amb altres entitats immigrades. En general, s'expressa que les relacions són difícils i escasses o puntuals (a diferència de les que s'estableixen amb altres entitats immigrades, que es defineixen en clau cooperativa i de complicitat). En aquest cas s'ha de tenir en compte dos arguments a l'hora de descriure el grau de relacions que mantenen amb altres entitats germanes: la competència entre entitats, que és generada per una manca d'organització complementària entre elles: "*Tothom vol fer de tot, i al final ningú no fa res*" (P.119). El problema està en el fet de no compartir les experiències i sovint es repeteixen els errors que dificulten la consolidació d'aquestes associacions. Com a proposta per sortir d'aquesta situació és molt necessari elaborar mecanismes de treball de complementarietat per tal que unes associacions no es trepitgessin en les seves activitats i projectes.

El novè i l'últim nivell de relació és el reflex d'aquella relació "especial" dels consolats del Marroc a Catalunya amb les associacions i sovint s'ha tendit a magnificar aquesta voluntat de control, que encara que pugui haver estat formulada per alguns dels cònsols que han estat al capdavant d'aquesta delegació, no sempre han disposat dels mecanismes adequats per fer-ho. Quan es parla amb membres del col·lectiu marroquí a Catalunya, sembla que una part significativa d'aquest col·lectiu s'ha mantingut al marge del consolat com a institució, expressant una barreja de sentiments de desconfiança, de crítica al seu funcionament deficient i de resignació, en ser conscients que a causa de la seva condició de nacionals d'aquell país, en un moment o altre haurien de dependre d'algun tràmit administratiu. Dins del teixit associatiu marroquí a Catalunya, es genera més crítica entre uns i altres que no autocrítica respecte a la raó que porta a aquesta competència. Això, és el que van indicar alguns dels membres d'associacions, que també veien que l'acció concreta dels consolats marroquins a Catalunya servia per mantenir activa una cultura política basada en la desconfiança respecte a tota iniciativa institucional. De totes aquestes relacions es pot inferir que, cal saber diferenciar entre la crítica al Consolat com a administració burocràtica o al Consolat com a extensió i representació del govern marroquí. Apart d'això, la relació respecte al Consolat pot servir per definir les associacions que són obertament crítics i les que són favorables a la seva actuació i les que prefereixen no posicionar-se. La síntesi que es pot extreure d'aquest conjunt de relacions és la complexitat. Actualment, l'enfortiment d'aquestes relacions com a forma d'acumular capital social relacional és una qüestió pendent de solucionar per a aquest teixit associatiu.

A més, quan es parla de les relacions entre la població immigrada i la societat de destí, segons Guillermo Toral (2010), es fa referència a aquelles relacions que estan intervingudes per una sèrie de processos socials que inclouen experiències, percepcions, expectatives, estils de vida, tipus de

famílies i un conjunt complex de variables contextuais, d'estructura social, tecnològics i socioculturals. Així, les relacions horitzontals, com indica Herreros (2000), afavoreixen la construcció de confiança, els fluxos d'informació i les normes socials de reciprocitat i contribueixen a crear capital social i un bon funcionament de la democràcia. Més enllà de tot això i en relació al punt de vista institucional, la Generalitat de Catalunya (2010) considera que el concepte clau que bateja al llarg de tota la guia és el de convivència que és el principi regulador de la gestió de la societat diversa que avui és Catalunya. De les experiències consultades, se'n desprèn una definició de convivència articulada en tres nivells, progressivament més intensos:

- El coneixement mutu entre persones de diferents orígens i condicions.
- La interacció entre persones que comparteixen espais públics i comunitaris, nuant vincles socials: el que anomenem capital relacional.
- La participació en el teixit associatiu (polític, sindical, cultural, veïnal...), àgora on la ciutadania assumeix responsabilitats cíviqes i es fa càrrec dels assumptes de la comunitat. La convivència suposa, doncs, la implicació activa dels individus. Fer coses junts no és quelcom que es regali des de l'idealisme, sinó que requereix un esforç de realisme crític i una assumpció de la complexitat i de la coresponsabilitat. D'aquí que calgui valorar positivament les propostes que entenen i assumeixen el conflicte com a part consubstancial de la convivència i no pas com un problema irreductible. Per tant, un dels beneficis a assolir de les actuacions per la convivència és la gestió constructiva i pacificadora dels conflictes (fet que inclou, evidentment, la seva prevenció). Sempre, amb l'objectiu cabdal de fomentar la cohesió social, garantir el benestar de la població i ajudar el desenvolupament de la societat. P.14

Mireia Bolívar Planas (2013) constata que hi ha una relació bidireccional entre el capital social disponible i existent en una associació en l'àmbit social de relacions de col·laboració i dels discursos i estratègies dels seus dirigents cap a la participació social i política de les mateixes. Es reafirma, doncs, la idea de que el capital social d'una associació és una part constitutiva important de la mateixa: "*El capital social configura la identitat fonamental de tot subjecte social*" (Lozares, 2003: 26). També és destacable el paper que poden tenir aquestes associacions en la creació i la potenciació d'una xarxa de relacions entre els residents que pot servir com a protecció davant les situacions de necessitat (Garreta, 1998). Segons Molina (2008), les associacions produeixen un efecte advers i involuntari en les xarxes personals de les persones que la componen, en el sentit d'augmentar l'homogeneïtat i l'endogàmia, amb l'excepció de les persones que tenen un paper directiu, les quals es relacionen amb administracions, sindicats, ONG i partits polítics. Així, el primer contacte o relació entre les persones novingudes del col·lectiu marroquí de Catalunya i la resta dels membres del mateix col·lectiu, sobretot, les associacions comença des dels primers dies de l'arribada d'aquestes persones, tenint en compte que la majoria de les persones marroquines segons Soumaya Akchich El Yazidi (2014) quan arriben a Catalunya pateixen un sentiment d'enyorança i inseguretat. Per això, quan comencen a conèixer la gent de la seva mateixa procedència guanyen una gran confiança. D'aquesta manera, poden tenir algú que els ajudi a

conèixer l'idioma i que els ajudi a acostumar-se a la seva nova situació. La possibilitat de seguir parlant la seva llengua, celebrar les seves festes comunes és un factor que facilita l'adaptació al nou sistema de convivència. El contacte de les dones, per exemple, amb dones del mateix origen fa que la seva posició sigui més agradable i fàcil d'integrar al seu nou entorn.

Núria Llevot i María Paz López Teulón (2016) parlen de les relacions que estableixen els immigrants en la societat on viuen i que es pot distingir entre dos tipus: les d'índole més forta (les familiars i altres primàries: veïns i amics) i els vincles menys forts. Aquests últims es creen fonamentalment a través de la participació en les anomenades xarxes secundàries en els països d'arribada; una participació que pot ser indicadora de la integració de l'immigrant en la societat d'acollida. Referent a això, Jordi Garreta (1998) afirma que les associacions constitueixen un element clau en l'articulació de la vida social, cultural i política de les minories ètniques. En el cas dels immigrants marroquins, almenys en les primeres fases del procés migratori, la raó de la necessitat d'associar-se s'accentua per la sensació d'aïllament i solitud que provoca enfrontar-se a un entorn desconegut. Des del seu punt de vista, les associacions d'immigrants marroquins esdevenen espais privilegiats on es fomenta la integració social, i on es consensuen i s'unifiquen les negociacions per dur a terme aquesta integració (Llevot i Garreta, 2015). En la seva nova societat, els immigrants marroquins experimenten una metamorfosi interior per mitjà de la qual continuen conservant les seves arrels però cada vegada constitueixen la part més viva i conscient d'un nou món.

Al contrari de tot això, Jordina Rotcher Ruiz (2019) explica que la relació que existeix entre els immigrants marroquins i musulmans i la societat catalana és una relació complexa a nivell social, cultural i institucional. Així, apareixen barreres socials, estratègies contradictòries, limitacions i restriccions que dificulten el desenvolupament i l'establiment d'una relació justa i equilibrada. Per això, totes aquestes característiques poden tenir unes conseqüències de prejudicis, d'estereotips, d'islamofòbia i de xenofòbia:

A tot això cal afegir-li les barreres socials que apareixen per a poder dur a terme les expressions rituals i festives i com a contra, les estratègies subversives que creen els propis musulmans per apropar-se, visibilitzar-se i compartir amb la resta de la societat que no forma part d'aquesta minoria musulmana(...). Aquestes limitacions i restriccions a nivell institucional afecten a les comunitats musulmanes de tal forma que dificulta el desenvolupament amb garanties de les persones com a membres de ple dret, amb també responsabilitats. Ara bé, les conseqüències de les legislacions i mesures institucionals són sols la part visible d'aquesta gran xarxa d'afectacions. A nivell social i també cultural s'aixeca tota una xarxa de prejudicis, estereotips i estigmes que conclouen en una alterofòbia, islamofòbia i xenofòbia molt present que es mostra sense cap tipus d'escrúpols. P.11

2.5.6. LA RELACIÓ ENTRE LES ASSOCIACIONS MARROQUINES A CATALUNYA I LES ADMINISTRACIONS LOCALS.

L'arribada d'immigrants estrangers a Catalunya, en els darrers anys, ha fet que tant l'administració, les institucions com les entitats d'iniciativa social hagin hagut d'adaptar-se a la nova realitat i de donar respostes a les noves demandes i d'elaborar un discurs teòric nou i una filosofia d'actuació nova. A base d'aquesta arribada i el nombre creixent de la població d'origen estranger a Catalunya s'han creat moltes entitats i associacions d'immigrants (tant de marroquins com d'altres nacionalitats) en relació a la diversitat de les seves procedències i a la distribució territorial. Alguns d'aquestes entitats, sovint, les hi manca la professionalització, el coneixement del funcionament de les administracions i els requisits per a obtenir ajuts financers, etc. Malgrat això, les seves formes d'organització i el funcionament poden ser un enriquiment per a la resta d'associacions. En aquest sentit sembla ser que l'objectiu general de les administracions locals és millorar el funcionament, l'organització i l'estabilitat de les associacions de ciutadans d'origen estranger a Catalunya. A nivell del tracte per part de les administracions, les associacions de persones immigrades han esdevingut agents claus entre les administracions i el col·lectiu de persones immigrades, fonamentalment pel seu potencial en aspectes com la interculturalitat, l'orientació i l'assessorament, la inserció sociolaboral, la mediació intercultural, la tramitació burocràtica, etc., i també pel seu paper en la sensibilització de la societat d'acollida en general. Tot el gradual reconeixement del paper clau d'aquestes associacions per part de tots els actors implicats en la gestió del procés d'integració en una nova societat, cada cop es fa més i manifesta la necessitat de conèixer-les més en profunditat.

Posant això, en el seu context europeu, tal com afirma Ricard Zapata-Barrero (1997) que aquests últims anys, no hi ha cap estat, regió, ni ciutat de la Unió Europea que pugui dir que la immigració no li afecta. Cada vegada més, tots els actors polítics i administratius, de qualsevol sector públic, tenen a la seva agenda aquesta qüestió prioritària. El tema de la integració dels immigrants s'ha convertit, així, en un dels reptes polítics més importants d'aquesta primera dècada del segle XXI. Tant per les administracions públiques en el moment de gestionar i planificar les seves accions, com per la societat d'acollida és "*l'efecte mirall*" que té el fenomen de la immigració sobre les cultures i tradicions catalanes. És cert, també, que el terme "integració", amb el qual es descriuen la majoria dels objectius de les polítiques destinades als immigrants, s'utilitza moltes vegades de forma indiscriminada per a designar estratègies d'acció molt diferents, fins i tot contraposades. En primer lloc, estableix la relació i el vincle entre els immigrants i les institucions públiques. Aquesta relació és allò que es pot anomenar com a esfera pública; és a dir que les relacions que tenen els immigrants amb les seves famílies, o entre ells, o entre ells i altres ciutadans, semblen ser menys interessants que l'espai que limita el relació entre

els immigrants i les institucions públiques. Al moment de comparar aquestes relacions que mantenen els ciutadans amb les institucions públiques, amb les que hi mantenen els immigrants, es pot constatar moltes diferències. Així, molts dels immigrants quan arriben a les ciutats catalanes tenen unes pràctiques culturals que les institucions públiques no havien contemplat prèviament, i per tant produeixen certs conflictes. En segon lloc, introdueix el concepte "integració" que ajuda a entendre i a precisar que quan es parla d'integració es fa referència a la relació entre l'immigrant i les institucions i a la integració dels immigrants a l'esfera pública. En tercer lloc, el contingut d'aquesta qüestió és prescriptiva en el sentit de que es planteja la manera i la forma com les institucions haurien d'integrar els immigrants.

Natàlia Ribas i Mateos (1997) explica que l'administració provincial de Barcelona ha configurat un programa interdepartamental que preveu la creació d'una Comissió Interdepartamental coordinada des de Serveis Socials. Els ajuntaments també han establert subvencions destinades a minories ètniques i a immigrants. Respecte a la coordinació entre les diferents administracions, hem de fer esment al document aprovat a Manlleu (21/3/95), que a més de definir una declaració de principis pretén constituir-se com a "instrument de planificació i d'actuació de referència per el conjunt de Catalunya", destacant les consideracions relatives a la política d'allotjament i d'atenció sanitària. Respecte a les primeres, els objectius prioritaris són una distribució territorial més equilibrada entre la població estrangera i l'autòctona per evitar concentracions d'immigrants a les zones urbanes més deteriorades, així com de garantir la igualtat d'oportunitats en l'accés a l'habitatge. Amb aquesta finalitat es recomana portar a terme accions positives a favor dels immigrants, però sense que siguin mesures úniques, per tal d'evitar conflictes amb la població autòctona. A Barcelona, les polítiques públiques dirigides als immigrants fan pensar a grans línies en una concepció horitzontal dels serveis socials, exceptuant algunes polítiques sectorials com l'àmbit de la salut. Així, les experiències que s'han desenvolupat a nivell barceloní responen a una estructura de serveis basat en un model horitzontal de serveis genèrics per a la població d'immigrants estrangers, sense atendre a especificitats ètniques, ja que es tracta de tractar a tots per igual. Aquest model horitzontal de polítiques públiques locals concorda amb la idea de la transversalitat dels serveis personals, la qual s'ha anat dibuixant en els darrers vint anys, intentant superar l'organització clàssica en blocs de sectors de població. Des de l'Ajuntament i especialment des del "*Programa de minories ètniques*" es va deixar clar que a principis-mitjans dels anys noranta, que es rebutjaria de ple un tipus de servei específic de mesures que diuen generar uns guetos i segregació, tal com succeeix també des de la Generalitat.

Xavier Aragall (2001) considera que els grans eixos d'actuació de les administracions públiques giren al voltant de la cooperació amb els països d'origen, les polítiques de control, les polítiques

d'admissió i les polítiques d'integració social. Aquestes darreres esdevenen de gran importància a Catalunya ja que té transferides les competències en àmbits relacionats directament amb la integració d'immigrants. Les polítiques d'integració es desenvolupen a tots els nivells de les administracions, tant autonòmica com municipal i compta, també, amb la notable presència d'institucions socials intermediàries que condicionen i innoven les formes d'actuació. És en aquest sentit que sembla útil analitzar el paper que juguen els diferents actors en la formulació de les polítiques públiques en matèria d'immigració. Sovint l'actuació d'institucions socials intermediàries complementa i inventiva el rol dels gestors públics al moment d'elaborar i establir estratègies que satisfacin les necessitats que sorgeixen en diversos àmbits.

A nivell de responsabilitat de l'acolliment integral i de model d'acolliment lingüístic, Laura Jaime i Femenia (2002) creu que les administracions, tant a nivell estatal i autonòmic com municipal, tenen la responsabilitat d'actuar, ja que governen i tenen la capacitat de decisió. A través dels serveis socials, de les escoles d'adults es treballen per l'acolliment integral. Hi ha una preocupació social que fa que moltes persones s'organitzin per intervenir a través d'ONGs i d'un gran nombre de voluntaris. En primer lloc, perquè les administracions no arriben a tothom, ni s'adapten a les necessitats particulars de cada individu. En aquest cas, hi ha entitats que intenten veure les necessitats de cada persona i intenten donar-li una resposta individualitzada i d'una manera més flexible, tenint en compte que hi ha persones més motivades, més altruista i intenten fer de pont entre la seva cultura i la cultura de la societat d'acollida. S'ha de pensar que els immigrants quan arriben no estan motivats ni preparats per adaptar-se a unes regles determinades o a una nova situació. Cal que passi un temps per resoldre les seves primeres necessitats de permisos, feina i habitatge perquè utilitzin els recursos normalitzats. En segon lloc, perquè el cost que suposaria que ho fes tot l'administració seria insostenible; és evident que, en una ONG, com que té un gran nombre de voluntaris, el cost és menor. En tercer lloc, com les organitzacions no governamentals ofereixen una alternativa independent i autònoma, s'ha constatat que quan una persona arriba, té una certa desconfiança davant tot allò que és oficial: Subdelegació del Govern, Ajuntament, Escola, etc. i té més confiança en una entitat no oficial. Per això, és necessari que l'administració i les associacions han de col·laborar i s'han d'ajudar mútuament per acabar amb aquesta situació.

També, a nivell de model d'acolliment lingüístic, Laura Jaime i Femenia (2002) afegeix que el model d'acolliment lingüístic va orientat a proporcionar les claus cap a un desenvolupament autònom en un medi social i cultural i a facilitar els recursos, eines i habilitats per desxifrar diversos símbols socials i culturals desconeguts. El domini d'aquests aspectes sociolingüístics amb la consolidació del seu estatut de regularització administrativa, permeten una participació en igualtat de drets i responsabilitats en la societat de recepció. Llavors, els objectius del model de

formació són: l'orientació, la formació i la promoció dels immigrants, i s'han, segons Laura Jaime i Femenia (2002), d'articular en els nivells següents:

- a) *Funcionals*: aprenentatge de les estructures lingüístiques per a la comprensió i expressió oral, capacitat en lectoescriptura i adquisició de continguts lèxics i útils.
- b) *Culturals*: informacions útils per a la vida quotidiana i per a la comprensió del sistema de valors de la societat d'acollida, el desenvolupament d'habilitats socials, la utilització eficaç dels coneixements i informacions adquirides i, finalment, el coneixement i l'ús dels aspectes sociolingüístics del llenguatge des dels coneixements i les habilitats de les seves cultures d'origen.
- c) *Vivencials*: promoció de coneixements i valors, adequats d'expectatives, i reinterpretació de les identitats personals i socials.

Així, les demandes que estan emmarcades dins del *Programa d'Escoles de Formació Global* són:

- *Lingüístics*: l'escola ha de facilitar el coneixement mínim de la llengua per tal que els immigrants puguin desenvolupar-se amb autonomia a la societat catalana. La principal necessitat lingüística que poden tenir és la comunicació oral i, després, la comprensió dels missatges escrits.
- *De coneixement de l'organització social*: aquest aspecte de formació és fonamental, ja que el desconeixement del funcionament dels serveis catalans, de les administracions, de les associacions i dels mecanismes socials i de relació representa una dificultat afegida i enorme per a la integració.
- *De coneixement de pautes culturals*: aquests aspectes culturals són encara més subtils que els socials i, per tant, més difícils de descobrir per a persones provinents de cultures molt diferents. Pp.29-30.

Alexandre Fabry (2002) posa de manifest que les polítiques públiques es consideren com “*un conjunt d'accions en un mateix camp d'actuació, presentat com un programa coherent amb objectius desitjables, de les quals l'autoritat pública és responsable i garanteix la seva legitimitat*” (P.135). Així les associacions, per participar i exercir un paper clau en aquest sentit, han de poder actuar de forma més directa, influint sobre els funcionaris i les autoritats públiques. Per això, es pot preguntar si les associacions tenen el poder d'influir en les administracions públiques al moment de definir i implementar les polítiques públiques.

Tariq Ragi (2000) explica que, en un primer pas, moltes associacions s'estableixen com a manifestants de l'ordre establert i reclamen el dret d'actuar en el sector social, cultural, educatiu, econòmic o polític. El seu projecte intenta, més o menys, mobilitzar l'efervescència dels animadors, bombolles de les idees, abundància de propostes, multiplicació de les iniciatives, etc.

Però, més enllà de la llibertat que els animadors gaudeixen durant aquesta etapa, els actors associatius es donen compte que el repte, l'oposició i el rebuig de les formes establertes no són suficients per fundar un projecte; hi ha d'haver una producció de significat. Cada estructura associativa és responsable en qualsevol moment de posar-se en contacte amb l'administració els mètodes que desafiï, ja que tots dos operen en un mateix camp. Un altre punt que té molta importància en la relació entre els col·lectius immigrants i l'administració és el fet de vetllar per la integració. Tot i que és compartit per la majoria d'investigadors i teòrics, que la integració és, un concepte tan antic com intricat que pot generar diverses pors i tensions en el conjunt social segons Garreta (2003). En aquest cas, s'ha d'utilitzar el concepte per comprendre l'estratègia d'acostament de les administracions als immigrants nous. Per tant, les administracions se senten obligats a reduir l'ansietat causada per aquests nous, tenint en compte que els seus costums són diferents a nivell social, i a vetllar perquè les activitats que aquestes organitzen siguin d'acord amb els usos i costums locals.

Pel cas de Catalunya, tractar el fet migratori també demana un especial rigor i coordinació de tots els diferents serveis de l'administració catalana, governs i països implicats en la regulació dels fluxos migratoris. Tal com ho assenyala la Sindicatura de Greuges de Barcelona (2006) és desitjable que els immigrants arribin a Catalunya amb una situació administrativa regular perquè quan no es donen aquestes condicions, és quan és més fàcil que es generin situacions d'explotació laboral, de marginació i d'exclusió o de d'estructuració familiar i personal. Cal recordar de manera positiva que Catalunya és un país d'immigrants i gran part de la població catalana té una història d'immigració en la seva història personal i familiar. La dignitat de les persones és la base de tots els drets i llibertats i és el principal vertebrador de les relacions entre tots els ciutadans. Per això, tothom té el dret a ser tractat amb ple respecte i amb plena dignitat. L'administració està obligada a vetllar per a què aquest principi general sigui respectat i aplicat activament. Tots els ciutadans, sigui quin sigui el seu origen o situació legal, han d'actuar prenent en consideració el respecte a aquest principi. Tots els ciutadans han de rebre un tracte digne en l'accés als serveis i prestacions en qualsevol tracte amb l'administració catalana. Per això, tant l'administració com tots els ciutadans i ciutadanes han de rebutjar qualsevol pràctica discriminatòria, i només es poden admetre diferències fonamentades en la condició d'estranger o la situació administrativa irregular quan estiguin previstes a l'estat de dret. Així, s'ha de tenir en compte totes les circumstàncies del cas i aplicar-hi la llei de manera correcta i proporcionada. També, s'ha de denunciar i promoure la modificació d'aquelles disposicions legals o actuacions que puguin conduir a un tracte desigual i injust dels ciutadans estrangers. La no-discriminació ha de ser la base en totes les relacions en l'accés a l'habitatge de lloguer o de compra o en l'accés a espais lúdics i d'oci. La no-

discriminació, també, s'ha d'aplicar en l'accés als serveis municipals com els transports, serveis socials bàsics, seguretat, salut, serveis d'informació, serveis culturals i esportius, etc. a què els ciutadans tenen dret a accedir.

En relació a aquests recursos desiguals, Sílvia Carrasco (2007) vol saber quines són les estructures administratives utilitzades per abordar la immigració, des del punt de vista de la pràctica i en contrast amb les disposicions formals, distingint entre:

- a. Les línies polítiques generals seguides per cada govern.
- b. Els departaments o regidories específicament centrades en la població immigrada.
- c. Programes realitzats i tipus d'activitats considerades.
- d. Les relacions que l'administració declara mantenir amb la població immigrada.

Això vol dir que la majoria d'ajuntaments declaren no tenir polítiques específiques per a la població immigrada, encara que consideren que hi ha programes especials dirigides des de Benestar Social dins dels quals l'assistència de la població immigrada és potser més gran que la de la població autòctona. En aquest sentit resulta d'interès destacar la Llei Orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya «Article 2 ter /2 (Integració dels immigrants):

Les administracions públiques han d'incorporar l'objectiu de la integració entre immigrants i societat receptora, amb caràcter transversal a totes les polítiques i serveis públics, promovent la participació econòmica, social, cultural i política de les persones immigrants, en els termes que preveuen la Constitució, els estatuts d'autonomia i la resta de lleis, en condicions d'igualtat de tracte. Especialment, han de procurar, mitjançant accions formatives, el coneixement i respecte dels valors constitucionals i estatutaris d'Espanya, dels valors de la Unió Europea, així com dels drets humans, les llibertats públiques, la democràcia, la tolerància i la igualtat entre dones i homes, i han de desenvolupar mesures específiques per afavorir la incorporació al sistema educatiu, garantint en tot cas l'escolarització en l'edat obligatòria, l'aprenentatge del conjunt de llengües oficials i l'accés a l'ocupació com a factors essencials d'integració. P.6

La Generalitat de Catalunya (2009) considera que contràriament a algunes aproximacions, les polítiques migratòries no són exclusivament les polítiques d'estrangeria. Aquestes inclouen, a més, les polítiques de gestió de fluxos, les polítiques d'acollida, les polítiques d'integració i les polítiques d'igualtat d'oportunitats. Les administracions més properes a la ciutadania són les administracions locals. És per això que són les coneixedores de la gestió quotidiana de les polítiques relacionades amb la convivència, així com el teixit associatiu i els agents econòmics i socials, que han adoptat polítiques de gestió de la diversitat i d'atenció a la població immigrada que avui ja són pioneres i referents en l'agenda comuna. D'aquesta manera, la societat civil, els agents econòmics i socials i les diferents administracions que actuen al territori han contribuït a situar les polítiques migratòries en l'agenda pública, permetent avançar en la cohesió social i l'atenció a les persones immigrades. Santiago Eizaguirre Anglada (2012) assenyala que les

administracions públiques busquen l'establiment de vincles de col·laboració amb les entitats socialment creatives, i com valoren la participació d'aquestes en el disseny i l'aplicació de polítiques públiques i la producció d'aliances entre la societat civil i l'administració pública.

En aquest sentit Anna Mata Romeu (2011) considera que l'objectiu bàsic de l'administració local catalana és apropar-se als immigrants i començar a configurar amb ells elements de treball comú en diferents àrees. Aquest acostament progressiu al col·lectiu immigrant pretén incorporar-li el ple dret a la participació ciutadana, donar-li forma i poder i atribuir-li unes característiques comunes. En aquest cas, es tracta de multiplicar el missatge a través de les associacions i de facilitar el contacte amb la resta del grup, creant o afavorint llaços o interessos comuns entre els immigrants, a partir del seu país d'origen o d'algun determinant diferencial molt concret. Les associacions faciliten molt la feina de l'administració que té aquesta necessitat per trobar uns interlocutors del col·lectiu immigrant, a través dels quals es pot arribar a conèixer quines són les inquietuds d'aquests i intentar articular els seus representants especialment quan es tracta de persones que comparteixen la mateixa procedència o la mateixa creença religiosa per aconseguir uns interessos comuns. En referència a l'existència de capacitat de la mediació per tal de garantir la convivència social, les administracions locals busquen amb el seu reforç del món associatiu a crear líders que actuïn com a mediadors i catalitzadors del seu grup ètnic, per arribar a tots els membres de manera més fàcil, salvant les dificultats de comunicació i de contacte que es produeixen en la vida quotidiana entre els autòctons i els integrants de les diferents minories nouvingudes en els darrers anys. Aquesta funció de mediació s'ha vist en els últims anys molt necessària per a les administracions locals, sobretot per intervenir en certs conflictes, entre comunitats o entre membres aïllats de les mateixes, però també per ajudar-les en la gestió de diferents programes socials que, especialment la comunitat estrangera, ha posat en marxa per els immigrants, o per accedir a serveis i prestacions socials que pretendre pal·liar les seves necessitats, i que van dirigits a la ciutadania en general, i que de vegades generen reticències entre els autòctons, ja que consideren que els immigrants reben millor part d'aquestes prestacions.

En la mateixa línia va Jordi Garreta (2011) que indica que els plans existents i els debats de 2005 han suposat l'inici de la definició de la direcció presa per Catalunya i indiquen l'existència de diferents etapes en aquest desenvolupament. Fins a la creació de la Secretaria per a la Immigració (Decret 293/2000, de 31 d'agost), que es qualificada com observadora del fenomen migratori i de les actuacions que des de diferents institucions i nivells de l'administració es venien realitzant. A partir de la creació de la Secretària per a la Immigració es va insistir en la definició, l'acció més decidida i la major coordinació intra i interdepartamental i entre els diferents nivells de l'administració de Catalunya, la que està caracteritzada com a etapa d'observació/organització.

L'última etapa, recentment iniciada, seria la d'observació / Organització / intervenció, és a dir, a partir del Pla de Ciutadania i Immigració 2005-2008 que, posant en evidència l'aïllament entre programes i objectius polítics i la necessitat d'intervenir en el territori a través de plans i programes específics, s'aposta per dotar econòmicament el desplegament d'aquests objectius. A més a més, segons la Fundació CIDOB (2015) com els ciutadans de diferents orígens formen part de la societat d'acollida i, per tant, tenen el dret de ser tractats de la mateixa manera que qualsevol altre ciutadà nacional tenen dret a acabar amb la seva invisibilitat, assolir les seves aspiracions i aconseguir una integració plena i completa. Per aconseguir-ho, les institucions i les administracions públiques han d'adaptar a la nova realitat i passar d'una societat d'acollida a una societat plenament integradora. Cal comptar amb les associacions dels ciutadans d'origen estranger per realitzar aquesta tasca i aconseguir aquest objectiu. María Paz López Teulón (2015) diu que igual que Garreta et al. (2008) creien que les administracions públiques catalanes “*han intervingut i intervenen en el desenvolupament dels diferents enfoc i percepcions sobre l'abordatge de la immigració*” (Garreta i Palaudàrias, 2008: 37). Per això, la majoria de les administracions articulaven les seves activitats al voltant de diferents eixos o serveis, que els permetia tenir delimitat el camp d'actuació. Jordi Garreta (2011) indica que en l'administració la coordinació entre els diferents serveis i els propis serveis no sempre és ideal i passa el mateix amb les organitzacions que treballen en matèria d'immigració o per a associacions d'immigrants. Garreta afegeix que la política de les administracions i les organitzacions no governamentals i la resposta de les associacions d'immigrants encara estan en desenvolupament i considera que, generalment, el que sembla obvi és que sempre el moviment associatiu dels immigrants es considera com un actiu per a la seva integració a la societat catalana, per la qual és encoratjat i, al mateix temps, té les oportunitats limitades per al desenvolupament complet. Actualment, aquest moviment associatiu està essencialment format per una xarxa d'associacions petites i inestables que serveixen els interessos dels governs locals. Aquestes associacions tenen dificultat de conviure amb unes quantes altres, algunes de les quals han afirmat la seva solidesa, que tenen un cert poder i que obtenen fons substancials i que, en alguns casos, amenacen la supremacia de les associacions locals en el seu “espai natural”. Així, es converteixen en un cert “*model*” per a les associacions menys afavorides que fan tot el possible per aconseguir una “*promoció*” per consolidar-se. No obstant això, les necessitats diàries a nivell de recursos econòmics, locals, disponibilitat d'activistes, els interessos particulars dels líders associatius i els interessos dels governs locals dificulten la consolidació de les associacions d'immigrants, la coordinació entre elles i el seu treball en xarxa.

A més, el desplegament dels diferents plans impulsats des de la Secretaria i el Departament de Benestar i Família han permès que el volum i la diversitat de les actuacions amb la població immigrada hagi crescut amb el pas dels anys. Els tècnics dels consells comarcals consideren que es duen a terme programes i activitats en el territori que intenten ser complementaris al que ja es fa en els ajuntaments. En un intent per sintetitzar les principals actuacions de les administracions públiques, les presentem en el següent quadre:

Taula 4. Principals actuacions de les administracions públiques en relació a la immigració.

Servei de primera acollida	Servei de traducció i interpretació	Formació en llengua castellana i catalana	Cursos de llengües d'origen dels immigrants
Xerrades de sensibilització i costums de la societat d'acollida	maletes interculturals	Cursos de coneixement de l'entorn	Xerrades dirigides a la dona
Reforç escolar a la població infantil immigrant	Cursos d'educació afectiu-sexual amb el col·lectiu musulmà	Projectes d'inserció laboral	mediació intercultural
Projectes d'assessorament associatiu	Jornades sobre immigració	Xerrades de sensibilització a la població autòctona	Classes per a l'obtenció del carnet de conduir

Font: Elaboració a partir de LÓPEZ, M. P. (2015) P.344

Tenint en compte els diferents serveis de l'administració catalana, M.P.Teulón (2015), afegim que les primeres actuacions relacionades amb el fet migratori es van iniciar a finals dels anys vuitanta i en els successius anys es van anar ampliant, sent fonamental a l'any 2000 amb la creació de la Secretaria per a la Immigració (Garreta, 2006), ja que a partir d'aquest moment l'actuació és més decidida i hi ha una major coordinació interdepartamental entre els diferents nivells de l'administració catalana implicada en l'atenció als nous arribats d'altres països. Altres administracions, com el Consell Municipal d'Immigració de la ciutat de Barcelona (CIMB), creat el 1997, va ser iniciativa o resultat de la decisió de treballar el tema del refugiat i l'asil, ja que últimament han començat a arribar molts immigrants a la capital catalana, procedent d'origens diversos en circumstàncies vitals molt difícils. En general, els representants de les administracions catalanes manifesten que l'evolució de la gestió del fenomen migratori a Catalunya ha estat important en tot just tres dècades, valorant que el món local català va assumir responsabilitats d'acollida, moltes de les quals es van traduir en veritables bones pràctiques i que van tenir el valor

d'iniciar el que és el model actual de polítiques públiques d'acollida i d'integració, a més de ser imprescindibles per a la convivència i la cohesió social dins de la societat catalana.

Segons Jordi Garreta (2016) cal destacar que l'administració és molt freqüent la seva col·laboració i participació principalment en donar informació sobre la situació social, econòmica o cultural de les persones a les que representen, a més que les associacions col·laborin en la resolució de problemes que presenta la immigració per a l'Administració. També, col·laboren en la millora de la prestació de serveis que delega en les associacions, com és el cas de tasques d'acollida, difusió de normes o notícies relatives a tràmits administratius, etc., col·laboren en els programes d'atenció als immigrants, col·laboren en actes diversos (festes multiculturals, conferències, seminaris o actes en què es requereix la presència d'associacions que representin als immigrants) i s'impliquen en plataformes locals de coordinació i de participació ciutadana. En aquest sentit, les associacions marroquines desenvolupen un paper mediador entre els/les socis/sòcies o usuaris/àries i l'Administració i dissenyen projectes per als seus usuaris/àries i sempre tenen en compte la utilitat i el benefici que aquests en poden obtenir. També es posa en relleu la utilitat de les associacions per resoldre problemes concrets i la importància i el valor que les dona l'Administració per difondre informació d'interès local. Tot i que s'entén com a part lògica del joc polític, aquesta influència és percebuda per algunes entitats com un obstacle per al compliment de la tasca de servei a les comunitats que representen i en certa manera crea relacions de tutelatge i clientelisme amb l'Administració, ja que moltes associacions no compten amb altres recursos ni donacions de l'Administració i només es basen sobre les quotes dels socis i les sòcies. En el cas de moltes associacions, les quotes de soci, encara que existeixen formalment, són insignificants i rarament s'abonen, de manera que les entitats depenen econòmicament de les diferents administracions, com és el cas, per exemple, d'Atimca o d'Ibn Batuta.

La naturalesa i el tipus d'aquesta relació, segons Monserrat Ferrás Murcia i Alberto Martín Pérez (2019), està associada amb els líders associatius i les seves capacitats de poder relacionar amb les administracions i les institucions i el tipus d'influència que poder tenir tenint en compte el capital social. Així, està clar que com més relacions més properes es pot tenir, més possibilitats d'èxit es pot aconseguir:

Las relaciones horizontales y el liderazgo asociativo tienen un lugar destacado en la literatura. La relación con otras organizaciones, de inmigrantes y autóctonas, se ha estudiado en términos de competencia (...). La perspectiva del capital social dirige la mirada a los liderazgos asociativos: las asociaciones suelen depender de lo que representan sus líderes, ya que muchas no cuentan con más capital humano que sus miembros más activos, a menudo profesionalizados que son los que se relacionan tanto con las instituciones como con otras organizaciones. En términos de capital social, se puede plantear que cuantas más relaciones y más cercanas a esferas de poder tengan los dirigentes, más influencia política acabarán teniendo sus asociaciones. P.184

2.5.7. LA RELACIÓ DE LES ASSOCIACIONS MARROQUINES AMB LA SOCIETAT CIVIL CATALANA.

Històricament la immigració ha estat un fenomen que ha marcat àmpliament la història, la composició i les característiques de la societat catalana. Com passa en tot procés migratori, pobles de diferents tradicions culturals i religioses han estat posats en contacte, desenvolupant-se una sèrie de percepcions i imatges entre la població autòctona i la població immigrada. Maria Àngels Roque (1994) indica que Catalunya tradicionalment ha estat un país d'immigració que presumeix de la seva mestissatge antic i, alhora, de la seva capacitat no només de preservar i de dinamitzar una identitat cultural forta. Així, la cultura catalana ha estat percebuda com a generadora d'estils de vida dinàmics i d'una apropiació tecnològica aplicada en els àmbits laboral i domèstic. A partir dels anys vuitanta es frenen les migracions interiors i flueixen les procedents de tercers països. No només augmentava la població estrangera, sinó que fins i tot canviava de signe. Mentre que fins al 1990 els residents estrangers procedents de països europeus eren majoritaris en les quatre províncies catalanes (Barcelona, Girona, Tarragona i Lleida) a base de la regularització general aplicada pel govern espanyol el 1991 s'inverteix la proporció cap als països del Tercer Món i especialment cap al Marroc, els immigrants marroquins passen a ser el col·lectiu més nombrós a Catalunya. Per això, les seves trajectòries personals es veu com afecten a la percepció del col·lectiu marroquí entre altres grups d'immigrants i a la percepció de la societat catalana. De fet, es poden veure diferències entre residents de ciutats i de pobles i entre parlants de l'àrab i del berber, cosa que provoca friccions entre ells i estableix uns tipus d'estereotips. En aquest sentit, la proximitat és la base d'una relació igualitària que és sovint bona entre els amics perquè entre els marroquins quan es tracta d'amistat, la nacionalitat no té importància. Com se sap, les cultures no són rígides, però dinàmiques i cada dia és un fet típic de la cultura universal. Per tant, el que sembla irreconciliable és l'universalisme amb el particularisme que constitueixen el nou paradigma de la complexitat cultural, és a dir l'articulació de l'un i el múltiple de l'altre cosa que no ajuda a crear una relació equilibrada entre persones de cultures diferents.

A més, Maria-Angels Roque (1996) indica que si la immigració és un fenomen col·lectiu i la immigració moderna sembla estar relacionada amb el projecte de vida individual. Per això, s'ha de considerar la trajectòria personal dels immigrants com a forma en què els diferents grups d'immigrants perceben el col·lectiu marroquí i les reaccions de la societat d'acollida. En aquest sentit, la sociòloga francesa Hélène Riffault en Roque (1993) comenta en un article molt interessant (basat sobre els Valors del Sistema Europeu i l'Eurobaròmetre) la manera com els europeus perceben les altres persones que es divideixen entre "persones" i "gent". Pel que fa als marroquins, les persones són la família, els amics i els companys, mentre que la gent són éssers

llunyans en qui no es pot confiar. Així, segons la mitjana europea tres de cada deu persones pensen que "la gent" pot ser de confiança i sis creuen que són sospitoses. Maria-Angels Roque (1996: 197) afegeix que en l'enquesta europea aplicada a Catalunya sobre: "*Les persones que no volen com a veïns*" s'observa que a prop del 18% dels enquestats diuen que no volen viure als voltants dels musulmans, però hi ha quatre punts per davant de les persones d'una altra raça. Davant la confusió entre la raça amb la cultura, és evident que la diferència de cultura i no de la raça, que causa el major rebuig. A més, el sentiment de l'hostilitat augmenta amb l'edat i les persones de classes socials menys afavorits com els treballadors no qualificats, els aturats i els jubilats. En aquest sentit, María Dolores Rodríguez i Fernando Conde Diego Herranz (2004) assenyalen que l'existència d'un procés migratori recent a Catalunya està ajudant a crear una certa imatge dels immigrants que tendeix a presentar-los la idea del col·lectiu amb poques diferències més enllà d'algunes característiques sobre certes referències molt generals i tòpiques. Aquesta imatge ajuda en la comprensió dels processos d'integració dels immigrants, de les seves singularitats i en la posada en marxa de programes d'intervenció social al respecte. Segons Jordi Moreras (2004) els marroquins són els immigrants més assentats a Catalunya, amb una trajectòria més llarga i àmpliament representada en el territori, però sobre ells recauen molts dubtes al voltant de la seva integració social. El seu associacionisme amb prou feines és bastant reconegut socialment, però, a nivell polític, ja hi havia un diputat d'origen marroquí al Parlament català (Mohamed Chaib). Aquests contrastos defineixen la nova dimensió que comença a cobrar una presència que les percepcions defineixen des de la proximitat i que s'expressa en espais propers de l'àmbit quotidià com els carrers, mercats, escoles, hospitals, etc. i que s'han convertit en punts de relació i de comunicació constant. Aquesta quotidianitat és també el principal mecanisme de repensar en el substantiu marroquí (l'immigrant) com a veï que treballa i que de vegades es troba a l'atur, que porta els seus fills a l'escola del barri, que desenvolupa determinades activitats comercials, que es dedica a la música, a la literatura, a les arts plàstiques, a l'esport, especialment al futbol i guanya curses atlètiques (sigui ell o els seus fills), així pot despertar l'interès dels clubs locals d'atletisme catalans. La comunitat marroquina de Catalunya, en la definició actual, manté vincles forts amb un passat directe i un present encara vinculat a la immigració. Però, al mateix temps, es pot observar ítems i indicadors que assenyalen que s'han convertit en un grup estable. Pot ser és massa aviat qualificar els marroquins com a expatriats, tot i que és evident que ja s'estan generant identitats posteriors a la immigració.

Margarida Massot et al. (2006) expliquen i demostren com enfortir la relació entre les associacions de migrants (incloses les associacions marroquines) i les associacions de veïns o la societat civil en general i indiquen que les associacions de veïns han de fer un acostament als

col·lectius d'immigrants i a les seves associacions a través de l'organització d'actes conjunts malgrat l'existència d'un procés costós al moment de cercar aquest apropament perquè, a vegades, és complicat establir un contacte directe amb els nous col·lectius d'immigrants als barris perquè són grups força tancats en sí mateixos amb l'objectiu de crear un clima de relacions basades en la confiança mútua:

És evident que no és suficient organitzar actes puntuals o simplement oferir un espai determinat, sinó que cal un procés molt més profund. Com diem, és necessari iniciar contactes directes i estables en el temps que portin cap a relacions basades en la confiança mútua entre persones.... Per tal de dur a terme i aprofundir en les relacions entre persones i col·lectius de diverses procedències és important establir una bona coordinació entre les entitats ja existents a la ciutat que treballen per l'acolliment i la integració de la població immigrant, com ara l'SCAI o Caritas. P.235

Mohamed Khachani i Mohamed Mghari (2006) assenyalen que, en general, els marroquins se senten exclosos de la societat d'acollida, fins i tot si els ciutadans europeus constitueixen una proporció relativament gran de la població immigrant, la que se centra en l'atenció dels poders públics, l'opinió pública i els mitjans de comunicació, ja que es tracta principalment d'immigrants del sud, especialment els marroquins, "*els moros*" que encarnen en l'imaginari col·lectiu l'estereotip dels immigrants. Les diverses enquestes realitzades periòdicament pel Centre d'Investigacions Socials (CIS: una estructura dependent del govern central) mostren que l'opinió pública estableix una jerarquia d'estrangers: els marroquins i els africans es classifiquen al final de l'escala. La imatge predominant de l'immigrant és, sobretot, la imatge dels marroquins que segueixen sent el grup més afectat pels prejudicis i estereotips ètnics i culturals i pel racisme i la discriminació. El més inquietant d'aquesta situació és que els estudiants expressen el seu rebuig de "l'altre" tenint en compte que és el grup social més obert i més tolerant. Khachani i Mghari afegixen que: "*el 56% dels estudiants a Madrid, Espanya ha de tancar les portes als estrangers i el 47% dels estudiants enquestats, els immigrants són sinònim d'inseguretat i drogues*" P.18.

A nivell institucional, Roser Solà-Morales (2006) indica que des de la Secretaria per a la Immigració del Departament de Benestar i Família de la Generalitat de Catalunya es va aprovar el 2005 el Pla de Ciutadania i Immigració 2005-2008 que marca les polítiques prioritàries d'aquesta institució en matèria d'immigració per als propers anys. A grans trets, el Pla estableix tres polítiques prioritàries:

- *Acollida*: situa l'arribada com un moment clau per a la persona nouvinguda i planteja una política d'acollida que englobi tant la primera acollida com la que es faci des dels diferents sistemes, serveis i equipaments del municipi. Estableix que la informació i el coneixement sobre l'entorn i els serveis serà un element indispensable per promoure la seva plena autonomia al més ràpidament possible.
- *Igualtat*: amb l'objectiu d'equiparar progressivament les persones immigrades a la categoria de ciutadà i garantir la igualtat d'oportunitats i reduir les situacions de desavantatge degut a la diferència de drets i deures. Les polítiques d'igualtat tenen quatre eixos:
  - facilitar l'accés als serveis i recursos;

- formar els professionals;
- promoure la participació;
- promoure la capacitat individual (lingüística, acadèmica o laboral).
- *Acomodació*: té com a principal objectiu gestionar les relacions entre tots els ciutadans, els d'origen immigrant i la resta. Les polítiques d'acomodació impliquen la gestió de l'espai públic on es produeix la interacció entre veïns d'un municipi, per afavorir el coneixement mutu i la millora de la percepció ciutadana. Té dos eixos:
  - gestió de la diversitat en els sistemes educatius, sanitaris i socials;
  - sensibilització del conjunt de la població davant la realitat canviant. (P.15).

Roser Solà-Morales (2006) parla, també, de la importància de mantenir una relació estable i crear espais de diàleg amb els diferents components de la societat catalana per fer front a aquests reptes a través d'aprovar normatives i fer-les complir i arribar a un pacte social entre tots els agents i d'establir una nova relació entre els ajuntaments, les entitats musulmanes i les associacions de veïns. A més a més, els municipis han de treballar i vetllar pel compliment de la normativa i fomentar la convivència i el respecte a la diversitat. En aquest sentit, a nivell religiós, es pot apuntar una sèrie d'accions i d'iniciatives que s'han realitzat per a apropar persones de diferents religions i cultures, (en forma de plataformes i grups interreligiosos) i de vetllar pels interessos comuns i evitar els conflictes. Així, a Barcelona la: "*Plataforma pel Diàleg Interreligiós del Raval*" (formada per unes quaranta entitats liderades per una parròquia) va tenir un rol important de mediar en un conflicte al barri en relació amb un oratori. A Manresa, per exemple, hi ha un *Grup de Diàleg Interreligiós* (format per catòlics, budistes, evangelistes i musulmans) que té un paper molt actiu en la promoció del diàleg entre el col·lectiu d'immigrants i autòctons. A part de l'existència d'aquests tipus d'iniciatives de caire religiós, també, la ciutadania s'ha mobilitzat per buscar sortides a alguns problemes de convivència com el cas de Reus on un grup de ciutadans i ciutadanes van crear una Assemblea amb l'adhesió d'una vintena d'associacions del municipi i van redactar un manifest amb el títol: "*Per un Reus realment obert*", que va ser signat per més de 800 persones. En aquest manifest es va apostar per un: "*Reus intercultural, basat en el respecte mutu, la convivència pacífica i la defensa de les llibertats*" (P.108) i es va denunciar l'intent de la utilització de la immigració de manera partidista i l'absència d'unes polítiques dirigides a garantir els drets bàsics i a fomentar la convivència per part de l'ajuntament de Reus. Per la seva part, l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramanet va impulsar un projecte de la creació d'una: "*Xarxa de Transmissió de Valors i Missatges Positius*" per convertir els ciutadans en agents per a la convivència. A través d'aquest projecte els responsables de l'ajuntament Santa Coloma volen implicar els ciutadans en aquesta operació tenint en compte que el consistori és incapaç d'assumir aquesta responsabilitat en solitari, per això busca la coresponsabilitat ciutadana. Un altre punt important és el tipus de relació que ha d'existir amb els imams i els rols que poden jugar en relació al tema de convivència; així, doncs, s'ha decidit considerar-los com uns actors més de la

comunitat i uns interlocutors vàlids entre altres. És veritat que alguns ajuntaments van acudir als serveis d'alguns imams per interferir com a mediadors en uns determinats conflictes, però no era, necessàriament, la millor opció perquè, en moltes ocasions, no es tractava de conflictes de caràcter interreligiós. De vegades, s'ha notat que el paper dels imams va ser exagerat i, de vegades, els líders religiosos amb actituds molt conservadores han assumit papers molt destacats. La mesquita, també, com a espai capaç de jugar i de tenir aquest rol de treballar la convivència i de crear un tipus de relació entre els musulmans i els autòctons. En aquest sentit, les associacions de veïns poden jugar un paper important en la promoció de la integració i la inclusió de les persones immigrades als barris fomentant i buscant fórmules de participació de les entitats musulmanes en les activitats de les associacions locals i intentant que s'aproximin al teixit cultural del municipi d'acollida i creant el clima necessari per establir relacions i coneixement mutu i aconseguir objectius comuns. A més a més, l'esforç i el treball que estan fent tan la societat civil, les diferents administracions com les associacions marroquines a nivell de l'educació, de sensibilització, d'informació, de xerrades i de jornades de portes obertes a les mesquites etc. és un treball molt important que pot ajudar a fomentar la comprensió de l'islam i afavorir l'acostament cap a als immigrants marroquins i encoratjar les accions orientades cap a la lluita contra els estereotips i prejudicis, contra el terrorisme islàmic i contra la discriminació i el racisme amb l'objectiu principal d'aconseguir una societat plena de diversitat cultural i de bona convivència.

Francisco Javier Moreno Fuentes i María Bruquetas Callejo (2011) expliquen que aquest procés migratori ha provocat una transformació social i demogràfica molt important en la societat d'acollida amb unes implicacions importants per a les polítiques públiques de protecció social d'Estat del benestar. Davant d'aquesta situació s'han plantejat noves necessitats socials i s'ha incrementat la demanda mentre que la resposta dels poders públics ha estat de improvisada i orientada a donar respostes als grups més necessitats cosa que ha desvetllat més atenció en l'opinió pública. Així, malgrat l'actitud favorable de la majoria de la població autòctona envers els immigrants, hi ha una part de la opinió pública que tendeix a creure que els immigrants competeixen amb els autòctons pels llocs de treball i les prestacions socials a nivell d'assistència pública, sanitat, places escolars, ajuts a l'habitatge, etc. segons Cea D'Ancona i Vallés, 2008, 2009 i Col·lectiu Ioé, 2005. A nivell polític, aquesta qüestió ha començat a guanyar espai d'una manera gradual en els programes i les campanyes dels partits polítics (Zapata-Barrero, 2003) i ha començat a contribuir al desenvolupament d'una visió poc realista de la relació entre la immigració i l'Estat del benestar. En altres casos i des d'una perspectiva bàsicament utilitarista els immigrants són benvinguts mentrestant contribueixen al sosteniment financer de l'Estat del benestar. Per fer front a aquesta situació i donar respostes específiques a algunes qüestions

relacionades amb el col·lectiu immigrant, segons Vicent Climent-Ferrando (2012) s'han establert unitats específiques dins dels principals pobles i ciutats del territori català i dins de les estructures administratives locals (consells regionals) per intentar gestionar la immigració i alhora s'han creat diversos serveis i recursos nous de traducció i d'interpretació de serveis públics, i s'han creat programes de formació especialitzats i material informatiu multilingüe, etc. per a immigrants. D'aquesta manera, es veu que la immigració a Catalunya i a Espanya no es considera com a problema o com a competència, però com una qüestió administrativa i tècnica als anys noranta, i es va convertir en un tema polític i social l'any 2000.

Miquel Esteve i Brignardelli i Ramon Sanahuja (2015) assenyalen que segons l'enquesta sobre la *Convivència Intercultural a l'Àmbit Local* realitzada el 2010 i organitzada per la Fundació "la Caixa" a més de 9000 persones de diferents municipis del territori espanyol, el percentatge de les persones que van reconèixer haver tingut mala relació amb els veïns és molt baix:

hi havia a prop de 2000 persones de nacionalitat estrangera, només 1 de cada 100 persones immigrades reconeixia tenir mala relació amb els veïns d'escala o del barri. De les quasi 7000 persones enquestades de nacionalitat espanyola, només 24 persones, és a dir, el 0,4%, reconeixien tenir mala relació amb persones de diferents nacionalitats del barri o escala. És a dir, la immensa majoria té una relació bona o cordial. Dins d'aquest marc general de bona convivència, sí que és cert que aproximadament un 13% de les persones enquestades reconeix haver tingut algun problema de convivència en el passat. P.5.

A més a més, aquesta gent, diuen que estan acostumat amb el sorolls o algun tracte poc respectuós. Així, el 40% dels conflictes entre veïns sorgeixen entre persones del mateix origen nacionalitat i amb menys freqüència passen entre persones autòctones com estrangeres i no constitueixen cap a amenaça a la convivència. Més enllà de tot això, les persones solen relacionar-se per interessos i afinitats comuns en diferents llocs i espais públics, com el cas dels joves que reuneixen per xerrar als bancs d'un parc, per exemple, o els ancians a les places o les mares al voltant dels jocs infantils amb els seus nens petits. El fet de relacionar-se amb les persones de la mateixa nacionalitat i religió (amics més propers) és una cosa habitual tan al col·lectiu immigrant com als autòctons. En aquest cas, 9 de cada 10 persones enquestades afirmen el fet de tenir un entorn social més proper i un de cada tres espanyols afirmen tenir un amic d'altra nacionalitat mentre que dos de cada tres persones estrangeres afirmen tenir amics d'altra nacionalitat. Un altre factor que ajuda al foment de la integració i convivència és el factor dels matrimonis mixtos. A Barcelona, per exemple, el 31,1% dels matrimonis són entre parelles mixtes i 9,6% dels matrimonis són estrangers. En relació als nens nascuts a Barcelona amb un total de 2.098 nens i nenes, el 13,9% del total de naixements són de matrimonis mixts mentre que un 1,9% dels naixements de pares estrangers i el 20,9% dels casos de matrimonis estrangers. A nivell de llars mixtes de residència on hi ha estrangers i autòctons el percentatge ha augmentat fins a 24,6%

entre el 2007 i el 2011 cosa que demostra l'existència d'una bona relació i un signe de complementarietat i convivència.

Raquel Castellà, et al. (2016) assenyalen que l'emigració del Marroc vers Catalunya es va iniciar des de fa ja més de mig segle fins avui i ha construït una relació i un lligam estable entre ambdues societats. En l'actualitat, prop de tres-centes mil persones d'origen marroquinocatalà estan vivint a Catalunya, i una cinquena part d'elles, precisament els seus fills, ja han nascut en el territori català. Aquesta experiència migratòria ha transformat i ha configurat la memòria particular de moltes famílies d'origen marroquí, que han vist néixer i créixer a Catalunya els seus fills i filles, amb la qual cosa ha configurat la immigració en assentament que es troba en procés i que es considera com a conseqüència de la interacció i del contacte amb la societat catalana que, en major o menor grau, ha ofert a aquest col·lectiu oportunitats per formar part d'aquesta societat i sentir-se integrat. En aquest sentit, la relació, el contacte i la mirada de la societat catalana en relació al col·lectiu marroquí ha anat evolucionant a mesura que aquest col·lectiu s'ha anat assentant i s'han anat transformant a Catalunya, especialment des de homes sols a famílies a través de la reagrupació familiar), i d'adults a joves nascuts a Catalunya, des del desconeixement i tancament del col·lectiu a la seva visibilitat pública. Malgrat això, hi ha certs grups de la societat catalana que tenen una mirada de recel cap a les persones d'origen marroquí. Raquel Castellà, et.al (2016) afegeixen que aquesta immigració de les persones d'origen marroquí es considera com un veritable mirall del funcionament d'una societat i l'impacte que té el passat sobre el present en relació a aquestes relacions que existeixen entre aquest col·lectiu i la societat catalana. Així, s'observa que les interaccions entre el col·lectiu marroquí i la societat catalana mostren les diferents cares del procés d'acomodació mútua que encara està en desenvolupament i que constitueixen escenaris en què s'expressen les identitats i afiliacions formulades per les persones marroquinocatalans a Catalunya. Hi ha vincles emocionals i moltes amistats que s'han desenvolupat amb persones marroquinocatalans, mitjançant l'intercanvi d'idees, de complicitats, d'aficions, de compromís, d'amistat i amor. Tot això, demostra que la societat catalana és una societat acollidora, oberta i inclusiva, que contrasta amb alguns discursos de societats contràries. Per això, a molts barris de les ciutats i pobles de Catalunya, aquestes vincles es manifesten diàriament enfortint les relacions basades en la confiança. Les expressions rituals en què l'islam té un paper important en influir sobre la identitat dels marroquinocatalans i que es transmeten a través de la família, continuen sent un element distintiu. Des de l'obertura dels primers temples islàmics a Catalunya durant els anys setanta fins l'actualitat, s'han passat diverses etapes de consolidació de les pràctiques religioses islàmiques com el cas de la celebració de la festa del fi

del Ramadà o la festa del xai. L'islam a Catalunya ha esdevingut no només una expressió d'una connexió amb l'origen, sinó també un vincle amb la societat catalana.

Jaume Marfany (2017) indica que malgrat que tots els entrevistats manifesten tenir bona relació amb la gent autòctona, amb els seus veïns amb els companys de feina, també expressen algunes situacions de rebuig que han patit per ser persones d'origen marroquí, especialment en l'àmbit de l'habitatge perquè hi ha agències que no volen lloguer els pisos als marroquins, o els lloguen més car i amb unes condicions complicades. També, hi ha alguns que han tingut problemes amb els companys de feina perquè es molesten del fet de guanyar el mateix salari que els marroquins anomenats "moros" en un sentit pejoratiu i despectiu. A més, hi ha altres que pensen que els immigrants tenen més avantatges socials que els autòctons i, a vegades, diuen que els treuen la feina. També, hi ha algunes persones que no volen immigrants perquè pensen que es dediquen a la droga, la delinqüència o en inclòs, en alguns casos, els associen amb el terrorisme. En la realitat, tots els immigrants marroquins han vingut a treballar i a guanyar-se la vida igual que altres immigrants d'altres nacionalitats. En relació a les dones, hi ha opinions que admeten que en alguns casos les recriminen quan parlen àrab o per la seva manera de vestir (segons la tradició marroquina) o per les seves idees religioses.

Guido Poveda Burgos (2017) fa referència a la nova relació i el nou tracte que poden tenir els immigrants en l'actualitat i de cara al futur amb la societat d'acollida degut a la seva presència i la seva participació en diferents àmbits i sectors de la societat de recepció a nivell de política, ciències, arts, comerç i belles arts passant, doncs, de ser la mà d'obra primària, a posicionar-se en altres nivells superiors de les societats que els han acollit:

La participación de los migrantes en el mundo es cada vez más sólida y constante, y no sólo en temas de participación y activación política dentro de los parámetros permitidos en el país huésped, sino también en el mundo de la ciencia, el arte, el comercio y las bellas artes. El posicionamiento de la imagen de los migrantes en el exterior, penosamente a excepción de los provenientes de ciertas regiones de África y Asia, ha dado un 150 giro significativo en los últimos años, pasando de ser netamente mano de obra primaria, a ocupar otros niveles en las sociedades internacionales que les han abierto sus puertas. Pp.150-151

Com a resposta social per part d'alguns activistes de Catalunya a l'existència dels immigrants en la seva relació amb la societat civil catalana, Trinidad Donoso-Vázquez i Núria Rajadell-Puiggròs (2017) van assenyalar que Catalunya es considera com a terra acollidora que gaudeix d'una certa estabilitat social i un correcte nivell de convivència entre tots els components d'aquesta societat. A més, és una societat diversa que aposta per fer realitat les polítiques d'igualtat, de respecte i de coneixement mutu:

Per tot això, considerem que ara, a inicis del 2017, quan compartim territori persones de 180 estats diferents, parlem 300 llengües i gaudim d'una certa estabilitat migratòria i un correcte nivell de convivència, ens trobem en un moment idoni per a aprofundir en unes polítiques

socials que apostin per fer realitat una igualtat d'oportunitats sense discriminacions, per assumir els deures com a país democràtic, per reconèixer i respectar que som una societat diversa.... De les diverses activitats realitzades a Catalunya, volem destacar la proposta sorgida de dos voluntaris que van anar el 2016 a Idomeni i que van coincidir amb un grup de cantants i periodistes catalans, decidint emprendre aquesta campanya des de la societat civil. Contemplant la manca de recursos materials i grapats per la vergonya i la injustícia social, van proposar la campanya solidària, “Casa nostra, casa vostra”, amb la finalitat de mobilitzar i incorporar diverses entitats socials, ONG persones conegudes i altres de més anònimes, i donar un pas endavant. Pp. 340-341

Per això, es nota que aquesta campanya organitzada per part d'alguns activistes i representants de la societat civil catalana que intentaven mobilitzar i incorporar les associacions socials, les ONGs, etc. en aquesta campanya amb l'objectiu de contemplar el fet de tenir una societat plena de democràcia, de justícia social, de solidaritat, de drets i deures, de convivència i de bona relació amb tots els col·lectius, d'una part, i amb els autòctons de l'altra part, sense cap tipus de discriminació o de segregació i de fer de Catalunya un territori exemplar al respecte.

III- EL SEGON CAPÍTOL: LES ASSOCIACIONS MARROQUINES I LA PARTICIPACIÓ POLÍTICA.

3.1. INTRODUCCIÓ.

La participació política, com indica Herbert McClosky (1972), fa referència a aquelles activitats voluntàries mitjançant les quals els membres d'una societat participen en la selecció dels governants i, d'una manera directa o indirecta, en la formació de polítiques públiques: *“Political participation will refer to those voluntary activities by which members of a society share in the selection of rulers and directly or indirectly, in the formation of public policy”*.(P.252). Sidney Verba, Kay Lehman Scholozman i Henry Brady (1995) assenyalen que la participació política s'ha definit tradicionalment com l'activitat que té l'intenció o l'efecte d'influir en l'acció de govern ja sigui directament o indirectament i en la selecció de les persones que fan aquestes polítiques: *“activity that has the intent or effect of influencing government action, either directly by affecting the making or implementation of public policy or indirectly by influencing the selection of people who makes those policies”* (P.38). A més, la participació política pot classificar-se en quatre activitats principals: el vot, la campanya, el contacte amb els funcionaris públics i les activitats comunitaris o cooperatives. Per la seva part, Vicent Climent-Ferrando i Juan Carlos Triviño (2015) insisteixen sobre el fet que la participació política dels immigrants es considera molt necessària i essencial per defensar i reconèixer els seus drets i deures *“In this process, the political participation of immigrants has been deemed an essential part of defending and acknowledging their rights and duties”* (P.161). Llavors, la participació política està relacionada amb la defensa dels drets i el coneixement dels deures.

3.2. L'INTERÈS PER LA POLÍTICA PER PART DELS LÍDERS ASSOCIATIUS MARROQUINS.

Entre la població catalana es troben els marroquins, amb un nombre molt important, que han demostrat el seu interès per la política des dels primers assentaments fins l'actualitat. Aquest interès sembla tenir doble cara: l'ambició de participar en la política del país d'origen i, al mateix temps, l'ambició de participar en la política del país d'acollida. En aquest sentit resulta d'interès saber alguns indicis i dades que ens permetran veure fins a quin punt els immigrants marroquins estan mobilitzats i quin tipus d'acció política desenvolupen amb major freqüència. Cal tenir en compte que, fins ara, pràcticament no existeixen estudis empírics i sistemàtics sobre les actituds polítiques dels immigrants marroquins a Catalunya, ni tampoc sobre les pautes de participació política que presenten. En aquest sentit, la present tesi és un intent d'aconseguir i facilitar dades útils per a conèixer la realitat sobre la integració política dels immigrants marroquins a la societat catalana.

Des de la perspectiva de la filosofia del dret, Ángeles Solanes (2006) analitza la gestió de la immigració sobre la base del principi d'igualtat de drets. La incorporació dels immigrants per a obtenir els drets civils i laborals així com els drets socials i polítics en igualtat amb els espanyols es converteix en un repte exigible des dels drets humans. També explica que en virtut de l'article 13.2 de la constitució espanyola la possibilitat de participació en les eleccions, excepte en les municipals, atenent a criteris de reciprocitat, queda reservada per als nacionals. Els motius d'aquesta limitació es poden sintetitzar en tres punts:

- 1) la nacionalitat s'entén que és la via adequada per accedir als drets polítics.
- 2) la participació política de l'estranger es concep com un atac a la sobirania nacional.
- 3) el reconeixement d'aquests drets als estrangers suposaria un trencament de la identitat nacional i del patriotisme, constituint un atac a l'Estat. P.25.

A més a més, Solanes assenyala que el debat sobre l'accés dels immigrants extracomunitaris a drets de participació en l'àmbit polític s'està centrant bàsicament en la reivindicació del dret al vot en les eleccions municipals. La proposició presentada a la mesa del Congrés dels Diputats per diferents grups parlamentaris al juliol de 2006, insta la negociació d'acords amb els països d'origen per fer que la reciprocitat sigui un principi actiu, així com a la ratificació del conveni europeu sobre la participació dels estrangers en la vida local pública; i sol·licita del Consell d'Estat un informe sobre l'aplicació de l'article 13.2 de la Constitució, pel que fa a la interpretació i la comprensió de la clàusula de reciprocitat en un sentit ampli podria facilitar el reconeixement d'aquests drets per als immigrants extracomunitaris, de la mateixa manera que ho és per als comunitaris. Així, Solanes explica que aquesta esfera jurídica reivindicativa dels drets de participació per a les persones immigrades resulta difícil de compaginar amb la dimensió política en la pràctica. En els últims anys s'ha anotat una progressiva politització de la immigració i els partits polítics l'han començat a fer referència i la col·loquen als seus programes electorals, tenint en compte que no és una qüestió nova perquè ha passat a nivell de la Unió Europea en països com França, Bèlgica o Alemanya. El que és rellevant és l'impacte que aquest fenomen està tenint en la societat espanyola considerada de recent immigració.

Evidentment, davant d'aquesta sensació d'estancament discursiu al voltant de la immigració i com a solució per sortir d'aquesta situació, tan Solanes com Zapata (2005), com De Lucas (2006) afirmen que la plenitud de drets inclou també els polítics, l'estatus de ciutadania i proposen una alternativa que seria el dret de vot. D'aquesta manera es pot produir un impacte immediat en el disseny dels programes, els actituds i comportaments dels partits polítics. A part d'això, els partits polítics serien obligats a adaptar els seus discursos a les exigències del nou electorat, i no romandre aliens a les reivindicacions de les associacions d'immigrants i dels col·lectius que treballen en aquest camp. A més a més, seria una possible via de sortida a la situació actual en què

la realitat dels immigrants només sembla rellevant per als partits polítics si afecta o pot crear conflicte al seu electorat. En aquest cas, la integració concebuda des del pla de la igualtat, sens dubte, ha de comportar la integració política en forma de dret.

No obstant això, González i Morales (2006) consideren que el concepte d'integració política pot ser modificat i ajustat al cas específic de les associacions a través de la mesura del grau de participació que exerceixen cadascuna de les associacions i en funció de la informació que els seus dirigents proporcionen sobre les seves activitats polítiques, dels seus contactes amb organitzacions polítiques i amb les autoritats polítiques de la societat d'acollida, i de la freqüència amb la qual participen en els processos de presa de decisions quan és possible. Així mateix, els autors afirmen que el grau d'integració civopolítica dels immigrants està condicionat per quatre factors principals:

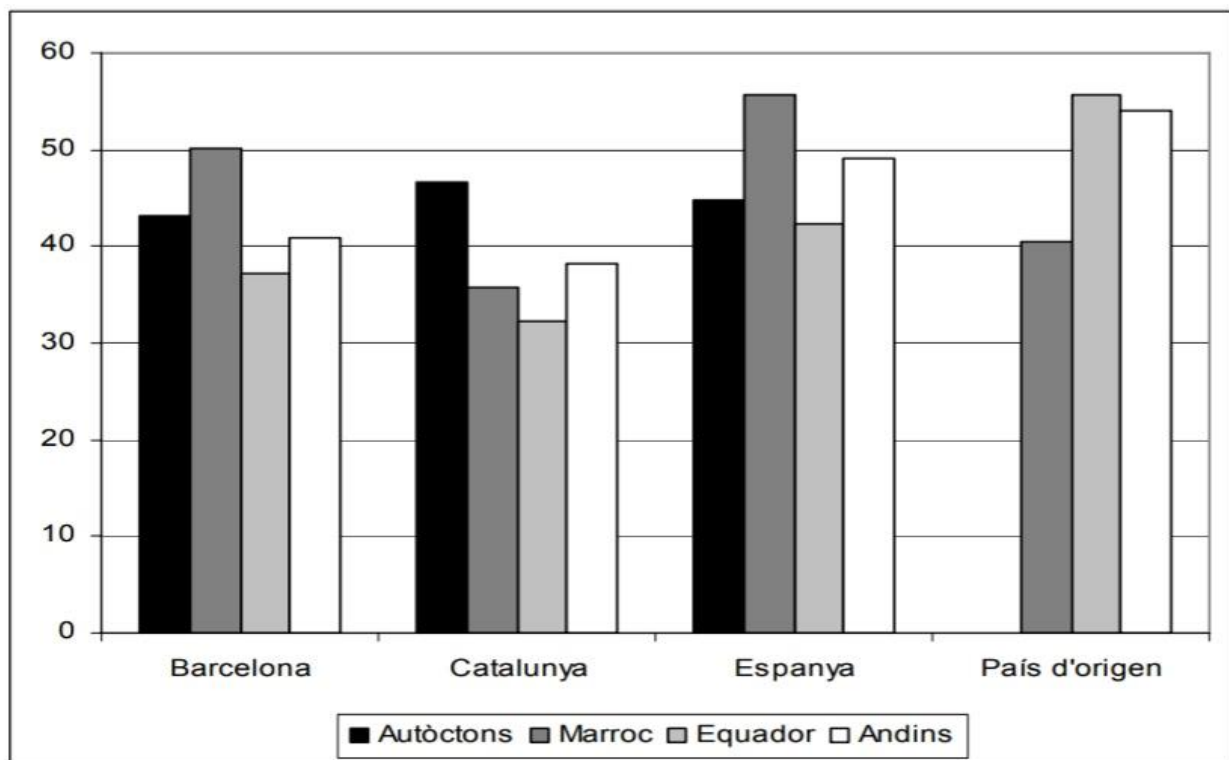
- a. les característiques individuals dels propis immigrants.
- b. les característiques sociodemogràfiques dels seus respectius grups d'origen (mida, posició en l'estructura socioeconòmica, etc.
- c. el tipus d'associacions i xarxes organitzatives dels immigrants.
- d. l'estructura d'oportunitats polítiques que ofereix el context de recepció.

També, és important observar que González i Morales (2006) tracten la integració política de les associacions d'immigrants (entre elles les associacions d'immigrants marroquins) des d'una perspectiva teòrica i aplicada en la qual demostren mitjançant un sistema d'indicadors les potencialitats a la integració política. Per això, la discussió pública deslligada en l'estiu de 2006 a Espanya sobre la possibilitat de reconèixer als estrangers el dret de sufragi en les eleccions municipals va ser considerada com un bon exemple d'aquest procés. Aquesta discussió va posar en evidència la necessitat de reconsiderar el concepte d'integració política de manera que s'incorporin a ell, la dimensió socioeconòmica juntament amb la dimensió política i civil. En definitiva, els autors González i Morales proposen una manera d'activar el concepte d'integració política que s'adapta a les especificitats de les associacions d'immigrants. Així, creien que és possible buscar una dimensió addicional de la integració política de la població immigrant, que pugui anar més enllà del pla individual per establir en quina mesura el procés d'integració política té èxit també en el pla col·lectiu. Això és important perquè el grau d'integració dels immigrants com a col·lectiu organitzat, en forma de les seves associacions, té un impacte rellevant en el grau d'integració social i política d'aquests mateixos col·lectius. En les últimes dècades, aquest enfocament sobre la multidimensionalitat de l'acció política s'ha estès també a l'anàlisi del comportament de les associacions (Knoke 1990, Lelieveldt i Caiani 2006). Així, es pot considerar aquestes grans formes o tipus d'acció política per pressionar les autoritats polítiques: lobby

tradicional, protesta de mobilització i participació electoral. En qualsevol cas, s'ha de dir que hi ha limitacions de drets fonamentals com les situacions d'irregularitat administrativa, la reducció jurídica i la negació de drets. Per això, els estrangers són jurídicament menyspreats en la seva dimensió política per excel·lència, sobretot, en el dret de sufragi, tal com ho indiquen Presno (2004), Sánchez Jiménez (2005) i De Lucas et al. (2006).

Ferran Cortès Izquierdo (2007) indica que aquest model actual pressuposa l'existència de segments de la població en situació de discriminacions i desigualtats polítics importants respecte a l'accés al poder, als bens i als serveis. Per això, els objectius d'un model a seguir van encaminats cap a redistribuir el poder i els recursos, intuir canvis institucionals bàsics que permetin aplicar actuacions polítiques més coherents amb la justícia social i la democràcia. A més, s'ha de tenir en compte que el segment de la població implicada ocupa una posició d'oprimit en l'estructura de poder, per això s'ha de pressionar els opressors i intentar superar-los per a canviar les relacions de poder existents. En aquest cas, la població afectada, sobretot la marroquina, es considera com a víctima d'aquesta situació. Per a aconseguir aquests canvis, les entitats professionals marroquines han de desenvolupar el rol d'activista compromès, agitador, mediador, negociador o guerriller, segons les necessitats del procés d'acció a realitzar.

Gràfic 1 . Interès per la política. Percentatge de molt i bastant interessats en política a diferents àmbits (política municipal de Barcelona, política catalana, política espanyola i política al seu país d'origen).

Font: Elaboració a partir de Morales, L. i Anduiza, E. (2007). P.40

En aquest sentit, Zapata i Saragossa (2009) assenyalen que en els últims anys s'ha obert un debat polític a nivell nacional sobre l'extensió del sufragi actiu en les eleccions locals per als estrangers no comunitaris, malgrat l'existència del precepte constitucional que reconeix el dret de vot dels extracomunitaris només a través d'acords de reciprocitat amb tercers països. Com a resultat d'això es va concretar nous acords de reciprocitat que permeten a alguns col·lectius llatinoamericans votar en eleccions municipals espanyoles, fent-se efectiu per primera vegada en les eleccions de 2014. Precisament, aquests acords es van concloure amb alguns països com: Colòmbia, Equador, Bolívia, Perú, Xile, Paraguai, Nova Zelanda, Islàndia i Cap Verd; encara que altres països com Brasil, Argentina, República dominicana, Cuba, etc., van quedar exclosos d'aquests acords bilaterals per la manca de temps, de voluntat dels governs d'aquests països o per problemes tècnics. Així, els acords de reciprocitat només contemplen el sufragi actiu, mantenint-se el sufragi passiu a la condició d'adquisició de la nacionalitat espanyola. El que constaten Revenga i El Mouden (2010), en relació a la participació política dels immigrants marroquins és cert que encara no es poden beneficiar d'aquesta opció de votar, però hi ha una important activitat entre els grups d'interès per garantir una millor representació dels immigrants marroquins en el diàleg polític. Evidentment, alguns partits polítics estan fent l'esforç per intentar aconseguir aquest dret, però la situació continua sent la mateixa i no hi ha avenços en aquesta àrea. A més, el que constaten Josep San Martín, et, al. (2011) al moment de parlar de la integració dels nousvinguts, sembla ser limitada a l'acceptació compartida d'unes pautes de convivència i de cohabitació a l'espai públic per mantenir la cohesió social. Però, sembla clar, que aquest punt de trobada ha d'anar acompanyat del dret a decidir quin futur compartit es pot dibuixar. En aquest cas, es pot parlar de drets polítics perquè la integració no només és aprendre a conviure a la societat d'acollida i adaptar-se a la nova realitat, sinó també és la consideració de tenir l'immigrant com un ciutadà més, amb els mateixos drets i els mateixos deures que tenen els ciutadans autòctons. Per això, es pot considerar la participació política de tots els ciutadans com alguna cosa molt necessària, tant per escollir els seus representants, com per fer-los arribar les seves demandes.

En relació al mateix tema de la participació política a Catalunya, Anduiza, Jorba, Morales i San Martín (2011) expliquen que s'ha de tenir en compte que existeix una limitació rellevant derivada del fet que a Catalunya com la resta del conjunt de l'Estat espanyol, els ciutadans no nacionalitzats que provenen d'altres països fora de la unió Europea no tenen el dret de sufragi, no poden presentar-se a les eleccions com a candidats i no poden participar mitjançant el seu vot en els diferents processos electorals. Així, l'única via per tenir accés a aquests drets polítics és l'obtenció de la nacionalitat espanyola. Malgrat això, els ciutadans d'origen marroquí que tenen la nacionalitat espanyola i poden votar, mostren una tendència de participació notablement inferior a

les eleccions municipals, les eleccions al Parlament de Catalunya i, sobretot, a les del Congrés de Diputats. Respecte a les preferències de vot dels col·lectius d'immigrants marroquins, la majoria d'ells estan més propers al PSC i tenen una major predisposició cap a aquesta opció política. En qualsevol cas, els autors Anduiza, Jorba, Morales i San Martín conclouen que s'ha de tenir en compte que el nivell de participació electoral dels immigrants marroquins és inferior en comparació amb els autòctons i, per tant, la necessitat de seguir treballant per millorar el seu grau d'integració política és evident.

En aquest sentit resulta d'interès saber l'opinió de Zapata, et al. (2011) que posen de manifest la participació dels immigrants en la vida pública i comunitària, en tant que implicació significativa en els afers d'interès general, i consideren que és una de les claus de la dimensió cívica del concepte d'integració que determina la consideració de l'immigrant com a membre de la societat d'acollida. Totes les persones, sigui quin sigui el seu origen, estan vinculades al conjunt de la societat, d'una banda, per un contracte implícit format per determinades clàusules cíviqües de difícil concreció i abast, principalment: el respecte, la cooperació, la tolerància, l'ajut mutu, el sentiment comú, etc. i, de l'altra banda, estan vinculades per clàusules constituïdes per un conjunt de drets i deures regulats en l'ordenament jurídic. L'equilibri entre les clàusules cíviqües i els drets i deures determina la bona part del marc on s'encabeix la condició del ciutadà. En el mateix sentit Sayad (1999) en Akalay (2014:48) fa un pas més endavant quan manifesta que "*existir es existir políticamente, no hay integración sin integración política*". Malauradament, David Moya (2011) posa de manifest una cosa molt concreta i que té relació amb els marroquins: "*La ley está ahí pero no se aplica*" i assenyala que la Constitució del Marroc de 2011 ja establia la reciprocitat en el sufragi dels estrangers, però no s'ha acabat traduït en un acord entre el Marroc i Espanya. En aquest cas, Ana I. Planet Contreras (2011) considera que l'Estat marroquí s'esforça des de fa anys per mantenir el vincle i la identificació dels seus emigrants amb el país d'origen i per augmentar la seva influència internacional a través d'ells i que des de 2009 les associacions dels marroquins a l'exterior reclamen amb més claredat el dret a participar i a aconseguir una ciutadania que els permeti participar en els processos socials, polítics i econòmics de l'interior (país d'origen). Malgrat el descontentament amb les institucions existents al Marroc, les diferents iniciatives aposten per l'assumpció de compromisos amb el país alhora que demanen una parlamentarització efectiva de tot el referit a l'emigració.

Més enllà d'això, Amparo Novo Vázquez i María Rosalía Vicente (2013) parlen de dos tipus de participació política. D'una banda, l'anomenada participació política convencional, promoguda pel sistema democràtic i les seves institucions, en el qual s'inclou com repertoris d'acció el vot, o l'afiliació a organitzacions com els partits polítics, sindicats, associacions professionals o altres. A

aquest tipus de participació se li ha denominat convencional o tradicional per ser legal i adequada a les normes i valors d'una societat. D'altra banda, la participació política no convencional, inclou aquelles experiències participatives de representació d'interessos que no segueixen el camí institucional, mostrant realitats que condicionen el pluralisme polític i social. Per la seva part, Mireia Bolívar Planas (2013) considera que la participació social i política dels immigrants, des d'una noció àmplia dels drets polítics, de participació o d'intervencions en la vida pública, inclou totes aquelles manifestacions de l'anomenada llibertat positiva o democràtica (De Lucas, 2008); tant aquells compresos en una visió més restrictiva de la participació política, especialment el dret al sufragi actiu i passiu i l'accés a càrrecs públics, com aquells de naturalesa participativa. És per això que l'associacionisme immigrant està adquirint una rellevància emergent per la seva creixent importància en la societat catalana com per la seva significació democratitzadora en el camp de la participació cívica i política en un context d'exclusió de participants en l'esfera pública.

Mireia Bolívar Planas (2013) afegeix que la participació associativa de la població immigrant ha generat en els últims anys un debat al voltant de les seves funcions i potencialitats com a eina d'inclusió i integració. Així, aquesta forma d'associacionisme pot afavorir la visibilitat d'aquest col·lectiu i les seves necessitats, pot incrementar el contacte dels seus membres amb el teixit associatiu en el seu conjunt i pot augmentar la participació dels seus membres en les polítiques públiques i els assumptes comunitaris, propiciant que aquests es converteixin en subjectes de la intervenció i transformació social. Com a conseqüència de tot això, aquestes associacions, enteses com una forma de vertebrar la minoria i de defensar els seus interessos com a base per a l'acció col·lectiva, poden actuar com a catalitzadores del procés d'integració social i de la seva negociació, així com de la seva participació política (Garreta, 1998). Com ja va afirmar Tocqueville (en Garreta, 1998), la tendència a l'associacionisme polític, social, religiós i econòmic és una forma de representació dels interessos dels diferents grups existents en una societat, i també un mecanisme d'informació i de participació en la vida política. En definitiva, el paper de les associacions és polític al constituir-se en fonts de poder i influència pública, de manera que poden convertir-se en generadors actius, juntament amb altres actors, d'esfera pública (Habermas, 1989), i modificar la cultura política del domini públic (Rex, 1994). En contraposició a aquesta situació Cristina Mas (2013) assenyala que en el rerefons de tots plegats, no s'ha d'oblidar que la presència dels immigrants a la vida política catalana està molt lluny de ser normalitzada. Malgrat la llarga tradició d'acollida de Catalunya, els partits tenen pocs immigrants en les seves estructures orgàniques i càrrecs directius i sovint no saben trobar interlocutors vàlids i representatius. Per enllaçar el passat amb el present, en els últims anys, segons (Daniela Vintila, et, al. 2014) la immigració s'ha convertit en un tema de creixent interès a Catalunya. Malgrat això, poc s'ha parlat

fins ara sobre la integració política dels immigrants (entre ells els marroquins) i, encara que en menor mesura, del seu accés a càrrecs públics.

En aquest context, la representació política de les persones d'origen immigrant a Catalunya, sobretot els marroquins, necessita una especial atenció a l'àmbit local, així com als factors que podrien facilitar o obstaculitzar la seva propensió d'obtenir càrrecs electes. Com s'ha mencionat abans, amb la creixent presència de la població immigrant a Catalunya, hi ha pocs estudis dedicats exclusivament a la seva integració electoral i, en particular, a la seua representació política al nivell local. Aquesta limitació deriva, en gran part, tal com ho indica (Santiago Pérez-Nievas, et al. 2014) de la manca de dades sistemàtiques sobre l'origen immigrant dels candidats nominats en les llistes electorals per a les eleccions locals, ja que els arxius del Ministeri de l'Interior no contenen informació sobre el país de naixement i de nacionalitat dels candidats proposats. Per això, és necessari aprofundir en aquesta qüestió, mesurant els nivells de representació política dels immigrants a les eleccions locals de 2003, 2007, 2011 i la subsegüent. La inclusió política dels immigrants marroquins és encara molt desigual respecte a la població autòctona. Encara que l'extensió dels seus drets electorals, estan infra-representats entre el nombre final de regidors elegits, i en menor mesura en les llistes electorals. Els partits polítics, també, juguen un paper rellevant en l'accés dels immigrants a l'escena electoral. D'una banda, la fragmentació partidista destaca pel seu efecte positiu en la nominació d'immigrants: en municipis amb dos o tres partits al consistori, els percentatges d'inclusió de candidats immigrants són considerablement inferiors que en municipis que sobrepassen el llindar dels quatre partits. D'altra banda, no tots els partits són igual de propensos a nominar immigrants en les seves llistes, tot i que el nivell d'obertura no sembla respondre a una divisió esquerra-dreta. Pel tema de la reciprocitat, Santiago Pérez-Nievas, et al. (2014) afirmen que l'existència del criteri constitucional de la reciprocitat va fer que aquells col·lectius d'estrangers extracomunitaris que no es van poder subscriure a aquests acords bilaterals, hagin d'obtenir la nacionalitat espanyola per tal de poder votar en qualsevol tipus d'eleccions a Espanya. Així, Santiago Pérez-Nievas, et al. (2014) consideren que les eleccions de municipis que han dut a terme per al conjunt d'Espanya posen de manifest les enormes bretxes encara existents, en l'àmbit local, entre la representació real i la representació perfecta dels immigrants en el seu conjunt. A més, les desigualtats en la representació de les minories respecte a la població autòctona romanen les mateixes davant l'ampliació del dret de sufragi actiu en les eleccions municipals.

En general, tal com afirma Caitlin Katsiaficas (2014), la participació política dels immigrants és sovint vista com un indicador de la seva integració en la societat d'acollida. Això es deu al fet que demostra un interès en el funcionament de la societat d'acollida. La participació política està

vinculada amb la representació política i la igualtat, mentre que la integració suggereix la igualtat d'accés a les institucions importants de la societat i la igualtat de participació en les esferes econòmica i política. En aquest sentit, resulta d'interès constatar, sempre segons Caitlin Katsiaficas (2014), que la participació política pot consistir en molts tipus diferents d'activitats relacionades amb la influència en els resultats polítics:

The Political participation can consist of many different types of activities related to influencing political results. Such acts include voting, protesting, signing petitions, boycotting, contacting an official or politician, participating in a debate, running for office, and working for a political party or other organization. These actions can take place at the local, regional, and national levels. Types of political activities can be characterized as either conventional (institutional activities such as voting, contacting an official, etc.) or unconventional activities (non-institutional acts like boycotting, demonstrating, etc.). Acts of political participation can also be categorized as low cost or high cost. There are several elements that can affect political participation, including gender, education, socio-economic situation, language skills, employment status, identity, and membership in associations. P.2

A més, Katsiaficas (2014) parla de reptes per a la participació política dels immigrants (entre ells els marroquins) que s'enfronten a diverses barreres i obstacles per participar en la política de les seves noves comunitats. Entre els factors importants per facilitar la seva participació política es troba la disponibilitat de recursos, que inclouen el temps, els diners, el coneixement i les xarxes. Les barreres de l'idioma pot fer que sigui més difícil l'accés a la informació sobre com participar i expressar les seves opinions polítiques tenint en compte que el llenguatge és un dels factors més importants per explicar la participació política i que els que no són parlants nadius tenen nivells més baixos i poden experimentar l'exclusió de la participació en polítiques. A més de la manca del domini de l'idioma, poden també, no tenir coneixements bàsics del sistema polític, incloent les institucions polítiques, partits i altres qüestions. D'altra banda, els immigrants que es converteixen en ciutadans nacionalitzats són més propensos a experimentar un sentit de pertinença i a prendre un major interès en la política del lloc on viuen:

Immigrants face several barriers to taking part in the politics of their new communities. Among the factors important to facilitating political participation is the availability of resources, which include time, money, knowledge, and networks. Resources decrease the cost of political participation and also make one more likely to take part in more costly actions. Many immigrants have lower levels of employment, income, and job and income security, which can make it more difficult to participate in more intensive political activities. Immigrants may not have the language skills necessary in order to effectively participate in and understand the political system in their new country. Language barriers can make it more difficult to access information on how to participate and express political views. Research has shown that language is one of the most important factors in explaining political participation and that those who are not native speakers have lower levels of and can experience exclusion from participation in politics. In addition to a lack of language proficiency, they may also lack basic knowledge of the political system, including political institutions, parties, and issues. Pp.3-4.

Per la seva part, Raúl Cosano (2015) va més enllà i posa un exemple significatiu i dona el nombre exacte de ciutadans d'origen immigrant (uns 90.000, entre ells 39.100 marroquins) que estan empadronats en la ciutat de Tarragona i tenen més de 18 anys i no poden votar en les eleccions municipals. Només el 8,5% dels estrangers residents al municipi podran votar. Conseqüentment, es pot argumentar que el desinterès i les traves burocràtiques frenen a molts que tenen dret a vot. El mateix autor afegeix que alguns sectors denuncien la inconveniència de que un número tan important d'estrangers es quedin sense votar en uns comicis locals. Davant d'aquest balanç, diverses entitats socials (en forma de plataformes) batallen en aquesta campanya pel dret a vot de les persones estrangeres com el cas de l'Assemblea Nacional Catalana, CCOO, UGT, la Confederació d'Associacions Veïnals de Catalunya, Òmnium Cultural i SOS Racisme que han constituït la plataforma "Ciutadans i ciutadanes com tu!" i han impulsat la campanya "Pel Dret a vot de les persones Estrangeres". Aquestes plataformes demanen vincular i limitar el dret a vot a la obtenció de la residència i no a la nacionalitat, i que només sigui necessari un any d'arrelament social, sense distinció entre comunitaris i extracomunitaris.

La participació política és fonamental per a la governabilitat democràtica per diverses raons: En primer lloc, la participació política ofereix als individus l'oportunitat d'influir en els resultats dels processos de presa de decisions. Així, aquests mateixos individus poden defensar els seus interessos o els interessos dels grups als quals pertanyen. En segon lloc, la participació en les decisions comunes d'unió pot tenir una funció de "socialització" en termes d'enriquir els sentiments dels ciutadans de pertinença i identitats compartides com assenyala Lindekilde (2009). Totes aquestes dimensions són crucials per a la integració social, la cohesió i el desenvolupament d'un sistema de govern democràtic dinàmic i cada vegada més caracteritzat per la diversitat com indiquen Zapata i Gropas, (2012). En aquest sentit no hi ha cap dubte, com afirma Toni Coromina (2016), que els set milions i mig d'habitants que té Catalunya, poc més d'un milió són estrangers, i la majoria (prop de 800.000 majors de 18 anys) no van poder votar el 27 de setembre passat a les eleccions autonòmiques. Per això, l'adjudicació del dret a votar seria un antídoto democràtic eficaç per evitar la utilització electoralista i/o racista de la immigració. Si els estrangers en situació legal consolidada poguessin votar, els polítics segur que farien un altre discurs per poder atreure'ls. Tal com va afegir Coromina després d'una entrevista amb les dues escriptores marroquines i amazigues Najat El Hachimi i Laila Karrouch residents a Catalunya que el dret dels estrangers a votar, en aquest cas els marroquins, evitaria l'aparició de líders fantasma que ningú ha escollit per ser representants d'aquest col·lectiu.

Per l'associació AMIC-UGT de Catalunya (2015), la participació política i el dret a vot de les persones estrangeres (entre elles les marroquines) és una qüestió pendent que tard o d'hora

s'haurà d'abordar seriosament perquè no és lògic tenir un nombre molt important de persones que resideixen a Catalunya i que no poden decidir els seus representants polítics. El dret a vot no és tan sols un dret objectiu de tots els ciutadans sinó, també, és un mecanisme d'integració, de participació i de concreció democràtic, així doncs, no es pot parlar de plena democràcia ni d'una autèntica integració si es nega el dret a sufragi a una part de la població. A més a més, aquesta associació considera, per tant, que és necessari començar a fer passos fermes cap a la integració real dels immigrants mitjançant el reconeixement dels seus drets polítics i reivindica al nou govern, al conjunt de les forces polítiques, treballar per tal d'incorporar a les persones estrangeres el dret de participació en totes les eleccions, en referèndums, iniciatives legislatives populars o qualsevol altra forma de participació política. A més, es reivindica, també, la reforma de la Constitució⁴ que permeti el dret a sufragi actiu i passiu de les persones estrangeres amb una autorització de residència a totes les eleccions. En relació a aquest tema de la participació política dels ciutadans d'origen estranger que formen part de la societat d'acollida catalana, un estudi realitzat per la fundació CIDOB (2016) assenyala que els immigrants tenen el dret de ser tractats de la mateixa manera que qualsevol altre ciutadà nacional. També, tenen el dret a acabar amb la seva invisibilitat, assolir les seves aspiracions i aconseguir una integració plena i completa. Per aconseguir-ho, les institucions i les administracions públiques han d'adaptar a la nova realitat i passar d'una societat d'acollida a una societat plenament integrada. Per això, cal comptar amb les associacions d'immigrants, malgrat el fet de que hi ha més immigrants fora de les associacions i que els reptes de la immigració no tenen només una solució, sinó que hi ha diferents respostes possibles. Tot i que el dret a vot és la principal prioritat que els ciutadans d'origen immigrant volen aconseguir. Els immigrants i els nacionals del país d'acollida tenen unes preocupacions similars pel que fa a la representació i la participació política i tenir el dret d'escollir els propis representants que apodera el votant i li dóna capacitat participativa.

En contraposició a aquesta situació de limitar el vot als immigrants, segons la Fundació Tot Raval (2016), el Marroc ha entrat en una nova etapa política amb la reforma constitucional aprovada el mes de juliol de 2011. Una de les moltes conseqüències que pot tenir aquest canvi constitucional és l'emergència d'un nou debat sobre la possibilitat d'atorgar el dret de vot als marroquins residents a l'estat espanyol si prèviament es signés un acord de reciprocitat. D'aquesta manera, la principal novetat segons la Fundació Ibn Batuta (2014) és la responsabilitat de canviar la situació social dels marroquins en molts endrets del món i l'adopció del concepte de reciprocitat que durant molt de temps va suposar la principal trava que impossibilitava la participació de la

---

⁴La Constitució espanyola, en l'article 13.2, restringeix el dret de sufragi actiu i passiu a les persones estrangeres, només possible a les eleccions locals, i en cas d'acords de reciprocitat amb altres països.

comunitat marroquina en la vida política municipal de molts països d'acollida entre ells Catalunya. Ara bé, cal tenir en compte que l'article 30 de la nova constitució marroquí, preveu la possibilitat de participació política de ciutadans d'origen estranger en les eleccions municipals, sempre i quan estigui estipulat la llei o mitjançant l'aplicació de convenis i acords amb els respectius països d'origen o en el marc del tracte per igual segon el concepte de reciprocitat. Això vol dir que els catalans que viuen al Marroc podran votar i ser votats en les eleccions municipals marroquines i, a conseqüència, obrirà la porta davant la participació dels nous catalans d'origen marroquí a participar en les eleccions municipals a Catalunya, fet que suposa un avenç molt important i constitueix una eina potent que facilitarà el procés d'integració, a més de promoure valors de convivència i cohesió social i és la millor resposta a les corrents xenòfobes. Així mateix les persones d'origen marroquí representen una pluralitat en la seva composició, un fet que es traduirà en les seves posicions polítiques. Per això, els partits polítics espanyols s'haurien d'esforçar per arrebregar el vot del col·lectiu marroquí i tots els partits polítics amb representació parlamentària haurien de defensar aquest dret amb totes les seves forces, ja que ajudaria, sense dubte, a una integració més fàcil en la societat catalana. La participació dels ciutadans en la gestió dels seus assumptes pot repercutir saludablement en la construcció d'una societat diversa i plural. Karla Elizabeth Andrade Quevedo (2017) relaciona la integració amb la participació política i precisament el dret a vot dels immigrants en les eleccions i indica que és una eina clau en una plena integració de les persones immigrades en la societat d'acollida. A més, la participació política és un dret humà que permet a aquestes persones obtenir lliurement la seva dignitat, desenvolupar la seva personalitat i garantir la plena participació a la comunitat d'acollida i, per tant, com viuen, treballen i evolucionen diàriament amb la societat de recepció mereixen poder participar-hi plenament:

Por lo que, la incorporación del derecho de sufragio constituye una herramienta clave para la integración.... Además, desde una perspectiva de derechos humanos, la participación política permite el libre desarrollo de la persona y de su personalidad. La dignidad y la plena realización del individuo se logran a través de su participación en su comunidad. Conviven, trabajan y se desarrollan diariamente con la sociedad de acogida y merecen poder participar plenamente en ella. Si no se garantiza esta posibilidad, se pierde la integración y se genera marginación, división y tensión en de la sociedad de acogida, que no permite a las personas extranjeras desarrollarse libremente y ejercer a plenitud sus derechos humanos. Pp.143-144

Per la seva part, Yolanda Carmela Vaccaro (2018) insisteix sobre la manca d'una forta relació entre l'interès en la participació política de les persones immigrades i el reconeixement del dret de sufragi perquè molts d'elles no participen i no donen molta importància a aquest dret polític, Koopmans i Statham (2003). A més, de vegades, no hi ha coincidència entre les condicions necessàries que exigeix Espanya per signar i implementar acords de reciprocitat amb les condicions d'altres països en matèria de sufragi. Com a conseqüència, un nombre molt important

dels col·lectius immigrants (que no tenen la nacionalitat espanyola) es queden sense poder exercir aquest dret com el cas dels immigrants marroquins entre altres. Davant d'aquesta situació, Carmela Vaccaro proposa que les associacions d'immigrants poden realitzar campanyes de difusió i de pedagogia sobre la rellevància dels drets polítics per a tots els ciutadans (sigui quin sigui els seus orígens) i la necessitat d'articular de manera més eficient els acords de reciprocitat en matèria de sufragi entre el govern Espanyol i els governs dels països d'origen dels immigrants que resideixen a Espanya.

Teresa M. Cappiali i Juan Carlos Triviño-Salazar (2018) expliquen que els líders associatius constitueixen un model a seguir en la participació política de cara a la resta del col·lectiu. Llavors, com més actors associatius participen, és més probable que altres immigrants participin i creen múltiples relacions i xarxes amb altres actors polítics i socials. També, es consideren com a elements centrals de la representació i la participació cívica i política dels immigrants a les societats on viuen. De fet, els líders immigrants són els protagonistes d'aquesta operació, però estan exposats a diferents problemes i poden estar sotmesos a corrupció i impotència no només per part d'alguns representants administratius locals, sinó també per part d'altres actors no estatals, com l'església o altres organitzacions laiques:

Our findings clearly show that the more actors there are promoting their participation, the more likely immigrants are to participate and to create multiple relationships and networks. Institutional actors are important players, but they are not the only ones. Immigrant activists as part of non-institutional actors also emerge as central ones to the civic and political engagement of immigrants in our cities (...) The fact that immigrant leaders are protagonists in the different channels offered by different actors in the cities does not guarantee that immigrant residents are equally represented. As our empirical research reveals, leaders can be subject to cooptation and powerlessness not only through the role of the local administration, but also through non-state actors such as Church-based or lay organizations. P.22

Vicente Zapata Dos Santos (2019) assenyala que la participació política dels immigrants (siguin marroquins o siguin d'altres col·lectius) és una cosa present en el debat dels partits polítics catalans, sobretot els partits independentistes. Així, doncs, molts d'ells afirmen el fet de que qualsevol persona que viu i treballa a Catalunya és català i té el ple dret polític de participar en les qüestions polítiques a través del dret a vot. Malauradament, aquest tema de dret a vot dels ciutadans d'origen immigrant que sorgeix d'una manera periòdica en cada procés electoral, encara no s'aplica d'una manera igual entre tots els ciutadans residents a Catalunya malgrat el progrés, l'acceptació i la consolidació dels drets civils dels estrangers a nivell europeu. Així, doncs, s'han reconegut alguns drets socials, però a nivell de drets polítics encara queda un llarg camí per recórrer:

A Espanya, i més concretament a Catalunya, a partir del moviment independentista i sessionista dels últims anys, el debat en relació al paper que han de tenir els immigrants en un nou Estat està a l'ordre del dia. De fet, la majoria dels partits estan d'acord en afirmar que "és

català el que viu i treballa a Catalunya".... el dret polític del vot dels immigrants segueix sent un tema d'actualitat, que sorgeix en major o menor mesura en cada procés electoral, per més o menys important que sigui... Des de la creació de l'Estat liberal, els drets civils dels estrangers van ser acceptats i s'han consolidats plenament en tots els països occidentals. De manera similar, però més tardana, ha succeït amb els drets socials, però això no ha passat amb els drets polítics. Sí que es cert que s'han anat reconeixent el dret de reunió, d'associació o de sindicalització, sobretot a partir dels anys setanta del segle passat, però el dret a sufragi, el que dóna poder de decisió de veritat, segueix sense aplicar-se de manera igualment. Pp.9-10

3.3. LES ASSOCIACIONS MARROQUINES I EL RACISME I LA XENOFÒBIA A CATALUNYA.

“No hi ha camí fàcil cap a la llibertat, i molts de nosaltres hem de passar pel vall d’ombres de la mort, una i altra vegada, abans d’arribar al cim dels nostres desigs.” Nelson Mandela.

Otero Mañas, J. (2017:2).

“El racismo es la mayor amenaza para el hombre, lo máximo del odio por el mínimo de razón”. Abraham Joshua Heschel, principal teòleg jueu del segle XX.

(Varona Arnáiz, D. (2015:67))

El racisme és una sensació d’odi, de discriminació, de menyspreu cap altres persones i és una forma particular d’opressió. Es deriva de la discriminació contra un grup de persones a partir de les seves característiques físiques hereditàries, com el color de la pell, les fan inferiors als seus opressors. Tanmateix, els conceptes de “raça” i "racisme" són invents que es van sorgir a través de la història humana i es van convertir en part de la ideologia dominant de la societat en el context del comerç d’esclaus africans a l’alba del capitalisme en els anys 1500 i 1600. George Breitman (1971) com Lance Selfa (2002) assumeixen comunament que el racisme és tan antic com la pròpia societat humana. Mentre els éssers humans hagin estat al voltant, sempre han odiat o temut a persones d’una altra nació o de color de la pell. En altres paraules, el racisme forma part de la naturalesa humana:

It is commonly assumed that racism is as old as human society itself. As long as human beings have been around, the argument goes, they have always hated or feared people of a different nation or skin color. In other words, racism is just part of human nature. Racism is a particular form of oppression. It stems from discrimination against a group of people based on the idea that some inherited characteristic, such as skin color, makes them inferior to their oppressors. Yet the concepts of “race” and “racism” are modern inventions. They arose and became part of the dominant ideology of society in the context of the African slave trade at the dawn of capitalism in the 1500s and 1600s. (online edition).

En relació amb algunes manifestacions de discriminació, sexisme, racisme, xenofòbia i homofòbia Pachano Simón en Judith Salgado (2003) afirma que la relació identitat/diferència implica reconèixer que hi ha un “*altre*” diferent però que té els mateixos drets mentre que si la

relació que s'estableix entre el “*un*” i “*l'altre*” no està associada directament a la tensió identitat/diferència, llavors s'origina en un altre nivell, i en un altre univers material i simbòlic i aquest no és altre que el de la desigualtat. És aquí on s'arrela la idea que “*l'altre*” diferent sigui assumit com a inferior enfront de la identitat dominant. Aquesta negació o manca de reconeixement de l'altre té la base a prejudicis, estereotips sobre aquesta persona o grup de persones, que es transmeten culturalment dins d'una lògica de manteniment del poder entès com a dominació. Evidentment la discriminació té relació amb la desvalorització de l'altre. Per la seva part, Teun A. van Dijk (2006) explica que el racisme és principalment un sistema de dominació i de desigualtat social. A Europa, Amèrica i Austràlia això vol dir que una majoria (i a vegades una minoria) “blanca” domina a minories no europees. La dominació es defineix com l'abús de poder d'un grup sobre un altre, i està representada per dos sistemes interrelacionats de pràctiques socials i sociocognitives quotidianes, és a dir, per diverses formes de discriminació, marginació, exclusió o problematització d'una banda i per creences, actituds i ideologies prejudicades i estereotipades per una altra persona. En efecte, aquestes últimes poden ser considerades en molts sentits com les “raons” o “motius” que expliquen i legitimen les primeres: la gent discrimina els altres perquè creu que els altres són d'alguna manera inferiors, tenen menys drets, etc.

El racisme i la xenofòbia són dues plagues greus que poden amenaçar l'estabilitat de la societat catalana. Davant d'aquesta situació, és totalment lògic que hi ha reaccions per part d'algunes organitzacions de la societat civil, els òrgans de drets humans i les associacions de ciutadans d'origen immigrant. Totes aquestes reaccions, normalment, van encaminades en el rebuig, la condemna i la denúncia de qualsevol forma de discriminació racial i per tant, intenten eliminar-les de la societat catalana. Dins d'aquesta qüestió, es troben algunes associacions d'immigrants marroquins que estan fent tot el possible per fer front a qualsevol situació d'aquest tipus. Aquesta lluita sembla ser una lluita llarga, dura i duradora, però està a l'abast de tots els individus que somien amb una societat equilibrada i justa. Per això, sembla interessant exposar un conjunt d'idees que s'ocupen d'aquesta qüestió a nivell d'Espanya i a nivell de Catalunya i expressen el seu rebuig cap a racisme i la xenofòbia com el cas de Núria Vives (2006) que assenyala que cal tenir en compte que el marc legal i polític d'acollida és estructuralment discriminatori. Tant a Espanya com a la Unió Europea, les lleis col·loquen a les persones estrangeres en una situació de no ciutadania, amb una inferioritat de drets, especialment quan es troben en situació irregular. Així, diferents àmbits de la vida social, com el laboral o l'accés a l'habitatge es veuen afectats per aquesta inferioritat de drets, afavorint el creixement del racisme social.

De la seva part, José Luis Barbería (2007) afirma que els camps de batalla contra la xenofòbia són: les associacions, educadors, mediadors i regidors que són tots compromesos per enfrontar els

conflictes latents de la immigració. Per descomptat, l'envergadura del fenomen de la immigració ha generat en certes capes socials un corrent soterrat de malestar, de por i de recel. Com a exemple, els barris de major concentració d'immigrants es troben dificultats creixents per obtenir llocs a les escoles bressol públiques, ajudes de menjador o beques de llibres, etc. A més, els llocs de fricció entre els immigrants i els autòctons constitueixen uns punts de racisme i de xenofòbia i es situen en zones deficitàries en sanitat i en educació, d'un costat, i la societat i la economia, d'altre costat. Efectivament, els punts de fricció culturals i socials no estan en els barris de les classes mitjanes que han trobat en la immigració la possibilitat de disposar de servei domèstic a baix preu i tampoc en els despatxos polítics i empresarials en què es festeja la moderació salarial que comporta l'arribada massiva de mà d'obra barata a la construcció, l'agricultura i els serveis.

En contraposició, el director del Centre d'Investigacions Sociològiques (CIS), Fernando Vallespín en José Luis Barbería (2007) indica que la immensa majoria dels autòctons no tenen una actitud negativa sobre la immigració. El 86% es declara disposat a que els seus fills comparteixin escola amb els fills dels immigrants, el 82% diu que no hi ha cap problema en tenir a un veí immigrant, el 62% nega que els estrangers treguin la feina als autòctons i gairebé ningú creu que la raça o la religió juguin un paper important en les relacions. També, l'eurobaròmetre indica que Espanya no és un país ni racista ni xenofob i lo situa entre els països més tolerants. Quan la immigració ocupa el primer lloc en les preocupacions ciutadanes és perquè molts espanyols veuen els naufragis de les pasteres i perquè, com diu Carles Navales en José Luis Barbería (2007), sempre la immigració s'associa amb la degradació dels barris i amb la precarietat. Hi ha dues maneres d'abordar el problema: atendre els més necessitats, sobretot els immigrants, o apostar pel conjunt del barri i per tots els pobres autòctons que tenen por de ser privats de les ajudes dels serveis socials. Ricard Zapata en José Luis Barbería (2007) no dubta de confirmar l'existència de la xenofòbia i del racisme, particularment pel que fa al col·lectiu musulmà i la construcció de mesquites i l'existència d'una tolerància retòrica. Molts problemes es poden resoldre si s'aborden amb saviesa, respecte i amb el temps, si es construeixen ponts mínims de comunicació. És qüestió de temps, vénen a dir les associacions veïnals, els nostres nous conveïns aniran adaptant-se a poc a poc a les diferències en els comportaments socials i es consumarà la diferent percepció sobre els elements conflictius. Encara que no hi ha un conflicte interracial alt a Catalunya, no es pot descartar que aquesta possibilitat arribi a aquest nivell en un futur si no hi ha accions i inversions raonables que garanteixen la seguretat ciutadana. Segurament, cal distingir entre els comportaments derivats del racisme i la xenofòbia per part d'alguns autòctons i les denúncies lògiques del gamberrisme i la delinqüència protagonitzada per persones immigrants.. Així, l'opinió pública negativa respecte a la immigració respon a la

impressió que la política no té recursos i que hi ha una manca de governabilitat que comença amb la incapacitat de cobrir les fronteres, com indica Ricard Zapata (2007). L'exsecretària d'Immigració de la Generalitat i experta en la matèria, Consol Prados en José Luis Barbería (2007), opina que la situació actual és fruit de l'absència d'una política d'immigració molt clara i la manca de treballs estadístiques sobre els problemes de convivència als barris i la creació de l'Observatori contra el Racisme i la Xenofòbia fins a 2005 sembla donar-li la raó. Encara que només sigui des de l'egoisme, ja que el treball dels immigrants aporta una part significativa del creixement anual del PIB, l'Estat espanyol hauria de fer un gran esforç col·lectiu per guanyar la gran batalla de la convivència. Així, el primer que s'ha de fer és comprendre que ja no hi ha marxa enrere i que Espanya ja no serà mai més una societat homogènia i monocultural. Encara que a Espanya i a Catalunya no hi ha conflicte interracial alt, no es pot descartar la possibilitat de trobar casos de racisme i xenofòbia, sobretot en uns barris i municipis amb alta concentració de població immigrant com indica Ricard Zapata (2008).

Respecte a l'informe de CECOT⁵ (2008) es pot trobar, en aquest sentit, que a l'any 2000 solament un 10% dels nadius tenien una actitud de rebuig o xenofòbia cap a la immigració, mentre que a l'actualitat tres de cada deu ciutadans expressarien aquest sentiment. En contraposició i d'una manera genèrica, Inmaculada Herranz Aguayo (2008) apunta que totes les associacions dels diferents col·lectius, incloses les associacions marroquines, coincideixen en la proclamació i la defensa dels interessos del seu col·lectiu immigrant al que representen com a valor genèric fonamental de la seva organització. Aquest valor total es divideix en d'altres com combatre el racisme, la desigualtat, l'abús dels treballadors i la consecució de la plena integració. En relació a l'efecte de la crisi econòmica actual sobre la societat d'acollida i l'aparició i l'existència del racisme i la xenofòbia, Carlos Giménez (2009) troba pràcticament inevitable que la crisi provoqui més casos de racisme i faciliti l'avanç de partits xenòfobs a Espanya, per la qual cosa urgeix a promoure una identitat cívica que contraresti aquest fenomen. Giménez que ha coordinat el llibre *“Educación, Ciudadanía e Inmigración”*, conclou amb una petició d'un gran acord social i polític per donar una resposta adequada al fenomen de la immigració. Segons l'autor la crisi farà aflorar el racisme en una part de la població autòctona quan s'augmenta la competència pels recursos públics. Davant d'aquestes actituds, aquest expert en fenòmens migratoris aposta per fomentar el

---

⁵Cecot és una organització patronal multisectorial catalana creada l'any 1978 que representa a sis mil empresaris a desembre de 2015 i integra 38 gremis i associacions professionals de Catalunya. Forma part de la patronal Foment del Treball Nacional i de la Confederació Espanyola d'Organitzacions Empresariales.^[3] En substitució d'Eusebi Cima, des del 2005 el seu president és Antoni Abad i Pous. La patronal va ser coneguda com la Confederació Empresarial Comarcal de Terrassa o pel seu acrònim CECOT fins al 2001, moment en què l'àmbit d'actuació de l'entitat deixa de ser comarcal i passa a ser autonòmic, raó de la nominalització de l'antiga designació.

civisme i difondre el concepte de ciutadania de manera que es posi l'èmfasi en la definició d'una persona com a veí, pacient, contribuent, mare o pare d'alumne i com a ciutadà en lloc de la seva condició d'immigrant. Giménez (2009) afirma que entre un 10% i un 12% de la població autòctona té actituds "molt excloents i adverses" cap a la immigració i que un altre percentatge similar és molt obert, tolerant i cosmopolita. La franja de població que més el preocupa és la resta (gairebé el 80%), que mostren "recels" davant el fet migratori. Com a factors positius que poden ajudar a lluitar contra les tendències racistes o xenòfobes, destaca el considerable suport polític i social a la idea que els immigrants han de tenir els mateixos drets i els mateixos deures que els autòctons, i l'existència d'un conjunt d'organitzacions de la societat civil que treballen el tema de la integració.

Segons Alicia Rodríguez (2010), el Servei d'Atenció i Denúncia per a les víctimes de racisme i xenofòbia (SAID) treballa diàriament per donar resposta als casos de racisme i xenofòbia, agressions i discriminacions que pateixen moltes persones en la seva vida quotidiana. En primer lloc, es pot observar amb molta preocupació com augmenten les denúncies de la tipologia de cossos de seguretat pública, que suposen un 34.56% del total de les denúncies que reben i que tenen relació, en la seva majoria, amb l'agressió i també amb la discriminació racista per part d'agents dels cossos de seguretat pública. En segon lloc, les següents tipologies de les denúncies són casos d'agressions i discriminacions entre particulars (un 24.8% del total) i casos de discriminació en l'accés a serveis no bàsics (un 14.29% del total) de casos. Això, constitueix una petita mostra de les situacions que es viuen en molts barris i municipis de Catalunya, especialment davant de la ubicació d'oratoris i veïns d'origen immigrant i, també, dels resultats de diferents baròmetres d'opinió que mostren la consolidació i l'evolució dels tòpics negatius vers les persones immigrades. Tot això és una demostració d'alguns dels elements que encenen les alarmes davant el racisme social. Aquest racisme social es veu fomentat per un racisme institucional que (a nivell europeu i estatal) s'agreuja cada vegada més amb directives de retorn i amb reformes de lleis d'estrangeria que impliquen més restriccions en els drets de les persones immigrades. Alhora, es tracta d'un context de canvis en la composició de la societat que necessiten respostes plurals que responguin a les necessitats i els nous reptes de les diferents fases del procés migratori, sobretot quan es tracta dels nouvinguts, les reagrupacions familiars i també els fills que estan creixent o han nascut a Catalunya. Per això, és necessari prendre decisions i mesures urgents en relació al fet migratori i cal anar més enllà en la lluita contra el racisme i la xenofòbia i cal fer front a garantir la igualtat d'oportunitats dels nous i noves catalanes fills i filles d'origen immigrant si no volen heretar les discriminacions dels seus progenitors.

Concretament, segons Alicia Rodríguez (2010), es pot dir que el racisme és un fenomen complex on intervien factors polítics i socials, ideològics, psicològics, les relacions interpersonals i grupals d'una societat. Això va lligat al context politicosocial, a la història del territori i a les desigualtats socials i relacions de poder. La seva complexitat i evolució fa que cada cop sigui més necessari una anàlisi global des de diferents perspectives. L'evolució dels darrers anys mostra l'extensió del racisme i la xenofòbia en diversos espais amb una proliferació de manifestacions i tipologies amb una violència més o menys explícita que s'intensifiquen quan hi ha un desequilibri en la cohesió i justícia social. En aquest cas s'ha elaborat el primer informe sobre racisme a Catalunya i que va ser un gran repte i una observació de la necessitat de treballar en un projecte d'aquestes característiques en l'àmbit català. D'aquesta manera s'ha presentat un informe d'estudi, que anàlitzava, denunciava i reflexiona sobre el racisme i xenofòbia a Catalunya que permeti:

- Una aproximació a la realitat del país en aquesta matèria, aproximant-nos també a la realitat local.
- Una millora qualitativa i estratègica de la recerca de informació, fomentant la recerca activa a partir del treball en xarxa amb el teixit associatiu, que serà esmentat com a font d'informació.

Evidentment, després d'una primera experiència i amb més coneixement sobre la feina a desenvolupar, però també amb nous reptes que es troben en aquesta edició del *Informe 2010 de l'Estat del Racisme a Catalunya*, per tal de que aquest informe pugui ser un pas endavant en la feina per una societat cohesionada i inclusiva en la que no hi tinguin cabuda les manifestacions racistes.

L'objectiu de tot això, és mesurar la temperatura del racisme a Catalunya i oferir una visió més completa de les múltiples dimensions que componen aquest fenomen. A més a més, parlant del creixement de la xenofòbia política i social i polítiques policials i penitenciàries, s'ha de dir que tal com denuncien repetidament les associacions que intervien en l'àmbit de la immigració i dels drets humans (vegeu l'informe "Situació social dels immigrants acompanyats per Càritas" (2010)), la població immigrada (la marroquina inclosa) és objecte d'una constant persecució política, jurídica i policial. En aquest sentit, Giménez Merino (2009) assenyala que per Ramon Parés, (director general de Serveis Penitenciaris de la Generalitat de Catalunya), es tracta d'una "qüestió de coherència", en resultar contradictori que els presos sense papers es beneficiïn d'instruments penitenciaris pensats per a "preparar la llibertat", tenint en compte que aquests delinqüents, un cop han complert la seva pena, són detinguts per agents de la policia nacional, traslladats a un Centre d'Internament d'Estrangers (CIE) per un temps que pot arribar fins a 60 dies, i des d'allí traslladats a l'aeroport per ser expulsats als seus països d'origen. Encara que, ha assenyalat, que d'aquesta manera s'evitarà la "doble pena" (complir la condemna i després ser expulsat), i la

Generalitat pot comunicar als reclusos sense papers que han complert la meitat de la seva condemna a acceptar seguir la llibertat condicional al seu país d'origen, o bé traslladar-los a una presó del seu país per seguir allà la condemna, o bé pot succeir que la fiscalia pugui proposar al jutge corresponent l'expulsió del pres sense documentació. Una altra cosa a Espanya i en general a la UE, la legislació permet retenir els immigrants indocumentats fins a 18 mesos en centres d'internament, sense control judicial. D'aquesta manera el govern justifica aquestes mesures en què l'absència de papers per poder treballar i la manca de família a Espanya impedeixen a molts immigrants assegurar-se la reinserció social, pel que és absurd dir que les persones sense papers omplien les presons catalanes. Això dóna una idea del tipus de futur que té endavant aquesta gent desesperada en un context jurídic on s'ha deixat de parlar des de fa temps de la reinserció social del delinqüent i de la cancel·lació d'antecedents penals (entre sis mesos per a les penes lleus i cinc anys per a les greus), una condició necessària perquè els reclusos immigrants puguin regularitzar la seva situació un cop finalitzades les seves sentències.

Com afegeix Antonio Giménez Merino (2011) al manifest d'indignació de la Federació d'Entitats Democràtiques de Marroquins de Catalunya, que aquests actituds són especialment greus en provenir de l'aprofitament del poder cultural a mans de les institucions que només reviuencara més el sentiment de rebuig a aquesta comunitat, que es considera una de les més afectades per la marginació, la desocupació i el fracàs escolar i alimenten l'enfrontament ètnic. Així Merino explica que en Catalunya s'ha centralitzat gran part del debat sobre la immigració, per part del PP del president espanyol Mariano Rajoy que deia el 2008 que *"aquí no hi cabem tots"* (P.6). Per la seva part el Partit per al Poble (Pxp) venia d'obtenir un nínxol electoral important en les eleccions locals (el que porta a la memòria els orígens del Front Nacional (FN) de Marine LePen a França) i això ha marcat la pauta a altres partits: el PP de Catalunya s'ha referit a l'expulsió d'immigrants que delinqueixin, al contracte d'integració o la contractació en origen. El partit de Convergència i Unió (CiU), a través de Duran i Lleida, ha llançat suggeriments racistes, primer als ciutadans extremenys i andalusos i després a la població àrab, a compte de la "falta d'integració". D'altra banda, tal com afegeix Merino (2016) els veïns de Nou Barris de Barcelona han llançat un manifest per la convivència en resposta a la xenofòbia present en els debats electorals. A més, el dia internacional dels immigrants (18 de desembre), la *"Plataforma 18 de Desembre BCN"* convida tant a les assemblees de barri, poble i ciutat, com a col·lectius, entitats i associacions a reflexionar i promoure accions conjuntes al voltant de les migracions sota el lema de: *"Jornada de lluita pèls drets de les persones immigrants i contra els Centres d'Internament per Estrangers (CIE)"*. En el terreny de la lluita social antidiscriminatòria es pot comptar, també, amb importants experiències de desobediència civil dirigides a la recuperació de la dignitat de les persones

immigrades que són perseguides en els països de la Unió Europea (UE). Així doncs, queda saber què dignitat pot quedar a la persona i a la seva imatge quan es veu associada, d'una manera continua, amb la criminalitat, i quina sensació tindrà portant amb ella l'angoixa de ser aturada per la policia i conduïda a la comissaria i després, ingressada en un centre de justícia. Sempre segons Merino, els partits d'esquerra de Catalunya han de donar un pas clar al capdavant en dues direccions: primer, oposar-se radicalment a les polítiques migratòries que permeten i fomenten l'explotació d'immigrants i, segon, impulsar polítiques en prevenció de l'exclusió dels immigrants, associant-se directament al manteniment del sector públic assistencial. El que està clar és que durant les crisis econòmiques sempre els més febles (els immigrants) pateixen molt com els espanyols més pobres, sobretot, davant de l'escassetat de prestacions i serveis socials. És important entendre que tant la població immigrant com l'autòctona són víctimes comuns d'aquest procés i, per tant, hauria d'existir una aliança objectiva entre uns i altres. Cal també, segons Merino (2011), realitzar anàlisis específiques sobre la situació de les dones tant des del punt de vista del seu protagonisme en el sector de mà d'obra internacional en les empreses dedicades a l'exportació, com des de la seva inserció en el mercat de la prostitució o en el treball domèstic de les llars espanyoles, i proposar mesures d'integració laboral i assistencial d'aquestes persones. Per això, cal que els partits d'esquerra, en particular la catalana, deixin d'una vegada de banda les seves pors electoralistes a ser identificades com a portadores d'un discurs antinacionalista per defensar qüestions tan bàsiques com la dignitat dels immigrants i la solidaritat internacional entre les classes treballadores. El futur de les societats catalanes es juga en la integració dels immigrants que han vingut per quedar-se i són imprescindibles per al desenvolupament econòmic i l'estat de benestar i constitueixen l'aspecte més proper i més humà de la nova realitat d'un món globalitzat. En realitat, el problema és polític: millor integrar tots els immigrants i construir tots els components de la societat i que no es quedi ningú fora. En altres experiències, tal com relata Merino (2011) parlant del racisme dins la petita localitat de Salt, on el 43% de la població (els 31.000 veïns) són immigrants, que es va convertir el 2010 en un símbol del racisme a nivell de Catalunya. Dos-cents veïns van irrompre en el ple de l'Ajuntament per exigir més seguretat al carrer, a part d'això es van produir enfrontaments anàlegs als que van precedir les revoltes dels suburbis de París el 2009, o als de Rosarno a principis de 2010. La regidora del PSC Iolanda Pineda declarava que *“Salt és un laboratori de tot Espanya. El que passi aquí es repetirà amb els anys en altres llocs”* (P.2) També, el 77% dels espanyols considerava excessiu i/o elevat el nombre d'immigrants al país, segons l'informe Racisme i Xenofòbia del Ministeri de Treball i Immigració el 2009. El 1974, Salt era un barri de Girona en què es van construir centenars de pisos de protecció oficial, majoritàriament ocupats per andalusos i extremenys, però molts d'aquests

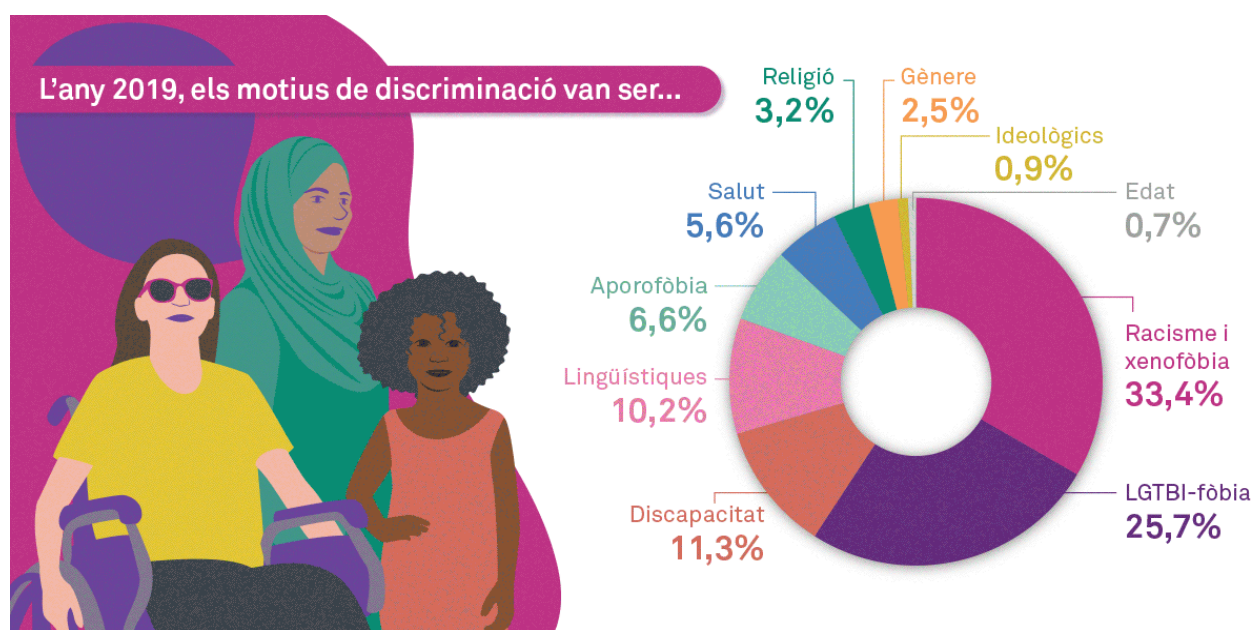
immigrats, amb el temps, van acabar anant-se als municipis del voltant que són millor urbanitzats mentre que els seus antics habitatges eren ocupats pels immigrants nous.

Per la seva part, Auri Garcia Morera (2012) argumenta la prohibició del burca, motiu de polèmica a Catalunya i afirma que Amnistia Internacional (2012) denuncia en un informe que els governs europeus no estan fent prou per combatre els prejudicis i estereotips negatius contra els musulmans, sinó que els toleren o potencien amb fins electorals. Uns prejudicis i estereotips que, assegura l'ONG, tenen com a conseqüència quatre grans formes de discriminació contra aquest col·lectiu: a) Feina: l'informe assegura que en països com Bèlgica, França o Països Baixos es nega un lloc de treball a dones que porten indumentària religiosa. En alguns casos, no es queden sense la feina però sí que són apartades dels llocs de treball de cara al públic i relegades a altres tasques. Els responsables d'Amnistia Internacional reclamen que els governs impedeixin aquestes pràctiques, b) Educació: la prohibició de portar peces de vestir que tapin la cara a les escoles suposa, segons Amnistia Internacional, una discriminació religiosa en l'accés a l'educació. L'ONG explica que, tot i que a l'Estat no hi ha restriccions generals, sí que hi ha hagut casos de discriminació a la Comunitat de Madrid i a Galícia, i demana que es tingui en compte l'interès superior de l'infant, c) Indumentària: les peces de vestir com el burca també generen conflictes fora de l'àmbit laboral o educatiu. L'informe reflecteix que almenys cinc ajuntaments catalans apliquen la prohibició de portar-lo a qualsevol edifici municipal, i que deu ajuntaments més han iniciat el procés per fer-ho. Segons Amnistia Internacional, això provoca que les dones musulmanes quedin excloses de la vida social, d) Culte: els entrebancs per obrir nous llocs de culte adequats al nombre de persones musulmanes és l'altra forma de discriminació molt present a Catalunya. Els autors de l'informe citen casos, com el de la ciutat de Badalona, on els musulmans es veuen obligats a resar a l'aire lliure perquè les sales d'oració són insuficients. Critiquen especialment els posicionaments de Plataforma per Catalunya. En la mateixa línia va Aitor Heràndez-Carr (2013) i parla del racisme i xenofòbia a nivell polític i les complicacions que poden afrontar els immigrants i destaca el cas del partit polític Plataforma per Catalunya (PxC) i explica les raons de rebuig cap a la població estrangera i diu: "*Las tres temáticas que concentran el rechazo de los votantes hacia la población extranjera son: las preocupaciones materiales (trabajo y ayudas públicas), un sentimiento de inseguridad vinculado tanto a la delincuencia como a un entorno físico que cambia a gran velocidad y el rechazo a la inmigración musulmana*" P. 615.

Carles Serra, Xavier Besalú i Xavier Casademont (2015) reflexionen sobre els problemes de racisme i xenofòbia a Salt/Girona expressats pels immigrants mateixos tan marroquins com d'altres nacionalitats i diuen: "*De fet, davant dels relats que hem obtingut el que podríem preguntar-nos és com és possible que, després de vint anys de parlar d'interculturalitat, de convivència, d'acollida i d'integració, a penes s'hagi fet res clarament orientat a lluitar contra la discriminació. El racisme*

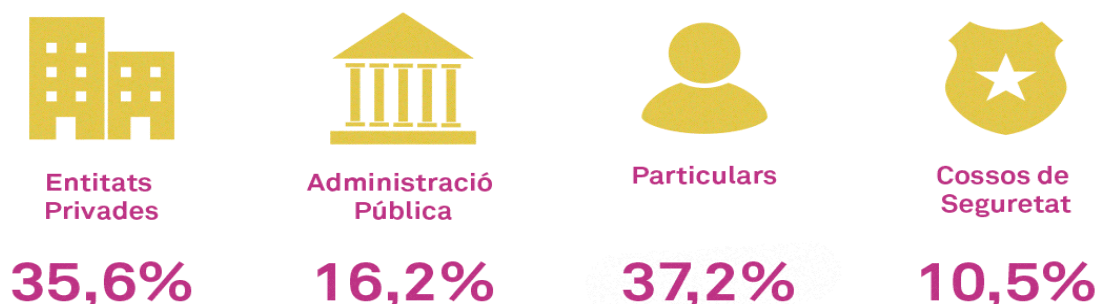
està present en la nostra societat. A Salt, a Girona i arreu. Volem creure i creiem que no és l'actitud majoritària de la població, però els relats de les experiències de moltes persones d'origen immigrant ens indiquen que el racisme està molt present en el seu dia a dia" (P.87). Càmara Camacho i Natàlia (2018) assenyalen que el comportament de les persones estrangeres contra la discriminació està cada vegada més notable en les societats on viuen: "la discriminació legal, social i laboral que viuen la majoria de les persones migrades en els països occidentals en els que resideixen, han forçat cada vegada més la seva resistència a la voluntat assimiladora de les cultures dominants" (P.10). Així, es nota que davant de les actituds de discriminació i racisme que es produeixen en la societat de recepció hi ha una lluita contra aquests actituds per part dels col·lectius d'origen immigrant i hi ha una reacció de rebuig i d'inacceptació. A més a més, com indica Judith Otero Mañas (2016-2017) davant d'un acte o situació de racisme i xenofòbia, la persona afectada té el dret a presentar una denúncia contra l'altra persona que ha causat aquesta situació: "El racisme social és un fet innegable en la nostra societat. Quan un immigrant pateix una situació de discriminació, té el seu dret de posar una denúncia contra la persona que li ha fet" (P.68). Segons Clara Calderó Delgado (2019) es poden produir actituds de discriminació i d'odi pel fet de ser diferents i per diverses raons com: "els delictes d'odi poden donar-se per motius diversos, i és per això que inclouen múltiples fenòmens: el racisme, la xenofòbia, l'homofòbia o transfòbia, l'aporofòbia, la intolerància religiosa en qualsevol de les seves manifestacions (islamofòbia, antisemitisme o cristianofòbia), la misogínia i el masclisme, el menyspreu a persones amb diversitat funcional i altres formes d'odi únicament basades en el rebuig a la diferència" (P.22). Així, es veu que l'origen de totes aquestes característiques cau en l'existència d'odi en la societat catalana cap a les persones que pertanyen a altres cultures que són diferents de la cultura catalana.

Gràfic 2: L'Informe de l'Observatori de les Discriminacions a Barcelona 2019. El recull de més de 400 situacions de racisme, xenofòbia i discriminació.

Gràfic 3. Els principals agents discriminadors 2019.

L'any 2019, els principals agents discriminadors van ser...

Font: <https://xarxanet.org/comunitari/noticies/el-racisme-i-la-xenofobia-son-les-principals-causes-de-discriminacio-barcelona>

3.4. LA POLÍTICA ADOPTADA PER LES ADMINISTRACIONS EN CONTRA DE RACISME I XENOFÒBIA A CATALUNYA.

En relació al punt de la política de les administracions cap a les associacions en casos de racisme i xenofòbia a Catalunya Xavier Vallvé i Duaigües (2005) assenyala que Catalunya apareix com una comunitat que està a favor del reconeixement dels drets socials i de ciutadania dels estrangers que viuen al territori català. Pel que fa a la sociabilitat amb els immigrants es veu molt difícil per l'existència de prejudicis ètnics. A més, Catalunya aposta per una política d'immigració menys permissiva i la imatge negativa de la immigració ocupa una posició central entre les comunitats autònomes més i menys xenòfobes. A Catalunya, el nivell de consciència per l'existència de la discriminació ètnica apareix força elevat i l'actitud davant els partits racistes o l'acceptació dels immigrants, Catalunya no es situa en una posició extrema en un sentit o en un altre o especialment distintiva. En relació amb la por a l'assentament o la violència contra els immigrants, Catalunya apareix com una de les comunitats autònomes en què la por és poc aparent i la violència existeix com a problema. A més a més i a nivell estatal i en relació amb la darrera reforma de la Llei d'Estrangeria, operada per la Llei Orgànica 2/2009 d'11 de desembre es nota que encara hi ha restriccions que no figuren en les Directives comunitàries ni en la llei, però constitueixen una contradicció en la practica en diferents àmbits de la vida quotidiana i l'ordenament jurídic espanyol. Així, aquestes restriccions constitueixen un exemple de discriminació institucional, sobretot pels immigrants en situació irregular a nivell dels drets d'associació, de manifestació de reunió de sindicació i vaga que es queden exclosos de l'aplicació d'aquesta llei. També, aquestes restriccions a nivell institucional i no institucional tenen relació amb l'àmbit residencial, educatiu,

laboral, sanitari, polític i religiós. Aquestes limitacions/restriccions es materialitzen en diferents àmbits de la vida quotidiana segons els casos de discriminació, de racisme, de xenofòbia o d'exploació en forma de rebuigs, orals o escrits, explícits o de facto. Llavors, aquest racisme, en el cas dels immigrants marroquins i/o magribins, constitueix un signe de desigualtat i falta d'integració en la societat catalana.

En el marc d'increment del racisme i la xenofòbia que va en paral·lel amb l'augment del nombre d'immigrants, l'organització de defensa dels drets humans: Amnistia Internacional (2012) ha alertat en un estudi que s'ha presentat a Brussel·les i Barcelona sobre l'augment de la discriminació contra la població musulmana a Europa, i ha dedicat un apartat a Catalunya, on ha denunciat que els musulmans estan obligats a resar al carrer per falta d'espais de culte i/o mesquites: "*En ciudades como Barcelona, Badalona o Lleida y en otros lugares de Cataluña, la comunidad musulmana tiene que rezar a la intemperie porque las salas de oración que hay son demasiado pequeñas para albergar a todos los fieles*" (P.8). A més, Amnistia Internacional ha afegit que a Catalunya, hi va haver problemes i guairebé 40 disputes entre associacions de musulmans, comunitats de veïns i/o autoritats municipals entre el 1990 i el 2008 relacionades amb les mesquites. Per això, les peticions per construir mesquites a Catalunya s'afronten a obstacles tècnics, rebuig per part dels veïns, i fins i tot per part d'alguns partits polítics que han expressat públicament que l'obertura o la construcció de mesquites és incompatible amb el respecte de la cultura i les tradicions catalanes: "*Algunos partidos políticos han calificado de incompatible con el respeto a las tradiciones y la cultura catalanas la solicitud de abrir una nueva mezquita por parte las organizaciones musulmanas*" (P.8). Això és lamentable perquè els esforços que s'han fet i s'estan fent per combatre situacions de racisme i xenofòbia i estereotips negatius que tenen relació amb els musulmans són massa escassos. Així, doncs, es nota que aquesta situació és contrària a la llibertat de la practica religiosa, que inclou el dret a celebrar i organitzar actes religiosos col·lectius en llocs adequats. Com a exemple d'aquesta situació de racisme i xenofòbia, durant el mes de març del 2010 hi havia aproximadament 195 espais de culte dels musulmans de Catalunya, en forma de sales d'oracions modestes i reduïdes i que estan situades a les plantes baixes d'antics comerços llogades a les associacions de musulmans. Més enllà d'això, segons Amnistia Internacional, hi havia autoritats municipals que han intentat prevenir l'ús del vel integral en espais i edificis públics: "*Dos municipios de Cataluña -Lleida y El Vendrell- reformaron su normativa para prohibir el uso del velo integral en espacios y edificios públicos. Otros 13 municipios de la región habían puesto en marcha el proceso de aprobación de una prohibición similar. En junio, el Tribunal Superior de Justicia de Cataluña refrendó la prohibición de Lleida al concluir que la ocultación del rostro no era compatible con el principio de igualdad entre hombres y mujeres*" P.187

DIXIT Centre de Documentació de Serveis Socials és una iniciativa del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies que s'adreça als i les professionals de l'àmbit d'afers socials per promoure la gestió i la difusió del coneixement en aquest àmbit, així com en el dels drets de ciutadania i la promoció de l'autonomia personal i atenció a la dependència. Xarxes antirumors per combatre el racisme i la xenofòbia. Generalitat de Catalunya.

PARA EMPEZAR A PENSAR

Lee con atención las siguientes citas tratando de relacionar lo que dicen con tu propia experiencia personal:

...Nadie tiene el derecho de humillar a nadie. De humillarle por su color de piel, por su lengua o por su acento, por su lugar de nacimiento, por sus hábitos de vida, por sus orígenes y tradiciones. Ni mucho menos, desde luego, por su pobreza o desamparo que le hacen buscar refugio entre nosotros. La raza más detestada de todas, la más perseguida y discriminada, es la raza de los pobres... Identidades culturales hay muchas, pero la única identidad civilizada que de veras cuenta es la identidad humana. Lo que nos hace humanos es el trato humano. Vivir civilizadamente es convivir con los diferentes. Deberíamos decirselo a los niños antes de que sea demasiado tarde.

FERNANDO SAVATER. Prólogo libro de Tahar Ben Jelloun "Papá, ¿qué es el racismo?"

Hay varios niveles de racismo: cuando un hecho de estas características sale a la portada de todos los medios de comunicación, son pocos los que establecen su relación con las redadas policiales racistas en busca de irregulares o con la falta de referentes multirraciales en las instituciones europeas. Sin embargo, hoy en día es fácil ver la conexión entre la violencia machista y la falta de representación de la mujer en la sociedad. Hay mucho más, porque: ¿en cuántos barrios e institutos de Europa hay esvásticas pintadas? ¿En cuántas ocasiones se han escuchado expresiones profundamente racistas sin una protesta enérgica? ¿Cuántos casos de racismo institucional duermen en los Centros de Internamiento para Extranjeros, o son repatriados a diario? ... El racismo es una red de varios nudos, social, económico, político, educativo... que afanosas manos intentan construir en cada resquicio posible con ideas distorsionadas que se imponen si la ocasión lo permite.

ANTUMI TOASIJÉ. El mito del loco y solitario racista

El nuevo racismo quiere ser democrático y respetable, y, por lo tanto, en primer lugar niega que sea racismo y en segundo lugar, sitúa e identifica a las minorías no como biológicamente inferiores, sino "culturalmente diferentes".

MARTIN BARKER. El nuevo racismo

Font: Módulo 2 El contexto de la discriminación como base del Racismo y la Xenofobia 1 ANEXO VII.
Memoria Final Escuela Intercultural Modulo 1 El contexto de la discriminació...

Davant la necessitat de combatre el racisme i la xenofòbia Brian Anglo (2013) diu que moltes persones i moltes organitzacions consideren que cal combatre el racisme perquè divideix i debilita la classe obrera. L'argumentació que donen és que el racisme presenta la immigració en forma de "els negres", "els moros" o "els gitanos" com a bocs expiatoris que desvien la justa ira dels treballadors autòctons i/o blancs del vertader culpable dels seus mals que és el sistema capitalista. Mentrestant, el combat contra el racisme requereix unes mesures específiques basades en una anàlisi concreta del tipus de racisme que existeix i de les seves interrelacions múltiples amb la resta del sistema capitalista en cada cas i en cada moment. En aquest sentit, Xavier Serrahima

(2012) posa un exemple significatiu dient que quan existeix una situació social conflictiva o potencialment conflictiva el problema fonamental no rau tant a saber veure-la i diagnosticar-la, sinó acarar-la amb coratge i decisió. En la qüestió de la immigració a Catalunya durant molts anys s'ha optat per l'eficaç estratègia de l'estructura, amagant el cap sota terra cada vegada que apareixen brots de rebuig i de discriminació que posen en evidència que el racisme encara està existint a nivells locals. A més, Serrahima (2012) posa de manifest l'abast discursiu que poden tenir certes manifestacions i assenyala que abans que no sigui massa tard, és necessari obrir els ulls a aquelles persones que s'entesten a mantenir-los closos o mirar cap a una altra banda mentre el cultiu de l'odi i la intolerància produeixen molts danys segons Xavier Rius i Sant (2012).

A part d'això, S.O.S Racisme (2016) relaciona la lluita contra el racisme i la xenofòbia amb els drets humans i considera que lluitar contra el racisme és defensar els Drets Humans sobretot el 10 de desembre quan es commemora el Dia Internacional pels Drets Humans. És un dia per reivindicar la defensa dels drets que aquesta declaració universal recull, i que des de SOS Racisme Catalunya defensen i promouen en la lluita contra el racisme. A més a més, Judith Ortero Mañas (2017) explica que el racisme social és un fet inacceptable en la societat catalana. Quan un immigrant pateix una situació de discriminació, té el seu dret de posar una denúncia contra la persona que li ha fet. Un 82% de les denúncies de racisme són per la negació a l'accés a serveis privats, segons l'informe: "L'estat del racisme a Catalunya 2015". També, les dades recollides pel SAID (Servei d'Atenció i Denúncia per Víctimes de Racisme i Xenofòbia) de SOS Racisme, afirmen que cada vegada els conflictes entre veïns augmenta fins al punt d'arribar al 30% dels casos. Per la seva part, la directora de SOS Racisme Catalunya Alba Cuevas (2017) parla de: "un conflicte constant" i considera que la situació a Catalunya és com la resta dels països europeus, i que el racisme és una de les principals formes de vulneració dels drets humans a les fronteres externes, amb el no compliment del dret d'asil, per exemple; i a les fronteres internes, amb identificacions policials per perfil ètnic, discriminació en l'accés a la salut o l'habitatge, etc., tenint en compte que el racisme de les institucions legitima el de l'escala de veïns. Així, el perill de racisme existeix realment, però no és una novetat, però és un conflicte constant i una cosa estructural. No el podem tractar com una simple alerta passatgera i hem de denunciar totes les agressions perquè en qüestió de drets no hi ha vulneració petita. Davant d'aquesta greu situació, Cuevas posa la pregunta següent: Per què no es condemnen declaracions o actuacions que són clarament racistes, siguin els insults que va rebre la jove d'origen indi en un tren o la regidora musulmana: Fatima Taleb de l'Ajuntament de Badalona al carrer?. Potser perquè hi ha greus carències: per una part, es necessita voluntat política per a tirar endavant iniciatives públiques de prevenció i eradicació del racisme. També, considera que és absolutament imprescindible la

protecció efectiva de les persones que han sigut víctimes de racisme davant d'un interrogatori públic, així com un tractament periodístic adequat i ètic d'aquestes informacions. Per l'altra part, al moment de plantejar aquestes qüestions s'ha de ser molt prudent i de no donar veu a tothom per evitar que altres persones insultin o agredeixin ningú sense que hi hagi una reacció immediata. Així com no es pot permetre que alguns representants públics promoguin i incitin a l'odi i al racisme sense denunciar-ho sense embuts. Per això, Cuevas va afegir que s'ha d'admirar i recolzar les persones que han tingut la valentia de denunciar públicament el racisme patit, perquè això no és en absolut fàcil. En l'últim informe sobre el racisme a Catalunya s'ha alertat que quatre de cada 10 persones decideixen no denunciar les discriminacions patides per por o per desconfiança en el sistema. Està clar que el camí és llarg i difícil, però s'ha de recórrer fins i tot a instàncies com el Tribunal Europeu de Drets Humans. A part d'això, és molt necessari ser més agressiu que mai i denunciar cada agressió que es produeixi i evitar posar en perill la construcció d'una societat justa i igualitària.

Najat El Hachimi (2017) afirma que s'hauria de ser més bel·ligerant que mai, i s'hauria de denunciar cada insult, cada agressió i fer-ho, sobretot, sense deixar que l'odi enverina la sang als que no ho sentin. El Hachimi va fer una reflexió sobre quan i com s'ha d'aprendre a detectar tant clarament aquest tipus de reaccions i en qualsevol etapa de la vida s'ha d'entendre el significat ocult darrere d'aquest tipus de frases. A més, no es pot creure que alguna cosa així estigui passant perquè no hi ha cap raó que justifiqui el racisme perquè és pura arbitrietat convinguda i transmesa col·lectivament. A més a més, va qualificar el que està passant de sembrar el dubte en qui és discriminat com un altre mecanisme per perpetuar la seva subordinació assenyalant a les petites dosis de rebuig quotidià que fan recordar que el lloc d'algunes persones està en el marge de la societat on viuen. Com a exemples de situacions de racisme i xenofòbia va exposar que en una botiga et diguin que la roba que venen no la potstocar, que et neguin l'entrada a una discoteca o que en qualsevol moment et puguin requerir la documentació, anant pel carrer, sense justificació només per la teva aparença, que vagis en tren i t'insultin pel teu aspecte físic, que et escupin i et increpin perquè portes el vel. Està clar que les situacions d'aquest racisme subtil són infinites. Una altra cosa que va assenyalar El Hachimi és el racisme explícit que ha viscut la regidora de Badalona Fatima Taleb. Les paraules de "vés al teu país" o "moro de mierda" o fins i tot les agressions físiques que va patir una dona embarassada que portava nicab. També, el comú en ambdós tipus de racisme, el subtil i l'explícit, és que recau sempre en la víctima la responsabilitat de demostrar els atacs soferts. Evidentment, no s'ha d'equivocar-se perquè tot forma part del mateix fenomen, i la sensació generalitzada és que aquest tipus d'actituds racistes estan més

presents que mai i van a més. Així, no es pot imaginar el gran impacte que això provoca en la població.

Per la seva part, Emilio Doménech (2017) explica que segons un informe de les Nacions Unides publicat l'any passat (2016), la Convenció Internacional sobre l'Eliminació de Totes les Formes de Discriminació Racial va arribar a diverses conclusions negatives sobre la protecció a comunitats immigrants a Espanya. Entre elles, que encara no s'hagi aprovat la Llei per a la Igualtat de Tracte i la no Discriminació que està estancada des de 2011 o que la recopilació de dades sobre les persones de grups minoritaris i els immigrants impedeixi fer una anàlisi exhaustiva de la situació socioeconòmica de les minories. Per això, tots els immigrants (siguin marroquins, subsaharians o d'altres nacionalitats) pateixen l'impacte de barreres estructurals que afecten negativament a gaudir plenament dels seus drets a Espanya, incloent en àrees com la participació política, l'educació, l'ocupació i altres aspectes de la vida pública. A nivell racial, Doménech aclareix que el terme “moro” quan es parla de les associacions de Moros i Cristians es nota que està correctament usat, però la seva evolució en el lèxic nacional, per molt que la Reial Acadèmia Espanyola (RAE) no l'inclogui com a tal, ha derivat en paraula ofensiva que s'utilitza per posar en el mateix paquet a qualsevol musulmà, sigui del nord d'Àfrica o de Pakistan o d'un altre país. En aquest sentit, Hilal Tarkou⁶ va demanar en 2014 a la RAE que inclogués l'accepció insultant de la paraula “moro” al diccionari. Per Tarkou, el terme constitueix un insult per a molts ciutadans procedents del nord d'Àfrica i que no es consideri com a tal i es pot generar nombrosos conflictes en el Codi Penal per a casos de discriminació i xenofòbia. Així, en el mateix informe sobre la discriminació racial a Espanya de l'ONU es detallaven 29 motius de preocupació i recomanacions. El Comitè ha observat l'existència d'estereotips negatius respecte a diverses minories en els mitjans de comunicació i les xarxes socials i, precisament, una notícia sobre jihadistes que cobraven ajudes socials es va fer viral després de l'atemptat de Barcelona. Per això, els atemptats de Barcelona de 2017 només han fet que confirmar que les notícies de mentides (Fake news) són una realitat a Espanya i que les xarxes funcionen com a autopista per als missatges més radicals dels islamòfobs.

Realment, com indica clarament Marilda Sueiras (2018), la via penal normalment no és una via satisfactòria per aconseguir justícia o la restitució de drets després que hagin estat vulnerats per part de les administracions públiques. És una de les conclusions a què ha arribat SOS Racisme després de 25 anys de treball i funcionament del seu Servei d'Atenció i Denúncia (SAID) per a les víctimes de racisme i xenofòbia. Així, Sueiras aclareix el posicionament de SOS Racisme sobre el paper de les Administracions Públiques en la lluita contra el racisme i indica que les

---

⁶Advocat i president de l'Associació Watani per a la Llibertat i la Justícia en Reus/Tarragona.

administracions no tenen interès en reformar les lleis i normes per condemnar actes racistes o desenvolupar el sistema de protecció que necessiten les persones que han patit discriminació racial. Així mateix, no tenen intenció de realitzar accions de sensibilització i de prevenció necessàries. En el seu abordatge del tema de racisme i xenofòbia, SOS Racisme intenta realitzar una sèrie d'accions com:

- Acompanyar les persones o col·lectius que han patit discriminació racista en el procés de restitució dels drets vulnerats
- Denunciar jurídicament i públicament les situacions i discriminacions racistes
- Representar legalment i de forma gratuïta en la denúncia penal dels delictes d'odi amb motivació racista.
- Estudiar el racisme a partir dels testimonis i l'experiència, realitzar informes i propostes de treball per a la seva eradicació.
- Fer proposta de Transformació social i política promovent canvis i polítiques públiques per el racisme. P.41

Com a exemple de la discriminació racial a nivell polític, segons l'informe de SOS Racisme (2019):

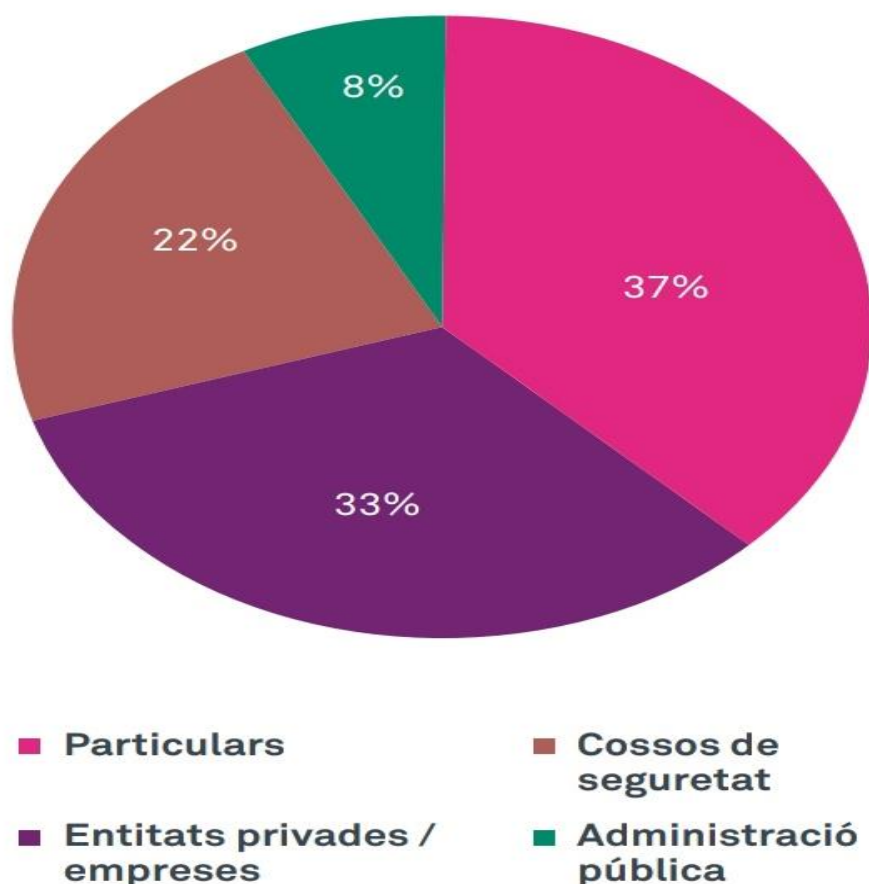
"El 2019 ha sigut un altre "any electoral" i des de SOS Racisme hem seguit amb la nostra tasca d'incidència social i política a través de diferents comunicats, com ara "15 de cada 100 persones que viuen a Catalunya no podran votar" o "Més de la meitat dels barcelonins de nacionalitat estrangera no tenen dret a vot". De cara a les eleccions municipals, s'ha dut a terme una campanya informativa, per tal que el màxim de persones amb possibilitats de ser inscrites al cens electoral fossin informades adequadament del seus drets. També s'ha incidit a les xarxes amb el HT #FrauDemocràtic. A més, s'ha donat suport a la campanya de cessió del vot " P.8.

Així, la participació de les associacions tant autòctones com d'origen immigrant està present en aquesta lluita contra el racisme i la xenofòbia amb l'objectiu de promoure la mobilització social contra racisme i xenofòbia i desenvolupar estratègies conjuntes i encarar la lluita antiracista, influir sobre l'opinió pública i transformar les polítiques i lleis racistes.

En l'informe realitzat per l'Ajuntament de Barcelona (2020), Barcelona es considera com una ciutat de drets i de compromís per desenvolupar polítiques municipals des de l'enfocament de drets. Aquest enfocament que està basat sobre els drets humans (EBDH) desenvolupat per les Nacions Unides en el marc conceptual que considera el respecte i la protecció de drets humans com la base per aconseguir i fer possible un desenvolupament humà sostenible. Tenint tot això en compte, l'Ajuntament de Barcelona, des de fa anys, va tenir un compromís pioner amb la defensa dels drets de la ciutadania i va crear en 1992 el *Comissionat per a la Defensa dels Drets Civils*, en 1995, la *Regidoria de Drets Civils*, en 1998 es va posar en marxa *l'Oficina per la No Discriminació (OND)* que va rebre un impuls com a sistema de prevenció i garantia de drets humans a través de l'aprovació de la Mesura de govern "*l'Oficina per la No Discriminació*" en 2017. En el mateix any, diverses entitats que treballen el tema de la no discriminació a la ciutat es van decidir coordinar accions en diversos àmbits i van crear la *Taula d'Entitats amb Servei*

d'Atenció a Victimes de Discriminació amb l'objectiu de desenvolupar una estratègia que permetés conèixer, atendre i solucionar les situacions de vulneracions de drets dels ciutadans que es troben a Barcelona i en 2018, a través d'aquesta taula d'entitats, es va néixer l'Observatori de les Discriminacions a Barcelona. En aquest àmbit, segons l'informe de l'Ajuntament de Barcelona (2020:11-12), hi ha diverses normes municipals com ara la Llei 22/1998, de la Carta municipal de Barcelona, en què es proclama que *“l'Ajuntament de Barcelona ha de vetllar perquè a la ciutat no es produeixin conductes discriminatòries negatives per raó de raça, religió, color, ascendència, edat, gènere, sexe, discapacitat o lloc de naixement”*. A més, l'Ordenança de l'Ajuntament de Barcelona del 2005 en relació a les mesures per fomentar i garantir la convivència ciutadana en l'espai públic prohibeix les pràctiques discriminatòries de contingut xenòfob, racista, sexista, homòfob, o de qualsevol altra condició o circumstància personal, econòmica o social, especialment que s'adrecin als col·lectius més vulnerables i multa amb fins a 3.000 euros aquest tipus de conductes discriminatòries. Pel que fa a l'àmbit autonòmic i municipal a Barcelona i a tota Catalunya, hi ha altres normatives que prohibeixen la discriminació i garanteixen la igualtat entre persones.

Gràfic 4. Discriminació per racisme i xenofòbia 2019.

Font: Elaboració a partir de l'Informe de l'Observatori de les Discriminacions a Barcelona 2019. P.40.

Taula 5. Discriminació per racisme i xenofòbia 2019.

Racialització i origen ètnic / nacional	148
Persones magrebines o àrabs	43
Persones negres	26
Persones d'Amèrica llatina / trets aborígens	20
Persones d'ètnia gitana	10
Persones del sud-est asiàtic	3
Altres	4
No consta	42

Font: Elaboració a partir de Informe de l'Observatori de les Discriminacions a Barcelona 2019. P.40.

Manifest de l'associació Stop als Fenòmens Islamòfobs (SAFI) i SOS Racisme 2019:

Des de l'associació Stop als Fenòmens Islamòfobs (SAFI) i SOS Racisme Catalunya volem manifestar la nostra profunda condemna a les paraules del Conseller d'Educació de la Generalitat de Catalunya, Josep Bargalló, aparegudes últimament en diferents mitjans de comunicació en relació amb l'ensenyament de l'educació religiosa a les escoles públiques i concertades. Considerem que aquestes afirmacions són islamòfobes independentment del context en el qual s'hagin pronunciat. I ens sembla molt greu que es presenti l'islam com quelcom incompatible, i fins i tot, contrari a la identitat catalana. La Catalunya actual és plural i aquesta pluralitat en tota mena d'aspectes contribueix a la riquesa de la societat. Els musulmans i musulmanes ja formen part de la societat catalana i contribueixen a la seva identitat actual i futura sense necessitat de renunciar a les seves conviccions religioses. Els discursos que neguen a una part de la societat formar part del conjunt, en aquest cas per la seva identitat religiosa, són discriminatoris. Igualment, ens sembla indignant que s'insinuï que les persones que impartirien les hipotètiques classes de religió islàmica donarien suport (o promourien) el terrorisme.

D'altra banda, les declaracions del Conseller posen sobre la taula un cop més un debat que és necessari afrontar i que fa massa que es posposa: el de la religió a les aules i, en concret, la religió islàmica. El dret a rebre educació religiosa islàmica va ser reconegut fa més de 25 anys (als acords de Cooperació entre l'Estat i algunes confessions religioses signats el 1992) però mai s'ha aplicat a Catalunya. Podem debatre si aquest ha de ser el model d'educació religiosa a les aules o ha de ser un altre, però no podem seguir en una situació en que uns drets reconeguts en l'ordenament legal són sistemàticament ignorats per l'administració. El Departament d'Educació fa anys que ha rebut demandes per part de famílies sol·licitant educació religiosa islàmica i no hi ha hagut voluntat política per donar una resposta, arrossegant, així, un debat que s'hauria pogut resoldre fa temps. Això és en si mateix discriminatori i islamòfob. Especialment en un país on es mantenen amplis privilegis per a altres col·lectius, amb nombrosos centres educatius confessionals que reben concert econòmic i on tot just ara s'està debatent retirar al concert a aquells que segreguen per raó de gènere.

En una Catalunya laica, plural i democràtica el futur model d'educació religiosa ha de vetllar per l'equitat en el tracte entre tota la ciutadania amb les seves adscripcions confessionals o no, i per la garantia del dret a la llibertat religiosa i de culte. Al marge del debat que es pugui tenir entre una assignatura de "cultura religiosa" o "d'educació confessional", cal en primer lloc respectar els drets. Per tot això, exigim una rectificació al Conseller d'Educació Josep Bargalló.

Igualment, instem al govern a respectar els drets reconeguts a totes les confessions religioses i a repensar el model d'educació religiosa, respectant els drets, i construint un model des de la laïcitat i amb la participació de tots els agents implicats entre ells; la comunitat educativa, les famílies, així com les entitats, especialment les que treballen en la defensa dels DDHH.

Font: SOS Racismewww.sosracisme.org. Portada. P. 4.

IV- EL TERCER CAPÍTOL: LES ASSOCIACIONS MARROQUINES A CATALUNYA I LA MEDIACIÓ INTERCULTURAL, SANITÀRIA I JUDICIAL.

4.1. INTRODUCCIÓ.

La mediació és molt coneguda com una practica voluntaria per resoldre conflictes en els quals la intervenció d'una persona o un equip de persones imparcials és necessària per ajudar a dialogar i a arribar a acords entre les parts que estan implicades en un conflicte civil o penal. Aquesta intervenció i el paper que té la persona mediadora es diferencia de la de l'àrbitre pel fet de que les dues parts accepten la decisió d'una tercera persona. En canvi, la persona que juga el rol de mediador és un professional imparcial i neutral que no té la capacitat de decidir per les parts, però la seva funció té com a objectiu afavorir les vies de comunicació entre les parts i intentar ajudar-les a arribar a acords i solucions consensuades. Per això, la mediació es considera com un recurs a l'abast de persones, que actua com a pont, per tal de facilitar les relacions, fomentar la comunicació i promoure la integració entre persones o grups, pertanyents a una o diverses cultures. Aquest procés és realitza per una persona, grup o institució, de manera imparcial, a través d'una metodologia i funcions determinades segons Susana Obanos Goñi i Cristina Pardo Bailo (2012) que indiquen, des d'un punt de vista històric, que allà on s'han relacionat persones i grups amb idiomes, religions, costums, estructures organitzatives i codis diferenciats, ha sorgit sempre la necessitat d'una persona intèrpret o traductora. En altres èpoques van ser moltes les persones que van exercir rols d'intermediació cultural i traducció: professionals de l'administració, religiosos, comerciants o líders nadius. En l'actualitat, en el món contemporani, la intermediació cultural i lingüística s'ha anat formalitzant i perfilant com una modalitat més en l'ampli camp de la mediació a nivell sanitari i judicial. Partint d'aquest punt de mediació intercultural, sanitària i judicial a Catalunya, val la pena reflexionar sobre el seu procés de creació, de coneixement i de contingut propi i la seva rellevància en relació al treball i l'interès de les associacions de ciutadans d'origen immigrant sobretot els marroquins. Per tal d'abordar la naturalesa de la mediació cal conèixer el significat dels conceptes de mediació que tenen relació amb la cultura, situacions de multiculturalitat, salut i mediació judicial. En aquest apartat cal fer una anàlisi del terme mediació i conceptualitzar la teòrica de la mediació tan a nivell intercultural com sanitari i judicial no com una eina únicament necessària davant la presència del col·lectiu d'immigrants estrangers en la societat catalana, sinó com l'instrument que permet la convivència de múltiples cultures en l'àmbit social. Així, Andalucía Acoge (2002) defineix la mediació com un servei d'intermediari en situacions en què no hi ha conflicte, sinó més aviat dificultat de comunicació. És també una

intervenció destinada a posar d'acord, conciliar o reconciliar persones, o parts. Hi ha tres tipus de mediació:

- 1) La mediació “preventiva” és la que consisteix a facilitar la comunicació i la comprensió entre persones amb codis culturals diferents.
- 2) La mediació “rehabilitadora” és la que intervé en la resolució de conflictes de valors, entre els immigrants i la societat d'acollida, o en el si de les pròpies famílies immigrants.
- 3) La mediació “creativa” consisteix en un procés de transformació de les normes, o més aviat de creació de noves normes, noves accions basades en unes noves relacions entre les parts.

4.2. LA MEDIACIÓ INTERCULTURAL.

“La médiation interculturelle désigne l’ensemble des activités qui tendent à établir des liens entre des individus ou des groupes appartenant à des cultures différentes”
(Salhab, M. en Llevot, N. 2002:127)

“Si hay personas, que contienen una alma sin fronteras, una esparcida frente de mundiales cabellos, cubierta de horezontes, barcos y cordilleras con arena y con nieve, tu eres una de aquellas”. Miguel Hernández (Poema, 1937).

La mediació intercultural és bastant recent en Catalunya en comparació amb altres països europeus i encara en els nostres dies es tracta d'un servei que no està del tot definit, ni regularitzat professionalment. Però, que és el que s'entén de la mediació intercultural a Catalunya?

La mediació intercultural segons Giménez Romero (1997) es defineix com una modalitat d'intervenció de terceres parts orientada cap a la consecució del reconeixement de l'altre i l'acostament de les parts, la comunicació i la comprensió mútua, l'aprenentatge i el desenvolupament de la convivència, la regulació de conflictes i l'adequació institucional entre actors socials o institucionals etnoculturalment diferenciats. Així, la mediació intercultural sembla ser el pont que vehicula la comunicació entre dues parts amb la intervenció d'una tercera persona. Davant tot això, el mediador fa intervencions, construeix un llenguatge comú entre les parts, desplega un paper actiu i delicat per al qual la formació adquireix un valor fonamental. El mediador intercultural facilita la comunicació i la relació terapèutica, per tal de neutralitzar les diferències en la qualitat assistencial als grups culturalment diferents del nostre medi. El treball del mediador intercultural és complex i requereix coneixements i habilitats específics. Que la mediació intercultural encara no sigui reconeguda com una professió vol dir que la figura del

mediador està sotmesa a una sèrie de desafiaments que fa a la seva pròpia actuació i la seva adaptació al sistema intercultural. En relació a aquesta visió que té Giménez (1997) sobre la mediació intercultural es nota que l'autor defensa una concepció més àmplia que no es limita a la resolució de conflictes, sinó a millorar les relacions humanes entre els grups culturalment diferents. D'aquesta manera, segons l'autor, s'aconsegueix prevenir els conflictes i establir una comunicació i una interacció millors. Per això, la mediació intercultural és molt similar a la mediació comunitària perquè les metodologies tenen molts punts en comú, però els seus objectius i alguns dels seus fonaments són diferents. A més a més, la mediació intercultural sorgeix d'una necessitat fonamental: a) El mediador intercultural és un traductor o un intèrpret format tècnicament per facilitar i fer possible la comunicació i les relacions entre les persones de diferents cultures, b) El mediador intercultural ajuda a compensar les possibles desigualtats del més feble dins el marc social actual, c) El mediador intercultural treballa la revalorització i el reconeixement, ajudant a millorar aquelles relacions interètniques marcades pel desconeixement, el rebuig, la discriminació, els prejudicis, etc. Així, els objectius de la mediació intercultural, segons Bush i Folger (1994), són:

- a) Lluitar contra l'exclusió social: Al país on es troben les persones immigrants hi ha un context nou de comunicacions, nous codis, nous quadres de referències. Per aquestes raons, i per no ser exclosos, necessiten ajuda per interpretar els seus propis comportaments segons altres lògiques, dictades per l'entramat social en què es troben.
- b) Compensar de possibles desigualtats: que es pot aconseguir mitjançant el reconeixement de l'existència de diferències ètniques i del reconeixement de les formes de desigualtat relacionades amb aquestes diferències.
- c) Reduir el pes d'estereotips i prejudicis culturals.

En la mateixa línia va Margalit Cohen-Emerique (1997) i assenyala que la mediació serveix d'intermediari en situacions en què hi ha dificultat de comunicació més que conflicte. A més, a través de la intervenció de la mediació es posa fi a un conflicte i les parts es posen d'acord i es reconcilien entre ells. Llavors, la mediació té la funció de mitjancer i d'aconseguir una millor comunicació i permet actuar en situacions de conflicte on el mediador marca les pautes d'entesa i de comprensió perquè siguin les parts les que trobin les solucions a aquest conflicte. Així, segons Cohen-Emerique, la mediació facilita la funció de canvi social i de transformació que ha de produir-se amb el compromís i la implicació de la societat en el seu conjunt. També, en el marc de la intervenció social, la mediació es considera com a eina de gran utilitat que permet establir vies de comunicació i ponts per al diàleg entre persones i com a procés d'intercanvi que permet influir recíprocament mitjançant la comunicació.

La mediació intercultural en els darrers anys segons Marta Comas (2000), ha esdevingut una pràctica cada cop més present en serveis i institucions de Catalunya com escoles, centres de serveis socials, centres de salut, serveis jurídics, etc. Tot i que la necessitat és creixent, la pràctica de la mediació intercultural és força recent i plena d'interrogants. Per això, diferents treballs, alguns de caràcter més conceptual, altres de caràcter més aplicat, s'han anat desenvolupant el tema de la mediació intercultural a nivell de Catalunya com a mètode de resolució de les dificultats de comunicació, d'interculturalitat i dels problemes de conflictes entre persones i sobretot les diferents etapes que transcorren fins que un conflicte arriba a la via judicial, com a última i única forma de resolució, tenint en compte d'una banda l'experiència existent sobre la mediació en l'àmbit familiar, i per una altra la recent entrada en vigor, al juliol de 2009, de la Llei de Mediació en l'àmbit del Dret Privat de Catalunya (Llibre Blanc de la Mediació a Catalunya (2010: 830). El terme mediació ha estat aplicat en un ampli context tant a diferents camps de treball (psicologia, pedagogia, treball social) com a àmbits d'intervenció (jurídic, administratiu, educatiu, social, sanitari). Per aquest motiu, cal identificar el concepte en l'àmbit social d'intervenció amb la població immigrant. La interculturalitat com assenyala Llevot (2004) té un aspecte aplicat al desenvolupament de la mediació cultural: el contacte entre persones de cultures diferents pot ocasionar conflictes i incomprensions per raó del desconeixement mutu, l'absència de respecte i de intolerància. La mediació intercultural es considera com un element important de la integració a diferents nivells: presa de consciència per part de les minories ètniques dels valors i dels costums del país d'acollida, prevenció o solució dels conflictes provocats per les diferències culturals i modificació de les actituds dels agents de la societat majoritària, que, constantment, es veuen obligats a qüestionar i reformular la seva pràctica.

Francisco Javier García Castaño i Cristina Barragán Ruiz-Matas (2004) expliquen que en els últims anys ha sorgit a Espanya la idea que una bona part dels anomenats conflictes per relacions interculturals han de ser tractats des de la perspectiva de la mediació. Generalment, aquest tipus de conflictes caracteritzats per la diversitat cultural s'identifiquen únicament amb aquells motivats per la presència d'immigrants estrangers entre "*nosaltres*", aplicant-se en aquest cas el terme "mediació intercultural" per referir a aquesta estratègia d'aproximació als conflictes interculturals. Al costat d'aquesta idea de l'ús de la mediació ha sorgit la figura del "mediador/a intercultural" com un element clau i necessari per dur a terme aquest tipus d'intervenció social. Resulta curiós constatar que l'aparició d'aquesta nova figura social ha estat lligada al creixement de la presència de població immigrant. En aquest context s'ha de tenir en compte la pràctica de la mediació intercultural no com una eina únicament necessària davant la presència d'immigrants estrangers en la societat espanyola, sinó com l'instrument que permet la convivència de múltiples cultures en

l'àmbit social. Per això és necessari desvincular la mediació de la immigració, obrint-la al camp de la diversitat cultural i permetent una millor comprensió dels processos de construcció social que estan tenint lloc en l'actualitat a tot el planeta. Tenint tot això en compte, es pot entendre que la mediació intercultural és necessària en tots i cadascun dels moments de la vida quotidiana de les persones en qualsevol part del món. Les relacions entre generacions, entre sexes, entre classes socials, totes elles poden ser caracteritzades com interculturals ja que les claus organitzatives del món que utilitzen les persones de cadascú d'aquests grups és única pel grup i l'individu, i pot ser font de conflicte i de manca de satisfacció en les relacions socials. Per això, s'ha de desterrar aquestes maneres d'entendre la diversitat com aquelles que acaben permetent la distinció, la distància, la diferència, que són disfresses de la igualtat. Així, la mediació pot ser considerada com una tècnica o forma d'actuar (De Diego i Guillén, 2006) que pot tractar conflictes i situacions en diferents centres educatius, centres de salut, etc. La mediació s'inspira en la promoció de la cultura de la pau i contempla la prevenció, la resolució dels conflictes que es produeixen en les relacions interpersonals (Ury, 2005). La mediació, en general, ha estat molt útil en múltiples contextos i per a la solució de diferents problemàtiques, així com per gestionar conflictes en diversos àmbits (Villagrassa, 2004; Wall et al., 2001). De fet, és un fenomen emergent encara i amb una experiència recent (Armadans, 2009) que assenyala que normalment la mediació està considerada com *“Un procediment no jurisdiccional de caràcter voluntari i confidencial que s'adreça a facilitar la comunicació entre les persones, grups de persones o entitats perquè gestionin per elles mateixes una solució dels conflictes que els afectin, amb l'assistència d'una persona mediatadora de forma imparcial i neutral”* P.585.

Segons Roser Solà-Morales (2006) una de les eines fonamentals que les administracions locals han posat en funcionament per facilitar l'accés de la població nouvinguda als diferents recursos del municipi són els serveis de traducció o de mediació. Aquests serveis presenten fórmules molt diverses en cada ajuntament o consell comarcal, en funció del criteri dels responsables tècnics i polítics, de les necessitats i característiques de la població que hi ha al territori, del funcionament de la resta de serveis de l'Administració i dels mateixos mediadors o traductors. La mediació és l'alternativa per a la resolució de conflictes que tendeix ponts entre els que estan distants, permet l'acostament entre les persones separades per causa del problema i brinda la possibilitat de suportar les circumstàncies amb solucions que beneficien a tots. La mediació involucra les persones, les compromet des d'allò personal on descobreixen recursos com l'autonomia i l'autodeterminació, la empàtica, la interacció i la convivència amb el seu entorn, ja sigui laboral, familiar, social o de simples relacions quotidianes. La mediació, com a instrument social, té un efecte educatiu en la relació entre les parts, el seu resultat transformatiu determina que les

persones surtin diferents després del procés de la mediació, més enllà de l'acord a què puguin arribar. Així, Roser Solà-Morales afegeix que l'arribada de nous ciutadans a Catalunya ha generat noves necessitats als serveis públics. D'un costat, la diversitat de procedències ha fet que els serveis de traducció i interpretació existents hagin hagut d'incorporar noves llengües per garantir la comunicació amb els nouvinguts. De l'altra, s'han creat nous serveis d'interpretació i mediació intercultural vinculats a les àrees d'acolliment i als serveis socials, que, a més de les llengües presents als estudis universitaris de traducció i interpretació, han hagut de donar resposta a les llengües de la nova immigració, com són l'amazic, l'urdú o el wòlof, entre d'altres.. Així, es pot trobar que hi ha serveis de mediació intercultural, agents d'acollida, traductors, integradors i comunicadors interculturals, etc. Tot i que els noms siguin diferents, tots els serveis coincideixen en la funció d'interpretació, entesa com l'activitat de fer d'intermediari entre persones de diferents cultures i que parlen llengües diferents.

El Servei de Mediació Intercultural a Barcelona segons l'Ajuntament de Barcelona (2010) està orientat al suport de persones, famílies i professionals, així com al foment de relacions veïnals i comunitàries de convivència en contextos de diversitat cultural. El Servei Municipal de Mediació Intercultural (SMMI) té com a objectiu proveir recursos als professionals municipals i a la ciutadania (tant a les persones autòctones com a les immigrades) per facilitar-los la comunicació, el diàleg i la convivència intercultural, prevenint o resolent aquells elements de conflicte que es puguin donar en les relacions entre els ciutadans. Els objectius generals del servei són:

- a) facilitar l'acollida de la població immigrada des dels serveis municipals, possibilitar processos d'adequació de l'atenció social a les necessitats i particularitats de la població nouvinguda.
- b) promoure el diàleg entre persones i grups d'origen sociocultural divers, i mitjançar en els conflictes i dificultats derivats de la integració de la diversitat.

Segons Maria Munné, et al. (2011) la mediació intercultural és un fenomen força recent que va emergir com a conseqüència de l'arribada massiva de persones d'altres països en els últims anys. Es tracta d'una professió no del tot definida ni regularitzada professionalment; tot i que la figura del mediador intercultural ja apareix reconeguda en certes normes jurídiques, com el Reial Decret 638/2000, de l'11 de maig. La mediació intercultural sol estar relacionada amb l'àmbit social: salut, educació i treball social. La mediació intercultural sorgeix d'una necessitat fonamental: la comprensió entre persones que no parlen la mateixa llengua ni comparteixen els trets culturals. El mediador intercultural és un traductor i un intèrpret que facilita i fa possible la comunicació entre les persones. El mediador intercultural en l'àmbit comunitari i ciutadà a Catalunya no abandona l'objectiu inicial de la integració que és evitar l'exclusió social. Així, el mediador intercultural

ajuda a compensar les possibles desigualtats del més feble dins el marc social actual. Per això, a diferència de la mediació comunitària o ciutadana, la recerca de la imparcialitat i de la confidencialitat no són objectius de l'activitat del mediador intercultural. La confidencialitat depèn de l'entorn en què es desenvolupa la mediació intercultural però no del procés en si. Els punts en comú amb la mediació comunitària i ciutadana són els fonaments i les metodologies per apropar postures. En relació al tema de nivell de formació que tenen els mediadors Maria Munné, et al. (2011) indiquen que al llarg d'aquests últims anys, a part d'una nova activitat econòmica, s'ha creat una nova professió o, si més no, aquesta ha vist incrementar els seus efectius de manera important. El nombre de mediadors que actuen en el món local de l'àmbit comunitari i intercultural en un total de dos-cents vint, d'entre els quals, cent noranta-cinc es dediquen professionalment a temps parcial o a temps complet a la mediació, i la resta té un caràcter voluntari. A més, es tracta d'un col·lectiu especialment preparat des del punt de vista acadèmic, ja que més del 80% ha cursat estudis universitaris. Aquesta formació de base contrasta, però, amb el grau d'especialització en tècniques de mediació, ja que només la meitat dels mediadors professionals ha completat la seva formació amb un màster o postgrau en mediació.

Taula 6: Nivell de formació dels mediadors per tipus de mediació a Catalunya 2011.

	Mediadores comunitarios		Mediadores interculturales		Total	
Mediadores con màster o postgrado en mediación	94	58,0 %	2	6,1%	96	49,2%
Mediadores con curso en mediación	52	32,1%	24	72,7%	76	39,0%
Mediadores sin formació en mediación	16	9,9%	7	21,2%	23	11,8%
Total	162		33		195	

Font: Elaboració pròpia; Munné et al (Coord) 2011. P.396

El punt d'interès, segons Maria Munné, et al. (2011) de tots els debats sobre el concepte de mediació és un terme relativament nou i que pateix de consens sobre el terme i de definició del perfil professional. Davant d'això es va reclamar la importància de construir un context apropiat

perquè la mediació es realitzi en condicions òptimes, d'una banda, partint d'una formulació de les seves bases des d'un discurs ben articulat que orienti els seus objectius en funció de la qualitat del treball, deixant de banda nocions com la rendibilitat econòmica o l'atracció de visitants. D'altra banda, reconeixent el mediador com a figura clau per generar contextos d'aprenentatge amb públics en el marc de la institució i oferint unes condicions dignes de treball que passin no només per un sou adequat, sinó també per una jornada completa que tingui caràcter estable. Per aconseguir això es va parlar de la necessitat de pensar en noves estructures de treball que integrin el mediador al llarg de tot el procés expositiu, dotant d'hores formatives per realitzar-la. Actualment s'ha diferenciat la mediació intercultural, que incorpora tècniques de resolució de conflictes, de la feina de traducció i interpretació a partir de la Llei 15/2009, del 22 de juliol, de mediació en l'àmbit del dret privat (DOGC núm. 5432-30/07/2009), els conflictes comunitaris de caire privat disposen d'un nou recurs de mediació; el Centre de Mediació del Dret Privat. Una mutació cultural de primer ordre, que atorga nou significat als vincles socials establerts i desafia les antigues formes de construir les identitats personals i col·lectives i que implica un dels principals reptes per a la integració i cohesió de la societat.

En aquesta línia van Núria Llevot i Jordi Garreta (2013) indicant que aquesta sol realitzar-se entre persones que es tenen confiança, en condicions de solidaritat i que no acostuma a traspassar els límits del que és personal/familiar o del boca a boca. Així, s'observa que, en els moments inicials de l'arribada d'algun immigrant, les amistats i la família són les baules primaris, els que generalment li faciliten l'habitatge de manera provisional i li serveixen d'interprets. El col·lectiu d'ajuda i de mediació, depenent de les situacions concretes, de la comunitat local o regional d'origen, d'associacions nacionals, de xarxes informals de relacions i d'altres instàncies que intercanvien, recursos i oportunitats. La mediació intercultural ha anat sorgint a Espanya davant la realitat social pluricultural i transcultural amb la qual s'ha anat trobant. En el seu desenvolupament es pot distingir tres etapes (Richarte i Díe 2008), a les que s'afegeix una quarta:

- a) Una primera etapa, d'origen o gènesi, que va de 1994 a 1997, en què la mediació intercultural sorgeix com a pràctica en produir intervencions entre persones de diferents cultures (especialment entre persones pertanyents a minories ètniques i persones d'altres països), gairebé de forma espontània i perquè la realitat afluent la va exigint.
- b) Una segona etapa, de desplegament o desenvolupament, que se situa entre els anys 1998 i 2002, quan la pràctica realitzada i l'experiència acumulada en temes de mediació intercultural comença a ser abundant i significativa i es comença a fer un estudi, potser més teòric del que realment havia d'haver estat, de la situació; es creen més projectes de mediació intercultural; es forma el Grup Triangle (federació de diverses entitats que

treballen temes de mediació entre cultures); les universitats comencen a incloure en els seus programes, cursos i postgraus l'especialitat de mediació intercultural; i es realitza el Primer Congrés Internacional de Mediació Intercultural.

- c) L'etapa del boom o expansió, que se situa entre els anys 2003 i 2007. En aquesta tercera etapa es dóna una proliferació de programes municipals de mediació intercultural, es dissenyen els plans d'integració social en matèria d'immigració i sorgeix la figura de l'agent de mediació intercultural en gairebé totes les comunitats autònomes. Sembla que el desplegament d'aquesta disciplina és ja imparable i s'insisteix que sigui reconeguda com a professió.
- d) L'etapa de retrocés, que se situa entre 2008 i 2012. Tot i el temps transcorregut des dels primers programes de mediació, aquesta continua en una situació de precarietat i de gran diversitat pel que fa a entitats o institucions que es dediquen a aquest camp i pel que fa a formes d'entendre la pràctica professional per part de tots els implicats. Això es tradueix en l'absència d'una qualificació professional consensuada i reconeguda, al que s'afegeix una formació inadequada dels mediadors. A més, a causa de la crisi econòmica general, es retallen i es tanquen els programes i les subvencions dedicades a la mediació i a la participació de mediadors en projectes europeus transnacionals.

A nivell d'interès per la mediació dels representants d'associacions de persones d'origen africà de Catalunya, Comunitat Valenciana i Navarra, tal com indiquen Garreta i Llevot (2013) es pot trobar que una de les seves activitats més habituals és la mediació intercultural; concretament el 43,2% afirma que porta a terme projectes de mediació de manera espontània. Al mateix temps, es nota que la mediació es desenvolupa més en les associacions que s'han anomenat "voluntaristes reticulars" (60,5%) i en les "professionalitzades" (45,5%), ja que es tracta de les associacions amb més projecció exterior, mentre que es redueix entre les "voluntaristes de base" (37,9%) i les "voluntaristes estructurades" (38,6%). Així, per a les dones, la mediació intercultural té un significat especial, ja que té relació amb la inserció laboral de la dona per trencar les tradicions pròpies del seu gènere atribuïdes, habitualment, a la religió musulmana que "endarrereix l'emancipació femenina". Per això, tant el model de mediodora com el de treballadora (amb cert estatus dins el col·lectiu minoritari) seria un referent vàlid per a altres dones musulmanes, ja que, sovint, les seves opcions són limitades perquè es queden a casa o només troben feina en el servei domèstic. Així, s'observa l'existència d'un fenomen anomenat la "feminització de la mediació", també s'observa l'increment del nombre de dones mediodores. La mediació contribuiria a l'apoderament de la dona davant els homes i davant la resta de la societat (Moncusí i Albert 2013), constituint-se, doncs, el naixement d'una categoria d'estrangeres dinàmiques i fortament

integrades. Un altre tema de debat al voltant de la mediació intercultural és respecte a si la procedència o adscripció ètnica del mediador hauria de ser decisiva per a la seva contractació; és a dir, si hauria de pertànyer a la comunitat minoritària en la qual ha d'intervenir. En aquest sentit, la seva interculturalitat i la seva capacitat per fer-la servir són vistes com a condició fonamental d'un mediador intercultural, que comptaria amb un estatus d'expert que no comparteix cap altre agent social. Un mediador, qualsevol que sigui la seva condició i la confiança de la qual es beneficia dins d'una comunitat d'immigrants i de la seva neutralitat, ha d'haver experimentat la interculturalitat personalment. Les experiències interculturals i/o les pròpies experiències d'aculturació el porten a construir una identitat culturalment mestissa, producte de negociacions anteriors i exteriors, tant amb si mateix com amb el seu entorn familiar i social. Aquest procés es considera important perquè es pugui realitzar una correcta mediació intercultural, la contractació també hauria de dependre de la procedència dels destinataris, definida pels mateixos mitjançant binomis oposats: ciutat-camp o àrab-imazighen. La clau diferenciadora no seria etnocultural sinó socioeconòmica. Les ciutats estan sotmeses a un important procés de transformació social sota l'influx de la modernització de les relacions de treball i de les condicions de vida; mentre les zones rurals mantenen bona part de les estructures tradicionals de producció i de relació social.

A més, Garreta i Llevot (2013) assenyalen que els mediadors menyspreen la pura traducció lingüística, que és l'únic que l'Administració té en compte: els problemes de comunicació es redueixen a l'idioma i es resolen amb traductors, la qual cosa als mediadors els sembla una desviació ja que, en la majoria de les ocasions, el que es necessita són intèrprets culturals, més que lingüístics, que ajudin a comprendre el punt de vista de l'altre i a afavorir el diàleg, la negociació i la presa de decisions. No obstant això, la majoria de mediadors entenen que la traducció forma part de les seves atribucions encara que amb la part negativa que restringeix les seves imatges a la d'un actor amb participació molt puntual. A més, per tenir una idea de la distribució geogràfica dels mediadors tal com assenyala Núria Llevot (2004) la majoria d'ells són més presents a les poblacions de les rodalies de Barcelona i de Girona (fet relacionat amb la presència de la població d'orígens immigrants; com també és on sembla que hi ha més sensibilització en les institucions escolars), tot i que també apareixen en altres indrets. Es pot dir que en moltes comarques encara no es troben els mediadors, però un possible indicador que en el futur hi podrien ser és l'interès que tenen els ajuntaments, els consells comarcals, les associacions d'immigrants i gitanos, etc. per la mediació i el desenvolupament de projectes en aquesta línia. Respecte al coneixement de les dues llengües oficials de Catalunya, el català i el castellà, tots les entenen, però poc més de la quarta part parla el català i hi ha alguns que el barregen amb el castellà, en canvi, tota la resta s'expressa en castellà i hi ha algun que se li escapa alguna paraula

en àrab i en francès. En aquest punt, cal dir al seu favor que els d'origen immigrant coneixen altres idiomes, com ara el francès i/o l'anglès i, per descomptat, dominen la llengua o fins i tot llengües del país d'origen. També entenen altres llengües dels grups ètnics més propers al seu col·lectiu. Per concretar més, els mediadors magribins dominen l'àrab i, en algun cas, sobretot si són propers a una zona rural, també el berber. Per la seva part, Coyer Gilbert (2014) posa de manifest que qualsevol enfocament afavorit la idea de mediació és fonamental per a qualsevol enfocament intercultural en psiquiatria. Els mediadors no només reintrodueixen formes de fer i interpretacions específiques de determinades cultures, sinó que també donen suport a l'articulació essencial de l'entorn social o familiar dels pacients.

En altres experiències, que tenen relació amb els mediadors i competències interculturals, tal com relaten Práxedes Muñoz Sánchez i Almudena Iniesta Martínez (2016) es constata que la definició del mediador intercultural s'inclou en la perspectiva de la identitat cultural i l'educació intercultural. Els seus intervencions es fan en espais amb realitats multiculturals, però amb una diferència important, equiparant la interculturalitat etnogènesi immigrant contra la dels nadius, o en paraules de Gunther Dietz (2003:174): (*“sentit comú” hegemònic imposat per la societat majoritària d'institucions, però interioritzada com una mena de compromís o “arranjament” per part de grups minoritaris*). El procés intercultural està immers en una hegemonia de la competència cultural existent en la comunitat de l'amfitrió / acollida o la majoria, que tendeix a diluir o fer invisibles les autenticitats de les cultures, i es crea com una hibridació cultural. Així es construeix una identitat de resistència que és una *“hibridació cultural”*, on conflueixen tots els factors *“intraculturals” “extraculturals”* segons García Canclini (1989). El mediador es percep com una persona activa en el procés de la integració de la cultura migratòria o minoritària: és una persona sensible i preocupada per l'amenaça de l'assimilació cultural, en la majoria dels casos, que crea processos d'etnogènesi cultural de resistència en hibridació cultural (Muñoz, 2014). Per això, en aquest àmbit de la multiculturalitat, cal recontextualitzar tot el que s'escolta, el que s'observa i els processos i competències culturals que es poden experimentar.

Maite Ruiz Aquerreta (2017) explica que els anys 90 la mediació a Espanya estava lligada al món de l'assegurança. Des d'aleshores han passat més de 20 anys en què ha anat creixent, sobretot en els 10 últims anys, la curiositat primer i un veritable interès després, tant en el món del dret com en el del ciutadà comú. Hi ha dades objectives que corroboren que la mediació a Espanya és un mètode de resolució de conflictes extrajudicial a l'alça. A més a més, es nota que en diferents àmbits sorgeixen assumptes que requereixen una solució més àgil, ràpida i adaptada a les necessitats de les persones immerses en ells. És en l'àmbit de la família, ja siguin divorcis, herències o conflictes de diversa índole, on s'ha desenvolupat amb més solvència la mediació i té

molt sentit que sigui el mètode més apropiat per resoldre les seves diferències. Tots aquests exemples, segons Ruiz Aquerreta, es fan pensar que la societat necessita canvis i noves solucions per als nous temps. Potser amb la mediació on el ciutadà troba una oportunitat per resoldre el seu assumpte de manera pacífica i consensuada. Potser, també, que la mediació sigui el procés que li ofereix la solució adaptada realment a les seves necessitats i desitjos. El legislador és conscient d'aquests canvis, de les noves necessitats socials i que de vegades, els mecanismes tradicionals de trobar solucions no són els més idonis i no reuneixen les condicions en què el ciutadà pot trobar el que busca. Cal el seu compromís i el seu esforç per impulsar el coneixement dels ciutadans i facilitar l'accés a aquest model de solució extrajudicial de resolució de conflictes. En definitiva, els ciutadans han de saber que existeix un mètode que està a la seva disposició perquè puguin actuar, fer alguna cosa i resoldre els problemes que tenen: és la mediació.

Gràfic 5: Avantatges de la mediació.

Font: Alés Sioli. Overblog. <http://resmedia.es/2016/01/21/beneficios-de-la-mediación>.

Kira Bermúdez Anderson, et al (2017) apunten, en el mateix sentit, que es pot parlar d'altres experiències de mediació en els àmbits educatiu, laboral, social, etc. En termes generals la mediació intercultural suposa:

- Major fluïdesa de la comunicació aconseguint que els missatges arribin dels interlocutors membres d'una cultura als interlocutors membres d'una altra cultura.

- Facilitar per tant el poder de donar-se a conèixer als altres i conèixer els valors i comportaments d'aquests.
- Permetre la previsió d'incidents culturals ajudant a situar els pensaments i actuacions dels altres dins de la lògica del sistema cultural al qual pertanyen i no com a mers fets aberrants aïllats.
- Afavorir la resolució dels conflictes d'origen cultural i propiciar el pas de la culpabilització i de la percepció estereotipada, a la comprensió dels altres, situant-los en el marc dels malentesos culturals.

Ruiz Bernardo i María Paola (2012) en Sonia Ortega Gaite, et al. (2019) indiquen que la mediació intercultural s'implementa en la intervenció social i cultural que afavoreix la gestió de la diversitat cultural. Així, s'utilitza com a estratègia per intervenir en conflictes que tenen relació amb la diversitat cultural (Ruiz, 2012). També, es concentra en prevenir possibles tensions derivades de la manca d'entesa entre persones de diferents cultures. Per això, intenta crear un nou tipus de relació d'entesa, d'intercanvi i de cooperació i, al mateix temps, facilitar la comunicació i la comprensió entre persones de diferents cultures que conviuen en la mateixa societat.

La mediación intercultural se lleva a cabo en la intervención sociocultural que favorece la gestión de la diversidad cultural. Por un lado, se utiliza como una estrategia para intervenir en los conflictos, cuyas causas están relacionadas con las divergencias ocasionadas por la diversidad cultural (Ruiz, 2012). Y por otro, se dedica a la prevención de posibles tensiones emergidas por la falta de comprensiones entre personas procedentes de diferentes culturas. De este modo, se pretende crear un puente de entendimiento entre la sociedad de acogida y las culturas que en ella se han implantado. Este nuevo tipo de relación implica el intercambio y la cooperación, y facilita la comunicación y comprensión entre distintas partes, pero sin perder su propia identidad. P.156

Per la seva part, Danilo De Luise i Mara Morelli (2019) assenyalen que la mediació lingüística forma part de la mediació intercultural que es realitza normalment per mediadors interculturals d'origen immigrant, sobretot d'Àfrica i Àsia, i parlen dues llengües, però no té molta importància davant la funció més àmplia del mediador a nivell d'intervencions individuals i comunitaris, tenint en compte la seva capacitat d'iniciativa, la seva visibilitat i la seva participació d'una manera activa en els diàlegs interculturals.

The field of intercultural mediation, in turn, does not deny the decisive value of linguistic mediation (which on many occasions has to be necessarily performed by intercultural mediators who are themselves immigrants and bilingual speakers, especially in the case of African or Asian languages), but does not pay much attention to it, seeing the function of the mediator in a broader perspective that includes interventions both in individual cases and at a community level, with greater visibility and capacity for initiative, participating more actively in intercultural dialogues. P.78

A més, Danilo De Luise i Mara Morelli consideren que la mediació intercultural és un tipus de mediació que existeix entre els migrants i la societat d'acollida i és necessari per a la interacció i les relacions entre les dues parts. Així, es considera com una activitat institucional que es desenvolupa a escoles, hospitals, jutjats, etc.

Theodosiou i Aspioti (2015) en Nike K. Pokorn i Tamara Mikolič Južnič (2020) fan una comparació entre la interpretació i la mediació i consideren que la mediació intercultural és una manera més àmplia i rica d'intercanviar missatges entre el remitent i el destinatari i viceversa. Per tant, la mediació intercultural es considera com a pont entre significats, terminologia i interconnexions, llenguatges silenciosos i cultures. Així, la diferència entre la interpretació i la mediació intercultural rau principalment en l'estructura de la llengua i no en els significats interns del missatge.

The aim of interpretation is to convey the meanings of what is said during an interpersonal encounter as accurately as possible. Intercultural mediation is a much wider and a more enriched means of communicating messages from sender to receiver and vice versa. Thus, intercultural mediation is a bridging of cultures, meanings, silent languages, terms, collocations. /.../ Interpretation differs from intercultural mediation mainly in so far [sic] as it focuses mostly on the language structure and not on the inner meanings of a message. P.86

4.3. LA MEDIACIÓ SANITÀRIA.

«Il n'y a pas deux personnes qui ne s'entendent pas, il y a seulement deux personnes qui n'ont pas discuté». Proverbe wolof, Sénégal.

La mediació sociosanitària es defineix com les intervencions en l'àmbit sanitari de la mediació social. Les actuacions de la mediació en aquest camp, que des de la pràctica, s'estan portant a terme per la figura del mediador i/o la medidora dins dels Serveis Socials de Base i es sustenten en el dret a la salut i a l'accés a l'assistència sanitària de tots els espanyols i els estrangers. Per això, per entendre els àmbits i les accions dels mediadors, serà necessari contextualitzar el concepte d'aquesta disciplina i la seva categoria professional.

Estudis com el de Hans Verrpt i F. Louckx (1991) aconsegueixen demostrar com la introducció de la figura de les mediadores va conduir a una important millora en la qualitat de l'atenció sanitària, en diversos aspectes:

- Facilitant l'intercanvi d'informació correcta i detallada, els pacients se senten menys inhibits a l'hora de relatar els seus problemes i la comunicació és més eficient i adaptada.
- Augmenta la capacitat i eficiència dels professionals per identificar i distingir entre diferents diagnòstics possibles.

- Els professionals fan ús tan de la traducció lingüística com dels aspectes culturals que incideixen sobre la salut.
- La provisió i l'atenció sanitària és més fluïda.
- Poden abordar determinats assumptes que abans resultava complicat.
- Es té accés a les percepcions, hàbits, i itineraris de sanació emprats pels pacients.
- Millora la capacitat per aconseguir l'adhesió al tractament i el seguiment de les prescripcions facultatives.
- La majoria dels pacients manifesten la seva satisfacció per l'atenció que reben. P.65.

Per entendre la mediació en l'àmbit de salut a Catalunya es pot considerar-la com a concepte que presenta dificultats al moment d'incloure tots els matisos, les diverses visions i aportacions de diferents autors que han ajudat a definir-la com està ara. Les barreres lingüístiques constitueixen els primers obstacles susceptibles de comprometre la interacció metge-pacient, així com la satisfacció de les necessitats vinculades a la salut. No obstant això, no es pot subestimar que *“culture can have important clinical consequences in the patient-physician relationship”* (Angelelli, 2004: 19). Entre el metge i el seu pacient les diferències culturals poden manifestar-se com a font de dubtes i incomprensions, la qual cosa sembla desembocar en un diagnòstic i tractament equivocats. Per això, és important confirmar que la llengua sigui el producte d'una determinada cultura de la qual no sembla prescindir i a la qual està estretament lligada. En referència a això, Angelelli afegeix que *“cultural differences, even without language differences, may impede effective communication and lead to misunderstandings”* P.33.

Gerardo Fernández Juárez, et al. (2008) expressen que tots som d'alguna manera *“immigrants”*, o ens sentim en certa forma com a tals, dins d'una institució hospitalària, quan acudim com a usuaris als seus serveis. Hi ha una configuració d'una *“cultura sanitària”* a l'interior de l'hospital on el malalt adquireix un paper amb el seu ingrés hospitalari al qual ha d'ajustar les seves normes de comportament pertinents. A més a més, els immigrants arriben als països de destinació i a les unitats hospitalàries amb tot el seu bagatge cultural, amb les seves preconcepcions d'origen sobre salut i malaltia, i amb el model sobre les estratègies d'accés a la biomedicina del país on viuen. S'enfronten, també, amb la inquietud, l'estrès i la por que molt autòctons comparteixen amb qualsevol persona que pateixi una situació de crisi sanitària. Les formalitats per a l'accés hospitalari no tenen perquè ser les mateixes al país d'origen que al país d'acollida, ni es comparteixen idèntiques expectatives pel que fa al procés salut-malaltia-atenció, encara que els immigrants procedents de països igualment medicalitzats. És per això, és necessari reflexionar sobre qüestions bàsiques en la relació metge-pacient en contextos interculturals com el paper important atribuït a la llengua, les concepcions sobre el cos i el concepte de persona, les relacions de gènere, les atencions mèdiques, el mobiliari, l'alimentació, els fluids corporals i altres aspectes semblants relacionats amb l'àmbit cultural i que formen part del patrimoni que els immigrants

porten amb si i fan servir, com ho fan els autòctons, en fer comprensible la situació anòmala que la malaltia i les seves afliccions causen a les seves vides.

Així, Gerardo Fernández Juárez, et al. (2008) afegixen que en el dret a l'assistència sanitària és on s'assenta la mediació sociosanitària i, per descomptat, al principi d'igualtat i d'universalitat en l'accés als serveis sanitaris que se prevé en la Llei 14/1986, de 25 d'abril, Llei general de sanitat i que defineix el Sistema Nacional de Salut. A més, el dret a la salut dels estrangers a Espanya es recull en la Llei Orgànica 4/2000, de 11 de gener, sobre Drets i Llibertats dels Estrangers a Espanya, i els seus modificacions, i sorgeix del propi articulat de la Constitució Espanyola. Per saber les intervencions que es realitzen en matèria de mediació sanitària s'ha de repassar tant les fonts anteriors com a base doctrinal i jurídica del dret a la salut com les situacions que s'han derivat del propi sistema de salut espanyol i de la separació estatal entre atenció sanitària i seguretat social. Així, en la llei marc d'estrangeria, la LO 4/2000, es dona compte de les situacions dels estrangers a Espanya en matèria de salut i reconeix en l'article 12 i els seus quatre apartats que:

- Els estrangers que es trobin a Espanya inscrits en el padró del municipi en el que resideixen habitualment tenen dret a l'assistència sanitària en les mateixes condicions que els espanyols.
- Els estrangers que es trobin a Espanya tenen dret a l'assistència sanitària pública d'urgència davant la contracció de malalties greus o accidents, qualsevol que sigui la seva causa, i a la continuïtat d'aquesta atenció fins a la situació d'alta mèdica.
- Els estrangers menors de divuit anys que es trobin a Espanya tenen dret a la assistència sanitària en les mateixes condicions que els espanyols.
- Les estrangeres embarassades que es trobin a Espanya tenen dret a la assistència sanitària durant l'embaràs, part i post part. P.280.

Per la seva part, Hans Verrept⁷ (2008) parla de l'objectiu que té la mediació sanitària en la millora, l'accés i la qualitat de l'atenció prestada als pacients de minories ètniques als hospitals. Els mediadors interculturals s'utilitzin per millorar la qualitat de la comunicació entre els proveïdors de la cura de la salut i els pacients amb minoria ètnica, així com augmentar la capacitat de resposta de l'entorn hospitalari a les necessitats socioculturals i de salut de les minories ètniques. En aquest cas, els mediadors han de complir certs requisits per ser elegibles per al finançament de l'administració i haurien de tenir un títol en el camp de la mediació intercultural en l'àmbit de la salut o tenir una titulació en una disciplina social o per a la facultat de medicina o tenir una llicenciatura en filologia o interpretació. A partir de 2005, els mediadors interculturals només solen ser elegibles per finançar-los quan han completat un curs teòric sobre mediació

---

⁷Verrept H. Head of the Intercultural Mediation & Policy Support Unit, Federal Public Service of Public Health, Food Chain Security and Environment (Belgium). Its main aim is to coordinate and coach intercultural mediation services at the Belgian hospitals. Contact: hans.verrept@gezondheid.belgie.be.

intercultural o tenir dos anys d'experiència en una funció similar i en un entorn professional on han estat entrenats. Llavors, l'essència de la mediació sanitària cau en el fet de que les persones implicades busquen de forma col·laborativa l'acord més positiu per a elles, acompanyades en el procés d'un mediador, neutral i imparcial, amb l'objectiu de crear un espai segur en el qual les parts es comuniquin en igualtat d'oportunitats i amb total confidencialitat i voluntarietat.

Gràfic 6: avantatges de la mediació sanitària.

Font: Elaboració a partir de Nuria Mateos de la Calle (Dir). Colegio oficial de la Psicología de Madrid. Soluciones a conflictos.Mediaciónsanitaria.<http://www.mediacioninstitucioncolegiopsicologosmadrid.org/mediacion-sanitaria.php>.

Hans Verrept (2008) afegeix que en diversos països com per exemple, Bèlgica, Itàlia, Espanya, Canadà, EUA, s'han desenvolupat i implementat programes de mediació intercultural en salut i serveis socials per millorar l'accés i la qualitat de l'atenció a les minories ètniques. Els mediadors, gairebé, tots són membres de la comunitat que serveixen de connectors entre els consumidors i els proveïdors de salut per promoure la salut entre grups que tradicionalment no tenien accés adequat a aquest servei (Witmer et al., 1995). Alguns d'ells es dediquen principalment a l'educació sanitària, mentre que altres assisteixen principalment als pacients de minories ètniques i als professionals de la salut durant les sessions d'assistència sanitària. Encara que les tasques realitzades pels mediadors poden variar entre diferents projectes i països, generalment actuen com a intèrprets, corredors de cultura (explicant la cultura del metge i la institució sanitària al pacient

de minoria ètnica i expliquen la cultura del pacient minoritari ètnic al professional de la salut (Kaufert i Koolage, 1984), participen en l'educació per a la salut, serveixen com a enllaços entre pacients i professionals de la salut, i en determinades circumstàncies poden actuar com a advocats dels pacients.

Així, Qureshi Burckhardt, A. et al. (2009) consideren que la funció principal de la mediació sociosanitària és ajudar en la comunicació entre el pacient i el professional sanitari i, d'aquesta manera, facilitar la relació assistencial. La metàfora del “pont” serveix per descriure-la, ja que permet veure que l'objectiu és connectar, vincular, sense necessitat que arribi a existir un conflicte, sinó simplement afavorir la comunicació entre dues parts. Una habilitat clau del mediador ha de ser la capacitat per adaptar-se a les necessitats de la situació. La tasca de mediació dependrà de les característiques de les dues parts en joc en el procés de la comunicació. Pot passar que els dos (professional sanitari i usuari) comparteixin el mateix idioma, i no obstant això la comunicació no sigui adequada a causa dels diferents codis culturals. Altres vegades, no hi ha problema amb els codis culturals però sí amb l'idioma i per tant, podria passar que hi hagi problemes amb els dos, idioma i codis culturals. La flexibilitat per adaptar-se a qualsevol situació, resulta clau. Atès que l'assistència mèdica depèn de la comunicació, la mediació ha de ser absolutament fiable perquè els aspectes com la interpretació requereixen una total garantia i s'ha d'interpretar tot sense treure o afegir res. Per això, es fa tan necessària la regulació de la formació en mediació intercultural sociosanitària. Així, quan es relaciona la immigració i la salut es pot parlar d'aspectes socials i culturals de la salut, de la immigració i la cultura que tenen un impacte sobre la salut i l'assistència sanitària. És fonamental que el mediador tingui en compte les repercussions socials i culturals que la immigració té sobre la salut i l'assistència sanitària. Els mediadors coneixen la situació de la immigració i la multiculturalitat del context en el qual treballen, basats en els principis de l'antropologia mèdica per poder així examinar els aspectes culturals de la malaltia, la salut i la curació. Això, inclou aspectes culturals, socials, econòmics, religiosos, familiars, educacionals i de gènere. Els aspectes bàsics de la immigració i la multiculturalitat com la identitat cultural i el procés migratori són contemplats en el context de la seva relació amb la salut. Així mateix, com afegeixen Qureshi Burckhardt, A. et al. (2009), es valoren les representacions socials i culturals de la salut i la malaltia en diferents grups culturals. En relació a la competència cultural es considera clau perquè la base de la mediació intercultural és la capacitat de moure amb facilitat entre dos o més cultures. Això requereix el desenvolupament de certes habilitats cognitives del maneig dels coneixements sobre la relació entre la cultura, la immigració, la salut i la curació. Així, els coneixements si no se saben aplicar no tenen cap valor i la competència cultural tècnica, basada en habilitats, implica l'aplicació activa

dels coneixements, quant a la interpretació és la resposta a les diferències culturals. Finalment, els coneixements i les capacitats són molt poc útils si són bloquejats per prejudicis i biaixos culturals o religiosos i les actituds del mediador cap a la seva pròpia cultura, la cultura majoritària i la cultura sanitària poden afectar al seu treball, per la qual cosa és essencial que es presti atenció a l'autoconeixement cultural.

La mediació sanitària, segons Immaculada Armadans (2009), es configura com un mètode per a la resolució de conflictes entre professionals de la salut, entre els facultatius i els usuaris o entre els usuaris i la mateixa institució sanitària. La mediació en el sistema de salut, a diferència d'altres àmbits, té una implantació molt limitada i encara minoritària a Catalunya. A més, les iniciatives han sorgit des dels mateixos centres hospitalaris, el que suposa que hi hagi una notable heterogeneïtat respecte a protocols, casos tractats, mètodes i perfils professionals, etc. Tot i que la mediació cultural sanitària és una disciplina relativament nova, les funcions que se li associen com: educació, guia, explicació, reflexió i crítica es vénen desenvolupant en les institucions culturals des de fa temps. Sembla necessari, per tant, enfortir i posar en valor la mediació cultural sanitària per la seva rellevància en un context en què els públics ja no són considerats receptors d'un missatge dirigit. En aquest sentit, Pau Carratalà Pérez (2010) assenyala que la mediació en el procés d'atenció sanitària és una estratègia promoguda per nombroses polítiques sanitàries nacionals i internacionals adreçades a la població immigrada per a la millora d'aquesta comunicació (Fuentes; Martín Laso, 2005). A Catalunya han estat moltes les entitats que han promogut la implantació de la figura del mediador intercultural als centres de salut del territori. A través de diferents projectes i amb diferents graus de col·laboració amb l'administració autonòmica, l'aposta per la mediació ha fet front a l'objectiu de disminuir les barreres idiomàtiques i socioculturals que obstaculitzen el principi d'igualtat en l'atenció sanitària (Keane; Gushulak, 2001). Actualment, i en col·laboració amb la Fundació "La Caixa", el Programa de mediació intercultural gestionat pel Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya és el que ofereix l'aposta més àmplia i ambiciosa en aquest terreny. Carratalà (2010) afegix que la implantació generalitzada del programa de mediació als centres de salut de Catalunya, sembla cobrir una demanda plantejada i sentida per un nombre significatiu de professionals sanitaris i usuaris immigrants davant de les barreres per diferències idiomàtiques i comunicatives i per incomprendiments d'ordre cultural, que obstaculitzaven i obstaculitzen el desenvolupament del procés d'atenció sanitària. La majoria dels professionals indiquen que el programa incrementa la seva capacitat per diagnosticar determinades malalties i diferenciar-les. D'una part, aquest programa optimitza les vies d'interpretació de la informació mèdica, de manera que els pacients també aconseguen entendre millor el diagnòstic, així com el tractament prescrit pel

professional sanitari. D'altre part, la presència del mediador o mediadora ofereix la possibilitat d'elaborar un historial clínic complert i detallat del pacient. Tant els professionals sanitaris com els usuaris assenyalen que les intervencions dels mediadors interculturals faciliten l'atenció a través de l'establiment d'una comunicació adequada, i d'un augment del clima de confiança i els permeten cooperar més. En concret, segons Carratalà (2010), la utilització dels serveis sanitaris i la intervenció del mediador o de la mediadora estimula una millora de l'accés adequat als serveis, especialment les visites d'urgències hospitalàries es redueixen i es augmenten les prescripcions i el seguiment de tractaments farmacològics. Per això, aquest procés de sensibilització envers la realitat multicultural del territori català es tradueix en mesures que inclouen l'adaptació d'entorns hospitalaris i l'adequació de protocols clínics, tractaments i dietes en funció dels hàbits i costums de les diferents societats de procedència. Així, el paper dels mediadors generalitza progressivament l'adaptació de l'atenció sanitària a una població culturalment diversa.

A més a més, com explica Carratalà (2010), la presència dels mediadors facilita la comprensió del món cultural dels usuaris i, per descomptat, ajuda els professionals sanitaris a diferenciar entre processos normals i processos patològics i, finalment, redueix d'una manera significativa el risc d'interpretar malament allò que diu el pacient. La presència dels mediadors contribueix, en gran mesura a la satisfacció dels usuaris, tant als hospitals, com als CAP, disminueix la sensació d'aïllament i soledat per part del pacient i propicia un espai bàsic de complicitat i confiança per a la desinhibició. A més, tots els professionals sanitaris, els usuaris, els mediadors, els referents dels centres i els delegats territorials confirmen sistemàticament que la introducció del servei de mediació sanitària en els centres de salut de Catalunya incrementa de manera significativa la qualitat de l'atenció dispensada a les poblacions nouvingudes. Per això, consideren que el programa de mediació intercultural s'hauria de mantenir, d'incrementar i de convertir-se en un servei habitual a disposició dels professionals sanitaris i de tots aquells usuaris que desconeixen els idiomes i/o les llengües vehiculars del territori i presenten bagatges culturals diversos. La importància d'aquest requeriment i el motiu de les millores estimulades pel desplegament del programa, se centren en:

- a. La presència dels mediadors interculturals afavoreix les condicions de comunicació entre els professionals sanitaris i els usuaris i facilita l'intercanvi continu d'informació detallada i redueix les possibilitats de malentesos a través de l'expressió i el relat del pacient.
- b. Aquesta presència optimitza l'atenció sanitària envers la població immigrada en termes d'efectivitat i eficiència i garanteix una atenció ajustada a les necessitats i a les particularitats que presenta l'usuari.

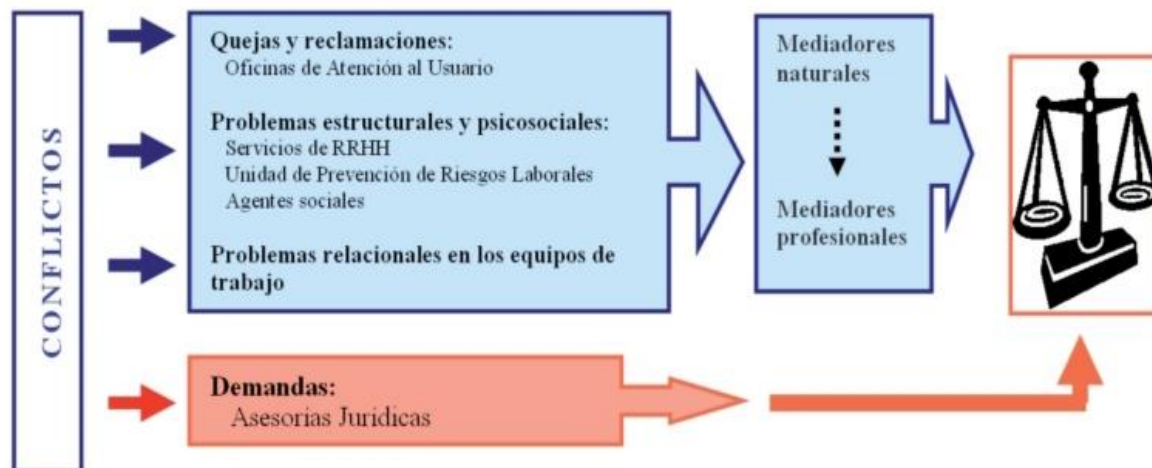
En definitiva, sempre segons Carratalà (2010), comptar amb els serveis de mediació als centres de salut sembla millorar la comunicació i augmentar la qualitat de l'assistència d'una manera molt significativa, ja que ofereix millores de gran abast en tots els camps d'atenció.

Més enllà d'això, Immaculada Armadans et al. (2011) expliquen que la mediació en l'àmbit de salut es defineix com una metodologia alternativa per a resoldre disputes en l'àmbit sanitari, generalment entre professionals i persones usuàries, amb la inclusió d'una tercera part neutral, que constitueix la figura del mediador/a. Així, la mediació en l'àmbit de salut, hauria de permetre la gestió del canvi i l'acompanyament de les persones en els processos de prevenció, resolució, transformació o contenció de les situacions de conflicte. Això, suposa una nova manera de regular socialment la intervenció en la resolució dels conflictes, en la comunicació, en l'educació i en la seguretat, en totes aquelles relacions difícils segons Bonafé-Schmitt (2007). A més a més, Armadans et al. (2011) consideren que l'escenari dels conflictes originats en l'àmbit de la salut cau al voltant de diferents actors:

- Hi ha la ciutadania que fa ús del seu dret a la salut i que rep assistència en els centres sanitaris.
- Hi ha els professionals que presten els seus serveis als centres, desenvolupant les seves funcions en equips multidisciplinaris.
- La tercera part que conforma aquest sistema estan els polítics i (els gestors), que dissenyen i implementen les polítiques sanitàries.

Aquest conflicte en el sistema sanitari té unes portes d'entrada: concretament les Oficines d'Atenció a l'Usuari, dels Serveis de Recursos Humans, les unitats de prevenció de riscos laborals, a més d'altres espais potencials com, per exemple, els propis equips de treball on s'originen els conflictes interpersonals o els derivats de la relació de jerarquia. Aquests agents tenen la funció implícita de contenir i/o resoldre el conflicte en un primer nivell, però en el cas de no trobar una gestió positiva a la situació problemàtica, aquesta pot escalar i passar a un altre grau de resolució, implicant la intervenció dels mediadors naturals i/o dels professionals depenent de la naturalesa de cada cas. Segons Armadans et al. (2011) és en aquest nivell on es situen les intervencions realitzades en l'actualitat pels serveis de mediació existents. Per tant, aquesta situació deixa fora de la gestió interna de l'organització un tipus de conflicte amb baixa prevalença però d'un gran impacte qualitatiu, com és el cas de les demandes, que passen directament a la via judicial sense que s'hagi fet cap intent previ de negociació positiva a través de la mediació.

Gràfic 7: el conflicte en el sistema sanitari.

Font: Elaboració a partir de Munné et, al. (Coord) 2011. P.643

Tenint en compte els costos tan elevats que comporta la tramitació d'una demanda judicial per mala assistència, en temps, recursos i malestar emocional per als afectats, es planteja com una bona opció la possibilitat d'aplicar la mediació també a aquestes demandes per afavorir, especialment, la comunicació entre el professional de la salut i l'usuari i donar l'oportunitat d'establir i/o transformar la relació de malentès a una entesa amb més satisfacció per a totes les parts amb un menor cost. En aquest sentit, seria bo que es pogués oferir aquesta alternativa des de les pròpies organitzacions sanitàries, de forma prèvia a la incoació del procediment judicial, però també hi ha la possibilitat que l'oferiment de la mediació es faci un cop iniciada la demanda, des del paradigma de la justícia restaurativa. Armadans et al. (2011) afegixen que, en línies generals, el procés de la mediació en l'àmbit de la salut depèn de l'aplicació específica implementada per les entitats i/o institucions. Això, implica que els passos concrets que segueix el procés de mediació estiguin eminentment condicionats a les prioritats per a la gestió del conflicte i el seu encaix en el sistema social i en la dinàmica de l'organització. A més, quan es tracte del model sanitari català, els mateixos autors (2011) indiquen que es tracta d'un model mixt que integra tots els recursos sanitaris en una xarxa única, amb finançament públic i cobertura universal (per a tots els ciutadans de Catalunya). El Servei Català de la Salut (Cat Salut) és l'organisme encarregat de garantir les prestacions sanitàries de cobertura pública, el ciutadà disposa d'una targeta sanitària individual (TSI) que l'identifica i acredita com a assegurat del CatSalut i li permet l'accés als centres i serveis del sistema sanitari públic. Els ciutadans també tenen la possibilitat d'accedir al sistema sanitari privat, contractant una assegurança que els permeti rebre assistència en els centres privats escollits. P.583

Gràfic 8: Model sanitari català.

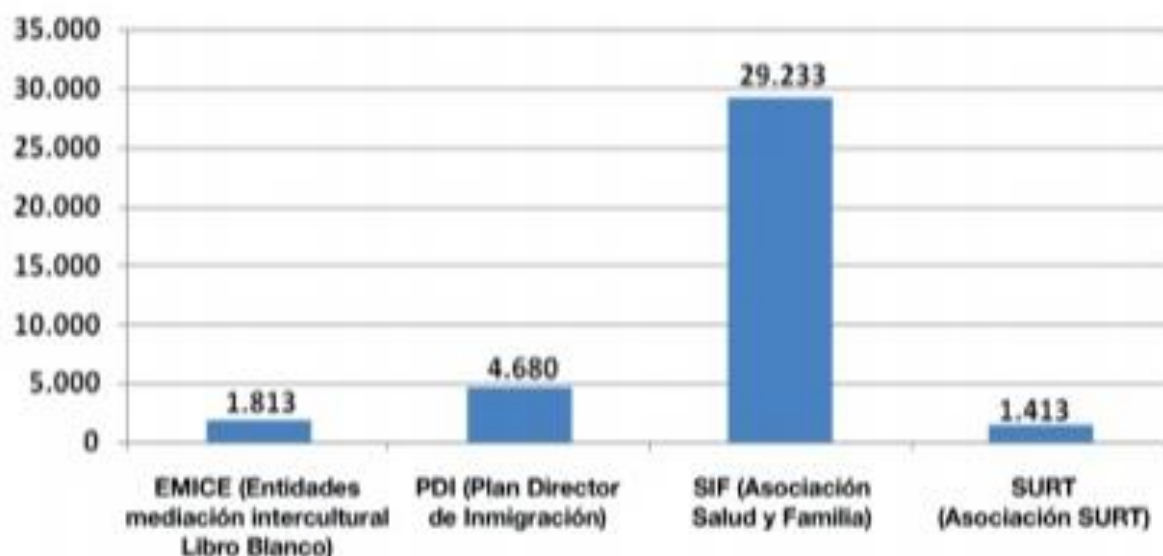

Font: Elaboració a partir de Munné et, al (Coord) 2011. P. 583.

Així, la diversitat cultural, segons Armadans et al. (2011), ha anat augmentant de mica en mica en la societat catalana i ha produït importants canvis que afecten tant a les persones immigrades com a la població autòctona. En aquest sentit, la implementació de la MIC (Mediació Intercultural en Centres de salut) representa un intent de fer front a les noves necessitats plantejades en aquest àmbit, però l'absència de consens respecte a la seva definició i protocols ha contribuït a generar un gran desconcert a nivell teòric, pel que fa a la noció de mediació intercultural, i a nivell pràctic quant al seu ús en els serveis de salut. En aquest cas, les entitats mediadores que van participar en programes i serveis de MIC, en els centres de salut a Catalunya, l'any 2008, van ser la Generalitat de Catalunya amb el PDI (Pla Director d'Immigració en l'àmbit de la salut), l'Associació Salut i Família (SiF), la Fundació SURT i altres entitats proveïdores del servei de MIC en els centres de salut, detectades mitjançant l'enquesta utilitzada en l'estudi a Catalunya es van realitzar 37.139 actuacions de MIC a 98 centres de salut, entre elles 29.233 estaven realitzades o gestionades per la SiF, 4.680 pel PDI, 1.813 pels propis hospitals i CAPs de l'univers d'estudi i 1.413 per SURT. Aquestes xifres, elevades respecte a totes les altres actuacions vinculades a la mediació en l'àmbit de la salut, posen en relleu l'esforç de molts centres per intentar donar resposta a necessitats emergents vinculades a canvis socials i sanitaris. Per tant, no es pot obviar que la mediació és una realitat a les organitzacions de salut i no hauria de posar-se en dubte la seva necessitat i la seva utilitat. Davant d'una societat on la interculturalitat cada vegada és més gran, potser les

organitzacions de salut a Catalunya haurien de plantejar com a repte de futur transformar-se en organitzacions cada vegada més competents interculturalment P.603.

Gràfic 9: Nombre d'actuacions de la mediació intercultural sanitària segons tipus d'entitat mediadora.

Font: Elaboració a partir de Armadans, et al. (2011). P.603

Rodríguez Cala, A. i Llevot, N. (2011) assenyalen que és en l'àmbit de l'assistència sanitària on la mediadora intercultural adquireix una gran importància, donada la necessitat d'arribar a un diagnòstic correcte que permeti aplicar amb èxit el tractament més adequat, requereix, evidentment, una bona comunicació entre els professionals del sistema sanitari i els pacients immigrants. Si aquesta comunicació falla, ja sigui per raons idiomàtiques o culturals, el risc de no assolir aquest propòsit és molt elevat. Per això, quan el pacient i el professional no aconsegueixen comunicar-se adequadament sorgeix la incomoditat per les dues parts i, com a conseqüència d'això, el grau de confiança disminueix. Aquesta pèrdua de confiança porta, molt sovint, el pacient a interrompre el tractament o bé a abandonar el seu seguiment. Un resultat indesitjable d'aquest distanciament del pacient acostuma a ser una pitjor evolució de la seva malaltia o la necessitat d'acudir amb més freqüència als serveis d'urgències, amb l'increment que això suposa en la despesa sanitària. Evidentment, en el context de l'àmbit sanitari, la comunicació intercultural només és eficaç quan el grau de comprensió sigui acceptable entre interlocutors que han d'implicar-se mútuament. Per això, cal recordar que els objectius de la comunicació intercultural són: establir els fonaments de l'intercanvi intercultural, començant pel diàleg intercultural, eliminar els estereotips negatius que cada cultura produeix de les altres cultures, iniciar la negociació intercultural i finalment, relativitzar la cultura pròpia, que portarà a la comprensió de

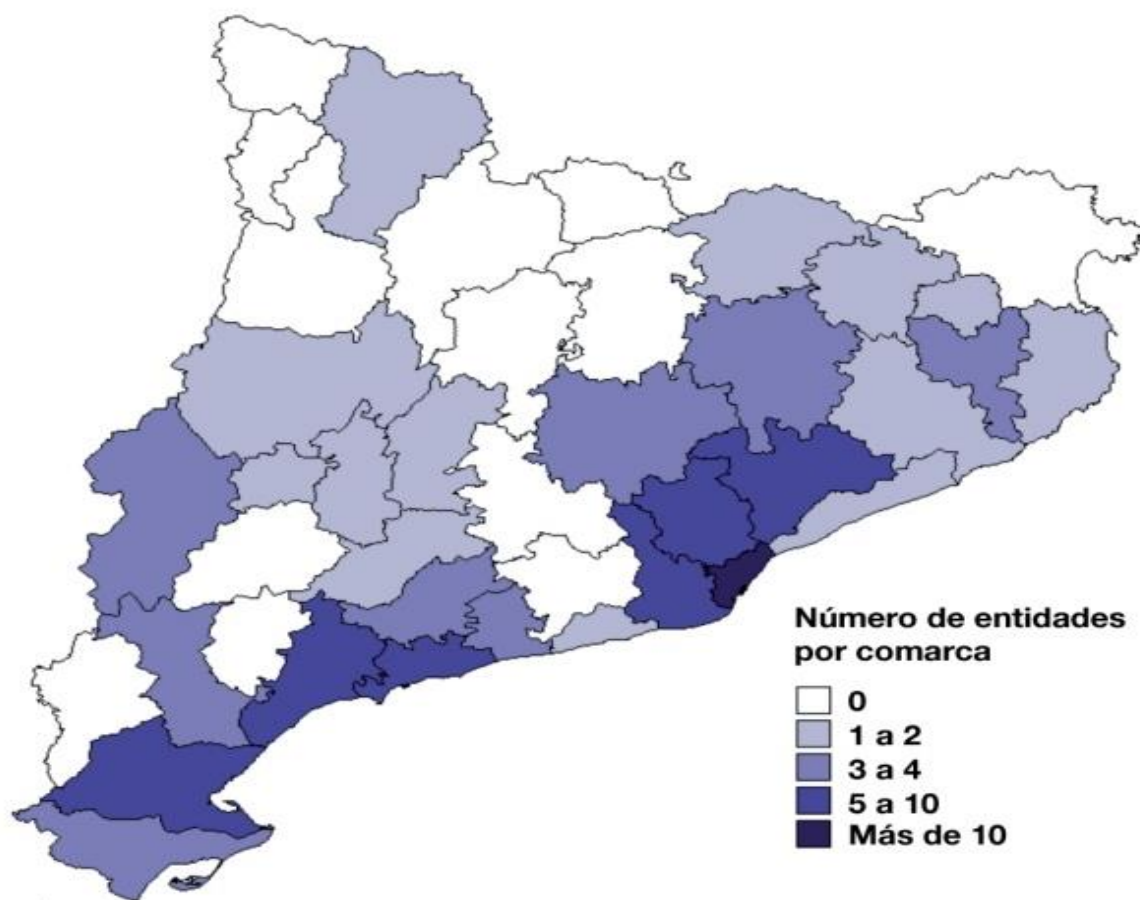
valors alternatius i eventualment, a la seva acceptació. En aquest cas, tal com expressen Janet Delgado Rodríguez i Alberto Expósito Barbuzano (2011), la funció principal de la mediació intercultural en l'àrea sociosanitària és ajudar en la comunicació entre el pacient i el professional sanitari i, d'aquesta manera, facilitar la relació assistencial amb l'objectiu de connectar i vincular els dos participants (professional sanitari i usuari), sense necessitat que arribi a existir un conflicte, sinó simplement per afavorir la comunicació entre dues parts. El perfil del mediador intercultural és el d'una persona que pel seu coneixement d'un o més grups culturals i del seu entorn exerceix una funció de pont entre la institució sanitària i els usuaris. Amb això, es busca facilitar l'accés en igualtat de condicions dels membres d'aquests grups als serveis sociosanitaris. A més, el seu paper consisteix a ajudar els diferents participants implicats en la relació sanitària perquè adquireixin i apliquin els coneixements adequats sobre les seves respectives visions culturals i socials de la salut i la malaltia. En la seva tasca de mediació ha de procurar que tant el professional sanitari com el pacient estiguin en condicions de poder comunicar-se i de dialogar. La millora de la comunicació entre el pacient i el professional, gràcies a la incorporació d'aquesta figura, ha demostrat ser eficaç tant en programes de medicina preventiva com en el grau de satisfacció de l'usuari, i fins i tot en el cost total de l'assistència sanitària. La mediació intercultural en l'àmbit sociosanitari és una necessitat creixent per millorar l'atenció (diagnòstic, tractament i seguiment) dels pacients pertanyents als grups ètnics minoritaris, ja que facilita la comunicació entre el personal i els usuaris dels serveis sociosanitaris, que no només poden parlar idiomes diferents sinó que poden tenir diferents maneres d'entendre el món, inclosos conceptes fonamentals en aquest context com la salut, la malaltia, la curació o el cos; així com diferents maneres de percebre la realitat que els envolta i les situacions que estan vivint. La competència de la figura del mediador intercultural està basada en la relació metge-pacient, i això necessàriament implica que el mediador intercultural requereix una sèrie d'habilitats i coneixements. L'assistència sanitària depèn en molts sentits de l'adequada comunicació amb els usuaris. És per això cal garantir que la mediació sigui fiable amb una total garantia i que es fa necessària la regulació de la formació en mediació intercultural sociosanitària.

En aquest sentit, Delgado Rodríguez i Expósito Barbuzano (2011) indiquen que a base d'una societat plural basada sobre el reconeixement de les diferències generades per la diversitat de costums, creences i pràctiques, per poder donar una assistència sanitària de qualitat hem de reconèixer, en primer lloc, la importància d'un enfocament intercultural. Tot i que actualment la mediació intercultural en l'àrea sanitària no compta amb un reconeixement professional formal, no es pot deixar de banda l'important paper que exerceix i, al mateix temps, per a què el seu treball sigui adequat, els professionals sanitaris han d'implicar-se en diversos nivells. En segon lloc, cal

que s'acosten a la pràctica de la mediació intercultural perquè, sens dubte, són pocs els espais sociosanitaris a Catalunya que compten amb un servei de mediació intercultural, però el primer pas perquè es faci una figura “quotidiana” en la major part dels hospitals i serveis d'atenció primària és el coneixement de les seves funcions i el reconeixement de la seva gran aportació. En tercer lloc, es considera important que els professionals parteixin de la demanda d'una recerca de solucions per a tots aquells casos en què hi ha distàncies lingüístiques i culturals amb els seus pacients com una situació bastant freqüent. En quart lloc, si volen donar una atenció de qualitat, han de buscar els mecanismes que els ajudin a facilitar un accés igualitari als serveis de salut per a tota la població. Finalment, la mediació intercultural requereix una formació específica, la regulació de les competències professionals i una àmplia formació bioètica. Evidentment, no s'ha de perdre de vista que la mediació intercultural és una eina que facilita la comunicació dels professionals amb els seus pacients, i en la mesura del possible, s'ha de fomentar la seva introducció en les institucions sanitàries i d'adquirir competència cultural i de prioritzar el paper central de la cura, respectant les diferències i identificant les necessitats dels subjectes des de la seva perspectiva cultural.

Mapa 1 . Distribució territorial de les entitats mediadores.

Font: Elaboració a partir de Armadans, et.al (2011). P.599.

Giuseppe Trovato (2012) considera que la presència del mediador en l'àmbit sociosanitari resulta, doncs, imprescindible, ja que es perfila com un "pont" l'actuació orientada a afavorir la comunicació entre el professional de la salut i el pacient estranger. Està clar que la figura del mediador cultural a l'àmbit sanitari és necessària quan sorgeixen dificultats comunicatives entre un usuari que pertany a una altra cultura i el professional de la salut. Cal subratllar que el mediador ocupa una posició privilegiada tenint en compte que és l'única persona que està en bones condicions de comprendre els punts de vista i les percepcions d'ambdós interlocutors en un context en el qual estan implicades dues cultures. Així doncs, el paper del mediador es desenvolupa en l'àmbit de salut i s'ocupa de l'activació i de l'organització de programes de promoció de la salut i campanyes sobre educació per a la salut i la prevenció. A part de facilitar la comunicació, la seva tasca es desenvolupa també en el marc de l'assistència i acollida de ciutadans estrangers a l'hora d'ingressar a l'hospital i de comprendre com funciona el sistema sanitari en el seu conjunt.

En aquest sentit, Danilo De Luise i Mara Morelli (2019) indiquen que els mediadors i intèrprets dels hospitals eren força escassos i, per tant, les persones d'origen estranger que no parlaven la llengua castellana confiaven en traductors o mediadors o anaven acompanyats de familiars o d'amics amb algun domini del castellà per fer d'intèrprets. Així, el fet d'acceptar el servei de mediadors interlingüístics i interculturals per part del personal sanitari i d'assistència social no era una tasca fàcil, però a finals de la primera dècada del segle XXI la relació entre aquests grups començava a regularitzar-se i els mediadors començaven a ser acceptats professionalment sense dificultats.

the presence of mediators and interpreters in hospitals was fairly rare, not to say non-existent, and therefore patients of foreign origin who did not speak spanish relied, at best, on ad hoc interpreters or mediators; in other words, they were accompanied by friends or relatives with some command of Spanish who 'acted as interpreters.(...). Although getting other health and social care staff to accept interlinguistic and intercultural mediators was not proving to be an easy task, it would be fair to say that by the end of the first decade of the present century the relationship between these groups was starting to be regularised and mediators were beginning, not without difficulties, to be professionally accepted. Pp.70-72

Per acabar, cal assenyalar el que va dir Yusseff-Vanegas, Nahyma (2020) en relació al tema de salut i l'acord que existeix entre els dos governs marroquí i espanyol:

In the case of Moroccan immigrants, Spain and the Kingdom of Morocco have signed a bilateral agreement on social security so that Moroccan citizens, regardless of their administrative situation, have access to health services, and other rights such as free time for maternity, disability pension, old-age pensions and protection against occupational accidents and diseases. P.32

4.4. LA MEDIACIÓ JUDICIAL.

**"La ambigüedad en la actitud y el gesto; el equivoco, la tergiversación en la palabra es la primera barrera que circunda el espacio donde la acción y la figura del mediador aparecen".
(Zambrano, M. (1986:207).**

La mediació és un procediment imperfecte en el qual una tercera persona imperfecta ajuda a dues persones imperfectes a aconseguir acords imperfectes per a un futur imperfecte en un món imperfecte. Així, en aquest procediment imperfecte que és la mediació es troben voluntarietats també imperfectes. L'opció d'acostar-se a la mediació judicial, de realitzar tot un procés de responsabilització i de reparació a la víctima per part de la persona que en un moment previ l'ha danyat d'alguna manera, es pot veure condicionada per diferents forces que fan que la voluntarietat no sigui absolutament pura (Carlos Romera Antón segons la descriptiva definició de Marlow (1999)). Segons el CRAJ (Comissió de Relacions amb l'Administració i la Justícia) a través del Servei d'Assessorament Tècnic i d'Atenció a la Víctima de la Generalitat de Catalunya (2001) el Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya va iniciar l'any 1998 l'experiència pilot del Programa de mediació i reparació penal. Aquest programa, segueix en el seu disseny, les recomanacions del Consell d'Europa pels problemes criminals, sobre les reaccions socials i penals davant la delinqüència. També incorpora l'interès per la víctima del delicte, per la resocialització real de l'imputat i la reorientació del dret penal en aquest sentit. La recomanació R (99) 19, del Comitè de Ministres del Consell d'Europa sobre mediació penal, aposta de manera clara per impulsar el desenvolupament d'aquests programes als estats membres, entenent la mediació penal com una opció flexible que pot actuar com a complement o com a alternativa al procediment penal tradicional. En l'esmentada recomanació es recull la següent definició de mediació penal: *"Tot procés que permet a la víctima i al delinqüent participar activament, si ho consenten lliurement, en la solució de les dificultats resultants del delicte, amb l'ajuda d'un tercer independent (mediador)"*. El Codi penal aprovat per la Llei orgànica 10/95, de 23 de novembre, atorga en diferents articles una determinada transcendència jurí-dico-penal a la reparació voluntària de l'autor del delicte a la víctima. Així, la mediació penal és un procés que s'adreça a l'establiment d'una comunicació per propiciar l'obtenció d'uns acords de reparació entre les parts i, per tant, es configura com a un instrument molt útil per acordar i fer efectiva la reparació. La mediació penal pot facilitar la reparació contemplada com atenuant en l'article 21.5 del Codi penal: *"la d'haver procedit el culpable a reparar el dany ocasionat a la víctima o disminuir els seus efectes, en qualsevol moment del procediment i amb anterioritat a la celebració del judici oral"*. Es

aplicable a la totalitat de les infraccions del Codi Penal i es pot fer en qualsevol moment processal. L'aplicació d'aquesta atenuant pot significar rebaixar la pena en un o fins i tot en dos graus, si és estimada pel jutge o tribunal, com una atenuant qualificada. La mediació pot facilitar la reparació i aquesta pot propiciar la substitució de la pena de presó contemplada a l'article 88.1, que estableix la possibilitat que el jutge o el tribunal pugui substituir les penes de presó que no excedeixin d'un any (excepcionalment dos anys), per la d'arrest de caps de setmana o multa, quan la naturalesa del fet, les circumstàncies especials del reu, la seva conducta i, en particular, l'esforç per reparar el dany causat ho aconsellin. També l'article 83.1.5 preveu la possibilitat que el jutge o tribunal pugui condicionar la suspensió de la pena al compliment de determinats deures que consideri convenients per a la rehabilitació social del condemnat. En aquest sentit, és possible que la sentència o el deure que el jutge imposi sigui la reparació dels danys causats a la víctima. A més, en determinats delictes (arts.319, 321 i 325) el codi penal reconeix els efectes concrets a la reparació. En aquest cas el procés de mediació ofereix a les parts l'oportunitat d'afrontar de forma directa el conflicte que els afecta com a conseqüència del fet delictiu. També, acceptar el procés de mediació significa una elecció voluntària d'implicar-se en la recerca de solucions al conflicte a través del mediador que facilita el diàleg i la comunicació i condueix el procés. En aquest cas, les parts són les protagonistes que defineixen el conflicte i concreten els acords orientats a la seva solució. La mediació és un espai extrajudicial de caire voluntari i confidencial per les parts i pel mediador qui, com proposa la R (99)19 del Consell d'Europa, no ha de ser utilitzada en el marc del procediment penal per definir culpabilitat.

Segons el Centre de Mediació del Dret Privat de Catalunya⁸ (2009), en català es diu que “parlant la gent s'entén”. El diàleg és justament la base de la mediació, un sistema alternatiu per resoldre els conflictes que es poden generar entre els ciutadans, les empreses o organitzacions en el dia a dia. A través de la mediació es poden resoldre problemes de diferent naturalesa, per exemple, separacions i divorcis, atenció de les persones grans, disputes en empreses familiars, conflictes amb els veïns, convivència ciutadana, discussions sobre lloguers, herències, reclamacions econòmiques, etc. Fer ús de la mediació evita haver de recórrer a la denúncia judicial i haver d'esperar una resolució per part d'uns jutjats excessivament desbordats. El dia 21 de gener es celebra el Dia Europeu de la Mediació, que promou els valors que defineixen la mediació: diàleg,

---

⁸El Centre de Mediació de Dret Privat de Catalunya, creat per la Llei 15/2009 de mediació en l'àmbit del dret privat, és una institució que té com a principals objectius fomentar i difondre la mediació i facilitar-hi l'accés a tots els ciutadans, estudiar les tècniques de mediació, gestionar els registres de persones mediadores en l'àmbit familiar i el de l'àmbit del dret privat, designar la persona mediadora, fer el seguiment del procediment, homologar els estudis, els cursos i la formació específica en matèria de mediació, i organitzar el servei públic.

respecte, confiança i responsabilitat. Evidentment, s'ha d'esmentar que el lloc natural de la mediació penal és la justícia restaurativa, s'ha d'intentar tornar a la comunitat el seu protagonisme, procurant una efectiva protecció i reparació a la víctima, assegurant el dret a la integració social de l'infractor i per tant, no s'ha d'apostar per una via alternativa al procés penal, sinó una via complementaria, però sempre encarnat dins del propi procés reduint al mínim l'àmbit del dret penal i tenint en l'horitzó la funció reeducadora i reinsertadora de les penes privatives de llibertat, en ser alguna cosa inherent a l'estat social i democràtic de dret català.

En relació a aquest tema de mediació penal, Ramón Sáez, et al. (2010) expliquen que el Programa de Mediació i Reparació en la jurisdicció penal de Catalunya (PMRP) va ser creat a finals de l'any 1998 pel Departament de Justícia de la Generalitat des de la Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia juvenil. En aquell moment, el projecte iniciat va ser pioner en la implantació i desenvolupament de la Mediació Penal d'acord amb les recomanacions del Consell d'Europa que, des de 1983, que pretenien incentivar els estats membres perquè tinguessin en compte les possibilitats que ofereix la Mediació penal en les relacions entre víctima i infractor i els beneficis potencials que proporciona a la víctima de les infraccions penals. Actualment, la mediació penal que es desenvolupa a la comunitat catalana està considerada com un servei gestionat pel Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, amb el caràcter públic i gratuït. A més a més, cal afirmar que la mediació penal practicada d'acord amb els protocols i documents d'intervenció elaborats ha generat uns resultats que qualitativament i quantitativament superen les més optimistes expectatives i es considera positiva, especialment en aquells casos en què no s'aconsegueix assolir tots els objectius proposats des de la perspectiva de les víctimes, per satisfer els seus legítims interessos i donar cobertura a les seves necessitats i des del punt de vista de l'infractor en reconèixer i reparar el perjudici material causat, la reconducció de la seva pròpia vida i el respecte a l'ordenament jurídic. Per això, es pot destacar que en el 70% de mediacions acabades amb èxit, el conflicte no només aconsegueix ser superat i les ferides derivades del mateix desapareixen, sinó que desplega la seva eficàcia positiva fins i tot en altres procediments judicials que es tramiten entre les mateixes persones en conflicte. Així, la mediació judicial té altres virtualitats com aprofundir en altres conflictes i actuar de tal manera preventiva, mirant cap al futur.

Realment, com asseguren Ramón Sáez, et al. (2010), a través de la mediació, a part de resoldre el conflicte, els beneficis per a la víctima derivats de la seva participació en el procés són tant amplis o variats com la possibilitat d'expressar-se, d'explicar els seus sentiments, de ser escoltada i respectada, de recuperar la seva tranquil·litat personal, d'aprendre a elaborar el seu particular duel i de ser reparada en la mesura i forma que resulti més ajustada a les seves necessitats personals.

Tot i que les actuacions adoptades per l'infractor, li permeten reflexionar i conscienciar sobre el seu comportament i les conseqüències dels seus actes sobre la víctima perjudicada per la seva mala conducta. Per part de l'administració de justícia, se li atorga una eina útil per a la individualització de la resposta judicial i augmentar la seva eficàcia. A més, l'estalvi de tràmits processals i de costos es considera com a benefici associat al procés de mediació penal, també la seva contribució a l'acostament de la justícia als ciutadans afavorint el restabliment de la pau social. A més a més, Martin et, al. (2010) especifiquen que algunes habilitats i característiques han de tenir els mediadors per a un bon desenvolupament de la seva comesa, la Directiva 2012/29/UE posa l'accent en la necessitat que els serveis de justícia restaurativa tinguin formació adequada sobre les víctimes i garanteixin que les actuacions es realitzin de manera imparcial, respectuosa i professional. No obstant això, és important destacar que la mediació penal i les altres pràctiques de justícia restaurativa tenen unes característiques que la diferencien d'altres intervencions en altres àmbits i només la porten a terme els professionals que treballen en els equips tècnics de menors i en l'equip de mediació penal d'adults.

Francisca Cano (2011) indica que els primers programes de mediació i reconciliació víctima / delinqüent (VORP: Victim Offender Reconciliation Project) van sorgir a principis dels anys setanta en els sectors vinculats a la justícia de menors als Estats Units i van comptar amb el suport dels defensors dels drets de les víctimes més sensibilitzats amb les idees de restabliment de la pau i de desenvolupament de l'ideal comunitari. En la mediació penal, la víctima i l'infractor, a través d'un procés de diàleg i comunicació confidencial, conduït i dirigit per un mediador imparcial, es reconeixen capacitat per participar en la resolució del conflicte derivat del delictes. Es possibilita la reparació del dany causat i l'assumpció de les conseqüències provocades, propiciant en l'imputat la responsabilitat personal i permetent a la víctima ser escoltada i rescabada. Així, Alvaro E. Márquez Cárdenas (2012) explica que la mediació penal és un mecanisme alternatiu al procés penal per mitjà del qual un tercer neutral, tracta de permetre l'intercanvi d'opinions entre víctima i l'imputat o acusat perquè confrontin els seus punts de vista i, amb la seva ajuda, aconseguen solucionar el conflicte originat amb el delictes. En la mateixa línia, va Montse Purí (2013) i defineix la mediació penal⁹ com un procediment estructurat, sigui quin sigui el seu nom o denominació, en el qual dues o més parts intenten voluntàriament arribar per si mateixes a un acord amb l'ajuda d'un mediador. Aquest procediment pot ser iniciat per les parts, suggerit o ordenat per un òrgan jurisdiccional o prescrit per un Estat membre. La Llei 5/2012 de 6 de juliol, de mediació en assumptes civils i mercantils, la defineix com: *“aquel medio de solución de controversias, cualquiera que sea su denominación, en que dos o más partes intentan voluntariamente*

---

⁹Segons la Directiva 2008/52/ CE de 21 de maig de 2008, l'article 3.

alcanzar un acuerdo con la intervención del mediador" (P.8). D'aquesta manera Purtí (2013) apunta que els avantatges de la mediació judicial són:

- La mediació és un mètode que permet transformar el conflicte en oportunitat.
- La mediació com a instrument i mètode de resolució de conflictes, permet la seva aplicació amb èxit en negociacions i relacions prèvies a l'existència del conflicte (contractes, relacions comercials) i ajuda a l'establiment de lleres i formes de relació i interpretació més productives.
- La mediació es postula com l'instrument idoni en la resolució de conflictes, tant iniciat un procés judicial com a prèvia i posteriorment per a l'execució de la sentència o acords assolits.
- La mediació ajuda a superar els moments crítics evitant ferides innecessàries i ajuda a enfortir les relacions presents i futures.
- La mediació s'adapta a les parts en conte a temps, nombre de sessions, format de les sessions (conjuntes i individuals), temes a tractar de forma unitària o separada. Les parts acorden els seus terminis i passos a seguir. És un procediment flexible.
- Els mediadors centren la seva funció en ajudar a les parts a que arribin a un acord promovent la generació de totes les opcions possibles, preservant els interessos de totes les parts.
- La mediació no només dóna una resposta conforme a dret, sinó que genera acords voluntaris sòlids que recullen solucions reals al conflicte i que poden anar satisfactòriament més enllà de l'objecte del conflicte, a més que el seu índex de compliment és major i de més qualitat .
- La mediació permet crear un espai de diàleg adequat que tota contesa tendeix a obstaculitzar. Legítima les parts i els dóna credibilitat i confiança.
- La mediació és confidencial i evita la interferència de tercers i la publicitat.
- La mediació dóna el poder a les parts perquè controlin en tot moment el resultat del procés i dissenyin els acords conforme al seu interès, comptant amb l'assessorament legal i tècnic que en cada moment necessitin les parts.
- La mediació permet gestionar les expectatives i els riscos, evitant frustracions.
- La mediació permet reconduir i millorar les relacions, renovar i adaptar compromisos de present a futur i minimitzar i superar qualsevol efecte negatiu.
- La mediació permet objectivar el conflicte salvaguardant a les parts.
- La mediació permet un efecte multiplicador dels beneficis de l'acord.
- La mediació permet acords totals i parcials i establir acords escalonats. Fins i tot, sense acord, millora la relació de les parts.
- La mediació suposa un estalvi de costos presents i futurs. (P.9)

En la mateixa línia va Mercedes Hércules de Solás Cardeña (2012) i explica que la mediació és una alternativa al procés judicial i una fórmula per a la resolució de conflictes que ha estat exclosa de l'àmbit de la violència de gènere. Aquí hi ha una reflexió sobre arguments a favor:

- a) La mediación es positiva para las partes protagonistas de la resolución del conflicto facilitando el futuro cumplimiento voluntario de la pena y supone la obtención de una solución rápida y eficaz.
- b) La mediación es positiva para el sistema judicial penal.
- c) Tratamientos de mediación en casos de violencia domestica en otros países como Austria, Alemania o Italia.
- d) Las dinámicas emocionales durante los encuentros de mediación pueden ayudar al agresor a reconocer su responsabilidad.
- e) La mediación reivindica o recupera socialmente a la víctima y le permite expresar libremente su versión de los hechos.
- f) El carácter discursivo de la mediación como forma de resolución de conflictos puede resultar especialmente útil en delitos de naturaleza relacional. P.266

Taula 7: Avantatges de la mediació davant del procés judicial.

Ventajas de la Mediación frente al Proceso Judicial	
MEDIACIÓN	TRIBUNALES
1. Control proceso y resultado por las partes	1. Control del proceso y resultado por el Juez
2. Colaboración y empatía	2. Adversarial y hostilidad
3. Ganar / Ganar	3. Ganar / Perder
4. Conflicto más amplio, puede abarcar	4. Conflicto legal, conflictos personales u otros
5. Más compromiso con el resultado	5. Menos compromiso de las partes
6. Protagonismo de las partes en la solución	6. Decisión es del Juez
7. Posibilidad de reanudar el diálogo entre las partes	7. Rompe todas las posibilidades de diálogo futuro entre las partes
8. Permite soluciones creativas rápido	8. Las soluciones son más limitadas
9. Menor coste económico	9. Mayor coste económico
10. Previene conflictos futuros y alto cumplimiento	10. Reproduce escalada de conflicto y dificultad para cumplimiento

www.amediar.info Fuente: Consejo General del Poder Judicial

Font: Consell General del poder judicial. Las 20 claves de la nueva guía para la mediación intrajudicial. Escrito por Tomás Prieto 09/11/2016. Fundador y creador del Blog: (A Mediar Granada) (imagenes)

En definitiva, segons Purfí (2013) la societat del segle XXI demanda noves vies de solució de conflictes que ofereixin al ciutadà una resposta més ràpida, eficaç i satisfactòria, i és en aquest marc on la mediació en els últims anys es ve mostrant com un mecanisme especialment adequat per a la gestió d'un bon nombre d'ells. el terme mediació en l'actualitat és utilitzat des de molts diversos àmbits: mediació familiar, social, laboral, política, internacional, penal, etc. Des d'aquesta perspectiva penal, la mediació es defineix com aquell procés formal en el qual dues parts enfrontades (la víctima i el victimari) a causa d'un determinat delicte, decideixen confrontar els seus punts de vista i buscar una solució lliurement acordada al seu conflicte amb l'ajuda d'un tercer que actua des d'una posició neutral i són les dues parts les encarregades de trobar una solució al seu problema. La tasca dels mediadors es concreta en posar en relació i acompanyar aquestes persones a trobar aquesta solució sense cap imposició. Llavors, la mediació és considera com una mesura de justícia restaurativa que parteix de la presa de consciència de l'acte delictiu per part de l'autor, per donar un següent pas de responsabilització i reparació del dany causat, evitant a més l'estigmatització que pot resultar del procediment penal tradicional. Així, les mesures compensatòries resultants de l'acord de mediació reparen la víctima i incideixen directament sobre la responsabilitat de l'infractor. Per això, es nota l'encaix processal de la mediació penal i la seva rellevància connectada amb els tribunals.

Taula 8. Protocolos de Derivación a Mediación PNPM Catalunya (2013)

MEDIACIÓN	TRIBUNALES
Control proceso y resultado por las partes	Control del proceso y resultado por el juez
Flexibilidad del procedimiento	Rigidez del procedimiento
Colaboración	Adversarial
Ganar-ganar	Ganar-perder
Conflicto más amplio, puede abarcar conflictos personales u otros	Conflicto legal
Capacidad de adaptación al caso	Incapacidad de adaptación al caso
Protagonismo de las partes en la solución	Decisión es del Juez
Más compromiso con el resultado	Poco compromiso con el resultado, visto como imposición
Genera empatía	Genera hostilidad
Permite soluciones creativas	Las soluciones son más limitadas
Acuerdo o solución puede basarse en parámetros no necesariamente jurídicos, aunque con unos límites	Resolución se efectuará con parámetros jurídicos
Rápido	Larga duración
Menor coste económico	Mayor coste económico
Facilita y conserva la relación	Crea distancia, costes emocionales
Probabilidad alta de cumplimiento	Mas dificultad para cumplimiento

Font: Elaboració a partir de Purtí, M. (2013). P.10

Aquesta noció de justícia restaurativa es basa en la consideració del delicte que ha de ser solucionat pels seus protagonistes: la víctima i el victimari i no entre els autors l'infractor i l'Estat tal com afirmen Cian Logan (2013), Sherman, L.W., (et al.) (2005) i Julián Carlos Rios Martin, et al. (2012) i Bernd-Dieter Meier (1998) que indiquen que *“si la justícia restauradora es limités estrictament a la solució del conflicte (en el sentit apuntat), estaria ignorant les necessitats i interessos socials del manteniment en la seguretat i la pau social, vitals per a la societat”* (P.133). Aquesta nova manera de presentar-se a la justícia ha trobat refugi legal, tot i que el fet de deixar la decisió sobre com resoldre els efectes del delicte en mans dels seus implicats és convenciment i satisfacció tant per part de la víctima com de l'agressor per arribar a una solució acordada entre ells. No obstant això, la inclusió per part del legislador en un ordenament jurídic de la possibilitat de que la comissió d'un acte delictiu es derivi a un procés mediador no queda exempt de dubtes i incerteses, tenint en compte que la mediació penal s'ha aplicat amb èxit en molts països durant més de dues dècades, i continua sent objecte d'un gran interès a nivell teòric i a nivell estadístic. Així, la mediació penal ha de ser considerada com una alternativa real al sistema de justícia vigent o ha

d'estar condicionada i delimitada a uns assumptes, certs autors i certes víctimes que seran derivades cap al servei de la mediació pel propi sistema.

El terme "mediació penal" segons Carmen Cuadrado Salinas (2015) està utilitzat en la literatura espanyola com a equivalent a l'anglosaxó "*Victim Offender Mediation*" (VOM) quan es vol fer referència a un dels mètodes de resolució de conflictes penals que acull l'anomenada justícia restaurativa. La mediació penal, com a mètode alternatiu al procés judicial, es considera com un procés en el qual es facilita la trobada cara a cara entre la víctima i el seu agressor, moderada per un mediador, que els permet expressar les seves opinions i les versions en què es va cometre el delicte i l'efecte causat i sofert per part de la víctima i, per tant, les dues parts poden arribar a un acord i buscar la millor manera de reparar el dany causat. La principal finalitat de la mediació penal és trobar una solució justa a un conflicte causat per un delicte a través de la reparació del dany de la víctima i l'evitació de la condemna o del càstig de l'autor de l'acte delictiu, tal com existeix en el vigent sistema de justícia penal. Així, s'atorga a l'agressor la possibilitat de mostrar el seu repentició i remordiment per l'acte comès i de reconèixer i reparar el dany causat a la víctima. Així, l'adjectiu anglès que defineix perfectament aquest mètode de justícia és "*Healing*"; vol dir la reparació del mal que s'ha causat o la sanació de la víctima tant a nivell físic com psicològic. Aquesta nova estratègia de la justícia emfatitza que la reparació del mal només es pot aconseguir-se mitjançant un procés reparador, mediador o facilitador en què les parts del conflicte decideixen de mutu acord resoldre el conflicte i les seves conseqüències amb la finalitat de reparar en lloc de castigar. Així, la solució del conflicte es queda en mans dels seus protagonistes i no en els òrgans de l'Administració de Justícia de l'Estat i la seva acceptació equivaldria a l'acceptació d'una justícia penal. Llavors, només els òrgans de l'Estat tenen el poder de jutjar a través d'un procés correcte amb totes les possibles garanties.

Malgrat això, com assenyala Julián Carlos Ríos Martín (2015) el procés penal no només ofereix vies per a l'expressió i satisfacció de les necessitats de la víctima sinó que, a més, freqüentment suposa una experiència dolorosa per a ella, el que anomenada: "victimització secundària". En aquest cas la víctima es considera com una espècie de perdedora per partida doble; en primer lloc davant l'infractor i, després, davant de l'Estat i es queda exclosa de la gestió dialogada del seu propi conflicte, a l'excepció de la que permet el procés penal que es presenta com limitat, estigmatitzant i escassament reparador. Únicament se li dóna entrada per a l'acreditació dels fets que puguin servir al fiscal o l'acusació particular per demostrar l'acusació contra el presumpte autor del delicte i, com a conseqüència d'això, interessar per la reparació econòmica o material pel dany sofert. Més enllà d'això, el paper de la comunitat, el voluntariat i les ONGs no només apareix vinculat als orígens de la Justícia Restaurativa i l'institut de la mediació, sinó que apareix

explícitament recollit per l'Organització de Nacions Unides en múltiples ocasions. Entre d'altres àmbits, com afegeix Ríos Martín (2015) en el X Congrés per a la Prevenció del Crim (Viena 2006) on es va assenyalar la necessitat d'impulsar:

“el desenvolupament de polítiques de justícia restaurativa, procediments i programes que fossin respectuosos amb els drets, necessitats i interessos de les víctimes, dels infractors, de la comunitat i de totes les altres parts”. En tots els documents s'insisteix que “moltes d'aquestes alternatives faciliten a les parts afectades, i freqüentment també a la comunitat en la qual es desenvolupen, una oportunitat per participar en la resolució dels conflictes i en la responsabilització de les seves conseqüències. La participació de la comunitat en aquest procés dista molt de ser abstracta, per contra és ben directa i concreta. Per això, en molts països la idea d'involucrar la comunitat gaudeix d'un ampli consens”¹⁰ P.72.

Encara que pugui sonar important, la justícia restaurativa no es redueix al sistema penal, però és una manera d'entendre les relacions socials, comunitàries, polítiques i internacionals perquè, en definitiva, una manera d'entendre l'ésser humà com obert, sociable, dialogant, autèntic, capaç d'obrir-se al que inèdit viable i susceptible de resoldre els conflictes de manera pacífica.

Realment, la mediació penal és una eina útil per a afavorir la convivència i descongestionar els jutjats i, prioritàriament, per a poder ajudar els ciutadans en situacions de conflicte i no per descongestionar el sistema judicial Maria Munné, et.al. (2011). Evidentment, no s'ha de perdre de vista la importància que té la justícia i el poder judicial en la civilització i la cultura catalana i no s'ha de prescindir d'aquesta realitat. El poder judicial representa un gran avenç però, no es pot confondre-ho amb la mediació. Ja no es tracta de la mediació que va néixer als Estats Units als anys seixanta per donar resposta al col·lapse dels tribunals, sinó del concepte de mediació que ha avançat en els anys transcorreguts des de llavors i ha arribat a ser consubstancial a l'ésser humà, i que la justícia i la mediació representen dos camins absolutament diferents, segons Munné, et.al. (2011): a) la mediació com una solució alternativa al judici i no és possible saber a priori quin conflicte es podria resoldre per la via judicial o per la via mediació, però sí la mediació ofereix una oportunitat de tractar les relacions humanes des d'un enfocament més profund, b) la justícia s'ha debilitat les xarxes de relacions comunitàries, veïnals i quotidianes i els membres de la mateixa societat s'han tornat invisibles mútuament i, fàcilment han prioritzat la justícia per sobre de qualsevol altra manera de comunicar-se en una situació de conflicte. Per aquesta raó, la promoció de la cultura de la mediació té un significat molt important que va més enllà de la justícia. Es tracta de reviure el compromís amb l'altre, d'acceptar la responsabilitat que un té en la

---

¹⁰Nacions Unides, Oficina contra la Droga i el Delicte, Manual sobre Justícia Restaurativa, Viena, novembre de 2006, pàgines 5-6. En direcció idèntica, La UNODC de Nacions Unides (Office on Drugs and Crime) ha publicat recentment el Handbook on Restorative Justice Programs (Viena 2006), on es destaca el paper de la comunitat, el voluntariat i les ONG. Desenvolupament dels postulats dels principis bàsics sobre l'ús de programes de justícia reparadora en qüestions penals aprovats pel Consell Econòmic i Social de les Nacions Unides l'any 2002.

construcció de xarxes socials i d'enfortir-se per poder aconseguir una comunitat per tots. En aquest cas, és possible compatibilitzar la mediació amb el sistema judicial sempre que hi hagi la voluntat des de la part jurídica de promoure la mediació i la relació entre elles ha de ser una relació recíproca. D'una banda, al Servei de Mediació arriben els casos derivats pels jutges i, d'altra banda, les persones acudeixen al Servei per a treballar la convivència mentre estan en el procés judicial. També, els Mossos d'Esquadra que tenen formació en mediació treballen com derivadors i s'ocupen de comunicar-se amb el Servei de Mediació abans que un cas arribi al recurs administratiu. Es pot dir que aquesta manera de treballar conjuntament ha contribuït a la promoció de la mediació i a la prevenció de la mediació, de la comunicació i de la contextualització. Així, molts conflictes es produeixen per falta de comunicació entre dues persones que, quan es troben en procés de mediació, s'adonen que simplement no s'han comunicat entre si, tenint en compte el punt de vista de l'altre. La contextualització tracta de situar a les persones en el que són l'essència i les bases de mediació. Per això, molts conflictes del futur es podrien prevenir i evitar compartint i informant a la gent sobre la mediació.

En altres experiències, tal com relaten Lidia Ayora i Clara Casado (2017) que indiquen que els mediadors penals, tant de l'àmbit d'adults com de menors, s'han format sobre aquestes noves metodologies. En el programa d'adults estan implementant de forma esporàdica versions adaptades de conferències i cercles, i l'objectiu des de l'àmbit de menors és iniciar una experiència pilot de conferències durant l'any 2015. La Comunitat Mediació Penal Juvenil (2014) ha elaborat una metodologia sobre el tipus del conflicte per diferenciar en quins casos és convenient la mediació i en quins casos es requereix un altre tipus d'intervenció. En aquest sentit, Martin et al. (2010), quan analitzen la figura del mediador penal a Catalunya, consideren que la formació dels actuals mediadors és elevada amb un alt grau de professionalitat, tant en l'àmbit de menors com d'adults. En la realitat, en les investigacions de Tamarit (2013) i de la Comunitat Mediació Penal Juvenil (2010), es constata que la satisfacció de les parts en relació al paper del mediador i al tracte que van rebre és molt elevat. Atès que una bona part dels programes de mediació penal han estat pioners en aquesta matèria i els mediadors penals s'han basat sobre l'autoaprenentatge que comporta l'experiència acumulada al llarg de les seves trajectòries professionals, així com de l'assistència a cursos i jornades, entre els quals destaca la contribució dels cursos de formació contínua del CEJFE. Cada vegada és més freqüent que la formació dels professionals inclogui també una especialització a través dels cursos de postgrau i màsters que s'han anat proposant progressivament. No obstant això, actualment l'esforç que s'està fent per a que el perfil del mediador sigui altament professionalitzat és una realitat, a part d'això, no existeixen en l'administració places destinades a mediadors, ja que tampoc hi ha una formació universitària de

grau especialitzada. El que hi ha són molts documents en els quals es fa referència a la necessitat que els serveis de justícia restaurativa i la formació i l'experiència que els seus professionals han de tenir siguin de qualitat i la necessitat de desenvolupar procediments de selecció, formació i avaluació dels mediadors i de definir estàndards de la seva competència.

Per la seva part, Laura Serramià Balaguer (2019) considera que la mediació judicial té un paper important a jugar en la reparació del dany causat pel delictes i adquireix una gran significació en la justícia restaurativa que va més enllà del caràcter econòmic i es considerada com un mecanisme de pacificació i responsabilització social:

la reparación del daño causado por el delito adquiere gran significación en la justicia restaurativa, por cuanto sobrepasa el mero carácter económico para introducirse como un mecanismo “de pacificación y responsabilización social”. Así, a través de la mediación, la víctima no solamente se siente económicamente resarcida, sino que, al recuperar su tranquilidad personal, también se siente compensada moralmente, extremo quizás más importante en aras a su recomposición. Pp.151-152

Carolina Villacampa (2020) parla d'un procés de mediació judicial que hauria d'abordar els detalls específics de la intervenció en cas de violència de gènere. Així, podria passar que la víctima no estigui preparada psicològicament per anar a un procés de mediació en un moment determinat, però que el treball terapèutic pot capacitar-la per aquesta intervenció, i els terminis de derivació haurien de ser prou flexibles perquè aquesta intervenció es pugui produir més endavant:

El proceso de mediación propiamente dicho también debería atender a las especificidades que supone la intervención en supuestos de violencia de género. En primer lugar, podría suceder que la víctima no se hallase psicológicamente preparada para acudir a un proceso de mediación en determinado momento, pero que el trabajo terapéutico con ella pudiese capacitarla para dicha intervención *a posteriori*; en tal sentido, los plazos de derivación al mismo deberían ser lo suficientemente flexibles para que dicha derivación pudiese producirse con carácter posterior. De la misma forma, debería poder garantizarse la reversión de la derivación al proceso restaurativo si, una vez producida esta, se observa que la víctima no se haya suficientemente empoderada, contra lo que inicialmente hubiera podido valorarse. También en este caso, la emisión de un informe técnico debería constituir la base sobre la cual redirigir el caso a la justicia penal tradicional sin que, por supuesto, nada de lo actuado en el proceso restaurativo ya iniciado pudiese trascender al correspondiente proceso penal. Pp. 65-66

També, aquest procés de mediació judicial hauria de poder garantir la reversió de la derivació al procés restauratiu si s'observa que la víctima no s'hagi pogut estar prou apoderada contra el que inicialment hagués pogut valorar. En aquest cas, l'emissió d'un informe tècnic hauria de constituir la base sobre la qual es pot redirigir el cas cap a la justícia penal tradicional sense que s'hagi adoptat res en el procés reparador més enllà del procediment penal corresponent.

Carla Urpina Tona (2020) conclou que la mediació judicial té com a objectiu reparar el dany produït pel delictes amb la participació activa de la víctima, de l'infractor i de la comunitat que tenen un paper important en la solució del conflicte, mitjançant el diàleg i la negociació, fent que

l'infractor sigui responsable de les seves accions i sigui capaç de compensar la víctima. Aquest concepte de reparació de la víctima significa la compensació del dany dins de les possibilitats de l'infractor que pot ser material, moral o simbòlic.

It aims to repair the injury produced by the crime with the active participation of the victim, the offender and the community who, through dialogue and negotiation, have a role in finding a solution to the conflict, making the offender accountable for their actions and apology and repairing the victim. The concept of victim reparation stands for the compensation of the damage within the offender's possibilities, and it can be moral, material or symbolic. P.7

4.5. LES ASSOCIACIONS DELS IMMIGRANTS MARROQUINS A CATALUNYA I EL CODESENVOLUPAMENT.

Enfrentar las limitaciones del desarrollo actual como la búsqueda de alternativas no es una tarea sencilla. La mayor parte de las personas creen sinceramente en los sueños que alienta ese concepto [...] Los medios de comunicación alientan esos sueños y los políticos los repiten en sus discursos. Desde la academia convencional se insiste una y otra vez que debemos marchar al ritmo del progreso económico; se pueden discutir los instrumentos y los medios que sustentan el progreso, pero la esencia de esa idea no la ponen en duda. Los académicos y los políticos apenas discuten sobre la cómo aplicar esas recetas de la manera más eficiente o más veloz.

Eduardo Gudynas, (2009:31)

El tema del codesenvolupament és un tema d'interès per a un bon nombre d'associacions marroquines a Catalunya perquè té a veure amb el seu país d'origen i a través del qual intenten ajudar algunes zones que pateixen alguns problemes en diversos sectors i en diferents nivells. El cas d'aquestes associacions no és diferent del que fan altres associacions d'immigrants d'altres orígens. Així, la relació entre migracions i desenvolupament és una relació de llarga tradició en les ciències socials i en algunes polítiques internacionals, però de quina manera aquesta vinculació és la base potencial per a la posada en marxa de noves alternatives en el camp de la cooperació i de les polítiques migratòries. Evidentment, el tema de codesenvolupament aborda una multiplicitat de qüestions i involucra un considerable nombre d'actors, tant als països d'origen com als de destinació. L'impuls del codesenvolupament és un fenomen molt recent, la qual cosa ha suscitat preguntes sobre els seus principals protagonistes, els llocs en què s'està donant i les accions en què es materialitza. El més important aquí és intentar oferir un panorama de l'estat del tema en qüestió a Espanya i precisament a Catalunya a través d'una aproximació teòrica i intentar aclarir l'escenari en el qual tenen cabuda tots els actors implicats i els papers que tenen en la realització de projectes de codesenvolupament. Els esforços realitzats necessiten un major i millor treball comú i conjunt entre les administracions, les ONGs i les associacions d'immigrants.

L'objectiu fonamental és analitzar els processos d'articulació del codesenvolupament dels marroquins a Catalunya amb els seus llocs d'origen. Així, durant l'anàlisi d'aquest punt, es descriuran les principals característiques dels processos de desenvolupament a Catalunya com a nou enfocament i camp d'intervenció i s'explicaran els resultats sobre el paper de la immigració marroquina com connector entre els dos Estats i el paper dels contextos d'origen i de recepció.

A més, al moment de fer un cop d'ull panoràmic sobre l'assumpte del codesenvolupament es pot dir que l'origen de la paraula codesenvolupament ha estat a França el 1997 i va ser utilitzada per Sami Nair¹¹ professor de Ciències Polítiques de la Universitat de Paris en l'època del govern socialista de l'ex-president Francès, François Mitterrand i del seu primer ministre Lionel Jospin. Segons Hendrik Vaneeckhaute (2002) el terme "*codesenvolupament*" en el seu origen, en els anys 80, es va utilitzar per definir un tipus de cooperació al desenvolupament que incloïa un repartiment de la responsabilitat i dels recursos entre Nord i Sud i que vincula la cooperació al desenvolupament amb la immigració dins d'un programa d'acompanyament del retorn d'immigrants que va resultar un fracàs. Així, Sami Nair, amb càrrec de Secretari Interministerial de Codesenvolupament i Migracions en el govern Francès (de 1997 a 1999), en el seu informe "Balanz i Orientació de la política de codesenvolupament en relació amb els fluxos migratoris" parla d'anar més enllà de la Cooperació per al Desenvolupament i establir polítiques sectorials de codesenvolupament i caldria instaurar objectius comuns entre països d'acollida i països d'origen de manera que es pot estabilitzar els fluxos migratoris en l'origen i integrar els immigrants en els països d'acollida. Vaneeckhaute indica que Sami Nair defineix el codesenvolupament com una proposta per integrar la immigració i el desenvolupament de manera que tots els dos països (el d'enviament i d'acollida) puguin beneficiar-se mútuament dels fluxos migratoris. Així, la seva proposta de codesenvolupament està basada en els següents eixos:

- Control i gestió dels fluxos d'immigració.
- Establiment de contingents d'immigrants.
- Compromisos bilaterals entre els dos països involucrats.
- Integració dels immigrants ja establerts i el seu ús com a "vectors" de desenvolupament al seu país d'origen;
- Temporalitat dels nous immigrants que han de retornar després d'acabar un determinat contracte de treball o la seva formació professional.

---

¹¹ Sami Naïr és un politòleg, filòsof, sociòleg i catedràtic francès, especialista en moviments migratoris i creador del concepte de codesenvolupament. És una de les veus destacades del progressisme a Europa, assessor del govern de Lionel Jospin de 1997 a 1999 i europarlamentari fins a 2004; és Catedràtic en Ciències Polítiques i Director del Centre Mediterrani Andalús de la Universitat Pablo de Olavide de Sevilla.

A Espanya, tal com assenyalen Carlos Giménez Romero, et al. (2006), el codesenvolupament s'ha constituït en un camp emergent tant en l'agenda investigadora com en les polítiques públiques, sent al començament de l'any 2000 quan es va començar a parlar oficialment d'aquest tema. Entès com un tema que tracta d'aprofitar de manera positiva la relació entre la immigració i el desenvolupament, i que opera sobre les xarxes transnacionals que s'estableixen via la immigració, ha anat captant l'atenció de polítics, tècnics i representants de les organitzacions no governamentals i les associacions d'immigrants, que han començat a interessar pel tema i a posar en pràctica programes i projectes que tenen relació amb el codesenvolupament. Per això, es nota que aquesta perspectiva és plantejada i impulsada des del nivell central, autonòmic i local de l'Estat. Segons Rafael Grassa (2008), el codesenvolupament va aparèixer com un concepte relativament nou en el món de la cooperació amb la voluntat de combinar dos aspectes, la cooperació internacional i la immigració, entre les ONGs dedicades a la cooperació, entre els ajuntaments i entre les entitats de col·lectius immigrants. El codesenvolupament és una paraula molt repetida, però que en ocasions no té el mateix significat per tothom i planteja dubtes respecte la seva definició. Per això, es pot fer la pregunta si el codesenvolupament és també cooperació internacional? Qui promou el codesenvolupament? Es pot considerar el codesenvolupament com una eina per a la integració social, al sud i al nord?

En aquest sentit, segons Javier Ochoa Hidalgo (2009) el codesenvolupament ha anat avançant gràcies a la suma de diverses iniciatives d'administracions locals i autonòmiques, ONGD, universitats i centres de recerca i de l'Estat. A nivell internacional, els resultats que pugui assolir el codesenvolupament dependran en bona mesura del grau d'interès i d'implicació del conjunt d'actors en els propers anys. En l'actualitat, existeixen diferents actors susceptibles d'impulsar el codesenvolupament de diferents maneres i amb interessos diferents com el cas dels organismes internacionals com l'Organització de les Nacions Unides (ONU), l'Organització Internacional de Treball (OIT), l'Agència de l'ONU per als Refugiats (ACNUR) i l'Organització Internacional per a les Migracions (OIM) que ha publicat nombrosos butlletins i informes i ha posat en marxa programes propis de retorn voluntari d'immigrants als seus països d'origen i de suport a la seva integració. El mateix passa amb els governs centrals i les administracions públiques que tenen la capacitat d'establir polítiques migratòries més flexibles o més restrictives, han fixat contingents de treballadors estrangers, han negociat acords amb els països d'origen i de trànsit, han creat estructures administratives específiques per gestionar el codesenvolupament, han destinat partides pressupostàries pròpies, han encarregat estudis i informes, han llançat campanyes de sensibilització i han finançat programes i projectes de codesenvolupament. En aquest cas, les associacions d'immigrants estan considerades com el referent i la via més adequada per tractar el

tema perquè coneixen les problemàtiques dels països d'origen i treballen per a aconseguir els objectius i les aspiracions i, al mateix temps, són vehicles de diàleg i de connexió amb la societat receptora i el país d'origen. També, les organitzacions no governamentals de cooperació per al desenvolupament (les ONGD) poden formular, executar i avaluar programes i projectes de codesenvolupament, amb fons propis o públics; poden dur a terme accions de sensibilització i poden fer tasques de lobby o incidència política davant administracions públiques i organismes internacionals. A més a més, les universitats i centres de recerca i formació que realitzen una important tasca d'anàlisi i difusió del codesenvolupament poden contribuir a formar especialistes en aquest camp de codesenvolupament i ho poden incorporar progressivament a la seva oferta acadèmica de postgrau. Per això, els cursos, jornades i seminaris sobre el codesenvolupament s'han multiplicat en poc temps a Espanya, i el seu nombre segueix augmentant. Finalment, les altres actors que poden participar en el codesenvolupament de manera més tangencial, però també important per a alguns àmbits d'actuació són els bancs i caixes d'estalvis, empreses, agències remedadores, sindicats, ONG d'acció social, etc.

4.5.1. EL CONCEPTE DE CODESENVOLUPAMENT I ELS SEUS ORÍGENS.

El concepte del codesenvolupament va començar a aparèixer a França a l'any 1997 tal com està esmentat anteriorment. El 1996 les xarxes d'ONG franceses es van reunir amb tots els actors del desenvolupament a nivell nacional i regional amb l'objectiu de vincular-los a la política francesa de desenvolupament i van aconseguir el suport del ministre d'Afers Exteriors i del ministre de la cooperació. Així, segons Hendrik Vaneeckhaute (2002), tots aquests conjunts d'esforços van plasmar en 1997 en la celebració de “Les Assises de la Cooperation et de la Solidarité Internationales”¹², després de realitzar una sèrie de reunions regionals que van mobilitzar a més de dues mil persones, i els resultats de tot això es van ser recollits en el Llibre Blanc de la Cooperació i Solidaritat Internacional. Gràcies a tot això, l'Estat francès es va donar, per primera vegada, la importància als immigrants i va incorporar-los en la cooperació internacional i va decidir donar-los suport per treballar el tema. Davant d'aquesta situació, la delegació va emetre un informe (Nair, 1998) en què afirmava que el codesenvolupament “*n'a pas pour but de favoriser le retour des immigrants chez eux s'ils n'ont pas la volonté. Au contraire, leur présence légale en France est précisément la condition de l'aide efficace aux pays d'origine*” (P.48). Igualment s'assenyala la importància, d'una part, de facilitar la mobilitat entre el país d'origen i el de destí, proposar ajudes a través d'un suport financer inicial completades amb préstecs a baix interès per a projectes de

---

¹² Els fonaments de la cooperació internacional i la solidaritat són una iniciativa de les grans xarxes de cooperació no governamental. Es duen a terme en estreta consulta amb els poders públics i es conclou l'octubre de 1997 mitjançant la comunicació d'un conjunt de propostes recollides en un llibre blanc.

codesenvolupament empreses no només pels immigrants que volen tornar al seu país d'origen, sinó també pels que estiguin legalment instal·lats a França i vulguin fer alguna cosa pel seu país d'origen. D'altra part, donar suport i enfortir a les col·lectivitats locals i administratives, les associacions i les accions empreses en aquests àmbits per les associacions d'immigrants i crear contactes de codesenvolupament per a estudiants i professionals en pràctiques. També, promoure la inversió productiva de l'estalvi i fomentar la mobilitat dels estudiants i els artistes mitjançant l'elaboració d'uns permisos simplificats de circulació i crear uns convenis de codesenvolupament i estendre les iniciatives en els països d'origen.

Una altra definició de codesenvolupament que es pot tenir en compte és la de Carlos Giménez Romero (2004) que ho entén com: *“aquellas iniciativas impulsadas y llevadas a cabo, para beneficio mutuo y mediante ayuda mutua, por dos o más entidades ubicadas en dos o más países vinculados por flujos migratorios, las cuales ponen en marcha conjuntamente determinadas acciones tanto en el país receptor como en el país emisor de migración”* (P.8). Segons Luis V. Abad et.al (2005) es pot anotar que la base de la noció actual de codesenvolupament sol ser atribuïda amb consens a Sami Nair, i fins i tot es pot datar la seva partida de naixement el 1997: *“Como es sabido, el reconocimiento oficial de esa evidencia (que constituye la base de la noción actual de codesarrollo) suele ser atribuido con consenso a Sami Nair, e incluso se puede fechar su partida de nacimiento en 1997, año en el que el profesor y diputado europeo presento al Gobierno francés su ya célebre informe sobre migraciones y Desarrollo”* (P.10). Com a conseqüència d'aquest informe, segons Condamines (1998), Naïr ha estat objectiu de crítiques pel caràcter “proteccionista” que van poder tenir les primeres actuacions concretes de codesenvolupament posades en pràctica a França, molt lligades a la tornada d'immigrants als seus països d'origen.

A més, Carlos Gómez Gil (2005) explica que: *“El codesarrollo no es nuevo, ni mucho menos una construcción occidental. De forma espontánea, los inmigrantes han tejido redes de un extraordinario impacto conservando la privacidad de sus relaciones y los compromisos históricos con sus comunidades. Son tradiciones como la twiza, en las comunidades beréberes, que les lleva asumir el mantenimiento de mezquitas, escuelas, dispensarios y cementerios”* (Pp.1-2). El mateix Gómez Gil (2006) en la seva definició de codesenvolupament fa referència a: *“el conjunto de acciones que vinculan el vivir transnacional de los inmigrantes con procesos de desarrollo humano y translocal a partir de la participación en una red amplia de actores, en la que los grupos de migrantes desempeñan un papel protagonista, con el fin de promover el beneficio mutuo”* (P.54). Carlos Gómez Gil (2009) afirma: *“ni todo lo que se denomina como codesarrollo lo es, ni tampoco hay que cambiar la cooperación al desarrollo, como si de modelos de temporada se tratara”* (P.17). Evidentment, es pot assenyalar que el codesenvolupament fa referència a la participació dels immigrants com un pilar essencial del codesenvolupament i com un fre a les migracions i fa referència, també, a la relació preventiva

entre migracions i desenvolupament (Marín Sánchez 2006). En relació amb l'aparició del codesenvolupament, Silvia Rei Pedreira (2006) diu que el codesenvolupament va començar amb la intervenció d'algunes associacions d'immigrants de l'Àfrica de l'Oest francòfona en els seus països d'origen amb l'ajuda i el suport d'algunes ONGs com el cas del “Groupe de recherche et de Realisation pour le Developpement Rural dans le tiers monde (GRDR)” i del “Plan de Desarrollo Local y Emigración” (PDLM). Per la seva part, Giorgio Mosangini (2007) explica que la idea bàsica lligada al concepte de codesenvolupament és la vinculació entre cooperació internacional i immigració. Aquesta vinculació es fa en el sentit d'aprofitar la cooperació per a aflixar la immigració i de convertir-la en un vector de solidaritat amb els països pobres tenint en compte que la política migratòria implica doncs unes relacions responsables amb aquests països. Per això, és necessari que s'aprofundeixi més enllà de la cooperació internacional en una varietat de polítiques sectorials de codesenvolupament i que s'articuli al voltant dels beneficis mutus del codesenvolupament, tant per al desenvolupament dels països d'origen com per als de destinació de la immigració encara que el punt de partida no deixa dubtes que el codesenvolupament va néixer com una política instrumental per als interessos de França. Llavors, segons Mosangini, els orígens del codesenvolupament deixen com herència dos pressupostos bàsics al vincular immigració i cooperació: La immigració és un problema i un dels principals objectius del codesenvolupament és intentar alleugerir aquest problema.

Augusto Varas (2007) indica que tot i que el codesenvolupament ja tenia una certa genealogia i trajectòria; és el 1997 quan aquest enfocament solidari entre països rics i pobres enforteix la seva inserció política i institucional en una gestió governamental. Aquest procediment s'estructurava al voltant del principi de solidaritat i la definició d'objectius comuns, l'estabilització del flux migratori, la integració dels immigrants en els països d'acollida i l'articulació dels socis principals o actors involucrats amb la participació de l'immigrant com a actor principal en el desenvolupament. Aquesta perspectiva queda reafirmada a nivell europeu en ocasió del Consell Europeu de Tampere en 1993. A Espanya, aquesta idea llançada el 2001 pel Ministeri de l'Interior es materialitza en el Programa Global de Regulació i Coordinació de l'Estrangeria i la Immigració (GRECO) que formula la política migratòria espanyola per al període 2001-2004. A finals de 2005, en el Document de Consens del Grup de Treball de Codesenvolupament organitzat pel Consell de Cooperació al Desenvolupament d'Espanya, es va afirmar que el Codesenvolupament en Espanya no està dissenyat per mitigar ni limitar els fluxos migratoris, i va insistir en el seu paper positiu tant per als països receptors com emissors, tenir en compte el seu objectiu principal de reduir les bretxes de desenvolupament entre els dos costats. Més enllà de tot això, María José Castaño (2008) considera que el codesenvolupament, segons la terminologia que es fa servir en

ells, s'utilitza principalment com a mecanisme d'integració, inclusió, o acomodació de la població immigrant en la societat de destí. A més, predomina la idea que el codesenvolupament és una bona oportunitat per vincular la migració i el desenvolupament d'una altra manera encara que algunes comunitats insisteixen en la bondat d'unes iniciatives que orientin els fluxos cap a la tornada, apareixent de manera latent la idea de frenar o contenir el flux migratori a través dels mecanismes de la cooperació al desenvolupament. Així, Josep Lluís Oliver Torelló (2008) diu que: *“en parlar de codesenvolupament creiem convenient diferenciar entre el seu acceptió acadèmica i formal i el fet en si... En aquest últim sentit, en certa mesura, el codesenvolupament és un aspecte present des de l'inici del fenomen migratori, atès que les persones que han emigrat cap a altres països, de vegades, han ajudat de diferents formes al desenvolupament del seu país d'origen”* P.13.

Gómez Gil i Unzueta (2009) indiquen que el codesenvolupament, sense cap dubte, és un dels conceptes nous i imprecisos de tots els que s'utilitzen en el camp de les immigracions i el desenvolupament i la primera dificultat que qualsevol investigador es troba quan pretén abordar aquest tema resideix principalment en trobar una definició precisa i àmpliament reconeguda del codesenvolupament, ja que entre els autors i autores consultats, hi ha moltes divergències que es pot trobar tant en la teoria com en la metodologia i en la pràctica. Així, es pot trobar: Giménez Romero et al. (2006); Gómez Gil (2008); Enric Royo (2008), Gómez Gil (2009); Østergaard-Nielsen, E. (2009 i 2011); Pinyol i Royo (2010); Sanmartín Orti (2010); Herrero de Egaña (2012); Lacomba (2012); Aboussi (2012); Garreta i Llevot (2017) que han explicat que el codesenvolupament és un concepte imprecís, ambigu, generalista, dubtós, obert, etc. i que s'ha anat obrint cap a textos acadèmics i informes oficials sense que s'hagi fet un intent seriós per acotar-lo i detallar-lo. Evidentment és un terme abstracte i per al qual no hi ha uns principis generals sobre els quals es pot fonamentar el seu corpus teòric i pràctic. Malgrat això, la noció del codesenvolupament ocupa un lloc cada vegada més notable en les polítiques migratòries i de cooperació de la majoria d'estats europeus i, també, en el treball de la societat civil a través de les organitzacions d'immigrants i del desenvolupament.

En la mateixa línia va Thomas Lacroix (2009) i va explicar que el concepte i la pràctica del codesenvolupament es va estendre al sud d'Europa, en nous països d'immigració com Espanya i Itàlia que l'han implementat bàsicament com una dimensió de la cooperació descentralitzada (P.9). També, Javier Ochoa Hidalgo (2009) que va explicar que el codesenvolupament va sorgir a França en un moment de recensió econòmica i política migratòria restrictiva, semblant al que es viu ara a Europa. A més a més, la visió aportada per Gómez Gil i Unzueta Sesumaga (2009) és una visió que recull quatre criteris per definir el codesenvolupament: l'espai, els actors, els objectius i la modalitat d'intervenció. Aquesta conceptualització del codesenvolupament també

ens presenta dues categories: “*la gubernamental y la no gubernamental, confirmando la bidireccionalidad tanto del espacio de actuación como de sus objetivos: desarrollo en origen e integración en destino*” (Pp.51-52). El codesenvolupament, com assenyalen Gil i Unzueta (2009) és, sens dubte, un dels conceptes nous i misteriosos quan es parla de les migracions i el desenvolupament. És un terme una mica abstracte i la seva definició precisa i àmpliament reconeguda gairebé no existeix. Això vol dir que és molt difícil trobar o establir una definició clara i única del concepte, però es pot parlar d'unes definicions relatives i relacionades amb el flux migratori i els països d'acollida. De fet, s'han trobat més de vint definicions diferents segons l'organització, l'administració pública o el fòrum que s'analitzi. En aquest cas, per tenir una idea sobre el terme “codesenvolupament” i la seva significació es pot destacar el cas de la utilització del terme codesenvolupament amb particular entusiasme per part de nombrosos agents, tant en els països emissors dels immigrants, com en aquells on viuen, sovint en condicions de marginalitat i d'exclusió social. Aquests agents pretenen obtenir beneficis de les iniciatives que tracten de justificar al voltant del codesenvolupament, i arriben a sostenir idees com les de la cooperació entre iguals o de la teoria del benefici mutu. Davant de la utilització de nombrosos agents del codesenvolupament de manera interessada, molts dels intents de posar en pràctica accions de codesenvolupament estan abocats al fracàs perquè no tenen cap reflexió i cap consideració necessària sobre l'abast de les experiències d'unes pràctiques i alhora compten amb una trajectòria molt limitada.

Pau Vidal, Jaume Albaigès i Sara Martínez (2009) indiquen que el codesenvolupament va començar a tenir cada vegada més rellevància degut a l'augment de les migracions intercontinentals dels últims anys, especialment a l'estat espanyol. La particularitat del codesenvolupament, diferenciat de la visió clàssica de la cooperació al desenvolupament i del fet migratori, està en la inclusió de les persones migrades com a agents protagonistes per a contribuir al desenvolupament dels seus llocs d'origen a partir de la seva vivència transnacional de dues realitats, la d'origen i la de destí. Amb la inclusió del codesenvolupament, tant en les polítiques de cooperació per al desenvolupament, com en les polítiques d'immigració, les administracions públiques, Organitzacions no Governamentals de Desenvolupament (ONGD), universitats i altres entitats no lucratives han començat a veure en les entitats de persones immigrades interlocutors amb els quals es pot posar en marxa accions per a contribuir al desenvolupament de les seves regions d'origen, alhora es treballa per a la integració i la convivència en la societat espanyola. A més, Vidal, Albaigès i Martínez van afegir que es pot definir el codesenvolupament com aquelles accions que es duen a terme en l'espai transnacional, en què intervenen de forma directa els propis immigrants en la identificació, materialització i/o execució d'aquestes actuacions, juntament amb

aquestes entitats o institucions, amb la finalitat de millorar les condicions de vida i el desenvolupament econòmic i social de les poblacions destinatàries, en origen i destinació, establint-se una relació horitzontal entre comunitats del país emissor i receptor com un complement de l'acció. Javier Ochoa Hidalgo (2009) assenyala que la noció del codesenvolupament, que vincula les migracions i la cooperació per al desenvolupament, ha sorgit fa poc més d'una dècada, en un context internacional de globalització econòmica, desequilibris socials entre continents, expansió de les noves tecnologies de la comunicació i progrés dels mitjans de transport i conclou que: *“el codesenvolupament és desenvolupament en origen més integració en destí”*. P.17.

Com assenyala Gómez Gil (2009) en la seva descripció del codesenvolupament que es tracta d'una estratègia que afavoreix la política dels països occidentals: *“el desarrollo es una construcción esencialmente intelectual de carácter eminentemente histórico, económico, social y político que durante décadas ha tratado de dar respuesta a las necesidades e intereses de los países occidentales”* (P.34). Per això, les polítiques de desenvolupament fonamentades en xifres econòmiques no han servit per millorar les condicions de la vida i reduir la pobresa de determinats països. Un cop més, degut a la manca de definició i concreció, actualment hi ha postures i opinions diverses d'entitats i organismes (ONG) i administracions públiques. Per uns, hauria de ser bàsic i essencial la cooperació al desenvolupament, però per altres, el desenvolupament humà als països del sud és un element que no té importància davant la oportunitat de treballar per la inclusió social de la immigració als països del nord i el reconeixement del seu paper per part de la població majoritària. Cal destacar que la major responsabilitat per fer el codesenvolupament rau en els països receptors que han de ser capaços de dissenyar uns projectes de creixement econòmic i social realistes i ben definits i de dissenyar els marcs d'acció adequats. Per tant, la visió del codesenvolupament i el seu disseny estratègic requereix establir polítiques d'Estat amb projectes de mitjà termini que puguin anar més enllà dels governs, especialment polítiques de creixement econòmic i d'inversió social amb les reformes necessàries i indispensables per donar a aquests fluxos migratoris les perspectives d'èxit que mereixen.

Manuel Gomez Galan i Vicente Condes Moreno (2010) indiquen que el codesenvolupament presenta un conjunt de potencialitats que ha despertat en els darrers anys l'interès dels diferents actors públics i privats, tant del sud com del nord. No obstant això, els avenços reals assolits no estan consolidats i encara estan lluny de respondre a les expectatives generades. En l'actualitat, en termes generals, la immigració respon a esforços individuals destinats a satisfer principalment un conjunt d'expectatives i necessitats personals i que estan realitzats per persones que no troben en els seus països d'origen suficients oportunitats per al desenvolupament. Així, el

Codesenvolupament planteja la possibilitat de que tots aquests esforços individuals puguin contribuir al desenvolupament de les societats de destinació i alhora dels països d'origen de les persones immigrants.

Gràfic 10: Codesenvolupament: relació entre migracions i desenvolupament.

Codesarrollo: Encuentro entre migraciones y desarrollo

Font: Elaboració a partir de La Fundación "la Caixa"(2008). P.5

Gràfic 11: les persones immigrants i les seves associacions són els protagonistes del Codesenvolupament

---

Protagonista del codesarrollo

Comunidad migrante transnacional

Font: Elaboració a partir de la Fundación "la Caixa"(2008). (P.9).

En relació al seu origen, Pinyol i Royo (2010) va explicar que la proposta de codesenvolupament des de l'àmbit migratori implicava la cooperació entre països, així com una col·laboració entre tots els actors implicats, però la veritat és que aquest terme ha anat adquirint diferents formes al llarg dels anys. Aquest concepte es mou en l'actualitat entre les definicions d'aquells que posen al codesenvolupament en el camp de les migracions o en el de la cooperació al desenvolupament, o també com una alternativa a les migracions o més aviat com un fre als processos migratoris. Aquesta indefinició pot utilitzar-se per defensar les polítiques i filosofies contraposades i interessades, segons Gómez Gil (2008), per reflectir una pluralitat d'enfocaments de vegades incompatibles o per fomentar iniciatives de retorn d'immigrants o reduir els fluxos migratoris, més

dirigides a satisfer els objectius dels estats de destinació que als desitjos o necessitats dels propis immigrants. D'aquesta manera, en referència a la manca d'una definició unificada i estàndard del codesenvolupament, és necessari realitzar una revisió conceptual que ajudi a comprendre les diferents postures que es plantegen en les definicions de codesenvolupament. En aquest sentit, Aboussi Mourad (2012) fa una proposta de redefinició del codesenvolupament com: *“un sistema de cooperación bidireccional, institucionalizado y participativo que se configura dentro del espacio transnacional, donde las instituciones juegan un papel de planificación, apoyo y promoción de diferentes prácticas protagonizadas por los migrantes a favor del desarrollo”* (P.143). D'aquesta manera, el codesenvolupament és tractat com una construcció que requereix ser explicada per diferents actors i diferents nivells.

Juan Carmelo García (2012) fa referència a l'autoritat intel·lectual i política de Sami Nair i la seva posició per a relacionar la utilització del terme en les discussions sobre el desenvolupament durant els anys 60-70 i part dels 80 i la seva utilització davant de les migracions actuals. Així, seria interessant vincular els processos de desenvolupament dels països pobres originaris de la immigració cap als països “rics” del Nord, amb els processos de creixement econòmic dins dels països rics, tenint en compte que el principal generador de valor és el treball social i els processos productius de béns i serveis oferts pels treballadors d'ambdues situacions i produïts pel mateix factor que es considera com un valor afegit que generava riquesa tant als països rics com als països exportadors dels treballadors immigrants:

"dado que el principal generador de valor que es el trabajo social acumulado en los procesos productivos de bienes y servicios estaba siendo ejecutado por trabajadores de ambas situaciones y producidos por el mismo factor trabajo, al que se les extraía un plus-valor que acumulaba riqueza para el capital en los países ricos y en empresas corrientemente explotadoras y en muchos casos especulativas... y el retorno que volvía a los países exportadores de mano de obra iba en forma de remesas que, como toda divisa fuerte, era retenida y acumulada por los centros financieros vinculados con los Bancos Centrales del país que, luego utilizaba, no para invertirlo en crear condiciones directas de Desarrollo sino para jugar financieramente en el mercado del dinero o para conceder créditos a empresas que, en muchos casos, desembocaban su negocio en mercados exteriores cuando no en evasión de capital hacia 'zonas seguras' o paraísos fiscales". P.16.

En la mateixa línia, va Elena Santacruz Gallego (2015) i considera que el codesenvolupament és el conjunt de pràctiques institucionals i polítiques que es desenvolupen de manera desigual pels diferents nivells governamentals i pels actors del desenvolupament als països de destí (Nord) com als països de procedència (Sud). Així, desafiaríen els conceptes clàssics d'estat nació i sobirania i plantejarien la necessitat de reflexionar sobre altres com la relació entre l'estat i la societat civil, a nivell territorial i nacional. La creació històrica del codesenvolupament i el seu manteniment són les característiques que es porten a concebre-ho com una construcció històrica, política i cultural europea. El codesenvolupament tindria com a objectiu principal generar patrons de govern sobre

la immigració i estaria integrat per valors, pautes i representacions culturals sobre aquesta immigració i les formes per la seva gestió, canalitzades a través de la relació establerta entre l'Estat i les organitzacions de la societat civil. A més, Cortés Maisonave en Rosalía López Fernández i José Manuel Maroto Blanco (2016) indiquen la manera en què el codesenvolupament representa una forma política d'entendre el vincle entre la migració i el desenvolupament, i la manera en què aquest és assumit, construït i ocupat pels actors en el terreny justificant així l'interès etnogràfic de manera següent: *“Tomaré el codesarrollo como una construcción política, cultural e histórica, que vincula la migración y el desarrollo de una forma intencionada, al estar imbricado en los proyectos nacionales de los Estados nacionales a los que afecta”* P. 11.

No obstant això, Elena Santacruz Gallego (2015) va assenyalar que diversos autors han proporcionat diferents explicacions d'aquest concepte i van descriure el codesenvolupament com una proposta d'integrar la immigració i el desenvolupament de manera que els dos països (d'enviament i el d'acollida) puguin beneficiar-se dels fluxos migratoris. Això vol dir que és una forma de relació consensuada entre els dos països de manera que l'aportació dels immigrants al país de destí no es tradueixi en una pèrdua per al país d'origen. Així, Malgesini (2007) va assenyalar que el codesenvolupament és un conjunt d'efectes positius de la immigració per al desenvolupament de la societat d'origen dels immigrants i de la societat de recepció. Això vol dir acceptar el fet de que els immigrants poden convertir-se en actors i vectors de desenvolupament en les dues ribes i entendre d'una manera horitzontal les relacions entre els països receptors i emissors d'immigrants. A més, Campuzano (2007), considera el codesenvolupament com un conjunt d'actuacions realitzades per les administracions públiques, les organitzacions no governamentals per al desenvolupament com altres organitzacions i associacions socials que vinculen els immigrants amb el desenvolupament social i econòmic dels seus països d'origen com a instrument per afavorir el desenvolupament social i humà de les seves societats d'origen i, al mateix temps, afavorir noves relacions d'aquesta amb la societat d'acollida. També, Monreal i Gimeno (1999) i Carvajal (2011) van explicar que el codesenvolupament és un mitjà de la imaginació d'uns i altres, que sempre és resultat d'una història social, cultural i material. Així, el desenvolupament es considera com una construcció social i històrica i un producte contingent que pot ser modificat.

A més a més, Gómez Gil en Rosalía López Fernández i José Manuel Maroto Blanco (2016) va assenyalar que el desenvolupament és una construcció essencialment intel·lectual de caràcter eminentment històric, econòmic, social i polític que durant dècades ha tractat de donar respostes a les necessitats i interessos dels països occidentals. Això vol dir, que les polítiques de desenvolupament fonamentades en xifres econòmiques no han servit per millorar les condicions

de vida i reduir la pobresa de determinats països. Per això, els processos de desenvolupament no poden ser simplificats i presentats únicament sota causes econòmiques tenint en compte que entre les causes i les conseqüències del desenvolupament és necessari analitzar els vincles d'aquest desenvolupament amb els moviments migratoris. Jordi Garreta i Núria Llevot (2017) en la seva definició del concepte del codesenvolupament expliquen que és un conjunt d'actuacions individuals o col·lectives que tenen com a objectius participar i col·laborar en el desenvolupament d'altres societats i d'altres àrees en altres territoris tenint en compte que es tracta d'una cooperació menys estructurada realitzada per alguns estats, institucions o organitzacions i amb un impacte menor. A més a més, consideren que el codesenvolupament va començar a aparèixer en Espanya a partir dels anys dos mil amb l'increment del flux immigratori gràcies a l'interès per part de les administracions públiques que, fixant-se en altres experiències europees, van prendre aquesta estratègia en aquest tipus de projectes per relacionar la immigració amb el desenvolupament dels països d'origen d'aquestes persones immigrades.

Actualment, tal com explica Ana Isabel Barrau Calvo (2018), la política adoptada en relació al codesenvolupament o la cooperació al desenvolupament reflecteix la deversificació i la descentralització del concepte del codesenvolupament a nivell internacional:

"és un reflex de la naturalesa plural i descentralitzada de la societat internacional i de la diversitat de percepcions entorn del desenvolupament. Així hi ha organitzacions públiques i privades, nacionals i internacionals, generalistes i especialitzades, etc. També existeixen diferents plataformes on es posen en pràctica mecanismes de concertació i coordinació de les accions de cooperació. Tot aquest entrellat ha donat lloc a un conjunt de principis, regles i procediments comuns d'actuació en aquest àmbit, i una especialització funcional dels diferents actors de la cooperació. Tanmateix, continua havent-hi accions que no responen a aquest consens, ja que es duen a terme iniciatives concretes que intencionadament escapen a aquesta lògica" P.59.

Per tant, el concepte del codesenvolupament es troba en una fase de descentralització i de diversitat de percepcions a nivell internacional i, al mateix temps, està en la fase de coordinació de les iniciatives i de les accions entre diferents actors. Tot i això, encara hi ha accions que no compleixen aquest consens i no respecten les regles d'actuació. Segons Østergaard-Nielsen, en Acebillo-Baqué Míriam (2019) normalment, el concepte del codesenvolupament es relaciona amb el control i el retorn dels immigrants, però a Espanya està relacionat amb el desenvolupament dels països d'origen dels immigrants i, al mateix temps, a treballar la integració dels immigrants en les seves noves societats:

Co-development is contested as a concept and a policy field to the extent to which it is linked to migration management, voluntary return and control of migrants. However, empirical evidence provides more nuances to the dynamics involved. For instance, experiences at some regional and local levels in Spain show that co-development policies have been increasingly intended to develop migrants' countries of origin, but also to work upon migrant's incorporation into their new localities". P.19

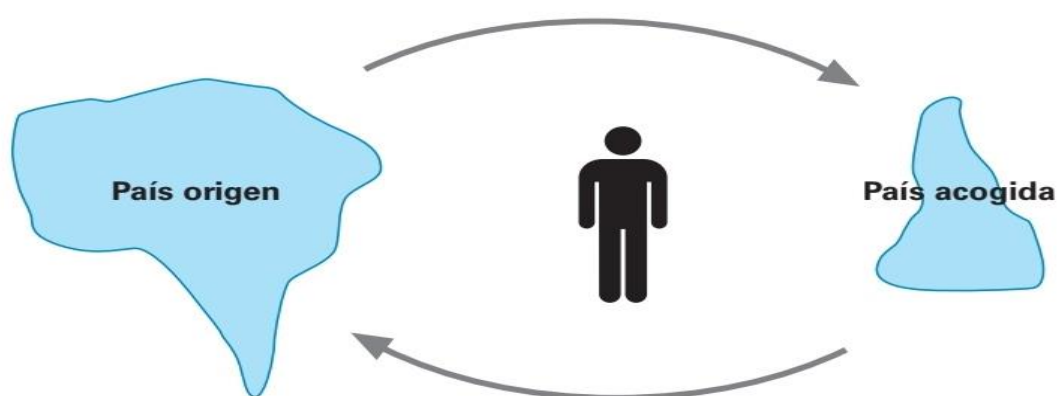
4.5.2. EL CONCEPTE DE CODESENVOLUPAMENT A NIVELL DE CATALUNYA: DEL DISCURS A LA PRÀCTICA: CATALUNYA-MARROC.

La importància del codesenvolupament rau en la utilització d'una part de la riquesa del país d'acollida per ajudar al d'origen i afavorir la seva estabilització segons Sami Naïr (2006). Per tant, és una acció per integrar la immigració i el desenvolupament de manera que tots dos països, l'emissor i el receptor, puguin beneficiar-se mútuament. Es tracta d'una forma de relació consensuada amb la finalitat de que l'aportació dels immigrants als països d'acollida no es tradueixi en una pèrdua per al país d'enviament. Una investigació de la Comissió Europea de 1992 va concloure que les remeses d'immigrants marroquins a Europa, per exemple, generaven idèntica riquesa que l'exportació de fosfats (principal actiu econòmic del país magribí). El Marroc va entendre el concepte i va saber aplicar-lo. Els marroquins que treballen a Europa poden tornar al seu país, construir una casa o muntar un negoci. Més enllà de l'aspecte estrictament econòmic els immigrants aprenen els mecanismes dels països europeus i, quan tornen afavoreixen la democratització dels seus països d'origen. La immigració pot ser una sort quan no està vista només com un vector econòmic. Ara bé, cal tenir en compte que la majoria dels immigrants marroquins residents a Espanya viatja cada any al seu país d'origen per obeir a qüestions familiars i a qüestions econòmiques.

Generalment, en relació al tema de codesenvolupament, tal com afirma Carlos Gómez Gil (2006) Catalunya ha d'establir una relació amb la majoria d'actors internacionals per un benefici mutu. El codesenvolupament és una qüestió important que la societat catalana ha d'assumir per respondre a la necessitat del procés de la transformació social. En aquest procés, les eines i els mitjans de l'educació per al desenvolupament han d'esdevenir motors fonamentals per a la incorporació de nous actors i sectors tradicionalment aliens o poc involucrats en la cooperació per al desenvolupament i en l'educació per al desenvolupament. S'entén per cooperació per al desenvolupament bilateral concertada amb d'altres agents de la cooperació, qualsevol actuació o acció realitzada de manera concertada o amb la mediació d'altres actors de la cooperació per al desenvolupament. El Codesenvolupament: (Migracions i Desenvolupament) és un concepte relativament nou en el marc de la cooperació al desenvolupament que es fa Catalunya, el qual pretén transformar el paper de la immigració i convertir-lo en protagonista de la cooperació al desenvolupament entre les societats del nord i les dels països del sud originaris de la immigració i, en segon lloc, propiciar la seva participació en la millora de la societat d'acollida. També, és important dir que la qüestió del concepte de codesenvolupament a Catalunya segons el Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya (2010) s'utilitza per designar tot tipus de polítiques i actuacions adreçades a gestionar de manera positiva la relació entre el desenvolupament i la

migració i treballar prèviament o paral·lelament els aspectes i les polítiques d'integració i ciutadania. El codesenvolupament, a través del Pla director, està utilitzat com a instrument per gestionar positivament la relació entre el desenvolupament i la immigració i el seu potencial per a la cooperació al desenvolupament catalana. L'estratègia del codesenvolupament té com a objectiu aprofitar el potencial de les migracions com a motor de desenvolupament humà sostenible als països implicats amb un paper important de les persones migrades per contribuir a la integració social a Catalunya.

Gràfic12: Desenvolupament: benefici mutu entre el país d'origen i el país d'acollida.

Font: Elaboració a partir de la Fundació "la Caixa" (2008). P.32

Per saber l'interès dels immigrants marroquins cap al codesenvolupament a Catalunya cal fer referència al Fons Català de cooperació al desenvolupament (l'agència de cooperació dels municipis de Catalunya) i l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament considerats com a principals mitjans de finançament de projectes de codesenvolupament. Així, el Fons Català perteneix a les institucions públiques i té com a objectiu contribuir coordinadament al desenvolupament dels països més empobrits i més necessitats. A més a més, el Fons Català, en el seu conjunt, està compromès amb la cooperació al desenvolupament i la solidaritat i amb la promoció de la cooperació descentralitzada al Nord i en el desenvolupament local al Sud. La relació dels ajuntaments amb el Fons Català de cooperació al desenvolupament és una relació basada sobre el grau de compromís a nivell d'aportacions econòmiques i la participació en els òrgans associatius. Per això, el finançament dels projectes de codesenvolupament és principalment públic i es fa a través d'entitats catalanes amb algunes contribucions més simbòliques dels governs locals dels països on s'implementen els projectes. La majoria d'aquests projectes tenen com a prioritat la millora de les infraestructures, la millora de les institucions de

salut pública i la millora d'educació de dones i nens o de joves que no tenen feina. A més, hi ha altres projectes que tenen com a objectiu l'estimulació de l'ocupació local a través de donar suport a cooperatives agrícoles o instal·lar sistemes d'irrigació al camp, etc. Normalment, tots aquests projectes estan impulsats pels actors públics o privats, ONGs, entitats financeres, associacions d'immigrants en el país d'acollida i entitats locals en el país d'origen (la contrapart) per fomentar la societat civil (en ambdós llocs) i per estimular la formació d'associacions beneficiaris dels projectes.

A més, en relació a les experiències del Fons Català de Cooperació (2007) en matèria de codesenvolupament es pot afirmar que des de fa anys el Fons Català acompanya associacions d'immigrants en el finançament, el seguiment i l'execució de projectes en els seus països d'origen. Es treballa amb associacions de marroquins entre altres com senegalesos, gambians, mauritans i equatoguineans. La perspectiva del codesenvolupament del Fons Català es basa sobre la idea de que el treball comunitari que afavoreixen els projectes de les associacions d'immigrants pot conduir més fàcilment al procés d'apoderament dels col·lectius locals. Aquest procés existeix però, funciona d'una manera lenta, sobretot en zones on l'Estat o, de vegades, les multinacionals o la religió, confisquen el poder durant molt de temps. Els projectes estructuren els col·lectius al voltant d'objectius compartits de desenvolupament i de canvi social. Més que els efectes materials dels programes en les comunitats, és el paper que les poblacions tenen com a responsabilitat sobre les opcions de desenvolupament de la seva zona d'origen. Així doncs, allà on els immigrants actuen, les poblacions recuperen la paraula confiscada i demostren una capacitat extraordinària d'opinió i d'acció sobre la seva vida quotidiana. Els projectes de codesenvolupament tenen com a paper contribuir a la consolidació dels processos de descentralització local i les competències assignades als poders locals per conduir el desenvolupament econòmic. El codesenvolupament no ha de posar en competència als immigrants i aquests poders descentralitzats dels Estats d'origen, ni substituir-los, al contrari, ha reforçar-los i acompanyar-los per reforçar i harmonitzar el desenvolupament.

Aliou Diao (2007)¹³ afegeix que Catalunya és precisament la comunitat pionera en la recepció i implementació d'un concepte, nascut a França a mitjans dels anys noranta, de la política pública de codesenvolupament. A més a més, els diferents nivells de l'administració pública, des de la Unió Europea, fins als governs autonòmics i locals, han contribuït, de maneres molt diverses, a la dialèctica al voltant del codesenvolupament, el significat, l'aplicació pràctica, així com les diferents visions que té del concepte des del camp de les migracions o des de la cooperació al

---

¹³Aliou Diao és responsable de Codesenvolupament en el Fons Català de Cooperació. Aquest article ha estat publicat al nº 25 de la edició impresa de Pueblos, Revista de información y debate, març de 2007.

desenvolupament. Això, és degut a la seva relació amb les comunitats beneficiàries, a més de l'aparició de nous actors protagonistes, com són les associacions i col·lectius d'immigrants. En definitiva, s'està posant en qüestió el mateix concepte de cooperació. En el cas català, el procés de codesenvolupament està basat en recollir les experiències prèvies en els àmbits de la cooperació municipal i d'iniciatives de col·lectius d'immigrants. L'adopció d'un significat i d'un altre i la consegüent elaboració de polítiques, depèn dels àmbits competencials de cada administració. Per això, a Catalunya en l'àmbit local, igual com passa en les Nacions Unides, s'emfatitza més el paper de l'immigrant-individu o el col·lectiu-diàspora mentre que els governs estatals plantegen, com el francès, el paper essencial dels Estats, tant del nord com del sud.

En aquest sentit Eva Østergaard-Nielsen (2007) explica que generalment la participació dels diferents col·lectius d'immigrants de Catalunya en projectes de codesenvolupament és molt desigual, sobretot entre els immigrants de l'Àfrica subsahariana com el cas de Senegal, Guinea Equatorial i Gàmbia i els immigrants del Marroc o de l'Equador. Així, es nota en la base de dades del Fons Català de Cooperació al Desenvolupament (pionera en codesenvolupament a Catalunya) que els col·lectius subsaharians estan molt avançats (el 60 % dels projectes de codesenvolupament) i tenen altres projectes finançats amb l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament i altres fonts de finançament, al contrari, els immigrants del Marroc i de l'Equador a Catalunya estan molt endarrerits en la seva participació en el codesenvolupament. En relació al col·lectiu d'immigrants marroquins que es considera com el col·lectiu més nombrós a Catalunya, el Fons Català de Cooperació al Desenvolupament ha impulsat i ha finançat projectes entre les associacions marroquines: *"El nombre de projectes de codesenvolupament amb migrants marroquins a Catalunya, en col·laboració amb el Fons Català de Cooperació al Desenvolupament, s'ha triplicat de cinc a l'any 2004 a quinze a l'any 2006. Dotze associacions marroquines implicades en codesenvolupament han format, així mateix, una xarxa per tal de coordinar les seves activitats dintre d'aquest àmbit"* P.16.

A nivell de la cooperació descentralitzada, segons el Fons Català de Cooperació al Desenvolupament (Primera Jornada de Codesenvolupament a l'Àfrica, realitzada a Barcelona el 5 de maig de 2010) i en coordinació amb l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament s'ha creat el programa Art Gold al Marroc que és un programa molt dinàmic implantat en molts països de l'Àfrica subsahariana com Senegal, Gàmbia i altres països com l'Equador, Bolívia i Colòmbia. Aquesta cooperació descentralitzada i el codesenvolupament van lligats i junts en aquest procés d'intercanvi d'experiències i d'estratègies establertes per diferents nivells de l'administració catalana per intentar millorar les pràctiques realitzades fins ara en diferents llocs i territoris i facilitar el treball i la coordinació entre els diferents actors de la cooperació al desenvolupament. En aquest cas, el govern català relaciona la immigració i el desenvolupament i

ho considera com a realitat que forma part de la cooperació catalana i implicant els col·lectius immigrants en el procés de desenvolupament dels seus països d'origen, i enfortint el paper de Catalunya com a país de recepció. Així, un dels objectius de l'estratègia del codesenvolupament és promoure, també, l'àmbit local de interacció i donar-li suport per poder treballar iniciatives conjuntes d'aquí i d'allà. En aquest sentit i com a exemple d'aquestes accions i iniciatives realitzades al Marroc, s'ha desenvolupat el programa Art Gold al Marroc a la regió de Tanger Tétouan, especialment en Chefchaouen i Bab Taza. Chefchaouen és un municipi que es troba al nord del Marroc, té uns 47.000 habitants i 500 anys d'història i té moltes potencialitats i un teixit associatiu dinàmic amb moltes associacions que treballen amb altres ONGs (sobretot espanyoles). Pel que fa a la comuna rural de Bab Taza és troba a 23 Km de Chefchaouen en el qual el Fons Català i l'Agència Catalana s'han portat a terme dos projectes: la construcció d'un hospital i la construcció d'un "jit" o casa rural amb la participació i l'execució de les associacions locals, en coordinació amb una gran nombre d'actors nacionals i internacionals i grups de treball responsables del seguiment dels projectes. Els problemes que tenen els dos municipis bàsicament són l'escolarització i la recollida de residus. La majoria de les escoles són velles i allunyades de la residència dels alumnes que fan molt esforç per anar i tornar a l'escola caminant davant de l'escassetat del transport escolar. El problema de la recollida de residus cau en el fet de no tenir camions de recollida. Per això, aquests dos municipis necessiten l'ajuda del Fons Català i l'Agència Catalana per cobrir aquestes deficiències en aquest camp. Evidentment, a Catalunya, sense dubte, aquesta estratègia no parteix de zero perquè hi ha una experiència molt important d'iniciatives de codesenvolupament acumulades en els últims anys. A més, hi ha altres experiències liderades pel FCCD, la Fundació Pagesos Solidaris, la Fundació un Sol Món, i altres experiències municipals liderades pels ajuntaments de Girona i Lleida i, també, per la coordinadora d'immigrants senegalesos a Catalunya, i la Universitat de Barcelona (UAB).

Sempre en el context marroquí, María José Castaño, Joaquín Eguren, Mercedes Fernández i Juan Fernando Represa Pérez (2009) posen un exemple significatiu a partir del diagnòstic de les necessitats relacionades a les dones de la província de Chaouen en el poble que es diu: *Douar Ramla* i l'absència d'infraestructures per al desenvolupament personal i social de les dones que hi habiten, i s'ha executat un projecte en el període 2008-2009 que ha permès la formació i l'apoderament de més de 50 dones entre els 14 i 40 anys, recolzades amb l'habilitació d'una llar d'infants on poden deixar els fills durant el període de la formació. Per a la implementació del projecte s'ha comptat amb la col·laboració de la contrapart local l'Associació Douar Ramla de Desenvolupament Social (ARDS), i s'ha creat la Cooperativa Tèxtil en la mesura que podrà autofinançar-se a través de la comercialització dels seus productes tenint en compte que ha sigut

l'única cooperativa d'aquestes característiques a tota la zona i els seus productes, com les catifes o els davantals que són d'ús quotidià per tota la població. A més, cal destacar el suport de les organitzacions públiques marroquines com l'Oficina Marroquina de Desenvolupament de Cooperació (ODECO) i la Comuna local de Beni Ahmed Gharbia de la qual forma part Douar Ramla.

En aquest sentit Eva Østergaard-Nielsen (2009) explica que igual que altres grups d'immigrants a Catalunya, els marroquins poden sol·licitar assistència financera i tècnica per ajudar a millorar les condicions i cobrir les necessitats en les seves zones i localitats d'origen en el marc de les polítiques de codesenvolupament i de les tendències internacionals d'integració de la immigració i el desenvolupament, incloent el paper participatiu dels mateixos immigrants. Un dels objectius principals amb això és explorar la combinació dels patrons recents de la immigració marroquina i el debat sobre la immigració i el desenvolupament i l'equilibri entre la implementació de l'agenda de desenvolupament de la immigració i les iniciatives dels immigrants marroquins a Catalunya. El més important és la interacció entre el suport dels actors catalans per al transnacionalisme cívic immigrant i la percepció i la participació en projectes de codesenvolupament entre els immigrants marroquins. Així, la participació en projectes de codesenvolupament varia entre les associacions marroquines tenint en compte, també, les principals explicacions tant per a la implicació com per a la no participació, la relació de les pràctiques transnacionals dels immigrants amb les jerarquies de poder locals i transnacionals i el paper dels actors polítics catalans i els discursos polítics i les iniciatives.

Per la seva part, Joan Lacomba (2012) considera que el Marroc és un bon exemple pel treball que s'està realitzant en el tema de la immigració i el desenvolupament a través de les accions més freqüents d'associacions d'immigrants i ONGs de desenvolupament que treballen al marge de la línia oficial, una mica més enllà d'aquesta preocupació instrumental per gestionar els fluxos migratoris. Buscar el vincle positiu entre la immigració i el desenvolupament, sembla ser la prioritat principal des de l'àmbit de les polítiques oficials i des dels projectes que algunes ONGs dissenyen a base de les polítiques oficials. Malgrat això, l'enteniment del codesenvolupament com una cooperació per al desenvolupament té relació amb les zones d'emissió dels immigrants, en el Marroc, amb que es faci a la zona que es faci i amb l'existència de zones de major emigració que d'altres. Per això, diferents estats europeus, com França, Itàlia, Bèlgica, Alemanya o Espanya, han posat en marxa els seus propis programes de codesenvolupament al Marroc, però sense una coordinació de les seves estratègies. Així, bona part d'aquestes estratègies s'han activat sense que hi hagi sempre una reflexió prèvia (en el cas espanyol, veritablement, si que s'ha obert un intent de definir amb el govern marroquí una estratègia conjunta de treballar el codesenvolupament), i

sense la implicació i/o participació dels actors que tenen molta experiència sobre el terreny. Al contrari, per exemple, el programa francès va incorporar la participació d'una associació d'immigrants pionera en aquest camp, com el cas de l'Associació de *Migracions i Desenvolupament*. Generalment, segons Lacomba, aquests intents d'activar aquest treball de codesenvolupament mostren que es tracta d'una operació que no està molt clara i no es pot saber ni què és, ni que s'està fent o el que s'ha de fer, i tampoc es pot saber si els resultats obtinguts són adequats.

Tenint en compte el Pla Catalunya-Marroc: 2014-2017 de la Generalitat de Catalunya (2014) les accions conjuntes dels governs locals, societat civil i ciutadania, en el territori català i amb els territoris de procedència del col·lectiu d'origen marroquí sota responsabilitat de diversos locals de les províncies de Barcelona, Tarragona, Lleida i Girona el Fons Català de Cooperació al Desenvolupament (FCCD), amb la col·laboració d'entitats i ONGD són:

- Potenciar el rol dels col·lectius d'immigrants en el desenvolupament de Catalunya i dels seus països d'origen.
- Millorar la governança local i la gestió municipal a través del treball en xarxa entre municipis catalans i marroquins, incloent-hi l'àmbit rural.
- Millorar les polítiques socials i les polítiques de cooperació dels municipis catalans a partir de la participació de col·lectius d'immigrants; i vincular aquests col·lectius al suport que donen els municipis catalans a les comissions de paritat i igualtat d'oportunitats dels municipis marroquins. P.51

En aquest sentit, resulta d'interès assenyalar que les accions inclouen, també, la formació i la capacitat d'aquestes associacions en la gestió de projectes, l'organització interna, la comunicació i la incidència, la promoció d'assistències tècniques per intercanviar experiències i tractar problemàtiques comunes entre els dos països. Per organitzar i potenciar aquesta relació cada vegada més, el 15 de setembre de 2014 el Govern de la Generalitat va aprovar el Pla Catalunya-Marroc per al període 2014-2017. Aquest pla tracta les relacions institucionals, la cooperació al desenvolupament, les relacions econòmiques, les persones catalanes d'origen marroquí i la cultura, les universitats i recerca. Així, el Marroc ha estat sempre un dels països prioritaris per a l'acció exterior de Catalunya per la seva proximitat geogràfica, l'important volum d'intercanvis comercials i pels lligams humans i culturals. Aquest Pla Catalunya-Marroc és una representació d'una aposta ferma per part del Govern de la Generalitat de Catalunya per consolidar i impulsar les relacions de Catalunya amb el Marroc en diferents àmbits prioritaris. A més a més, té en consideració les persones catalanes d'origen marroquí que viuen a Catalunya, i que es consideren com a font de coneixement i d'enriquiment mutu i com a motor de canvi i transformació econòmica i social tant al Marroc com a Catalunya. També, té en compte la col·laboració a nivell empresarial, cultural i la cooperació al desenvolupament.

Massimo Alessandra (2014) en la seva avaluació de l'interès i de la pràctica del codesenvolupament al Magreb per part de les entitats marroquines i de les entitats algerianes i en comparació entre aquestes entitats destaquen el fet de que només el 28% de les associacions d'Argèlia que han confirmat haver realitzat alguns projectes en l'àmbit de codesenvolupament, mentre que el 52% de les associacions marroquines han confirmat la realització d'activitats de codesenvolupament. Aquesta diferència entre aquestes entitats (marroquines i algerianes) i els dos països (el Marroc i Argèlia) cau en les pròpies condicions polítiques internes i en l'estabilitat de cada país i el dinamisme de la seva societat civil que està més efectiu pel cas del Marroc. A més, les polítiques de cooperació i codesenvolupament adoptades pels Estats receptors dels seus immigrants i que es van posar en marxa en els últims anys per part de França i Espanya, van, especialment en direcció al Marroc. Per això, hi ha una quantitat molt important de projectes realitzats per les associacions dels marroquins a Catalunya en les seves zones d'origen sobretot al nord del Marroc i precisament en la zona de Tanger-Tetuan-Chauen. A més, les experiències que les associacions marroquines tenen acumulades en el tema de codesenvolupament tant en aquestes zones com en altres, les ajuden a continuar treballant en projectes de codesenvolupament per cobrir i satisfer les necessitats i les mancances de tota la població d'aquestes zones. Cal destacar, també, la importància que té el codesenvolupament en relació a la societat catalana.

En la mateixa línia va Mamadou Faye (2019) i afirma que s'ha d'entendre la importància que té el codesenvolupament tant per la societat catalana com pels països d'origen:

"una contribució recíproca que ha de permetre utilitzar com a palanca el flux de mercaderies, capital i persones entre Europa i Àfrica, sovint descuidats per les polítiques de codesenvolupament, exclouent-ne els fluxos sense contrapartida (ajudes oficials per al desenvolupament, ONG, etc.). El codesenvolupament ha de considerar aquests diferents fluxos "en ambdues direccions" i buscar no només les formes i mitjans per accelerar el desenvolupament dels països africans, sinó també valorar la contribució dels països africans al creixement d'Europa. En qualsevol cas, no s'ha de traduir en una política de recursos humans depredadora sinó que ha de crear condicions dignes de retorn per a les elites africanes formades a Europa" P.19.

Així, el codesenvolupament és una operació que té dues direccions entre la societat d'acollida i la societat de procedència i entre els actors associatius de les dues societats amb l'objectiu de contribuir en el creixement i la millora de la situació de les dues parts segons les necessitats i possibilitats que té cadascuna d'elles.

V- EL QUART CAPÍTOL: LES ASSOCIACIONS D'IMMIGRANTS MARROQUINS I LES POLÍTIQUES D'INTEGRACIÓ.

“En la Unió Europea, però també en Espanya ens trobem en condicions de poder afrontar un canvi qualitatiu en la dimensió més decisiva, més rellevant, del procés de transformació social que resulta de la presència d'immigrants de forma estable. Un canvi que suposa un pas endavant respecte al tradicional objectiu de les polítiques d'immigració, centrades en els procediments i models de reclutament, circulació i primera acollida dels fluxos migratoris. Com és cada vegada més acceptat, ha arribat l'hora de les polítiques de presència i pertinença, que solen remetre a una adjectivació de la noció d'integració en termes d'integració política o cívica.”.

de Lucas, J. et al, (2012:35)

5.1. INTRODUCCIÓ.

L'arribada a Catalunya de més d'un milió de persones d'origen estranger en menys d'una dècada, amb una població que passava dels 6,3 milions d'habitants a començament del segle XXI a més de 7,5 milions, ha tingut també repercussions. L'evolució del fet migratori marroquí a Catalunya ha anat plantejant diferents fites i qüestions com la transició de l'acollida i l'acomodació a la integració en la societat catalana i la cohesió social, la interculturalitat o el treball en la cooperació internacional i el codesenvolupament. Les polítiques implementades en diferents moments per respondre als problemes i als reptes plantejats en cada una de les etapes de l'abordatge del fet migratori han interactuat amb aquests moviments comunitaris i han incidit d'alguna manera en la configuració del panorama ric i complex de l'associacionisme marroquí actual. Catalunya sempre és i serà un país d'acollida, integrador i cohesionat. Aquesta societat heterogènia i plural, on coexisteixen persones i grups de diferent ideologia i creences, està generant una sèrie de debats en l'àmbit públic. Tot sembla indicar que es fa necessària una gestió intel·ligent i harmònica de la diferència en l'espai públic que sigui, alhora, respectuosa amb la tradició pròpia del país que l'ha configurat fins al present, però també atenta i respectuosa amb la pluralitat religiosa i cultural emergent. Catalunya s'ha convertit en una societat multicultural, com a efecte dels processos migratoris facilitats i accelerats per la globalització, segons Gemma Aubarell i Ricard Zapata-Barrero (2004). Catalunya és actualment una societat d'immigració i està abocada al desafiament de conviure en la diversitat cultural, ètnica i religiosa. Així, es pot parlar d'un model català d'integració i del seu recorregut en el passat més a prop. Llavors, el camí de la construcció d'un model d'integració adaptat a la realitat social i cultural de Catalunya pot situar-se en 1992 i l'impuls que va suposar *l'Informe de Girona: Cinquanta propostes sobre la immigració* que va propiciar la creació de la Comissió Interdepartamental per al Seguiment i la Coordinació de les

Actuacions en Matèria d'Immigració de la Generalitat de Catalunya. Aquesta comissió va elaborar el Pla Interdepartamental de 1993 amb l'objectiu d'aprofundir en un model d'integració dels immigrants més lluny de l'assimilacionisme tradicional i del multiculturalisme diferencialista, amb l'objectiu d'enfortir la identitat cultural pròpia. Aquest pla s'amplia amb el desenvolupament dels plans d'integració dels immigrants de l'any 1997, en els quals planeja el seu model de manera efectiva a tot el territori i, també, a les institucions i entitats locals, amb l'intenció de millorar la coordinació intermunicipal. El procés coincideix amb el Pla de ciutadania i immigració 2005-2008 elaborat per la Generalitat de Catalunya el 2005 per respondre als desafiaments actuals de la gestió de la diversitat cultural. Evidentment, això destaca el fet de que la immigració és un factor d'enriquiment econòmic, social, cultural i polític per Catalunya. Així, en realitat el creixement total de la població catalana (un 90%) en el període 2001-2005 ha sigut com la conseqüència de l'aportació de la immigració estrangera que suposa un repte i un projecte social comú de cohesió, igualtat, justícia social i dignitat humana per a Catalunya i, també, de lluita contra la discriminació, el racisme i la xenofòbia.

Així, en aquest capítol es pot apropar-se a l'aspecte de la integració com a procés per part de l'associacionisme de les persones immigrants en general i, especialment, les persones d'origen marroquí en aquest procés d'integració a Catalunya. La reflexió partirà de la definició teòrica del procés d'integració i després s'entrarà en l'anàlisi dels elements presents en l'actuació d'aquest col·lectiu. Es tracta d'una lectura que es centrarà en els diferents rols i posicions d'aquests actors. Una lectura que permet veure i observar el camp d'acció compartit pels actors associatius en el procés de la construcció de l'interculturalitat, la cohesió social i la convivència en els municipis de la Comunitat Autònoma de Catalunya. A més a més, es podrà tenir una idea sobre la integració comercial i empresarial dels marroquins a Catalunya i la relació que existeix entre les associacions marroquines i la societat civil i l'esforç que està fent per a aconseguir els valors universals de tolerància, seguretat, pau, amor, convivència, moderació i lluita contra totes les formes d'extremisme i odi.

5.2. PROCESSOS D'INTEGRACIÓ.

S'entén per integració aquell procés que suggereix una interacció oberta i bidireccional en què els immigrants adopten els valors culturals i els costums de la societat d'acollida que, al seu torn, també s'adapta i canvia com a part del procés. En aquest sentit, els nouvinguts adopten alguns valors culturals i alguns costums propis de la societat d'acollida i viceversa. Així, es produeix un intercanvi entre tots els actors. Per aconseguir la integració cal trobar un equilibri entre l'assimilació dels immigrants i el respecte per les diferències pròpies de la seva identitat cultural. Aquest procés d'adaptació mútua entre uns i altres funciona gràcies a la negociació i la

renegociació de la pròpia identitat, segons Mosely et al. (1997) que posen en pràctica i que realitzen els membres dels diversos grups culturals, incloent-hi els d'acollida. El concepte d'integració pot ser relacionat al concepte d'interculturalisme fins al punt en que la interacció té lloc quan es realitzen activitats interculturals, com per exemple la pràctica conjunta de diferents activitats esportives com part del procés que ha de conduir a la integració de nous ciutadans.

Francesc Carbonell i Paris (1998) assenyalen que el procés vertader i real d'integració passa, sens dubte, pel fet que el grup majoritari estigui disposat a acceptar com a socis els grups minoritaris, la qual cosa implica estar disposat a compartir tant els privilegis com el patiment i la pobresa dels altres, a compartir el poder i a fer possible la igualtat d'oportunitats entre els éssers humans que conviuen en la mateixa societat. Així, Sartori (2001) ha indicat que els immigrants musulmans semblen ser inintegrables en la societat Europea i no accepten les regles de convivència de la societat d'acollida i, per tant, es converteixen en immigrants inacceptables que haurien de romandre al marge de la societat, per això atorgar-los tots els drets de ciutadania seria una bogeria absoluta. La integració es caracteritza, doncs, com un procés bidireccional i dinàmic d'ajuda mútua entre tots els immigrants i la població europea. Sartori afegeix que els plans d'integració vigents tant a nivell estatal com autonòmic de l'Estat espanyol posen èmfasi en el fet que la integració no és un procés relacionat amb els immigrants sols, sinó que implica a més a la població autòctona i es constitueix com un camí de doble direcció. Per tant, garantir els drets i promoure i fomentar el pluralisme cultural són aspectes d'aquests plans d'integració i una varietat de polítiques d'integració que es realitzen a diferents nivells de govern estatal, autonòmic i local. De fet, les polítiques d'integració, tal com assenyalen García Roca (2010) amaguen processos d'assimilació, atès que tot el que és homogeni no satisfà ni a l'estat ni a el govern.

Per la seva part, Zapata-Barrero (2002) explica que la integració és un fenomen multidimensional que es presenta en diversos aspectes de la vida col·lectiva de les persones en l'àmbit laboral, cultural, educatiu, etc. Malgrat això, la idea central del procés d'integració és l'aprofundiment en la cohesió social tenint en compte altres col·lectius i individus amb altres cultures diferents. Per això, és necessari intentar resoldre l'ajustament, l'adaptació i el respecte mutu entre la població immigrada i la població autòctona de manera que aquest procés no suposa un problema bastant greu per els dos. Per a Javier de Lucas (2002) la integració és aquell procés d'incorporació dels immigrants a la societat espanyola en igualtat de condicions, de drets i deures amb els autòctons sense que renunciïn a la cultura dels països d'origen. En la mateixa línia va Carlota Solé (2005) i considera que el concepte d'integració implica que els immigrants, sigui quina sigui la seva procedència geogràfica s'aproximen i que tinguin una autoidentificació subjectiva amb la societat receptora i amb la situació i la posició socials dels autòctons. A més, Rinus Penninx (2004) llança

una definició d'integració d'una forma més oberta i explica que es tracta d'un procés de formar part de la societat d'una forma acceptada i sense dificultats. Malgrat això, aquest procés pot adoptar versions més o menys democràtiques. Veritablement, tal com subratlla Francisco Torres (2002), la diferència concreta entre la inserció social i la integració es troba en el fet que la inserció social s'identifica amb el procés d'inclusió de baixa qualitat democràtica, d'assimilació i de segregació, mentre que la integració s'identifica amb la inclusió i la inserció que no comporta cap tipus de marginació o d'exclusió de les persones d'origen immigrant tenint en compte que la integració fa referència al procés d'inserció social dels immigrants d'una manera molt bona. Així, la definició de Carlos Giménez (2003) s'entén com la generació de la cohesió social i la convivència intercultural, mitjançant els processos d'adaptació mútua entre dos subjectes jurídicament i culturalment diferenciats mentrestant hi ha, a) les persones d'origen estranger que s'incorporen en igualtat de drets i deures, amb les mateixes oportunitats que la població autòctona, sense perdre la identitat i la cultura pròpies; b) la societat i l'Estat d'acollida introdueixen gradualment aquells canvis necessaris de normes i de mentalitat. Aquesta definició d'integració que planteja Giménez com un procés d'adaptació implica tant els immigrants com a els autòctons i no com un procés que sols implica a les persones novingudes i no té res a veure amb les persones autòctones. Així, la definició indica clarament que la igualtat de drets i deures i d'oportunitats és una forma d'integració que genera la cohesió social i la convivència intercultural, i aposta per la interculturalitat com a base de la vida en comú de totes les persones que formen part de la mateixa societat.

En aquest sentit va Xavier Besalú (2004) i explica que la integració és una paraula que tothom utilitza, però molt probablement que no tots la utilitza de la mateixa manera. Tothom té algunes experiències d'integració a nivell educatiu sigui en la escola, l'AMPA, l'institut o la universitat, o a nivell de treball en diverses empreses, comerços o serveis i associacions o, també, a nivell esportiu en clubs de futbol, d'atletisme, de natació, etc. Aquestes experiències d'integració, primer: es tracta d'un procés una mica llarg, lent i que representa una adaptació a una nova situació, a un nou espai, un nou ambient, que implica, gairebé sempre algunes renúncies a formes de fer i de viure les coses. Segon: es tracta d'una implicació del conjunt de l'escola, la família, l'empresa, etc. i tothom ha de fer esforços per adaptar-se a una nova realitat; tothom ha de fer adaptacions i renúncies perquè la integració és un procés de recomposició i de fer llocs per a tots. Tercer: es tracta de qui té més poder a nivell d'història, coneixement, status, economia, prestigi i qui té més responsabilitat en els processos d'integració ha de fer el primer pas i ha de mostrar una actitud clara d'acolliment i d'acceptació. Normalment, el qui acaba d'arribar va més perdut, desconeix els codis i les normes de funcionament, les possibilitats i els límits del joc i està més a

l'expectativa. Quart: es tracta de que aquests processos solen estar farcits de dificultats i de conflictes en un marc de democràcia, de llibertat i d'igualtat que permet l'expressió de les demandes i dels greuges. Aquests conflictes es poden ser abordats des de la imposició o des d'una mena de romanticisme folklòric o des de la negociació entre persones iguals en drets i en deures. Negociar implica reconèixer la legitimitat i la racionalitat de l'altre, les seves bones intencions i els seus arguments. També, implica pactar acords provisionals, insatisfactoris i incomplets i demanar temps per poder mantenir aquells principis que es consideren irrenunciables. Quan es parla d'integració es dóna la sensació de qui ha de canviar i d'integrar-se en la societat catalana són els altres; els immigrants. A més, s'ha de tenir en compte que la integració té múltiples dimensions a nivell social, econòmic, polític i cultural i no totes es produeixen d'una manera simultània, ni totes són igualment exitoses, solament s'ha de saber com aquesta integració d'aquests immigrants evoluciona amb el temps. També, Catia Nicodemo (2009) assenyala que la integració dels immigrants és possible i necessita un període llarg, i necessita, també, la aplicació de polítiques que ajudin a integrar persones amb més rapidesa i polítiques basades en la possibilitat d'augmentar les capacitats com la llengua o la seva incorporació en alguns tipus de treball:

“The assimilation and integration of immigrants is possible, also if it takes a long period. Policies that help integrate people faster are needed. Policies based on the possibility to increase abilities such as the language or based in the elimination of segregation of immigrants in some types of work are necessary to decrease the disadvantage that immigrants find in the host country” P.17.

Quan es parla de la immigració, segons Oumaya Sagaama (2010), sempre es parla de la integració dels immigrants en la societat receptora. En aquest cas, s'ha d'entendre la integració com un procés complex en el qual s'inscriuen dimensions econòmiques, socials, culturals, polítiques, etc. Per això es considera com un procés que té com a finalitat aconseguir la integral i la gradual incorporació i participació dels immigrants en la vida econòmica, social i cultural del país d'acollida, en un clima de respecte i acceptació recíprocs. Es tracta d'aconseguir una societat multicultural i intercultural mitjançant processos d'adaptació a través dels quals les persones d'origen estranger es poden incorporar-se constantment. Durant el procés d'integració, els immigrants poden enfrontar-se a diferents dificultats socioeconòmiques però, cal confiar que tendiran a resoldre'ls a llarg termini i que aquest procés permetrà a les segones generacions conviure sense problemes. L'escolarització de la segona generació i l'educació intercultural semblen ser les eines idònies per aconseguir la millor incorporació d'aquestes persones a la societat receptora. Albert Mora Castro (2012) considera que el concepte d'integració té un caràcter polisèmic i està utilitzat amb múltiples significats i tantes definicions que poden ser

contradictòries o incompatibles. Albert Moncusí Ferré i María Albert Rodrigo (2013) expliquen que la integració pot referir-se a un individu que s'incorpora a la societat però, també, a la integració del conjunt de la societat. En aquesta segona accepció, la cohesió social i la convivència resulten fonamentals i la seva consecució requereix processos de caràcter estructural en els dos sentits. En primer lloc, per adquirir una plena integració, és necessari passar per un procés d'inserció que permeti accedir als serveis públics com l'educació, la sanitat i els serveis socials. En segon lloc, s'ha de donar una inserció laboral i residencial que no inclou formes d'exclusió social (Torres, 2004). A més a més, és essencial desenvolupar una base compartida de valors i pràctiques reconeguts i acceptats per tothom segons Ariño (2008). En aquest sentit, la interadaptació implicada en el procés d'integració té un aspecte social de convivència i participació i un aspecte identitari de l'adaptació al nou lloc i a la nova cultura mantenint la pròpia cultura. Aquest procés té com a resultat que els immigrants puguin arribar a ser participants actius d'una societat, a nivell social, econòmic i cultural, sense que se'ls imposi renunciar a la seva cultura del país d'origen. Malgrat això, la integració no és tasca exclusiva de les institucions públiques de la societat d'acollida que condicionen aquest procés a la estructura, la disciplina i la adaptació. Així, a nivell europeu les polítiques migratòries estan mostrant una oberta tendència cap a garantir la integració i redefinir la ciutadania exigint als immigrants que expressin la seva voluntat i la capacitat moral i cultural d'integrar-se en la nova societat. En la mateixa direcció, es promouen activitats i mesures per intentar afrontar situacions de racisme i xenofòbia a través de actes de sensibilització o activitats interculturals i multiculturals que promouen la diversitat cultural. Malauradament, es tracta a vegades d'una actuació i representació folklòrica de les pràctiques culturals per donar una imatge de l'existència de cultures com a entitats col·lectives homogènies, objectives i complementàries, segons Delgado (2006) i Moncusí (2008). Paula Pedrós Masià (2015) explica que hi ha tantes definicions i conceptes d'integració com persones escriuen sobre el tema (Cachón, 2007).

Mihaela Vancea i Álex Boso (2015) aclareixen que la integració dels immigrants en la societat d'acollida està condicionada per diferents dimensions socials que mantenen normalment les persones a nivell d'estructura, de composició, de magnitud i de multiplicitat de les xarxes socials que poden tenir un efecte sobre el grau d'inclusió social dels immigrants. Tenint en compte la seva recent arribada al país de destinació, la manca d'institucionalització i l'escassetat de recursos materials obliguen els migrants a confiar en les seves pròpies xarxes socials per cobrir moltes de les seves necessitats i les seves aspiracions. En la mateixa línia va la Generalitat de Catalunya, (2016) en el seu *Informe sobre la integració de les persones immigrades a Catalunya 2015* i

explica que el concepte de la integració és un concepte que no està ben definit a nivell europeu i cada Estat de la Unió Europea (UE) té el seu model d'integració i ho aplica i la seva manera:

La integració és un concepte que s'utilitza per descriure els processos socials, polítics, culturals i econòmics que es produeixen quan les persones migrants arriben a una nova societat... És un concepte molt debatut en l'àmbit acadèmic, on no hi ha consens sobre la definició de la integració. Però la integració és també una categoria normativa, en la mesura que defineix la situació en la qual s'haurien de trobar les persones immigrades quan arriben a un país nou. En aquest punt, altra vegada, no hi ha consens possible, perquè cada estat membre té el seu propi model d'integració, forjat al llarg dels anys i de la seva pròpia història migratòria. P.56

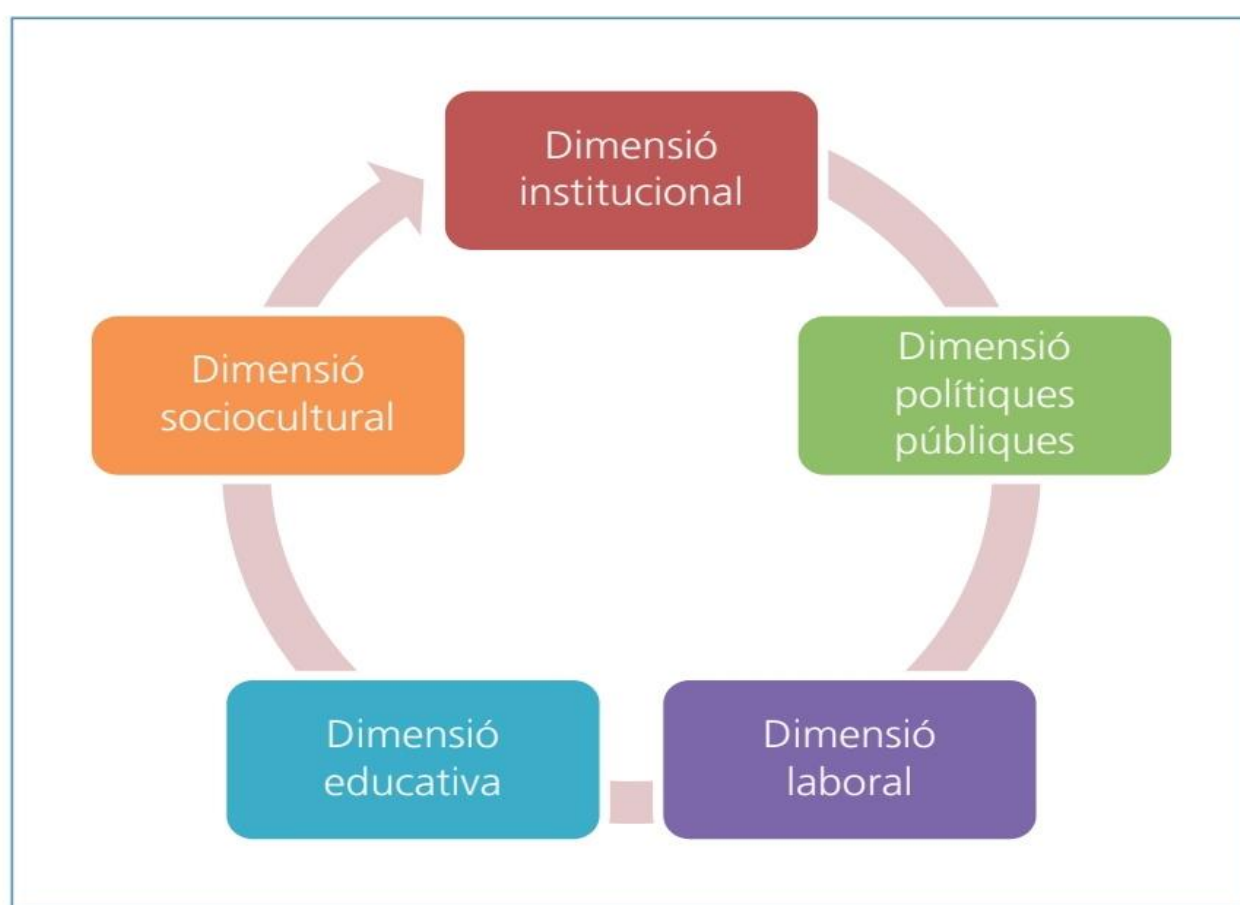
Gemma Pinyol-Jiménez (coord), et al. (2016), assenyalen que, segons les línies recollides en l'espai europeu (la Comissió Europea i el Consell d'Europa), la integració s'ha definit com: "*un procés de doble via: la primera es basa en el respecte de les persones procedents de la immigració a la societat d'acollida i la seva voluntat d'adaptar-s'hi, i la segona, en el respecte de la població d'acollida a la diversitat i la seva voluntat d'acceptar-la*". A més a més, aproximar-se a la realitat de la integració a Catalunya té doble dinàmica: per una banda, una població que s'incorpora a una societat amb unes pautes i normes ja establertes i, per l'altra, aquesta mateixa societat que es modula en la mesura que les noves realitats la conformen. La integració és un concepte molt tractat a nivell acadèmic, on no hi ha consens sobre la seva definició i tampoc hi ha consens entre els estats europeus. També la integració està considerada com una categoria normativa, en la mesura que defineix la situació en la qual s'haurien d'estar les persones nouvingudes quan arriben a una societat nova. En aquest punt i des de fa anys que la integració de la població immigrada es considera com un dels temes claus de les polítiques migratòries, tant a Catalunya com a la resta dels Estats europeus. En molts casos, la preocupació per la integració també s'estén a les persones naturalitzades o nacionals d'origen immigrant depèn de la història migratòria de cada país. Així, la integració de les persones immigrants s'ha convertit en una prioritat i un repte per a tots els països europeus perquè el fet de construir unes societats cohesionades i inclusives implica no deixar que l'origen nacional tingui cap efecte sobre la igualtat de drets, d'obligacions i d'oportunitats de la població d'un territori. A més a més, tal com recull el *Pacte Nacional per a la Immigració del 2008*¹⁴ el procés d'integració té a veure amb la gestió de l'accés dels immigrants al mercat laboral, la educació, etc. i amb l'adaptació dels serveis públics al sistema d'una societat diversa i donar prioritat a una integració cultural comuna. Així, amb l'objectiu de facilitar una aproximació a les polítiques d'integració i la seva aplicació a Catalunya, s'ha optat per treballar diferents dimensions a nivell institucional, polítiques públiques, laboral, educatiu i sociocultural.

---

¹⁴ El Pacte nacional per a la immigració és un acord signat el 19 de desembre del 2008 pel Govern i diversos agents econòmics i socials amb l'objectiu de respondre les demandes que planteja la societat catalana respecte a la transformació demogràfica viscuda pel fet migratori i les seves conseqüències.

També, cal tenir en compte el *Pacte Nacional per a la Interculturalitat (2019)* que insisteix sobre el fet, com a títols grans, de que: "*la diversitat ens defineix com a país, la diversitat ha vingut per quedar-se, la diversitat encara està lligada a la desigualtat i ens barregem, però encara no ho fem prou*" (Pp.10-32) apostant per la convivència en la diversitat des de la perspectiva intercultural i estratègica de la transformació comunitària de la societat catalana, tenint en compte la intervenció de les persones de diferents orígens, cultures o identifications per formar part d'una societat més cohesionada i més respectuosa on hi ha el respecte i el reconeixement de la diversitat cultural i, al mateix temps, la interacció positiva i el sentit de pertinença comú i compartit per tots els components d'aquesta societat.

Gràfic 13: les dimensions de la integració a Catalunya.

Font: Elaboració a partir de l'Informe sobre la integració de les persones immigrades a Catalunya 2015 de la Generalitat de Catalunya (2016). P.65

Blanca Garcés-Mascareñas i Rinus Penninx (2016) en la seva definició del concepte de la integració expliquen que es tracta d'un procés bidireccional entre els immigrants i la societat d'acollida. Primer, els immigrants haurien de tenir tots els requisits de la vida que necessiten a diferents nivells i després, haurien de ser reconeguts i acceptats en la seva interacció amb la societat d'acollida:

The term integration refers to the process of settlement, interaction with the host society, and social change that follows immigration. From the moment immigrants arrive in a host society, they must "secure a place" for themselves. Seeking a place for themselves is a very literal task: Migrants must find a home, a job and income, schools for their children, and access to health facilities. They must find a place in a social and cultural sense as well, as they have to establish cooperation and interaction with other individuals and groups, get to know and use institutions of the host society, and become recognized and accepted in their cultural specificity. Yet, this is a two-way process. The host society does not remain unaffected. The size and composition of the population change, and new institutional arrangements come into existence to accommodate immigrants' political, social, and cultural needs. P.11

En la mateixa línia van Esther Luna González, Berta Palou Julián i Marta Sabariego Puig (2017) i assenyalen que la integració dels migrants és un procés recíproc entre la societat d'acollida i els mateixos migrants. Així, per un costat, els immigrants han d'adaptar-se a les noves condicions vitals de la nova societat com el cas d'aprendre l'idioma, la història i la política, etc. sense renunciar a la seva cultura. Per l'altre costat, la població autòctona ha de tolerar i de reconèixer les tradicions i costums de la població immigrant amb l'objectiu d'establir la convivència i la cohesió social dins d'una societat intercultural i democràtica:

The integration of migrants is a reciprocal social process which makes demands on both the host society and the migrants themselves ... It is important to adapt, to prepare, to get used to specific new conditions: learn the language, the history and the politics of the host country. But adapting in this way does not mean adopting wholesale or giving up being yourself. Thus for their part, and in line with the principle of reciprocity, the native population (adults and young people) should not only tolerate but also positively recognise the practices of the immigrant population's traditions and customs in order to build an authentically democratic coexistence within a new intercultural social framework". Pp.286-287

Finalment, Monika Jezak i Encarnacion Carrasco (2017) van indicar en relació amb la integració dels immigrants a Espanya i precisament a Catalunya hi va haver una evolució progressiva a nivell legislatiu. Per això, en l'any 2011 i en concordança amb el govern central de Madrid, el govern autònom català va acordar responsabilitzar-se de la concessió de permisos de residència com un gest d'interès per la integració dels immigrants a Catalunya:

"In parallel with this demographic phenomenon, migrant settlement and integration legislation has progressively evolved within a double legislative framework: that of the Spanish state and that of the autonomous Catalan government. In 2011, the Generalitat of Catalunya agreed to take responsibility for, among other things, the degree of integration of migrants in relation to the granting of residency permits" P.100.

Així, queda clar que és difícil trobar una definició molt concreta del concepte de la integració dels immigrants en els seus llocs de residència i, també, és difícil entendre i aplicar aquest concepte de la mateixa manera en diferents països europeus i en diferents societats per la seva relació amb diferents dimensions tant a nivell institucional com a nivell de mentalitat de la població autòctona.

5.3. EL ROL DE LES ASSOCIACIONS MARROQUINES EN L'INTERCULTURALITAT, LA INTEGRACIÓ I LA COHESIÓ SOCIAL A CATALUNYA.

El fenomen de la immigració a Catalunya en els últims anys ha estat protagonista de diferents polítiques governamentals, de diverses investigacions i de diferents mitjans de comunicació que difonen constantment notícies sobre l'entrada d'immigrants als països de la Unió Europea, les seves condicions de vida, la seva situació laboral, els brots de racisme i xenofòbia, etc. i la seva integració als seus llocs de residència. Natàlia Ribas i Mateos (1997) suposa si es pot entendre la integració com la capacitat d'utilitzar els mecanismes establerts per la participació en la vida pública i l'accés formal als recursos socials i cívics, l'existència d'associacions desenvolupades per aquests col·lectius i si es pot interpretar això com l'inici d'un procés que pot ajudar a afavorir aquesta integració dins la societat receptora. A més, considera que la creació de les associacions de persones marroquines, en cas de l'Estat Espanyol i Catalunya, com un procés paral·lel al propi assentament d'aquesta població i la seva dinàmica demogràfica a Catalunya. La integració sociocultural en la societat d'acolliment apareix com la finalitat més important (un 85,5%) de les entitats la consideren als seus estatuts, juntament amb la interacció social i el foment de la cultura del país d'origen. A Catalunya existeixen plans d'integració tant a nivell estatal com a nivell autonòmic. Malgrat les propostes establertes en aquests programes d'integració de la Comissió Europea i del Consell d'Europa, tal com succeeix als països europeus, gran part del paper d'integració social ha estat cobert per l'Administració local catalana. Per tant, les administracions municipals locals: *"tenen al seu càrrec la xarxa d'assistència primària per a la població, un element fonamental per aplicar polítiques d'integració social. Malgrat Això, la majoria de consistoris catalans no tenen programes per a immigrants ni directrius concretes sobre la manera d'actuar respecte a aquestes comunitats"* (P.69). Així, les prestacions i beneficis estan subjectes a l'empadronament al municipi que es basa, a vegades, sobre criteris canviants i arbitraris.

En aquest sentit, Carlota Solé (1981) introdueix i presenta els següents processos com els que configuren el procés d'integració social i cultural dels migrants quan arriben a una nova societat que és diferent de la seva: a) adaptació al tipus de treball industrial i a les seves condicions. b) adaptació a les condicions de vida urbana (inserció de classe i integració social). c) acceptació progressiva, voluntària i lliure de les institucions socials i polítiques (participació com a ciutadans de ple dret). d) adopció progressiva, voluntària i lliure de les normes, costums, tradicions i valors, etc. i de la llengua de la societat receptora (integració nacional i cultural conjuntament amb la política). Llavors, a base d'aquest plantejament, segons María Cristina Blanco (1990), les tres dimensions de la vida col·lectiva relacionades amb la integració són: la cultura, l'estructura social i la identitat col·lectiva. Així, el grau d'integració està condicionat pels processos de

subassimilació que es vagin assolint en cadascuna d'aquestes dimensions: a) integració estructural: assimilació estructural (inserció en l'estructura social) i la construcció d'un nou teixit social sense diferències entre el grup majoritari i els grups minoritaris. b) integració cultural: assimilació en la cultura majoritària, fusió de cultures i pluralisme cultural. c) integració identificadora: sentiment de pertinença al nou grup i generació d'una nova identitat col·lectiva. Per a cadascun dels subprocessos, Carlota Solé (1981) va establir una sèrie d'indicadors de l'evolució de les fases del procés d'integració en la societat catalana:

1. Integració ocupacional que té com a indicador la mobilitat a nivell de situació d'origen, primera ocupació, situació laboral i ocupació actual, dimensió i composició ètnica a l'empresa, activitat sindical en el lloc de treball i la necessitat de conèixer el català al lloc de treball.
2. Integració urbana que utilitza com a indicador l'habitatge i la participació a nivell de la vida associativa tant en l'associació de veïns com al barri.
3. Integració política que està definida per indicadors com la preferència per opcions sindicals, la identificació política a nivells de partits siguin d'esquerra o de dreta i la conducta electoral i el dret a vot que es queda molt limitat.
4. Integració social i cultural que es determina segons el coneixement del català a nivell d'aprenentatge i comunicació, actituds envers la llengua i cultura catalana, l'actitud davant els símbols i les institucions de Catalunya i l'actitud davant la catalanització d'autodifinició en l'escala d'actitud: nacionalisme-centralisme, projecció en els fills la voluntat d'integrar-se en relació als costums, tradicions, les amistats, etc.

John Casey (1997) en Jordi Garreta Bochaca (1998) assenyala que les organitzacions no governamentals tenen un paper fonamental en l'assentament i la integració dels immigrants i destaca les següents tasques:

- Vertebració de la vida social i esportiva de la comunitat.
- Acollida dels nouvinguts i orientació respecte als serveis i a les estratègies.
- Prestació de serveis com ensenyament de la llengua de destí i assessorament.
- Interlocució amb les administracions públiques i participació en òrgans consultius.
- Dinamització dels col·lectius quant a participació en la vida pública.
- Sensibilització de la societat en general de les noves realitats que sorgeixen de les relacions interculturals.
- Manteniment de la cultura d'origen i la seva transmissió a les noves generacions.

Lluís Samper i Rasero i Carlota Solé (1981) consideren la integració sociocultural com una unió de la diversitat i no com una uniformització. Per a l'assoliment d'aquesta unió hi ha una sèrie de

passos que cal seguir, especialment penetrar en l'estructura social a través de l'estructura ocupacional i política i acceptar elements culturals com la llengua i acceptar símbols i institucions de la societat. Segons això, cal garantir el procés d'integració sociopolítica i socioeconòmica i adoptar polítiques socials, culturals i educatives per garantir una bona integració en una societat poliètnica i multicultural per arribar a l'autoidentificació amb la cultura i amb la nació en què es comparteix una mateixa identitat que els fa diferents respecte d'altres grups. El motiu d'això és atribuir a les seves expectatives de penetració i mobilitat en l'estructura social catalana aquesta concepció etnocèntrica d'integració i d'aproximació dels immigrants. El coneixement de la llengua, l'acceptació de costums i tradicions i símbols d'institucions no faran més que incrementar les seves possibilitats individuals de formar part d'un mercat de treball i de la vida social i cultural de la societat. El càlcul de les possibilitats d'integració sociocultural els porta a l'acceptació dels trets culturals dominants.

Montserrat Solé i Aubia (1999) considera que aquestes associacions d'immigrants a Catalunya i a Espanya s'han convertit en un component essencial per establir un diàleg entre els immigrants i la societat civil i, per tant, proporcionen un espai de comunicació i de relació entre persones amb problemes, costums i tradicions similars i la mateixa religió i nacionalitat. L'objectiu principal és intentar no perdre costums i tradicions i preservar la identitat cultural original. El tema de la integració dels immigrants inclou l'obtenció de drets i deures com a ciutadans catalans en educació, salut, treball, habitatge, etc. En aquesta direcció, les associacions tenen un paper molt important i, alhora, ajuden a que els immigrants siguin persones dignes. Per la seva part, Javier Alonso (2002) considera que Catalunya ha de ser un país capaç d'oferir als qui hi arriben i s'hi volen quedar unes perspectives d'assentament i d'inserció social interessants. A més a més, s'ha d'oferir i assegurar les perspectives econòmiques, perspectives individuals i també col·lectives. Això vol dir que Catalunya ha de ser un país ben articulat socialment amb un projecte cultural i polític, obert i plural i ben definit. Naturalment, les causes econòmiques i demogràfiques fan que Catalunya necessiti l'arribada d'un cert nombre de persones estrangeres i aposti, per una banda, per un model d'integració que aconsegueixi el màxim equilibri entre el respecte a la diversitat i, per l'altra banda, per la consciència de pertànyer a una sola comunitat. Per això, cal que les administracions facin activitats concertades amb les organitzacions socials i associacions d'immigrants per una efectiva igualtat d'oportunitats i una autonomia personal, cal fomentar actituds de participació activa de les persones immigrades en la societat catalana, cal millorar el control per evitar una immigració incontrolada, cal millorar el funcionament dels mecanismes d'immigració legal des dels països emissors i cal fer inversions públiques i cooperació al

desenvolupament per contribuir a la millora de les economies dels països emissors d'emigrants, i a establir unes relacions internacionals més justes i més equilibrades.

A nivell institucional i legislatiu, Marta Rovira et al. (2004) consideren que en el cas de Catalunya aquelles institucions responsables de la integració no tenen la capacitat legislativa pròpia per fer-ho. Així, aquestes institucions catalanes tenen les competències específiques molts limitades i només poden actuar a nivell local, i poden gestionar, per exemple, els tràmits d'empadronament i no poden actuar en altres àmbits perquè la Constitució espanyola, en el seu article 149.1.2, concedeix a l'Estat la competència exclusiva en el control i la determinació dels fluxos d'immigració, en la concessió dels permisos de treball i residència, de la nacionalitat i d'asil i refugi. Malgrat això, Catalunya s'ha anat desenvolupant una política pròpia d'immigració per garantir alguns dels drets bàsics de les persones immigrades, sobretot en l'accés a l'educació i a la sanitat. En aquest sentit, les polítiques d'integració dels immigrants s'han d'implementar a partir d'aquest àmbit nacional i local, tenint en compte que les competències en la legislació i el control dels fluxos migratoris són de l'Estat. Així, no hi ha coherència legislativa entre unes i altres polítiques i, per tant, es perd la capacitat per desenvolupar una política real i global d'immigració. Per afrontar aquesta situació s'ha creat el Pla Interdepartamental amb l'objectiu de coordinar i programar una política d'immigració entre institucions capaç d'abastar tots els aspectes de la manera següent:

- Promoure una política global d'integració dels immigrants estrangers establerts a Catalunya.
- Establir i dur a terme un seguit de programes de recursos i serveis coherents i coordinats de suport al ple desenvolupament personal i social dels immigrants estrangers.
- Potenciar la participació dels immigrants estrangers en la construcció nacional de Catalunya.
- Promoure informació i sensibilització sobre la realitat de la immigració a Catalunya. P.23.

En aquest sentit Rovira et al. (2004) van afegir que el fet migratori i la seva evolució han anat plantejant un conjunt de reptes com la transició de l'acollida i l'acomodació a la integració en la societat catalana, la cohesió social, la interculturalitat o el treball en la cooperació internacional i el codesenvolupament. Així, les polítiques dutes a terme en diferents etapes per fer front als problemes i reptes plantejats en cada una de les etapes del procés de la immigració han interactuat amb aquests moviments socials i va tenir una certa influència en la conformació del panorama públic de les associacions d'immigrants. Així, l'evolució de les associacions de persones immigrades marroquines sembla ser lligada a la resposta de les necessitats col·lectives de diferents col·lectius. Les associacions de les comunitats islàmiques semblen tenir un paper vertebrador i una notable influència social dins del seu col·lectiu que és principalment marroquí i que funcionen com a referent de totes les comunitats musulmanes dins de l'àmbit local.

Antonio Morell Blanch (2005) considera que l'existència d'associacions d'immigrants o autòctons és conseqüència de la necessitat humana de conèixer, dialogar i intercanviar idees, sentiments, inquietuds i experiències. Així mateix, es consideren com una sortida de sentiments d'aïllament i de solitud derivats d'enfrontar-se a un nou entorn per als immigrants. En aquest sentit, la importància de les associacions d'immigrants cau en la proporció d'una mena de seguretat per a aquests immigrants. Malgrat això, hi ha opinions crítiques cap a les associacions d'immigrants pensant que impedeixen la integració de les persones immigrades a la societat d'acollida i contribueixen a la creació dels patrons de la societat d'origen, però en la realitat aquestes associacions d'immigrants es consideren com a catalitzadores de la integració social d'aquests immigrants.

A nivell religiós, Ricard Zapata, Nynke de Witte (2007), indiquen que la política adoptada pel govern de la Generalitat va en la direcció d'intentar tenir una bona relació i de crear una interacció cultural basada sobre el diàleg i el coneixement mutu amb la comunitat musulmana liderada pels musulmans marroquins que viuen a Catalunya amb l'objectiu principal de la normalització del pluralisme religiós amb algunes reserves:

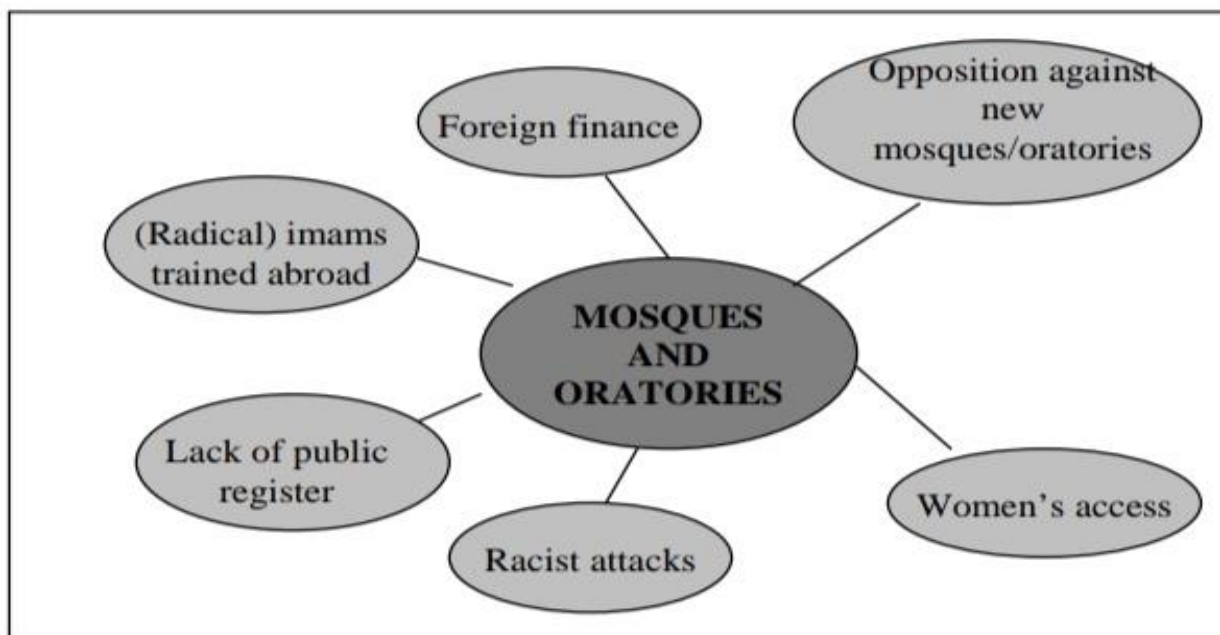
The Catalan government (Generalitat) intends to have good relations with the different religious communities, starting with those who have most followers and that are most rooted in the culture and history of the country. The relations between the Catalan government and the Consell Islàmic i Cultural de Catalunya date from an agreement in 2002, with the objective of creating a dialogue and stimulate mutual knowledge between Islam and the Catalan society, including the support for courses of Catalan language and culture to Imams that come to practice in Catalonia. Within the Catalan government, the Secretary for Religious Affairs is responsible for the relations between the government and the religious entities in its territory. Its main aim is the normalization of religious pluralism. On their website laicism is defended as starting principle, without denying the need to provide them places of worship in the public space. Nevertheless, the Catalan government (Generalitat) has not given any priority to the construction of a mosque in Barcelona or other municipalities of Catalonia. Pp.17-18

Malgrat això, com afegeixen Ricard Zapata, Nynke de Witte (2007), aquesta política de la Generalitat de Catalunya de crear un clima de comprensió, d'interculturalitat i de cohesió social dins de la societat catalana no està demostrant bones resultats quan es tracte de l'obertura i la pràctica de la religió musulmana per part dels musulmans de Catalunya en diverses pobles i ciutats del territori català. Això posa en perill l'aplicació d'aquesta política integradora i complica la convivència entre els col·lectius musulmans i molts veïns de la societat catalana per falta de reconeixement dels musulmans en l'escena pública i l'existència de l'islamofòbia:

Conflicts around mosques and oratories (Muslim places of worship) consist of different elements. First, there is the opposition against the building of mosques and/or opening of religious centers or oratories by both citizens and government, demonstrating a lack of social recognition of Muslims in the public space. Second, there are witnessed racist attacks against mosques and religious centers. Both demonstrate the presence of Islamophobia in Spanish society. P.9

Gràfic 14: tensions al voltant de mesquites i oratoris.

Font: Elaboració a partir de R. Zapata-Barrero i N. de Witte (2007). P.10

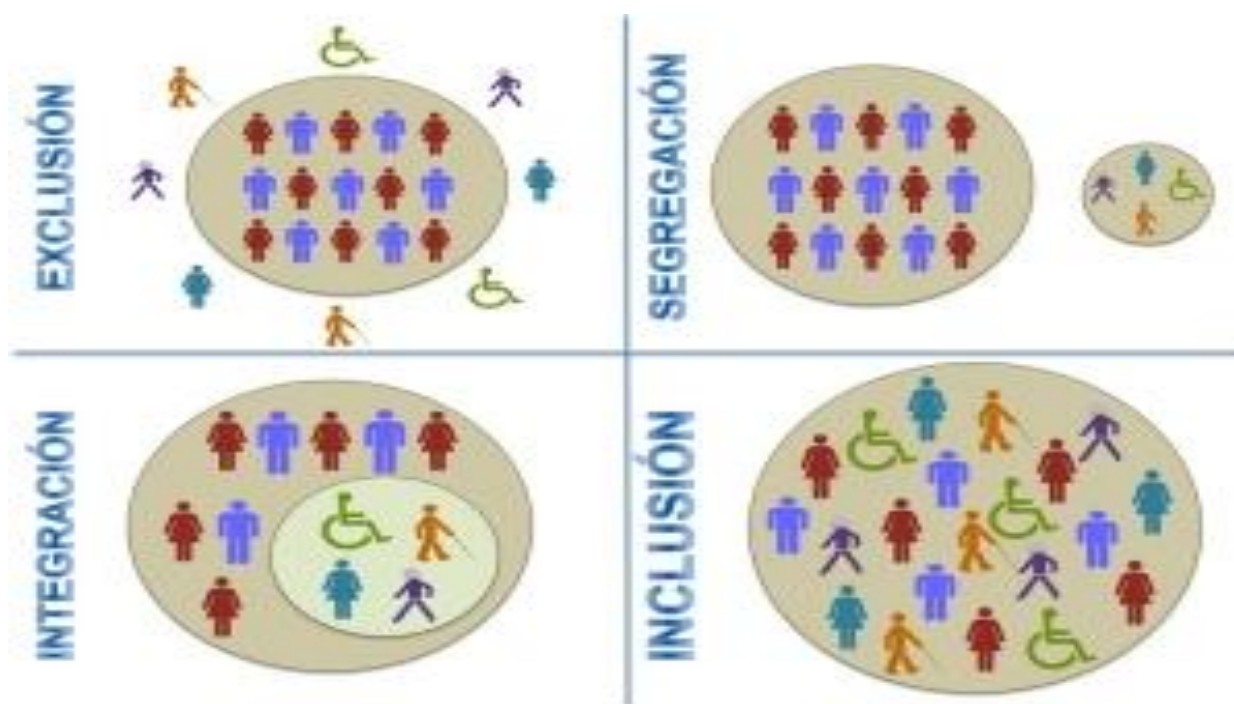
També, a nivell institucional, cal tenir en compte que la integració dels immigrants marroquins i, tal com expliquen Mohamed Khachani i Mohamed Mghari (2006), pressuposa l'existència d'una política d'integració que tingui en compte l'estatut jurídic de l'immigrant marroquí i els aspectes humans derivats d'una alteritat sovint rebutjada, dels drets fonamentals a garantir i de les necessitats socials. L'antiguitat d'aquesta comunitat a Espanya no vol dir la seva bona integració. Es evidentment que l'associacionisme immigrant, segons Casey (1997) en Chris Kennett et, al. (2007) constitueix un element clau en la integració i l'articulació de la vida social, cultural, política i esportiva de la ciutadania i representa un dels pilars de la societat catalana. Així, l'associacionisme català considerat com ampli i divers ha donat una oportunitat als immigrants per promoure la pròpia cultura i reivindicar els seus drets i es percep d'una manera positiva, ja que transmet valors com l'equitat i la justícia social, promou els valors de sentit comú i millora la participació i el desenvolupament de la col·lectivitat i la cohesió social. Els immigrants, doncs, estableixen associacions que promouen la seva cultura a la societat d'acollida i contribueixen a difondre les cultures dels països d'origen i promouen la consciència social, la sensibilització i la tolerància cap a altres formes de vida i manifestacions religioses. L'associacionisme dels immigrants és fruit de la necessitat de reunir-se, intercanviar informació, inquietuds i experiències. En aquest sentit, Morell (2005) destaca la necessitat de la creació d'aquestes associacions perquè en les primeres fases del procés migratori en un entorn desconegut hi ha sensacions d'aïllament i solitud i que les associacions faciliten un marc de pertinença que

proporciona la seguretat. Així, les associacions alhora creen un espai a la societat d'acollida on poden intercanviar una sèrie d'informacions i experiències elementals que les permeten organitzar-se i gestionar els tràmits administratius. També, participen activament en la construcció d'una societat plural a molts nivells com interlocutors socials i mediadors, promotors de la formació, participació en el desenvolupament i la gestió de polítiques d'integració i convivència, assessorament a les administracions locals i a les delegacions dels països d'origen. Aquestes associacions contribueixen a donar veu i projecció pública als hàbits, interessos, necessitats i demandes de les persones nouvingudes. Un altre punt que té molt importància en aquest sentit i que ajuda molt en la creació de la interacció cultural és la pràctica de l'esport on aquestes associacions contribueixen molt a donar continuïtat a unes activitats esportives lluny del país d'origen. Per això, l'associacionisme es considera com un excel·lent mecanisme per a la integració social. Com a contraposició a la integració, l'interculturalitat i la cohesió social, Chris Kennett et, al. (2007) consideren que les polítiques d'assimilació adoptades pel govern local tenen l'objectiu d'absorbir les minories que han d'adoptar els valors culturals pròpies de la societat d'acollida. A més, com a exemple de les polítiques d'assimilació, les activitats esportives, promouen la inclusió dels joves immigrants en els programes esportius i animar-los a participar en les activitats esportives de la comunitat d'acollida i incloure'ls en les instal·lacions esportives. Malgrat això, aquestes polítiques es consideren com a elements centrals en l'aproximació d'aquestes polítiques i com a vehicles per combatre l'exclusió social i construir una identitat col·lectiva i animar les minories a identificar-se com a part de la comunitat autòctona i renunciar a les seves identitats culturals pròpies adoptant la nova identitat catalana.

Per la seva part, Lorenzo Cachón (2008) assenyala que quan es parla de la integració, la primera cosa que ve al cap és posar-la al lloc de la gestió de les diferències i la gestió de la igualtat en drets i deures. Així mateix, Jan Niessen i Thomas Huddleston (2010) consideren la integració com l'acceptació dels valors, la cultura i els costums propis de la societat receptora per part dels immigrants i la participació en les seves institucions, tal com reconeix Carlota Solé (2005) al tenir una visió que contempla el procés d'integració des del punt de vista de la societat receptora. Així, segons Solé, la immigració i la integració cada vegada tenen menys pes en les polítiques tant nacionals com regionals, però cada vegada tenen més pes en les polítiques de la Unió Europea. A més a més, la Comissió Europea, a part de tenir un paper fonamental com a promotora i coordinadora dels països europeus, és necessari saber com es formulen les polítiques europees i les mecanismes europeus de cooperació. Tenint això en compte, segons Niessen i Huddleston el Tractat d'Amsterdam de 1997 aprovat pels estats membres de la Unió Europea (UE) va ampliar les competències legislatives de la Unió Europea en matèria de llibertat, de seguretat i de justícia.

Per això, quan va entrar en vigor el 1999, els Estats membres van fixar com a objectiu unes polítiques d'integració més ambicioses de conformitat amb les conclusions del Consell Europeu de Tampere com, per exemple, garantir un tracte just per als immigrants extracomunitaris que resideixen d'una manera legal als països de la Unió Europea. També, garantir-los els mateixos drets i deures igual com als ciutadans de la Unió Europea, i oferir-los l'oportunitat d'obtenir la nacionalitat del país on resideixen. S'ha aprovat la legislació comunitària en determinades àrees en relació amb la integració, especialment a través de dos instruments legislatius relacionats amb la integració dels immigrants¹⁵. A nivell d'instàncies de la Comissió Europea, la Xarxa Odysseus d'Experts Acadèmics va fer un nombre important d'estudis sobre la transposició d'aquestes directives¹⁶. S'han aprovat, també, dos instruments legislatius contra la discriminació: Directiva 2000/43/CE, de 29 de juny, relativa a l'aplicació del principi d'igualtat de tracte de les persones independentment del seu origen racial o ètnic¹⁷. També, la Xarxa europea de juristes independents que són experts en antidiscriminació ofereix assessorament i suport a la Comissió i als Estats membres per a la transposició i l'aplicació d'aquests dos instruments legals.

Gràfic 15: esquema de diferències: exclusió, segregació, inclusió i integració.

Font de la imatge: <http://www.dobleequipovalencia.com/>

¹⁵ Directiva 2003/86/CE, de 22 de setembre de 2003, sobre el dret al reagrupament familiar <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003L0086:ES:NOT> Directiva 2003/109/CE, de 25 de novembre de 2003, relativa a l'estatut dels nacionals de tercers països residents de llarga durada <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003L0109:ES:NOT>.

¹⁶ Els informes resultants es poden consultar a la web següent: www.ulb.ac.be/assoc/odysseus/index2.html.

¹⁷ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0043:es:HTML> Directiva 2000/78/CE, de 27 de novembre, relativa a l'establiment d'un marc general per a la igualtat de tracte en la feina i l'ocupació <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0078:ES:HTML>

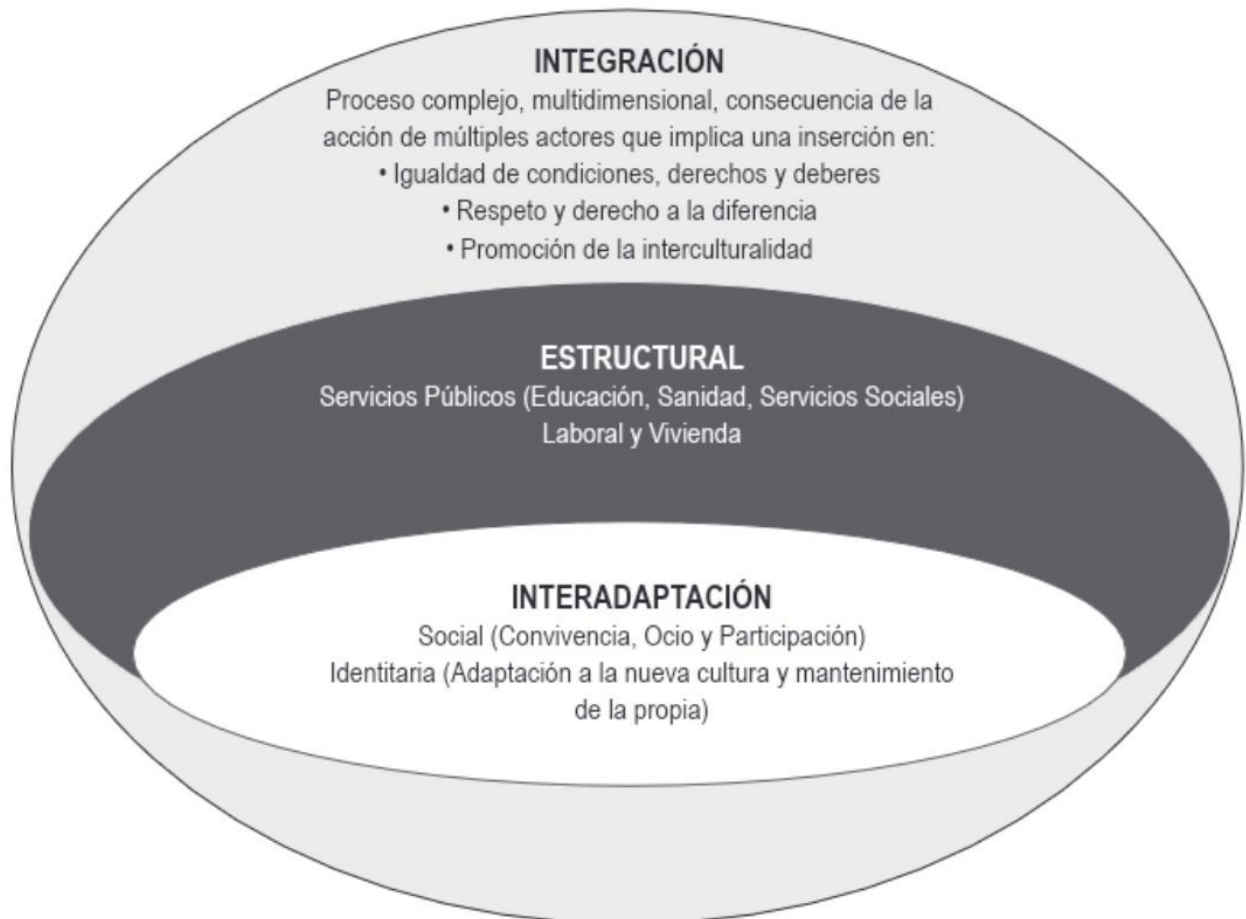
Jordi Pamies-Rovira (2011) fa una reflexió sobre l'arribada i l'assentament dels immigrants marroquins a Catalunya i a la resta d'Espanya i el reconeixement i el tracte que reben per part de la societat on viuen. Aquesta reflexió que ha creat debats sobre la integració, la comprensió i el reconeixement de l'altre com estranger dins de la societat d'acollida demostra clarament que les dificultats per afirmar la multiculturalitat continuen existint en gran mesura a nivell estatal:

Today, the number of Moroccan nationals resident in Catalonia is 241.673, which represents 19.6 % of all foreigners and 3% of the total population. This makes them not only the oldest of the immigrant colonies established in the area, but also the most numerous. The arrival of these immigrant groups has reopened longstanding debates concerning the construction, understanding and recognition of "otherness" in Spain, a country in which the difficulties involved in asserting multiculturalism at the territorial level are still very much present.... Thus, Moroccans are represented in terms of the greatest cultural and linguistic distance, but above all in terms of their religious remoteness. P. 80.

Per la seva part, Abderrafie Ettalydy (2012) explica que la mesquita no ha ser un problema perquè les dues parts (la comunitat musulmana i la gent autòctona) haurien de ser conscients del dret de la pràctica religiosa i de la llibertat de religió i de creença: "*la qüestió rau en la mentalitat de la gent (musulmans i no musulmans), que no són capaços de trencar barreres mentals i físiques respecte a aquesta religió, que s'ha associat, erròniament, a diverses problemàtiques actuals. Ni els musulmans són capaços d'explicar bé la seva religió a la gent del lloc que els acull, ni la gent d'aquí té cap intenció de conèixer bé els musulmans i les seves creences*". Així, l'imam pot exercir la tasca d'intermediació, al considerar el seu tarannà conciliador, i pot intercedir entre uns i altres i intentar crear un clima d'intercanvi cultural, de comprensió, de tolerància, de pau, de diàleg, de solidaritat i de cohesió social dins de la societat catalana. Segons Albert Moncusí Ferré i María Albert Rodrigo (2013) abordar el tema de la integració dels immigrants i la seva integració a la nova societat és absolutament necessari per construir un denominador comú en termes de valors i pràctiques reconegudes i acceptades socialment, i constitueix un aspecte essencial del procés d'integració. Aquesta realitat constitueix un procés d'adaptació mútua entre dues grups socials i culturals a través de les quals, segons Malgesini i Giménez (1997), la minoria s'uneix a la majoria en igualtat de drets i deures i tenir les mateixes oportunitats sense perdre la cultura d'origen i alhora, la majoria accepta els canvis normatius, institucionals i ideològics necessaris per fer possible la incorporació d'aquesta minoria. En aquest sentit, es tracta d'una convivència que es construeix principalment a nivell local i a través de la interacció i la generació d'espais comuns. Així, el procés que condueix a la construcció d'una cultura comuna i una identitat comuna passa pel respecte, el dret a la diferència i la dinàmica social que són components essencials en el foment de les interrelacions, la interacció intercultural i l'intercanvi creatiu entre grups diferents. Això vol dir que el procés de la integració és bidireccional tal com ho afegixen Moncusí i Albert Rodrigo:

La integración puede referirse a un individuo que se incorpora a la sociedad, pero también a la integración del conjunto de la sociedad. En esta segunda acepción, la cohesión social y la convivencia resultan fundamentales y su consecución requiere de procesos de carácter estructural en, al menos, dos sentidos. En primer lugar, para adquirir una integración plena, se hace necesario pasar por un proceso de inserción que permita acceder a los servicios públicos (educación, sanidad y servicios sociales) y, en segundo lugar, debe darse una inserción laboral y residencial. P.41

Gràfic 16: La integració dels immigrants.

Font: Elaboració a partir de Albert Moncusí Ferré y María Albert Rodrigo (2008), p.42

Claudia Pedone (2013) parla del rol que juga l'espai públic com a factor important d'integració, d'interacció, de trobada, de participació, de relació i d'acció política, etc. entre diferents persones de diferents orígens:

- Public spaces as privileged places of conflict, encounter, interaction, participation, political action, and intercultural relations.
- Public spaces as crucial for the identifications processes, in the elaboration of senses of place and belonging, and in the construction of citizenship
- Gender as a transversal variable crucial in the unequal access and use of urban public spaces.
- Positionality as power relations.
- Migrations are triggers for intercultural relationships. P.19

Tot i això, Mireia Bolívar Planas (2013) parla de les funcions i potencialitats de la participació associativa de la població immigrant com a eines d'inclusió i d'integració que poden afavorir la visibilitat d'aquest col·lectiu i les seves necessitats i poden incrementar el contacte dels seus membres amb el teixit associatiu en el seu conjunt i, també, poden augmentar la participació d'aquests membres en les polítiques públiques i els assumptes comunitaris que es converteixen en subjectes essencials de la intervenció i de la transformació social. Per la seva part, Caitlin Katsiaticas (2014) indica que els immigrants han creat les seves associacions basades en l'origen ètnic comú, la nacionalitat, l'idioma, la religió o una altra identitat comuna i són conegudes com associacions ètniques o d'immigrants. Altres associacions treballen per promoure els interessos de tots els immigrants o de totes les minories ètniques. Aquestes associacions ètniques i organitzacions d'immigrants tenen un paper molt important en la integració dels immigrants a causa del seu potencial per ajudar a crear i implementar les polítiques d'immigració i d'integració. També, actuen com a vincles entre els immigrants i les institucions i alhora, augmenten la consciència sobre temes d'interès comú i apunten per un canvi polític. A més, aquestes associacions poden proporcionar assistència per a la integració, a més del que l'estat està proporcionant i poden actuar com una veu per a la comunitat ètnica quan es parla amb la societat d'acollida sobre la manera de mantenir els vincles amb el país d'origen. Així, aquestes associacions amb les activitats que organitzen són necessàries per ajudar tant a les persones immigrades a adaptar-se i a participar en la seva nova societat, com influir i potenciar els grups marginats i vulnerables. Christina Isabel Zuber (2014) va més enllà d'això i parla de la llei catalana: "*The 2010 reception law in Catalunya*" (LLEI 10/2010, del 7 de maig, que és una llei d'acollida de les persones immigrades i de les persones retornades a Catalunya. (Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya Núm. 5629, 14/05/2010). Aquesta llei catalana està dissenyada com una llei de recepció i té com a objectiu principal gestionar el període inicial de l'arribada dels immigrants i el període posterior en el qual s'haurà de tenir en compte les seves necessitats a nivell de l'habitatge, l'educació, el mercat laboral i la salut. Malgrat l'existència d'una intenció més modesta, la llei catalana cobreix explícitament les tres dimensions de la política d'integració. La mateixa llei defineix la recepció com "*el primer pas del procés d'integració d'una persona en la societat durant la qual s'estableix amb la finalitat de mantenir-se permanentment*" P.11.

En matèria de la integració, la Generalitat de Catalunya (2016) confirma que:

"el Govern català té la competència en l'acollida de les persones immigrades i té la capacitat de desenvolupar la política d'integració. Això vol dir que el govern pot fixar les mesures necessàries per a la integració social i econòmica de les persones immigrades i per a la seva participació social i té la competència per tramitar i aprovar les autoritzacions inicials de treball de les persones estrangeres, ja siguin per treballar a Catalunya per compte propi o per compte d'altri. També té la competència d'establir les mesures que facilitin la tornada a Catalunya de catalans i catalanes retornats". P.3.

Tenint en compte aquesta política d'integració, segons la Generalitat de Catalunya (2017), cal esmentar alguns dels components de la política de recepció i integració d'immigrants a Catalunya que podrien ser útils a l'hora de pensar en un nou model per a Europa basat sobre el reconeixement dels drets de les persones, l'accés normals a serveis públics, el consens polític i una proposta d'identitat col·lectiva que sigui inclusiva i respectuosa amb la diversitat cultural, i que té com a objectiu una plena ciutadania. L'Acord Nacional sobre la Immigració va fer això explícit per primera vegada amb el compromís de respectar i millorar la diversitat i, al mateix temps, promoure la integració en una cultura pública comuna, que no abasta totes les esferes de la vida, però que tot el món comparteixi aspectes importants. Aquesta cultura pública comuna està basada sobre els drets humans, els valors democràtics, la igualtat entre homes i dones, la llibertat d'orientació sexual, les creences i pràctiques religioses i qualsevol acord establert democràticament. Malgrat això, es necessita, també, un component emocional de pertinença col·lectiva i, per tant, inclou la llengua i la cultura catalanes que han de ser compartides per tothom com a vehicles de comunicació i participació de tots els que són diferents i volen viure junts, però sense deixar de banda la identitat cultural o lingüística de cap persona. Carmen González Enríquez (2016) explica que malgrat els esforços de l'estat en l'àmbit de la integració d'immigrants, especialment els musulmans, en la societat d'acollida, no es pot parlar d'integració plena perquè encara hi ha alguns obstacles per part d'alguns ciutadans autòctons que apareixen de tant en tant i impedeixen que els musulmans practiquin la seva religió islàmica:

The integration of the Muslim population is not assured. Muslim immigrants in Spain continue to encounter obstacles to the practice of their religion on a range of fronts: the building of mosques; burials; harmonising some of their most important religious festivals such as Eid with the working calendar; and the teaching of their religion in classrooms. Only in places where there is a particular concentration of Muslims, such as Ceuta, Melilla and various municipalities in the South-East, have the local authorities drawn up specific integration policies in this regard. (Published on line).

Així, doncs, amb l'experiència acumulada al llarg de dues dècades, és hora d'examinar les dades d'aquest enfocament pragmàtic d'integrar els immigrants tant a nivell estatal com a nivell de comunitats autònomes. En aquest sentit, Antonio Álvarez-Benavide (2019) parla de les reivindicacions de reconeixement social per part dels immigrants marroquins considerades com un procés d'integració i d'adaptació a la societat d'acollida i la necessitat de preservar part de la seva cultura d'origen i, al mateix temps, la resistència que demostren contra l'assimilació i la pèrdua d'algunes característiques de la cultura del país d'origen:

Las reivindicaciones de reconocimiento social, de posibilidad de reproducir ciertas costumbres, ciertas tradiciones, son una muestra de que los migrantes sienten esos elementos como una parte fundamental de sus vidas y de sus identidades. El proceso de adaptación pasa por distintas fases y una de ellas es la reivindicación de derechos civiles. En el caso español, tenemos ejemplos relacionados con la lengua, la cultura o la religión.... Estas reclamaciones

de reconocimiento son especialmente importantes cuando se refieren a los hijos, ya que significa que los padres se resisten a la asimilación de sus descendientes, al querer que no pierdan sus costumbres. La lengua es un elemento muy reconocible en este sentido, no solo tiene que ver con la comunicación y con la cultura, sino también con la identidad y la cohesión grupal. P.104

De fet, per sortir d'aquesta situació i com a solució a aquest enfocament pragmàtic de la integració, la Generalitat de Catalunya (2019) insisteix sobre la interacció positiva com a estratègia que hauria de ser implementada en la societat catalana entre els diferents components d'aquesta societat amb l'objectiu d'aconseguir la integració, la convivència i la cohesió social. Per això, suggereix implementar alguns procediments que siguin eficaços i puguin proporcionar solucions al respecte:

- Cal promoure la interacció entre tota la ciutadania, i fomentar la participació.
- La interacció assumeix que l'increment de contactes i interaccions entre una ciutadania diversa en el marc de la quotidianitat pot generar tensions o situacions de conflicte, que s'han de gestionar per fomentar el coneixement mutu, el diàleg i la col·laboració entre tota la ciutadania. P.12

VI- EL CINQUÈ CAPÍTOL: LA METODOLOGIA DEL TREBALL EMPÍRIC.

6.1. INTRODUCCIÓ.

En aquesta part empírica de la tesi que està centrada en el treball de les associacions dels immigrants marroquins a Catalunya, i amb l'objectiu de tractar el tema d'una manera profunda i realista i que ajuda a proporcionar la informació requerida sobre els punts més destacats com l'evolució de l'associacionisme dels marroquins a Catalunya, el perfil i papers que juguen les associacions marroquines actuals, la relació interna i la relació que tenen amb les administracions locals i el rol que juguen els líders associatius en l'evolució d'aquest associacionisme, s'han mantingut entrevistes personals en profunditat mitjançant l'aplicació d'un guió, tant amb alguns responsables i representants d'associacions marroquines com alguns representants de les institucions i administracions locals, a nivell de tot el territori català. Així, el treball de camp es va realitzar entre els anys 2018, 2019 i 2020 amb diferents dates utilitzant una metodologia qualitativa i una selecció de quaranta persones de diferents àmbits: educatiu, sociocultural, empresarial i polític de tot el territori català de les quals hi ha 20 representants de les associacions d'immigrants marroquins segons el perfil que tenen i la seva experiència en el treball associatiu, i hi ha altres 20 representants autòctons de l'administració pública, d'organitzacions locals i de la societat civil per saber les seves percepcions sobre el treball associatiu dels immigrants marroquins residents a Catalunya. Aquesta metodologia del treball empíric inclou dos components bàsics: les facilitats del treball empíric i les dificultats i limitacions que han complicat la continuïtat d'aquest treball.

6.2. METODOLOGIA QUALITATIVA DEL TREBALL EMPÍRIC.

En el procés de la investigació, l'investigador té la possibilitat d'utilitzar una metodologia quantitativa o qualitativa segons el tema a tractar, les persones, etc. Aquest treball forma part d'una investigació amb una metodologia qualitativa, plantejada sota un mètode de disseny d'estudis de casos múltiples seleccionats mitjançant el disseny i l'aplicació d'entrevistes individuals segons el procediment de la investigació empírica. Aquestes entrevistes han tingut lloc en moments de desenvolupament i implementació del procés del treball empíric en les seves diferents circumstàncies algunes situacions de dificultat emergents i l'intent de superar aquestes situacions que van sorgir durant aquest procés de treball empíric. El disseny de les entrevistes involucra preguntes obertes destinades a la detecció de situacions significatives des del punt de vista dels entrevistats que són preguntes exploratòries, que persegueixen la caracterització

d'esdeveniments, d'accions o situacions significatives que procuren identificar la percepció, l'acció i la decisió dels entrevistats.

L'enfocament qualitatiu, segons Grinnell (1997) en Hernández Sampieri, et.al (2004) s'utilitza per descobrir i millorar les qüestions de recerca, basat en mètodes de recopilació de dades sense mesurar numèricament les descripcions i notes. En aquest enfocament, les preguntes i les hipòtesis apareixen com a part del procés de recerca flexible que es mou entre els esdeveniments i la seva interpretació, i entre les respostes i el desenvolupament de la teoria.

El enfoque cualitativo, por lo común, se utiliza primero para descubrir y refinar preguntas de investigación. A veces, pero no necesariamente, se prueban hipótesis (Grinnell, 1997). Con frecuencia se basa en métodos de recolección de datos sin medición numérica, como las descripciones y las observaciones. Por lo regular, las preguntas e hipótesis surgen como parte del proceso de investigación y éste es flexible, y se mueve entre los eventos y su interpretación, entre las respuestas y el desarrollo de la teoría. Su propósito consiste en "reconstruir" la realidad, tal y como la observan los actores de un sistema social previamente definido. P.10

Normalment, segons Hernández Sampieri, et al. (2004), les investigacions qualitatives són guiades per àrees o temes significatius d'investigació i tendeixen a comprendre els fenòmens socials complexos. També, busquen principalment "dispersión o expansión" de les dades i pretenen a "acotar" la informació, especialment mesurar amb precisió les variables de l'estudi i tenir "foco". Així, un estudi qualitatiu busca comprendre el seu fenomen d'estudi en el seu ambient usual, sobretot com viu la gent, el seu comportament, la seva actuació, el seu pensament i les seves actituds. Per la part dels que critiquen l'enfocament qualitatiu el consideren "*vago, subjetivo, inválido, meramente especulativo, sin posibilidad de réplica i sin datos sólidos que apoyen las conclusiones.*" P.12

Per la seva part, Rudy Mendoza Palacios (2006) explica que la metodologia qualitativa, tal com indica la seva pròpia denominació, intenta descriure les característiques d'un fenomen i buscar un concepte capaç de cobrir una part de la realitat i de descobrir totes les qualitats. En aquest sentit, es tracta d'obtenir una entesa en profunditat tenint en compte que els orígens d'aquesta metodologia qualitativa són del segle XIX i amb el progrés de la sociologia i l'antropologia aquesta metodologia comença a créixer progressivament. Així, les característiques de la metodologia qualitativa poden ser assenyalades breument: l'estratègia per intentar conèixer els fets, els processos, les estructures i les persones en el seu conjunt d'una manera directa, i no a través del mesurament d'alguns dels seus elements i, per tant, aquesta estratègia es refereix a l'ús de procediments que donen un caràcter únic a les observacions. En la mateixa línia va Manuel Canales Cerón (2006) i indica que l'enfocament qualitatiu es caracteritza per la seva obertura a l'enfocament de l'investigat i per l'esquema observador de l'investigat. Es tracta d'un intent de

comprendre l'altre, però principalment el que importa és la seva mida en relació amb l'investigador i l'escala que li pertany i el configura. A més, la metodologia quantitativa opera com a escolta investigadora de la parla investigada. El que hi apareix és l'estructura, l'ordenament, l'ordre del sentit des d'una perspectiva de l'investigador, l'ordre intern de l'objecte, la seva complexitat que implica una disposició observadora d'esquemes observadors. Per tant, es pot descriure la metodologia qualitativa com aquella que descriu l'ordre d'importància, la perspectiva i la visió que té l'investigat. A més, Ana Cecilia Salgado Lévano (2007) considera que l'aplicació de la metodologia qualitativa en alguns camps d'investigació ha estat de gran riquesa en algunes àrees gràcies a l'esforç d'alguns investigadors i grups de treball. Malgrat això, cal fer una avaluació sistemàtica de la metodologia qualitativa en el seu conjunt, de les seves orientacions teòriques, les seves temàtiques i les seves experiències generades en les diferents disciplines. Per això, és necessari que l'investigador s'alimenti dels últims avenços científics per proposar nous abastos que puguin contribuir a la consolidació de la investigació qualitativa, i per tant respondre als reptes i desafiaments de l'actualitat. També, Paul Antonio Torres Fernández (2010) explica que la investigació qualitativa ha estat qualificada per molts autors com antítesi al mètode científic que històricament es defineix com l'organització i producció de les fonts de nous fets i ciències. Per a alguns, no es pot parlar d'un únic mètode científic, sinó de molts, mentre que per altres no cal fer referència a una única font de veritats, sinó a diferents. Així, la investigació qualitativa és aquella en què els investigadors defineixen nivells importants d'observació en els diferents components del seu procés de recerca i en la presentació dels resultats que aconsegueixen.

La investigación cualitativa ha sido presentada por muchos autores, de alguna forma, como antítesis al método científico, en el sentido en que se ha conocido históricamente al recurso sistematizador y productor de nuevas verdades, de la ciencia. Tan es así que, para muchos, no tiene sentido hablar de un único método científico, sino de muchos; para otros- incluso- de no hacer referencia a una única fuente de verdades, sino a diferentes (...) La investigación cualitativa es aquella en la que los propios investigadores establecen notables niveles de control sobre los diversos componentes del proceso investigativo que ejecuten y sobre la presentación de los resultados que alcanzan. Pp.1-3

Segons José Ignacio Ruiz Olabuénaga (2012) no es pot practicar la metodologia qualitativa sense entendre els supòsits filosòfics que la sustenten, també aquesta metodologia no pot ser entesa per qui no els assumeixi. Tanmateix, la majoria dels autors adopten dues postures més funcionals pragmàticament i menys irreductibles teòricament i que es poden ser classificades en dos supòsits bàsics: a) La metodologia qualitativa és tant vàlida com la quantitativa, però el punt de diferència entre elles cau en la diferent utilitat i la capacitat inferencial que posseeix cadascuna d'elles. b) La metodologia qualitativa no és incompatible amb la quantitativa, cosa que ajuda a una reconciliació i una combinació entre les dues en aquells casos i aspectes metodològics que requereixin. Per tant, aquesta combinació s'anomena triangulació i s'utilitza cada vegada amb més persistència. Així

l'èxit dels investigadors no depèn de les metodologies que utilitzen, sinó de l'èxit en aplicar-les en aquells casos específics que els convinguin millor. En molts casos, la metodologia qualitativa es contempla com un recurs de primer nivell per apropar-se a la realitat i, també, realitzar una investigació real amb precisió i profunditat com a segon nivell. Una metodologia qualitativa es defineix com una investigació en el context del descobriment que actua com a pont cap a una investigació genuïna, acurada i rigorosa. Sempre segons José Ignacio Ruiz Olabuénaga no es pot iniciar cap investigació qualitativa sense una definició més o menys realista del problema. Aquesta definició té com a objectiu aconseguir la recerca de significat que constitueix el focus central de tota anàlisi qualitativa. Així, la definició d'aquest significat és una delimitació conceptual oberta a múltiples significats, mentre el seu contingut no és conegut per l'investigador.

En la mateixa línia va María Auxiliadora Guerrero Bejarano (2016) i indica que la metodologia qualitativa és un mètode d'investigació que s'utilitza en les ciències socials i es desenvolupa a través de metodologies basades en principis teòrics com la fenomenologia. Així, segons la filosofia contemporània, aquesta metodologia aspira a un coneixement precís dels fenòmens tal com es mostren i ofereixen a la consciència i fer comprensible els fets. També, es centra en comprendre tant els fenòmens com els participants (analitzant-los des del punt de vista dels participants i en relació amb el seu entorn), aprofundir en les seves experiències, opinions, coneixements per adonar-se de la seva realitat. Segons Guerrero Bejarano, la metodologia qualitativa generalment inclou les preguntes d'investigació, els objectius, la justificació i la viabilitat, l'exploració de les deficiències en el coneixement dels problemes i la definició de l'entorn i del context. Normalment, la metodologia qualitativa es caracteritza per ser oberta, expansiva i aplicable a un menor nombre de casos, s'orienta a aprendre d'experiències i opinions de les persones, avalua processos i genera teories que es recolzen en les opinions dels participants en l'estudi. A més, la investigació qualitativa es considera tradicionalment com la contrapart de la recerca quantitativa, però en realitat les dues es complementen quan l'investigador pot demostrar els seus objectius des del principi de la seva investigació. Guerrero Bejarano conclou que la investigació qualitativa té il·limitades possibilitats per poder analitzar els diferents successos, casos o tipus d'estudi i per investigar aspectes socials del comportament humà, comprendre'ls i valorar-los de forma senzilla. Així, els processos i metodologies qualitatives són molt variats i mai es pot trobar un exactament igual a un altre perquè sempre podrà variar el procés segons les característiques del tema d'estudi. En breu, la investigació qualitativa és un dels tipus d'investigació més utilitzats en funció de la seva metodologia, planificació i eines per dur-la a terme correctament i, a través d'elles es demostra la força d'aquesta metodologia de recerca.

Sergio Fernández Riquelme (2017) explica que la metodologia qualitativa té com a objectiu principal la descripció i la interpretació de les qualitats dels fenòmens socials i culturals i busca descriure-les a través dels conceptes, dels discursos i les causes i conseqüències d'aquests fenòmens d'una manera coherent i explicativa. En aquest sentit, es tracta de provar i de mesurar en quin grau es troba una certa qualitat en un esdeveniment donat, i de descobrir totes les qualitats per ampliar el panorama d'estudi per a que sigui més plural i més complet. Així, els trets són el nucli d'aquesta metodologia i són les característiques dels comportaments i les relacions que existeixen en la societat. Juan Herrera (2017) assenyala que es pot entendre la metodologia qualitativa com un tipus de dissenys de recerca que extreu descripcions a base d'observacions en forma d'entrevistes, enregistraments, transcripcions d'àudio i vídeo cassetts, fotografies o pel·lícules i artefactes i narracions i notes de camp, etc. utilitzant els mètodes de etnometodologia i investigació-acció, mètode biogràfic, teoria fonamentada, etnografia i fenomenologia. Herrera afegeix que la investigació qualitativa és un camp interdisciplinari, transdisciplinari i contradisciplinari que travessa les ciències socials i físiques i les humanitats. Aquest camp qualitatiu és multidimensional en el seu enfocament i moltes coses passen simultàniament. Per això, els investigadors que practiquen aquesta metodologia són sensibles al valor de l'enfocament multimetòdic i estan subjectes a la perspectiva natural i a la comprensió interpretativa de l'experiència humana i el camp té una naturalesa política i està construït per múltiples posicions ètiques i polítiques. Així, l'investigador qualitatiu està sotmès a una doble tensió simultàniament. D'una banda, l'atreu la sensibilitat, la interpretativa, el postmodernisme, el feminisme i la crítica. Per l'altra, pot ser-ho degut a nocions més positives, post-positivistes, humanes i naturals de l'experiència humana i de la seva anàlisi.

En aquest sentit Taylor i Bogdan (1986) en Herrera (2017) consideren que la investigació qualitativa produeix dades descriptives a través de les pròpies paraules de les persones entrevistades siguin parlades o escrites i la conducta observable. Aquests autors indiquen les següents característiques de la investigació qualitativa:

- Es inductiva.
- El investigador ve al escenario y a las personas desde una perspectiva holística; las personas, los escenarios o los grupos no son reducidos a variables, sino considerados como un todo.
- Los investigadores cualitativos son sensibles a los efectos que ellos mismos causan sobre las personas que son objeto de su estudio.
- Los investigadores cualitativos tratan de comprender a las personas dentro del marco de referencias de ellas mismas.
- El investigador cualitativo suspende o aparta sus propias creencias, perspectivas y predisposiciones.
- Para el investigador cualitativo todas las perspectivas son valiosas.
- Los métodos cualitativos son humanistas.
- Los investigadores cualitativos dan énfasis a la validez en su investigación.

- Para el investigador cualitativo todos los escenarios y personas son dignos de estudio.
- La investigación cualitativa es un arte. P.7

A nivell de les diferències que existeixen entre la investigació qualitativa i la quantitativa Adriana Norma Fassio (2018) aclareix que la investigació qualitativa se centra més en la interpretació que en la quantitativa, la investigació qualitativa fa referència al context, mentre que la investigació quantitativa no ho fa, en la qualitativa la relació entre la cultura i la seva connexió amb altres aspectes de l'organització és molt rellevant, la investigació qualitativa dóna rellevància als processos organitzacionals, mentre que la quantitativa realitza una anàlisi estàtica a partir de qual s'exploren les relacions entre les variables; l'anàlisi de la qualitativa suposa el diàleg entre les dades i la teoria i la seva reformulació en funció de les dades i resultats, tot i que la quantitativa requereix la preparació d'un marc teòric dins del qual es recopila la informació de manera que sigui molt difícil canviar la direcció de la investigació. Això vol dir que l'anàlisi qualitativa recupera les narratives dels actors com a part de les seves històries personals que es duen a terme en el marc de la vida quotidiana i en circumstàncies concretes que es realitzen a les organitzacions i als seus contextos. A més, cal tenir en compte que la investigació qualitativa no té un repertori distintiu de mètodes o pràctiques propis i els investigadors qualitatius depenen de molts recursos com l'anàlisi de relats, l'anàlisi fonològica d'arxius, d'estadístiques, de taules, de quadres i de números, la semiòtica i els continguts i discursos. També, utilitzen els enfocaments, les entrevistes, les enquestes, l'observació participativa, els mètodes i les tècniques de l'etnometodologia, la fenomenologia, l'hermenèutica, el feminisme, la rizomàtica, el de construccionisme, l'etnografia, la psicoanàlisi, els estudis culturals, etc. Per tant, l'enfocament qualitatiu és adequat i recomanable per a l'estudi en profunditat de casos a partir de diverses tècniques de referència. Irene Vasilachis de Gialdino (coord.) et, al. (2019) indiquen que la investigació qualitativa tracta la vida de les persones, d'històries i de comportaments, de l'organització, dels moviments socials i de les relacions interactives. Així mateix, és utilitza per estudiar organitzacions, institucions, moviments socials, transformacions estructurals, etc.

La investigación cualitativa se ocupa de la vida de las personas, de historias, de comportamientos pero, además, del funcionamiento organizacional, de los movimientos sociales o de las relaciones interaccionales (...) La investigación cualitativa es utilizada, asimismo, para estudiar organizaciones, instituciones, movimientos sociales, transformaciones estructurales, entre otros. Por su íntima relación con la creación de teoría y por privilegiar el examen de las diferencias por sobre la búsqueda de las homogeneidades, este tipo de indagación habilita a la incorporación de nuevas y renovadas formas de conocer. Pp.7-8

Eudaldo Enrique Espinoza Freire (2020) parla de la caracterització de la investigació qualitativa, dels seus principals mètodes i tècniques, dels fonaments i elements ètics, i del seu ús en l'àmbit

educatiu per estudiar les relacions socials dins de les institucions educatives per assolir els objectius dels sistemes educatius. Tant l'escola com la societat, des d'un punt de vista epistemològic i axiològic, es consideren com un agent de canvi i com un tema d'estudi en els plans d'estudis de les funcions educatives. Així, la investigació qualitativa constitueix una valuosa eina ètica per a la formació integral dels futurs docents. A més, la investigació qualitativa té altes característiques com les metodologies pròpies, l'etnografia clàssica, comprensiva i reflexiva, la història de la vida, l'anàlisi de contingut clàssic, l'anàlisi del discurs, l'enfocament ètnic, les ciències ètniques, l'anàlisi d'estructures d'esdeveniments, la interacció simbòlica, la construcció de la teoria de bases per buscar interpretacions i la Investigació Acció Participativa (IAP) per al canvi social. Així, aquestes metodologies són vitals i els coneixements i habilitats d'investigació, els valors morals són definitoris per orientar el sentit de la investigació i la interpretació de la realitat i la qualitat dels resultats obtinguts. Per això, la investigació qualitativa ha estat durant molt de temps al centre del debat científic. En aquest sentit, Rubén González Vera, et.al (2020) assenyala que els mètodes qualitatius fan referència a l'estudi de l'aspecte subjectiu i integral d'un tema social i a la seva dimensió personal que fa referència a com es percep i a la perspectiva que manté en relació a la vida social i cultural en general. Així, els investigadors qualitatius opten per mètodes descriptius i exhaustius en lloc de mètodes estrictes i tancats, els quals busquen comprendre i explicar el comportament en la seva forma humana per conèixer aquesta problemàtica. A més, l'interès dels investigadors està dirigit cap al costat subjectiu que està darrere dels motius, les accions, les actituds, les pensaments, les emocions, els sentiments, les creences i valors que normalment mouen el comportament, especialment de caràcter conductual, i que ha estat exclòs de la investigació científica per part dels psicòlegs i que s'ha abordat simplement des d'un punt de vista mecànic, reduccionista i quantitatiu, perdent així la riquesa de la subjectivitat que forma part de la integració total de l'ésser humà. Això no exclou la importància i la validesa de la metodologia tradicional, el que passa és que s'ha desenvolupat com una possibilitat molt rellevant, però no és l'única ni la més completa en l'estudi humà, i no es considera que la qualitat estigui present a tot arreu, però només hi ha un camí que pugui contribuir al desenvolupament d'aquest estudi, malgrat que es va reconèixer el seu lloc a la psicologia. González Vera, et.al (2020) afegixen que algunes de les eines d'investigació qualitativa són entrevistes, entrevistes en profunditat, històries de vida, autobiografia, observació participativa i descriptiva, treball de camp, anàlisi crítica, documents personals, que s'utilitzen principalment en ciències socials en l'estudi de l'aspecte propi de les persones. En realitat, hi ha una branca d'aquesta ciència, anomenada la sociologia qualitativa, que intenta utilitzar aquestes i altres eines en l'estudi de fenòmens etnogràfics, socials i culturals, i també s'ha allunyat de la lògica utilitzada per la

sociologia quantitativa que es basa en les estadístiques i busca normalitzar les dades obtingudes a partir de temes socials.

Segons Tracy (2010) en Holmlund, M., Witell, L. i Gustafsson, A. (2020) la investigació qualitativa és una excel·lent manera per abordar qüestions sobre com o què va passar i, alhora, desentranyar processos des de la perspectiva de la persona informant. Així, la metodologia qualitativa és art i esforç i aglutina una sèrie de dades i necessita molt temps en el camp.

Qualitative research is great for addressing questions about what or how something occurred and for unraveling processes from the perspective of the informant. This paper takes a broad view on what constitutes excellent qualitative research, akin to the idea that “qualitative methodology is as much art as it is effort, piles of data, and time in the field”
P.4

Holmlund, Witell i Gustafsson (2020) expliquen que la metodologia qualitativa construeix i amplia els coneixements disciplinaris com es fa en tots tipus d'investigació a través d'informacions empíriques, nous mètodes i noves comprensions conceptuals que inspiren descobriments únics i que poden ser utilitzats per altres investigadors. També, el fet d'oferir recomanacions pràctiques va més enllà del que pretenen molts investigadors i el fet de considerar les implicacions grupals (que no siguin els grups d'interès empresarials) és cada vegada més habitual i més important igual com un estudi des d'altres perspectives.

Like all research, qualitative research is expected to build and extend disciplinary knowledge. It often does so through empirical insights, new conceptual understandings, or new methods that inspire unique discoveries and can be used by other researchers. Offering practical recommendations is beyond what many service researchers aim for. Considering implications for groups other than business stakeholders is also gradually becoming more common, as is considering a study's significance from a sustainability or other perspectives. P.8

Evidentment, les característiques de la metodologia qualitativa, segons Holmlund, Witell i Gustafsson (2020) són: rellevància, rigor, integritat, narració i impacte que s'han d'avaluar en conseqüència segons el tipus de contribució que farien a la teoria del servei i la pràctica. Una contribució a un tema específic de la investigació pot subratllar la rellevància rigor, mentre que amb el pas del temps l'èmfasi pot canviar cap al rigor. Hi ha una sèrie de recomanacions que poden enfortir la pràctica de la investigació qualitativa: buscar i estar alerta als impulsos i la inspiració, triar temes d'investigació apassionants capaços de donar un impuls addicional al desenvolupament de la teoria i d'impulsar el tipus d'investigació qualitativa, unir-se a equips de recerca amb altres que comparteixin els valors qualitius de recerca i que tinguin habilitats complementàries, interactuar amb aquells resultats que poden ser rellevants en diferents programes de formació i altres programes executius, difondre els resultats en revistes professionals a través de canals digitals, com ara vídeos i blocs i seguir practicant habilitats de recerca

qualitativa i aprendre l'ofici dels altres i de la seva experiència de publicar investigacions qualitatives i compartir experiència sobre com crear, publicar i difondre coneixements i pràctiques d'investigació qualitativa.

6.3. EL TREBALL EMPÍRIC: LES ENTREVISTES I ELS ENTREVISTATS.

Les entrevistes van estar basades sobre dos guions en català per cada grup d'entrevistats amb els continguts semblants, i després s'ha fet la traducció al castellà i així, van passar a ser quatre: dos en català i dos en castellà. Aquestes entrevistes van tenir entre una hora i una hora i mitja (aproximadament) de duració i de cara-a-cara i van ser gravades en àudio. Aquests guions de les entrevistes estan basats sobre preguntes clares i concretes per intentar aconseguir la major informació possible que l'entrevistat té i que pugui facilitar a l'entrevistant d'una manera espontània, fluïda i lliure. Les preguntes van ser dirigides a representants d'algunes associacions d'immigrants marroquins ubicades a tot el territori català i, al mateix temps, a representants d'administracions i institucions catalans. La selecció d'aquests representants d'associacions marroquines i dels representants d'administració pública, institucions i d'altres organitzacions a les diferents ciutats i municipis de Catalunya a nivell cultural, social, polític, educatiu, esportiu, etc. s'ha fet amb l'intenció de saber els seus punts de vista i els seus posicionaments sobre el tema de l'associacionisme dels immigrants marroquins a Catalunya. També, s'ha fet aquesta selecció per cobrir tot el territori català i arribar a diferents tipus d'associacions, però el més important és tenir unes característiques específiques a nivell de gènere (home o dona), nivell d'estudis, experiència associativa i la relació amb les associacions marroquines a Catalunya. En aquest sentit, a nivell dels representats associatius marroquins, la majoria dels entrevistats seleccionats (entre d'altres) són homes i dones de diferents edats que porten molt temps vivint a Catalunya, que tenen un alt nivell d'estudis, una larga experiència en el tema del treball associatiu i són molt coneguts a Catalunya pel seu bon comportament i pel fet de tenir una bona reputació dins del col·lectiu marroquí. Pel que fa als representants administratius i institucionals catalans són homes i dones que representen les diferents administracions i institucions de tot el territori català a nivell educatiu, polític, cultural, social, religiós, etc. i que coneguin el col·lectiu marroquí i el seu treball a nivell associatiu. Així, s'ha fet una selecció d'algunes associacions domiciliades en el territori català i s'han escollit algunes d'elles que són més actives i més conegudes i que representen diferents sectors a nivell religiós, cultural, esportiu, etc. Abans de començar el treball de camp, s'ha fet una planificació i una programació d'aquest treball, especialment la manera com buscar, escollir, posar en contacte amb els entrevistats i trobar-se amb ells per tal d'obtenir la informació necessària i, després, començar l'anàlisi i la valoració d'aquesta informació. Pel que fa a les

preguntes dirigides als entrevistats estan relacionades amb l'evolució de l'associacionisme dels marroquins a Catalunya, especialment l'organització, el funcionament, els objectius i les activitats, etc. el perfil i papers que juguen les associacions marroquines actuals, el tipus de relació que existeix entre les entitats i les administracions i la societat d'acollida, el rol que juguen aquestes associacions a nivell d'integració, d'interculturalitat, mediació, codesenvolupament i el rol que juguen els seus líders a nivell social i polític, etc. De fet, la selecció d'associacions i federacions d'associacions d'immigrants marroquins tant culturals com religioses o esportives a Barcelona, a Girona, a Tarragona i a Lleida i, també, la selecció dels representants que tenen relació amb diferents administracions i institucions en tot el territori català van tenir un impacte positiu sobre la diversificació i la riquesa de les respostes d'aquests entrevistats. L'enfocament d'aquesta estratègia va ser amb el propòsit de saber l'opinió i la valoració dels representants (les elits) més coneguts i més representatius de tot el col·lectiu i, al mateix temps, de saber l'opinió i la valoració d'alguns representants autòctons sobre aquest model associatiu a Catalunya. De fet, es pretenia aglutinar i organitzar la informació pràctica i reflexions dels entrevistats i conèixer com viuen el treball associatiu en la vida quotidiana, i explicar el contingut essencial d'aquest treball de forma clara i precisa. Per a aconseguir tot això, s'han fet molts viatges per tota Catalunya i s'ha pogut fer totes aquestes entrevistes tant presencials com per telèfon. Les últimes entrevistes s'han fet una mica abans del període del confinament i l'estat d'alarma imposat pel govern central espanyol a partir dels mitjans del mes de març d'aquest any 2020. A part d'això, s'ha fet la transcripció de totes les entrevistes abans de passar a estudiar i a analitzar les opinions i les percepcions que tenen els representants associatius marroquins i els representants administratius i institucionals autòctons sobre aquest treball associatiu a Catalunya. Finalment, després de completar aquesta etapa d'estudi i d'anàlisi mitjançant la comparació i la contradicció entre les opinions dels enquestats d'ambdues parts (representants marroquins i autòctons), va arribar l'etapa de conclusions, resums i resultats, i així va acabar el treball de camp. Evidentment, aquestes entrevistes a representants de les associacions d'immigrants marroquins de Catalunya i als representants d'administracions i institucions catalans han servit com a diagnòsi i com a oportunitat per aquests representants per expressar les seves idees, els seus discursos i els seus conceptes sobre l'associacionisme marroquí a Catalunya en la seva relació amb el seu entorn i el rol que juga a nivell de la integració social, cultural i política dels immigrants marroquins a Catalunya, així com el paper que els han assignat els interlocutors d'administracions, institucions i ONGs que treballen el tema de la immigració. Totes les entrevistes s'han realitzat d'una manera individualitzada (algunes presencialment i altres telefònicament) perquè alguns entrevistats han acceptat fer-les telefònicament, però altres han insistit de fer-les presencialment.

6.4. ELS REPRESENTANTS DE LES ASSOCIACIONS, FUNDACIONS I FEDERACIONS MARROQUINES A CATALUNYA¹⁸.

ENTITAT/INSTITUCIÓ	LLOC	CÀRREC	CODIFICACIÓ	DATA
ASS, MAGREBEIDA	LLEIDA	EXSECRETARIA	HBM	07/12/2019
ASS. MAGREBEIDA	LLEIDA	VOCAL	ABM	10/04/2019
ASS. HAWAE	LLEIDA	PRESIDENTA	BIH	27/10/2018
ASS. HAWAE	LLEIDA	SECRETARIA	RBH	03/12/2018
ASS. ALOUMMA BORGES BLANQUES	LLEIDA	PRESIDENT	MKA	06/11/2018
FUNDACIÓ IBN BATUTA	LLEIDA	PRESIDENTA	SEB	13/11/2018
COORDINADORA MARROQUINS DEL MÓN	LLEIDA	COORDINADOR	RFC	27/11/2018
ASS. WATANI / REUS	TARRAGONA	PRESIDENT	HTW	07/04/2019
ASS. CULTURAL DE JÓVENES Y DEPORTE DE CATALUÑA VENDRELL	TARRAGONA	VICEPRESIDENT	ARD	28/12/2019
ASS. DE MUSULMANS DE REUS	TARRAGONA	PORTAVEU	MSB	17/07/2019
ASS. AZAHARA/SALT	GIRONA	SECRETARIA	SAZ	14/01/2020
ASS. IDEM	GIRONA	PRESIDENT	MHI	04/12/2019
ASS. AL ASALAH	BARCELONA	PRESIDENT	MSA	07/09/2019
ASS. CULTURAL MEDITERRÁNEA	BARCELONA	PRESIDENT	AYM	07/09/2019
ASS. IBN ROCHD	BARCELONA	EXPRESIDENT	AMR	07/09/2019
ASS. AL ASALAH	BARCELONA	SECRETARIA	HIA	07/09/2019
ASS.CASA CULTURAL ÀRABE DE RUBÍ	BARCELONA	PRESIDENT	ABR	07/09/2019

¹⁸ Aquesta taula, a nivell de codificació dels noms, està feta preservant i respectant la identitat de les persones entrevistades.

FUNDACIÓ IBN BATUTA	BARCELONA	PRESIDENT	MCB	15/09/2019
FEDERACIÓ UCIDCAT	BARCELONA	PRESIDENT	MGU	15/09/2019
ASS.COMERCIANTES Y EMPRESARIOS MARROQUIS EN CATALUÑA	BARCELONA	PRESIDENT	TAC	21/11/2019

6.5. ELS REPRESENTANTS AUTÒCTONS DE L'ADMINISTRACIÓ PÚBLICA, INSTITUCIONS, ORGANITZACIONS I SOCIETAT CIVIL¹⁹.

ADMINISTRACIÓ/INSTITUCIÓ/ ORGANITZACIÓ	LLOC	CÀRREC	CODIFICACIÓ	DATA
ESCOLA AITONA / LLEIDA	LLEIDA	DIRECTORA	MMA	14/11/2018
R. DRETS CIVILS / LLEIDA	LLEIDA	TÈCNICA	CSR	02/11/2018
R.PARTICIPACIÓ CIUTADANA/ LLEIDA	LLEIDA	REGIDOR	JGP	11/12/2018
OMNIUM CULTURAL/LLEIDA	LLEIDA	PRESIDENT	XIC	15/03/2018
DRETS CIVILS / LLEIDA	LLEIDA	TÈCNICA	PND	28/02/2018
AJUNTAMENT DE REUS	TARRAGONA	REGIDORA	MVR	05/11/2019
CONGRESS DELS DIPUTATS / TARRAGONA	TARRAGONA	DIPUTAT	JRC	14/11/2020
AJUNTAMENT DEL VENDRELL	TARRAGONA	ALCALDE	KMA	12/02/2020
AJUNTAMENT DEL VENDRELL	TARRAGONA	REGIDORA	EMV	22/04/2020
AJUNTAMENT DE TORREDEMBARRA	TARRAGONA	ALCALDE	ERA	06/05/2020
ASS. AZAHARA /ROSES / GIRONA	GIRONA	PRESIDENT	MAZ	16/10/2019
ONG: ÈXIT / GIRONA	GIRONA	VOCAL	TSE	30/10/2019
ESPAI ANTIRRACISTA /	GIRONA	PORTAVEU	MSE	12/11/2019

¹⁹ Aquesta taula, a nivell de codificació dels noms, està feta preservant i respectant la identitat de les persones entrevistades.

GIRONA				
AJUNTAMENT DE SALT	GIRONA	EXALCALDESSA	IPS	27/12/2019
ASS. COLORS I VALORS / GIRONA	GIRONA	VICEPRESIDENT	SCV	10/02/2020
AFERS RELIGIOSOS	BARCELONA	EXPRESIDENT	EVR	30/01/2020
AJUNTAMENT DE SANTA COLOMA DE GRAMANET	BARCELONA	REGIDORA	NSC	08/01/2020
SECRETARIA D'IGUALTAT MIGRACIÓ I CIUDADANIA BARCELONA	BARCELONA	SECRETARI ADJUNT	CMS	04/03/2020
DIPUTACIÓ DE BARCELONA	BARCELONA	TÈCNICA	MGD	29/02/2020
PARTIT SOCIALISTA (PSC)	BARCELONA	EXSUBDELEGADA DEL GOVERN	MGP	29/02/2020

6.6. LES DIFICULTATS I LIMITACIONS DEL TREBALL EMPÍRIC.

En relació a les dificultats i complicacions que van sorgir durant el període de desenvolupament d'aquest treball de camp s'ha pogut assolir més d'un desafiament substancial a nivell de temps, viatges per tota Catalunya i la busqueda dels entrevistats i la confirmació de les cites. El factor de temps constitueix el primer gran handicap davant la dedicació al treball de camp d'una manera completa. Així, el fet de compaginar el treball de la tesi doctoral, sobretot el treball de camp amb el treball professional durant tota la setmana és una tasca molt complexa, especialment quan hi ha altres coses pel mig com el cas de la família o el fet de dirigir una associació. Aquesta associació denominada: *l'Associació Sociocultural Magrebeida* ubicada a Lleida en la qual s'organitzen activitats educatives, culturals, socials, etc. és un factor que complica la dedicació de més temps al treball de camp de la tesi. A més, el fet de treballar (dia i nit) en dos centres de menors (un de justícia juvenil i l'altre és un CRAE) és un altre factor que impedeix la continuïtat del treball de camp d'una manera normal. El segon obstacle va ser el fet de viatjar i desplaçar-se entre les diferents ciutats catalanes és un altre factor que necessita tenir el temps i disponibilitat per fer les entrevistes. El tercer obstacle radica en trobar els entrevistats i concretar el temps i el lloc per realitzar les entrevistes. La pitjor complicació de tots rau en l'ajornament o l'anul·lació en l'últim moment d'algunes cites varies vegades perquè els entrevistats s'han disculpat per qüestions de feina o per assumptes familiars o no volen ser enregistrats en àudio, sobretot per part d'alguns entrevistats/des marroquins/es, per falta de confiança o per sospita que l'entrevista pugui ser

lliurada a la policia, etc. Alguns van pensar que cobrarien per dur a terme l'entrevista, però quan van assabentar que no es tracta d'això van començar a crear excuses i justificacions per no realitzar aquesta entrevista. Realment, tots aquests tipus de comportament causen mal estar i frustració per part del investigador i, al mateix temps, retrocessos en l'evolució del treball i dona una visió sobre aquesta gent que probablement mai han fet aquests tipus d'entrevistes o coses semblants. Malauradament, tots aquests factors són uns inconvenients i obstacles que no ajuden en el progrés d'aquest treball de camp de la tesi tal com es desitjable. No obstant això, aquestes barreres s'han pogut ser afrontades amb paciència, perseverança i amb una comprensió fonamental del procés d'investigació que no es gens fàcil. Per això, durant el procés d'investigació cal preveure les dificultats i intentar afrontar-les a través d'una metodologia i planificació amb cura i saviesa.

Està clar que aquest treball de camp de la tesi necessita un esforç enorme a nivell intel·lectual i físic i una atenció i/o dedicació especial per poder recórrer tot el procés a nivell empíric tenint en compte que és un tema que cada vegada genera un munt d'opinions i de comentaris que val la pena recollir-los, analitzar-los i posar-los a l'abast de tothom. Evidentment, per tal de validar i confirmar tot el material escollit en aquest treball, s'ha realitzat un procés d'anàlisi en comparar i contrastar la informació recollida i una revisió consistent dels resums elaborats juntament amb les reflexions originades durant el procés de la investigació. Això vol dir que s'han analitzat els propis resultats i després s'ha fet una comparació i una relació amb les respostes i les idees de tots els entrevistats sobre el tema de l'associacionisme marroquí a Catalunya. S'han analitzat, també, els resultats en l'ordre en què es contesten les preguntes dels guions, exposant amb claredat la confirmació o refutació dels objectius o les hipòtesis plantejades i proporcionant conclusions, explicacions o alternatives. El més important, ha sigut tenir la màxima informació real sobre el tema de la recerca; una informació fiable i, segur que té la seva rellevància en relació al món de la investigació. Així, la informació d'aquesta part de la tesi proporciona una visió general de la situació real de les associacions marroquines a Catalunya. Això va permetre veure els diferents enfocaments i interessos que es presenten en el treball diari d'aquestes associacions de la comunitat marroquina. Normalment, les associacions de tot el col·lectiu marroquí instal·lat tant a Catalunya com a tot el territori espanyol i com és el col·lectiu majoritari a Catalunya, mereixen el gest de més atenció i de més interès.

VII- EL SISÈ CAPÍTOL: L'ANÀLISI DE L'ASSOCIACIONISME MARROQUÍ A CATALUNYA PER PART DELS REPRESENTANTS ASSOCIATIUS MARROQUINS I DE LES ADMINISTRACIONS I LES INSTITUCIONS CATALANES. (TREBALL EMPÍRIC).

7.1. INTRODUCCIÓ.

El fet migratori constitueix una realitat de la societat catalana i la constitució d'associacions i entitats de persones immigrades s'ha fet en paral·lel als processos d'assentament d'aquesta població immigrada (Observatori del Tercer Sector, 2009). Aquelles entitats i organitzacions formades i gestionades per persones que dirigeixen la major part de les seves actuacions a aquesta població d'origen immigrant tenen com a principals reptes la defensa de les polítiques d'immigració en el país de recepció. En aquest cas solen ser els actors i representants d'associacions i fundacions d'immigrants tant a nivell nacional com a nivell local que juguen aquest rol. Per això, sembla que les associacions d'immigrants marroquins compleixin les mateixes funcions de l'associacionisme en general i s'observa també, que aquest col·lectiu de marroquins té una presència important en tota la comunitat catalana i com al llarg de la darrera dècada, les principals nacionalitats de la població estrangera han anat variant, la marroquina ha estat la nacionalitat majoritària durant tot aquest període (Generalitat de Catalunya 2010) i que suposa gairebé una cinquena part del total de la població estrangera. Aquesta forta arribada dels immigrants marroquins a Catalunya ha estat acompanyada per un augment considerable en el nombre de les associacions d'aquest col·lectiu. El treball principal d'aquestes associacions es reflecteix en la defensa dels drets dels immigrants marroquins, especialment els drets d'accedir a diferents serveis públics i, al mateix temps, treballar sobre alguns mecanismes per a adoptar les polítiques públiques necessàries que puguin crear un clima de convivència, d'integració, de comprensió, d'homogeneïtat cultural, de tolerància i de diàleg dins de la societat catalana. Així, aquestes associacions es consideren com a aliats en el discurs sobre la població immigrant i com a ponts que faciliten la interacció entre les diferents cultures i com a interlocutors i mediadors entre les institucions públiques, l'administració i els immigrants. Per descomptat, aquesta part empírica de la tesi tendeix a analitzar el treball i la dinàmica associativa dels immigrants marroquins a les diferents ciutats, àrees metropolitanes i municipis de Catalunya i el seu paper en els processos d'integració social i política en la societat receptora.

Així, l'interès està dirigit a conèixer la visió d'aquest associacionisme a través dels representants de les associacions, federacions i fundacions d'immigrants marroquins a Catalunya, segons els seus sectors de treball, els seus interessos i els seus prospectes de futur, tenint en compte que es tracta d'un camp molt ample i aglutina una sèrie d'aspectes de la societat: aspectes culturals,

socials, polítics, econòmics, etc. (Moreras, 2009). Tot això amb la intenció, d'un costat, d'acostar-se a la realitat i les autovaloracions d'aquests representants a partir d'una sèrie d'entrevistes en profunditat segons els sectors de treball de cadascú, el perfil de formació i el nivell d'estudis i la experiència en el treball associatiu en diferents àmbits de treball a nivell polític, sociocultural, esportiu, dones i joves, etc. D'altre costat, a través, també, d'entrevistes en profunditat per saber els posicionaments i punts de vista dels representants autòctons d'administració pública i d'altres organitzacions a les diferents ciutats, àrees metropolitanes i municipis de Catalunya a nivell polític, educatiu i social sobre el tema de l'associacionisme dels immigrants marroquins a Catalunya. Per tant, aquestes entrevistes a representants de les associacions d'immigrants marroquins a Catalunya és una diagnosi i una oportunitat d'acostar-se als seus discursos, als seus conceptes sobre les associacions marroquines a Catalunya i a la seva integració social, cultural i política, així com el paper que les atorguen altres interlocutors com: les administracions i organitzacions no governamentals que treballen amb o per a la immigració. A més a més, és una oportunitat per saber les dificultats que tenen alhora de materialitzar els seus objectius i activitats, les seves facilitats i limitacions, etc. En aquest cas, l'anàlisi de les entrevistes realitzades amb alguns representants de les associacions marroquins a Catalunya inclou una anàlisi de les relacions entre associacions d'immigrants i altres institucions catalanes i el paper que desenvolupa cadascuna d'aquestes associacions. En relació al contingut d'aquest treball de recerca, es nota que convida a reflexionar sobre la realitat i la capacitat de les associacions d'immigrants marroquins a Catalunya, sobretot les qüestions més interessants del procés de la creació d'aquestes associacions, el seu desenvolupament i les seves perspectives de futur. De fet, aquesta part de la tesi presenta la informació proporcionada pels entrevistats d'una manera directa, i analitza l'evolució de l'associacionisme dels marroquins a Catalunya a diferents nivells. En concret, aquesta anàlisi dels representants associatius marroquins a Catalunya està relacionada, en primer lloc, amb l'evolució de l'associacionisme dels marroquins a Catalunya, especialment els motius pels quals els marroquins estableixen les seves associacions; factors i raons d'atracció, organització, funcionament i socis, característiques de l'associacionisme marroquí a Catalunya: fortaleces i debilitats i perspectives de futur (Garreta i Llevot, 2016). En segon lloc, s'analitza el tipus d'associacions marroquines, els objectius i activitats, els punts d'èxits i dificultats, la importància que té la mediació intercultural, la mediació sanitària i la mediació judicial per aquestes associacions, així com el codesenvolupament, l'interculturalitat, la integració i la cohesió social, el racisme i xenofòbia i la participació ciutadana i política. En tercer lloc, s'analitza també, el tipus de relació interna que existeix entre aquestes associacions, i el tipus de relació externa que tenen amb les administracions, les institucions i la societat civil, i la política adoptada en aquest sentit. Així

també els líders associatius, sobretot el tipus líders que han tingut les associacions, els motius, els estils de lideratge utilitzats pels líders associatius i les habilitats, competències i coneixements necessàries que han d'adquirir els líders associatius, el rol que juguen en l'evolució de les associacions.

Pel que fa als representants de les administracions i les institucions i la societat civil catalana, la seva anàlisi està relacionada amb l'evolució de l'associacionisme dels marroquins a Catalunya: les seves impressions sobre l'associacionisme dels immigrants marroquins, la creació de les associacions dels immigrants marroquins a Catalunya, el motiu pel qual els immigrants marroquins van crear les seves associacions, els tipus d'associacions, els seus punts d'èxits i dificultats i la rellevància que tenen aquestes associacions dins de la societat catalana. També l'anàlisi està centrada en el perfil i els papers que juguen les associacions marroquines actuals a nivell de polítiques d'integració, d'interculturalitat, de convivència i de cohesió social, les aportacions de les associacions dels immigrants marroquins a la societat catalana, la possibilitat de crear tensions dins de la societat catalana, el comportament dels catalans cap a les associacions del col·lectiu marroquí, la participació en les activitats que organitzen les associacions marroquines, la participació dels marroquins en les activitats organitzades per les associacions o administracions locals, l'esforç que s'està fent per combatre els rumors i prejudicis i, per tant, els casos de racisme i xenofòbia que existeixen en la societat catalana, la situació actual del codesenvolupament i el seu futur, la importància de la mediació intercultural, sanitària o judicial que tenen dins de les associacions marroquines, el rol dels mediadors que puguin jugar les associacions marroquines a Catalunya entre el col·lectiu immigrant marroquí i les administracions i la societat civil, el dret que tenen els membres de les associacions dels immigrants marroquins a participar en la política catalana i afiliar-se en els partits polítics i si estan considerats com a ciutadans de segona i la reacció davant del fet de que alguns membres de les associacions del col·lectiu marroquí podrien ser elegit regidors, alcaldes, diputats, etc. A més a més, l'anàlisi està enfocada sobre el tema de la relació que existeix entre entitats, associacions i administracions, especialment les característiques d'aquesta relació i quin tipus de relació ha d'existir entre el col·lectiu marroquí i la societat catalana. Finalment, l'anàlisi també se centra en els líders d'associacions marroquines, especialment la impressió sobre aquests líders, tipus de líders, estils de lideratge, les habilitats, competències i coneixements necessàries que els líders associatius marroquins a Catalunya han d'adquirir per oferir el millor d'ells en aquesta aventura, el grau d'influència que tenen les administracions en crear líders associatius marroquins i el rol que juguen els líders associatius en l'evolució de l'associacionisme marroquí a Catalunya.

7.1.1. L'ANALISI DE L'ASSOCIACIONISME MARROQUÍ A CATALUNYA PER PART DELS REPRESENTANTS DE LES ASSOCIACIONS MARROQUINES.

Aquesta primera part del treball empíric reflecteix les opinions dels entrevistats (representants d'associacions marroquines de Catalunya) i els punts més rellevants relacionats amb el tema de l'associacionisme dels immigrants marroquins a Catalunya que constitueixen un reflex de la seva realitat i trajectòria i del conjunt de treball i actuacions que fan aquestes associacions i que va ser tractades en aquesta part empírica de la tesi que cal assenyalar-les de la manera següent:

- L'evolució de l'associacionisme dels immigrants marroquins a Catalunya a nivell de la creació, organització i funcionament, fortaleses i debilitats i perspectives de futur.
- El perfil i papers que juguen les associacions marroquines a Catalunya.
- Els tipus d'associacions marroquines a Catalunya: les associacions religioses i les associacions culturals.
- Els objectius i les activitats de les associacions marroquines a Catalunya.
- Els rols que juguen les associacions marroquines dins de la societat catalana: punts d'èxits i punts de fracàs.
- La mediació intercultural, sanitària i judicial.
- El codesenvolupament de les associacions marroquines a Catalunya.
- La integració, l'interculturalitat i la cohesió social dels marroquins a Catalunya.
- El racisme i la xenofòbia a Catalunya i els actituds de les associacions marroquines.
- La participació ciutadana i política dels representants associatius marroquins a Catalunya.
- La relació interna i externa de les associacions marroquines a Catalunya.
- Els líders associatius i els seus rols.

7.1.2. L'EVOLUCIÓ DE L'ASSOCIACIONISME DELS IMMIGRANTS MARROQUINS A CATALUNYA, LA CREACIÓ, FORTALESES, DEBILITATS I PERSPECTIVES DE FUTUR.

En relació al tema de l'evolució de l'associacionisme dels marroquins a Catalunya, la tendència natural dels ciutadans d'origen marroquí a adaptar-se a les normes, regles i lleis vigents de la societat receptora i a adaptar-se als ambients en què actuen sembla ser la característica dominant. Normalment, quan sorgeix la idea de formar l'associació per un grup de persones utilitzen, més freqüentment, en les seves primeres reunions els bars i altres locals no propis i a poc a poc comencen a buscar altres espais privats o municipals. En relació als motius, factors i raons d'atracció en la creació d'aquestes associacions, les respostes dels representants de les associacions marroquines a Catalunya están basades sobre alguns factors com el cas de cobrir unes

necessitats del col·lectiu marroquí a Catalunya, preocupar-se pel tema de la integració, la participació de les dones, els joves, el fracàs escolar, drogues i la manera de viure a Catalunya BIH, saber organitzar-se dintre del teixit social de Catalunya, MKA, servir la comunitat marroquí, RBH, oferir serveis al col·lectiu: cursos de formació, orientació, mediació SEB, agrupar a la gent per tractar temes religioses, ajuda humana i defensar la cultura d'origen RFC, preservar la cultura i la religió, l'intercanvi cultural i per interessos personals TSE, cobrir les necessitats, preservar la identitat, els costums i tradicions, compartir preocupacions i projectes de futur MGU, cobrir necessitats, protegir-se i reclamar drets MSB, ajudar a les famílies AYM, facilitar la integració i l'adaptació dels nousvinguts i l'intercanvi d'idees i opinions sobre diferents temes ABR, parlar, dialogar, adjuntar-se i desenvolupar projectes ABM, donar a conèixer la cultura del país d'origen als fills i filles i preservar aquesta cultura i crear punts de trobada entre el col·lectiu marroquí i altres col·lectius:

“Normalmente los marroquíes que viven aquí en Cataluña crean sus asociaciones por varios motivos: Primero: eh... es una necesidad y una forma de organizarse porque.eh... através de una buena organización se hace un buen trabajo. Segundo: los marroquis necesitan encontrarse entre ellos para hablar y dialogar sobre sus problemas y sus preocupaciones y intentar salir con soluciones a estos problemas. Tercero: y ... através de estas asociaciones organizan actos y actividades que tienen relación con sus tradiciones y costumbres a nivel cultural, religioso... bueno... con el objetivo de eh... preservar estos costumbres y tradiciones y enseñarlos a sus hijos” (HBM).

A més, els marroquins creen les seves associacions per sentir-se com al Marroc SAZ, cobrir les necessitats i obligacions de resos SCV, unir esforços, tractar preocupacions comuns, intentar millorar la situació actual HTW, preservar la identitat dels fills i l'aprenentatge de la llengua materna, afrontar els problemes de la vida quotidiana MSA, obrir mesquites i cobrir les necessitats del col·lectiu als barris AMR, prestar ajuda humana sobretot, a nivell de documentació TAC i donar una visibilitat a la societat catalana de la presència del col·lectiu d'origen marroquí:

“Jo crec que ...eh...eh... evidentment si tenim en compte tan les culturals, socials com les religioses... sempre el mateix, es a dir intentar organitzar-se per ajudar al col·lectiu marroquí per donar una visibilitat a la societat catalana de la presència del col·lectiu d'origen marroquí ... podríem parlar de moltes coses: els pares estan preocupats per les classes d'àrab pels seus fills... eh... estan ... la gent que té una... una ... visió sobre com viure en la societat catalana, al seu barrí, etc. Eh... problemes molts diverses que tenen a veure amb el tema jurídic ... Bueno... lo mateix que fem des de la fundació” (MCB).

Un altre punt que té molta importància en relació a la creació d'aquestes associacions és el tema de l'organització, el funcionament, els socis i la seva participació. En aquesta fase es tracta d'analitzar cinc coses que estan interconnectades: l'organització interna, el funcionament, els socis, les fortaleses i febleses i les perspectives de futur. En aquesta línia és necessari destacar algunes de les qüestions interessants en els processos de constitució i d'instal·lació de les associacions d'immigrants marroquins a Catalunya. Normalment els immigrants nousvinguts, tan

marroquins com d'altres nacionalitats, quan arriben a la societat d'acollida se situen en barris i centres històrics perquè són més barats. Una vegada tenen capacitat econòmica i unes condicions millors es distribueixen en altres llocs sense concentrar-se per exemple, en un barri de magrebins, de subsaharians o de llatinoamericans. Aquesta situació sembla ser un avantatge molt important en el sentit de que no es creen concentracions o aglomeracions de qualsevol col·lectiu en uns llocs determinats. Una vegada instal·lats comencen a organitzar-se en forma de grups o associacions en diferents sectors i àmbits. Aquesta creació d'una varietat d'associacions han ocupat un paper significatiu en l'organització interna i en les diferents activitats que responen a les necessitats del moviment associatiu immigrant marroquí i les seves habilitats, la seva sensació de pertinença i participació en la societat receptora.

A- a nivell d'organització interna, alguns entrevistats i entrevistades afirmen que és una estructura obligatòria davant la llei, i expliquen que la legalitat caracteritza normalment aquestes associacions: tenen els estatuts, la junta directiva, el president, el secretari, el tresorer, vocals, etc. Això vol dir que totes les associacions són legals i registrades d'una manera correcta. Altres entrevistats consideren que hi ha algunes associacions que estan menys organitzades que altres i que: *"estan en el procés d'aprenentatge, són fràgils, no renoven la junta directiva i fabriquen o manipulen l'assemblea general"*. A més hi ha: *"molta gesticulació, molta carcassa i poc contingut, i per tant no hi ha molta capacitat organitzativa i falta de democràcia interna"*, tal com ho expressa MSE.

En canvi les més organitzades saben tot el procés de tramitació i respecten la llei i les normes:

"Todas las asociaciones están obligadas a aplicar la ley y a hacer los trámites necesarios para tener la autorización y el permiso de apertura y de funcionamiento. Por eso la mayoría de las asociaciones de marroquíes en Catalunya tienen todo en regla y están bien organizadas. Cada asociación tiene sus estatutos, los miembros de la junta directiva, el reglamento interno, etc. y respetan los ámbitos de trabajo sean culturales, religiosos, deportivos o otros" (HBM).

Això vol dir que el respecte de la llei és algo essencial per les associacions marroquines des del moment de la creació, passant pel moment de fer els tràmits fins al procés de funcionament. Això en si mateix es considera com una mena de bona organització:

"Per nivell d'organització, crec que ... és...és normal perquè la llei que estableix, per exemple, per associacions autòctons també ... sobre es practica sobre aquestes associacions d'immigrants. Tenen ... eh ... junta, president, vicepresident i ...i vocals i secretaria general i també han de presentar els papers... per ser registrades i tot. Crec que són ben organitzats" (BIH).

Està clar que aquestes associacions estan ben organitzades i són iguals que les autòctones davant la llei. A més a més, la comunitat marroquí es considera la més antiga de les altres comunitats que estan a Catalunya i la primera en saber organitzar-se a través de la creació de les seves associacions, però és normal que existeixen algunes d'aquestes associacions que no estan ben

organitzades:

"la comunitat d'origen marroquí és la comunitat més antiga que les que hi ha dintre del món de la immigració a Catalunya i a Espanya. Eh.. per tant diguem-ne són les primeres que van començar a organitzar-se per tant hi ha algunes que estan organitzades i tal i hi ha unes i altres que ..que no" (MCB).

Es nota que hi ha dos opinions oposades: alguns pensen que les associacions tenen un nivell alt d'organització i respecten la llei, etc. i altres critiquen aquesta organització i la consideren com a fràgil i li falta experiència. A més a més, consideren que aquestes associacions juguen a la interfície i s'obliden del contingut. En tot cas, aquesta organització, sense cap dubte, ajuda a crear un vincle i una relació directa amb l'administració, la societat civil i altres col·lectius d'origen estranger i, per tant, ajuda a evitar una sèrie de problemes i complicacions de la vida quotidiana i ajuda, també, a millorar la imatge del col·lectiu marroquí i a crear un clima de convivència, de comprensió i de cohesió social entre tots els components de la població catalana.

B- en referència al funcionament, la seva importància rau en la continuïtat, l'evolució i el desenvolupament del treball associatiu marroquí a Catalunya. Les idees claus apunten que hi ha molts factors que ajuden a que les associacions d'immigrants marroquins a Catalunya aconseguixin un bon funcionament i una bona participació en la vida quotidiana de la societat d'acollida. El més important és que els membres de la junta directiva han d'acceptar i han d'exercir les seves funcions amb diligència, paciència i valentia, i han de complir els deures que estableix la normativa, respectar els articles dels estatuts i treballar per aplicar-los i guardar el secret de les informacions confidencials relatives a les associacions. A part d'això, per assegurar la continuïtat, les associacions funcionen segons les quotes que paguen els socis, les subvencions que reben de les institucions, el treball voluntari, lliure i solidari dels socis. Tot això està reflectit en les diferents opinions dels entrevistats de les associacions d'immigrants marroquins a Catalunya:

"Estas asociaciones funcionan según la ley y según sus estatutos. Esto ... quiere decir que cada miembro actua tal com está apuntado en los estatutos. El presidente, por ejemplo, tiene su función, el secretario, el tesorero, los vocales y los socios también ... A nivel de locales, se observa que no todas las asociaciones tienen sus locales propios... hay algunas que organizan sus actividades en los locales sociales de los ayuntamientos. Y .. En cuanto a las asociaciones religiosas sí que tienen sus mezquitas u otros locales donde realizan las oraciones del día u organizan otras actividades" (HBM).

Aquesta opinió sobre el funcionament de les associacions d'immigrants marroquins a Catalunya està basada sobre l'aplicació dels estatuts, el rol que juguen els membres de la junta directiva i els socis. A més a més, està basada sobre el fet de tenir un local propi o no i la possibilitat d'organitzar algunes activitats en els locals dels ajuntaments. Pel cas de les associacions religioses, normalment realitzen les seves activitats en les seves mesquites o en altres locals que tenen. Una altra opinió

que va en la mateixa direcció i considera que les associacions (en aquest cas de dones) es basen o depenen del seu propi potencial (quotes de socis) durant els primers anys de la seva formació i del seu funcionament al moment d'organitzar les seves activitats i, amb els temps, comencen a buscar altres mitjans de finançament a través de la presentació de projectes a l'ajuntament. Es nota, també, que el treball que fan és un treball totalment voluntari:

“per funcionament crec que ... eh... primer, crec que ...eh... per la nostra experiència el primer any vam ...eh ... nosaltres que vam fer esforç entre nosaltres per treballar i fer ... activitats i .... però després hem començar a presentar projectes a la ... l'ajuntament. Llavors tenim eh ...eh ... diners o finançament per gestionar activitats i ... també el tema eh ... de socis...nosaltres vam tenir eh ... dones immigrades per exemple marroquies, algerianes i també autòctones. ... nosaltres paguem quotes primer any no, però el segon any sí, però simbòlic 5 €” (BIH).

Per aconseguir un bon i correcte funcionament d'una associació és necessari el respecte i l'aplicació dels estatuts i del reglament intern i, sobretot, dels apunts i continguts dels llibres tan d'actes com dels socis com de comptes. Es això el que expressa aquesta opinió, tal com diu la dita: "*Els bons comptes fan els bons amics*" i tal com ho diu MGU: "*Lo que exige el libro de actas, libro de de socios y el libro de cuentas. Son tres documentos fundamentales de una asociación*".

C- la rellevància de tenir un capital humà, especialment els socis, és un element fonamental en la creació de les associacions. Aquests socis cal que tinguin plena capacitat d'obrar i el ple dret a participar en l'associació. Cal, també, que es comprometin amb les finalitats de l'associació i participar d'una manera activa per a assolir-les i per a contribuir amb el pagament de quotes al sosteniment de les despeses de l'associació i acatar i complir els acords i compromisos adoptats pels òrgans de govern de l'associació. Aquesta participació fa referència a ser present a un esdeveniment, involucrar-se i a intervenir quan és necessari i, al mateix temps, incidir, influir, organitzar, responsabilitzar i tenir la capacitat d'intervenir en la presa de decisions en els espais socials. La participació dels socis, a part de ser essencial, és un procés d'enllaçament als subjectes i als grups involucrats i de ser cooperant i coresponsable al moment de l'execució d'algun acte o d'alguna activitat. Evidentment, la participació dels socis fa referència al procés gradual, mitjançant el qual, les associacions porten a terme accions col·lectives, especialment les accions que incideixen en les decisions que afecten d'alguna manera la transformació social. Entre les finalitats del procés participatiu dels socis es pot trobar la construcció de la ciutadania com a protagonista de les transformacions de la comunitat a tots nivells i la voluntat de sumar esforços i d'afrontar qualsevol tipus de complicació o obstacle que puguin afectar al clima de respecte i de confiança dins de la societat catalana.

En aquest cas, les opinions i les idees claus dels entrevistats apunten que el principal motiu per a participar és el motiu de trobar-se bé i trobar-se a gust. En canvi, pel que fa a les persones que no

pertanyen a cap associació, les causes per no associar-se s'atribueixen a la falta de temps, la dedicació familiar i l'horari de feina. Els entrevistats expliquen que hi ha socis de tot tipus; la majoria són marroquins i la resta són autòctons, subsaharians, sud-americans, pakistanesos, etc. Afegeixen, també, que per la proximitat geogràfica la majoria d'aquests socis són marroquins i àrabs i realitzen activitats que tinença la relació amb els països d'origen, però cada vegada hi ha socis autòctons i subsaharians: *“la mayoría de los socios que tenemos són de origen marroquí y los otros són de Argelia, Túnez, Mauritania, Libia, y también de ... eh ... de algunos países de Africa subsahariana como Senegal, Gambia, Mali, vale?”* (HBM).

La diversificació dels socis de les associacions marroquines a Catalunya és el tret dominant aquí i està molt clar que hi ha diferents col·lectius de diferents orígens associats, però el col·lectiu majoritari és el marroquí. Aquesta diversificació dels socis té relació amb la qualitat de les activitats que organitzen aquestes associacions i, sobretot, les activitats educatives especialment els cursos de llengües com el cas del castellà, el català, l'àrab o l'educació islàmica. Per això, molta gent d'altres nacionalitats s'associen, tant ells com els seus fills, per aprofitar d'aquestes activitats oferides per les associacions dels marroquins a Catalunya.

D- en referència a les forteses i les febleses, està clar que l'experiència associativa dels immigrants marroquins a Catalunya està en un procés de consolidació i confirmació de la seva presència i la seva continuïtat en l'escena social, cultural i polític de la societat catalana. Com han assenyalat alguns entrevistats anteriorment, una bona part de les associacions funcionen perfectament i tenen una sèrie de coses que les ajuden a assolir parts dels seus objectius i altres, en cara, pateixen d'una mancança considerable en el tema dels recursos humans i recursos econòmics. A més, el nombre existent i la forma de ser d'aquestes associacions indiquen probablement, per un costat, que la seva creació i la seva forma de treball estan en procés de desenvolupament i de guanyar més experiència i, per l'altre, hi ha una gran part de les associacions que estan patint molt i no tenen locals propis, el personal voluntari preparat o contractat, fins i tot la pàgina web, l'adreça de correu electrònic o una adreça postal pròpia o qualsevol altre mitjà de finançament, etc. tal com ho expressen alguns entrevistats. Llavors, aquestes serien algunes de les causes de les forteses que encoratgen i recolzen el treball d'aquestes associacions i de les debilitats i de les complicacions que impedeixen aquestes associacions de poder oferir gran cosa.

En la majoria de les entrevistes apareix una determinada consciència tant de forteses com de febleses d'aquest treball associatiu i una referència clara a l'esfera de la responsabilitat individual i col·lectiva, les condicions del propi col·lectiu, les dificultats socioeconòmiques, l'individualisme, la manca d'una cultura associativa, els crítics al propi món associatiu, la desconfiança al paper de

les associacions, el desacord amb els seus líders i les acusacions per falta de transparència, etc. Al contrari de tot això i a nivell de fortaleces, aquest treball està valorat positivament per la majoria dels entrevistats a nivell d'organització, de funcionament i de participació, de fomentar la cohesió social dins de la societat catalana, de defensar els drets i els interessos dels immigrants, de donar a conèixer la cultura del país d'origen, de promoure el voluntarisme, de difondre la cultura associativa entre els immigrants nous, d'ajudar la gent en situació de vulnerabilitat, de jugar el rol d'interlocutors i mediadors per a evitar complicacions i facilitar la comprensió dins de la societat catalana. Evidentment, són elements claus en la millora i el desenvolupament d'aquest treball associatiu d'una manera més correcta:

“El asociacionismo marroquí se caracteriza por su diversidad y de su manera de ser. Hay asociaciones que están bien organizadas y funcionan perfectamente y siempre están activas, pero... hay otras que aparecen ocasionalmente. También hay otras que existen nada mas en papeles y no hacen nada. Por eso las que funcionan bien saben como conseguir medios de financiación, tienen muchos contactos y hacen muchas actividades. Al contrario las otras sufren mucho a nivel de locales, de personal, de voluntarios, de financiación, etc. Bueno... se nota también que hay una escasez y una debilidad en la cultura asociativa en relación a algunos miembros de algunas asociaciones” (HBM).

Com la qüestió de fortaleces i febleses és una característica comuna de totes les associacions sigui quin sigui el seu origen, està clar que el treball associatiu dels marroquins a Catalunya pugui patir algunes dificultats i complicacions que poden afectar la seva continuïtat i el seu treball diari. Per això, una part de les idees dels entrevistats apunten que hi ha moltes coses que impedeixen que les associacions d'immigrants marroquins a Catalunya siguin com a vehicles importants per a aconseguir una bona participació d'aquest col·lectiu en la vida quotidiana de la societat d'acollida, entre les quals destaquem: la falta d'implicació per part d'alguns socis, la falta d'una organització adequada, la falta de locals propis, la falta de finançament, la falta de cultura associativa, la falta d'unió, la falta de confiança i l'existència de l'individualisme, l'oportunisme i l'interès personal d'alguns representants associatius, l'existència de la segmentació dins del camp associatiu marroquí a Catalunya. A més, les seves accions són folklòriques, les seves aparicions són periòdiques i, finalment, estan manipulades i utilitzades per algunes institucions polítiques. Evidentment, tots aquests factors constitueixen la part negativa d'aquest associacionisme i, per tant, s'ha d'intentar canviar-la i millorar-la cap una altra millor.

El més notable és l'avaluació positiva d'una bona part dels entrevistats. En aquest cas, les seves idees més destacades són: hi ha una diversificació i una distribució de les associacions i gairebé en cada barri hi ha una associació sigui cultural o religiosa, les associacions estan contribuint en l'enriquiment de la societat catalana a nivell cultural i social, la diversificació de les seves activitats, la comunitat marroquí està molt forta i el seu associacionisme està en bona línia i el

terreny és important per desenvolupar les seves activitats, el seu treball està dirigit a la integració de dones i dels nouvinguts, les associacions són punts de trobada, de referència, d'informació i de formació per tothom. La participació de les persones marroquines com a entitats o com a persones de manera individual en les festes de la ciutat està valorada de manera positiva i hi ha una crida per a una major participació. Les associacions funcionen de forma satelital utilitzant les seves xarxes no solament dins de la ciutat però, també, a nivell de pobles fora del municipi. La seva organització es consolida més amb el funcionament i es vincula amb la decisió adequada en un moment adequat i l'aprofitament de les oportunitats disponibles. Les associacions religioses intenten donar a conèixer la realitat de la religió, en aquest cas, la musulmana i explicar a la gent la realitat de l'islam i, al mateix temps, intenten estar més a prop de les preocupacions i les aspiracions de la comunitat marroquí, en concret, i de la comunitat musulmana de Catalunya en general. Per descomptat, tots aquests factors constitueixen la part positiva d'aquest associacionisme, i ajuden a millorar la imatge del col·lectiu marroquí a Catalunya i a donar una clara i adequada visió sobre el seu associacionisme i, per tant, aclarir els dubtes que tenen alguns sobre aquest col·lectiu i el seu model associatiu: "*L'associacionisme marroquí està en bona línia... hi ha moltes entitats en diferents àmbits: religiós, cultural, etc. i hi ha una nova generació i hi ha gent preparada*" (SAZ).

E- sobre les perspectives de futur, estan centrat en la visió de futur que tenen els representants d'aquestes associacions. Aquest tema té la seva importància en l'avaluació de la situació actual a nivell de gestió, d'organització, de possibilitats, de dificultats i de tota l'experiència associativa acumulada i de mirar cap a noves oportunitats i cap a un futur millor. En aquest sentit, es nota que alguns dels entrevistats no estan contents amb aquest treball associatiu i la majoria estan conscients de la situació actual, tenen les seves aspiracions i parlen de les noves generacions:

“creo que el asociacionismo de los marroquíes en Cataluña evoluciona según las posibilidades que tiene y según las personas que tiene delante. Es verdad que la mayoría de las asociaciones están haciendo un gran esfuerzo para tirar adelante con sus proyectos, pero sabes lo que pasa es que ... algunas son exitosas y otras son fracasadas. Lo mas importante para mi creo es la continuidad y el esfuerzo que todo el colectivo debe hacer para conseguir todo lo que quiere y al mismo tiempo marcar y abrir el camino para las futuras generaciones” (HBM).

En aquest sentit, els entrevistats marroquins que valoren positivament aquest associacionisme cruen que sempre tindrà futur amb les futures generacions i és necessari obrir el camí per elles tenint en compte que la primera pedra ja està posada i elles han de continuar posant més. També, volen que els seus fills siguin capaços de portar el tema de l'associacionisme millor que ells i que farien una bona feina. Segons ells, el futur està ben dissenyat i es veu que les coses van en bona direcció i hi ha esperança que això seguirà bé. Consideren que és preferible tenir una visió realista

i quan les coses evolucionen dins de la societat cal evolucionar amb elles. Indiquen que les segones generacions estan ben preparades, formen part de la societat catalana i evolucionaran de la mateixa manera com es fa la societat i faran una evolució paral·lela a l'exigència de la societat i segur que aportaran algo aquesta societat: "*Formaran part de les entitats catalanes i aportaran les seves granets de sorra al camp associatiu català i treballaran noves temes*" (SAZ).

A més a més, insisteixen que cal tenir una estratègia i un plantejament molts clars per poder avançar en aquesta aventura del treball associatiu i cal corregir els errors i evitar el crític destructiu cap als altres, especialment quan hi ha disacord pel mig. El més important, és tenir una mentalitat oberta, ser intel·ligent, ser creatiu i saber treballar amb els altres siguin associacions o siguin institucions i intentar sumar esforços pensant en els reptes de futur:

"quan la gent no...no fan les coses pensant en si mateix... si no t'agrada el que fa l'altre, intenta fer una altra cosa diferent i vas sumant... i no passa res. Ara si tot el que fassi alguna cosa l'has de criticar això vol dir que tu estàs buit... i el problema quin és? Tu no avançaràs ni amb la teva associació ni amb les institucions" (MCB).

Més enllà de tot això, parlen d'un futur comú i d'un treball comú entre les futures generacions sense tenir l'origen en consideració perquè serà absurd parlar de conflictes que tenen relació amb la immigració o l'origen. Aquestes futures generacions seran ciutadans catalans, tindran una altra manera de pensar i tot el seu interès estarà dirigit cap a un treball associatiu diferent del seus pares i les activitats seran diferents segons cada àmbit i sector de treball. En aquest cas el fet de preservar una certa cultura o una certa identitat no serà qüestió de debat o de desacord entre elles i les generacions autòctones perquè les seves activitats seran semblants i les seves maneres de pensar i d'actuar seran les mateixes:

"estamos avanzando hacia la integración de unas generaciones españolas y por lo tanto, hablar de ...eh...de conflictos ...eh... de origen migratorio, o hablar de ..eh ..de...eh... de problemas que radican en la inmigración no tendrá sentido porque de aquí diez, veinte años prácticamente vamos hablar de...eh ...de ciudadanos españoles o ciudadanos catalanes y por lo tanto, el trabajo de estas entidades mas o menos podemos aquí en Cataluña compararlas con las entidades Andaluzas, entonces aquí ... eh ...la efectividad que realizan en los ámbitos donde se mueven, pues es diferente. No estamos hablando de un colectivo catalán de origen marroquí que quiere preservar una cierta cultura, una cierta endentidad; entonces organiza ciertas actividades como las que hacen las asociaciones andaluzas" (MGU).

Contràriament al que s'ha dit abans, hi ha altres entrevistats (que són minoria) que critiquen la situació actual i parlen de poques expectatives de futur i diuen que potser no hi haurà continuïtat del treball associatiu actual i que hi ha joves que no volen saber res d'aquestes associacions. Expliquen, també, que hi ha poca evolució en el tema de l'associacionisme i que hi ha associacions que treballen bé i continuaran existint i cal aplaudir-les, però al contrari hi ha altres que malauradament desapareixeran del mapa amb el temps: "*este trabajo no se refleja, hay pocas perspectivas de futuro, hay asociaciones que no hacen nada, están sin funcionamiento y por lo tanto no hay continuidad con el tiempo*" (HTW).

7.1.3. PERFIL I PAPERS QUE JUGUEN LES ASSOCIACIONS MARROQUINES A CATALUNYA.

Aquest tema de perfil i papers que juguen les associacions marroquines actuals dins de la societat catalana és un tema considerable perquè conté un nombre important de qüestions que duen a terme aquestes associacions tal com ho expliquen i ho valoren els entrevistats i/o representants associatius del col·lectiu marroquí a Catalunya. A més, es considera com un dels temes més importants que demostren i reflecteixen la quantitat d'actuacions (en el seu conjunt) que organitzen aquestes associacions dins la societat catalana, especialment: els tipus d'associacions marroquines, els objectius i les activitats que tenen, el tema de la mediació que tracten tant intercultural com sanitària com judicial, el tema del codesenvolupament, el tema de la interculturalitat, la integració i la cohesió social, el tema del teixit comercial i empresarial, el tema del racisme i la xenofòbia i el tema de la participació ciutadana i política.

7.1.3.1. TIPUS D'ASSOCIACIONS MARROQUINES A CATALUNYA.

Davant la presència d'un nombre important de la comunitat marroquina a Catalunya i l'existència d'un nombre important de les seves associacions que treballen en diferents àmbits i sectors i la diversitat dels seus interessos, objectius i activitats va ser necessari aclarir i explicar què fa aquesta comunitat i quin tipus d'associacions ha creat a Catalunya. Davant d'aquesta situació va ser normal que l'associacionisme marroquí a Catalunya registra la seva presència en el panorama social, cultural i polític d'aquest territori i proporciona addicions a aquesta escena a diferents nivells i, al mateix temps, intenta defensar els drets i interessos del col·lectiu marroquí amb l'objectiu de satisfer les seves necessitats, d'assolir les seves aspiracions i d'aconseguir una àmplia participació dins de la societat catalana en diversos àmbits locals i territorials. Per a què aquesta participació tingui un significat, és necessari establir una bona organització respectant tot allò que permet la llei. Evidentment, la creació de les associacions per part dels marroquins va en aquesta línia i ha pogut tractar i arribar a diferents sectors de treball. En aquest sentit, es pot parlar d'una varietat d'associacions que poden ser classificades de la manera següent: associacions religioses, associacions socioculturals, associacions de dones, associacions recreatives, associacions esportives, etc. Per aclarir tot això i tenir una idea sobre els tipus d'aquestes associacions marroquines a Catalunya és imprescindible exposar els punts de vista dels propis protagonistes i/o dels entrevistats que han expressat les seves opinions de la manera següent:

“Hay una variedad de asociaciones aquí en Cataluña. Hay asociaciones culturales, asociaciones religiosas, asociaciones de mujeres, asociaciones deportivas, asociaciones de jóvenes, etc.” (HBM).

Segons l'opinió de la majoria dels entrevistats marroquins, hi ha una varietat i una diversificació

en els àmbits de treball de les associacions marroquines a Catalunya. Per això, es pot trobar, en primer lloc, les associacions religioses (de fe musulmana) que són les principals associacions aquí a Catalunya i són majoria i existeixen per necessitat i/o obligació de culte i resos dins de les mesquites. En segon lloc, les associacions culturals i/o socioculturals que tenen una visió social, cultural, folklòrica i celebren festes de tipus religiós, també, com la festa de la fi de Ramadà, la festa del corder o la festa d'Ashura, i organitzen activitats de tipus cultural com el cas del dia internacional de la dona el vuit de març i activitats educatives com l'ensenyament del l'àrab i de l'educació islàmica. En tercer lloc, les associacions de dones que tenen un paper interessant dins de la comunitat marroquina aquí en Catalunya. En quart lloc, les associacions d'estudiants universitaris i/o juvenils que comencen a aparèixer i a organitzar algunes activitats. En cinquè lloc, les associacions esportives que es dediquen a l'esport i participen i organitzen torneigs de futbol, etc. En sisè lloc, les associacions empresarials que es dediquen a l'activitat comercial. En setè lloc, les associacions de defensa de drets humans. En vuitè lloc, les associacions polítiques que defensen, per exemple, els drets del poble Amazigh al nord del Marroc. En novè lloc, les associacions artístiques com el cas de l'associació de "Orquídia cultural y de Belles Artes Tàrraco" en Tarragona. Segons alguns entrevistats la majoria d'aquestes associacions estan considerades com titelles per part dels consolats del Marroc i estan manipulades per tenir el control de la comunitat marroquina de Catalunya.

7.1.3.2. LES ASSOCIACIONS RELIGIOSES I LES ASSOCIACIONS CULTURALS.

Tenint en compte que els dos principals tipus d'associacions marroquines a Catalunya són les religioses i les culturals, per això seria preferible fer una comparació entre elles per saber les seves aspectes de diferència i de semblança per donar una visió sobre els punts de vista dels entrevistats marroquins i com entenen el procés des de la creació, del registre i dels límits de treball de cada una d'elles. Segur que això ajudarà a aclarir alguns dubtes i ajudarà, també, a descobrir el camp de funcionament de cadascuna d'elles i l'extensió de la seva acceptació per part de la seva comunitat i l'abast del seu impacte i les seves influències sobre aquesta comunitat. A més a més, ajudarà a saber la viabilitat, la rellevància i la importància d'aquestes associacions i el rol que tenen dins de la societat d'acollida:

“la diferencia entre las asociaciones religiosas y las culturales existe en el sistema de registro: las culturales se registran a nivel local en los departamentos de justicia, pero el registro de la asociaciones religiosas radica en Madrid y tiene carácter unitario para todo el territorio del Estado bajo la dependencia orgánica del ministerio de justicia. También se difrencian en los tipos de actividades que organizan. Las religiosas se centran en las actividades religiosas como la oración, la explicación del Coran y la educación Islámica, pero las culturales se dedican eh... a hacer actividades culturales. Las dos se unen en la enseñanza de la lengua árabe y de la educación Islámica” (HBM).

El més destacable aquí, és que tots els entrevistats estan al corrent de les lleis i dels tràmits que cal fer per posar en marxa les seves associacions i dominen bé les normes i reglaments que cal seguir per aconseguir una bona organització i un bon funcionament de les seves associacions. Saben perfectament els llocs i departaments on cal fer els tràmits burocràtics i diuen que les associacions culturals passen pel tema jurídic, administratiu i pel registre dins del departament del Ministeri de Justícia a qualsevol comunitat autònoma, mentre que les religioses passen per l'escriptura pública central del Ministeri de Justícia a Madrid. A més, la forma de constituir-se no és la mateixa: les culturals es constitueixen a través d'uns estatuts propis, mentre que les religioses han de fer els seus estatuts per via notarial, això vol dir que han de comptar amb la fe pública. Les associacions religioses o d'orientació religiosa tenen més influència, tenen més socis, tenen mesquites i centres educatius/culturals i tenen ingressos econòmics que les hi permeten tirar endavant amb els seus projectes. Tot això, les fa ser més fortes i tenir més possibilitats de millorar les seves situacions. Al contrari, les associacions culturals no tenen les mateixes oportunitats i cada vegada han d'acudir a demanar subvencions de les institucions locals i la seva forma d'actuar és força limitada i la seva possibilitat de donar i oferir i desenvolupar les seves activitats les resulta bastant condicionada al fet de tenir fons que són sempre insuficients.

7.2. ELS OBJECTIUS I LES ACTIVITATS DE LES ASSOCIACIONS MARROQUINES A CATALUNYA.

El tema dels objectius i les activitats és un tema central dins dels projectes de les associacions dels immigrants marroquins a Catalunya i forma part del seu interès per afirmar la interculturalitat, la convivència i la cohesió social dins la societat catalana. Aquest tema es considera com un recull general i un mirall on s'exposen les seves accions i tots els valors que volen transmetre. La planificació de les activitats que s'han de realitzar per assolir els objectius té a veure amb les possibles interrelacions i els elements necessaris de les diferents treballs i tasques, les càrregues de treball, els temps estimats, els recursos necessaris que faciliten la percepció conjunta de l'abast de tot el projecte on tothom suposadament està obligat a participar. Després, queda fer un seguiment del compliment dels objectius i les accions establertes en cada fase i, en funció dels resultats, valorar si és necessari plantejar alternatives o continuar amb els mateixos plantejaments. Normalment, les associacions dels immigrants marroquins a Catalunya realitzen tot un seguit d'activitats de promoció de la seva cultura i de defensa dels seus drets i deures en els seus diversos àmbits. A més a més, la seva participació en les activitats organitzades a nivell de municipis i ciutats té un paper essencial en la sensibilització, la interculturalitat i la cooperació i, per tant, en descobrir altres cultures i crear un clima d'amistat, de comprensió, de convivència i de cohesió social. Es nota que les activitats que organitzen les associacions marroquines responen a les

necessitats i les circumstàncies especials del moviment associatiu immigrant a Catalunya i afavoreixen la sensació de pertinença i participació en la societat d'acollida aprofitant les seves habilitats, capacitats i tots els recursos que tenen. La conservació, també, de la cultura d'origen és encara un dels objectius plasmats en els estatuts de diverses associacions, als seus fins i en les seves accions que mereixen una atenció especial al moment de veure l'avaluació d'alguns dels entrevistats que expliquen com veuen el procés:

“De una manera general, los objetivos de las asociaciones marroquinas en Cataluña se centran en la preserva de la cultura, la identidad, eh ... los costumbres y tradiciones del país de origen y al mismo tiempo intentar dar a conocer está cultura dentro de la sociedad de acogida. Además intentar romper barreras y acabar con ... el desconocimiento y crear puentes de intercambio cultural a través de la realización de diversas actividades. Se trata de actividades de carácter social y de intercambio cultural entre la población autóctona y los marroquis que viven en Cataluña. Es una oportunidad para todos de conocer de una manera más directa la cultura marroquí y de crear un clima de confianza, de convivencia, de tolerancia, de diálogo, de coherencia, de cohesión social y de respeto mutuo" (HBM).

Es nota aquí que la majoria dels objectius de les associacions van encaminats cap a l'ajuda de l'altre i prestar servei a la societat catalana sigui cultural o sigui religiós. També, tenen interès en la preservació de la cultura del país d'origen, la preservació dels costums i tradicions, la preservació de la identitat, la millora de les condicions de vida de la gent (tan autòctona com d'origen immigrant). A més, hi ha uns entrevistats que van per la defensa i la lluita pels seus drets laborals, socials, polítics i a nivell de la pràctica religiosa i, sobretot, la llibertat de la pràctica religiosa, la reivindicació de l'espai d'aquest dret especialment l'obertura d'espai de culte digne i, per tant, la garantia de la pràctica religiosa. També, hi ha altres que van en la direcció d'intentar fomentar l'intercanvi cultural de les persones d'origen marroquí i les persones autòctones i trencar barreres i corregir algunes coses que afecten la imatge d'aquest col·lectiu i acabar amb el desconeixement mutu i crear ponts d'intercanvi cultural a través de la presentació de la cultura marroquina a la gent autòctona. En la mateixa línia van altres que proposen la creació d'un intercanvi cultural entre la societat d'acollida i els marroquins, i entre les entitats marroquines i les entitats autòctones i/o l'administració local i finalment insisteixen sobre la integració i el coneixement de la cultura de la societat d'acollida per part de la gent nouvinguda i la creació d'un clima de respecte mutu, de confiança, de bona convivència, de tolerància, de diàleg i de cohesió social. A part d'això, queda clar que la millora de les relacions i l'intercanvi d'experiències vitals entre persones de diferents orígens són coses que s'han de tenir en compte quan es tracte d'un treball associatiu just, significatiu i raonable.

A nivell de projectes i activitats, l'associacionisme dels immigrants marroquins a Catalunya inclou una sèrie d'activitats culturals, educatives, esportives, religioses, polítiques, etc. encarnades en l'organització de conferències, xerrades, seminaris, jornades culturals, excursions, la celebració de

festes religioses: festa del xai, festa de Ramadà i festa de Ashura, l'ensenyament de la llengua àrab i de l'educació islàmica a les aules dels locals de les associacions o dins de les aules de les mesquites en bones condicions i l'organització de torneigs de futbol, d'exposicions, de tallers i concursos de gastronomia marroquí. Totes aquestes activitats estan adreçades als immigrants i als seus nens i a les seves nenes i, al mateix temps, a la gent autòctona en general amb l'objectiu de millorar la relació que existeix entre els ciutadans d'origen marroquí i els autòctons i d'establir el contacte i la comunicació directa entre si a través de la participació en actes, trobades, jornades obertes a tots els col·lectius locals, festes majors, etc. organitzades pels ajuntaments, consells comarcals o entitats autòctones locals. Tot això, es fa per a aconseguir una societat d'intercanvi cultural, de germanat, de comprensió, de solidaritat, de cooperació i d'ajuda mútua, etc. L'entrevistada HBM aquí considera que és necessari sumar esforços entre institucions locals i entitats marroquines i treballar conjuntament sobre projectes comuns de ciutat bàsicament de cohesió social:

"Con el fin de conseguir todo ello, se realizan diferentes tipos de actividades: actividades culturales, educativas, deportivas, talleres y fiestas dirigidas a toda la población en general:

- Talleres para niños y niñas en forma de: juegos, cuentos, visitas, actividades deportivas, etc.
- Talleres de caligrafía árabe dirigidos a toda la población para conocer un poco el alfabeto de la lengua árabe.
- Talleres de tatuajes con Henna, talleres de gastronomía marroquí, desfile del vestido tradicional de las diferentes regiones de Marruecos.
- Fiestas culturales: por ejemplo fiesta de Ramadán, fiesta del cordero, fiesta de ashura, etc.
- Actividades educativas: cursos de idiomas para adultos (autóctonos e inmigrantes) como: el Catalán, el castellano, el árabe, etc. Y como cada año se organiza un curso de árabe dirigido a todos los niños y niñas a partir de 6 años y que dura desde el mes de octubre hasta el mes de junio.
- Hacemos, también, conferencias, charlas y debates sobre cultura, tradiciones, religión, etc.
- Exposiciones culturales relacionados con las tradiciones, costumbres de la vida cotidiana de los marroquis.
- También hacemos excursiones culturales a diferentes pueblos con el objetivo de conocer las tradiciones y costumbres de la sociedad catalana.
- Actividades deportivas para fomentar desde el campo del ocio la diversidad cultural, la interculturalidad y la convivencia entre... todos los componentes de la sociedad catalana a través de la organización de competiciones deportivas y torneos de fútbol-sala para niños y niñas y para adultos también.
- Participación en algunas actividades, fiestas, seminarios, etc. que se organizan en las ciudades en colaboración con otras entidades locales".

Eatà clar, que l'entrevistada HBM parla de la diversificació de les activitats que organitzen les associacions marroquines a Catalunya i la seva implicació en projectes derivats al col·lectiu, a la societat civil i a la cooperació. Tot això, ajuda a fomentar la cohesió social dins de la ciutat i ajuda a promoure la participació de les associacions d'immigrants marroquins en les activitats

organitzades a nivell de ciutats i que té un paper essencial per a impulsar la sensibilització, la interculturalitat i la cooperació i per descobrir altres cultures i, per tant, crear un clima d'amistat, de comprensió, de convivència i de cohesió social. Aquestes activitats responen a les necessitats i les circumstàncies especials del moviment associatiu immigrant a Catalunya i afavoreixen la sensació de pertinença i participació en la societat d'acollida aprofitant les seves habilitats, capacitats i tots els recursos que tenen. El més destacat de l'organització d'aquestes activitats és crear una situació nova dins de la societat catalana i d'intentar millorar la relació que hi ha entre els marroquins i els autòctons a través d'un contacte directe capaç de facilitar la comunicació directa i d'aconseguir una societat nova vàlid per a tothom sigui quin sigui el seu origen i quina sigui la seva cultura.

- a) A nivell religiós, l'entrevistat MKA fa una presentació general de les activitats que organitza la seva entitat religiosa musulmana i els objectius que té en relació amb la societat receptora i explica que malgrat el seu àmbit religiós, la seva entitat intenta obrir-se cap a la societat d'acollida a través de la difusió i l'organització d'activitats culturals obertes a tothom i, al mateix temps, intenta donar a conèixer a aquesta societat la realitat de la religió, en aquest cas, la musulmana i explicar a la gent la realitat de l'Islam. A partir de l'analitzat, es nota que és una bona estratègia per a acostar-se a l'altre, exposar-li i aclarir-li totes les dubtes i prejudicis que té sobre els musulmans i la seva religió. D'aquesta manera es pot evitar moltes dificultats i moltes complicacions que puguin afectar la convivència i la cohesió social dins la societat receptora. En qualsevol cas, la conservació de la pràctica de l'islam es algo essencial per les associacions religioses i està reflectit en les seves activitats.
- b) A nivell d'esport, l'entrevistat XIC pensa que les activitats que tenen relació amb el l'esport (també el menjar i el teatre) tenen capacitats d'integrar la gent nouvinguda, de trencar el gel que existeix entre els autòctons i els immigrants i de fomentar l'intercanvi cultural dintre de la societat receptora. Un altre entrevistat ARD destaca la importància de l'activitat esportiva i el rol que té en la integració, la comprensió, el coneixement directe entre les persones de diferents orígens, la creació d'amistat i de confiança entre autòctons i immigrants. Un altre entrevistat ARD, afegeix que la unió i la integració són les dues coses bàsiques d'un projecte esportiu i cal continuar treballant sobre aquest projecte fins al final. Finalment, queda clar que s'han de tenir en compte la millora de les relacions i l'intercanvi d'experiències vitals entre persones de diferents orígens quan es tracte de l'activitat esportiva.
- c) A nivell de codesenvolupament, l'entrevistat MGU explica que hi ha entitats que van més enllà del treball a nivell local (el que fan la majoria de les associacions) i treballen a un alt nivell, sobretot, a nivell internacional com el cas de la *Fundació Ibn Batuta* que es dedica a

treballar el tema de la cooperació entre Catalunya i el Marroc. Això vol dir que hi ha entitats que són estables i fortes i que diversifiquen les seves activitats i sempre buscant el millor tant per el seu col·lectiu com pel país d'origen:

"hay asociaciones que se dedican a la enseñanza del idioma y la educación islámica, hay asociaciones que estan desarrollando actividades lúdicas, deportivas, asociaciones de estudiantes, asociaciones de mujeres, asociaciones de jóvenes y fundaciones como Ibn Batuta que està trabajando a un alto nivel como la cooperación internacional" (MGU).

En aquest sentit, l'entrevistat MCB explica una de les activitats que la seva fundació porta a terme és el treball de codesenvolupament que es considera com una experiència de cooperació amb dues bandes entre Catalunya i el Marroc. Es tracta de donar suport a una altra associació (la contra part) que està ubicada al Marroc. També, indica que el fet de donar un impuls a aquesta associació és una estratègia de treballar amb dues bandes: Catalunya i Marroc.

7.3. ELS ROLS QUE JUGUEN LES ASSOCIACIONS MARROQUINES DINS DE LA SOCIETAT CATALANA: PUNTS FORTS I PUNTS FEBLES.

En referència al tema dels rols que juguen las associacions marroquines dins la societat catalana la majoria dels entrevistats marroquins indiquen que són fonamentals i van en camí de la millora de la relació entre els marroquins i els autòctons i l'establiment d'un contacte i d'una comunicació directa entre les dues parts per a aconseguir una bona convergència de les opinions, una comprensió i compatibilitat reals dels principis i, per tant, assolir un nivell alt de claredat i de franquesa. A més a més, expliquen que aquestes associacions tenen un rol mediàtic per solucionar qualsevol problema que pugui sorgir i faciliten la comunicació entre la comunitat marroquina i la gent catalana/autòctona i l'administració local, i intenten cada vegada crear ponts entre les dues parts. També, juguen el rol de representants i interlocutors amb l'administració i treballen el tema de la diversitat cultural, la convivència i faciliten la integració dels nous nadius. Són la veu del col·lectiu, preocupen per les dificultats que té la gent del barri, defensen els seus drets i busquen solucions i ajuden a aquells que estan en situacions més vulnerables a través de l'acompanyament i la creació d'un diàleg continu amb l'administració. El més important per aquestes associacions és millorar la vida de la seva gent i els seus fills i treballar amb les dones d'origen marroquí per facilitar la seva integració i vetllar de millorar la imatge que tenen dins de la societat catalana. A part d'això, són exemplars i models a seguir per fomentar més participació, més responsabilitat i més voluntariat. Vetllen, també, per l'organització del col·lectiu i insisteixen en que aquest col·lectiu tingui la capacitat de saber organitzar-se dins de la societat d'acollida i d'aportar algo a aquesta societat. Finalment, són informadors i punts de referència del seu col·lectiu i tenen la capacitat de mantenir-lo informat sobre tots els canvis i novetats a nivell de lleis, normes i oportunitats en diferents àmbits i sectors de treball. Normalment, tot això pot generar tranquil·litat,

riquesa i prosperitat dins la societat d'acollida i pot ajudar, també, en la creació d'una societat més justa, més equilibrada i més solidària. Aquí hi ha alguns dels entrevistats que expliquen com veuen el procés:

“Las asociaciones de marroquíes en Cataluña juegan unos roles muy importantes dentro de la sociedad catalana. Es normal que se consideran como puntos de referencia para la administración local, también juegan el rol de interlocutores y incluso de mediadores cuando se trata de casos de conflictos para intentar solucionarlos. Aparte de crear un clima de entendimiento y de cercanía entre los autóctonos y los inmigrantes de origen marroquí. También tienen un rol muy importante en la diversidad cultural y en el enriquecimiento de la cultura local” (HBM).

En aquest sentit, els rols que juguen les associacions d'immigrants marroquins a Catalunya tenen la seva importància en el fet d'aglutinar una sèrie de coses com el cas de ser considerades com a punts de referència del col·lectiu marroquí, com a interlocutors d'aquest col·lectiu i com a mediadors capaços de trobar solucions a alguns conflictes que puguin passar entre altres col·lectius i de crear un intercanvi cultural entre les dues cultures la marroquina i la catalana, (HTW):

"las asociaciones son fuentes para intentar trabajar y ayudar la sociedad. Todo tipo de asociaciones trabajan para mejorar el conjunto del colectivo que las rodean. Las asociaciones son fundamentales para el barrio, son transmisoras de las preocupaciones del colectivo, un conjunto de referencia y un cocktail para la comunidad".

Es nota aquí que les associacions marroquines es consideren com a referents del col·lectiu i juguen un rol molt important en la millora de la societat catalana. A part d'això, el seu rol és fonamental en el treball de proximitat al barri i en la transmissió de les preocupacions de la comunitat marroquina davant l'administració catalana. L'objectiu de tot això, és buscar els remeis necessaris per solucionar les problemes i les complicacions de la vida quotidiana i, per tant, intentar millorar la situació d'aquest col·lectiu dins d'una societat millor:

"Romper estos...eh...estos muros que impiden la... el conocimiento y el acercamiento a la otra cultura y a nuestra identidad. Hasta cuando estamos llevando a cabo este trabajo, este ya depende otra vez de cada entidad. Hay entidades que estan haciendo muy buen trabajo de... de cercanía a la sociedad, de apertura a la sociedad y dar a conocer nuestra cultura, nuestra identidad, nuestros valores, nuestros costumbres mediante conferencias, mediante visitas abiertas, mediante actividades... eh ... y por lo tanto... eh ...hay asociaciones que estan haciendo muy buen trabajo en este sentido" (MGU).

A més, es pot parlar d'altres rols que juguen les associacions marroquines i que tenen relació amb el trencament de barreres entre les dues cultures, el coneixement mutu, l'obertura cap a la cultura catalana i la transmissió dels valors de la cultura i la identitat marroquí. Tot això es pot aconseguir a través del treball de proximitat, i a través de les aportacions de les associacions marroquines i les actuacions de la societat catalana l'objectiu comú de benestar i d'un futur millor. Al contrari de tot això, hi ha una minoria dels entrevistats marroquins que creen que el rol que tenen aquestes

associacions és un rol marginal amb poca importància i poca influència i no més serveixen per omplir els buits. Hi ha una estigmatització molt clara del col·lectiu marroquí a Catalunya i encara hi ha entitats que estan intentant trobar els seus llocs tant aquí com al Marroc: *"ningún rol... simplemente ninguno. No hay ningún pacto. No tienen ni peso ni tamaño. Todo depende de los socios, cuando hay socios se nota el trabajo y cuando no, no hay nada. Es cuestión de representividad"* (SCV).

7.4. LA MEDIACIÓ INTERCULTURAL, SANITÀRIA I JUDICIAL.

En relació al tema de la mediació intercultural, sanitària i judicial que forma part de l'interès de les associacions marroquines a Catalunya, es nota que els entrevistats demostren que estan familiaritzats amb el tema i estan conscients de la importància que té en la societat catalana. Es nota, també, que tenen molta informació, dominen el tema perfectament, però tenen opinions diferents al moment d'avaluar i d'exposar les diferents accions i intervencions que fan algunes associacions marroquines dins del camp de la mediació. Per això, sembla molt interessant repassar i exposar tot el que diuen sobre aquest tema.

7.4.1. LA MEDIACIÓ INTERCULTURAL.

L'àmbit cultural és un àmbit que crida l'atenció de moltes associacions marroquines a Catalunya i les impulsa a aprofitar i a utilitzar tots els seus mitjans, recursos i capacitats per posar aquest àmbit al servei del seu col·lectiu i, al mateix temps, satisfer les seves necessitats i aconseguir les seves aspiracions dins de la societat catalana. Està clar que un dels mitjans que poden utilitzar és la mediació intercultural amb l'objectiu de facilitar la comunicació i l'enteniment de molts membres del seu col·lectiu (sobretot els nousvinguts) amb la gent autòctona i de facilitar, també, la seva adaptació amb el nou entorn. En aquest sentit, els entrevistats semblen estar dividits en dues parts: hi ha alguns entrevistats que recolzen i donen suport a aquesta tasca de la mediació intercultural que fan les associacions culturals i la consideren molt necessària i molt significativa, i hi ha altres que s'hi oposen i neguen que aquestes associacions estiguin preparades i qualificades per exercir aquesta tasca de la mediació intercultural dins de la societat d'acollida.

Per descomptat, els entrevistats que estan a favor de la pràctica de la mediació intercultural per part les associacions culturals justifiquen la seva opinió dient que els representants de les associacions marroquines es consideren com a mediadors naturals vàlids per exercir de mediadors davant d'una urgència en qualsevol moment quan els criden des dels ajuntaments, escoles, hospitals, policia local, mossos d'esquadra, etc. Ho fan amb tota normalitat, primer, perquè consideren que és una de les raons de l'existència de les seves associacions per facilitar la comunicació i la comprensió entre diferents components de la societat catalana. Segonament, ho fan per jugar aquest paper mediàtic amb l'intenció de crear punts de trobada i facilitar la integració

de la gent nova a nivell de pobles i ciutats i de donar a conèixer la cultura marroquina/àrab a la gent catalana i, al mateix temps, apropar-se i conèixer la cultura catalana per poder explicar-la a aquesta gent:

"de entrada son mediadores. Todos los mediadores son naturales, el papel que juegan de traducción entre los recién llegados y la administración que se encuentra obligada a pedir ayuda de las asociaciones... en el trato de persona a persona... acompañamiento...delante de una urgencia envían gente que saben a la escuela, comisaria, etc." (MKA).

"creo que sí... los representantes de las asociaciones marroquíes se consideran como mediadores naturales y tienen que ser así y tienen de dar la cara por el colectivo marroquí... a parte de intervenir en cualquier problema o conflicto que puede surgir entre su colectivo y otros colectivos y también tienen que jugar este rol de mediadores entre la administración y el colectivo, sobretodo, cuando se trata de los recién llegados para facilitar la comunicación entre ellos y el personal de la administración y intentar disminuir el problema del idioma ... y como sabes... cuando un inmigrante de origen marroquí llega aquí necesita otra persona para acompañarlo y hacer de mediador ... y estoy segura que ... está función la hacen la mayoría de los representantes de las asociaciones marroquíes aquí en Cataluña"(HBM).

Normalment, aquesta tasca de mediació intercultural la fan els presidents de les associacions perquè es consideren com a representants legals d'aquestes associacions, d'una part, i de l'altra part, en comparació amb la cultura gitana, és la funció i el deure de les persones que tenen més edat, més experiència i tenen la capacitat de ser punts de referència per tota la comunitat. Evidentment, això ajuda molt a reduir o solucionar molts problemes dins de la pròpia comunitat o resoldre altres conflictes amb altres comunitats que tenen una altra cultura diferent. Per això, aquesta persona que té aquest rol de representativitat sempre té la preferència per intervenir en aquests tipus de conflictes. Això, és exactament el que passa als presidents de les associacions marroquines a Catalunya HIA: "*Creo que sí. Cuando hay un problema es el presidente que hace de mediador... mediador natural como lo que hay en la cultura gitana*".

Naturalment, aquesta tasca de mediació intercultural s'ha creat per necessitat i no per omplir un buit. Sembla ser lògic, per part de les diferents institucions, davant l'arribada massiva d'un nombre molt important d'immigrants de diferents orígens i de diferents cultures que sorgeix aquesta necessitat d'intentar aproximar-se a aquests immigrants i de buscar punts d'entesa amb ells i d'intentar conèixer la seva cultura i, per tant, satisfer les seves necessitats i de trobar solucions a les seves preocupacions. Per això, les institucions i les administracions catalanes necessiten i demanen l'ajuda i la intervenció de les associacions marroquines quan es tracta d'un assumpte o d'un conflicte on els marroquins estan implicats:

"De vegades... eh... les institucions necessiten entitats amb qui parlar... i troben associacions que fan aquest paper mediador amb el municipi, la Generalitat, etc. en diferents temes, no?... per resoldre problemes" (MCB).

A part d'això, amb l'intenció de prestar un bon servei en aquest tema de la mediació intercultural, moltes associacions han optat per la possibilitat de preparar persones que puguin ser adequades i

capaços d'exercir com a mediadors entre el col·lectiu i la societat d'acollida. A més, amb les seves intervencions poden crear o preparar el terreny perquè faci un bon ambient i bona harmonia dins de la societat de destí a través de l'explicació de normes i lleis a la gent que no saben i d'aclarir totes les característiques de la cultura catalana i de la cultura marroquina. També, poden organitzar actes per intercanviar costums i tradicions i donar a conèixer tant la cultura del país d'origen com la cultura catalana:

"las asociaciones culturales trabajan para crear puntos de encuentro y facilitar la integración y dar a conocer la cultura marroquí/arabe a la gente catalana y al mismo tiempo acercar y conocer la cultura catalana y explicarla a la gente" (MSA).

En aquest sentit, per exercir com a mediador intercultural, els entrevistats insisteixen sobre el fet de tenir al menys els estudis universitaris, de tenir la formació necessària i adequada (cursos de mediació) i de tenir coneixements suficients sobre les dues cultures (la catalana i la marroquina), de dominar bé la llengua catalana, el castellà i l'àrab (com més idiomes domina el mediador és millor) i d'estar preparat per afrontar qualsevol situació o qualsevol cas. Sens dubte, quan es reuneixen totes aquestes condicions i qualificacions, el resultat serà positiu i el mediador triomfarà en la seva feina i no hi haurà problemes complicats i l'ambient general serà pacífic. En cas contrari, els problemes culturals es multiplicaran i l'ambient general serà complex i difícil de controlar:

"el mediador tiene que tener formación para ejercer de mediador y tiene que intentar crear un clima de intercambio a nivel de cultura, musica, literatura y crear puentes y de cercamiento" (AMR).

"són mediadors. Hi ha interès i molts han fet cursos de mediació, és un tema molt important per resoldre problemes"(SEB).

"por el tema del idioma falta mediadores de nivel que tienen al menos estudios superiores para que puedan hacer un trabajo bien echo"(TSE).

"sí, depende de cada entidad: cuando hay una petición por parte de la administración, la policia local, los mossos, los hospitales, familias hacen de interpretes" (AYM).

Totes aquestes qüestions mencionades anteriorment són idees i opinions dels entrevistats que han donat el seu vist i plau al tema de la mediació intercultural i al rol que juguen les associacions i els seus representants en crear una societat catalana on les associacions marroquines tenen la seva presència i tenen el seu lloc i estan considerades com a interlocutors vàlids per les institucions i per les administracions locals. Al contrari de tot això, hi ha una part minoritària dels entrevistats que tenen percepcions i perspectives totalment diferents a les que estan esmentades abans. Segons ells, la mediació intercultural és un àmbit molt ample i té les seves pròpies lleis i regles. Així, qualsevol persona o entitat que vulgui tractar el tema de la mediació ha de saber aquestes lleis i regles i ha de tenir la capacitat i la qualificació per poder exercir aquesta funció com a medidora. És inacceptable i injust per part de les associacions marroquines a Catalunya tractar aquest tema i

és incorrecte que els representants d'aquestes associacions es consideren com a mediadors. En realitat, no han de participar en aquest tema, sinó que hi participen indirectament i mitjançant els seus esforços per resoldre, per exemple, un conflicte de barri o un conflicte de tipus cultural o social:

"Es molt injust que una entitat que no té res a veure amb el tema de la mediació perquè la mediació és un àmbit molt ampli. Pera mi és incorrecte que els representants de les associacions són mediadors. Es veritat en uns moments quan hi ha un conflicte veïnal a Catalunya són molts claus en aquest sentit per afuixar la tensió. Llavors, a vegades, fan de mediadors, però no ha de ser així" (SAZ).

"No són mediadors. La mediació intercultural és la mediació comunitària. Quan hi ha conflictes potser que es criden al president de l'associació" (MSE).

El que es nota en relació a aquest punt de la mediació intercultural és que aquest grup opositor dels entrevistats cap al rol que juguen les associacions marroquines i els seus representants reconeix finalment la validesa i la indispensabilitat d'aquestes associacions davant dels conflictes que existeixen en la societat catalana. Llavors, admet que són elements claus en aquesta operació i sempre farà falta la seva intervenció per mediar i intentar calmar o solucionar una situació de molta tensió entre grups que tenen cultures diferents o que tenen interessos oposats.

7.4.2. LA MEDIACIÓ SANITÀRIA.

És un àmbit de gran importància en la societat catalana pel seu estret vincle amb la vida de les persones que viuen en aquest territori. De fet, el servei de salut tan a Catalunya com la resta d'Espanya es considera com el més eficient d'Europa i el tercer millor servei del món darrere de Hong Kong i Singapur i seguida per Itàlia (segons un informe anual de Bloomberg, sep. 2019)²⁰. Entre la població que viu a Catalunya hi ha una presència important del col·lectiu marroquí a nivell de ciutats, municipis i pobles i que intenta donar suport a aquest servei de salut a través de les seves associacions i precisament en el tema de la mediació sanitària. El que fan normalment aquestes associacions és enviar els/les mediadores/es sanitaris/es als CAPs com als hospitals per complir amb la tasca d'acompanyament o de facilitadors de comunicació entre el/la pacient i el professional sanitari. En aquest sentit, es nota que els entrevistats estan dividits entre partidaris i oponents a aquest servei de mediació. Els que estan a favor de la dedicació de les associacions marroquines a la pràctica de la mediació sanitària expliquen que la tasca que fan és una tasca important i necessària perquè ajuda a normalitzar el servei i a superar qualsevol complexitat o obstacle que es pugui aparèixer mentre que els oponents justifiquen el seu punt de vista dient que

---

²⁰ *Bloomberg LP Limited Partnership és una companyia nord-americana d'assessoria financera, així com programari, data i mitja borsària. <https://www.bloomberglive.com/>*

aquestes associacions no tenen el dret a fer-ho a part de no estar qualificades en el tema. Quan ens fixem en el raonament que han donat els partidaris troben que la mediació sanitària forma part del seu interès perquè a través d'aquest servei es detecten els problemes i les complicacions sanitàries que poden patir algunes dones d'origen marroquí sobretot durant el període de l'embaràs o al moment del part i amb la presència de les mediadores se senten ben acompanyades i ben ateses per part dels professionals sanitaris. Això passa, també, amb els homes marroquins quan pateixen alguna malaltia específica i necessiten l'ajuda dels mediadors:

“La mediación sanitaria forma parte del interés de las asociaciones marroquíes aquí en Cataluña porque el tema de la salud es un tema muy importante sobretodo para las mujeres durante el periodo del embarazo y el parto y siempre necesitan a las mediadoras sanitarias en el momento de ser atendidas por los profesionales sanitarios. En este caso las asociaciones siempre eh ... tienen algién para acompañar a mujeres y a hombres a los centros de atención primaria o a otros centros sanitarios” (HBM).

El que fan normalment els/les mediadors/es és facilitar la comunicació entre el/la usuari/a i el professional sanitari especialment quan es detecta l'existència d'un problema a nivell d'idioma i la incapacitat del pacient en poder expressar-se perfectament i explicar la seva situació d'una manera correcta. En aquest cas la intervenció que fan els/les mediadors/es facilita la labor del metge o la metgessa en poder diagnosticar la malaltia que té el/la pacient i per tant fer-li el tractament adequat i donar-li la medicació adequada. A part d'això, el més important en aquesta operació és la desaparició de la barrera de l'idioma i els usuaris se senten ben rebuts i ben atesos:

"Pueden intervenir a nivel de comunicación cuando hay una persona que está mal de salud y necesita ayuda para poder expresarse y... al mismo tiempo explicar al medico que tipo de enfermedad tiene. Atraves de la mediación sanitaria tanto los servicios médicos como los pacientes se sientan bien y la barrera del idioma desaparece" (MKA).

"es muy importante tanto para el paciente como el mdico o el profesional sanitario porque facilita la comunicación y ayuda a entender bien y explicar bien que el paciente tiene". (MSA).

La mediació sanitària que fan les associacions marroquines és un treball voluntari i les intervencions dels/les mediadors/es tenen un efecte positiu en la psicologia del pacient perquè al moment d'acompanyar a una dona, per exemple, se sent a gust i relaxada i explica les seves coses íntimes a la llevadora amb la presència de la mediadora quan es tracta d'un embaràs. A més a més, quan es tracta d'una altra malaltia la pacient se sent còmoda, no té vergonya ni amaga coses i s'expressa amb tota llibertat i claredat. Per descomptat, totes aquestes coses beneficien tant a la pacient, al servei de la mediació, als professionals sanitaris, com al servei de salut en el sentit de poder ajudar a millorar el seu funcionament i la seva estratègia al moment de rebre la pacient:

"es voluntaria, lo que hacen normalmente es acompañamento a los hospitales, comadronas, una mujer se queda relajada cuando está acompañada por una mediadora... Acompañar a una mujer para que se siente agusto" (ABR).

"és molt imprescindible sobretot per les dones que tenen coses íntimes... hi ha una barrera en centres sanitaris"(MAZ).

Hi ha altres entitats que han anat més enllà del servei de mediació sanitari que es realitza d'una manera habitual a nivell del territori català i han optat per travessar les fronteres i anar fins al Marroc per aprofitar el tema de cooperació internacional a nivell sanitari i aprofitar la situació geogràfica i la proximitat del Marroc amb Catalunya per signar convenis amb el departament de salut de Catalunya per poder portar alguns nens malalts del Marroc i curar-los aquí en l'hospital Sant Joan de Deu de Barcelona. Segons l'entrevistat, aquesta operació necessita dedicació i temps per portar-la a terme i per tenir bons resultats. Els diners no es consideren com a problema, el més important és saber comunicar-se i saber triar i obrir les portes que estan disposades a ajudar, a salvar i a millorar la vida dels altres. Està clar, que estem davant d'una nova estratègia i un alt nivell de treballar la mediació sanitària que pugui ser considerat com algo extraordinari i com a exemple a seguir:

"és molt important portar nens del Marroc per curar-los aquí en Sant Joan de Deu entre Catalunya i el Marroc. Això necessita una mica de temps i dedicació. No fa falta diners. A nivell local només fa falta facilitar la comunicació" (MCB).

Un punt de vista molt crític amb aquest servei expressat per una entrevistada que ha treballat de mediatora sanitària en diferents CAPs i sembla que està molt enfadada amb l'estratègia adoptada pel departament de salut i la manera com gestiona aquest servei. L'entrevistada diu que s'ha notat últimament que aquest servei de mediació sanitària ha disminuït considerablement o ha desaparegut de molts centres sanitaris i, malauradament, s'ha deixat de contactar a mediadors i medidores en alguns centres de salut de Catalunya. Això vol dir que el servei està lligat a la possibilitat de buscar i d'obtenir mitjans de finançament i, potser, al sistema d'aconseguir subvencions del departament de salut que molts entitats o fundacions adopten per portar a terme el servei tal com fa l'*Associació Salut i Família* que porta molts anys treballant aquest servei de mediació sanitària. Aquí estem davant d'una situació errònia i una manca d'estratègia clara i dura. Normalment, no ha de ser així perquè la mediació sanitària és un servei molt important i molt necessari i que es presta en centres de salut on es presenten diàriament un nombre important d'usuaris que pateixen molt a nivell d'idioma i necessiten una atenció especial a nivell de comunicació. Malauradament, la realitat és una altra i no ha de continuar així i s'ha de pensar en una solució duradora. Llavors aquí és tracta una crida oberta als responsables i a les persones que supervisin el sector per replantejar tot el sistema (a nivell de mètode i forma de funcionament) i donar-li el valor i la posició que es mereix:

"la mediación sanitaria es muy importante y el error que han hecho es que han parado el servicio. No hay estrategias... cuando hay dinero el servicio de mediación funciona y cuando no hay se quita. La mediación sanitaria es muy necesaria" (RBH).

Respecte als entrevistats que estan en contra d'aquest servei de mediació sanitària consideren que les associacions estan fent una cosa que no les toca i no les correspon. A més a més, expliquen que s'ha de diferenciar entre persones que han fet formació i cursos de mediació per exercir com a mediadors professionals i altres persones que no ha fet res i fan el mateix. Normalment, les persones o els representants de les associacions ho fan perquè volen ajudar a altres persones del seu col·lectiu siguin dones o homes, però les regles de joc no funcionen d'aquesta manera. Es nota, també, que no ho fan amb mala intenció, al contrari, fan esforç, sacrifiquen el seu temps i utilitzen els seus coneixements per satisfer les demandes dels seus socis i guanyar la seva confiança i el seu respecte. Tot això, passa i les administracions ho saben i fan la vista gorda i no fan cap intervenció per notificar o avisar a les associacions de no fer-ho. L'explicació que es presenta en aquest cas és que com es tracta d'un servei que habitualment es finança dels diners de l'administració i les associacions ho fan gratis, llavors les administracions ho deixen fer per estalviar diners i evitar més despeses i, a vegades, utilitzen algunes persones per aconseguir el mateix objectiu d'estalviar diners o d'intentar que el cost del servei sigui més barat:

"Quan una persona està fent la mediació sanitària està fent una cosa que no ha de fer. Hem de diferenciar entre persones mediadors professionals per fer mediació i persones que ho fan amb bona fe i volen ajudar a vegades ... l'administració utilitza persones per estalviar" (SAZ).

Els dos següents entrevistats que no estan d'acord amb la utilització del servei de la mediació sanitària per part de les associacions marroquines justifiquen la seva visió dient que es tracta d'un tema complex i conflictiu i pot perjudicar el pacient, sobretot, quan hi ha un defecte lingüístic pel mig. Això vol dir, que quan la persona que representa l'associació es presenta al centre de salut per fer la mediació i no està qualificat i, fins i tot, no domina l'idioma o el dialecte del pacient sigui "darija" o sigui "berber" o sigui "rifiño" ens trobem davant d'un perill de fer mal a aquest pacient. És més probable, en aquest cas, que el mediador no tindrà la capacitat d'entendre perfectament el pacient i d'explicar o de transmetre la informació correcta al professional sanitari. A part d'això, el diagnòstic del professional sanitari no serà el més correcte i, potser, que la situació del pacient es complica més. En aquest sentit, les dificultats lingüístiques del suposat mediador poden tenir conseqüències dramàtiques sobre la salut del pacient que es quedarà a "Mans de Deu". Davant d'aquesta situació, per evitar situacions semblants, és necessari buscar la persona adequada, qualificada i preparada per fer de mediador o medidora o millor buscar un traductor que domina el tema de la traducció i és capaç de facilitar la comunicació i d'aclarir qualsevol dubte que tingui el professional sanitari sobre la situació del pacient. D'aquesta manera, el diagnòstic serà correcte, la traducció serà l'adequada i segurament la situació del pacient es va millorar i el més esperat serà la seva cura:

"punto bastante conflictivo. Puede perjudicar al paciente. Hace falta una persona cualificada, preparada para hacer la mediación sanitaria" (HTW).

"pràctiques dramàtiques: hi ha dificultats liguístiques i el pacient està a "Mans de Deu". Tenen la darija molt pobre i és un problema lingüístic greu. Normalment falta un traductor i no un mediador"(MSE).

Finalment, es pot concloure que la diferència a nivell d'opinió dels entrevistats (d'estar a favor o en contra) sobre el rol que tenen les associacions marroquines en el tema de la mediació sanitària està cada vegada més notable. Cada grup intenta donar o explicar la seva versió amb claredat i realisme, però el més destacable és que el grup de la majoria està a favor i valora positivament l'esforç i la dedicació dels representants associatius marroquins al tema de la mediació sanitària malgrat les dificultats i els obstacles que troben pel camí.

7.4.3. LA MEDIACIÓ JUDICIAL.

És un àmbit que té molta importància en la societat catalana i és un àmbit complex a nivell de lleis i de normes a través del qual es manté l'ordre i la seguretat dins de tot el territori català. En l'actualitat, l'arribada dels immigrants de diferents orígens i, sobretot, els marroquins ha tingut un impacte important en diferents sectors i àmbits de la societat catalana. Entre aquests àmbits es troba l'àmbit judicial que ha tingut un interès important per part de les associacions dels immigrants marroquins que existeixen a Catalunya. Aquest interès es manifesta i es reflecteix en la preocupació i el seguiment de les situacions d'alguns membres del col·lectiu marroquí. Per això, una part del treball que fan aquestes associacions està reservat a l'àmbit judicial amb l'objectiu de donar suport a qualsevol persona que es presenta a les seues d'aquestes associacions per demanar ajuda per poder solucionar els problemes que té amb la justícia. Aquest suport es manifesta a nivell de mediació, d'orientació, de derivació, d'assessorament, d'acompanyament i, a vegades, de traducció. El que passa és que no tothom valora positivament aquesta feina i aquest esforç que fan aquestes associacions a través dels seus representants. En aquest cas, no tots els entrevistats tenen les mateixes opinions i valoren aquest treball de la mateixa manera. És normal que existeixen alguns que estan a favor i altres en contra: els entrevistats que estan a favor de l'existència de la mediació judicial dins del sector associatiu dels marroquins a Catalunya intenten justificar i defensar les seves opinions d'una manera realista. Consideren que és una obligació per part seva d'ajudar a les persones del col·lectiu marroquí a superar les seves problemes judicials o al menys orientar-los a les parts qui els poden ajudar en aquest tema. És un servei que està obert a tothom i que se centra en l'acompanyament al despatx d'un advocat, per exemple, o en fer els tràmits en l'oficina d'estrangers i, en ocasions, en fer "d'intèrprets" al jutjat quan els demanen. El més important per ells és orientar la gent, assessorar-los, designar-los un advocat, facilitar-los la comunicació necessària, preparar declaracions escrites per la gent que tenen dificultat d'idioma i,

sobretot, informar-los sobre qualsevol novetat a nivell de lleis i de normes. A part d'això, és una estratègia per part de les associacions per a que la gent se senti còmoda i ben atesa i comença a confiar cada vegada més en aquestes associacions. Llavors s'expressen així:

"es una obligación por parte de las asociaciones para ayudar a la gente a tener buena justicia. No solo se hace con los socios sino con cualquier persona. Acompañamiento a abogados de extranjería a un magrebí, tener contactos para evitar problemas y males interpretaciones" (MSA).

"Normalmente lo que hacen estas asociaciones cuando se trata de la mediación judicial es acompañar a la persona que tiene problemas con la justicia a ver un ... abogado o a veces envían gente de la asociación a través de empresas que se dedican al tema para hacer de... interpretes en el juzgado. También intentan informar, orientar y asesorar a cualquier persona que necesita su... ayuda" (HBM).

Aquest grup d'entrevistats afegeix que són les associacions religioses que normalment tenen aquest servei jurídic a disposició dels seus socis o a qualsevol persona que ho necessita. A més, alguns entitats tenen relació amb alguns advocats o els tenen contractats i sempre acudeixen al seus assessoraments per solucionar alguns problemes seus o problemes d'altra gent. Normalment, els seus socis tenen aquest servei gratis i no paguen els advocats, el pagament és a càrrec de l'associació però, els que no són socis i no formen part de l'associació tenen l'obligació de pagar l'advocat. En aquest sentit, indiquen que les coses funcionen d'aquesta manera: *"són les entitats religioses que treballen aquest tema. És un servei jurídic que està a disposició de la gent que ho necessiten. Els socis no paguen els advocats"* (MCB).

Pel que fa als entrevistats que estan en contra de la utilització dels representants associatius de la mediació judicial dins o fora de les seus de les seves associacions justifiquen la seva posició dient que les entitats culturals o religioses no poden exercir la mediació judicial perquè no forma part del seu camp d'especialització. Afegeixen, també, que dins del jutjat no accepten qualsevol persona que no té la formació necessària per fer de traductor o d'interpret. A part d'això, n'ho poden fer per llei, així la seva capacitat queda limitada a fer acompanyaments al jutjat, derivacions i designacions d'advocats i facilitar la comunicació amb ells:

"Les entitats no poden fer la mediació judicial, lo que fan normalment és acompanyar a algú a buscar un advocat o fer de traductor per facilitar la comunicació entre persones que tenen dificultat d'idioma per confiança i per parlar àrab" (SAZ).

"Las asociaciones no pueden hacer la mediación judicial por ley. Lo que hacen es acompañamiento al juzgado o a un abogado... esto sí lo pueden hacer"(TSE).

"Cap associació treballa la mediació judicial perquè l'àmbit judicial és acompanyament social i és bona feina i com una mena d'acollida" (MSE).

En la mateixa línia, va un entrevistat que és advocat i explica que les associacions marroquines no tenen dret a intervenir en el tema de la mediació judicial perquè, primer, no estan ni preparades ni qualificades per fer-ho, i segonament, és un tema de mediació familiar que està regulat per llei a nivell de Catalunya des de l'any 2000 i els professionals que poden fer aquesta formació són els

juristes i advocats i poden obtenir la qualificació per exercir de mediadors familiars o d'interprets als jutjats. Una persona que parla àrab no és mediador judicial, ha de fer formació en legislació per poder ser-ho:

"en el tema de la mediación no pueden intervenir porque está limitado y no estan cualificados para ello... ¿porqué? Porque la mediación tiene una formación regulada y una ley a nivel de Cataluña desde el 2000, se llama mediación familiar y hay profesionales que la hacen: son juristas y abogados que pueden intervenir com interpretes" (HTW).

"una persona que parla àrab no és mediador judicial. Fa falta formació en legislació. Hi ha associacions que tenen advocats i els fan derivacions directes" (MAZ).

Sincerament, tal com va passar amb el tema de la mediació intercultural i el tema de la mediació sanitària, el tema de la mediació judicial, també, és un tema que ha generat idees contràries per part dels entrevistats i ha exposat la situació real de les associacions marroquines on hi ha diferents idees i diferents opinions. Està clar que això no és ni un defecte ni alguna cosa negativa, sinó un camp obert on tots els membres o representants associatius tenen tota la llibertat d'expressar-se com volen. El percentatge ha variat entre un àmbit i un altre i entre majoria i minoria, però el més important és que la varietat i la riquesa de les idees són coses que han caracteritzat la naturalesa del discurs dels protagonistes. En aquest sentit, resulta d'interès contrastar la visió que tenen sobre temes d'aquest tipus o sobre altres. En qualsevol cas, i sens dubte, han d'aprofitar totes les vies i oportunitats possibles per intentar arribar a un punt de compatibilitat i de consciència pel bé de tot el col·lectiu i de tota la societat catalana.

7.5. EL CODESENVOLUPAMENT DE LES ASSOCIACIONS MARROQUINES A CATALUNYA.

El tema de codesenvolupament és un assumpte d'interès i d'atracció per algunes associacions marroquines a Catalunya per la seva naturalesa que inclou un conjunt de valors universals de solidaritat, de cooperació i de compromís amb la situació i la realitat del país d'origen. A part d'això, es considera com una acció humanitària i una expressió d'empatia i de sinergia amb la societat de procedència. Això diu molt a favor de la qualitat humana d'aquestes associacions i dels valors de la seva gent. L'operació comença amb una iniciativa d'una entitat local i la col·laboració i la participació d'una altre entitat (la contrapart) en una ciutat o un poble del país d'origen. Aquesta operació consisteix en pensar en un projecte de codesenvolupament (que té relació amb temes concrets) d'una manera conjunta, preparar-lo i presentar-lo a una institució o administració local. Una vegada el projecte és acceptat i aprovat per l'administració o la institució en qüestió es passa a l'etapa d'execució i l'inici dels treballs per a la seva implementació sobre el terreny. Després, arriba l'etapa de seguiment i d'avaluació dels resultats obtinguts a nivell de beneficiaris i a nivell d'ajustament d'aquests projectes a les aspiracions previstes i als objectius subratllats. En aquest sentit, resulta d'interès saber tota la informació que tenen les associacions i els seus

representants sobre el tema, el nivell de dedicació que tenen, fonts de finançament de les accions i les experiències pràctiques que tenen, els resultats obtinguts i el futur de codesenvolupament a través de les opinions i les visualitzacions dels representants d'aquestes associacions marroquines expressades en les entrevistes realitzades sobre el tema.

Per a una bona part dels entrevistats, el codesenvolupament inclou actuacions individuals o col·lectives que pretenen col·laborar en el desenvolupament d'altres persones i d'altres territoris. Segons els nostres entrevistats, hi ha una varietat i una diversificació en els projectes presentats i treballats. A més, el més destacat d'aquesta operació és l'esforç que fan les associacions culturals per portar a terme aquests projectes mentre que hi ha una absència total d'associacions religioses d'aquest àmbit. Tots els entrevistats estan conscients de la importància, de la responsabilitat i de la dificultat que poden afrontar durant tot el procés tant aquí com allà. A més, consideren que és una obligació per part seva d'ajudar, d'alleujar i de trobar solucions al patiment de la seva gent del seu poble o ciutat d'origen. Alguns dels entrevistats reconeixen que moltes associacions no tenen informació sobre aquest tema del codesenvolupament i tampoc tenen les possibilitats de treballar-ho però, gairebé, tots tenen l'esperança que el desenvolupament sigui un tema de futur per la seva importància i la seva rellevància per la societat de procedència com la societat de destí. Per això, cal insistir i treballar per a que continua existint. El més destacat i la bona notícia és que cap concepte dels entrevistats contraposa el concepte de cooperació al de codesenvolupament o oposa el que estan fent o han fet altres entrevistats en relació al tema. Hi ha entrevistats que posen de manifest que el treball del codesenvolupament necessita el coneixement del tema, una estratègia molt clara i necessita, també, tenir contactes en les dues bandes (d'aquí i d'allà) per poder tenir èxit en aquest treball.

El punt de partida, per tant, de tots els debats sobre el codesenvolupament va en la direcció de reflectir els primers passos que han fet algunes associacions o els seus representants per entrar al món del codesenvolupament, tenint en compte que hi ha altres representants associatius que han dit que no tenen cap informació sobre el tema. Per tot això, l'experiència que recull aquesta entrevistada HBM que ha insistit en exposar la trajectòria que ha tingut la seva associació que es diu: "*Associació Magrebeida de Lleida i Província*" (ubicada en la ciutat de Lleida) en relació a aquest tema. L'entrevistada ha explicat, amb més detalls, tot el procés de la iniciativa engegada per la regidoria de *Drets Civils, Cooperació i Igualtat de Lleida*, des de que va començar al 2003 i més tard al 2010 amb cursos de formació oberts a tot el col·lectiu d'immigrants de la ciutat i, després, amb una selecció de les persones i entitats que tenen ganes de treballar i realitzar projectes als seus països d'origen. Dins d'aquesta operació s'ha creat tres grups mixts de treball formats per immigrants i gent autòctona (Marroc, Bolívia i Mali) per preparar i presentar projectes

i, després, començar l'execució d'aquests projectes amb la col·laboració (per descomptat) d'altres entitats als països d'origen com s'ha fet abans amb Senegal i Gàmbia. Així, els immigrants marroquins van tenir l'oportunitat de presentar el seu primer projecte de codesenvolupament i va ser l'Associació Magrebeida la primera associació del col·lectiu marroquí de Lleida que va començar a treballar sobre un projecte al Marroc en col·laboració amb una altre associació que és diu Al Kawtar ubicada a Marràqueix. Es tracte d'un projecte dirigit a donar impuls a nivell de formació a aquesta associació de dones discapacitades que fan algunes manualitats i algunes artesanies que es fiquen a la venda per a la seva autosubsistència. Sobre aquest punt, l'entrevistada HBM ha explicat el següent:

“El codesarrollo es un tema nuevo para muchas asociaciones, por eso hay asociaciones que saben que es el codesarrollo y hay otras no. Hay asociaciones que llevan años trabajando el tema de codesarrollo y han podido llevar acabo proyectos en el país de origen que es Marruecos con la ayuda y la colaboración de la ... contraparte. Y estos proyectos las asociaciones intentan cubrir unas necesidades en unas zonas determinadas com el caso de contruir una escuela, un pozo, carreteras, etc. En este caso la nuestra asociación Magrebeida ha realizado un proyecto en Marruecos en colaboración con otra asociación llamada: "Asociación Alkawtar" situada en la ciudad de... de... de Marrakech. Se trata de un proyecto dirigido a la formación de unas mujeres discapacitadas que forman parte de está asociación. Estas mujeres... el trabajo que hacen es hacer unas manualidades, coser cosas de artesanía y luego ponen en venda el producto. Atraves de este proyecto la asociación ha podido ampliar y augmentar la producción y obtener más beneficio”.

L'entrevistada va concloure que aquest projecte de les dones discapacitades de: l'Associació *Al Kawtar*" en la ciutat de Marraqueix al Marroc ha sigut un model a seguir perquè va ajudar aquesta entitat a millorar la seva producció i obtenir més benefici. D'aquesta manera va acabar aquesta entrevista el seu discurs relacionant el tema de codesenvolupament amb el finançament i ha dit: "Cuando hay financiación hay codesarrollo y cuando no hay financiación no hay codesarrollo". Últimament una altra entitat: *"Delegació de la fundació Ibn Batuta a Lleida"* (que treballa amb dones i joves) va seguir el mateix procés de formació que ha fet l'Associació *Magrebeida* per detectar les necessitats i els objectius que s'han de treballar dins del projecte i a continuació la conformació d'un grup mixt. Així, aquesta entitat va tenir l'oportunitat de treballar el codesenvolupament a través d'un projecte en un poble que es diu: *"Bab Taza"* en la província de la ciutat de *"Chaouen"* que està més a prop de la ciutat de Tetuan al nord del Marroc. Sobre aquesta experiència de codesenvolupament l'entrevistada SEB ha dit el següent: *"Hi ha entitats que no saben res del tema...Nosaltres hem treballat sobre un projecte en "Bab Taza" i hem donat suport a una cooperativa formada per dones que tenen unes màquines de tèxtil per preparar unes manualitats i peces de roba típica de la regió i després vendre-les en fires ... a part de fer-les classes d'alfabetització"*.

També, és important observar que el tema de codesenvolupament és tipologia, estratègia i plantejament. En aquest sentit, resulta d'interès tenir clar el que s'ha de fer, i a qui ha de ser dirigit

aquest treball tal com ho assenyala aquest entrevistat MSE a la seva manera (com fan altres entrevistats a la seva). Per ell, els projectes de codesenvolupament han de tenir dos tipologies: una projecte ha de ser dirigit en benefici del país d'origen en infraestructures d'unes zones determinades a nivell de carreteres, escoles, hospitals, ponts, pous, etc. i l'altre projecte ha de tenir en compte la situació de la gent del poble o del barri i d'intentar satisfer les seves necessitats i mancances a nivell de formació, borsa de treball i d'afavorir les iniciatives d'autoocupació, etc. Cal assenyalar, en aquest cas, que les relacions ajuden molt malgrat l'existència d'algunes complicacions administratives. Pel que fa al futur de codesenvolupament l'entrevistat considera que està relacionat a recursos econòmics:

"El codesenvolupament té dos tipologies: es fa d'una manera professional per ajudar el país cosa que es positiva i fan això al seu poble en carreteres, escoles, però per falta de democràcia adminidstrativa al Marroc s'ha de tenir bona relació amb el consolat, amb l'administració local, etc". Futur: "Si, quan hi ha crisi econòmica no... es qüestió de recursos i de econòmia sinó no hi ha millora a nivell de zones" (MSE).

Més enllà de tot d'això, un altre entrevistat MCB considera que és necessari pensar en projectes de molta importància i molta eficàcia com el cas d'escoles o de formació professional tant de dones com de joves per prevenir de no cauen en mans de xarxes de contraban o d'immigració il·legal o bandes criminals i ensenyar-los alguns oficis que els poden ajudar a tenir una vida digna. Quan es tracta de projectes de cooperació institucional, de desenvolupament sostenible relacionat amb la regionalització avançada al Marroc és molt necessari la implicació, la col·laboració de totes les entitats per obtenir el suport i el finançament de la Unió Europea, dels Fons Europeus o de l'Agència Catalana de Cooperació. No hi ha cap dubte aquí que estem davant d'un cas d'una experiència molt rica i de molt alt nivell de la "*Fundació Ibn Batuta*" i de les persones que té al cap d'avant. Per això, es nota la manera com pensen, com treballen i com poden aconseguir els seus objectius i les seves aspiracions en aquest camp del desenvolupament en el país d'origen:

"Un codesenvolupament més sostenible amb el temps, per cobrir la demanda de una escola enorme...eh? es fan projectes de formació a dones lligat al projecte de la Generalitat que és un projecte obert per joves per aprendre oficis amb l'intenció de la prevenció de joves que venen aquí que ni treballen ni estudien... un servei molt interessant per a joves. Futur: Té futur: és una cooperació institucional important en la que les institucions no vagin soles sinó necessiten anar acompanyades amb les entitats.. fan formació professional i educació a nivell molt potent, gran projectes a través del la Unió Europea, Fons Europeus, Agència catalana de cooperació. Hi ha molta feina per fer .. el tema de desenvolupament de les regions amb la regionalització avançada." (MCB).

En la mateixa línia va ABR i explica que les bones relacions amb les institucions són essencials en el tema de desenvolupament perquè ajuden i faciliten moltes coses i obren portes, per exemple, a signar convenis entre les entitats, institucions, administracions o fins i tot arribar a acords de col·laboració a nivell intercultural, comercial, social, etc. L'experiència exposada aquí està relacionada amb la realització d'un projecte de llum en una zona de la província de la cuitat de

Tetuan al Marroc. Es tracta d'un projecte que té, tal com ho indica l'entrevistat, com a prioritat la preservació del medi ambient i d'evitar la seva contaminació:

"Un acuerdo, buena relación entre el ayuntamiento de... de Rubí i de Tetuan para firmar un convenio y llegar a acuerdos interculturales, comerciales, intercambios de visitas entre los de allá y los de aquí. Desde aquí se decidió hacer un proyecto de luz a favor de medio ambiente para no contaminarlo. Futuro: tiene futuro sí. Sí se continua hacer el trabajo que se está haciendo ahora.. sí que habrá más proyectos" (ABR).

També, és important observar altres experiències de codesenvolupament (tal com relaten altres entrevistats) que tenen la seva importància en les zones on s'han produït, especialment les zones de procedència dels protagonistes. Per descomptat, són zones que pateixen d'alguns problemes i dificultats a diferents nivells i necessiten la intervenció i l'ajuda dels actors associatius per solucionar-los. En relació a aquestes experiències, MKA recorda que el percentatge d'interès al codesenvolupament per part de les associacions marroquines a Catalunya està molt reduït i la majoria d'elles no treballen el tema perquè necessita molta feina i molta dedicació de temps i esforç, per això, les associacions prefereixen no fer-lo. MKA reconeix que és un deure per part de la Unió Europea en intentar eradicar la pobresa, la ignorància i la fam en aquestes zones. Per la seva part, AYM explica que les associacions en la part del nord del Marroc i precisament en "*Beni Ahmed*" han intentat desenvolupar i millorar la situació d'algunes zones pobres a nivell d'aigua potable, escoles, carreteres, ponts, ajudar dones vídues i/o separades. També, com va afegir HIA, que en la mateixa zona de "*Beni Ahmed*" les associacions van intentar proporcionar cadires per a escoles, una ambulància, roba de Càritas, sabates, etc. Un altre entrevistat HTW parla de la creació d'empreses petites i cooperatives per intentar crear llocs de treball. Una altra entrevistada RBH explica que davant les situacions de moltes dificultats, molts obstacles i molts casos d'atur cal tenir estratègies molt clares i fer projectes veritables per ajudar la gent a millorar les seves vides. L'entrevistat TSE va dir que han enviat uns ordinadors i un autobús escolar. L'entrevistada SAZ va assenyalar que com el treball de codesenvolupament ha de ser un treball bidireccional d'una banda cap una altra i viceversa, el que va fer la seva entitat és portar monitors des d'aquí cap al Marroc per fer formacions, acompanyaments i seguiments a joves en situacions difícils. Va insistir, també, que cal fer projectes conjunts entre les dues bandes i buscar la contrapart adequada amb qui es pot treballar colze a colze per obtenir bons resultats.

En relació al concepte de codesenvolupament, dos entrevistats van fer referència a l'objectiu principal que està darrera de la creació d'aquest tema a França per part del antropòleg Sami Naïr que és frenar la immigració a través de planificació i execució de projectes de codesenvolupament als països de procedència dels immigrants. En aquest sentit, MAZ va relacionar el passat amb el present i va destacar el cas dels MENAs (Menors Estrangers No Acompanyats) marroquins que van començar a arribar últimament a Catalunya i a la resta del territori espanyol i va dir: "*és l'única*

via possible per fer front a situacions molt complexes com dels menors no acompanyats". Per la seva part, ABM va indicar que el tema de codesenvolupament s'ha inventat amb l'intenció d'intentar el flux migratori i l'excusa de la creació de riquesa als països d'origen per proporcionar mitjans de vida a les persones que volen emigrar a Europa. D'aquesta manera poden tenir feina, poden tenir una vida normal i corrent i, per tant, deixaran de somiar de l'aventura de la emigració cap a Europa:

"para parar un poco el flujo migratorio hay que fomentar estas cosas y sa empezao hace unos años atrás hacer esto. Cuando estaba el boom de .. eh... la economía española estaba muy bien y ... atraves de la crisis que pasó se ha dejado de...de enfocarlo esto, sa parao prácticamente, se ha parao todo ultimamente. La intención era intentar crear riqueza en los países de origen y parar la inmigración en si porque si li creas trabajo a él y creas cosas como este en país de origen no vindrian aquí... normalmente ya tienen para sobrevivir" (ABM).

Conseqüentment, es pot concloure que aquest tema de codesenvolupament capta l'atenció de només unes quantes associacions marroquines a Catalunya fins al punt que algunes d'elles no tenen coneixement del tema i no fan res al respecte.

7.6. LA INTEGRACIÓ, INTERCULTURALITAT I COHESIÓ SOCIAL.

El concepte de la integració és un concepte molt ample i pot tenir moltes interpretacions i cadascú pot explicar-ho a la seva manera. Quan es parla de la integració es fa referència a conèixer l'entorn, la societat, les persones, els valors culturals, els valors de convivència i els valors d'empatia i de saber ajudar i compartir en una societat de molta diversitat, de molts costums i tradicions, de molta ideologia, de molta hipocresia i de molta manera de valorar les coses. Es normal que la gent poden interpretar malament aquest concepte d'integració i poden tenir problemes i, fins i tot, poden arribar a xocar-se entre elles, però han de saber que estan obligades a arribar a acords i a acceptar l'un a l'altre dins de la mateixa societat. El més important, és intentar buscar punts d'entesa i de descartar punts de desacord i de conflicte i de compartir les coses que poden ajudar a rebutjar la violència i a difondre l'amor, la tolerància i la convivència entre les persones de diferents orígens. En aquesta direcció van les idees, les opinions i les valoracions dels entrevistats que representen les associacions marroquines de Catalunya. En primer lloc, la majoria d'ells intenten donar o trobar una definició adequada al terme de la integració en el seu contingut català i en la seva relació amb la societat catalana on hi ha una notable interacció entre diferents cultures de diferents orígens. Aquesta societat, segons l'entrevistada HBM és una societat diversa, oberta i acollidora on diferents cultures poden conviure i poden compartir vàries coses. El més important, és que el tipus de relació que existeix entre els ciutadans de la mateixa societat ha de ser bo i basat sobre el respecte mutu i la confiança, mentre que el tracte de cada dia ha de ser millorable i capaç d'enfortir aquesta relació. En segon lloc, queda saber si la integració és cosa personal o cosa de tots, un assumpte personal o assumpte de grup. Llavors, l'entrevistada aclareix

que és una cosa de grup perquè tan els ciutadans d'origen marroquí com els autòctons han de fer passos recíprocs (uns cap a altres) per poder conèixer-se mútuament, eliminar la desconfiança i la por i, per tant, arribar a entendre la cultura de cadascú. En definitiva, es pot dir que l'entesa mútua és una cosa extraordinària per a tots i ajuda a crear una integració recíproca entre els marroquins i els autòctons:

“Dentro de la sociedad catalana pienso que sí ... se puede integrarse fácilmente, pero depende de cada persona y su manera de ser. La sociedad catalana es una sociedad acogidora y diversa, eh ... hay diferentes colectivos de diferentes nacionalidades que conviven en esta sociedad y comparten muchas cosas. Lo mas importante es conocer el entorno, los vecinos y intentar tratarlos bien y respetarlos y ... estoy segura con el tiempo se puede ganar su confianza y la relación con ellos se frotalece poco a poco. Entonces podemos decir que la integración es cosa de dos: Por una parte los recién llegados tienen, también, que dar un paso y... los autóctonos también por la otra parte. Hay que intentar acabar con la desconfianza y el miedo del otro... y... y también entender las personas como son y entender su cultura, etc. El entendimiento mutuo es lo mejor para todos y de esta manera se puede hablar de una integración mutua o reciproca entre los marroquis y autóctonos” (HBM).

Més enllà de tot això, i en la mateixa direcció va l'entrevistat MGU i explica que la integració és una operació multidimensional que inclou una sèrie de coses com: la realitat cultural i social de la societat catalana, la capacitat que té aquesta societat per poder oferir la possibilitat d'integrar-se als nous ciutadans marroquins, la renúncia de certes coses per part d'aquests ciutadans d'origen marroquí per poder obtenir l'etiqueta de persones integrades i la seva capacitat d'explicar la seva cultura. Aquí sembla que es tracta d'un treball bidimensional per part de les dues bandes (la autòctona i la marroquina) que està pel camí i està pendent de realitzar a través d'una reflexió profunda i d'una consciència moral que poden tenir com a conclusió que aquests nous ciutadans han de ser acceptats i tractats com la resta del conjunt de tots els ciutadans de Catalunya amb els mateixos drets i els mateixos deures. A més a més, les associacions del col·lectiu marroquí poden jugar un rol important en aquest treball de dues bandes i poden presentar i explicar les característiques de la cultura catalana als seus membres i, al mateix temps, donar a conèixer tot el que caracteritza la cultura marroquina als catalans utilitzant una pedagogia que pugui ajudar-los a comprendre està cultura i interactuar amb ella. Finalment, es pot parlar d'una integració acordada i acceptada per les dues parts i d'una interculturalitat molt clara i molt present en una societat de cohesió social:

"La integración no es un ejercicio unidimensional es un ejercicio multidimensional, pues el...eh ...el sujeto que ... quiere integrarse está capacitado para integrarse también. Cuando una persona llega a una sociedad que calificación y que capacidad tiene para poder, primero assimilar la realidad cultural y social del país donde está y, segundo saber el limite de...de... ciertas renuncias que puede realizar para poder...eh... integrarse en esta sociedad, y luego la sociedad que capacidad tiene para poder recibir y ofrecer está posibilidad de integración a estos nuevos ciudadanos que llegan a Cataluña. Yo creo que aquí hay un trabajo bidimensional que está todavía pendiente de realizar: Primero la sociedad

debe..eh... debe tener una consciencia de que ... de que ... tiene nuevos ciudadanos y estos nuevos ciudadanos deben ser aceptados con igual derechos y obligaciones. Interculturalitat & cohesió social: Es el papel fonamental que tiene que llevar una asociación. El objetivo principal es este, presentar la cultura del país de acogida a sus miembros y tener una pedagogia que pueda ayudarlos a que ... a que.. asimilan està cultura" (MGU).

Un altre entrevistat MCB ha intentat aclarir el veritable significat de la integració dins de la societat catalana i donar-li sentit per a que sigui fàcil d'entendre i fàcil de captar el seu significat i la seva percepció. En aquest sentit, val la pena explicar-ho d'una manera molt fàcil: quan una persona forma part d'una societat ha de ser considerat com un ciutadà més amb tots els drets i totes les obligacions i ha de tenir les mateixes oportunitats com la resta de tots els ciutadans sense cap diferència. Normalment, són els ciutadans autòctons que haurien de fer el primer pas i haurien d'obrir-se a la resta de la societat catalana i, després, tocarà als nous ciutadans de fer el pas següent. Cal tenir en compte que els socis en aquest procés podrien ser les associacions marroquines a Catalunya que haurien de donar sentit al treball que fan i participar en qualsevol acte o activitats culturals organitzades per els autòctons o altres col·lectius. També, haurien d'organitzar activitats pròpies i d'exposar la cultura, el patrimoni i els costums i tradicions del país d'origen. Evidentment, aquesta interculturalitat i aquesta participació en activitats a nivell de barris, de festes majors, de festivals, etc. ajuden a conèixer la realitat del col·lectiu marroquí i ajuden, també, a crear un clima d'amistat, de tolerància i de cohesió social dins la societat catalana:

"Depèn de que es vol dir el sentit d'integrar-se: ser un ciutadà més amb tots els drets i deures amb igualtat d'oportunitats. Això depèn de cada persona. Els d'aquí han de fer el primer pas... es feina de les associacions també: Donar sentit als que fan, participar en les activitats dels barris com una sola entitat de ciutadans de diferents orígens...donar a conèixer l'entitat, la cultura com uns ciutadans més" (MCB).

Tenint en compte les opinions i les idees dels altres entrevistats es pot constatar que hi ha una varietat d'interpretacions i de maneres d'abordar el tema. L'entrevistat TSE indica que es molt fàcil integrar-se en un país que està preparat per a la integració. Cal tenir les idees clares i estar preparat per aquesta integració, cal respectar la llei, cal buscar d'integrar-se amb l'altre que és el català, el francès, el rus, l'anglès. També, cal tenir en compte que es tracta d'una cultura occidental, cal entendre aquesta cultura i cal concentrar-se sobre les coses que poden unir cultures. Les associacions marroquines han d'explicar la cultura occidental al col·lectiu marroquí i han de ser una mica més obertes a la gent autòctona i apropar-se cap a ella perquè pugui veure el costat positiu de la cultura marroquina. Abans de demanar els drets cal saber els deures i cal respectar com funciona aquest país. Finalment, cal transmetre als joves que som tots iguals (no som ni millors ni pitjors), som tots éssers humans, podem tenir diferències, però tenim moltes coses que ens uneixen per això, cal treballar per aquesta unió:

"Es muy fácil d'integrarse en un país que està preparado para la integración. Hay que tener la buena vista para la integración, hay que respetar la ley y que estar preparado para està integración...Las asociaciones tienen que ser un poco más abiertas a la gente, hay que integrar con el otro que es el catalan, el francés, el ruso, el inglés. También la cultura es la cultura occidental, antes de integrarse hay que entender esa cultura, tenemos que explicar que es la cultura occidental. Hay que acercarse hacia el otro para que ve el lado positivo en ti y seguro seras bienvenido para formar parte de està sociedad.....Hay que enseñar el idioma, hay que transmitir a estos jovenes que no somos ni mejores ni peores que està gente, vale? Somos como ellos, somos seres humanos, tenemos diferencia, però tenemos muchas cosas en comun. Hay que trabajar por este comun y luego esta diferencia desaparecerá sola. Interculturalidad & cohesión social: Hay que enseñar el lado positivo, hay que enseñar lo que nos une. Una unión entre nuestra cultura que es vivir bien, respeto, trabajar...eh... ser amable, respetar la ley. Antes de pedir los derechos hay que saber los deberes. Hay que respetar como funciona este país" (TSE).

En la mateix línia va l'entrevistat MKA i explica que la integració és una cosa personal de cadascú i depèn del que porta cada persona al cap o a la seva motxilla; si la motxilla està carregada o està buida. La persona que troba dificultat en integrar-se és la persona que té dificultat en entendre a ell mateix. Si deixa tancar-se llavors no es va integrar ni a curt termini ni a llarg termini. Normalment, la societat catalana és acollidora però, al mateix temps, conservadora i vol conservar el que té. El més important per tots, és defensar les lleis, saber les regles de joc de com conviure amb la gent d'una altra cultura, i és necessari saber diferenciar entre la integració en una societat i forçar uns codis culturals propis en aquesta societat. L'ideal, és la interacció entre les persones de diferents orígens i entre les societats de diferents cultures. Segons l'entrevistat MKA, les associacions marroquines ho estan fent perfectament de manera fluïda i sense pensar-ho dues vegades. A part d'això, estan fent una altra feina molt important de cara al seu col·lectiu especialment, quan es tracta dels nouvinguts i els ensenyen on es poden empadronar-se, com anar al metge, al supermercat, renovar la documentació, etc. Conseqüentment, aquesta interacció i aquesta interculturalitat entre la cultura marroquina i la cultura catalana ajuda a enriquir tota la societat i a enfortir la cohesió social:

"la sociedad catalana...eh...te da la bienvenida y tambien es una sociedad conservadora y quiere conservar el suyo. Es importante defender las leyes, saber vivir, no hay que confundir entre la integración en una sociedad y forzar todos los codigos culturales para vivir en està sociedad. Es el va y viene, el tira y floja entre las personas, entre las sociedades. La persona que encuentra la dificultad en la integración es la persona que tiene dificultad en entender a él mismo... la integración depende de cada persona y de lo que lleva en la cabeza o en la muchila; si la muchila està cargada o la muchila está vacía. Esto le facilita la integración o le dificulta la integración. Si deja que él se encierra en si mismo entonces está persona no se va integrar aunque lo dejas allí 5,6,7,10 años... las asociaciones lo hacen de natura, los enseñan donde se pueden empadronarse, medico, supermercado, renovar la documentación.. lo hacen de manera fluida y sin pensarlo dos veces.... La interculturalidad y cohesión social: Presentar su cultura de origen para enrequirir a toda la sociedad" (MKA).

Un altre punt que es considera com a punt d'inflexió en les opinions dels entrevistats és el tema de l'assimilació. Hi ha persones catalanes que creen que la millor manera d'integrar-se és

l'assimilació, però està clar que aquesta visió no la comparteixen molts dels representants associatius marroquins a Catalunya. L'entrevistat RFC ho té molt clar: *"la integración no es asimilación... no me gusta está palabra, mejor el entendimiento entre las dos partes"*. A més, explica que ningú d'aquí té dret a obligar a un altre que ve de fora a integrar-se com ell vol. Per això, és necessari aclarir el sentit de la integració i evitar qualsevol confusió o mal entès entre persones de diferents orígens i les persones autòctones quan es tracta de la integració. En aquest sentit, les associacions haurien d'assumir la seva responsabilitat i d'explicar a la gent com sentir còmode i a gust en un nou entorn i una nova societat, i com obrir-se a nova gent. Per la seva part, les persones catalanes haurien d'obrir les portes i de facilitar la convivència i, mateix temps, intentar tractar la gent com són i no a base d'alguns prejudicis o estereotips.

Arran del punt d'inflexió en relació al sentit de la integració, l'entrevistada HIA assenyala que no és fàcil integrar-se en la societat catalana per la mentalitat que té la gent i per la manera com avaluen les persones d'origen immigrant o de cultura musulmana. Com a exemple, l'entrevistada ha destacat, primer, la mirada que tenen la gent cap a una dona que porta el mocador: *"a veces miran una señora con un pañuelo o que sea integrada, habla bien el castellano, tiene un nivel de carrera, solo para llevar pañuelo ya no está integrada"*. En segon lloc, ha explicat que: *"integrarse no es discoteca, no es tomar alcohol, no es fumar hashish, no es acostar con los chicos"*. En tercer lloc, ha dit: *"no hay que etiquetar a inmigrantes, hay que tratarlos como personas y respetarlos"*(HIA). Finalment va exposar el seu punt de vista en relació a la integració explicant com s'ha d'integrar-se: *"Para mi integrarse, primero hay que saber el idioma, la cultura catalana o digo espanyola, hay que conocer el entorno y toda la sociedad.. eh ...conocimiento social, cultural"*. L'entrevistada HIA va acabar insistint sobre el fet de presentar la cultura marroquina a la gent catalana. Gairebé amb les mateixes paraules, l'entrevistat AMR ha explicat que integrar-se no és menjar pernil i beure l'alcohol, però és treball, entesa, convivència, l'aprenentatge de l'idioma per poder comunicar amb la gent, i ha acabat dient que l'administració ha de fer un pla molt clar d'integració, i les dones i els joves nascuts aquí han de crear un ambient de proximitat entre el col·lectiu marroquí i la societat catalana. En la mateixa línia va una altra entrevistada SAZ que parla de l'adaptació en lloc de la integració i diu: *"No m'agrada parlar d'integració, però jo crec que...eh....que..eh ..és un tema que em preocupa molt. Podem parlar d'adaptació, podem assimilar coses, podem incloure'ns en la societat, però sempre en algun moment surt el tema d'origen i et venen d'una manera negativa, per això és difícil parlar d'adaptació cent per cent."* A nivell del tema d'interculturalitat i cohesió social ha assenyalat que: *"Jo crec que és molt important el paper perquè ... eh ...s'ha de trobar aquest espai per treballar conjuntament. Si parlem d'origen es per a sumar no per a restar"*.

El següent entrevistat MSE ha negat l'existència de la integració dins de la societat catalana a

nivell de legislació, a nivell d'administració i a nivell jurídic: *"No hi ha integració... només hi ha el que provoca la fractura social o la no encaixament de la gent a la societat... diferència al dret, fragilitat administrativa i jurídica: la llei d'estrangeria provoca la desintegració i desigualtat...no hi ha igualtat de drets: segregació escolar, concentració en escola pública"*, i ha culpats les associacions marroquines i als seus representants d'aquesta situació dramàtica i ha dit que no estan fent res en relació a aquest tema, i ha expressat d'una manera irònica (en forma de rebuig) tot el que estan fent molt bé aquests representants associatius és el Cuscús, el té, les fotos amb l'alcalde i envien aquestes fotos al Marroc per demostrar que són persones importants a través de l'amistat que tenen amb algun alcalde, però la realitat és una altra: *"tenen poca influència"*(MSE).

Com a visió de futur i com ha de ser la integració, l'entrevistat SCV explica que en qualsevol societat (sigui catalana o sigui de cultura que sigui) és fàcil integrar-se quan hi ha l'intenció de fer-ho o quan la manera d'integrar-se està molt clara. Estar integrat en una societat no vol dir perdre la identitat, però cal oferir algo a aquesta societat que, per la seva part, ha d'oferir la pau, la tranquil·litat i el benestar: *"para integrarte no hace falta perder tu identidad i la sociedad te obliga a ofrecer un poco de tu parte"*. La societat catalana permet la integració per necessitat i per la seva visió de futur perquè una societat rígida i que no accepta la interacció és una societat morta, mentre que una societat que té diferents colors és una societat viva i rica. Per a que hagi aquesta situació es necessari treballar aquest tema amb la segona generació que té més possibilitats d'integració, d'interculturalitat i de cohesió social i que, a més, té una altra manera de veure les coses (SCV). L'entrevistada RBH parla de l'estratègia de com es pot aconseguir una millor integració possible i de com treballar el tema de la integració a nivell general tenint en compte que hi ha gent que tenen eines per integrar-se i hi ha gent que no tenen. Realment, per aconseguir això, cal definir i aclarir el concepte d'integració i cal establir polítiques adequades amb uns objectius molt clars per arribar a tenir una integració adequada i cal implicar-se cada vegada més amb els problemes reals que preocupen tots els components de la societat catalana: *"Hay que establecer politicas adecuadas para conseguir una integración adecuada"* (RBH).

Finalment, l'entrevistat MAZ dóna una visió panoràmica sobre el concepte de la integració, l'interculturalitat i la cohesió social dins de la societat catalana i assenyala les línies estratègiques que cal seguir per arribar a tenir una societat ben integrada i ben cohesionada. En aquest sentit considera que la societat catalana té les possibilitats i les condicions per ser-ho: *"És una societat que té la diversitat com un valor comú"*, i no hi ha cap excusa per no ser-ho. Veritablement, el tema de la integració és un tema molt recent i molt nou i hi ha dificultats de racisme que puguin vulnerar els drets de persones nouvingudes, però no cal amplificar massa aquests problemes perquè el sentit comú existeix i ha d'existir per tal de contribuir en l'obtenció d'uns valors comuns pel bé de tots.

En aquest sentit, les associacions marroquines, per un costat, han de tenir un rol important i han de treballar a un alt nivell: "*treballar en xarxa...taula d'entitats, coordinació amb els pobles, amb ciutats, treballar amb les universitats*" (MAZ). A més, han de buscar la manera de sumar i d'unir esforços: "*Una entitat marroquina amb Càritas és una unió perfecta, treballar amb Creu Roja és un concepte que s'ha de fer*"(MAZ). Per l'altre costat, la societat catalana ha de : "*generar les facilitats per poder-ho fer des de l'educació: permetre l'accés a una educació digna amb qualitat per tothom... la persona ha de tenir totes les facilitats per desenvolupar el seu projecte de vida*"(MAZ). Això vol dir que és preferible treballar junts per a que tothom tingui les mateixes oportunitats de tenir feina i de tenir allotjament (sense tenir en compte l'origen) i que tothom pugui tenir un projecte vital i ser capaç de desenvolupar-lo a la seva manera. A part d'això, cal crear ponts entre les dues cultures per arribar a conèixer els codis culturals de cada cultura i els valors ètics que cal compartir entre tots. Evidentment, totes aquestes coses ajuden a crear riquesa i a crea una societat millor.

7.7. LES REACCIONS DE LES ASSOCIACIONS MARROQUINES EN CONTRA DEL RACISME I LA XENOFÒBIA A CATALUNYA.

El tema de racisme i la xenofòbia a Catalunya i a Espanya va començar a aparèixer amb l'arribada dels immigrants de països del Magreb o de l'Àfrica subsahariana i la tendència que anava a convertir l'Estat espanyol (Catalunya inclòs) en país d'immigració és quan es va començar a parlar de comportaments racistes, xenòfobs o discriminatoris respecte als col·lectius immigrants i les minories ètniques. Aquesta situació està relacionada amb la manca de respecte cap a la diversitat, la incomprensió i la por. A vegades es relaciona a la creença en la superioritat d'una part de la població de la societat sobre una altra a nivell de nacionalitat i de raça o d'alguns prejudicis i estereotips negatius sobre alguns col·lectius d'immigrants basats, per descomptat, en la manca de respecte per la diversitat o d'intolerància cap a les manifestacions culturals dels col·lectius immigrants. Així, es nota que en les respostes dels entrevistats i/o representants associatius marroquins a Catalunya existeix un indicador clar de l'existència de racisme i xenofòbia, per un costat, i l'existència d'una percepció de "*racisme positiu*" cap al col·lectiu marroquí a Catalunya fins a un cert punt per part dels catalans, per l'altre costat, expressada per aquests representants associatius. A més a més, les respostes dels entrevistats van en la direcció de que el racisme i la xenofòbia existeixen perquè hi ha un desconeixement profund entre els catalans i els marroquins, també és culpa d'alguns partits polítics que utilitzen el tema per interessos propis i, finalment, en lloc de parlar de racisme es pot parlar de classisme.

Per començar, val la pena destacar el punt de vista d'una entrevistada HBM que reconeix que el racisme y la xenofòbia existeixen a tot arreu i formen part de la naturalesa humana i, per descomptat, puguin aparèixer casos de racisme i xenofòbia d'una manera periòdica i depèn de les

circumstàncies que afavoreixin la seva aparença i que ajuden a generar l'odi i l'enemistat entre els membres de la mateixa societat. Afortunadament, segons ella, a Catalunya no es pot parlar d'una situació que crida l'atenció o l'alarma, però és normal que es produeixin casos d'aquest tipus de temps en temps:

“Los casos de racismo y xenofobia existen en muchos sitios. Donde vas puedes encontrar gente racista y xenófoba... y esto forma parte de la naturaleza humana. Afortunadamente aquí en Cataluña no hay muchos casos de racismo y de xenofobia, pero aparecen de tiempo a tiempo cuando hay un... un ... como atentado terrorista ... durante los periodos de crisis economicos o cuando hay elecciones y... en la mayoría de casos están relacionados con los inmigrantes marroquis o los inmigrantes musulmanes en general” (HBM).

A continuació, es pot exposar les opinions d'alguns entrevistats que van en la mateixa línia i parlen de que el racisme pot passar en qualsevol lloc del món i depèn de les èpoques i raons que poden participar en la seva creació. A Catalunya, els casos que poden aparèixer potser per falta d'informació, per odi o per por. Hi ha gent que se sent amenaçada i es crea alarma dins de la societat catalana MSA. El següent entrevistat AMR expressa gairebé el mateix, però a la seva manera i diu que el racisme i la xenofòbia existeixen en tots els llocs i afegeix que l'aparició d'alguns partits polítics i els discursos que promouen ajuden a crear casos de racisme i xenofòbia: *"el racismo i la xenofobia existen en todos los sitios. Nunca he visto casos de racismo i xenofobia, pero he escuchado hablar de este tema. La aparición de partidos politicos como Vox que tienen discursos xenofobos, usan redes sociales para promover estos discursos"*. Està clar, que a través d'aquests discursos xenòfobs es generen sensacions d'odi i de rebuig cap als immigrants. Per la seva part, SAZ indica que és un tema complicat i està present en la societat catalana i és un reflex del que pot passar en aquesta societat i pot restringir les llibertats individuals de persones d'altres orígens o de les dones fins i tot: *"Jo crec que sí, és un tema complicat... d'emocions... que la gent no sap controlar... és un reflex que estem en cara en un moment que el racisme i xenofòbia estan molt presents. Evidentment tenim un partit VOX que està doncs agafant protagonisme i el seu únic missatge es...és fora tot el que és diferent, treure drets a les dones, a les persones d'altres orígens"*. Aquí es nota que la seva referència està dirigida al partit de Vox que és un partit que vol acabar amb drets i llibertats que la societat catalana ha aconseguit lluitant. Passa el mateix amb altres dos entrevistats: SCV i MKA que indiquen que si hi ha racisme i xenofòbia a Catalunya (existia i continuarà existint) i que no hi ha racisme com a tal, però el que hi ha és por i no racisme, i conclouen que no cal generalitzar perquè la societat és molt àmplia, viva, molt intel·ligent i està sempre treballant per combatre els casos del racisme i xenofòbia.

Un altre entrevistat MAZ que té un discurs tranquil·litzador intenta relacionar la situació catalana amb la situació mundial i reconeix que hi ha casos de racisme i xenofòbia a Catalunya, però no són molts: *"Si que hi ha casos de racisme i xenofòbia... són i seran. Les que no són no són denunciats... el*

racisme existeix en qualsevol lloc del món, cap societat és perfecte. Al món no sigui cap país que no sigui racista. En tot el món i en qualsevol continent. El que passa és que no són molts casos". El més destacat de les seves paraules és el fet de que cap país del món que no sigui racista. Llavors, no es tracta d'un fenomen local però, d'un fenomen internacional. L'entrevistat AYM destaca una visió filosòfica sobre el racisme i la xenofòbia i explica que el racisme existeix i existirà per sempre. A més, aclareix que el racisme és una cosa personal que depèn de l'estat d'ànim de cadascú i com ho veu i com ho viu. A vegades, sembla ser que cada persona és racista amb si mateixa, amb el veí, l'entorn, l'escola: *"El racismo siempre existe y va existir siempre. El racismo es algo personal. Cada uno es racista con él mismo... depende de como hay que tratar al vecino, entorno, a la escuela. El racismo depende de cada uno como lo ve y como lo vive a su manera"* (AYM). En aquest sentit la visió que poden tenir les persones cap al racisme pot variar d'una persona a una altra; és a dir que potser que algú pot observar i detectar un cas de racisme i l'altre n'ho considera com a racisme. En aquest cas, es pot deduir que la manera d'entendre el racisme és un variable que depèn de la manera com cada persona ho visualitza i ho avalua. L'entrevistat HTW insisteix sobre el rol que tenen alguns partits polítics tradicionals en relació al tema de racisme i xenofòbia i arriba, fins i tot, a culpar a aquests partits polítics de la situació actual i del creixement d'aquest fenomen dins la societat catalana. Aquest rol s'ha demostrat que és passiu, negatiu i oportunista i no compleix amb les aspiracions de la població immigrada perquè aquests partits no tenen cap intensió de defensar els interessos d'aquesta població, al contrari, intenten utilitzar-la per a aconseguir vots:

"El racismo está creciendo y la xenofobia está creciendo, pero no es culpa del propio racismo sino de los propios partidos políticos tradicionales que se interesaron por el suyo y dejaron a parte importante de la población inmigrada como algo nuevo, peligroso... y intentaron y dejaron transmitir mensajes peligrosos y se dedicaron a conseguir votos y no tomaron medidas ni tuberon la conciencia moral en que esto puede perjudicar al país: Plataforma por Cataluña y ahora hay Vox que está gobernando en Andalucía...contra esto se presentaron denuncias contra estos comentarios.. los partidos políticos han sido pasivos" (HTW).

Normalment, davant d'aquesta situació, segons l'entrevistat, els partits d'esquerres han de tenir el coratge i la consciència moral per fer front als partits racistes com el cas de *"Plataforma Per Catalunya"* o *"Vox"*, però n'ho fan. Per això s'escolten, cada vegada més, discursos racistes i xenòfobs que inciten a l'odi i que generen por i inseguretat entre la població immigrant. Malauradament, aquests partits no estan complint amb el seu deure ni amb la seva ideologia de combatre els casos de racisme i la xenofòbia i d'eradicar-los de la societat catalana. El que estan fent és vendre la il·lusió a aquesta població i aprofitar d'ella al màxim. Si la situació continua així, provocaria, potser, la desestabilitat i la desintegració de la societat catalana i de tot el país. Altres punts de vista parlen de l'existència de classisme en lloc de racisme. Hi ha classisme i no racisme, per exemple, quan vénen aquí persones com els "Saudits" folrats de diners reben un tracte diferent

i no estan considerats com a tal. En aquest cas, es pot parlar de classisme i no de racisme. No hi ha racisme a Catalunya, hi ha classisme a nivell cultural, social, polític. El tracte canvia entre una persona o una altra depèn de la seva posició social, econòmica, cultural o política. Aquí a Catalunya, per exemple, una persona marroquina que parla el català rep un tracte diferent d'una altra que no el parla. Una persona marroquina que té estudis no és igual que una persona que no en té. Una persona marroquina dinàmica, oberta, dialogant no és igual que una persona tancada en si mateixa. Una persona marroquina responsable, educada, respectuosa no és igual que una persona hipòcrita, irresponsable, mentidera, etc. Totes aquestes característiques que poden tenir les persones d'origen marroquí a Catalunya les fan ser classificades o tractades d'una manera o d'una altra. Llavors, cada persona rep el tracte segons les capacitats, les habilitats o les relacions personals que té amb les persones autòctones i no es pot parlar de racisme sinó de classisme. Com és ben sabut, també, que la majoria dels immigrants marroquins no tenen algunes d'aquestes habilitats i capacitats importants i a vegades reben tractes inadequats i ho consideren com a discriminació racial:

"Jo arribo a la conclusió que realment la societat catalana no és racista. Ara si que més que un racisme hi ha un classisme o que vol dir aquest classisme? Que la persona que té ... eh.. que està preparada, que està formada i tal... tothom la veu molt positivament que al vulnerable... la gent que no té ... la gent més necessitada, la gent que està amb l'assistenta social. Aquesta gent no està benvinguda" (MCB).

Veritablement, els motius del racisme i la xenofòbia poden variar molts segons una situació o una altra i a vegades com diu TSE: "*hay una sardina que mancha toda la caja... hay algunos marroquis que ayudan en crear casos de racismo*"; és a dir que per culpa d'algunes persones que tenen actuacions conflictives sembla que tot el col·lectiu és conflictiu. Malauradament, és una realitat que s'ha de reconèixer: hi ha alguns marroquins que ajuden a crear casos de racisme pels seus comportaments inadequats o pels seus fets delictius o pels actes violents que cometen i que donen una mala imatge sobre tot el col·lectiu. A part d'això, poden crear la sensació d'inseguretat i d'inestabilitat per als catalans. Tot això, desenvolupa un comportament racista contra els marroquins i, per tant, poden aparèixer casos de racisme i xenofòbia en qualsevol lloc i en qualsevol moment. Últimament, amb l'arribada massiva dels menors no acompanyats MENAs des del Marroc (que es considera com a novetat), aquesta sensació de racisme es nota cada vegada més perquè la seva presència al carrer és remarcable i el mal comportament d'alguns d'ells fa que la reacció de la gent autòctona sigui de rebuig, de discriminació i d'intolerància. El que s'ha de tenir en compte és d'intentar no generalitzar i ficar tothom en el mateix sac; hi ha gent bona i gent dolenta en tot arreu. A més a més, els casos de racisme i xenofòbia existeixen i existiran tal com ho expressa l'entrevistat MGU. Això forma part de la naturalesa humana i el tracte que pugui rebre un estranger pot ser racista i xenòfob, encara sort que la societat catalana és una societat oberta i hi ha

una llei que protegeix tothom. També hi ha entitats locals que estan especialitzades en detectar, denunciar i combatre els casos de racisme contra la gent immigrant com el cas de "*S.OS Racisme*". Per la part de les entitats marroquines i, sobretot, les religioses representades en la *Federació Ucidcat* tenen un "*Observatori d'Islamofòbia*" que controla i registra qualsevol acte racista contra la religió musulmana a nivell estatal i pública els seus informes cada trimestre per donar a conèixer la situació actualitzada de l'islamofòbia i del racisme i la xenofòbia:

"Casos de racismo sí que existen y existirán.... Esto forma parte de la naturaleza humana... Estamos en una sociedad abierta y por lo menos tenemos una ley que nos protegeja y hay entidades de autóctonos que trabajan el tema de la xenofobia y con estas entidades cada vez vemos casos que salen ... a ... a la luz, se publican, se denuncian no com antes, antes si la comunidad sufría actos de xenofobia y racismo pero esto no salía, hoy tenemos un observatorio de Islamofobia que registra estos actos a nivel estatal que cada trimestre publica unos informes sobre la situación de la islamofobia y racismo o si hay racismo, por lo tanto es un trabajo de la sociedad que seguramente disminuirá este tipo de actos" (MGU).

Parlant dels casos de racisme i xenofòbia, MGU va exposar els casos de Terrassa i de Premià de Mar quan tota la societat s'ha posat en contra de la construcció de la mesquita i s'ha creat un problema molt greu de convivència i s'ha posat en perill la seguretat de la comunitat musulmana en aquelles ciutats, i sempre passen coses d'aquest tipus en altres ciutats, barris o pobles. Va fer referència als atemptats de Barcelona de 2017 i va dir que als primers moments després dels atemptats el col·lectiu musulmà va sentir por per una possible reacció negativa de la gent autòctona, però després la societat catalana va actuar amb molta saviesa i intel·ligència i no hi va haver cap reacció inapropiada, al contrari, tota la societat va estar unida (musulmans i catalans) i va sortir al carrer per protestar i rebutjar el terrorisme. Va acabar les seves paraules dient que gràcies a Déu aquí en Catalunya no hi ha racisme institucional, els atemptats poden passar, però es produeixen a nivell individual. El representant de la "*Fundació Ibn Batuta*" va anar en la mateixa línia, i va dir que després dels atemptats de Barcelona i l'aixecament contra els musulmans només va durar quatre dies i tot va normalitzar ràpidament. Per la seva part, ARD explica que els atemptats de Barcelona de 2017 van generar casos de rebuig i de racisme i hi va haver atacs contra els consolat generals del Marroc, bancs i portes de les mesquites. Està clar, que això és un fet desagradable i inacceptable per part dels entrevistats que consideren que la falta d'interculturalitat i la manca del coneixement de l'altre crea el racisme i xenofòbia. Més enllà del que han dit la majoria dels entrevistats, MSE ha intentat donar una visualització diferent sobre la realitat de l'existència del racisme i xenofòbia a Catalunya i ha destacat una sèrie de raons i motius per donar credibilitat al seu punt de vista. Segons l'entrevistat, el racisme és un sistema complex que forma part de l'estructura de la societat catalana i no es tracta d'alguna cosa que apareix i desapareix amb el temps, però és una constant no reconeguda dins d'aquesta societat. A més, el racisme a

Catalunya s'associa amb els fets històrics terribles com l'Apartheid o el colonialisme i amb alguns partits polítics d'extrema dreta com "Vox", i no s'associa amb les polítiques de la Generalitat de Catalunya que són ni justes ni igualitàries. Hi ha desigualtats perquè hi ha racisme al voltant, per exemple, del tema de lloguer, del vel i de la col·locació de les mesquites a les afores de les ciutats. Totes aquestes accions són discriminatòries que existeixen en la realitat, però és difícil d'eradicar-les de la societat:

"El racisme és un eix vertebrador de la nostra societat, és una matriu organitzadora... No és una qüestió que apareix i desapareix segon les circumstàncies sinó que és una qüestió estructural i sistemàtica, és a dir allà on poses la mà hi ha racisme... el que passa amb el racisme no hi ha reconeixement. Per què? Perquè és molt dur reconèixer que la societat catalana és racista... és molt dur perquè, clar, la gent associa el racisme amb narcisme o al l'Apartheid o al colonialisme... a qüestions molt monstruoses que han passat abans. Ara la gent...associa el racisme a "Vox" l'ultraderecha i no associa el racisme a les polítiques de la Generalitat de Catalunya que, també, són racistes, per tant... de fet el racisme és l'objecció més clara a la igualtat. No vivim en igualtat perquè hi ha racisme. Evidentment, no pot llogar un pis perquè ets moro, una noia amb mocador no pot accedir a una... unes practiques d'infermeria perquè porta el vel. Les mesquites estan col·locades als polígons industrials. Hi ha dos coses: les persones blanques les costa reconèixer el racisme i les víctimes les costa lluitar contra aquest racisme... les associacions no fan res... estan en inacció política" (MSE).

Finalment, és lògic que davant de qualsevol actuació racista o xenòfoba la reacció de les associacions marroquines a Catalunya és inevitable. Normalment, les associacions marroquines s'esforcen bastant en les seves reaccions contra el racisme i la xenofòbia amb els objectius, primer, de donar a conèixer aquests casos de racisme i xenofòbia que existeixen a Catalunya i, segon, d'adoptar les mecanismes necessàries per intentar acabar amb qualsevol actuació o acció discriminatòria que pugui desestabilitzar el funcionament normal de la vida quotidiana de la gent.

7.8. LA PARTICIPACIÓ CIUTADANA I POLÍTICA DELS REPRESENTANTS ASSOCIATIUS MARROQUINS A CATALUNYA.

L'àmbit del treball associatiu sembla ser molt lluny de l'àmbit polític, però en la realitat estan molt vinculats un a l'altre. El treball que fan les associacions sembla molt millor al que fan els partits polítics, especialment en la defensa dels drets dels ciutadans, la protesta contra algunes injustícies, abusos i discriminacions racials, etc. Normalment, aquest treball consisteix entre altres coses organitzar manifestacions, concentracions i fer declaracions o comunicacions de premsa, etc. Llavors queda clar que les associacions fan gairebé el mateix treball que els partits polítics. En aquest sentit, es pot dir que les associacions marroquines a Catalunya malgrat que no estan vinculades directament amb la política local del país, una part de les seves activitats té caràcter polític. A més, hi ha alguns partits polítics que intenten atendre alguns de les demandes de les associacions i convèncer als seus líders associatius per unir-se a les seves files i, per tant,

convertir-se a afiliats d'aquests partits. Per això, es pot dir que l'àmbit polític forma part, també, de l'interès d'aquests líders associatius marroquins a Catalunya per demostrar la seva existència, d'un costat, i de garantir els drets polítics dels seus associats en la participació política, d'altre costat. A més de lluitar per aconseguir el dret de formar part de les llistes electorals i, per tant, ser elegits i tenir la possibilitat d'entrar als governs dels ajuntaments o entrar al parlament de Catalunya o ser diputats a Madrid. En aquest sentit, es nota que les opinions dels entrevistats van en aquesta línia i insisteixen sobre més obertura per part dels partits polítics per a que les seves aspiracions i els seus somnis polítics poden ser reals, i així ho ha expressat aquesta entrevistada HBM:

“El interes por la política forma parte del trabajo asociativo de los líderes asociativos marroquis. Practican la política y... la aplican en sus actividades. Emiten comunicados y participan en manifestaciones y concentraciones tal como hacen los miembros de los partidos políticos. Algunos están afiliados en los partidos políticos catalanes como PSC, Izquierda Republicana de Cataluña, etc. pero creo esto no es suficiente, tienen que intentar captar mas gente y convencerlos de afiliarse en los partidos políticos y tener interés en la política para intentar llegar a gobernar en los ayuntamientos por ejemplo... y ... por qué no?... en la Generalitat de Cataluña... como el caso de Chakir El Homrani: consejero de trabajo, asuntos sociales y familiares. También Najat Driouech y Salwa El Gharbi las dos diputadas de origen marroqui en el parlamiento de Cataluña. Vale?... Por parte de los partidos políticos tienen que abrirse mas y dejan entrar a personas y jóvenes de origen marroquí y darlos la oportunidad de presentarse en las listas electorales”.

Està clar, segons l'entrevistada HBM, que el fet de que alguns noms de ciutadans d'origen marroquí com el cas de Chakir El Homrani Lesfar (l'actual conseller de Treball, Afers Socials i Famílies), de Salwa el Gharbi (Diputada de Junts X Cat) i de Najat Driouech (Diputada d'ERC) formen part del govern i del parlament de Catalunya és un gran èxit i un honor per tot el col·lectiu marroquí i un pas en la direcció correcta. A part d'això, és un reconeixement de la importància que té aquest col·lectiu marroquí com a col·lectiu majoritari a Catalunya i de la trajectòria que tenen alguns dels seus membres a nivell social, cultural i polític. És necessari també, destacar el nom de Mohamed Chaib (PSC) com a primer diputat d'origen marroquí que va entrar al parlament català a l'època dels expresidents de la Generalitat de Catalunya Pasqual Maragall i José Montilla i va ser elegit diputat dos vegades en la VII i VIII legislatures el 2003 i el 2006. Tot això, malgrat la seva limitació significa molt per la política en Catalunya i dóna una visió positiva sobre aquesta política com a oberta sobre el seu entorn i sobre tots els components de la població catalana. L'esperança que hi ha ara és que aquesta dinàmica d'obertura i de tenir en compte els ciutadans d'origen immigrant pugui continuar amb les futures generacions que viuen a Catalunya.

L'avaluació que fan els entrevistats del nivell d'interès per la política per part dels líders associatius marroquins a Catalunya varia entre sí que estan molts interessats i que no han de barrejar el treball associatiu i la política, a part d'alguns que consideren que els partits polítics utilitzen els representants associatius marroquins pels seus interessos. L'entrevistat ABM insisteix

sobre dos coses molt importants: la importància que té la política en la millora de les condicions de vida de les persones i la sensació de mostrar la seva existència i de formar part de la societat catalana per part del col·lectiu marroquí a Catalunya: *“eso es normal porque en está sociedad la política eh... empuja la sociedad palante y esto ... un colectivo tiene que existir y esto es mas claro que el agua. Esto alimenta y fortaleze más el asociacionismo porque la política defiende las cosas que son muy bien a favor del colectivo”*. La qüestió d'existència en la societat catalana és una prioritat per aquest col·lectiu i tant el seu treball associatiu com la seva participació política queden com a estratègia i manera de defensar els seus drets i d'aconseguir alguns privilegis. En aquest sentit queda clar que la política alimenta i enforteix l'associacionisme que obre el camí per la política per a que hauria contacte directa amb la societat. Llavors, són dues coses que tenen una necessitat recíproca un a l'altre per el bé de tots. En la mateixa línia van tots aquests entrevistats: primer, l'entrevistada BIH indica que *“Estan molt interessats en la política i volen votar i ser representants del col·lectiu. És normal tenir interès en la política... no volen quedar-se al marge, volen que el col·lectiu pugui votar”*. També, l'entrevistat MSB assenyala que tot està relacionat amb la política i s'ha de tenir interès en ella: *“La política se mueve a todos. Tenemos que tener mucho interès en la política. La participación política es muy importante”*. Dos entrevistats: HIA i ABR insisteixen sobre el fet de que l'associacionisme és política i la política és associacionisme i la representació política és un honor. A part d'això, hi ha molt interès per part d'alguns líders associatius en la política perquè eren polítics al país d'origen i és lògic tenir representants polítics a base del nombre molt important del col·lectiu marroquí que hi ha aquí a Catalunya (RFC).

Més enllà d'això, la política és qüestió de confiança i desconfiança de cara als partits polítics segons MCB. Hi ha alguns partits que han guanyat la confiança del col·lectiu marroquí i hi ha altres que han perdut aquesta confiança. Per això, és necessari intentar tornar a guanyar aquesta confiança a través de les iniciatives d'obertura i de proximitat i de donar els ciutadans d'origen marroquí el valor que mereixen i de considerar-los com uns ciutadans més amb els mateixos drets i deures que els catalans. A part d'això, el camp polític és un camp obert i hi ha una competició discreta entre els partits per intentar atraure el col·lectiu marroquí a nivell de vot o de formar part d'aquests partits. Per això, hi ha partits com l'ERC que ha agafat la iniciativa i ha incorporat alguns membres del col·lectiu marroquí al seu costat i els ha ficat en les llistes electorals de les eleccions municipals (2019) i ara són regidors i, fins i tot, hi ha un alcalde d'un poblet de Lleida que es diu: *Castelló de Farfanya* que és d'origen argilí, un regidor en l'ajuntament de Bellpuig (Lleida) i una regidora en l'ajuntament del Vendrell (Tarragona). El més destacat de tot això és que el partit socialista (PSC) va deixar de fer-ho en les últimes eleccions, però segur que a partir d'ara mirarà les coses d'una altra manera:

"Estem en uns inicis en cara de desconfiança ...aquesta desconfiança en la política s'ha de trencar... Hem de començar, doncs, a veure que els tens al teu costat que volen participar i li has d'obrir les portes...eh.. és un ciutadà més, té un nom, té un origen, però que podem apartar molt als partits polítics i a la societat catalana en el seu conjunt des de les institucions, des de la política.. Hi ha alguns partits que han anat a buscar... Bueno va començar el partit socialista, però sincerament s'ha quedat enrretera perquè ara l'ERC els ha sobrepassat ja amb molta gent a les institucions. Avui hi ha consellers, diputats, regidors amb molts ajuntaments, un alcalde a Lleida, etc. per tant jo crec que això s'ha ...s'haurien de mirar d'una altra manera. Jo espero que s'ha d'adonar que això va canviant poc a poc i segur que no hi ha una altra manera que obrir les portes també dels partits polítics, de les agrupacions als barris" (MCB).

Hi ha un altre punt d'interès en la participació política que l'entrevistat ARD va mencionar, és la afiliació als partits polítics com a primer pas en aquesta operació abans d'arribar a la incorporació en les llistes electorals. En aquest sentit, hi ha algunes persones marroquines que estan afiliades en alguns partits com el PSC i intenten convèncer a altres a afiliar-se en aquest partit perquè la seva filosofia i els seus principis socials compleixen algunes de les seves demandes. En la mateixa línia va SAZ, i indica que els partits polítics (sobretot el partit socialista PSC) estan oberts al col·lectiu marroquí, però no és la manera adequada com es fan altres països europeus que tenen molta experiència en el tema d'immigració. El problema rau en el fet de que alguns partits miren a aquests afiliats marroquins com a quotes només i com una manera d'atraure a altres i els fiquen al final del llistat electoral cosa que complica la seva possibilitat de ser elegits. El més positiu en aquesta operació és que es nota que hi ha canvis i moviments en aquest sentit, però no són suficients i fa falta més, i la societat catalana ha de ser més receptiva i ha de reflectir la seva diversitat a nivell polític i donar pas a noves generacions sense tenir l'origen en compte:

"Crec que sí. Tenim persones que tenen molt interès per la política i estan afiliats en partits polítics com el partit socialista. Els partits estan oberts, però no de la manera com hauria de ser, si veiem altres països europeus estan anys lluny. Aquí a Catalunya es veu al marroquí una quota i per atreure els vots dels marroquins o dels immigrants en general. Es nota que hi ha canvis i moviments en aquest sentit, però no són suficients, hauria de ser més...És molt important, molt...per la societat en general és molt positiu de tenir un conseller i dos diputades en el parlament de Catalunya. La societat ha de ser receptiva, diversa amb tots el seu gent, no amb la societat local, la societat ha de reflectir la seva diversitat a nivell polític en ... als ajuntaments, per exemple, si un ajuntament amb uns 45% d'immigració no tenim a ningú a...al consorci és molt...molt estrany. Si que hi ha persones que podrien estar en un partit, però es volen posar-lo al final de la llista i no acabant sortint, però és així" (SAZ).

L'entrevistat MGU que és representat d'una federació considera que Catalunya pot ser un exemple i un model a seguir per la resta d'Espanya a nivell polític. En l'actualitat, hi ha un conseller i dos diputades d'origen marroquí al parlament de Catalunya i abans d'aquesta etapa havia un diputat (el primer diputat d'origen marroquí en la història del parlament de Catalunya). Això vol dir, que hi ha un moviment i un treball que està en marxa, i uns canvis que estan produint en la societat catalana a nivell polític però, al contrari de tot això, es veu com la comunitat marroquí no està implicada en aquest àmbit polític cent per cent, però cada cosa té el seu temps, i cal treballar

aquest tema amb tranquil·litat i calma i no cal corre pressa per arribar al mateix nivell dels països del nord d'Europa en aquest sentit i segur que tot arribarà:

"Yo creo que sí, yo creo que en Cataluña hay un mayor ejemplo que hoy en día en varias....en todo el territorio español. Tenemos dos diputadas, hemos tenido un diputado... la primera comunidad...ahora tenemos un consejero y por lo tanto es una comunidad aparentemente se ve como no está implicada, pero sí que hay gente que están trabajando.... tenemos nuestro tiempo para llegar a la experiencia de Europa del Norte" (MGU).

Malgrat que la participació política es considera com un dret fonamental, tal com ho diu HTW, la falta d'implicació per part d'alguns marroquins en aquesta operació política i la seva negació d'agafar aquest dret i d'anar a votar quan hi ha eleccions, dóna l'oportunitat als altres que sempre van a votar, i en cas de guanyar i governar apliquen la seva política i el seu programa i, per tant, no es queda cap remei pels marroquins (que no han votat) que d'acatar i de respectar les decisions dels guanyadors: *"es un derecho fonamental...sí hay unos no votan, los otros votan y ganan i al final nosotros tenemos que acatar lo que ellos decidan"* (HTW). Per la seva part, MKA aclareix que no hi ha molt interès en la participació política per part dels marroquins a Catalunya i el percentatge de les persones que estan afiliades als partits polítics està molt baix i tampoc els polítics es preocupen o intenten facilitar el procés de l'obtenció de la nacionalitat que és molt llarg abans de poder votar en les eleccions: *"La participación política es muy baja... tratando la política no se gana nada. El porcentaje de las personas afiliadas es muy bajo...los politicos no ayudan en el proceso de nacionalidad"*. Per això, hi ha alguns entrevistats que han destacat la necessitat de signar l'acord de reciprocitat entre els dos governs del Marroc i d'Espanya per a poder facilitar la participació política a tot el col·lectiu sense esperar l'obtenció de la nacionalitat. L'entrevistat identificat com MAZ té una visió crítica tant als partits polítics com als líders associatius marroquins i diu que l'obertura d'aquests partits polítics cap als marroquins és tímida i el que utilitzen normalment és el sistema de la quota al moment de tractar el tema de la participació política dels afiliats marroquins i que els fiquen al final de la llista electoral i això malauradament no és just i no ha de ser així. A part d'això, malgrat l'existència del nom d'un tal nom com Mohamed en la llista electoral no ajuda a atraure tots els electors marroquins perquè no tenen la nacionalitat espanyola o, pot ser, que el discurs utilitzat no és l'adequat o no hi ha gent preparada a nivell de projecte i a nivell de capacitat de persuadir i de convèncer el col·lectiu de participar massivament en la política i tampoc hi ha models a seguir:

"Hi ha un interès, però malauradament aquests líders associatius acabant seguint la quota dels partits polítics i s'adonen a compte que tot és política. No ha de ser així.. Molts acabant al final 15e de la llista o l'anecdota per poder atreure els col·lectius. Si hi ha un tal Mohamed a la llista això no vol dir que es pot atreure tot el poble. És un tema de discurs, de formar part del problema més enllà de l'origen. Alguns partits s'han obert cap als col·lectius, però de forma tímida: de tota forma hi ha un conseller d'origen marroquí i dos diputades. Tampoc hi ha lideratge, no hi ha una persona que està preparada, té un discurs, té un projecte en comparació amb França.. No hi ha aquí un model a seguir" (MAZ).

En la mateixa direcció va l'entrevistat TSE i critica durament el desinterès i la poca participació del col·lectiu marroquí en la política local, especialment els seu líders (una majoria d'ells) que no es preocupen en participar, no estan afiliats als partits polítics, tampoc saben algo de la política o tenen la cultura política necessària per formar part d'alguns partits. L'entrevistat TSE va afegir que malgrat l'obertura dels partits polítics cap al col·lectiu marroquí (que té tot el dret d'afiliar-se en qualsevol partit) no té aquesta possibilitat de formar part de les llistes electorals. Per això, alguns partits polítics haurien d'obrir-se més pensant en la competició que poden tenir d'altres partits en aquest camp polític obert:

"No creo que hay una gran participación política. El problema es que la mayoría de los líderes, la gran mayoría inmensa no estan afiliados en ningun partido politico. Tampoco ... no ...no saben de la política, solo escuchan y no practican.. la política hay que practicarla. A base de lo que se ha aprendido en Marruecos o lo tenemos en la nuestra cultura: la política es mala. .. Que lástima la comunidad marroqui no está interesada en la política. Los partidos estan abiertos por la afiliación porque es un derecho, però para formar parte de la lista electoral hay muy poca posibilidad en todos los partidos.. los partidos politicos tienen que abrirse más a base de la competición porque no toca otra cosa" (TSE).

En aquest context de la crítica cap al col·lectiu marroquí, l'entrevistat SCV considera que l'interès per la participació política només mou alguns marroquins i són casos individuals. El problema que poden tenir els marroquins és que els partits polítics els posen al final de la llista electoral i els deixen sense possibilitat de poder triomfar i ser elegits. Això és una discriminació política clara i s'ha d'acabar. El més lògic és intentar fer com es fa als USA o a França i intentar aplicar una discriminació positiva i d'evitar aquesta discriminació negativa que afecta molt al col·lectiu i a la seva participació en la política: "*Son casos individuales... la mayoría de marroquíes se ven reflejados en el partido socialista... Los partidos ponen los marroquíes al final de la lista. Hay que abrir las puertas, hay que hacer como se hace en Estados Unidos (U.S.A) discriminación positiva, en Francia también*"(SCV). Un altre entrevistat AMR està totalment en contra de barrejar el treball associatiu amb la política perquè cada cosa té el seu àmbit i el pitjor és l'etiqueta que pot tenir un tal associació o un tal president d'una associació en la seva relació amb un tal partit polític. A més, és necessari agafar una posició neutral i guardar distància amb tots els partits polítics per evitar qualsevol etiqueta política i, també, evitar la utilització de l'associació per part d'algun partit polític perquè el que fan normalment els partits polítics és intentar tenir alguna associació que els permeti transmetre els seus discursos i la seva ideologia per aconseguir els seus objectius polítics: "*Estoy en contra de la utilización del trabajo asociativo en la politica. Los presidentes tienen todo el derecho de afiliarse en los partidos politicos... No hay que mezclar el trabajo asociativo con la política*" (AMR). Per la seva part, l'entrevistada SEB que té un punt de vista moderat i optimista i que no porta cap crítica al col·lectiu marroquí, reconeix que hi ha poc interès en la política per part dels marroquins a

Catalunya i indica que els que s'interessin per la política són minoria, però no és un problema perquè últimament han començat a demostrar interès per la política i això està bo perquè a través de la política es pot canviar i millorar la situació actual. Segons ella, la participació política és un factor enriquidor tan pel col·lectiu com per la societat en general: "*Alguns tenen interès en la política, però són minoria... els marroquins han començat a interessar-se per la política per intentar canviar la situació a través de la política. Es una riquesa per el col·lectiu*" (SEB).

Per acabar, es pot destacar el punt de vista més crític de tots els entrevistats cap al col·lectiu marroquí i es tracta de l'entrevistat MSE que va en la línia de que aquest col·lectiu i el seu representants pateixen d'una sèrie de defectes i obstacles que no li serveixen per anar millorant en l'àmbit polític. En aquest sentit, ha assenyalat que existeix el sentit de l'aprofitament pel mig i l'interès personal d'alguns representants associatius. A més, la falta d'una tradició cultural i experiència política que obre la porta a una possible utilització per part d'alguns partits polítics o de cometre alguns errors que podrien tenir unes conseqüències negatives sobre la trajectòria política del líder associatiu. A part d'això, es nota que no hi ha unió entre el col·lectiu, no hi ha representivitat, no hi ha democràcia interna i tampoc hi ha bona relació interna. A més, hi ha conflictes constants, hi ha molts crítics i acusacions, hi ha molts xafarderies, hi ha poca cultura associativa i hi ha pobresa cultural, intel·lectual i política, etc. Malgrat això, hi ha alguns líders o representants associatius que són honestos i capaços de fer una bona feina a nivell associatiu i polític amb molta il·lusió i moltes ganes:

Hi ha un interès d'aprofitament... aquesta gent quan obtinguin doble reconeixement... un interès més personal que polític ... no hi ha tradició cultural i política, hi ha líders que han sigut utilitzats per els partits polítics. Hi ha cultures marroquines i no hi ha unió i no hi ha la marroquinitat a nivell cultural del col·lectiu i no hi ha representativitat i la relació interna està caracteritzada per conflictes constants que formen part de la poca cultura associativa que tenen. Hi ha poca tradició i poca cultura per part de la gent que mai han muntat i han participat en una associació al Marroc. Hi ha poca cultura democràtica ... la situació és de molta competició, molta crítica, moltes acusacions molts greus, moltes xafarderies... pobresa intel·lectual, cultural i política. Hi ha gent honesta que té ganes de treballar, molta capacitat, molta voluntat per crear federacions per tenir més força" (MSE).

Finalment, es pot dir que la participació política de les associacions d'immigrants marroquins a Catalunya té un paper essencial per a crear una interacció política entre les associacions i els partits polítics catalans. A més, és una oportunitat pels representants associatius per demostrar la seva existència i la seva presència en el escenari polític de Catalunya i, al mateix temps, expressar la seva voluntat de formar part dels equips de governs a nivell local o territorial. El treball associatiu i la política són dues coses que van en paral·lel i tenen moltes semblances i, a vegades, poden fer moltes coses conjuntament.

8. LA RELACIÓ INTERNA I EXTERNA DE LES ASSOCIACIONS MARROQUINES A CATALUNYA (Valoració dels entrevistats marroquins).

8.1. LA RELACIÓ INTERNA DE LES ASSOCIACIONS MARROQUINES A CATALUNYA.

La relació interna de les associacions d'immigrants marroquins a Catalunya és una relació bona i satisfactòria en alguns moments, però tensa i deteriorada en altres. Normalment, és l'àmbit o el sector de treball de cada associació que determina aquesta relació. Per això, per exemple, les associacions religioses poden tenir una bona relació entre elles i passa el mateix per les associacions culturals o esportives, etc. La relació interna depèn dels objectius i del treball que està fent cadascuna d'aquestes associacions. Quan es parla d'aquesta relació es fa referència a dos grups: hi ha associacions, federacions i fundacions que treballen conjuntament i intenten millorar la seva capacitat d'organització, de funcionament i de participació, etc. i hi ha altres que només critiquen i volen destruir tot el que va ser construït per les altres. A més a més, hi ha algunes associacions que no pensen millorar la seva manera de treballar i en lloc de treballar tots plegats per a aconseguir els objectius desitjats aquestes associacions busquen la ruptura, la inèrcia, la separació i la dispersió sense tenir en compte que el treball en xarxa afegeix un indubtable valor a les activitats i a tot el treball associatiu en general. Això, afecta d'una manera negativa la imatge del seu treball associatiu i de tot el col·lectiu. Normalment, l'origen constitueix una oportunitat dins d'aquesta relació per crear un clima d'entesa, d'unió, de col·laboració i de solidaritat entre aquestes associacions per intentar canviar i millorar les seves situacions actuals.

Per entendre millor la naturalesa i la realitat d'aquesta relació interna que existeix entre les associacions dels marroquins a Catalunya i els seus representants cal saber les diferents opinions dels entrevistats: en primer lloc, es pot destacar els diferents punts de vista tant positius com negatius dels representants de les associacions culturals com el cas de HBM que explica que aquesta relació se caracteritza per ser bona segons zones d'origen i de proximitat al Marroc, per exemple, els representants que venen de zones del nord del Marroc com Tànger, Tetuan, Larache, etc. com s'entenen perfectament entre ells hi ha un bon ambient i bona harmonia. Passa el mateix amb els representants que venen d'altres zones com Rabat, Casablanca, Marraqueix, etc. que no hi ha problemes entre ells i sempre arriben a entendre mútuament sobre temes d'interès comú. Això d'un costat, de l'altre costat per qüestió de mentalitat de cada regió, de rivalitat i la crítica contínua entre les dues bandes (zones del nord i zones del centre del Marroc) fa que la relació no sigui tan bona i sempre existeixen problemes a nivell de multiplicitat d'opinions, de desconfiança i falta de respecte. Malgrat això, la entrevistada diu que tots estan obligats a entendre i a treballar junts per al bé de tot el col·lectiu i de tota la societat:

“Normalmente la relación entre las asociaciones de marroquis se caracteriza sobre todo para zonas de procedimiento. Hay paz y buena armonía por ejemplo entre representantes asociativos de la parte del norte de Marruecos: Larache, Tanger, por ejemplo Tetuan ... y hay rivalidad y crítica mutua entre representantes de otras zonas de Marruecos com Casablanca, Marrakech....Entonces se puede decir que es una relación que refleja la desconfianza, la multiplicidad y la mentalidad de cada región... lo que hace que está relación sea un poco complicada. Lo mas importante es que estos lideres o representantes asociativos están obligados a entenderse y a trabajar juntos para el bien de todo el colectivo y de toda la sociedad” (HBM).

En referència a la relació negativa que existeix entre aquestes associacions culturals, els seus representants ho exposen de diferents maneres. Cal començar per l'entrevistat TSE que explica que la relació interna de les associacions es caracteritza per egoisme, més divisió, cadascú pensa en ell mateix, cadascú pel seu rotllo i hi ha una lluita pel lideratge d'associacions i de federacions, etc. *"cada uno por su rollo; hay egoismo, mas división y cada uno piensa en él mismo. Hay una lucha en el tema de federaciones quien será el presidente, vice-presidente y nada más. Esto esta perjudicando la imagen de las asociaciones"*. L'entrevistat MAZ diu que és una relació complexa i no hi ha ni interacció ni coordinació entre les associacions, i SCV indica que hi ha una mica de conflicte competitiu i no hi ha col·laboració entre les entitats culturals, mentre que les entitats religioses tenen bona relació entre elles. L'entrevistada SAZ assenyala que aquesta relació no és bona i pot arribar fins a l'odi entre els membres associatius i algun president vol seguir sent president per sempre: *"no és bona fins a l'odi. Hi ha un president que vol guardar la cadira"*. L'entrevistat AMR diu que malgrat la relació no és tant bona i hi ha molt individualisme, hi ha algunes associacions que treballen juntes. L'entrevistat MSE intenta aclarir que hi ha poca cultura associativa per part dels representants associatius i alguns d'ells mai han muntat o han participat en una associació al Marroc. A més, hi ha poca cultura democràtica, molta competició, molta crítica, moltes acusacions greus, moltes xafarderies, molts conflictes constants i molta pobresa intel·lectual, cultural i política. Al contrari, hi ha gent honesta amb molta capacitat, molta voluntat de treballar per crear federacions i tenir més força. L'entrevistada SEB indica que hi ha molt interès personal i que aquesta relació no és estreta, i moltes associacions no van en la mateixa línia i algunes no treballen i no deixen altres a treballar. L'entrevistat RFC aclareix que el punt negre de les associacions és la relació que existeix entre elles; hi ha enveja, guerra i una lluita interna sense raó justificable per aconseguir el lideratge. En aquest cas, tot val per enfonsar a l'altre: *"Punto negro... una lucha interna sin razón justificable para lograr el liderazgo... envidia entre ellos... guerra entre asociaciones para el liderazgo... todo vale par hundir al otro"*. Per la seva part, l'entrevistat MCB insisteix sobre el fet de que hi ha poc contacte i poca comunicació entre les associacions. L'entrevistat ABM expressa que la relació no està forta i cadascú escombra pel seu costat. També, l'entrevistat HTW diu que hi ha individualisme, alguns busquen protagonisme i totes aquestes

coses maten l'associacionisme. HIA indica que la relació és dolenta perquè no hi ha confiança i hi ha molta crítica, a part d'això, la bona relació depèn de les persones, del coneixement i dels contactes que poden tenir cosa que no tenen aquestes associacions. L'entrevistat AYM explica que sempre hi ha malentès, sempre hi ha xocs, no hi ha coordinació, cadascú va pel seu camí i hi ha diferències sempre: "*siempre hay malentendido, siempre hay choques, no hay coordinación, cada uno va por su camino....siempre hay diferencias*". Per acabar, cal destacar el punt de vista d'un representant d'una associació de joves i d'esport ARD que diu que hi ha competència i enveja entre els representants associatius. En aquest sentit, l'entrevistat explica que hi ha associacions que treballen bé i presenten projectes i reben subvencions i hi ha altres que no presenten res i no reben res i allà on es crea com una mica d'odi per aquest fet: "*hay competencia quien lo hace mejor...es el ego... Hay asociaciones que trabajan bien y presentan proyectos y reciben subvenciones y hay asociaciones que no presentan proyectos y no reciben nada y allí se crea como un poco de odio porque a este le han dado y a mi no*".

Tenint en compte els punts de vista positius en relació a aquest tipus de relació que existeix entre aquestes associacions culturals es pot destacar el punt de vista d'una representada d'una associació de dones BIH que qualifica aquesta relació de bona i que es pot millorar una mica més. Per la seva part, MSA diu que la relació és bona, no hi ha xocs, però les associacions han d'aprendre a treballar juntes, unides i no s'ha de fer les coses cadascú a la seva manera. Finalment, es pot destacar l'opinió de ABR que indica que hi ha respecte i bon tracte entre les associacions, no hi ha cap diferència entre les associacions del nord del Marroc i les crítiques que hi ha són constructives i poden ajudar en la millora d'aquest treball associatiu: "*hay buen rollo, no hay diferencia entre asociaciones del norte de Marruecos, hay criticas constructivas para mejorar el trabajo de las asociaciones con respeto*".

En segon lloc, es nota que els punts de vista de les associacions religioses en relació a aquest punt varien entre deteriorada i excel·lent. L'entrevistat MSB diu que generalment aquesta relació és bona i reconeix que es poden sorgir problemes entre alguns presidents d'algunes associacions, però és una cosa normal i pot passar en qualsevol lloc. L'entrevistat MGU assenyala que hi ha una manca de representativitat i una manca de confiança en els actors associatius que impedeix la continuació i la finalització del projecte amb normalitat i això és un problema que no té solució en l'actualitat. Per la seva part, l'entrevistat MKA intenta diferenciar entre dos tipus de relacions: hi ha una relació deteriorada basada sobre assumptes personals, i aquí es pot parlar de casos molt reduïts i cal deixar-los al marge. També, hi ha una relació excel·lent entre algunes associacions que treballen en harmonia i cada associació intenta aportar el seu granet de sorra i participa en el treball que es fa a favor d'aquesta societat. Així, MKA conclou que això és molt positiu però, cal

tenir en compte que els conflictes només porten les associacions al fracàs total:

"hay de todo.. los conflictos llevan al fracaso total... hay problemas personales.. también hay asociaciones que trabajan en armonia, esto es muy positivo ... y cada una aporta su granito de de harena para hacer algo grande entre todas con la intención de trabajar a favor de la sociedad ... aquellas asociaciones que no se llevan bien son muy reduidas y hay que dejarlas aparte... y otras que se basan sobre los asuntos personales".

Evidentment, la relació interna entre les associacions marroquines i els seus representants està avaluada de dues maneres diferents: a nivell religiós a través del punt de vista de les associacions religioses i a nivell cultural a través del punt de vista de les culturals (les associacions de dones i de joves i esport incloses). Aquesta avaluació depèn dels àmbits de treball que està fent cadascuna d'aquestes associacions, de llocs de procedència dels representants associatius, de la manera de treball de cadascuna de les associacions i de la manera de ser de cada representant de cada associació. Així, la majoria dels entrevistats han dit que la relació que existeix entre algunes associacions és complexa i hi ha divisió, enveja, egoisme i personalisme entre alguns líders associatius i, per descomptat, hi ha dificultats, complicacions i mancances també. En aquest sentit, quan alguns representants d'algunes associacions no fan bé les coses i ven que els altres ho estan fent perfectament comencen a criticar-los i a atacar-los i acusar-los d'oportunisme i d'egoisme en lloc de donar-los suport. Una minoria dels entrevistats que han valorat positivament aquesta relació i han dit que hi ha associacions que estant fent esforços i estan lluitant per a servir el col·lectiu i proporcionar les seves necessitats. L'origen pot jugar un rol important dins d'aquesta relació perquè com a marroquines totes les entitats estan obligades a evitar complicacions, relacionar-se, entendre, treballar juntes i col·laborar en temes d'interès comú, malgrat la multiplicitat d'opinions i el desacord que caracteritzen les seves relacions per a aconseguir els seus objectius d'intentar millorar les condicions de vida de tot el col·lectiu i d'intentar tenir un futur millor.

8.2. LA RELACIÓ EXTERNA DE LES ASSOCIACIONS MARROQUINES A CATALUNYA.

La relació de les associacions marroquines a Catalunya amb les institucions, les administracions locals i la societat civil catalana és una relació que es considera externa i que passa per diferents nivells i diferents situacions. En aquest sentit, hi ha quatre diferents grups d'opinions dels entrevistats que són oposades per motius, factors i raonaments diferents i hi ha un quart grup que té opinions contradictòries i condiona aquesta relació a tractes de preferències. El primer grup d'opinió és el grup de les associacions religioses que considera que és una relació bona, satisfactòria, fluïda, bastant millorable segons el treball i el comportament de cada associació i la seva relació amb les administracions i la societat civil malgrat l'existència d'alguns dificultats i

complicacions. El segon grup i tercer grup són de les associacions culturals que coincideixen en considerar que aquesta relació és bona i que les administracions estan fent un gran labor per ajudar a aquestes associacions a tirar endavant amb els seus projectes. El tercer grup qualifica aquesta relació de ser difícil i complicada pel desconeixement que existeix entre els immigrants marroquins i la societat civil catalana. El quart grup té opinions contradictòries i condiciona aquesta relació de ser bona o mala al comportament de l'associació, de la societat civil o del tracte de les administracions cap a aquestes associacions (segons els sectors o àmbits de treball) o cap a tot el col·lectiu marroquí a Catalunya. Finalment, es pot dir que la realitat d'aquesta relació que existeix entre algunes entitats marroquines i les administracions locals i la societat civil, segons alguns entrevistats, està basada sobre el respecte de la llei, la necessitat i la proximitat d'unes i altres (associacions i administracions), el tracte diari o el comportament que tenen unes a altres. El més important és que les dues parts estan obligades a aproximar-se, a conèixer-se i a ajudar-se d'una manera clara i adequada.

Els entrevistats de les associacions religioses (primer grup) consideren que aquesta relació és molt positiva i és millorable en el futur. L'entrevistat MKA indica que és una relació molt fluïda i molt positiva. A més, les administracions estan a disposició de les associacions i les ajuden en la preservació de la cultura del país d'origen a nivell de religió, de costums i tradicions, etc. Així, les escolten i intenten respondre les seves peticions i satisfer les seves necessitats. Llavors, aquesta relació sembla tenir més facilitats que dificultats i està basada sobre el coneixement i el respecte de la llei, tal com ho expressa l'entrevistat MKA: "*muy positiva, las administraciones escuchan a las asociaciones ....para guardar esta culturalidad viva, escuchar sus peticiones, però tambien .... mas facilidades que dificultades y hay que saber la ley... en general se puede decir que la relación es fluida y positiva*". En la mateixa línia va MSB i assenyala que aquesta relació està basada sobre l'ajuda, el suport, el treball conjunt i la cooperació entre les dues parts. Davant d'un projecte ben clar i ben definit l'administració està sempre disposada per a ajudar. Per la seva part, l'entrevistat MGU explica que les comunitats religioses no actuen al marge del marc institucional, respecten la llei i les normes i són presents a tots els esdeveniments i actuacions que s'organitzen als pobles i ciutats. També, organitzen moltes activitats i són visibles en la societat. El que passa, a vegades, és que les administracions no poden atendre les demandes i les peticions d'algunes associacions a nivell de locals i sales per no tenir programes ben definits i pot ser per no presentar les seves peticions en el temps adequat o fora del termini. Conseqüentment, sembla que les associacions religioses tenen una relació i un tracte especial per part de les administracions a base de l'àmbit religiós en què treballen (en aquest cas la religió musulmana) i la importància que té per un nombre molt important dels musulmans que viuen en Catalunya.

En relació als entrevistats de les associacions culturals (segon grup i tercer grup) i les seves opinions sobre aquesta relació amb les administracions, institucions i la societat civil catalana es pot dir que no són iguals i es nota que hi ha una diferència entre unes i altres. Hi ha algunes opinions (segon grup) que consideren que aquesta relació és positiva i acceptable i cal millorar-la amb el temps. L'entrevistat TSE afirma que és una relació bona i depèn del treball de cada associació i les administracions sempre estan disposades a ajudar a través de projectes o a nivell de cedir centres cívics, locals i sales per fer activitats, només s'ha de demanar-los amb temps. L'entrevistada SAZ diu que aquesta relació està bé, pot ser que no està al nivell on ha d'estar, però tot depèn del treball en xarxa entre tots, a més si l'associació és fiable pot tenir qualsevol local o espai que vulgui. També, els ajuntaments han de complir amb la seva feina entre els veïns. L'entrevistat ARD indica que hi ha bona relació i bona convivència, i a través de tot això es familiaritza tot. Per això, els veïns han d'aprendre a conèixer les altres religions per no posar-se en contra de l'obertura de les mesquites. Així, tot depèn del tracte i de la formació de les persones: cal aprendre com treballar i no molestar els veïns. L'entrevistat SCV diferencia entre les grans i petites associacions i afirma que les grans associacions, sobretot, les religioses tenen bona relació amb l'administració, però les petites no. A més, explica que les associacions religioses neixen per cobrir una necessitat indispensable per la comunitat que necessita una mesquita per resar i per tenir tota la informació per exemple sobre el Ramadà, la festa del xai, etc. Llavors, davant d'aquesta necessitat i davant del nombre important de les persones que practiquen la religió musulmana, aquestes associacions intenten mantenir una bona relació amb les administracions:

"Las grandes asociaciones sí tienen buena relación con la administración, las pequeñas no. Una asociación islámica o cualquiera. La asociación nace desde la necesidad... la comunidad necesita una Mezquita para rezar y necesita alguien que le informe de Ramadan por ejemplo. Entonces hay algunas sí sobretodo las grandes asociaciones, pero las pequeñas no son ni reconocidas" (SCV).

En aquest sentit, l'entrevistada BIH indica que aquesta relació és positiva i les associacions sempre tenen les portes obertes i tenen suport de les administracions que, a part d'això les fan formació i les obren convocatòries per a presentar projectes. Veritablement, les administracions estan fent una bona feina amb les associacions a nivell de política d'acollida, d'acompanyament i de reserva d'espais, etc. En la mateixa línia va ABM i afirma que és una relació d'acostament, de connexió, de diàleg perquè l'administració considera les associacions com a referents quan hi ha temes per tractar o algun problema per resoldre. L'entrevistada SEB assenyala que les administracions estan complint amb els seus deures de prestar servei a les associacions de la mateixa manera com fan amb tots els ciutadans i amb les altres associacions sense cap diferència a nivell d'ajuda econòmica, de locals, etc:

"Hi ha interès per prestar servei per la comunitat i donar la mateixa importància tan als estrangers com als autòctons. ... clar, això necessita molt temps, molta dedicació... i tot això, constitueix una riquesa i una participació entre tots.... S'obren convocatòries i les associacions reben ajuda econòmica. A nivell de locals, com no hi ha locals propis per organitzar activitats... hi ha associacions que sí perquè són actives i hi ha associacions que no perquè no són actives" (SEB).

L'entrevistat MCB insisteix sobre l'existència de la necessitat mútua entre les associacions i les administracions. Per això, estan obligades a mantenir una bona relació entre elles. L'entrevistat RFC reconeix que aquesta relació és bastant bona a nivell de participació en la vida social i a nivell de la política adoptada per l'administració en facilitar el desenvolupament de les associacions en forma de projectes, funcionament, etc. A vegades, no cedeixen locals a algunes associacions que no són actives, però hi ha facilitades a altres com cedir sales i pavellons per resos.

Al contrari, hi ha altres entrevistats (tercer grup) que consideren que aquesta relació no està a l'alçada de les seves aspiracions i no atendre les seves peticions i és molt complexa i deteriorada i és pendent d'arreglar amb el temps i amb l'esforç de tots. L'entrevistat HTW diu que és una relació preocupant i no hi ha intenció per part de les administracions de millorar-la i d'intentar activar la participació de les associacions a través de l'organització de diferents actes i de compartir les coses que tenen en comú: *"es preocupante.... hay intentos debiles de mejorar esta relación y de aumentar la organización de actos y de compartir esto que es comun. ... la relación tiene que ser buena y debe ser buena... normalmente la administración es la que derija, etc"*. Normalment, aquesta relació hauria de ser bona i la iniciativa hauria de venir de les administracions. L'entrevistat ABR qualifica està relació de molta tensió i de confrontació, sobretot, davant de la reacció dels veïns quan alguna associació vol obrir una mesquita. Insisteix sobre el compliment de la llei i sobre el fet de fer les coses ben fetes per evitar la degradació d'aquesta relació i la creació de l'enfrontament entre veïns del mateix barri i de la mateixa ciutat. En la mateixa línia va l'entrevistat AMR i insisteix sobre la necessitat d'existència d'aquesta relació per intentar tractar i solucionar els problemes d'obrir "mesquites" perquè sempre hi ha problemes i queixes per part dels veïns al moment de l'obertura dels garatges com llocs de culte. Per això, és necessari crear un clima de diàleg, d'entesa i de contacte continu per evitar aquests tipus de problemes veïnals.

Entre les opinions dels entrevistats (quart grup) que varien entre la relació bona i dolenta es troba MSE que considera que aquesta relació té la forma de relació de clients. Alguns Ajuntaments intenten aconseguir a tothom i intenten comprar la pau social. En cas que algun representant associatiu comença a ser crític amb l'ajuntament comença a tenir problemes. Al mateix temps, considera que les administracions i la societat civil esperen de les associacions aquella expressió i aquella manifestació cultural com el cas de la festa de Ramadà o menjars culturals com el Cuscús,

Tajine, etc. o els tatuatges de Henna. També, hi ha l'entrevistat MAZ que indica que aquesta relació és una relació d'allunyament i no hi ha connexions entre les dues parts, tampoc és una relació fluïda. Al mateix temps, diu que hi ha coses que les administracions fan molt bé i hi ha regidors que estan molt propers a les entitats i hi ha entitats que tenen bona relació amb l'administració. A més a més, pensa que les administracions no fan diferenciació entre una associació i una altra. Hi ha un reglament i unes normes que s'ha de conèixer i totes les entitats siguin marroquines o no marroquines tenen la responsabilitat de conèixer i de seguir les normes de joc:

"una relació d'allunyament. Hi ha coses que es fan molt bé. Hi ha regidors que estan molt propers a les entitats i hi ha entitats que tenen bona relació amb l'administració, però noto que no hi ha connexions entre les dues parts... no hi ha una relació fluïda. Jo crec que les administracions no fan diferenciació entre una associació i l'altre. Hi ha un reglament que s'ha de conèixer ... hi ha una... unes normes... i totes les entitats siguin marroquines o no marroquines s'han de seguir. Ara la responsabilitat de les associacions és conèixer les normes de joc" (MAZ).

Per la seva part, MSA explica que aquesta relació és a vegades bona i a vegades no. El més important, és intentar millorar-la a nivell d'obertura de llocs de culte i de no barrejar la religió musulmana amb el terrorisme. Hi ha facilitats a nivell de projectes, de sales, etc i, a vegades, les respostes són negatives i es nota que hi ha preferències per a la gent coneguda: *"la relación es buena a veces y mala a veces, hay que mejorarla a nivel de la apertura de lugares de culto, además se mezcla la religión con el terrorismo.... A veces hay facilidades a nivel de proyectos y a veces las respuestas y resultados no són positivos... las facilidades a nivel de sales, etc. para la gente conocida, hay preferencias"*(MSA). Evidentment, la relació que existeix entre les associacions marroquines i els seus representants amb les administracions i la societat civil catalana és una relació que està caracteritzada per la seva diversitat i variabilitat segons les circumstàncies i les condicions relacionades amb l'espai, el temps i la forma de vida del col·lectiu marroquí a Catalunya. En aquest sentit, els entrevistats de diferents tipus d'associacions han demostrat una diferència notable en les seves opinions i avaluacions d'aquesta relació. Llavors, aquestes avaluacions poden ser plantejades de la manera següent: en primer lloc, els representants de les associacions religioses parlen d'una relació positiva i fluïda i d'una col·laboració i d'una disposició especial per part de les administracions locals en prestar serveis i ajuda a diferents nivells per les seves associacions. A més, indiquen que hi ha facilitats i hi ha un contacte i un diàleg continu amb aquestes administracions dins la llei per intentar evitar les complicacions i trobar solucions a les problemes que poden sorgir. En segon lloc, una part de les associacions culturals considera que la relació que tenen les associacions marroquines amb les administracions és una relació de proximitat, de diàleg, de suport, d'acompanyament i de formació i de claredat i franquesa. Les administracions

estan sempre disposades a ajudar i a prestar serveis a nivell de projectes, de locals i de satisfer les necessitats al mateix nivell que les associacions autòctones. Les associacions estan considerades com a referents per les administracions i hi ha una necessitat recíproca entre les dues parts per intentar aconseguir una bona participació, bona interculturalitat i millor convivència. En tercer lloc, l'altra part de les associacions culturals assenyalen que aquesta relació és complexa, deteriorada, preocupant i tensa. Sempre hi ha un sentiment de desconfiança i de confrontació entre els veïns i el col·lectiu musulmà per l'obertura de mesquites i, al mateix temps, hi ha desinterès per part de les administracions d'intervenir i d'intentar solucionar o millorar aquesta situació. També, les administracions són incapaces de respondre les demandes i les necessitats de les associacions. Davant d'aquesta situació, és necessari crear un clima de diàleg, d'entesa i de proximitat. En quart lloc, hi ha una altra part que té un discurs de confusió i de contradicció i considera que aquesta relació entre les administracions i les associacions pot ser bona i dolenta segons les situacions i segons el tipus d'associacions. En aquest sentit, hi ha una preferència clara en el tracte que tenen les administracions en relació a l'àmbit de treball i al funcionament de cada associació, per això hi ha facilitats per un costat, i complicacions per l'altre. A més, les administracions intenten agradar a tothom i al final no agraden a ningú. Aquest grup parla de l'existència d'una relació d'allunyament entre les dues parts però, al mateix temps, diu que les administracions estan fent esforç per afavorir la interculturalitat i la convivència dins de la societat catalana, i conclou que la responsabilitat està compartida entre les associacions i les administracions per sortir d'aquesta situació.

8.3. ELS LÍDERS ASSOCIATIUS MARROQUINS I ELS SEUS ROLS.

El tema dels líders associatius de les associacions marroquines a Catalunya ha generat molta confusió i molta polèmica entre els entrevistats i/o representants associatius marroquins. Alguns van tenir dubte i dificultat en definir la paraula "*líder*" i en entendre la seva rellevància dins del camp associatiu marroquí a Catalunya i, al mateix temps, en la seva relació amb les persones que estan al capdavant de les seves associacions. Altres entrevistats van ser clars en la definició d'aquesta paraula i van ser capaços de descriure el líder, la seva funció i el rol que juga dins de la seva associació. A més, van parlar d'estils de lideratge i dels tipus de líders que tenen aquestes associacions que són majoritàriament religiosos o culturals i van diferenciar entre líders reals i líders falsos. També, van intentar aclarir si el líder neix o es fa i el rol que té en la representativitat, el funcionament i l'evolució del treball associatiu dels marroquins a Catalunya i de la seva importància en servir aquest col·lectiu i intentar cobrir les seves necessitats i respondre a les seves demandes. A més a més, van parlar de les habilitats i de les competències que han d'adquirir els

actors associatius per ser líders i de la qüestió de relleus i de les futures generacions i la manera d'assumir les seves responsabilitats per continuar treballant aquest tema de l'associacionisme marroquí a Catalunya com estan fent els actors actuals i/o predecessors o d'adoptar noves mètodes per portar aquest associacionisme a un futur millor.

En relació al primer grup d'entrevistats que van dubtar sobre la manera de definir la paraula *líder* és més probable que van donar una explicació i/o visualització més del que es mereix la paraula *líder* i una importància exagerada a la persona líder. Pot ser que ells pensen que la persona líder ha de tenir unes característiques especials, per exemple, ha de ser molt coneguda, ha de tenir molta influència, molta capacitat a nivell intel·lectual, moral, econòmic, cultural i polític i ha de ser capaç de solucionar qualsevol problema o dificultat que té el col·lectiu. En definitiva, aquesta imatge que tenen d'aquest líder únic i carismàtic que sap gestionar tot no existeix aquí a Catalunya. Per això, diuen que no hi ha líders associatius marroquins a Catalunya. Normalment, com diuen la majoria dels entrevistats del segon grup, un líder és una persona normal que representa el col·lectiu i que porta la gestió, l'administració i el control del seu col·lectiu. Un líder és la persona que té experiència i que treballa amb el grup. Un líder és la persona que dedica molt temps a l'associació. Un líder és la persona que té la iniciativa i la capacitat d'entendre la gent, d'escoltar la gent, de treballar pel benestar de la seva gent i que té molts contactes per poder resoldre els problemes del seu col·lectiu. Un líder és la persona que ha sigut votat i ha obtingut el suport majoritari de la seva comunitat. Un líder és la persona que té la confiança de la seva gent i de les institucions. Un líder és la persona més reconeguda del col·lectiu i és capaç d'influir sobre aquest col·lectiu. Un líder és la persona que és conscient de l'impacte que pot tenir sobre el seu col·lectiu. Un líder és la persona que té carisma i coneixements socioculturals i té projectes de futur. Ser líder és una sensació personal i cadascú és líder per si mateix. És això el que diuen alguns entrevistats, però hi ha altres que creen que no hi ha líders a Catalunya. AMR és un entrevistat que nega l'existència de líders associatius marroquins a Catalunya i posa condicions davant la figura del líder per ser reconegut com a líder. A més, culpa als líders dels problemes que té el col·lectiu i espera que el futur canvia amb les futures generacions:

"no hay líderes, son personas normales... los líderes no existen....una persona que lleva todo el tema de de la asociación se cree que que un líder...hay un vacío...a nivel religioso puede ser que hay un líder espiritual. Para ser un líder hay que trabajar para los demás... un líder tiene que trabajar y la gente tiene que darle esta imagen... los líderes dividan mas que unifican y tienen intereses personales... el futuro para los jóvenes, hay que trabajarlo bien" (AMR).

Un altre entrevistat ARD va en la mateixa direcció i considera que no hi ha líders marroquins a Catalunya i qüestiona la manera com alguns es consideren com a líders i la manera com han arribat a ser-ho. El lideratge és temporal i té límits, per exemple, l'imam que lidera una oració ho

fa només per aquest moment, igual com un professor dins d'una classe, quan s'acaba l'oració i s'acaba la classe s'acaba tot. A més, es tracta de l'ego i de l'egoisme que algunes persones tenen i que s'autoproclamen líders. El líder ha de ser reconegut, votat i escollit per la gent i, al mateix temps, la gent poden agafar l'estil de lideratge que volen, sobretot l'estil d'un líder que és capaç de treballar a favor de la societat i no aquell que treballa pel seu interès personal. És el treball que dóna valor al líder i revela la seva veritat si és un líder corrupte o un bon líder:

"No hay líderes, un líder tiene que ser votado por todos y reconocido por todos. Ser líder es algo cuestionable. Es ego... el egoismo... hay que aprender que la gente cojan el estilo de liderazgo: un imam es un líder en el acto en la oración, es com un professor en la classe nada más....un lider tiene que ser como la sociedad quiere... el líder tiene que ser votado... y el colectivo tiene que notar el trabajo lo que hace un líder...el malo es el corrupto... el bueno trabaja en la sombra... hay personas que se imponen... La evolución debe ser empujada por la comunidad en general... y las futuras generaciones tienen que tener la formación y la educación como dice un proverbio japonés "si nosotros queremos algo para el año que viene cultivamos arroz y si queremos algo para diez años cultivamos arboles y si queremos algo para el futuro educamos a niños" (ARD).

No hi ha líders dins de la junta directiva de les associacions, tots els membres són iguals, com diu l'entrevistat ABR. És veritat que la junta està feta com exigeix la llei, però només per la forma; no hi ha diferència entre els membres de la mateixa junta, tots treballen pel benestar de la comunitat. A part d'això, no és fàcil ser líder perquè un líder ha de ser votat i elegit per ser líder i ha de dominar l'idioma i ha de conèixer les normes de la societat i ha de saber treballar i deixar al costat el seu interès personal:

"hay interés personal por el medio.... no hay líder, todos son iguales... la junta está hecha por la forma nada más... las personas trabajan todas por el bien de la gente. Un líder tiene que ser votado y elegido para ser líder. Un líder que se autonombra no es líder... un líder tiene que conocer el idioma: el castellano, el catalan, tiene que saber las normas, tiene que saber lo que tiene que hacer, tiene que tener estudios... todos los lideres hacen buen trabajo un 8/10... y sí que se puede mejorar este trabajo asociativo" (ABR).

Per la seva part, HIA indica que no hi ha líders i tampoc hi ha diferència entre un membre de la junta o un altre, cadascú és líder per si mateix. L'imam no és líder, però pot fer moltes coses en benefici de la comunitat com el cas d'ensenyar l'Alcorà i la llengua àrab als nens i nenes. L'entrevistat AYM indica que no hi ha líders a Catalunya, però un líder ha de ser una persona normal i ningú ha de pensar que és un líder. És necessari tenir en compte que el treball que està fent aquest líder ha de ser considerat com un treball normal i ha de ser dirigit per l'interès de la gent, per la cooperació i el codesenvolupament entre el Marroc i Espanya perquè moltes persones estan fent el mateix treball i no es consideren com a líders: "*un lider es una persona normal, pero sí él cree que es un líder es su problema.. tiene que tener conocimiento, inteligente, sabe com manejar las cosas...no hay líderes en Cataluña... un líder es una persona que esta trabajando con las personas y las entidades con su gente... hay gente que lo estan haciendo, pero no son líderes*" (AYM). L'entrevistat

MAZ insisteix sobre el fet de que no hi ha molts líders i el seu rol està condemnat al fracàs perquè no tenen iniciatives, no tenen capacitat d'influència, no tenen capacitat de gestió i no tenen idees. Per això, és necessari canviar la manera de treball d'aquests líders i pensar en un tipus de lideratge transversal on els líders poden tenir la capacitat de dominar la relació institucional, de comunicar i d'empatitzar amb els altres, d'afrontar les complicacions i d'adaptar a les realitats i de tenir una visió estratègica per poder avançar en la seva feina:

"No n'hi ha gaires, hi ha pocs que tenen iniciativa amb capacitat de mobilització amb...eh..amb capacitat d'influència,... eh... amb idees. Ara bé...totes coses acaben cremant i, pot ser per culpa dels líders i la manera de gestionar tota aquesta energia pot acabar bé o no bé... El lideratge vertical està fracassant... fa falta un lideratge més transversal més horitzontal que facilita que les entitats vagin una mica més. Els motius: davant d'una injustícia.... fa falta líders carismàtics que dominen la relació institucional i que coneixen la seva capacitat de posar-se al lloc de les altres persones més la intel·ligència emocional, la capacitat de comunicar, generar opinions, relats positius, molta resiliència, capacitat d'afrontar crítiques, empatia, competència ... valoració: tenen rol decisiu, més un rol amb la capacitat d'adaptar a la realitat social amb el discurs actualitzat" (MAZ).

En aquest sentit resulta d'interès contrastar la visió que tenen els entrevistats anteriors amb la que té l'entrevistat TSE que reconeix i explica que hi ha líders i la majoria d'ells (quasi 75%) són líders religiosos i la resta són líders culturals. Alguns d'ells estan relacionats amb partits polítics i altres només estan interessats en tenir molta fama i ser molt coneguts i sembla que: "*Es difícil encontrar un líder como debe ser*". Davant d'aquesta situació, tal com afegeix TSE, és necessari fer un canvi a nivell de lideratge, a nivell de funcionament i de pensar en un treball de proximitat, de projectes i de futur. Llavors, es pot concloure que aquest grup d'entrevistats presenten la part negativa del lideratge associatiu marroquí a Catalunya i coincideixen en que no hi ha líders associatius aquí a Catalunya i no cal donar-los aquesta imatge de grans líders, mentre que són persones normals i que fan la seva feina com tothom.

Al contrari, el segon grup dels entrevistats reconeix la figura del líder i insisteix sobre el rol que juga dins de la seva comunitat i exposa les habilitats i competències que ha d'adquirir per arribar a ser líder. També, parla dels tipus de líders que tenen les associacions marroquines a Catalunya i la diferència que existeix entre un líder de veritat i un líder fals. En la seva definició del líder associatiu, HTW explica que el líder és la persona que està al cap davant de la seva entitat i que representa tota la gent que formen part d'aquesta entitat. A més a més, el líder és la persona que més importància té al moment de prendre decisions i implementar el que es va acordar. El líder és aquella persona carismàtica, influent i que compta amb el suport de la seva gent, a part d'això el líder ha de ser responsable, clar, sincer i compromès amb la seva gent. Hi ha dos tipus de líders: líders culturals i líders religiosos; alguns són líders reals i altres són falsos. Els líders reals treballen de veritat per portar la seva gent endavant i han aportat moltes coses a la societat i han

solucionat molts conflictes a nivell de barris, d'escoles, etc. i han donat bona imatge de la comunitat, mentre que els líders falsos es troben només en papers i no fan res per la seva gent. L'entrevistat HTW conclou que hi ha moltíssimes associacions i pocs líders:

"es el representante del colectivo y el que lleva la gestión y el impacto que debe tener sobre su colectivo... valorado por el trabajo que hace.....hay líderes de las asociaciones religiosas: persona carismática... influyente...cuenta con el apoyo de su gente....un líder tiene que tener responsabilidad, credibilidad, cualidades que no se contradicen a lo largo del tiempo sinceridad y cumplimiento con lo compromete,... hay líderes en papeles i hay líderes que han dejado huellas en la comunidad y que han ayudado a la sociedad... han dado buena imagen de la comunidad, que han intentado que la comunidad se integra de forma fácil y normal, evitar los conflictos en los barrios, en las escuelas, que han trabajado y han aportado algo a la sociedad....asociaciones hay muchísimas y líderes hay pocos...mientras el derecho existe hay esperanza... depende de los cambios que se pueden realizar a nivel de personas".

Per la seva part, BIH qualifica el líder de ser una persona lluitadora que dedica molt temps a l'associació i que fa moltes coses a favor de la societat. És la veu i el referent del col·lectiu i juga un rol important a nivell de comunicació, d'orientació, de mediació i de diàleg dins de la seva comunitat. Per a complir amb la seva tasca com a líder adequat tan a nivell cultural com religiós el líder ha de tenir estudis, experiència, un bon comportament i una bona disciplina, ha de ser ben format i ha de tenir un capital cultural que li permet tractar temes com el fracàs escolar dels joves i l'arribada dels menors no acompanyats (MENAs) i ha de tenir projectes de futur:

"Un líder significa dedicar molt temps per l'associació. ...els líders fan moltes coses a favor de la societat: fan mediació, fan molta feina.. i són persones adequades... per ser líder: experiència, capital cultural, comportament i disciplina , nivell d'estudis.. influencia sobre el col·lectiu, pertinència a la classe social, carismàtic ....líder religiós que té molt impacte sobre el col·lectiu i líder cultural.... competències lingüístiques, capacitat de dialogar, ben format...el rol...eh ... molt important, molt interessant, complir amb la seva tasca de cara al col·lectiu, orientació, mediació, comunicació... és la veu dels immigrants, el referent del col·lectiu..... ha de jugar el seu rol: fracàs escolar...fer accions, projectes amb els joves, MENAs, nova tecnologia...salvar els joves...bon futur" (BIH).

En la mateixa línia va MCB i fa referència als primers líders que van sorgir de les primeres immigracions a Catalunya i als líders actuals que han de ser ben valorats per la gent i considera que: "*un líder del facebook no és un líder*", a més, un líder ha de guanyar la confiança de la gent i de les institucions, ha d'estar format i preparat per fer projectes per poder ajudar a la seva gent, i ha de ser una persona oberta i carismàtica i molt dedicada a la seva feina i al servei del seu col·lectiu: "*El carisma és necessari, però es guanya amb la feina que s'està fent... ha de ser una persona oberta*" (MCB). També, MSA assenyala que per ser líder cal tenir el suport majoritari de la comunitat i cal ser format, preparat, culte, responsable per arribar lluny. A més, fa la diferència entre dos tipus de líders: hi ha alguns que estan fent un gran treball per a la unió del col·lectiu marroquí i de tot el col·lectiu musulmà, i hi ha altres que només treballen per dividir i crear problemes dins de la comunitat: "*Hay algunos que estan haciendo un gran trabajo para la unión del colectivo marroqui y el*

colectivo musulman y hay otros que trabajan para dividir...hacen un trabajo contrario a lo que tienen que hacer y nada más pueden dañar la imagen del colectivo". També insisteix sobre la necessitat de col·laboració entre els líders associatius pel sentit comú i pel fet d'evitar l'interès propi, l'oportunisme i l'orgull que alguns líders tenen. En la mateixa direcció va MGU i aclareix que el líder té un perfil i unes característiques que poden ajudar-lo a fer la seva feina de la millor manera possible com el cas de la capacitat de comunicar-se amb la gent, de convèncer la gent i de tenir una visió estratègica de futur. El problema que hi ha ara és el problema de representivitat i de manca d'un líder únic capaç de tenir relacions i de crear contactes i de liderar un projecte comú que representa tots els musulmans a nivell estatal. Hi ha una altre problema de les crítiques i de falta de confiança cap a aquest treball que s'està fent en l'actualitat: "*Cuando se habla de un líder se habla de unas características, de un perfil, de una capacidad de comunicarse, de una capacidad de convencer, de una visión estratégica de la que está haciendo la persona ... Yo creo uno de los problemas que tenemos es la falta de representatividad es tener este líder que pueda convocar una asamblea general y pueda convencer a la gente de su programa y su proyecto*" (MGU). L'entrevistada SEB parla dels tipus de líders associatius marroquins a Catalunya i indica que es pot diferenciar entre dos tipus de líders: hi ha líders que estan ben preparats i són carismàtics i tenen carrera universitària i tenen experiència, i hi ha un altre tipus de líders que són oportunistes i tenen interès personal i, malauradament, amb el seu comportament inadequat afecten la imatge de tot el col·lectiu, però acabant ser rebutjats per la pròpia comunitat. Normalment, hi ha líders que són conscients de la seva tasca, la seva capacitat i són oberts, dinàmics i saben les necessitats de la gent i no es queden tancats a casa, saben guanyar la confiança de la seva gent i, per tant, es nota que han nascut per ser líders:

"Hi ha dos tipus de líders: hi ha líder que té carrera, persona carismàtica, té experiència, té estudis, i hi ha líder que té interès personal. Això afecta a la imatge del col·lectiu .... una persona que pensa crear una associació sap la seva capacitat, molt dinàmica, formada, sap les necessitats de la gent i no es queda tancat a casa.... hi ha persones que neixen per ser líders....tenen formació acadèmica, diplomàtica, escolta la gent, simpàtica, sap comunicar, sap solucionar problemes.... a través de la feina es dona a conèixer la persona... les contactes ajuden a triomfar en la feina.... depèn del líder: un líder positiu, un líder serio, un líder que demostra interès en ...eh.... en resoldre els problemes que tenen el col·lectiu, pues la veritat en aquesta persona pots fiar i pot portar l'associació cap endavant .... el líder que esta treballant a nivell personal, pues la gent no és tonta... quan ven aquesta persona aprofitant el nom de l'associació pel seu interès personal pues aquesta persona no durarà molt temps...Futur molta feina pels joves" (SEB).

Parlant dels tipus de líders que tenen les associacions marroquines a Catalunya MKA explica que són molts i variats, són persones ben estructurades, tenen estudis, tenen experiència, tenen ben clars els seu objectius i tracten temes diferents: política, codesenvolupament, drets humans, cultura i la religió musulmana. Amb aquesta diversitat de temes que tracten aquests líders constitueixen

una riquesa per tot el col·lectiu i tota la societat. A més, són persones que treballen en grups i treballen per tota la comunitat al contrari d'altres líders que es creen que són líders, però en realitat no ho són i només creen problemes i busquen protagonisme, però el líder fals s'aparta i el real es queda. L'entrevistat MKA conclou que per ser un bon líder és millor tenir estudis, bagatge, experiència, saviesa, formació, voluntariat i, al mateix temps, intentar aconseguir recursos per la seva entitat i intentar, també, incorporar joves al seu projecte per assegurar la seva continuïtat: *"Hay algunos que estan inclinados en lo que es la política, codesarrollo, derechos humanos, hecho religioso. Todo esto es una riqueza que puede dar muchos frutos a la sociedad catalana....algunos que se creen que son lideres y no lo son...un líder es el que trabaja con el grupo y tiene experiència"*. En la mateixa línia va SAZ i explica que per causa de l'existència d'una diversitat d'opinions hi ha una varietat de líders i entitats que treballen en diferents àmbits, per això, hi ha líders religiosos, culturals, comercials, etc. El més important pels líders, segons l'entrevistada, és estar ben preparats, dominar molt bé l'idioma, treballar per la comunitat i donar pas als joves per a que podrien agafar el relleu. Així, es pot assegurar la continuïtat del projecte amb energia, noves maneres de treball i noves idees: *"Han de donar pas als joves perquè en una entitat per a que continuïn... que hi ha continuïtat hauria de fer un relleu ... una persona que porta 10 anys davant de l'entitat acaba cremant-se. Si hi ha relleu hi ha canvi.. això li dóna nova energia i noves ganes d'aprendre noves projectes i noves maneres de fer"* (SAZ). Per la seva part, MSE parla del lideratge col·lectiu i del lideratge individual, i indica que el líder no ha de manar, però ha de complir amb als acords del grup i ha de prendre les decisions amb total aprovació de la seva junta directiva. A part d'això, parla dels líders locals enfront dels líders autònoms i explica que hi ha líders gairebé no es coneixen a nivell local, però són persones de referència a nivell de Catalunya, i ha precisat que el líder religiós ha de tenir legitimitat dins de l'espai de la mesquita que és un espai comunitari que ha d'estar obert, dinàmic i al servei de tot el col·lectiu per intentar canviar aquest rol negatiu que normalment caracteritza el treball del líder religiós. Aquest model de lideratge canviarà amb les futures generacions que pot ser tindran altres interessos i altres mentalitats i no seguiran el model actual:

"Lideratge col·lectiu en contra del lideratge individual...no és el president que mana, etc. la mesquita és un espai comunitari i ha d'estar viu... hi ha persones que no són uns líders a nivell local, però són líders a nivell de Catalunya i són persones de referència... un líder d'una mesquita ha de tenir legitimitat.... ser líder: tenir un coneixement sociocultural del col·lectiu ....el rol dels líders: negatiu, no hi ha un rol positiu....els líders d'associacions religioses tenen interès concret que es crear una mesquita....el model canviara amb les noves generacions que ni faran associacions, tendran altres interessos" (MSE).

Finalment, SCV explica que la paraula *líder* en si ha de tenir carisma i indica que no hi ha líders, hi ha tractes i alguns líders aprofiten pels seus interessos personals. També, diu que el lideratge

religió és molt necessari tant a la comunitat com a l'administració i el lideratge cultural ja no és de moda: "*el líder cultural ya pasó, ahora se puede hablar de liderazgo politico... el liderazgo religioso que es muy necesario tanto a la comunidad como a la administración*" (SCV). En l'actualitat, s'ha de parlar del lideratge polític que és el més important i el més efectiu. Evidentment, per ser líder, tal com ho expressa l'entrevistat, cal definir bé l'estratègia de treball i cal trobar les persones adequades amb qui es pot treballar perquè amb un programa ben definit i un grup de gent ben escollit es pot obtenir uns resultats extraordinaris.

Realment, ser líder és una característica que no té tothom. Quan una persona es veu preparada i té la capacitat i l'experiència en el tema del treball associatiu pensa en crear i liderar una associació amb l'objectiu de servir la seva comunitat i d'orientar-la i ajudar-la a aconseguir el seu benestar. És un paper molt important perquè gràcies als líders associatius (en aquest cas els líders associatius marroquins) es milloren les condicions de vida de les persones. A part d'això, estar al capdavant del col·lectiu és una responsabilitat enorme que assumeixen aquests líders al moment de sacrificar i de dedicar els seus temps al treball associatiu i d'afrontar les dificultats amb coratge i paciència. En la realitat, el paper que juguen aquests líders i el treball que estan fent és una cosa extraordinària i són pocs que poden fer la mateixa feina i de la mateixa manera. Per això, mereixen el reconeixement i el suport dels socis i de tot el col·lectiu i són exemples a seguir per part de les noves generacions. El que es pot constatar que els entrevistats estan dividits en dos grups al moment de definir aquesta figura de líder. Un grup nega l'existència de líders associatius marroquins a Catalunya perquè considera que no cal donar aquesta imatge de líder a persones normals. Considera, també, que no hi ha líders dins de la junta directiva de les associacions, tots els membres són iguals i no hi cap diferència entre un membre i un altre. Com a exemple, l'imam d'una mesquita no és un líder i ha de ser votat i escollit per la gent, a més cadascú és líder per sí mateix. En canvi, l'altre grup reconeix la figura i el rol que té el líder dins de l'associació i dins del seu col·lectiu. Aquest grup assenyala que el líder és la persona que representa l'entitat i dedica molt temps al treball associatiu per intentar servir la seva gent. A més, parla dels tipus de líders i diu que per diversitat d'opinions hi ha una varietat de líders a nivell, religió, cultural i, al mateix temps, hi ha líders reals i líders falsos, i altres relacionats amb alguns partits polítics, etc. Indica, també, que el líder ha de guanyar la confiança de la seva gent i de les institucions i ha de tenir la capacitat i l'experiència necessària per jugar aquest rol de líder capaç de representar al seu col·lectiu i d'atendre a les seves demandes, i insisteix que el líder neix per liderar. Fa referència a la part negativa del lideratge i confirma que hi ha líders que són oportunistes i només busquen l'interès personal i això afecta a la imatge de tot el col·lectiu. Finalment, aquest grup fa referència al futur d'aquest lideratge i assenyala que s'ha de pensar en el lideratge polític i el lideratge

transversal que inclou una visió estratègica de futur i que permet donar pas a les noves generacions per a que puguin agafar el relleu d'aquest treball associatiu i avançar en un camí segur i beneficiós.

9. L'ANÀLISI DE L'ASSOCIACIONISME MARROQUÍ A CATALUNYA PER PART DELS REPRESENTANTS DE LES ADMINISTRACIONS, LES INSTITUCIONS I LA SOCIETAT CIVIL CATALANA.

Conèixer l'opinió, les actituds, el comportament, les creences i les percepcions dels catalans envers l'existència de les associacions dels immigrants marroquins a Catalunya i el treball que fan és quelcom essencial, per un costat, per saber i veure com s'adapten a aquesta realitat i a la presència creixent d'aquest col·lectiu marroquí i, al mateix temps, saber com evoluciona la convivència i la comprensió recíproca dins la societat catalana entre les dues parts. Per l'altre costat, és necessari conèixer els punts de vista dels representants de l'administració i de les institucions catalanes sobre l'evolució d'aquest treball associatiu marroquí, el rol que juga en relació a la societat catalana, la seva importància i rellevància en el camp social, cultural, religiós i polític i els pronòstics de futur. Per això, la millor manera d'aproximar-se a aquestes opinions i actituds, és a través de les entrevistes que s'han fet a representants de diferents institucions i administracions públiques catalanes que, a vegades són semblants i, en altres vegades, són diferents. El més important és que una part majoritària dels entrevistats és partidària de la creació d'aquestes associacions i creu que la seva existència és una necessitat i un factor clau en la interacció social, cultural i política dins de la societat catalana. Aquest reconeixement de drets a formar associacions conviu amb la preferència creixent de tenir una bona organització, un bon funcionament, d'estar al servei del col·lectiu marroquí a Catalunya i de cobrir les seves necessitats i, al mateix temps, de crear un clima de convivència, de cohesió i de respecte, etc. dins de la societat d'acollida. Així, les opinions més destacades dels representants administratius i institucionals de Catalunya se centren en els punts següents:

- L'evolució de l'associacionisme marroquí a Catalunya
- la impressió sobre l'associacionisme dels marroquins a Catalunya.
- La creació de les associacions marroquines a Catalunya.
- Els tipus d'associacions marroquines a Catalunya.
- La importància de les associacions marroquines dins la societat catalana: punts forts i punts febles
- el perfil i papers que juguen les associacions marroquines a Catalunya
- La necessitat del col·lectiu marroquí i de la societat catalana per a les associacions marroquines.
- L'aportació de les associacions dels immigrants marroquins a nivell d'integració, interculturalitat, convivència i cohesió social.
- La creació de tensions per part de les associacions dels immigrants marroquins dins de la societat catalana.

- El comportament dels catalans cap a les associacions del col·lectiu marroquí de Catalunya.
- La reacció de les administracions i institucions locals en contra del racisme i la xenofòbia a Catalunya
- La participació recíproca entre les associacions marroquines i les administracions o les institucions locals en les activitats que s'organitzen a nivell local o territorial.
- Les associacions marroquines i la mediació intercultural, sanitària o judicial.
- Les experiències de codesenvolupament de les associacions marroquines de Catalunya.
- La participació ciutadana i política dels membres de les associacions marroquines a Catalunya.
- Relació entre les entitats marroquines i les administracions.
- Els líders associatius marroquins a Catalunya.

9.1. L'EVOLUCIÓ DE L'ASSOCIACIONISME MARROQUÍ A CATALUNYA.

En aquesta segona part del treball empíric de la tesi val la pena saber l'opinió i la valoració dels representants de les administracions i les institucions locals i de la societat civil catalana en relació a les associacions marroquines a Catalunya. El punt de partida, està relacionat amb l'evolució de l'associacionisme dels marroquins a Catalunya, sobretot la impressió que tenen els entrevistats autòctons sobre aquest associacionisme dels immigrants marroquins a Catalunya, les causes i els tipus d'associacions que normalment creen els immigrants marroquins a Catalunya i la importància que tenen aquestes associacions dins la societat catalana. El segon punt, tracta el tema de perfil i papers que juguen les associacions marroquines en la societat catalana. En aquest sentit, es pot destacar la rellevància de les associacions marroquines en la societat catalana, l'aportació d'aquestes associacions a nivell d'integració, d'interculturalitat, de convivència i de cohesió social, la creació o la no creació de problemes dins la societat catalana, el comportament dels catalans cap a les associacions del col·lectiu marroquí a Catalunya, la participació en les activitats locals (tant dels marroquins com dels autòctons), els casos de discriminació, racisme i de xenofòbia a Catalunya, les iniciatives i les experiències pràctiques de codesenvolupament de les associacions marroquines, la mediació intercultural, sanitària i judicial de les associacions marroquines i les perspectives de futur i la participació ciutadana i política dels representants de les associacions marroquines i la realitat de ser considerats com a ciutadans de segona i la possibilitat de ser elegits com a regidors, alcaldes, diputats, etc. El tercer punt intenta analitzar el tipus de relació que existeix entre aquestes associacions i les administracions i la societat civil catalana especialment, l'avaluació de la relació actual, els punts d'èxits i de fracàs d'aquesta relació i el tipus de relació que ha d'existir entre el col·lectiu marroquí i la societat civil catalana. El quart punt tracta el tema dels líders associatius marroquins sobretot, la impressió que tenen els autòctons sobre aquests líders associatius marroquins a Catalunya, els tipus i estils de lideratge utilitzats pels líders associatius marroquins a Catalunya, les habilitats, competències i coneixements necessàries que

tenen els líders associatius marroquins a Catalunya, el grau d'influència que tenen les administracions en crear líders associatius marroquins a Catalunya i la valoració del rol que juguen els líders associatius en l'evolució de l'associacionisme marroquí en Catalunya.

El treball que fan les associacions marroquines a Catalunya és un treball variat i tracta diversos camps i diferents àmbits. A més, l'esforç que fan els representants associatius marroquins per donar a conèixer aquest treball i de servir la comunitat és un esforç que ha de ser reconegut i valorat per tots els components de la societat catalana i, sobretot, la gent autòctona. En aquest sentit, és necessari saber i conèixer de més a prop la impressió que tenen alguns representants de les institucions i/o administracions i de la societat civil catalana sobre aquest treball, les seves característiques, els punts més importants de les associacions dels marroquins a Catalunya i de reflexionar sobre els rols que juguen els líders associatius i les seves repercussions sobre el col·lectiu marroquí i la seva relació amb la societat civil catalana a nivell social, cultural i polític. Sobre aquests punts i altres volem reflexionar amb l'objectiu de tenir una visió global i comprensiva del treball associatiu dels marroquins a Catalunya i de donar respostes a alguns dubtes que tenen relació amb aquest tema de l'associacionisme dels immigrants marroquins a Catalunya.

9.1.1. LA IMPRESSIÓ SOBRE L'ASSOCIACIONISME DELS MARROQUINS A CATALUNYA.

La impressió que tenen la majoria dels entrevistats autòctons sobre l'associacionisme marroquí a Catalunya és una impressió positiva. A més, aquests entrevistats consideren que l'existència d'aquest associacionisme en la societat catalana és molt important i molt necessària i ajuda en la diversificació, la dinamització i l'enriquiment d'aquesta societat catalana. A part d'això, assenyalen que no es tracta d'un associacionisme nou, però d'un associacionisme que té història i que té un recorregut i una trajectòria dins d'aquesta societat. Així, doncs, la presència d'aquest associacionisme complementa i promou la implicació i la participació conjunta amb altres associacions d'altres col·lectius en la realització de diferents projectes, activitats i actes amb la col·laboració i la supervisió dels ajuntaments de cada municipi. És això al que van referir tant l'entrevistat EVR com JGP:

"Home... ! jo penso que és... és un associacionisme .. eh ... divers que ja té un recorregut... és a dir que no acaba de néixer, hi ha entitats que ja tenen trajectòries de ...eh ...de uns quans anys i que ...eh...eh... agrupen els ciutadans catalans d'origen marroquí" (EVR).

"La necessitat de que totes les associacions de la nostra ciutat comptin amb la presència i l'activista de tots els ciutadans... per tant, l'objectiu i el repte és que tothom participi de totes les associacions i el fet de que hagi específiques d'una comunitat determinada és positiu en part, però crec que la tendència ha de ser la implicació en el conjunt" (JGP).

També, és important observar que la impressió positiva que tenen aquests entrevistats està basada sobre qüestions i motius que tenen relació amb la situació de la societat catalana i el rol que té el treball associatiu marroquí dins d'aquesta societat. Per això, consideren que l'associacionisme és clau i és necessari per organitzar activitats i col·laborar amb altres persones i altres entitats i, al mateix temps, és clau per treballar el tema de la integració i la inclusió social de la gent d'origen immigrant en la societat catalana, tal com ho diu EVR: "*L'associacionisme és clau... la col·laboració entre les persones per fer activitats, aficions... per procedències és clau per una bona integració i inclusió en la societat catalana... la impressió és molt positiva*". En la mateixa línia van els següents entrevistats que indiquen que la seva impressió sobre aquest associacionisme és bona perquè primer, la gent s'associen per interessos i necessitats i per tractar problemes específics que tenen (CMS). Segonament, ho fan per necessitat de reunir-se, d'ajudar-se i d'intentar donar una imatge positiva als ciutadans autòctons i que els coneguin millor (MGP). En tercer lloc, es nota que hi ha molta implicació per part del col·lectiu marroquí en aquest tema de l'associacionisme amb ganes de participar cada vegada més i d'anar endavant (MGD). També, s'ha de tenir en compte la impressió positiva que tenen altres entrevistats com el cas de IPS que constata que hi ha dos tipus d'associacions dels marroquins a Catalunya: hi ha associacions de caire cultural i esportiu i hi ha altres associacions de caire religiós. Per la seva part, ERA insisteix sobre l'existència d'una bona i correcta relació a nivell institucional amb les associacions marroquines a part de la relació personal amb algunes persones d'origen marroquí tant de primeres com de segones generacions. Més enllà d'això, EMV assenyala que la comunitat marroquina ha aportat molts valors a la societat catalana que es considera com a societat oberta, i a base d'això hi ha una relació d'amistat i d'adaptació amb la comunitat marroquí que intenta conservar alguns costums i tradicions pròpies i, per tant, enriqueix la societat catalana. Aleshores, queda clar que totes aquestes raons, aclariments i explicacions que han exposats els entrevistats confirmen la bona impressió que tenen sobre l'associacionisme marroquí a Catalunya. En canvi, hi ha una minoria dels entrevistats que tenen la impressió negativa sobre l'associacionisme marroquí a Catalunya com el cas de CSR que considera que: "*hi ha un gran nombre de persones marroquines, són col·lectius molts explosius i volen estar en la primera línia, associats amb ganes de fer coses i després manca la continuïtat... volen anar endavant en polítiques interculturals*". També, l'entrevistada MVR té la impressió negativa i afirma que aquestes associacions són poc organitzades i l'organització que hi ha està al voltant de la mesquita. Afegeix, que aquesta situació té avantatges i també té inconvenients. Finalment, l'entrevistada NSC que, també, té una impressió negativa opina que aquest associacionisme ha evolucionat poc i hi ha la necessitat de la pràctica religiosa pel mig i, també, hi ha el desenvolupament de la cultura d'esbarjo i d'intercanvi amb el teixit social. Evidentment, el fet de

que la majoria dels entrevistats tenen la impressió positiva sobre l'associacionisme marroquí és un punt al seu favor que s'ha d'aprofitar per part dels representants associatius que han de treballar molt per millorar la relació amb la societat catalana i d'intentar guanyar l'opinió pública.

9.1.2. LA CREACIÓ DE LES ASSOCIACIONS MARROQUINES A CATALUNYA.

Normalment, la creació de les associacions per part dels immigrants marroquins a Catalunya forma part de la seva organització i la seva necessitat d'ajudar-se mútuament i d'intentar crear una mena d'interacció amb la societat catalana a nivell social, cultural i polític. En aquest sentit, val la pena saber l'opinió dels autòctons sobre aquesta creació i els objectius que tenen els marroquins per crear les seves associacions. Per això, és necessari esbrinar els punts de vista dels entrevistats autòctons i representants de diferents administracions locals per saber la visió que tenen sobre la creació d'aquestes associacions i les justificacions que donen. Per començar cal conèixer la visió que té una entrevistada MMA que insisteix sobre el fet del plantejament i l'enfocament que es dona a l'associació al moment de crear-la, tenint en compte l'entorn i la societat on està ubicada. En el cas de que l'associació està creada per fomentar la cultura o per preservar les tradicions des d'una visió oberta cap a l'entorn, llavors és algo positiu i pot ajudar en el coneixement mutu entre els diferents col·lectius dins de la societat catalana i en l'aprenentatge de molts valors d'altres cultures, però en el cas de que aquesta associació es tanca sobre si mateixa i només fa activitats interns i no fa res de cara a la societat d'acollida segurament que aquesta associació està condemnada al fracàs i no jugarà el seu paper adequadament:

"Jo penso que ...eh.. tot depèn de què enfocament li dones a la... l'associació que tu vulguis crear, no? Si l'associació és una associació que serveix per evidentment per fomentar la cultura, ...per conservar les tradicions, però des d'una visió d'obertura cap a la resta de ... de societat és una part positiva perquè pot ajudar molt perquè tothom aprèn i tothom pot aprendre i pot créixer a partir de el que el treballa i pot servir com a .... com a ...eina per entendre millor ...eh ..algunes de les coses que ens envolten , no?, Però si és una associació perquè serveix només per tancar portes i per... per mirar de cara cap a dins i no fer activitats de cara a la comunitat a la qual formen part pot tendre efecte contraproduïnt, no? Per els orígens per preservar les coses i valors propers" (MMA).

A continuació, hi ha un grup d'entrevistats que van en la mateixa direcció i exposen una sèrie de raonaments i motius que fomenten la creació de les associacions per part del col·lectiu marroquí a Catalunya com el cas de CSR que explica que els marroquins a Catalunya creen les associacions per promocionar l'ajuda mútua, crear un espai de trobada, de compartir, d'acollida i de connexió amb la resta de la comunitat al barri, a l'escola, etc: "*Hi ha l'intenció de promocionar l'ajuda mutua, no?... fer un espai de trobada d'acollida, de compartir, de... eh... d'ajudar la persona que ve de fora... introduir-lo en tota l'acollida no?... al lloc més proper, connectar-lo amb tota la comunitat sigui l'escola, sigui el barri... sigui el sigui...*". També, JGP considera que la creació de les associacions

marroquines és una cosa normal i es fa en tot arreu per qualsevol col·lectiu per organitzar i participar en actuacions i celebracions i compartir valors propis de la cultura del país d'origen: *“jo crec com tot arreu siguin col·lectius de ... de... que són d'una determinada... que tenen uns determinats característiques, en aquest cas que han vinguts del mateix país d'origen... pues... doncs, busquen els mecanismes per poder participar d'actuacions, celebracions... tot allò que comparteixen de manera expressiva, però de manera dominante”*. En la mateixa línia va una entrevistada MVR que indica que la creació de les associacions és una cosa positiva, necessària i es fa per satisfer unes necessitats del col·lectiu, a part de ser una tradició catalana i, per tant, es considera com una cosa totalment natural. Per la seva part, l'entrevistada NSC explica que la creació de les associacions és quelcom positiu perquè ajuda molt a mantenir aquests tòpics de nouvinguts en la societat d'acollida i permetre tenir uns interlocutors clars i un treball específic amb uns interessos concrets. A més, els marroquins ho fan per a apropar-se i trobar-se amb els seus compatriotes i per buscar el recolzament d'altres persones del mateix origen com fan normalment tots els col·lectius amb tota naturalesa humana:

"la creació d'associacions és algo positiu sempre perquè ajuda molt a mantenir aquests tòpics de nouvinguts en la societat d'acollida permetre tenir uns interlocutors clars, permetre tenir un treball específic amb uns interessos concrets. Per a què crean aquestes associacions? Sempre buscant trobar-se, sempre buscant tenir el recolzament de les seves persones, crec que forma part de naturalesa humana a preparar-te cap als teus" (NSC).

També, l'entrevistat CMS afirma que el col·lectiu marroquí crea les associacions per resoldre necessitats bàsiques, per accedir als serveis socials, per fer trobades entre membres del mateix col·lectiu, per establir relació amb altres entitats, per la socialització inicial de suport mutu i, moltes vegades, es nota que hi ha una barreja entre l'àmbit religiós i l'àmbit cultural, etc. En aquest sentit, tant JRC com EVR assenyalen que els marroquins creen les seves associacions per trobar-se amb la seva gent i per parlar de les problemes que tenen i per intentar mantenir les seves característiques culturals, religioses, etc. A més a més, tant KMA com MGD consideren que la creació de les associacions és positiva i es fa per necessitat de transmissió d'informació i de facilitar la integració dels nouvinguts i de donar a conèixer la seva cultura del país d'origen. En la mateixa línia van les següents entrevistades MGP i IPS que expliquen que els marroquins, a part de trobar-se entre ells, plantegen alguns objectius, intercanvien experiències i intenten treballar junts per ajudar-se mútuament i intentar no perdre els seus orígens. Per la seva part, EMV fa referència a la cultura associativa catalana i a l'experiència que van tenir els catalans quan van emigrar a Cuba o a alguns països de Sud-americà i van crear associacions i casals per preservar la seva cultura i la seva identitat. A base d'això, i de la mateixa manera ho estan fent els ciutadans d'origen marroquí a Catalunya. Llavors, l'entrevistada conclou que és totalment lògic que els

marroquins facin associacions per explicar i donar a conèixer la seva cultura i intentar no perdre la seva essència cultural i, per descomptat, tot això és positiu i enriqueix la cultura catalana:

"Pues com els catalans...com vam anar a Cuba o com vam anar a sudamèrica vam crear associacions i vam crear casals de catalans per continuar tenint una mica viva la nostra cultura al cap del fí és la nostra identitat, doncs els veu que el ciutadà marroquí quan ve a un altre lloc.... s'ha de fer com a casa, també no s'ha d'oblidar la seva arrels. Això ho veig com a cosa positiva i enriquidora. Jo trobo que és una cosa totalment lògica que fessin associacions, es que sinó es perd la seva essència de ...eh ....de la seva cultura i penso que la cultura és explicar com som" (EMV).

Finalment, ERA explica que el fet de crear associacions per part dels marroquins facilita la tasca de l'administració per poder crear vincles i crear vies de comunicació amb tot el col·lectiu marroquí i, al mateix temps, arribar a saber les seves necessitats i les seves inquietuds. A més, a través d'aquest contacte i aquesta comunicació directa amb l'administració el col·lectiu se sent ben acompanyat, ben acollit i ben escoltat. Per això, la creació de les associacions marroquines a Catalunya és algo positiu i beneficiós per les dues bandes: l'administració catalana i el col·lectiu marroquí:

"Jo entenc que ...eh ... el fet de que hi ha associacions sempre és positiu perquè tens una...un vincle. Des del punt de vista institucional tens una facilitat de comunicació amb una comunitat que si no fos una associació no tindries prou vies de comunicació. Hi ha ciutadans d'origen marroquí que fa temps que estan a Torredembarra i que per tant hi tenen contactes de veïnatge, individuals, però molts com que són... han vinguts de fa poc o van venint d'una manera recien... si no fos a través de les associacions tampoc sabria els que passa que ... eh... i que necessiten. I per a què crean aquestes associacions? Suposo que perquè ...eh ... és una manera de ...de mantenir aquest contacte de necessitat de sentir acompanyat, de sentir d'acollida tan per persones del mateix origen amb les mateixes problemes com a ...am...am.... el fet de tenir una facilitat de vinculació" (ERA).

Conseqüentment, es nota que la creació de les associacions marroquines a Catalunya és un tema que ha sigut valorat d'una manera positiva per tots els entrevistats per la importància que té i el rol que juga dins del col·lectiu marroquí i dins de la societat catalana. Per això, d'una part, dóna l'oportunitat al col·lectiu marroquí de trobar-se, de dialogar i de parlar dels seus problemes i dels seus projectes, d'ajudar-se mútuament, de donar a conèixer la seva cultura i de compartir coneixements i experiències amb altres entitats. D'altra part, facilita la comunicació i el contacte entre l'administració i el col·lectiu. D'aquesta manera, l'administració pot tenir els representants associatius marroquins com a interlocutors o com a referents al moment de voler transmetre alguns missatges o de voler demanar mediació o ajuda per solucionar alguns problemes de caire cultural que puguin sorgir entre els diferents col·lectius que conviuen al territori català.

9.1.3. ELS TIPUS D'ASSOCIACIONS MARROQUINES A CATALUNYA.

L'avaluació dels representants de l'administració catalana dels tipus d'associacions que creen els marroquins a Catalunya forma part del punt de l'anàlisi de l'evolució d'aquest associacionisme que inclou la impressió que tenen aquests representants sobre les associacions dels marroquins a Catalunya, la seva creació, els motius de la creació, els seus punts d'èxits i dificultats i la importància que tenen dins de la societat catalana. És molt important, en aquest cas, saber els punts de vista d'aquests representants en relació als tipus d'associacions i els àmbits de treball que tenen i analitzar les avaluacions que hi ha al voltant d'aquest punt i, al mateix temps, descobrir i conèixer l'impacte que tenen en diferents àmbits de la societat catalana.

Generalment, gairebé tots els entrevistats saben els tipus d'associacions que tenen els marroquins a Catalunya i saben diferenciar entre els àmbits de treball de cadascuna. El més destacable és que la majoria d'aquests entrevistats van en la direcció de que la majoria de les associacions creades pels marroquins a Catalunya són de caire religiós i estan creades per treballar i per satisfer aquesta necessitat de practicar la religió musulmana dins de les mesquites. Per això, la majoria dels marroquins una vegada instal·lats en un municipi, la primera cosa que fan és construir una associació per obrir una mesquita. Això, constitueix una preferència que té l'àmbit religiós, però també hi ha altres persones que tracten temes i àmbits diferents com l'àmbit social, el cultural, el d'esport, el de gènere, el de joves etc. Tot això, està reflectit en les opinions que tenen els entrevistats i/o representants de les diferents administracions catalanes i gairebé tots insisteixen sobre el fet de que l'àmbit religiós és el més atractiu i el més pràctic pel col·lectiu marroquí. En aquest sentit, JRC indica que els marroquins habitualment creen les associacions religioses per poder obrir una mesquita i tenir un lloc adequat on poden fer la pregària de cada dia i realitzar altres activitats religioses. A més, creen associacions culturals i esportives i d'estudiants universitaris, però són minoritàries. Aquestes associacions es troben quasi en cada barri (en el cas de la ciutat de Tarragona) i no hi ha cap problema si volen crear-ne més, però el més raonable és crear una sola associació més gran, més forta i més representativa de tot el col·lectiu:

"Les més habituals són les associacions religioses. Ara gestionar la mesquita o el lloc de la pregària .. oratori que després està obert a altres coses ... hi ha de culturals i alguna esportiva per exemple com aquí a Tarragona doncs a la Universitat Rovira i Virgili hi ha, però aquestes són ja .... n'hi ha menys i són les minoritàries... Jo crec que deben haver moltes, ho dic per Tarragona, eh? N'hi ha quasi en cada barri hi ha una. Pot ser haurien de fer .... una de més gran més forta i més representativa, però hi ha unes quantes" (JRC).

En la mateixa línia va IPS i assenyala que normalment les associacions majoritàries creades pels marroquins són les religioses i, així, es pot qualificar la comunitat marroquí que viu a Catalunya com una comunitat islàmica en la seva majoria al moment de crear associacions. Per la seva part,

CMS considera que hi ha una diversitat associativa i un interès per temes diversos com l'assistència social, la cultura, la cooperació pel desenvolupament, la solidaritat malgrat l'existència d'un interès major per a la religió musulmana: *"Molt majoritàriament són associacions religioses que treballen per l'assistència i el suport social... són entitats que es dediquen a fer cooperació pel desenvolupament ...entitats de tipus cultural, associacions de serveis o solidàries ... Hi ha una certa diversitat associativa"*. L'entrevistada MMA explica que hi ha dos grans tipus d'associacions: les religioses i les culturals i són suficients en relació al nombre del col·lectiu marroquí a Catalunya. En la mateixa direcció va CSR i diu que en primer moment són d'ajuda mútua i amb el temps es converteixen i especialitzen en la cultura i en la religió i, al final, acaben ser massa associacions tenint en compte que els marroquins constitueixen el col·lectiu majoritari. L'entrevistada MGP afirma que entre les associacions que coneix hi ha algunes de tipus religions, algunes més centrades en la cultura popular i altres de dones i de joves. Una de les entrevistades MVR diu que hi ha associacions religioses, culturals i associacions de dones i associacions esportives que les costa una mica d'arrancar. L'entrevistada MGD explica que, per una banda, hi ha associacions de tipus sociocultural, d'ajuda, de col·laboració amb la gent que acaben d'arribar, i per l'altra banda, hi ha associacions religioses. Afegeix, també, que la majoria de les associacions nascudes pel fet religions, però acaben fent i tractant el tema cultural. L'entrevistat KMA indica que hi ha tres tipus d'associacions: les culturals, les esportives i les religioses, mai són suficients i sempre hi ha la possibilitats de crear algunes noves i insisteix sobre el fet de que l'associacionisme és sempre positiu per tenir una població i una societat més cohesionada, més integradora i més forta. L'entrevistat JGP aclareix que les associacions marroquines són naturalment culturals i religioses, però val més la qualitat que la quantitat i cal que es vinculen amb les seves inquietuds i les seves interessos i, al mateix temps, cal que s'incorporen al funcionament normal i ordinari de la societat catalana. Per la seva part, l'entrevistada NSC assenyala que les associacions que hi ha, per exemple, en Santa Coloma de Gramanet són totes religioses, però estan obertes a tractar temes culturals i a intentar millorar les condicions de vida de la seva gent i el tema més important és que estan considerades com a interlocutors per l'administració local amb la qual tenen una molt bona relació:

"Les associacions que tenim aquí a Santa Coloma són pràcticament totes religioses agrupades en la funció de la practica religiosa. Tenen una base de treball de millora de les seves condicions, la seva interlocució amb l'administració ... hi ha les culturals també.. crec que el millor punt de referència va ser el religions i després les mateixes associacions han anat obrint ... sense interessos i han anat obrint interlocució amb l'altre... la resta de la societat en funció de ... de temes culturals, de temes de... de participació en les activitats del territori i al mateix temps donar a conèixer la seva cultura" (NSC).

Per acabar, val la pena destacar l'opinió de ERA que explica que hi ha dos tipus d'associacions: hi ha associacions socials i altres religioses. Assenyala, també, que hi ha un respecte total cap a aquestes associacions i, sobretot, les religioses tot i que les institucions són de caire laica. A més, serveixen per fer la funció d'interlocutors i d'intermediaris entre el col·lectiu marroquí i l'administració local per facilitar la comunicació entre les dues parts i de tractar moltes qüestions d'interès comú. Evidentment, la informació i la visió que tenen els entrevistats sobre les associacions marroquines a Catalunya és molt encertada i molt clara especialment al moment de considerar que hi ha una diversitat associativa a nivell social, cultural, esportiu, etc. A part d'això, es dóna la sensació de que malgrat la tendència i l'orientació d'una part molt important del col·lectiu marroquí cap al fet religiós hi ha una acceptació i una comprensió per part de la societat catalana d'aquesta situació i de considerar la pràctica religiosa com a part de la cultura marroquina. A més, hi ha una necessitat per part de l'administració a aquestes associacions quan es tracta de temes que afavoreixen la convivència, la tolerància i la cohesió social dins de la societat catalana.

9.1.4. LA IMPORTÀNCIA DE LES ASSOCIACIONS MARROQUINES DINS LA SOCIETAT CATALANA: PUNTS FORTS I PUNTS FEBLES.

Aquest punt de la importància que tenen les associacions marroquines dins de la societat catalana: punts forts i punts febles és l'últim punt de l'anàlisi de l'evolució d'aquest associacionisme. Es tracta aquí de saber l'opinió dels entrevistats i/o representants de les administracions catalanes i la seva valoració en relació a la rellevància d'aquest associacionisme i el rol que pot jugar dins de la societat catalana. La part majoritària dels entrevistats consideren que les associacions marroquines només tenen punts d'èxits, alguns assenyalen que tenen alguns punts d'èxit igual que punts de fracàs i la part minoritària parla dels punts de fracàs que tenen aquestes associacions. Llavors, al moment de parlar dels punts d'èxit es pot destacar el punt de vista de l'entrevistada MMA que indica que: *"una associació ha de ser capaç de relacionar-se amb el seu entorn i amb altres entitats...és un bon instrument de capacitat de coneixement mutu tan de la societat catalana com de la gent d'origen àrab que puguin aproximar-se a costums i tradicions catalanes"*. L'entrevistat KMA explica que les associacions afavoreixen i faciliten la integració i la inclusivitat del col·lectiu marroquí dins de la societat catalana. A més, es consideren com un sistema més fàcil per les dues bandes per crear una Catalunya real on tothom vingui d'on vingui pugui viure i sentir-se a gust. En la mateixa línia va MGD i indica que les associacions tenen molta importància i poden tenir més perquè amb la seva participació en la societat catalana es sumen al fet comú de viure junts i juntes i demostren la seva voluntat de formar part d'aquesta societat i de treballar per un coneixement mutu entre el col·lectiu marroquí i la població catalana. Un dels entrevistats CMS diu que aquestes associacions: *"Tenen una funció de mediació molt important... al moment d'adreçar-se al col·lectiu es fa a través de les*

associacions ... tenen la funció d'interlocució també". Per la seva part, MGP assenyala que és l'èxit que tenen totes les associacions sense excepció al moment de dinamitzar la societat civil catalana i de crear una comunicació directa entre les administracions i jugar el rol d'interlocutors del col·lectiu:

"Es molt important amb totes les associacions en general. Això dóna vida a la societat civil i permeti tenir interlocutors i això ajuda a la comunicació entre la societat i les administracions i tot tipus de comunicar-se entre tots els que viuen aquí. Jo crec que encara queda marja per fer més coses" (MGP).

A continuació, l'entrevistada IPS explica que el punt d'èxit més important que tenen aquestes associacions és l'ajuda mútua, especialment, quan hi ha persones del mateix col·lectiu que pateixen d'alguna dificultat o es troben en situacions complicades o encara estan en l'inici del procés migratori i del procés d'integració. L'entrevistat EVR parla de la nova identitat que poden tenir els ciutadans catalans d'origen marroquí i la possibilitat d'intentar compaginar-la amb la identitat que tenen. En canvi, l'entrevistat JGP parla dels punts d'èxit i del fracàs que tenen aquestes associacions i apunta que qualsevol entitat o qualsevol persona nouvinguda pot tenir dificultats o punts del fracàs a nivell de llenguatge, d'assimilació de la cultura de la societat d'acollida o d'adaptació al nou entorn. Al mateix temps, assenyala que està bé que els marroquins s'associen per poder tractar les inquietuds i les sensibilitats culturals que tenen en total respecte de la llei i en total conformitat amb els drets i deures de la societat. En aquest sentit, es pot saber el punt de vista de CSR que insisteix sobre el fet de que la participació de les associacions marroquines i la seva visibilitat a nivell municipal ha ajudat molt a crear vincles amb les administracions i a mediar en conflictes culturals i, per tant, a promoure la convivència dins de la societat catalana. Això d'un costat, de l'altre, l'entrevistada dóna una visió i/o comparació metafòrica del col·lectiu marroquí a Catalunya i considera que és un col·lectiu que fa l'efecte de foc artificial: explota i després desapareix. A més, el que hi ha és una implicació puntual i esporàdica i no hi ha una implicació de veritat, també falta el compromís i el seguiment d'un treball associatiu efectiu:

"la seva participació, la seva visibilització ha ajudat molt a promoure la convivència, crear vincles, mediar en conflictes, però d'altra banda és un col·lectiu que fa l'efecte de fuego artificial: tu explodes y luego desapareixes... no hi ha un seguiment del que està treballant.. hi ha una implicació de veritat...eh... i hi ha una implicació per foto... no manté una lluita continuada... li falta el compromís" (CSR).

En la mateixa línia va l'entrevistada IPS i parla dels punts d'èxit i del fracàs i indica que el col·lectiu marroquí intenta no perdre la cultura del país d'origen, sobretot, els pares que generalment intenten transmetre als seus fills l'idioma, la religió, la cultura, etc. A nivell de punts del fracàs, l'entrevistada assenyala que la majoria de les associacions marroquines són masculines i no hi ha dones dins d'aquestes associacions malgrat l'existència d'algunes associacions que són exclusivament de dones com el cas de "*l'Associació Al Amal*" de dones en Girona. L'altra

entrevistada MVR diu que el problema d'espai, de sales i de locals que necessiten normalment aquestes associacions per organitzar alguna activitat no es considera com a problema perquè els ajuntaments sempre les faciliten aquests locals, però el problema real cau en la manera com es pot trobar-se dins del col·lectiu i de formar part de la societat catalana. Una altra entrevistada NSC pensa que els inconvenients que tenen les associacions marroquines de Santa Coloma de Gramanet són iguals que els inconvenients que tenen altres associacions d'altres col·lectius i explica que el problema que té aquest ajuntament és el problema de desequilibri entre l'oferta i la demanda al voltant dels espais i locals que té. En aquest sentit, es nota que hi ha molta demanda i poca oferta i una competició continuada entre les entitats per aconseguir alguna sala o algun local per l'organització d'alguna activitat:

"Jo crec que aquí tenen els mateixos inconvenients que la resta, vale? Els de... Santa Coloma és una ciutat petita, molt petita, és una ciutat que no té ...eh ...em com altres municipis que tenen molt de patrimoni públic de...eh ... de locals o de ...eh ...espais cívics, però Santa Coloma té una xarxa d'espais cívics molt reduïda i té un problema d'intensitat de molta gent i pocs equipaments i aleshores tothom competeix a nivell d'espais i van una mica desubicades en un paquet sociocultural" (NSC).

Finalment, l'entrevistat ERA aclareix que els punts forts i febles depenen de cada associació. Hi ha associacions que tenen més punts forts que febles i al revés; hi ha associacions que pateixen de més punts de fracàs que d'èxit. Per això, com les associacions es consideren com a nuclis de refugi pels nousvinguts han de prendre mesures per intentar que aquests nousvinguts s'adaptin i s'integrin dins de la societat catalana. A més a més, han d'obrir-se una mica més al seu entorn i fer gestos i passos d'aproximació cap a la societat catalana per ser acceptats com a tals i, al mateix temps, convèncer la societat catalana de fer altres gestos i passos cap a la plena integració dels nous ciutadans d'origen marroquí dins la societat catalana. Llavors, es tracta aquí de fer gestos i passos per part de les dues bandes (la marroquina i la catalana) per arribar a tenir una societat catalana diversificada, però ben forta i unida on tots els ciutadans poden sentir còmodes uns amb els altres. De fet, els punts forts i febles que tenen les associacions marroquines dins de la societat catalana estan valorat d'una manera més positiva que negativa per part dels diferents representants de les administracions catalanes. Llavors, és gràcies a les associacions que s'ha pogut crear vincles de comunicació entre l'administració catalana i el col·lectiu marroquí, s'ha pogut treballar per un coneixement mutu i s'ha pogut dinamitzar la societat civil catalana. Les associacions constitueixen un bon instrument per afavorir i facilitar la integració dels nousvinguts a Catalunya, a part de jugar el rol d'interlocutors i mediadors en conflictes culturals i, per tant, de promoure la convivència dins la societat catalana. Així, doncs, són indispensables per l'administració que no pot fer gran cosa sense elles quan es tracta de temes que tenen relació amb els ciutadans d'origen marroquí. A nivell intern i a nivell de punts forts, aquestes associacions treballen el tema de la preservació de la

cultura del país d'origen, l'ajuda mútua i la compaginació de la nova identitat amb l'original. A nivell dels punts febles, aquestes associacions són masculines i no inclouen les dones dins de les seves juntes directives i tampoc les donen més oportunitats per formar part d'una participació més activa i més efectiva al moment d'organitzar alguna activitat. A més, hi ha una certa falta d'implicació, de compromís i de seguiment per part d'algunes associacions, però en la realitat, tots aquests inconvenients són generals i poden afectar qualsevol associació sigui autòctona o sigui marroquina o sigui del col·lectiu que sigui.

9.2. EL PERFIL I PAPERS QUE JUGUEN LES ASSOCIACIONS MARROQUINES A CATALUNYA

El tema de perfil i de papers que tenen les associacions marroquines en la societat catalana és un tema molt important i aglutina una sèrie de punts que tenen la seva rellevància en el camp de treball associatiu dels marroquins a Catalunya. El més important aquí és saber l'opinió i la manera com valoren els representants de l'administració catalana la manera com treballen i com tracten les associacions marroquines temes com la necessitat que tenen per la societat catalana, l'aportació que fan, si creen problemes o no, el comportament dels catalans cap a aquestes associacions, la participació conjunta en les activitats, la reacció contra el racisme i la xenofòbia, el codesenvolupament, la mediació intercultural, sanitària i judicial i la participació ciutadana i política dels representants associatius marroquins a Catalunya. Tots aquests temes i altres constitueixen la base d'aquest treball associatiu marroquí a Catalunya i ajuden a crear un ambient de comprensió mútua, de col·laboració i d'interacció a nivell social, cultural i polític entre les dues bandes. Així, doncs, és necessari descobrir l'impacte que tenen aquests temes sobre l'administració i la societat catalana a través de les percepcions que tenen els seus representants i/o entrevistats i deixar clar la seva importància i la seva utilitat dins de la societat catalana.

9.2.1. LA NECESSITAT DEL COL·LECTIU MARROQUÍ I DE LA SOCIETAT CATALANA PER A LES ASSOCIACIONS MARROQUINES.

Quan es parla de les associacions marroquines a Catalunya es fa referència a l'esforç que fan per trobar el seu lloc dins de la societat catalana i, també, per contribuir al desenvolupament d'aquesta societat i intentar generar riquesa a nivell social, cultural i polític. Això vol dir que aquestes associacions són socis en aquest procés i hi ha una necessitat recíproca entre el col·lectiu marroquí i la societat catalana. Com la societat catalana té una cultura associativa molt considerable i una experiència molt significativa en el treball associatiu, aquest model associatiu marroquí es considera com un valor afegit a aquesta experiència associativa catalana. En aquest sentit, es nota que tots els entrevistats han fet una valoració positiva en relació a aquest associacionisme marroquí i l'han considerat com a indispensable per la societat catalana tenint en compte els

diversos avantatges que té en la dinamització social, cultural i econòmica d'aquesta societat. Per començar, cal destacar el punt de vista i la valoració d'un entrevistat ERA que parla de la necessitat que té la societat catalana per qualsevol associació que està ubicada i treballa a Catalunya que es considera com un país d'associacionisme i està conscient de la importància que té el treball associatiu. Així, els catalans porten en la sang tot tipus de treball relacionat amb l'associacionisme, el cooperativisme i el col·lectivisme que estan implantats en la societat catalana, a més volen compartir aquesta filosofia amb el col·lectiu marroquí per no només ser un refugi pels nousvinguts sinó de tenir i jugar un paper millor en el desenvolupament de la societat catalana:

"Les associacions siguin del ... del... de tipus de siguin sempre són necessàries per la societat catalana. La societat catalana és un país de l'associacionisme, el cooperativisme i tots aquests fets col·lectius estan molt implantats i els portem en la sang, per tant si aquestes associacions que es creen ...eh ... d'immigrants marroquins no són només un refugi per... per... per nousvinguts que elles mateixes protegeixen sinó que és una mica d'aquesta filosofia de...de... de col·lectivitat que tenim a Catalunya ... seria millor ... per tant el paper de les associacions hauria de ser millor i jo crec que sempre és bo" (ERA).

A continuació, es pot destacar la visió que té JRC sobre la doble necessitat tan del col·lectiu marroquí com la societat catalana a les associacions marroquines perquè poden aportar quelcom diferent a la societat catalana, a més la construcció d'aquesta societat requereix l'esforç de tothom que ha de contribuir i de participar en aquesta construcció malgrat l'existència d'algunes diferències i d'alguns interessos oposats: "*Si són necessàries perquè necessiten tenir una veu que es diferent que altres veus i construir la nostra societat requereix l'esforç de tothom i si estan associats tenen més esforç ... i per tant són molt necessàries tan per un cantó com l'altre*". L'entrevistada CSR valora molt l'esforç que estan fent les associacions a base que és un esforç voluntari i necessita una dedicació important de temps per poder crear vincles entre el col·lectiu marroquí i la societat catalana i, al mateix temps, intentar arribar a un cert nivell de comprensió i de cohesió social. Reconeix, també, que queda molt camí per recórrer per a arribar a una societat integradora i cohesionada. Per la seva part JGP insisteix sobre el fet i la necessitat de mantenir les relacions entre les dues parts i d'intentar suplir les mancances i de polir les diferències que poden sorgir. Apart de jugar el rol d'interlocutors vàlids per poder representar el col·lectiu i d'aglutinar-lo dins de les associacions i de satisfer les seves necessitats. A més, l'entrevistat KMA indica que les associacions marroquines són necessàries perquè constitueixen aquest canal i aquesta eina d'intercanvi d'informació i de coneixements entre les dues parts. També, MGD explica que les associacions són molt necessàries perquè creen ponts i permeten que el col·lectiu marroquí i la societat catalana es coneguin mútuament i això els donen més tranquil·litat. En la mateixa línia va l'entrevistada MVR i indica que són imprescindibles les associacions marroquines al moment de

presentar algunes demandes a l'administració que, per la seva part, intenta satisfer-les amb actuacions generalitzades amb l'acció inclusiva. Per la seva part, l'entrevistada EMV assenyala que les associacions són necessàries tant pel col·lectiu marroquí com la societat catalana i són la veu alta d'aquest col·lectiu per fer escoltar les seves idees, les seves propostes i els seus mèrits tenint en compte que tots tenen unes finalitats i uns mèrits comuns que les ajuden a tenir més força i a aconseguir més coses tal qual com ho fan altres entitats com l'associació de malalts del càncer, les associacions de dones i les associacions del LGTB:

"El col·lectiu com la societat catalana .... clar que són necessàries perquè són una veu, són una alta veu per explicar a la societat on estan o ...sigui la societat que els ha acollits són ... amb .. alta veu per fer-nos arribar les seves idees, les seves propostes, els seus mèrits, també ... clar una associació és una agrupació de gent que tenen unes finalitats o uns mèrits comuns clars sempre té molta més força igual com hi ha ... la té les associacions amb temes de salut, per exemple l'associació dels malalts del càncer, associacions de dones, associacions del LGTB..... Tota la gent, totes les associacions són bones....és un col·lectiu que fa exposar una veu forta, una veu important... eh... coses que estan passant... coses bones i no tan bones, eh! Molt important" (EMV).

També, l'entrevistada NSC considera que hi ha molta confiança entre les entitats i la societat catalana i una relació molt fluïda que facilita la participació de les entitats i la seva aportació de propostes que s'apliquen i es desenvolupen a la ciutat, sobretot, a través de les entitats veïnals que treballen pels barris. A més, CMS apunta una sèrie de coses que són necessàries per les dues parts (el col·lectiu marroquí i la societat catalana) com el cas de l'ajuda i el suport mutu al procés d'inclusió, d'interlocució, especialment, en temes educatius, sanitaris, d'habitatge i de treball, la participació en el teixit associatiu local com per exemple "*l'Associació de Pares i Mares*" de l'escola i la col·laboració amb les entitats que treballen amb els immigrants en arreglar la seva situació administrativa i ajudar-los a obtenir els permisos de residència i de treball. Així, l'entrevistada IPS expressa el seu punt de vista i diu que la necessitat per les associacions és òbvia a nivell d'acollida, d'interlocució, d'organització, de transmissió de valors culturals de pares a fills, de col·laboració i de mediació en conflictes quan sorgeixen. A més, MGP aclareix que les associacions són prescindibles en el coneixement mutu i en la normalització de la vida a les ciutats i als barris i, al mateix temps, en la interacció cultural per aclarir alguns dubtes que la gent tenen sobre la cultura, la religió i l'estil de vida de la ciutadania. Finalment, l'entrevistat EVR assenyala que amb la feina que fan les associacions marroquines ajuden en la transformació del país: "*ajuden a configurar el país, ajuden a articular el país, ajuden a fer el nostre país un país d'harmonia.. les associacions són molt necessàries ... es tracte de sumar identitats si es fan aquesta feina* ", i conclou que tot això és una riquesa pel país i un tresor que s'ha de preservar.

Veritablement, el tema de la necessitat per les associacions marroquines és una moneda a dues cares que ajuda en la transformació del país i en la generació de riquesa, és a dir hi ha una doble

necessitat a aquestes associacions per part del col·lectiu marroquí i de la societat catalana perquè ajuden en el desenvolupament i en la dinamització social, cultural i econòmica d'aquesta societat. A més, com la construcció d'aquesta societat requereix l'esforç de tothom, les associacions marroquines intenten participar i fer esforç per minimitzar les diferències i millorar la situació actual, apart de jugar el rol d'interlocutors vàlids i de representar el col·lectiu i d'intentar satisfer les seves necessitats. Està clar que això no és fàcil i queda molt camí per recórrer abans d'aconseguir una societat integradora, cohesionada i plena d'interacció cultural, de tranquil·litat i de normalització de la vida de les persones a les ciutats i als barris.

9.2.2. L'APORTACIÓ DE LES ASSOCIACIONS DELS IMMIGRANTS MARROQUINS A NIVELL D'INTEGRACIÓ, INTERCULTURALITAT, CONVIVÈNCIA I COHESIÓ SOCIAL.

El tema de la integració, l'interculturalitat, la convivència i la cohesió social és un tema primordial, fonamental i central per les associacions marroquines a Catalunya. Gairebé totes les associacions es constitueixen amb aquesta idea de crear una interacció important en diverses àrees i àmbits de la societat catalana. Això vol dir que aquestes associacions estan conscients del rol que han de jugar dins de la societat catalana i intenten sempre participar i aportar alguna cosa a aquesta societat per demostrar la seva presència i la seva visibilitat i, per tant, atraure l'atenció de la gent autòctona. D'avant d'aquesta situació i davant la importància que té aquest tema tots els entrevistats i/o representants de l'administració catalana valoren positivament la participació i l'aportació que fan aquestes associacions marroquines a diferents nivells i insisteixen sobre la continuïtat i l'efectivitat que haurien de tenir dins de la societat catalana. Per començar, ERA considera que les associacions marroquines haurien de jugar aquest paper participatiu i haurien, també, de ser capaços d'aportar i d'implicar la societat catalana en aquesta operació d'interculturalitat, d'integració, de convivència i de cohesió social que no només depèn de les associacions marroquines sinó, també, de les administracions, les institucions i de la societat civil catalana. És un procés comú i una obertura mútua per intentar millorar la situació i la vida de tota la ciutadania i la població catalana. A més, l'entrevistada MMA afirma que les associacions poden aportar molt en aquest tema, però tot depèn de qui està al cap davant d'aquestes associacions. A més, les seves activitats haurien de ser orientades i adaptades a la realitat de la societat catalana per obtenir uns bons resultats. L'entrevistat, KMA assenyala que les associacions aporten un element clau que és el desenvolupament social del país i afavoreixen la convivència i moltes coses més: "*Per nosaltres aporten l'element clau per un bon ... un bon desenvolupament social del país que és afavoreixen la convivència, i per tant la feina que fan és vital perquè en el present i en el futur que hagi un bon clima*". Per la seva part, MGD presenta una visió metafòrica sobre l'aportació de les

associacions en aquest tema i considera que són essencials a nivell de xarxa i constitueixen les fotos i el títol de la xarxa perquè fan xarxa a nivell de ciutats i a nivell de barris. Així, a través d'aquesta xarxa i a través del treball comú aconseguen la cohesió social als barris i, per tant, fan de la societat catalana una societat acollidora i plural on tothom té el seu lloc. També, l'entrevistat EVR va en aquesta línia i indica que els representants associatius marroquins amb la feina que fan es consideren cada vegada més ciutadans catalans i fan el mateix treball conjuntament amb les altres entitats, siguin religioses o culturals, a nivell d'activitats pel barri, per la ciutat, per la gent i, també, amb els partits polítics. A més, organitzen activitats pròpies com el cas de les classes de la llengua àrab o tallers de cuina marroquina per preservar la seva identitat i, al mateix, temps donar a conèixer la seva cultura d'origen. Llavors, amb tota aquesta feina i amb el sentit d'obertura, aquestes associacions afavoreixen la integració, l'interculturalitat, la convivència i la cohesió social dins de la societat catalana:

"Crec que sí, justament en la línia i en la mesura no només per l'existència de qualsevol d'aquestes entitats sinó si realment fan aquesta feina perquè els seus membres se sentin cada vegada més que són ciutadans catalans i aquestes entitats treballen en aquesta línia ... per tant, si treballen per fer activitats amb altres activitats del barri, de la ciutat, si participen i es reuneixen amb els representants dels diferents partits polítics del municipi, si tenen relació amb altres entitats ja siguin culturals ..o ...o ... o religioses si fan aquesta feina si estan fent una feina d'integració, d'interculturalitat, de convivència, si només fan una feina de fer classes d'àrab i de ... de cuina marroqui i només fan aquesta feina insisteixo que els ciutadans no deixin de perdre la seva identitat marroquina, llavors no estan complint aquesta funció de treballar per la convivència, per la cohesió" (EVR).

Per la seva part, JRC assenyala que les associacions marroquines formen part de la societat catalana i aporten les coses típiques del país d'origen, per això es consideren com una columna més en aquesta societat. Així, organitzen una varietat d'activitats i ajuden en la diversificació de la cultura catalana. Malgrat l'existència de la diferència a nivell cultural, hi ha moltes coses que uneixen les dues cultures (la catalana i la marroquina), per això cal sumar esforços i treballar junts en una societat catalana acollidora on ningú pot quedar fora. A més, l'entrevistat JGP insisteix sobre el fet de que aquestes associacions haurien d'aportar quelcom a la societat catalana i haurien de facilitar qualsevol cosa de les seves sensibilitats a la resta de la ciutadania catalana i, al mateix temps, haurien de deixar incorporar els elements culturals de la societat d'acollida en la seva vida del dia a dia. A més, és molt interessant que fessin coses d'aquest tipus i s'expressin culturalment i participen en l'acumulació d'elements culturals dins de la societat catalana i que coneguin altres realitats i que respectin les lleis i només dins d'una societat on hi ha integració, interculturalitat, convivència i cohesió social. L'entrevistat CMS aclareix que la convivència entre persones de diferents orígens és un element fonamental per trencar barreres i acabar amb els estereotips i la desconfiança. Afegeix, també, que les associacions marroquines poden aportar molt al teixit

associatiu local amb la condició de no tancar-se en si mateixes, i poden ajudar en acabar amb qualsevol tipus d'estereotips, de prejudicis o de rumors que afecten la imatge del col·lectiu marroquí. Per això, cal que els ciutadans catalans de diferents orígens es coneguin entre ells i que treballin per crear un clima de convivència, de tolerància i de comprensió dins de la societat catalana. L'entrevistada IPS reconeix que les associacions marroquines són necessàries en moments de dificultats perquè aporten solucions, i exposa la seva experiència quan va estar d'alcaldeessa i diu que gràcies a les associacions i els seus líders molts problemes han sigut identificats i solucionats a través d'un diàleg continu i d'una implicació molt remarcable. A part d'això, ajuden molt en el procés d'integració dels nousvinguts i, per descomptat, intenten preservar la cultura del país d'origen i transmetre-la a les noves generacions: "*Jo crec amb... com he viscut com a alcaldessa en els moments de dificultats que em pogut ... eh... tenir, doncs ens han servit precisament les associacions com un punt de ... de... de trobada, de poder identificar determinats líders, de poder parlar i identificar els problemes i buscar solucions*"(IPS). Finalment, EMV va més enllà de tot això i considera que les associacions del col·lectiu marroquí són molt enriquidores a nivell de llengua i de cultura que haurien de ser respectades, preservades i guardades com un gran tresor i com un patrimoni mundial. En cas de que una cultura o una llengua desapareix és una gran perduda per la societat, i si es fa d'una manera intencionada seria un atemptat contra els drets i llibertats de les persones i, per tant, un atemptat contra la humanitat:

"Si totalment. Jo he participat d'actes...eh ..d'associacions de comunitat marroqui al meu poble i realment ha sigut actes eh ....em... s'ha generat molta complicitat i han sigut molt bonic, i ens ... em han sigut molt enriquidores ... si si estic totalment d'acord que hagin espai, sempre dic que totes les llengües i totes les cultures s'han de preservar i s'han de guardar com un gran tresor, no vulguem-les unificar sinó veure-les com un gran tresor si no es de dir una llengua desapareix o una cultura desapareix és un patrimoni mundial que perdem ... i han de ser obertes al seu entorn... Totes les cultures del món són totes bones i respectables perquè vol dir que hi ha cultura que ha fet més gent, que hagi gent que deixi a l'entorn d'allò per tant volguer denegar, volguer esborrar qualsevol cultura és una atemptat contra .... contra els drets, contra la mateixa humanitat. Jo ho veig així" (EMV).

Evidentment, tots els entrevistats reconeixen el rol que tenen les associacions marroquines dins de la societat catalana i reconeixen, també, les seves aportacions a nivell d'interculturalitat, d'integració, de convivència i de cohesió social i les seves implicacions i intervencions per solucionar molts dificultats i molts problemes. Així mateix, consideren que és un procés comú en el qual tots haurien d'estar implicats per intentar millorar la situació i la vida de la població catalana, a part de ser un element clau en el desenvolupament social de la societat catalana i fonamental per trencar barreres i acabar amb els prejudicis, els estereotips, els rumors i la desconfiança que afecten la imatge del col·lectiu marroquí. També, indiquen que les activitats d'aquestes associacions, que ajuden en la diversificació de la cultura catalana, haurien de ser

orientades i adaptades a la realitat de la societat catalana i organitzades conjuntament amb les altres entitats per afavorir la convivència i preservar la identitat dels marroquins i de donar a conèixer la cultura d'origen que és molt enriquidora i es considera com un gran tresor i un patrimoni mundial. Per obtenir uns bons resultats cal sumar esforços i treballar junts i establir un diàleg continu i implicar-se completament en el procés d'integració dels nouvinguts.

9.2.3. LA CREACIÓ DE TENSIONS PER PART DE LES ASSOCIACIONS DELS IMMIGRANTS MARROQUINS DINS DE LA SOCIETAT CATALANA.

Aquest tema de la creació de tensions per part de les associacions dels immigrants marroquins o de tot el col·lectiu és una hipòtesi que té com a objectiu saber l'opinió i els punts de vista dels entrevistats sobre aquest tema i, per tant, conèixer i valorar les complicacions que poden causar dins la societat catalana. Veritablement, hi ha una minoria dels entrevistats que reconeixen l'existència de tensions creades pel col·lectiu marroquí i altres, que són majoria, defensen les associacions i consideren que no hi ha complicacions reals creats pels marroquins i que poden afectar la convivència i l'estabilitat que caracteritzen normalment la societat catalana. Llavors, cal començar amb la majoria dels entrevistats que neguen l'existència de tensions creades per les associacions i/o les persones d'origen marroquí que viuen a Catalunya i cal descobrir les seves posicions i les seves valoracions. D'entrada CSR indica clarament que les associacions no creen ni tensions ni problemes, al contrari, ajuden a solucionar-los malgrat que són partidistes i fan política. Per a aconseguir un enteniment més clar amb la societat catalana i continuar amb aquesta línia de treball i intentar trobar solucions a alguns problemes cal continuar treballant en una línia que pugui produir efectes positius dins de la societat catalana: *"Les associacions no creen problemes... ajuden a solucionar problemes. Les associacions són partidistes, però fan política ..... s'ha de treballar en una altra esfera educativa d'enteniment més educatiu"*. També, MMA indica que les associacions marroquines no creen cap tensions, però han de ser gestionades i tractades com una oportunitat per a poder créixer tots plegats. A més, JGP considera que no creen complicacions, però cal tenir en compte alguns paràmetres del desconeixement, de la diferència cultural, dels drets humans, de la inseguretats i de la insatisfacció. Per això, cal buscar la manera més correcta i adequada d'expressió al moment de desenvolupar activitats culturals pròpies amb l'objectiu de no generar alguna situació de rebuig que ha de ser superada d'una manera immediata quan es produïx. Per la seva part, JRC assenyala que les associacions no creen cap mena de tensions, però al moment de voler defensar els seus drets, a vegades, s'interpreta d'una manera errònia i es consideren com exigents i pesades en una societat que les ha acollit i les ha obert les portes i les ha donat moltes oportunitats. Segons l'entrevistat, això no ha de ser un problema perquè cadascú ha de defensar el que té en una societat de la qual tots formen part:

"No, no veig que creen cap mena de problemes. Defensar el que ets, defensar-ho, jo no hi veig cap problema, per a que han de crear problemes? Lo que poden crear davant d'aquest ... que siguin tant exigents, que per formar part de la nostra societat s'ha de ser com hagi tota la vida nascut aquí. Jo crec que no, no trobo que és així.. cadascú li agrada el que li agrada.... no crec que així sigui un problema" (JRC).

En la mateixa direcció va EVR i explica que les associacions no provoquen cap tensió en la societat catalana, però haurien d'apostar per un treball conjunt amb la resta de la societat i haurien d'estar obertes i, al mateix temps, haurien d'evitar qualsevol tipus de tancament en si mateixes i, per tant, d'evitar la consideració d'aquest comportament com a problema. L'entrevistada MGP diu que les associacions en lloc de crear tensions i conflictes creen riquesa i, a vegades, ajuden a la desaparició d'aquestes tensions. En la mateixa línia va KMA i afirma que les associacions no creen conflictes, al contrari, faciliten el coneixement mutu entre les dues parts de la societat catalana (la marroquina i la catalana) i participen en la diversificació de la cultura catalana i, al mateix temps, converteixen Catalunya en un país divers i plural. Per la seva part, l'entrevistada MVR assenyala que davant l'existència de les barreres i de la por de tot el que és diferent o desconegut, les associacions poden interferir per trencar aquestes barreres i acabar amb aquesta por i, per tant, poden transmetre els valors d'un col·lectiu responsable i servicial. També, l'entrevistada NSC nega la creació de tensions per part de les associacions marroquines i fa referència a les diferents situacions històriques que va conèixer Catalunya a nivell d'arribada i d'assentament d'immigrants d'altres regions d'Espanya fa quaranta anys i a la manera com van produir i com van acabar. En aquest sentit, l'entrevistada considera que totes aquestes operacions van passar amb tota normalitat i van acabar creant una relació d'amistat i de respecte entre els autòctons i els nousvinguts. En referència al col·lectiu marroquí l'entrevistada va explicar que es va repetir el mateix procés i ara hi ha una bona relació entre tota la gent que formen part de la societat catalana a nivell de ciutats i de barris, és per això que la situació actual és bastant estable. Per la seva part, CMS expressa la seva negació de la creació de tensions per part de les associacions marroquines, i aclareix que hi ha associacions que demanen i reclamen els seus drets bàsics reconeguts en la legislació espanyola o catalana com el cas d'algunes associacions religioses que demanen obrir o construir un oratori o una mesquita que no han de ser considerats com a problemes. En canvi, són drets humans bàsics que permeten l'accés a la llibertat religiosa i a la pràctica de la religió musulmana, i no haurien de ser visualitzats com a problemes. L'entrevistat va afegir que no s'ha de problematitzar aquestes tipus de demandes i de reclamacions, al contrari, s'ha de reconèixer-les i s'ha d'afavorir alguns interessos d'alguns grups que són cent per cent legítims:

"No. El que pot ser fan i fan molt ben fet és reclamar drets. Això és una cosa diferent. Això no és crear problemes és a dir que una entitat religiosa vulgui demanar construir un oratori o una mesquita això no es crear un problema; això és demanar exercir un dret amb la qual cosa que hi hagi gent que visualitza aquest fet com m'estant creant un problema és un

enfocament que no compartim. En realitat, nosaltres creiem que és un grup que està demanant exercir un dret que té reconegut bàsic que és un dret humà, no només reconegut en la legislació espanyola o catalana són drets humans bàsics en l'accès a la llibertat religiosa, però si en general l'aportació que fan les entitats no la problematitzem sinó que la entenim com a un..... com fa qualsevol entitat que reclama serveis, reclama l'accès a drets i afavorir els interessos d'un grup que són perfectament legítims" (CMS).

A continuació, l'entrevistada EMV reconeix que no hi cap tensió o problema creat per les associacions marroquines a Catalunya. Cal saber que es tracta d'obertura per part de la societat catalana cap a la cultura marroquí i l'intenció d'incorporar aquests ciutadans nous a la dinàmica i al ritme de la cultura local. Llavors, és una operació de donar i rebre i, al mateix temps, de combinar entre les dues cultures i de compartir experiències, emocions i alegries. Així, a nivell de creativitat va exposar un exemple d'una colla d'un grup de nens marroquins que fan "Castells" en una escola al Vendrell i la va considerar com a experiència preciosa i genial i va deixar la porta oberta a una possible proposta que té relació amb la cultura marroquí que es pot organitzar quan sigui possible. A més a més, un altre entrevistat ERA diu que les associacions marroquines en si no creen problemes, però els problemes sorgeixen a través d'algunes actituds inadequades provocades per part dels catalans com per part del col·lectiu marroquí. En aquest sentit, es tracta d'actituds xenòfobes (amb dues direccions) i es tracta de que les associacions marroquines haurien de procurar de no provocar la reacció contrària i de no agreujar la situació encara més. El més important, segons l'entrevistat, és que tothom hauria d'obrir una mica la seva mentalitat i d'intentar no considerar que tots els catalans són dolents i de no donar importància a qualsevol situació de xenofòbia que pugui passar en qualsevol societat. A més, aquests tipus de problemes no haurien de ser inventats avui per avui i no haurien d'existir en cap població, barri o ciutat, tal com ho ha dit MGD. En canvi, IPS reconeix la creació de tensions per part de les associacions o del col·lectiu marroquí de temps en temps, sobretot, problemes relacionats amb la religió musulmana. L'entrevistada va recordar alguns problemes que van passar als menjadors de les escoles de Salt en Girona, especialment quan un grup de pares van negar beneficiar-se de les beques del menjador de la Generalitat i van oposar que els seus fills mengin el menjar que es serveix als menjadors perquè no era halal: "*aquest petit incident perquè en aquest cas els nens marroquins o musulmans de Salt no mengen al menjador cap tipus de carn només mengen peix i ous com a proteïnes, així parlant, perquè com vam arribar a l'acord de que poden menjar halal o es podran ser servits per part del càtering tota la carn halal*" (IPS). Això vol dir que sempre hi ha un problema quan es tracta del menjador escolar i sempre s'ha de tenir en compte que els nens/es musulmans han de ser servits, tal com indica la tradició i la religió musulmana, carn halal. Evidentment, per les famílies catalanes això no constitueix cap problema, però per les musulmanes si és un gran problema.

Conseqüentment, l'existència i la creació de tensions i conflictes per part de les associacions o del col·lectiu marroquí a Catalunya és un tema que no té validesa per la majoria dels entrevistats i/o representants administratius catalans. Segons ells, les associacions no creen problemes, al contrari, busquen solucions, faciliten el coneixement mutu, participen en la diversificació de la cultura catalana i creen riquesa dins de la societat catalana. Amb l'objectiu d'evitar els problemes i de millorar les relacions entre tots els ciutadans de Catalunya cal tenir en compte alguns característiques de desconeixement, de diferència cultural, de drets humans, d'inseguretat i insatisfacció, cal aprofitar qualsevol oportunitat que ajuda a millorar aquesta relació, cal apostar per un treball conjunt amb la resta de la societat, cal ser obert i evitar qualsevol tipus de tancament en si mateix, cal trencar barreres i acabar amb la por de tot el que és diferent o desconegut i cal compartir experiències, emocions i alegries. A vegades, pel fet de defensar i reclamar els drets bàsics s'interpreta malament i es considera com un problema, especialment quan es tracta d'obrir o de construir un oratori o una mesquita per part d'associacions religioses. A més, els problemes es creen a través d'algunes actituds inadequades provocades per part de les dues parts, o a través del menjar que es serveix als menjadors perquè no és halal. Així, doncs, tots aquests problemes no haurien de ser ni inventats ni provocats i totes aquestes situacions haurien de ser superades amb una mentalitat oberta i d'una manera immediata.

9.2.4. EL COMPORTAMENT DELS CATALANS CAP A LES ASSOCIACIONS DEL COL·LECTIU MARROQUÍ A CATALUNYA.

Aquest tema del comportament que tenen els catalans cap als marroquins i cap a les seves associacions és un tema que està relacionat amb l'estat psicològic i social de cada persona i al mateix temps, amb la situació general del país i les influències internes i externes a nivell d'economia, de política, d'immigració, les condicions de vida de la població i les oportunitats laborals que hi ha. Així, aquest comportament va lligat a les condicions i la manera com canvien i varien cap a un costat o un altre segons les circumstàncies i les condicions del país. Es nota que els entrevistats estan conscients de la importància que té aquest tema en determinar els punts de vista dels catalans cap al col·lectiu marroquí i el tipus de comportament que hauria d'existir entre les dues parts. Per això, els punts de vista dels entrevistats solen ser variats i diversificats i val la pena conèixer-los. Així, l'entrevistat CSR explica que el coneixement mutu i la creació de vincles són dos eines molts importants que poden disminuir o acabar amb els fenòmens de l'islamofòbia, de rebuig, de separació i de desconfiança cap als col·lectius islàmics en general. Llavors, queda molta feina per tornar a recuperar tot això i entrar en una nova fase diferent de l'actual. Per la seva part, l'entrevistat JGP es basa sobre el desconeixement del col·lectiu marroquí per part dels catalans per treure la idea de l'estigmatització d'aquest col·lectiu i la seva marginació. Afegeix, també, que tot

depèn de la manera de reflexió i de la manera com es veuen les coses d'un costat i d'un altre. Com el col·lectiu marroquí forma part de la societat catalana i té els mateixos drets i deures i està obligat a complir la llei i la normativa del país, ha de ser tractat de la mateixa manera i al mateix nivell que tota la població catalana amb plens drets i els mateixos deures. L'entrevistat JRC reconeix que pot haver de tot, per un costat, hi ha gent que tenen por del col·lectiu marroquí i ho veuen com a agressiu, i per l'altre, hi ha gent que l'han acollit d'una manera correcta. La diferència a nivell cultural o a nivell de pensament és una característica de totes les societats del món i no ha de ser un problema, però com afirma l'entrevistat amb la mesura que passa el temps tot anirà cap a millor. En la mateixa línia va ERA i assenyala que hi ha de totes postures: hi ha posicions individuals més intolerants, però no són dramàtiques, i hi ha altres que són més obertes. Per això, s'ha de reconèixer que es tracta d'una cosa molt natural i s'ha d'acceptar el fet de que tot canviarà amb les generacions: *"Hi ha de totes les postures. En realitat és això que ...eh .... hi ha posicions individuals més intolerants i... i... i... i altres que no ... que són més ... més obertes i si en ponen més qüestió de generacions com funcionen, no crec que sigui dramàtic perquè realment és una cosa molt natural i hem d'acceptar-la com a tal"* (ERA).

En canvi, hi ha altres entrevistats que són optimistes i valoren el comportament dels autòctons cap al col·lectiu marroquí d'una manera positiva i intenten relacionar aquest comportament amb la realitat. Per això, l'entrevistat EVR a part de valorar positivament el comportament de la gent autòctona, té una visió panoràmica i unes propostes molt clares per intentar millorar una sèrie de coses a nivell educatiu, de relació entre persones, de participació en la societat i de diversitat cultural, i al mateix temps, per intentar acabar amb altres coses com el cas d'estereotips, de prejudicis i de racisme i xenofòbia:

"Jo ho valoro molt positivament. Sóc molt conscient que hi ha molta feina per fer, sóc molt conscient que hi ha molts estereotips i cal seguir treballant ... però en general hi ha bona relació, participació, hi ha molt bona resposta i molt bona participació... Racisme i xenofòbia estan fent i s'han fet molta feina i queda molta feina per fer. En el món de l'educació, sóc de l'opinió que els mestres quan estan fent els estudis a la universitat per ser mestres haurien de ...eh ...d'acabar els seus estudis amb uns coneixements sobre les diferents religions presents al nostre país perquè després arriben aquests professionals a les escoles de moltes ciutats i molts barris i tenen a l'aula una diversitat molt important, i això n'ho està fent. També metges i infermers treballen en un centre d'atenció primària que són d'una diversitat cultural i religiosa molt important... caldria que els professionals del nostre país sortissin de la universitat amb uns coneixements que els permeti atendre aquesta diversitat" (EVR).

El més important per l'entrevistat EVR, és el reconeixement i l'acceptació de la diversitat cultural com a realitat de la societat catalana i l'estratègia que cal seguir per normalitzar l'existència dels ciutadans d'origen marroquí a Catalunya. També, afegeix i explica tot el procès per sortir d'aquesta situació i evitar qualsevol complicació amb les futures generacions. Llavors, la solució que

proposa per aquesta situació (cosa que no s'ha fet mai) és començar a la universitat amb la formació dels estudiants (futurs mestres i professors, metges i infermers) que han de rebre uns coneixements adequats sobre les diferents cultures i les diferents religions que es practiquen i existeixen a Catalunya i que s'han de tenir en compte per part dels professionals al moment d'atendre els pacients que formen part d'aquesta diversitat cultural i religiosa de Catalunya. Per aconseguir aquest objectiu, segons l'entrevistat, queda molt camí per recórrer i molta feina i molts esforços per fer. També, KMA afirma que la població catalana és una població diversa i el procés d'integració i d'inclusió és un procés que no és fàcil, però la realitat és el que s'ha de tenir en compte; que el treball ha de ser centrat i dirigit cap a aquesta diversitat cultural per a que sigui visible dins de la societat catalana: "*Som una població diversa, i per tant...eh ....em.. majoritàriament ... hem de treballar per a que la diversitat sigui visible*". A més, tant MGD com MGP i MVR consideren que el comportament depèn del coneixement, de la curiositat i de la por per part de la gent autòctona, de les entitats, del lloc i de la visibilitat on es troba el col·lectiu marroquí, i varia entre pobles petits i ciutats grans i, per tant, es considera, a vegades, com una aportació més i com una relació de proximitat de tú a tú i de respecte i, en altres vegades com a confrontament. Per això, hi ha molta feina per fer i és necessari donar visibilitat al col·lectiu marroquí i intentar acabar amb la por i el confrontament que poden influir d'una manera negativa sobre aquest comportament. L'entrevistada NSC assenyala que des de la seva administració i des de fa molt temps estan treballant, d'una manera activa, el tema de la diversitat cultural i religiosa i estan fent intervencions conjuntes amb les entitats locals per trobar els millors emplaçaments i proporcionar les millors condicions que puguin ajudar en la millora de la relació i del comportament de tota la població catalana. Per la seva part, IPS indica que el tema pot ser valorat de dues maneres diferents: la primera té relació amb l'intenció i la disposició de la gent en ajudar en el procés d'integració, d'ajudar la gent que té necessitats, dificultats i complicacions de vida i, la segona té relació amb la demostració de la diferència, de rebuig, de racisme i de discriminació a nivell polític tal com estant fent alguns partits polítics com *Vox* i *Plataforma Per Catalunya*. Finalment, CMS justifica que és difícil parlar d'un comportament concret i únic dels catalans; hi ha persones i entitats catalanes que són racistes i tenen unes actituds negatives de por i, a vegades, de desconfiança cap a les persones d'origen immigrant i les discriminen. Llavors, tots aquests factors que preocupen molt puguin tenir un impacte negatiu sobre la bona convivència i la cohesió social que caracteritzen normalment la societat catalana. En canvi, hi ha persones i entitats que tenen una visió molt positiva de la immigració marroquina i valoren molt positivament tota la immigració d'una manera molt millor que molts països de l'entorn i de la resta de països europeus tal com ho diuen les enquestes que es fan periòdicament. Evidentment, l'únic país que va organitzar una

manifestació a favor de l'acollida dels refugiats fa dos anys ha sigut Catalunya. En aquest sentit, la interacció social i cultural i el rol que tenen les entitats poden ser considerats com a elements favorables per intentar normalitzar la situació i mantenir l'estabilitat i l'equilibri dins de la societat catalana:

"Parlo del concepte molt genèric, per tant, és molt difícil parlar d'un català concret o dos catalans concrets.. tenim catalans persones en nostre territori que són racistes, que són... que discriminen, tenen una actitud molt negativa i aquesta actitud la tenen les entitats com les persones. Jo crec, en general, la societat catalana té una visió de l'immigració i de la diversitat molt més positiva i molt més ben valorada que en molts països en el nostre entorn i això ho diuen les enquestes d'opinió constantment; és a dir que...el concepte immigració com a problema és un concepte que està molt abaix de la llista de preocupacions quan es fan enquestes" (CMS).

Així, el tema del comportament dels catalans cap al col·lectiu marroquí sembla ser un tema que comporta dos opinions diferents. Generalment, tots els entrevistats s'han expressat d'una manera clara i realista i han exposat una sèrie de factors que justifiquen tant el comportament negatiu com el comportament positiu de la gent autòctona cap al col·lectiu marroquí a Catalunya. Llavors, el grup dels entrevistats que valoren negativament el comportament dels catalans cap als marroquins es basen sobre el desconeixement, l'estigmatització, la marginació i el rebuig del col·lectiu marroquí, l'islamofòbia, la desconfiança i la por que tenen els catalans del col·lectiu marroquí. També, es basen sobre la diferència a nivell cultural, la discriminació, els estereotips i prejudicis, el racisme i la xenofòbia, l'agressivitat del col·lectiu marroquí i les posicions individuals més intolerants, però no dramàtiques d'algunes persones. En canvi, l'altre grup que valora positivament aquest comportament es basa sobre una sèrie de factors com la població catalana és una població diversa, el reconeixement i l'acceptació de la diversitat cultural com a realitat de la societat catalana, la participació en la societat i en la diversitat cultural, el fet de formar part de la societat catalana i de tenir els mateixos drets i deures i de complir la llei i la normativa del país, el fet de ser tractats de la mateixa manera i al mateix nivell que tota la població catalana, el coneixement mutu i la creació de vincles entre les dues parts, el fet de tenir una visió molt positiva de la immigració, l'intenció i la disposició de la gent en ajudar en el procés d'integració i d'ajudar la gent que té necessitats, dificultats i complicacions de vida, de millorar la relació entre persones i de fer intervencions conjuntes amb les entitats locals. Davant d'aquesta situació i amb l'intenció de normalitzar la situació i de mantenir l'estabilitat i l'equilibri dins de la societat catalana, alguns entrevistats han fet unes propostes per millorar l'educació, sobretot, a la universitat començant pels estudiants que haurien de rebre uns coneixements adequats sobre les diferents cultures i les diferents religions de Catalunya per poder reconèixer la diversitat cultural i religiosa de Catalunya i després tenir-la en compte quan arriben a ser mestres, professors, metges o infermers. Llavors, per aconseguir aquest objectiu consideren que queda molt camí per recórrer i molta feina i molts

esforços per fer i, com diuen, segurament que tot canviarà amb el temps i amb les futures generacions.

9.2.5. LA REACCIÓ DE LES ADMINISTRACIONS I INSTITUCIONS CATALANES EN CONTRA DEL RACISME I LA XENOFÒBIA A CATALUNYA.

Aquest tema del racisme i xenofòbia a Catalunya és un tema delicat i complex i afecta una part de la població catalana, sobretot, els ciutadans d'origen immigrants (entre ells els marroquins) que pateixen alguns tipus de discriminació racial i actuacions xenòfobes. És un tema que apareix ocasionalment sobre l'escenari social i polític del territori català segons cada situació o cada esdeveniment electoral o crisi econòmica o quan es tracta dels serveis d'ajudes socials que una part d'ells va als ciutadans d'origen immigrants. Així, gairebé tots els entrevistats reconeixen l'existència d'aquest fenomen, primer a nivell mundial i després a nivell de la societat catalana i reconeixen la dificultat i la complicació per eliminar-ho de la societat. Al mateix temps, fan unes propostes i exposen unes estratègies amb l'intenció de poder disminuir o reduir al màxim els casos de racisme i xenofòbia a Catalunya. En aquest sentit, és molt interessant saber l'opinió i l'avaluació de cadascú dels entrevistats. L'entrevistada MMA exposa algunes exemples on es poden aparèixer els casos de racisme i xenofòbia com les festes i l'accés a les discoteques. Segons l'entrevistada, la solució cau en l'educació malgrat l'existència de molt camí per recórrer i molta feina per fer i arribar a reduir o acabar amb aquest fenomen del racisme i xenofòbia. En la mateixa línia va CSR que considera que s'estan fent un esforç enorme i un treball constant per intentar acabar amb els casos de racisme i xenofòbia que són casos preocupants, per exemple, a nivell polític i a nivell d'escola i fa aquesta proposta: "*s'ha d'intentar normalitzar els casos allò on es donen els resultats*". L'entrevistat JGP explica que els casos de racisme i xenofòbia existeixen en la societat catalana en major o menor grau perquè hi ha gent que no tenen la mentalitat oberta i promouen aquest tipus de comportament i hi ha altres persones que rebutgen tot el que és diferent. Per acabar amb els casos de racisme i xenofòbia, l'entrevistat indica que totes les institucions estan treballant perquè primer, tenen la responsabilitat de garantir la convivència i la bona relació entre els veïns i entre tots els ciutadans i segonament, estan intentant superar les estigmes i les actuacions negatives d'estereotips, de rebuig, de discriminació, etc. A part de les institucions, les associacions i les persones individuals també, haurien de treballar aquest tema i de conscienciar la població del perill de qualsevol comportament negatiu i racista que pot passar en la societat catalana:

"Jo crec que és una feina que no només de les institucions ... totes les institucions estan treballant perquè tenen la responsabilitat de garantir la convivència, i si la convivència és bona perquè hi ha una bona relació entre els veïns i tots els ciutadans i s'ha fet el possible per a que aquesta convivència es produïxi i si un element es superar estigmes, superar ...eh... doncs les valoracions negatives d'estereotips ho hem de superar... ho estem fent" (JGP).

Per la seva part, JRC pensa que no hi ha casos de racisme i xenofòbia a Catalunya, però en cas que si, no s'ha de donar-los molta importància. En canvi, s'ha de donar suport, amb molta més energia, a les administracions per a que puguin combatre els casos nous de racisme i xenofòbia. L'entrevistat, KMA insisteix molt sobre les actuacions que s'ha de fer per afrontar aquest fenomen: "*Som un país amb procedència de tot arreu i, per tant, sobretot... hem de fer un esforç molt gran a tenir una educació de qualitat per facilitar aquesta convivència i tantes coses evidentment, les aules és clau i estratègic*". Així, l'entrevistat afegeix que es tracta d'un procés llarg i que depèn de l'educació a les escoles i de les generacions amb qui s'ha de treballar molt, és a dir que s'ha de treballar la inclusió social, la interacció cultural i la convivència diària dins dels centres educatius, les instituts, les escoles i les aules on es fan amistats i es comparteixen i s'aprenen moltes coses. El més important per ell és intentar: "*tenir una educació de qualitat per facilitar aquesta convivència i tantes coses més .... Evidentment, això de les aules és clau i estratègic*" (KMA). L'entrevistada MGD lamenta l'existència de casos de racisme i xenofòbia a Catalunya i explica que aquests casos estan lligats als temes econòmics i socials i a l'odi que tenen alguns autòctons cap als estrangers. Per això, és responsabilitat de tots de denunciar aquests casos i de centrar en l'educació de tota la ciutadania i d'intentar detectar situacions d'aquest tipus. També, MGP va en la mateixa línia i reconeix l'existència de casos de racisme i xenofòbia a Catalunya, sobretot, a nivell polític, i l'aparició d'alguns partits xenòfobs, i fa referència a l'esforç que estan fent tan les institucions, les entitats com les administracions per combatre els rumors, el racisme i la xenofòbia. Hi ha una consciència important per part de tothom per abordar aquests casos de la millor manera possible. Una altra entrevistada MVR aclareix que a Catalunya no hi ha grans problemes de rebuig, de racisme i de xenofòbia, però cal vigilar amb alguns casos i situacions de vulnerabilitat que poden convertir-se en casos d'estigmatització, de discriminació i, per tant, de racisme i xenofòbia. En aquest cas, es pot destacar els casos de refugiats i dels menors estrangers no acompanyats (MENAs). A més, hi ha alguns casos de beques del menjador escolar on el 37% d'alumnes que es beneficien d'aquestes ajudes són autòctons: "*Donem ajudes als que necessiten les ajudes del menjar que es van a un 37% d'alumnes d'autòctons*" (MVR). Per això, és necessari fer accions en contra de falses creences, rumors, prejudicis i estereotips per evitar la creació de situacions de racisme i xenofòbia. L'entrevistat CMS, per la seva part, reconeix l'existència de casos de racisme i xenofòbia a Catalunya i considera que són casos preocupants i denunciabls. De fet, els immigrants de la primera generació que van iniciar el procés migratori segurament que han patit moltes vegades alguns casos o expressions de discriminació verbals o coaccions més contundents o discriminacions a nivell d'accés al mercat laboral o a l'habitatge i, fins i tot, a les institucions i/o administracions públiques. En concret, a vegades, les dones pel fet de visualitzar la seva condició

o la seva orientació religiosa a través d'un tipus de vestit concret pateixen algun tipus d'estigmatització o discriminació i no arriben a denunciar-ho. En canvi, els fills o la segona generació no suporten aquests tipus de racisme o xenofòbia i ho denuncien immediatament. Per l'entrevistat, és quelcom molt positiu perquè és el seu dret i la seva obligació de fer-ho i d'evitar el problema d'un dret trepitjat. Això vol dir que estem davant d'una nova etapa on la consciència contra el racisme i xenofòbia és important i la denúncia de casos d'aquest tipus és quelcom normal:

"la primera generació que fa el procés migratori segurament ha patit moltes vegades aquests casos de discriminació, aquestes expressions de ...eh ... de discriminació verbals a vegades coaccions o...coaccions més contundents o aquestes discriminacions que pateixen de vegades a l'accés al mercat laboral o l'habitatge, al ... clar... a vegades a les institucions, etc... altres vegades les dones que de vegades visualitzen els seus ... la seva condició religiosa, la seva orientació religiosa en aquest sentit amb alguna roba que llavors a través de la roba s'ha les ataquen o estigmatitzen. En canvi, el que estem observant i és positiu, és que la generació dels fills i de les filles no aguanten tant i denuncien que és la seva ...el seu dret o la seva obligació.... s'ha de denunciar quan hi ha un dret trepitjat" (CMS).

També, EMV destaca el racisme polític i el fet de que una part dels ciutadans que viuen a Catalunya no poden participar en la política local i tampoc poden exercir el seu dret a vot quan hi ha eleccions, i fa la pregunta següent: "*Fins a quin punt no poden votar?*". A més, destaca la discriminació laboral, i insisteix sobre la necessitat de combatre aquests casos de racisme i xenofòbia per part de les institucions i dels partits polítics i d'intentar normalitzar la situació en diferents aspectes de la vida quotidiana. A més, l'entrevistada IPS exposa l'experiència de Salt en Girona en relació a aquest tema de racisme i xenofòbia i explica que l'ajuntament de Salt va iniciar una xarxa contra racisme i xenofòbia liderada pel Sr. Albany Torres que treballava també per l'Ajuntament de Barcelona quan governaven els socialistes. Es tracta precisament d'una xarxa de combatre els rumors i/o una xarxa antirumors que permet desmentir qualsevol estereotip, prejudicis i rumors que no tenen res a veure amb la realitat a través de l'organització d'algunes activitats que poden ajudar en detectar i acabar amb aquests casos. Com a exemple, va destacar el cas d'una víctima en una cafeteria de l'estació de Girona on no l'han voler servir. Això vol dir que l'existència de casos com aquest són evidents i poden passar en qualsevol moment i depèn del color de la pell de la persona. A més, va destacar un cas curiós d'una treballadora d'origen marroquí que va patir la discriminació per part de persones del mateix col·lectiu i no per part de la gent autòctona: "*moltes vegades no és de la gent del país cap als immigrants sinó moltes vegades entre els propis immigrants de diferents comunitats*" (IPS). També, l'entrevistat ERA indica que generalment s'escolta parlant de casos de racisme i xenofòbia de temps en temps i es fan comentaris inadequats i com a exemple va posar la seva felicitació al col·lectiu musulmà com a

alcalde de la seva ciutat per l'ocasió d'inici del mes de Ramadà, però malauradament, tant ell com els musulmans d'aquesta ciutat van rebre insults en una xarxa social per aquesta felicitació: "*Vull posar un exemple ara... no fa gaire amb el motiu de Ramadà vam fer un acte com a institució com a alcalde una felicitació pública per felicitar el Ramadà i...i doncs amb ... en alguna xarxa social i em van contestar insultant-nos la mare de Deu de tots els musulmans i a mi perquè els felicitava, per tant sempre hi ha algun individu, però em ... jo crec que és inevitable*" (ERA). Davant d'aquestes situacions sempre hi ha posicions i reaccions negatius per part d'alguns, però val més ignorar-les i marginar-les i no donar-les cap rellevància o cap importància per a que es quedin aïllades i sense efecte. En canvi, com va concloure l'entrevistat, davant d'una actitud delictiva es posa una denúncia i la policia actua amb conseqüència. Finalment, l'entrevistada NSC expressa la seva satisfacció pel fet de no tenir casos de racisme i xenofòbia al seu municipi i diu que des de fa molt temps que van començar a treballar el tema i precisament fa més de catorze anys que es va crear la xarxa de valors i transmissió de missatges positius per combatre qualsevol tipus de rumors i prejudicis. Com a exemple d'aquesta estratègia es va crear un document a la pàgina web de l'Ajuntament amb el títol: "*Relat de la convivència*" i es va ficar-ho a disposició de la ciutadania per tenir les coses clares i evitar caure en la confusió en relació al tema de rumors i prejudicis i, per tant, tenir casos de racisme i xenofòbia. A més a més, l'entrevistada parla d'un servei de mediació creat fa vint anys i d'un equip de mediadors que ajuden a aclarir qualsevol dubte o malentès entre els membres de diferents col·lectius d'immigrants i la resta de la gent autòctona del municipi. El més important en aquesta operació, és la predisposició política per treballar i donar suport a aquesta xarxa i a qualsevol programa que pot ajudar en detectar i lluitar contra els casos de racisme i xenofòbia que poden sorgir en el municipi de Santa Coloma de Gramanet:

"Aquí en Santa Coloma .... perquè a més a més tenim des de fa 14 anys que es va crear xarxa de valors i transmissió de missatges positius. La gent arran d'aquesta xarxa fa un treball d'higiene per aquest tema, el tema de la transmissió de missatges positius, i per tant de combatre rumors i prejudicis: "*Relat de la convivència*" un document que està en la web municipal... aquí no nos han passat això perquè fa molts anys que treballem el tema. Fa 20 anys hem tingut un equip de mediació treballant, hi hagut una predisposició política per treballar el tema des d'un predisposició positiva" (NSC) .

Evidentment, el tema de racisme i xenofòbia és un tema que reflecteix la part negativa de la societat catalana. És la part on hi ha l'odi, la discriminació, el rebuig, l'estigmatització, els rumors, els prejudicis, els estereotips i, per tant, el racisme i la xenofòbia expressats per una part de la societat (els autòctons) cap a l'altra part dels ciutadans d'origen immigrant (els marroquins). Segons la majoria dels entrevistats, aquestes manifestacions de discriminació racial són evidents i poden aparèixer en qualsevol societat, però la minoria dels entrevistats que no reconeixen l'existència d'aquests casos racials a Catalunya diuen que no cal donar cap importància a qualsevol

cas de racisme i xenofòbia a Catalunya quan apareix. Llavors, els que reconeixen l'existència de casos de racisme i xenofòbia expliquen que aquests casos apareixen perquè hi ha gent que no tenen la mentalitat oberta i rebutgen tot el que és diferent. També, apareixen per temes polítics, econòmics i socials i per la competició que hi ha per les ajudes socials i les beques del menjador escolar, etc. Per això, es pot trobar casos de racisme i xenofòbia en les festes i en les entrades de les discoteques, quan es tracta de refugiats i menors estrangers no acompanyats (MENAs), de les dones musulmanes que porten un tipus de vestit concret. A vegades, apareix el racisme a nivell d'accés al mercat laboral o a l'habitatge i a nivell polític, especialment pel fet de que la legislació espanyola no permès la participació política als ciutadans que no tenen la nacionalitat espanyola i, per tant, una part d'aquests ciutadans que viuen a Catalunya no poden votar o per l'existència de partits polítics xenòfobs i, per últim, entre persones del mateix col·lectiu. Com a exemple de l'existència de racisme i xenofòbia en la societat catalana es pot destacar la felicitació que va fer un alcalde d'un municipi al col·lectiu musulmà per l'inici del mes de Ramadà i la quantitat d'insults que va rebre com a conseqüència d'aquesta felicitació. Per això, tal com va expressar l'entrevistat ERA, davant d'una actitud delictiva com aquesta es posa una denúncia i la policia actua amb conseqüència. A part d'això, és responsabilitat de tots de denunciar aquests casos, sobretot, els fills o la segona generació que no suporten aquests tipus de racisme o xenofòbia i ho denuncien immediatament. Això vol dir que una nova etapa està apareixent i qualsevol cas de racisme i xenofòbia es denunciaria. En canvi els entrevistats que no veuen que no hi ha casos de racisme i xenofòbia proposen de no donar-los cap importància, d'ignorar-los i marginar-los per a que es quedin aïllats i sense efecte. Alguns expressen la seva satisfacció pel fet de no tenir casos de racisme i xenofòbia al seu municipi i expliquen que l'estratègia que estan seguint ha donat bons resultats, primer per la predisposició política per part dels polítics locals i segon, per la creació de la xarxa contra el racisme i la xenofòbia i tercer, per la creació d'un servei de mediació i la disposició d'un equip de mediadors per abordar les causes de racisme i xenofòbia al municipi. Evidentment, davant d'aquestes manifestacions racistes i la necessitat de combatre'ls, les institucions, els partits polítics, les associacions i les persones individuals haurien de fer un gran treball i un gran esforç per normalitzar la situació en diferents aspectes de la vida quotidiana. Per això, la solució d'aquest fenomen rau en l'educació a les escoles, a les institucions i a les universitats i depèn, també, de les generacions tenint en compte que és un procés llarg i té molt camí per recórrer i té molta feina per fer. Veritablement, com diuen els entrevistats, s'estan fent un esforç enorme i un treball constant per intentar acabar amb els casos de racisme i xenofòbia a Catalunya.

9.2.6. LA PARTICIPACIÓ RECÍPROCA ENTRE LES ASSOCIACIONS MARROQUINES I LES ADMINISTRACIONS I LES INSTITUCIONS CATALANES EN LES ACTIVITATS QUE S'ORGANITZEN A NIVELL LOCAL O TERRITORIAL.

La participació del col·lectiu marroquí en les activitats culturals organitzades per les institucions o per altres col·lectius i la participació de les institucions i altres entitats en les activitats culturals organitzades pel col·lectiu marroquí a Catalunya és un tema que ha sigut valorat d'una manera positiva per la majoria dels entrevistats. Per ells, la participació en activitats culturals o festes locals és essencial per crear vincles i contactes directes entre els representants de les institucions i la resta de la població catalana. També, la participació en altres àmbits com la política, l'esport, etc. és important perquè ajuda el col·lectiu marroquí a tenir més visibilitat pública i a marcar la seva presència en la societat catalana de la qual formen part. En canvi, una minoria dels entrevistats consideren que els marroquins no participen molt per l'absència d'una cultura associativa i per l'interès que poden tenir en una activitat o una altra. D'entrada, l'entrevistada MMA considera que la participació dels marroquins a nivell d'escola és molt alta i sempre participen activament en les activitats que s'organitzen en diferents àmbits, però a nivell municipal la seva participació és molt baixa i és necessari reavaluar aquesta situació, conèixer les causes i suggerir les solucions. L'entrevistat JGP condiona la seva participació a la recepció de la invitació i expressa la seva disposició i la seva alegria en participar en qualsevol acte o activitat organitzada pel col·lectiu marroquí o qualsevol altre col·lectiu. A més, KMA valora positivament la participació dels marroquins en totes les activitats i festes que s'organitzen al municipi i, al mateix temps, expressa la seva intenció en participar amb el col·lectiu marroquí en tots els actes, reunions, trobades, etc. Per ell, el treball associatiu és estratègic i ajuda a crear el contacte directe entre l'ajuntament i els ciutadans d'origen marroquí:

"Sempre intento anar a tots actes, reunions trobades, etc. perquè crec que el paper que fan les associacions és estratègic per facilitar el contacte d'una manera molt ràpida, fàcil i directa per a que, en aquest cas, l'alcalde tingui contacte amb els seus veïns de procedència del Marroc... Molt bona participació en els actes.... participen en totes les festes: la festa major, festes populars... estan integrat en la societat ...és absurd perquè són la societat" (KMA) .

Per la seva part, MGD pensa que la participació dels marroquins és generalment bona, tot i que no arriba al nivell requerit, i expressa la seva predisposició en participar en les festes que organitzen com la festa del fi de Ramadà i la festa del corder, etc. Segons ella, aquesta participació és necessària per compartir algunes coses típiques, compartir sensibilitats, tenir més contacte, més compromís i pensar en el treball comú per enfortir la relació entre el col·lectiu marroquí i la gent autòctona. En la mateixa línia va MGP i indica que gràcies a la relació constant que existeix entre el col·lectiu marroquí, les administracions públiques i la resta dels col·lectius la participació és

molt interessant i sempre es fan actes i es organitzen activitats i festes com la festa del fi de Ramadà i la festa del xai, i això enriqueix la vida associativa i ajuda a promoure més participació i a tenir més voluntat per fer més coses. A més, MVR assenyala que l'administració que representa intenta crear diàleg i motivar la gent a participar en actes i en taules rodones com el cas de "*Taula de poble Gitano*"²¹ o tractar temes d'interès comú i temes que tenen relació amb l'escola. En aquest cas, s'intenta implicar els pares i mares marroquins i incloure'ls en aquesta dinàmica basada en el respecte de la diferència i de les particularitats de cada cultura per crear una societat forta i cohesionada. També, NSC valora positivament la participació del col·lectiu marroquí al municipi de Santa Coloma de Gramanet i considera que aquesta participació està basada sobre l'intercanvi cultural entre les associacions marroquines i les institucions locals, així moltes activitats es fan d'una manera conjunta i les invitacions són sempre recíproques entre les dues parts. A part d'això, com la població de Santa Coloma és una població de barri, aleshores totes les activitats es fan al barri i més a prop de la gent, i com les entitats marroquines són, també, del barri sempre fan la seva aportació en aquestes activitats i donen a conèixer els seus menjars, el te, etc. A més, l'Ajuntament sempre les convida a participar en la festa major de la ciutat i convida a totes les entitats del municipi i d'aquesta manera comparteixen coses típiques de cada cultura i, al mateix temps, es crea aquesta interacció cultural entre tota la població del municipi. En aquest sentit i amb aquest objectiu, l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramanet està treballant sobre un projecte: "*Ifi d'Interculturalitat*" finançat per la Fundació la Caixa per a afavorir la participació de la gent nova dels barris on hi ha més concentracions d'aquesta gent i intentar captar la seva atenció per participar en les festes que s'organitzen al barri i, per tant, poden fer la seva aportació i gaudir d'aquestes festes. En la mateixa línia va CMS i explica que a base de la relació que tenen (com administracions) amb les entitats marroquines que és una relació molt constant, molt habitual i molt fluïda sempre reben invitacions per part d'aquestes associacions i sempre intenten anar i estar presents en les festivitats que organitzen com el cas del "*Iftar de Ramadà*"²². Es tracta d'una festa que s'organitza principalment per les associacions musulmanes durant el mes de Ramadà on es convida a persones d'autoritats, gent d'altres religions i gent de diferents col·lectius i fan el trencament del dejuni tots plegats compartint les diferents plats típics del Marroc que es preparen

---

²¹ La Taula del Poble Gitano de Reus promoguda per la regidoria de Benestar Social des del Pla Local d'Inclusió Social, es va constituir el 6 de febrer de 2013 i s'organitza en el marc del Dia internacional del poble gitano, que se celebra el d'abril a tot el món. Aquesta diada commemora el primer congrés gitano internacional, celebrat a Londres el 8 d'abril de 1971, on es van consensuar, la bandera, l'himne i el dia internacional del poble gitano.

²² Iftar és (إفطار, ifṭār en àrab) és l'àpat diari amb el qual es trenca el dejuni just al moment del màghrib o posta de sol durant el mes del Ramadà. L'iftar durant el mes del Ramadà es fa de manera familiar o comunitària, amb grups de musulmans que es reuneixen per trencar el dejuni tots plegats. Tradicionalment, el primer aliment que es consumeix al moment de trencar el dejuni és un dàtil. Després hi ha la famosa sopa "Harira" i la "Chebakia" que és un tipus de pastissos que es prepara especialment durant aquest mes de Ramadà.

durant aquest més. El que s'ha observat, tal com ho diu l'entrevistat, que durant els últims tres anys hi ha una explosió d'invitacions a participar en aquests "Iftars" del Ramadà, cosa que no existia fa deu anys i ara s'ha convertit a una moda: "*Que hem observat en els últims anys? En els últims 3 anys hem observat una explosió, una autèntica explosió d'invitacions a participar en festivitats al voltant del Ramadà, és a dir una cosa que feia 10 anys no passava, no passava o era molt puntual.. ara s'ha convertit amb una cosa que rebrem ... i intentem assistir tan com puguem*" (CMS). També, participen en altres activitats de tipus culturals quan els conviden. A més a més, CMS parla de la participació política de les persones immigrants i la plena ciutadania que és la màxima expressió de l'exercici dels drets polítics en participar en les eleccions i votar i ser escollit: "*a l'horitzó de l'acollida de les persones immigrants és la plena ciutadania, la plena ciutadania és l'exercici dels drets polítics i aquest exercici dels drets polítics és la màxima expressió està en votar i ser votat i ser escollit*". El que s'ha notat últimament, és la visibilitat pública de persones d'origen marroquí en càrrecs polítics a nivell del govern de la Generalitat de Catalunya com a conseller, a nivell del parlament català com a diputats i diputades i a nivell d'Ajuntaments com a regidors i regidores. Això vol dir, segons l'entrevistat, que aquesta participació política s'ha començat a ser normal i habitual i els ciutadans d'origen marroquí han començat a assumir i a exercir la seva responsabilitat política com a ciutadans amb tots els drets i deures dins de la societat catalana: "*això és un indicador molt ... diguem interessant de que comença aquesta participació política en aquest cas, però segurament al darrera d'això vé aquesta participació en la vida social normal de ... eh ... de les poblacions*" (CMS). A més a més, l'entrevistat ERA indica que hi ha una participació recíproca (tant en les activitats com les festes locals) entre el col·lectiu marroquí i l'Ajuntament que representa:

"Naltros a ....les activitats que organitzem des de l'ajuntament com a tal amb festes i altres entitats són obertes, i per tant hi participen. No convidem per participar a ningú... i si algun dia fem invitacions concretes amb alguna activitat, llavors si que convidem a les associacions totes tal les...les d'aquí com dels nouvinguts... i al revés. Naltros participem cada any amb les actes de les associacions marroquines" (ERA).

Així, l'entrevistat ERA explica que el nivell de participació varia entre homes i dones i entre qüestions i àmbits d'interès de cada col·lectiu i de cada persona. A l'àmbit d'esport, hi ha una participació interessant per part de la majoria de col·lectius que viuen a Torredembarra i sobretot els fills i filles de la segona generació. A nivell d'activitats educatives com: gimnàstica per la gent gran o formació per a adults, especialment els cursos de català i castellà o cursos d'alfabetització, es nota més participació de dones que homes.

En canvi, hi ha una part minoritària dels entrevistats que considera que la participació del col·lectiu marroquí no és suficient i que els marroquins participen poc per diferents raons. En aquest sentit, IPS considera que els marroquins de primera generació no participen molt per motiu

cultural: *"Encara participen poc, jo trobo que encara participen poc"*. Després de haver fet el procés migratori sense haver tingut molta formació i l'arribada al lloc de destí amb la motxilla plena de dificultats personals, els marroquins es troben en una situació nova i totalment diferent de la seva, per això els costa adaptar-se a la nova realitat i, per tant, participar amb els altres col·lectius en l'organització de diferents activitats o participar per donar a conèixer la seva cultura: *"han ...eh.... fet el procés migratori gent gran sense ... sense haver tingut molta formació, moltes vegades al seu país d'origen siguin tenint una motxilla plena de ...eh .... de dificultats personals, que això també dificulta qualsevol tipus de participació"* (IPS). Així, aquesta entrevistada IPS considera que és una característica i una dificultat normal i comprensible i que afecta la majoria dels col·lectius que viuen a Catalunya. Al mateix temps, indica que ha intentat sempre participar en qualsevol acte o qualsevol activitat organitzada per alguna associació com el cas de l'associació de dones *"Al Amal"* de Girona o altres associacions religioses que organitzen una sèrie de *"Iftars"* durant el més de Ramadà. Segons ella, està previst que la situació canviarà molt amb les noves generacions, sobretot, els joves que han nascuts a Catalunya i han rebut una educació en les escoles catalanes i, segur, que estan més preparats per participar i tenir veu i ser visibles. També, EMV assenyala que els marroquins participen poc pel fet de tenir una cultura diferent de la cultura d'aquí i reconeix que participen molt en el tema d'esport, en alguns actes culturals tipus literari, però aquesta participació no és suficient, per això haurien de participar més en altres àmbits. A més, JRC explica que els marroquins participen poc en les activitats de la resta de la societat, especialment en les festes de la ciutat, dels barris, etc. i, al mateix temps, reconeix que sempre tenen la seva paradeta quan s'organitza alguna activitat en un barri, però aquesta participació queda lluny del que seria desitjable:

"A mi si em conviden si. Jo soc diputat i per tant tinc la obligació d'escoltar la gent, la gent que viu al meu territori, en aquest cas Tarragona, per tant si em conviden a alguna activitat és un lloc ideal per trobar gent que et parla, que et expliquen els seus problemes, les seves preocupacions i a més a més és que m'encanten les pastes marroquines i el té tagine, etc. ...els marroquins participen poc a les activitats de la resta de la societat. Hi ha alguna cosa en un barri quan organitzen alguna cosa sempre està la paradeta de...eh .... dels marroquins que tenen pastes, té, o posen el teu nom amb caràcters àrab, però a les festes de la ciutat, dels barris participen poc. La veritat és que en cara això és lluny del que seria desitgeable" (JRC).

Finalment, CSR fa una descripció de les actuacions que normalment fan les administracions per promoure la participació tant dels marroquins com la resta dels col·lectius. Així, explica que des de l'administració intenten potenciar les activitats per a que puguin tenir més ritme a la societat i per a que hagi més interculturalitat i per millorar aquest treball comunitari i evitar tenir guetos. A més, intenten promoure la consciència de ciutadania i el sentiment de pertinença i de formar part d'aquesta societat i intenten tractar a tots com a veïns i veïnes. Aquesta filosofia ajudaria a enfortir

la connexió entre els col·lectius de diferents orígens, incorporar la tolerància i l'estima al barri i a la ciutat, a valorar la importància de treballar plegats, de tenir compromís i de mantenir la seva identitat. Tot això, constitueix la base del treball que estan fent les administracions locals per encoratjar la participació en la societat catalana.

Evidentment, el tema de la participació per part del col·lectiu marroquí en la societat catalana i la participació de les institucions en les activitats que organitzen les associacions marroquines és un tema que té la seva importància en la filosofia i l'estratègia i les motivacions i motivadors que ofereix l'administració per promoure aquesta participació. En aquest sentit, hi ha dos tipus d'opinions diferents dels entrevistats: alguns (són majoria) consideren que la participació dels marroquins en la societat catalana és generalment bona, tot i que no arriba al nivell requerit, per això, és necessari recolzar-la i donar-la suport. Altres (són minoria) qualifiquen aquesta participació d'insuficient i feble i hauria de ser més eficaç. Llavors, la participació a nivell d'escola és molt alta, però a nivell municipal és molt baixa. A més, hi ha una disposició per part dels representants administratius en participar en tots els actes, reunions, trobades, taules rodones que organitzen les associacions marroquines. A més, quan s'organitzen activitats i festes com la festa del fi de Ramadà i la festa del xai es conviden els representants institucionals. Així, es nota que la participació és recíproca i moltes activitats es fan d'una manera conjunta per crear un contacte directe i enfortir la relació entre les dues parts i, per descomptat, això enriqueix la vida associativa i ajuda a promoure la participació i a tenir més voluntat per fer més coses. També, hi ha la participació política dels ciutadans d'origen marroquí i el dret a la plena ciutadania que han començat últimament a ser visibles a nivell públic i a tenir càrrecs polítics. A més a més, es nota que aquesta participació varia entre homes i dones i entre qüestions i àmbits d'interès a nivell d'activitats educatives com, per exemple, els cursos de català i castellà o cursos d'alfabetització, el tema d'esport, actes culturals tipus literari i es nota que les dones participen més que els homes. La falta de participació dels marroquins s'explica pel fet de trobar-se en una situació nova i totalment diferent de la seva i això dificulta la seva adaptació a la nova realitat i, per tant, complica la seva participació que és una característica i una dificultat normal i comprensible. Per la seva part, les administracions, a través de la seva participació, intenten enfortir la connexió entre els col·lectius de diferents orígens, millorar aquest treball comunitari i evitar tenir guetos i promoure la participació tan dels marroquins com la resta dels col·lectius per a que hagi més interculturalitat i més cohesió social. L'esperança que hi ha és que la situació canviarà amb les noves generacions i s'augmentarà la participació.

9.2.7. LES ASSOCIACIONS MARROQUINES I LA MEDIACIÓ INTERCULTURAL, SANITÀRIA O JUDICIAL.

El tema de la mediació intercultural, sanitària o judicial és un tema que està relacionat amb l'arribada i l'assentament dels immigrants nouvinguts tant els marroquins com d'altres nacionalitats a Catalunya. Com la majoria d'aquests nouvinguts tenen dificultats a nivell d'idioma i a nivell de legislació catalana sempre necessiten l'ajuda d'altres persones que dominen la llengua del país d'origen i, al mateix temps, la llengua catalana o la llengua castellana para poder comunicar amb la gent de l'administració, de l'hospital, del jutjat o d'altres llocs. Aquestes persones es consideren com a mediadors i fan aquesta feina de facilitar la comunicació i l'entesa entre aquestes persones nouvingudes i la resta de la població catalana. Normalment, aquests mediadors són persones que formen part o representen les associacions creades pel mateix col·lectiu (en aquest cas el marroquí) i que juguen aquest rol important de facilitar la comunicació i de mediar entre diferents parts quan és necessari. Per això, la majoria dels entrevistats consideren que el rol que tenen aquests mediadors és un rol important, necessari i ajuda a evitar moltes complicacions i a solucionar molts conflictes. La diferència d'opinions entre els entrevistats existeix en la manera com veuen el futur d'aquesta mediació. Alguns diuen que arribarà un moment que la mediació deixarà d'existir i altres aposten per la seva continuïtat i la seva rellevància en la societat catalana. Així, CSR confirma la importància que té la mediació dins de la societat catalana i el rol que juga en crear vincles entre les administracions i les entitats i evitar els conflictes dins de la societat catalana. A més, considera que la mediació és molt interessant i molt necessària al moment de tenir aquest efecte catalitzador i neutralitzador per resoldre els problemes i mediar en els conflictes, especialment per part de les persones que coneixen les dues cultures (la marroquina i la catalana) i que poden ser escoltats pel seu col·lectiu. Per això, és necessari crear una línia de treball dins del camp associatiu que es dedica al servei de la mediació. L'entrevistat JGD insisteix sobre el fet de que la mediació ha de formar part de l'interès tant de les entitats com de les administracions perquè ajuda les persones a relacionar-se i a expressar-se a través de la intervenció d'un mediador o una mediadora a nivell cultural, sanitari o judicial. Segons ell, està clar que els representants associatius estan considerats com a mediadors i interlocutors i tenen una representativitat determinada del seu col·lectiu, però amb el temps, tal com espera l'entrevistat, aquest rol disminuirà i arribarà un moment que no faran falta els mediadors. A més, JRC pensa el mateix i assenyala que malgrat la importància que tenen els mediadors en l'actualitat, i malgrat la necessitat que tenen les administracions cap als mediadors arribarà un moment que no seran necessaris perquè tothom sabrà parlar castellà i català. També, l'entrevistat EVR va en la mateixa línia i indica que la mediació és molt interessant, però segur que anirà desapareixent a mesura que

els professionals sanitaris, culturals i judicials sortissin de les universitats amb formació en aquest sentit i amb coneixements que els permeten minimitzar aquesta funció de mediació. L'entrevistada MGD valora positivament el rol que juga la mediació en l'actualitat i explica que s'ha de mantenir aquest rol mentrestant sigui necessari, però està segura que aquest rol no serà necessari en el futur. De la mateixa manera ho expressa MGP i explica que coneix persones que treballen en l'àmbit sanitari, cultural i judicial i que ajuden altres persones a entendre les dues cultures (la cultura catalana i la marroquina) i faciliten la comunicació entre els pacients i els professionals als hospitals i, també, en les associacions de veïns i als barris. Tot això és important, però no serà necessari en el futur tal com ho expressa l'entrevistada. L'entrevistat KMA va en la mateixa línia i aclareix que inicialment les associacions faciliten aquesta feina de mediació, de comunicació i d'intercanvi cultural dins de la societat catalana, però la feina real comença a l'escola. Això vol dir que la majoria de joves de segona generacions han nascuts aquí i van a les escoles i instituts on hi ha aules plurals i diverses i estan creixent en un entorn divers on aquesta feina i funció de la mediació no tindrà cap sentit. De moment, pel tema de la mediació, el contacte de les administracions amb les associacions seguirà igual, però arribarà un moment que aquest contacte arribarà a la seva fi: *"És per això que les administracions volen tenir contacte diari amb les associacions...però en el futur ...l'objectiu és no cal mediació perquè no hauria res a mediar"* (KMA). També, CMS considera que el concepte de la mediació és un concepte transitori amb el pas del temps i la mediació deixarà de ser necessària. En aquest sentit, aquest entrevistat explica que després del procés d'immigració i l'assentament durant molts anys es comença a parlar d'un altre procés de plena ciutadania i d'inclusió social i no es parla de mediació. Veritablement, per servir la gent nouvinguda i que necessita aquest servei hi ha gent que ho fan molt bé i ajuden a tractar temes molt delicats de la vida quotidiana:

"Pues clar .... és una de les tasques, no? De les funcions que poden fer aquest rol de com en aquest procés general en el que el immigrant de manera que li proposem, el que passa es que aquest procés de plena ciutadania i d'inclusió social i per tant 20 anys després quan ja portes 20 anys aquí no necessites aquestes mediacions per entendre-nos... es clar... la gent que arriba fa poc o la gent que encara la necessita doncs fan aquest rol de intermediació entre la societat catalana, d'acollida i entre la gent que ha arribat si que necessita que es fa aquest rol, per tant efectivament aquest rol el ...el ...el fan i el fan molt bé. De vegades en temàtiques que són molt molt molt delicades, per exemple que no és de la vida quotidiana normal, però que ...eh... el concepte de la mediació és un concepte transitori en el pas del temps la mediació ha de deixar de ser necessària" (CMS).

Per la seva part, l'entrevistada EMV considera que és lògic que després de haver nascut aquí i portar molts anys vivint en la societat catalana els joves estan fent un gran esforç i un exercici important de capacitat d'acostar-se a la gent autòctona i de poder comunicar perfectament amb qualsevol persona sense la necessitat de cap mediador o medidora: *"Tinc els meus veïns nascuts*

aquí parlen català més bé que jo. Jo no imagino els meus veïns han d'anar a buscar el mediador aquí al Vendrell per dirigir-se amb mi al ple" (EMV). L'entrevistada reconeix el rol que té la persona mediadora en la societat catalana quan fa la traducció o transmès el contingut de l'idioma original a altres persones i facilita la comunicació i l'entesa entre elles, i ho considera essencial en l'actualitat, però és més probable que no existirà en el futur.

En canvi, altre grup d'entrevistats considera que la mediació té futur i sempre es necessitaran mediadors. Així, l'entrevistada MMA assenyala que el camp de la mediació és un camp molt important i una eina molt necessària per minimitzar els problemes i solucionar els conflictes. A més a més, diu que té la funció de crear ponts entre diferents cultures i, per tant, hauria de formar part de l'interès de les associacions marroquines a Catalunya i, al mateix temps, s'ha d'apostar per aquest camp perquè sempre farà falta mediadors: "*Jo crec que hauria de formar part de l'interès de les associacions marroquines a Catalunya perquè els problemes petits poden ser grans. És una molt bona eina per solucionar conflictes... a més a més poden fer de ponts... S'ha d'apostar per aquest camp, sempre farà falta mediadors"* (MMA). També, MVR exposa l'experiència de la institució que representa i explica que l'ajuntament disposa d'una unitat de mediació al local on està ubicada la Guàrdia Urbana i la persona d'origen marroquí que fa de mediador està fent una feina extraordinària. A més, hi ha una altra persona que es considera com a referent de la mesquita i està fent la funció de mediador i ho està fent de meravella. A més, en la regidoria hi ha una altra persona que fa de mediadora. En relació a l'àmbit sanitari, l'entrevistada pensa que la mediació a vegades funciona i a vegades no. Per això, com a institució hauria de ser referent en aquest tema de mediació i hauria de treballar per una societat plural i cohesionada. L'entrevistada ha acabat dient que la mediació a Catalunya té tot el futur del món. Per la seva part, NSC relaciona la importància que té la mediació amb els conflictes que existeixen en la societat catalana i diu: "*sempre ens falta mediadors...mediadors ens falta sempre perquè sempre hi haurà conflictes entre persones; no entre comunitats, no entre cultures, entre persones*". Actualment, tal com afegeix l'entrevistada, en Santa Coloma de Gramanet la mediació és molt necessària no només pel col·lectiu marroquí o persones autòctones, sinó per totes les cent-vint diferents nacionalitats que conviuen en aquest municipi siguin xinesos, romanesos o siguin de la nacionalitat que siguin. Està clar, que no hi ha problemes de comunicació a nivell cultural, sanitari o judicial, però el més important és que el tema de la mediació sanitària està en les mans de l'INS (Institut Nacional de Salut) que ha anat adoptant les mesures i les mecanismes necessàries, però des de l'ajuntament no es pot intervenir perquè no té competència, a part de no tenir coneixement de l'existència de mediadors o mediadores en aquest àmbit. Així, molt sovint, hi ha grups polítics o polititzats que els interessa crear problemes i conflictes culturals entre persones i entre comunitats per interessos personals, i això no és

acceptable en aquest municipi que és caracteritzat per la seva convivència i la seva tranquil·litat, tal com conclou l'entrevistada. A més, l'entrevistada IPS ho expressa clarament que la mediació està relacionada amb l'arribada constant dels immigrants. A mesura que els immigrants continuen arribant, la necessitat per la mediació augmentarà:

"Jo crec que si perquè entre altres coses els moviments migratoris no acabaran mai... perquè quan estem parlant de segones i terceres generacions no només estan relacionats amb això, però els que identifiquem ara amb això, la mediació pot servir qualsevol camp, però actualment l'identifiquem molt amb aquest, primer procés migratori i com a solucionador i com a ....com a eina de connectar dues comunitats diferents... El que passa que és clar... ja dic emm... aquesta que conec més que la tenim més identificada amb aquest tipus de mediació ... no acabarà mai perquè els processos migratoris continuen" (IPS).

A més a més, l'entrevistada dona un exemple de la mediació intercultural que fa l'Associació Idem de Girona a través de la seva col·laboració en el tema dels menjadors escolars. A nivell de la mediació sanitària, indica que tots els hospitals de Salt tenen mediadores encara que no formen part de cap associació. A nivell de la mediació judicial, IPS pensa que bàsicament les associacions fan traduccions, interpretacions, però mai s'ha trobat amb un mediador judicial al jutjat. Per això, creu que les associacions se centren més en la mediació intercultural i sanitària que en la mediació judicial, a l'excepció de les associacions religioses que sempre busquen advocats. Normalment, la mediació és molt necessària i continuarà sent necessària perquè quan les persones nouvingudes arriben a Catalunya amb la motxilla plena de les seves coses i amb moltes mancances, necessiten aquest servei de mediació per tirar endavant amb el seu procés migratori. Per dur a terme aquest servei la persona ha d'estar preparada i formada i ha de dominar el procediment, la tècnica adequada i els codis per exercir de mediador, a part d'això ha de dominar i saber les característiques de la cultura d'origen i el comportament dels fills a l'escola, per exemple o el comportament d'alguns nouvinguts a l'hora d'acudir al servei social del barri. L'entrevistada afegeix que com vivim en un món tant globalitzat i les persones són tant mòbils, en qualsevol moment poden arribar més gent aquí i poden estar amb nosaltres, per això hauria d'existir més entitats d'origen marroquí que es dediquen al servei de mediació per ajudar la gent a cobrir les seves necessitats. Finalment, l'entrevistat ERA insisteix sobre el rol que juguen les associacions marroquines en relació al tema de la mediació i considera que els protagonistes d'aquesta operació són els mediadors que són necessaris i es quedaran necessaris per sempre: "*Els mediadors sempre estaran necessaris ..em ... si no hi ha mediació moltes coses acaben amb la judicialització i doncs banalitzen el sistema judicial*". Està clar, segons l'entrevistat ERA, que les associacions marroquines fan de mitjancers en qüestions administratives i faciliten moltes coses i ajuden les persones a relacionar-se amb la societat d'acollida i integrar-se en aquesta societat. Al mateix temps, fan de mediadores i intervenen en conflictes veïnals i aproximen posicions entre uns i altres i, per tant,

arriben a arreglar molts problemes de malentès o de posicions i a trobar solucions a molts conflictes de comportaments, de principis i de costums i tradicions. Per això, la mediació, tal com ho expressa l'entrevistat, és necessària per arreglar alguns comportaments incívics i establir la pau i la convivència dins de la societat catalana: "*La mediació a nivell que sigui sempre serà important i sempre serà necessària no només amb aquest cas de migracions sinó amb altres qüestions de temes purament incivils o de convivència*" (ERA).

Evidentment, aquest tema de la mediació intercultural, sanitària i judicial forma part de l'interès de les associacions marroquines a Catalunya i, també, de les administracions locals per la importància que té i per el rol que juga dins de la societat catalana. Per això, està valorat positivament per tots els entrevistats, però l'única diferència que existeix entre ells rau en la visió que tenen sobre el futur de la mediació. La majoria dels entrevistats van en la direcció de que la mediació no té futur i arribarà un moment en que desapareixerà, mentre que la minoria dels entrevistats consideren que la mediació i els mediadors són necessaris i sempre tindran els seus llocs en la societat catalana. Així, tots estan d'acord que la mediació és molt interessant i molt necessària i ajuda a crear vincles entre les administracions i les entitats i evita els conflictes dins de la societat catalana. A més a més, ajuda a crear ponts entre diferents cultures i a crear aquest intercanvi cultural dins de la societat catalana. Està clar que els representants associatius marroquins estan considerats com a mediadors i interlocutors i tenen aquesta representativitat del seu col·lectiu. Per això, per servir la gent nouvinguda i que necessita aquest servei de mediació hi ha gent que ho fan molt bé i ajuden a tractar temes molt delicats de la vida quotidiana són els mediadors marroquins que, primer, faciliten la comunicació entre els pacients i els professionals als hospitals, en les associacions de veïns i als barris i, després, ajuden les persones a relacionar-se amb la societat d'acollida i integrar-se en aquesta societat. Com la mediació és necessària per minimitzar els problemes i solucionar els conflictes i, al mateix temps, arreglar alguns comportaments incívics d'algunes persones i establir la pau i la convivència dins de la societat catalana, els mediadors vetllen per a que no hagin problemes de comunicació a nivell cultural, sanitari o judicial, i com la mediació està relacionada amb l'arribada constant dels immigrants, la persona medidora ha d'estar preparada i formada i ha de saber les característiques de la cultura d'origen i la cultura de la societat d'acollida per poder complir perfectament amb el seu rol com a mediador. Per aquest motiu, aquest grup d'entrevistats consideren que la mediació a Catalunya té tot el futur del món i continuarà existint, i lògicament s'ha d'apostar per aquest camp perquè sempre farà falta mediadors. Al contrari, l'altra part (la part majoritària) creu que el rol de la mediació disminuirà i arribarà un moment que no faran falta mediadors i tampoc seran necessaris perquè tothom sabrà parlar perfectament el castellà i el català. Així, la mediació anirà desapareixent a mesura que els professionals sanitaris, culturals

i judicials aniran sortint de les universitats amb formació i amb coneixements suficients relacionats amb el tema. A més, la majoria de joves de segones i terceres generacions que han nascuts aquí no necessitaran mai aquest servei de mediació. Llavors, el concepte de la mediació, per ells, és un concepte transitori amb el pas del temps i la mediació deixarà de ser necessària.

9.2.8. LES EXPERIÈNCIES DE CODESENVOLUPAMENT DE LES ASSOCIACIONS MARROQUINES DE CATALUNYA.

El tema del codesenvolupament a Catalunya és un tema que va començar a aparèixer durant les dues últimes dècades i va començar a cridar l'atenció tant dels immigrants marroquins que viuen a Catalunya com de les institucions locals. Aquest tema reflecteix fins a quin punt es relacionen aquests immigrants amb el seu país d'origen i la seva intenció de cobrir algunes mancances o algunes necessitats en les seves zones de procedència a través de projectes de codesenvolupament a nivell d'infraestructura, d'escoles, de cooperatives i de formació de joves per ajudar-los a trobar feina i a desenvolupar la vida personal. Malgrat la importància que té el codesenvolupament i el rol que juga en desenvolupar alguns sectors tant al Marroc com aquí a Catalunya, es nota que la meitat dels entrevistats no tenen cap coneixement del tema i no saben res del treball que estan fent les associacions marroquines tant aquí com al país d'origen. L'altra meitat dels entrevistats saben perfectament la realitat del codesenvolupament i els seus objectius i tenen coneixement de les iniciatives i les actuacions que estan fent aquestes associacions marroquines a Catalunya. Així, l'entrevistada MMA explica clarament el propòsit que hi ha darrere del codesenvolupament per intentar millorar la situació dels pobles i regions de procedència dels immigrants marroquins i les condicions de vida dels habitants d'aquestes zones del Marroc:

"Jo trobo que treballar al país d'origen és molt important perquè allà tingui mites també, no? Igual qu'aquí tingui mites de la immigració allà també tingui les mites que venim aquí tot és fàcil, tot és bonic, tot és de color rosa... A vegades s'ha d'apostar per a que la gent pugui viure tranquil·lament i pugui viure amb molt bones condicions al medi on està més que no fos un procés migratori, no?... Futur: Jo, per a mi s'ha d'apostar per el codesenvolupament, s'ha d'apostar per treballar al país d'origen, s'ha d'apostar per apoderar els països en cara són fons d'immigració per a que la gent realment pugui decidir viure lliurement, si vol marxar o no i no ha de decidir com està la seua situació, no? (MMA).

El més destacat de la visió que té MMA sobre el codesenvolupament és la possibilitat d'apostar pel desenvolupament dels països que es consideren com a fons d'immigració com el cas del Marroc per a que la gent pugui decidir viure tranquil·lament i lliurement al seu país d'origen o decidir marxar fora sense estar obligada a fer-ho. També, un altre entrevistat CSR considera que el codesenvolupament forma part d'un canvi social i és un dels millors programes que s'haurien de treballar des de la base en aquesta línia. És un procés on cada entitat ha de fer un autodiagnosi i veure en què punt està per saber com i quan pugui començar a treballar un projecte de

codesenvolupament. A més, és necessari aprendre tots els processos de cooperació, entendre com funciona un projecte, el marc lògic, el seguiment d'un projecte, el treball transnacional amb els col·lectius i conèixer tot aquesta connexió i com es desenvolupa i quina és la feina i la responsabilitat de la contrapart que porta el projecte. L'entrevistada afegeix que es tracta aquí de dues coses imprescindibles del procés del codesenvolupament: el reforç cap a les entitats i la formació i l'aprenentatge dels mecanismes del treball del codesenvolupament que depèn de les preparacions de les entitats, del suport de les administracions públiques i del canvi de les estructures mentals a nivell tècnic: "*Es tracta de canviar hàbits i maneres de fer per a que la gent pugui viure millor, tenir més qualitat de vida i engega processos productius. Tot això sigui de forma natural*" (CSR). L'entrevistada CSR conclou que és una pena que l'administració no aposta molt per aquests projectes, a més l'arribada de la crisi va afectar molt tot el procés de codesenvolupament i no s'ha pogut aprofundir en els projectes. En la mateixa línia va JGD i explica que les entitats són les protagonistes del procés de codesenvolupament i tot depèn de les seves iniciatives i són elles que promouen els projectes de codesenvolupament al seu país d'origen. L'entrevistat afegeix que està totalment d'acord amb la cooperació al desenvolupament i la seva regidoria porta molt temps obrint convocatòries i oferint diferents projectes i sempre encoratja les entitats a presentar projectes i a executar-los als seus països d'origen, i acaba dient: "*El codesenvolupament té futur mentrestant els protagonistes tenen intenció de fer projectes als seus països d'origen*"(JGD). A més, l'entrevistada MGP indica que l'experiència en el tema de codesenvolupament és molt interessant i molt enriquidora i, també, exposa una experiència que coneix i que ha sigut protagonitzada per algunes associacions marroquines que treballen projectes entre Barcelona i Tànger. Es tracta de projectes dirigits a la formació de joves i adults per ajudar-los a trobar feina i a millorar la seva situació vital i, al mateix temps, tenen com a objectiu millorar aquesta zona del Marroc i intentar crear aquest paral·lelisme entre la situació d'aquí i d'allà. El dubte que té està lligat a la continuïtat del projecte o la seva suspensió o la suspensió de tots els projectes de codesenvolupament en aquests últims anys. En la mateixa línia, va IPS i exposa una altra experiència de codesenvolupament en la ciutat de Girona que té relació amb l'intercanvi cultural entre la societat d'aquí i la societat del Marroc. Es tracta d'un projecte de codesenvolupament liderat per l'entitat "*Idem*" de Girona i està centrat sobre l'organització de visites de professors del Marroc que vénen a Girona i, després, els professors de Girona que van a visitar el Marroc. També, hi havia una altra entitat: "*Codenaf*" que organitzava viatges interculturals entre Catalunya i el nord del Marroc, però últimament ha deixat de treballar a Catalunya per motius de finançament i de la crisi econòmica, però continua treballant a Andalusia pel factor de proximitat amb el Marroc i amb tot el continent africà i té molts projectes molts interessants. Així, la continuïtat del codesenvolupament a

Catalunya, tal com ho expressa l'entrevistada, depèn dels mitjans de finançament i de l'implicació de les futures generacions:

"A veure .... del...d'entitats que fessin el codesenvolupament al Marroc... eh ... fora del que diria *Idem* que feia projectes de codesenvolupament a nivell de professors del Marroc i venissin a Girona i després els professors de Girona que anaven a visitar el Marroc, no conec massa més, però se que són experiències que molt millores perquè he tingut l'oportunitat de poder participar en aquests viatges interculturals i la veritat que ...que són moltes ....*Codenaf* també estava el Hour i Oussama Saadouné que organitzen aquestes visites interculturals....ho ha deixat de fer.... i Codenaf ja no existeix aquí va durar poc, però si es veritat en Andalusia tenen moltes projectes molts interessants .... han funcionat millor potser per la proximitat.... El futur: amb les futures generacions si s'impliquessin .... amb l'arribada de crisi ha afectat moltíssim" (IPS).

Per la seva part, CMS sap perfectament el significat del codesenvolupament i reconeix la importància que té i explica que aquí a Catalunya s'ha creat una taula amb el nom de "*Taula de codesenvolupament de Catalunya*" i que agrupa entitats del Marroc, de l'Àfrica occidental i d'alguns països de Amèrica Llatina amb l'objectiu de treballar el tema de codesenvolupament. Reconeix, també, l'existència de casos i d'experiències que s'han valorat positivament i s'han fet en pla de l'àmbit de l'apropament econòmic local i d'aportar l'experiència, per exemple, en l'àmbit turístic i ajudar a arrancar empreses turístiques. En aquest cas, l'interès va dirigit cap a Catalunya i no com es fa principalment cap a països d'origen. Normalment, les associacions que es dediquen a treballar el codesenvolupament no ho fan des de la perspectiva de proveir serveis, de socialitzar-se o de cobrir unes necessitats bàsiques pròpies, sinó de tenir aquesta visió cap a fora i cap al país d'origen i de treballar un projecte que pot ser beneficiós pel país d'origen: "*No és un projecte intern sinó un projecte cap a fora. Això és molt positiu, és a dir un teixit associatiu que és de unes persones immigrants, però no està pensat en el replegament, en el meu problema.... Nem a desenvolupar una idea, per tant, és una experiència que segueix molt interessant i que per nosaltres se'l ha de donar suport*"(CMS). Això vol dir que els projectes de codesenvolupament es basen primer, sobre el suport de l'administració local que es posa en contacte amb la Direcció General de Cooperació al Desenvolupament de Catalunya per demanar-li suport a aquests tipus de projectes i, després, sobre les iniciatives de les entitats, l'execució d'aquests projectes i el seguiment que es fa per valorar els resultats. L'entrevistat CMS conclou que aquests tipus de projectes són molt útils i interessants tan aquí com allà i sempre acaben enfortint les entitats que tenen interès en el tema de codesenvolupament. Finalment, EMV dóna una visió molt concreta sobre el codesenvolupament i considera que es tracta de: "*desenvolupar la societat amb l'ajuda de dos bandes....penso que això és un camp encara que s'ha d'explotar.... si si és un potencial molt important penso que encara no estem a l'alçada*". A més, indica que el codesenvolupament és una via de polir molts malentesos i de fer lligams més forts entre la societat catalana i la societat marroquina a través de l'aprenentatge i de l'intercanvi d'experiències.

Evidentment, el rol que té el codesenvolupament en desenvolupar alguns àmbits de les dues societats i, sobretot, de la societat marroquina gràcies a les iniciatives i als projectes de les associacions marroquines a Catalunya és un rol que està ben valorat per una part dels entrevistats que coneixen bé el tema. En canvi, hi ha una altra part dels entrevistats que han expressat la seva ignorància total del tema i, per tant, les seves respostes varien entre "No tinc informació", "No se massa", "No ho conec", "No ho se molt ... no tinc gaire coneixement" i "No no tinc coneixement". Llavors els que coneixen el tema assenyalen que les associacions marroquines treballen el codesenvolupament per millorar la situació de les seves zones i regions de procedència i de millorar les situacions i condicions de vida de la població d'aquestes zones. Com les entitats són les protagonistes del procés de codesenvolupament intenten treballar una sèrie de projectes tant aquí com allà com el cas de projectes de formació de joves i adults per ajudar-los a millorar les seves condicions de vida, projectes d'intercanvi cultural entre la societat d'aquí i la societat del Marroc com els viatges i visites de professors entre Catalunya i el Marroc i projectes en l'àmbit turístic per ajudar a arrancar empreses turístiques catalanes. El codesenvolupament està considerat com una manera d'enfortir la relació entre les dues societats i és un dels millors programes que s'haurien de treballar des de la base. Així, és necessari aprendre el seu procés i els seus mecanismes i apostar per desenvolupar els països que es consideren com a fons d'immigració. Malauradament, per motius de falta de finançament i de la crisi econòmica molts projectes de codesenvolupament s'han paralytats. Per això, les entitats sempre necessiten el suport de les administracions per continuar treballant el codesenvolupament.

9.2.9. LA PARTICIPACIÓ CIUTADANA I POLÍTICA DELS MEMBRES DE LES ASSOCIACIONS MARROQUINES A CATALUNYA.

El tema de la participació política dels representants de les associacions marroquines a Catalunya i de tot el col·lectiu marroquí és un tema que encara està pendent de concretar-se a nivell legislatiu, a nivell de partits polítics i a nivell del mateix col·lectiu marroquí tal com ho han expressat la majoria dels entrevistats que representen l'administració catalana i alguns partits polítics catalans. A més a més, la participació política dels marroquins és un assumpte vinculat a la política i els interessos dels dos estats (Marroc i Espanya) i la seva voluntat de tractar el tema i arribar a acords bilaterals. Així, tots els entrevistats reconeixen que els marroquins que viuen a Catalunya tenen tot el dret a participar en la vida política de la societat catalana i insisteixen sobre el fet de tenir els mateixos drets i deures com la resta dels ciutadans i de no ser considerats com a ciutadans de segona. L'entrevistada MMA indica que el col·lectiu marroquí té tot el dret del món en participar en la política catalana i afiliar-se en els partits polítics. A més, insisteix sobre el fet de donar veu a les associacions marroquines per a que puguin donar el seu punt de vista sobre la política catalana

i participar en la gestió d'aquesta política i acaba dient que és qüestió de temps arribar a la plena participació política. També, CSR insisteix sobre el fet de tenir aquest dret i explica que: "*la base són ciutadans i ciutadanes i hem d'entrar en el concepte de ciutadania i residència amb els mateixos drets i els mateixos deures ... aquí no hi ha immigrant ni res*". Està clar, tal com afegeix CSR, que els conceptes de ciutadania i d'igualtat són la base de la societat i és necessari treballar molt per aconseguir-los malgrat l'existència d'alguns obstacles. A més, l'entrevistat JGP considera que qualsevol ciutadà sigui d'origen que sigui té el dret absolut a participar en la vida social i política de Catalunya i té el dret de ser considerat com un ciutadà més sense cap distinció, i la seva participació és un plus per aquesta política i, al mateix temps, és un element d'integració i de canvi que permet als ciutadans de millorar les seves condicions de vida i, per tant, de tenir el ple dret com qualsevol ciutadà. Segons l'entrevistat, els ciutadans d'origen marroquí no són ciutadans de segona. En la mateixa línia va JRC i assenyala que els marroquins tenen tot el dret del món a afiliar-se en els partits polítics i a participar en la política, però no ho fan. Normalment, haurien de tenir un paper més destacat en aquest tema, però, segur, que és un moment de transició perquè hi ha joves d'origen marroquí que han començat a sortir de les universitats i són preparats i més aviat moltes coses canviaran. Actualment, el fet de tenir el dret a vot és un privilegi i una etiqueta que s'utilitza per part dels partits polítics per intentar captar vots durant les eleccions i el fet de no tenir el dret a vot és una discriminació. A més, la relació del dret a vot amb la condició d'obtenció de la nacionalitat és una operació inacceptable per l'entrevistat. Per la seva part, EVR explica que el col·lectiu marroquí no només té el dret a participar en la política sinó té l'obligació de fer-ho. A més, té l'obligació de formar part de les Ampas de les escoles, d'associacions de comerciants, dels sindicats i dels clubs esportius:

"Jo diria no només el dret, jo diria l'obligació .... la implicació és molt necessària en les AMPAs, associacions de comerciants. Els marroquins no han de quedar al marge ni dels sindicats, ni dels partits, ni de les Ampas, ni de les associacions de boutiguers, ni dels clubs esportius. Ciutadans de segona: Jo penso que no. El parlament té i ha tingut diputats. No estan prou representats en molts àmbits. Falten que aquests entitats ajuden que els seus membres s'impliquin, se presentin i treballin amb aquests entitats o partits polítics. Accepteu: No només accepto que ho animo a formar part de la plena forma de ciutadania" (EVR).

Això vol dir, segons l'entrevistat, que no haurien de quedar al marge, al contrari, haurien d'implicar-se més i de treballar amb els partits polítics per obtenir la representativitat del col·lectiu a nivell dels ajuntaments o del parlament de Catalunya i, per tant, obtenir la plena forma de ciutadania. També, KMA insisteix sobre el fet de que els marroquins estan cridats i obligats a participar políticament en la societat catalana perquè formen part d'aquesta societat i haurien d'implicar-se en la política local amb la ciutat, amb el barri i amb la població en la seva vida de dia a dia. També, haurien de demostrar la seva existència en la societat catalana a través de

l'organització d'activitats i la possibilitat de manifestar-se políticament, però el gran obstacle que els impedeix d'exercir tots els seus drets polítics és l'obtenció de la nacionalitat espanyola. És un requisit essencial per poder participar en les eleccions, però necessita molt temps per a aconseguir-lo. Segons KMA, queda una altra opció de convenis i d'acords bilaterals entre el Marroc i Espanya per a que els espanyols que viuen allà poden votar i els marroquins d'aquí poden votar també. En aquest cas, la participació política dels marroquins a Catalunya depèn dels pactes entre els dos països el Marroc i Espanya i, també, depèn del pas del temps i de les noves generacions perquè cada vegada hi ha més metges, advocats, professors, etc. i, més aviat seran regidors, alcaldes, diputats i consellers sense dubte. Llavors, segons l'entrevistat KMA, cal acceptar-ho amb tota normalitat. En la mateixa direcció va MVR i expressa que tenen el deure de fer-ho i de demostrar l'interès per la política cada vegada d'una manera més ràpida i més natural i han de treballar per la integració de la dona en la política davant l'existència de quotes i barreres. L'entrevistada MVR assegura que amb la segona generació tot serà normal. També, MGP indica que el col·lectiu marroquí té tot el dret en la participació ciutadana i política i en l'afiliació en els partits polítics i en poder votar almenys en les eleccions municipals. Per a aconseguir això cal canviar les lleis i cal acabar amb aquesta discriminació a nivell de participació política i cal donar l'oportunitat a qualsevol persona (sigui marroquí o sigui d'altre col·lectiu) que es veu capaç d'assumir aquesta responsabilitat política: "*totalment ... perquè formen part de la nostra societat igual que el veí o d'un altre barrí .... el que se presenti el que s'apegui fer un bon lideratge polític, el que comparteix les idees progressistes de la societat democràtica, dic jo... sigui marroquí és igual ....serà del nostre i serem els mateixos*" (MGP). En la mateixa línia va MGD i explica que els marroquins no només tenen tot el dret en participar políticament sinó que haurien de participar més i implicar-se més en la política sense caure en la instrumentalització del tema per part dels partits polítics. És la responsabilitat dels partits polítics d'obrir-se i de donar l'oportunitat a persones d'origen estranger de representar els partits i representar la seva política:

"Tenen tot el dret alto i claró sí, però també requereix més participació, més implicació sense instrumentalitzar el tema per part dels partits polítics. Per mi és essencial que representin la societat catalana i el nostre partit ha de ser divers. Ciutadans de segona: Jo crec que no. A vegades falta aquest cop de valentia... falta que tan els col·lectius s'impliquin més com, en aquest cas, els partits polítics siguin valents i posen al capdavant persones estrangeres, no tan que sigui de segona. Poden ser eligits: Jo crec que necessiten això. Es una necessitat" (MGD).

Per la seva part, NSC assenyala que és partidària de que el col·lectiu marroquí tingui l'oportunitat d'afiliar-se en els partits polítics siguin d'esquerres o de dretes. El més important per ella és l'afiliació perquè es nota que els marroquins constitueixen el col·lectiu majoritari i fa molt més de temps que estan aquí, però no participen molt i tampoc tenen interès en la política. Això no és

correcte i aquesta actitud negativa ha de canviar perquè quan hi ha molts afiliats en un partit polític hi ha més possibilitat d'arribar al lloc de la decisió política NSC: "*Per qualsevol cas...eh.... em ... jo crec que el reflex de quanta gent n'hi ha en els llocs de decisió política també és el reflex de número d'afiliats n'hi ha perquè les persones marroquines la mesura en que en un partit tinguin una quota important d'afiliats doncs això és natural*" (NSC). L'esperança que té l'entrevistada és que això anirà canviant de manera esglaonada en funció de l'evolució de les generacions i segur que hi haurà més gent preparada i, per tant, podrà influir en el recurs de la vida política. Així, no haurà cap problema al veure un ciutadà d'origen marroquí elegit regidor, alcalde o diputat perquè serà un veí de la ciutat i segur que treballarà pels interessos de la seva ciutat i de la seva gent. També, CMS insisteix sobre el dret i el deure que tenen els representants associatius marroquins i tot el col·lectiu de participar en la política. Per ell, el concepte de la ciutadania no està limitat a l'accés a un passaport o l'accés al dret d'un servei, és una cosa òbvia i un tàndem de drets i deures:

"Els membres de les associacions i qualsevol persona ... evidentment tenen tot el dret ... no només el dret sinó el deure. Nosaltres, la ciutadania no la entenem com un concepte utilitari, es a dir com un ... l'accés a un passaport, o l'accés al dret d'un servei. Això és una cosa obvia sinó que la ciutadania és un tàndem de dos coses de drets i deures: de drets de les persones, però també de deures amb la societat, i per tant un cert deure de compromís cívic que es pot expressar participant políticament, però té moltes altres maneres ... no has d'afiliar en un partit, eh? sinó que pots després socialment participar en la vida associativa o col·laborar en el bé comú de forma que tu creguis, eh .... forma part també de la ciutadania, per tant, també si ho permès no només que teníem dret òbviament tenen tot el dret, a més a més és important que ho fessis perquè forma part de ser ciutadà" (CMS).

Així, la ciutadania, segons l'entrevistat CMS, és la participació política, és el compromís cívic amb la societat, és la participació en la vida associativa i és una forma de col·laboració en el bé comú. A més, la percepció que hi ha sobre el col·lectiu marroquí a Catalunya és una percepció que reflecteix el desequilibri que hi ha entre el volum del col·lectiu marroquí i la seva presència institucional o la seva representació política. Això vol dir que queda molt camí per recórrer abans d'observar persones d'origen marroquí formant part dels mitjans de comunicació del món de la empresa o del món de l'educació universitària. Últimament, s'ha començat a notar la visualització de persones d'origen marroquí en l'espai polític com també en l'espai públic, i hi ha una tendència a una major visualització i una major representació i, per tant, el sentiment de considerar un ciutadà de segona es va anant corregint, però a fons és una percepció individual que s'hauria de treballar a partir dels mitjans de comunicació, de la diversitat social i cultural i de la implicació de diversos col·lectius que viuen a Catalunya. En aquest sentit, la reacció davant del fet de que algunes persones d'origen marroquí poden ser elegides regidors, alcaldes o diputats és una reacció d'acceptació, de felicitat i d'alegria. El millor exemple que encarna aquest sentiment és l'existència d'un conseller d'origen marroquí en l'actual govern de Catalunya i l'existència de dos diputades

d'origen marroquí en l'actual parlament de Catalunya: "*L'acceptem perfectament... el nostre conseller és una persona va néixer aquí, em sembla que va néixer aquí, els seus pares són d'origen marroquí. Tenim diputades, alcaldes, regidors, tenim persones, i per tant la reacció és absolutament d'aquest de ...de... per tant la nostra reacció, no només és d'acceptació sinó de molts contents*" (CMS). En la mateixa línia va EMV i afirma que els marroquins a part de tenir tot el dret en la participació política catalana haurien de fer-ho i haurien d'exercir el seu dret polític amb tota normalitat i tant la societat catalana com els partits polítics haurien d'obrir les portes. A més, indica que hi ha una generació que ha començat a aparèixer i té ganes de participar i de portar la seva veu com el cas de *Salima*: una noia d'origen marroquí que és regidora a l'ajuntament del Vendrell i que porta el mocador i s'expressa perfectament amb català al ple de l'ajuntament cosa que no va passar mai en la història de la ciutat. En relació al fet de considerar els marroquins com a ciutadans de segona, l'entrevistada ho considera com un problema de les dues parts: de la societat catalana i del col·lectiu marroquí. D'una part, sembla que aquest col·lectiu no fa el pas necessari i no vol imposar-se en aquest escenari polític i de l'altra part, la societat catalana encara no té la voluntat d'acceptar-lo i de considerar-lo com a part d'aquesta societat. Per això, es qüestió de temps o d'aquí dos legislatures, tal com ho diu l'entrevistada, això serà una cosa molt normal, a part de ser una cosa que tothom té dret a accedir-hi i exercir-hi dins de la democràcia: "*Això serà de mica a mica d'aquí dos legislatures...A més, això serà una cosa molt normal i corrent .... i a més a més, no ho han de fer por ... perquè si tot passa amb un parlament i amb democràcia... jo crec que tothom té dret a accedir-hi ...si*" (EMV).

Per la seva part, ERA confirma el fet de que cada ciutadà té el dret com a ciutadà i no s'hauria de fer diferències entre ciutadans de la mateixa societat. El problema que hi ha, tal com ho exposa l'entrevistat, cau en mans d'unes lleis estatals que no acaben d'ajustar bé. A vegades, és un incongruent i una contradicció, per exemple, que una persona de nacionalitat marroquina que porta molt temps resident a Torredembarra i que no té drets polítics i, sobretot, el dret a vot almenys a les eleccions municipals. Normalment, les persones que tenen la residència fixa haurien de tenir els drets a vot i haurien d'expressar les seves opinions amb tota normalitat, i com no és possible s'hauria de fer-ho a través de convenis i acords bilaterals entre Estats. Llavors, es tracta de reconèixer el dret a vot als espanyols que viuen allà i els marroquins que viuen aquí i, per tant, aquestes qüestions són més estratègiques i d'assumptes exteriors que existeixen entre els dos Estats, però és essencial en la vida política que els residents de llarga duració haurien de tenir el dret a vot en les eleccions municipals. Així, una vegada obtenen la nacionalitat espanyola passen a tenir els mateixos drets que els espanyols i es deixen de ser considerats com a ciutadans de segona. Actualment, a nivell de política local, com conclou l'entrevistat, hi ha regidors que són d'origen

marroquí i hi havia gent en les llistes electorals que, també, són d'origen marroquí i, segurament, que això anirà a més amb les noves generacions de diferents orígens. Finalment, IPS explica una sèrie de coses que tenen relació amb el fet de tenir el dret a nivell polític i el dret a nivell moral o ètic com a persona i, per tant, la participació ciutadana i política està molt restringida i la implicació dels col·lectiu marroquí està molt limitada. Això vol dir que el dret a vot a nivell legislatiu està condicionat a l'obtenció de la nacionalitat espanyola i per tant, és un dret discriminatori i exclouent a totes les persones que no tenen aquesta nacionalitat. Davant d'aquesta situació molts marroquins no es preocupen i no demostren cap interès en la participació política perquè se senten frustrats, exclosos i apartats d'aquesta operació. Per salvar la situació i activar aquest dret es troba la possibilitat de signar un acord i/o un conveni de reciprocitat entre els dos Estats com a opció alternativa a aquest bloqueig legislatiu i com a oportunitat a milers de marroquins de votar en les eleccions municipals. En aquest cas, hi ha entitats que han fet accions simbòliques i iniciatives per a activar aquests drets polítics com el cas de l'entitat de: "*Espai Antiracista de Salt*" que es considera com a exemple i com a iniciativa destacada per l'entrevistada i que s'ha dut a terme a la ciutat de Salt/Girona:

"En aquest sentit, hi ha iniciatives que estan molt bé com per exemple l'iniciativa de "*l'Espai Antiracista de Salt*" que no és una entitat d'associacionisme marroquí, però que si que vetlla per molts dels drets també polítics de les persones nouvingudes i que les seves accions municipals per persones que voluntàriament deixin el seu vot a una persona que no té dret a vot perquè sigui ella la que posi dins del sobre de vot que ella voldria i l'altre l'exergeix, així és una ...una ... per exemple la participació ciutadana quan Salt ha fet una ... un procés participatiu sobre un creixement que s'havia de fer Salt... i a veure si volia posar una gran superfície la quantitat de persones nouvingudes curiosament que van poder participar van sorprendre molt a tot perquè a les eleccions, clar com no poden votar si no tenien la nacionalitat" (IPS).

Així, doncs, davant d'aquesta situació els marroquins estan considerats com a ciutadans de segona perquè estan privats d'un dret inicial, tal com ho afirma l'entrevistada, i que té altres conseqüències greus, especialment al moment de preparar les llistes electorals per parts dels partits polítics i col·locar els noms dels ciutadans marroquins (que tenen dret a vot) al final d'aquestes llistes i deixar-los sense cap oportunitat de ser elegits. En contraposició a aquesta situació, IPS exposa el cas de la primera regidora musulmana a Salt i el seu cas com a primera alcaldessa xarrega que va ser nomenada alcaldessa de Salt el 17 de juny de 2007 de pare andalús i de mare catalana. Així, li encantaria i li agradaria molt normalitzar aquesta situació i veure alguna persona d'origen marroquí o de color com a regidora de l'Ajuntament de Salt, però està segura que això anirà canviant amb la implicació i l'adquisició a nivell important de la nacionalitat espanyola per part dels ciutadans d'origen marroquí: "*M'agradaria veure una persona de color regidora de l'ajuntament per normalitzar aquesta situació ... però crec que això s'anirà normalitzant d'acord amb les persones vagin*

adquirint la nacionalitat...i això facilitarà molt el procés de participació política que la gent s'impliqui i que es vagi a les llistes i que es voti i ser elegit com a representant" (IPS).

Evidentment, el procés de participació política del col·lectiu marroquí a Catalunya és un procés que està lligat al procés de la participació política de tot el territori de l'estat espanyol. A nivell legislatiu, és un procés restringit, limitat i condicionat a l'obtenció de la nacionalitat espanyola o al conveni de reciprocitat entre els dos Estats. Davant la falta de signatura d'algun conveni o d'algun acord entre el govern marroquí i l'espanyol el procés legislatiu continua sent l'únic mètode que es pot implementar. Per això, es nota que els marroquins a Catalunya estan conscients d'aquesta situació i de la indiferència per part dels partits polítics i demostren un desinterès en implicar-se en aquesta participació política. Veritablement, tots els entrevistats reconeixen el dret dels ciutadans marroquins que viuen a Catalunya a participar en la vida política de la societat catalana amb els mateixos drets i deures que tenen tots els ciutadans de Catalunya sense cap distinció. A més, afirmen que els ciutadans d'origen marroquí tenen tot el dret a afiliar-se en els partits polítics i a participar amb normalitat en la política i a votar en les eleccions municipals. El gran obstacle que impedeix els ciutadans marroquins d'exercir tots els seus drets polítics és l'obtenció de la nacionalitat espanyola. Això reflecteix el desequilibri que hi ha entre el volum del col·lectiu marroquí i la seva presència institucional o la seva representació política. Per això, cal canviar les lleis i cal acabar amb aquesta discriminació a nivell de participació política. Per la seva part, els partits polítics haurien d'obrir-se i de donar més oportunitats a les persones d'origen marroquí a representar els partits i a representar la seva política. Davant d'aquesta situació, existeix l'opció de convenis i d'acords bilaterals entre el Marroc i Espanya. Últimament, s'ha començat a notar la visualització de persones d'origen marroquí en l'espai públic i polític, sobretot, com a regidors, alcaldes o diputats a part de tenir un conseller d'origen marroquí en l'actual govern de Catalunya. També, hi ha joves d'origen marroquí que han començat a sortir de les universitats i són més preparats i capaços d'influir en el recurs i el procés de la vida política catalana. Segurament, que això anirà canviant amb la implicació i l'adquisició de la nacionalitat espanyola per part dels ciutadans d'origen marroquí que deixaran de ser considerats com a ciutadans de segona.

7.4. RELACIÓ ENTRE LES ENTITATS MARROQUINES I LES ADMINISTRACIONS.

El tema de la relació que existeix entre les associacions marroquines ubicades a Catalunya i les administracions locals i la societat catalana en general, és un tema que reflecteix la naturalesa i els aspectes d'aquesta relació i el tipus de relació que hauria d'existir entre les dues parts. Aquesta reflexió d'aquesta relació està relacionada amb l'anàlisi dels punts de vista que tenen els entrevistats i representants de l'administració catalana sobre el tema. Llavors, es nota que la

majoria d'aquests entrevistats valoren positivament aquesta relació, mentre que d'altres la relacionen amb alguns factors i raons que determinen la qualitat d'aquesta relació. Així, l'entrevistada CSR considera que la relació que existeix entre el col·lectiu marroquí i les administracions catalanes és molt bona i, al mateix temps, relaciona l'estat d'aquesta relació amb el treball que fan les associacions amb la situació global de la societat i diu que aquesta relació queda oberta a totes les possibilitats i es pot trobar de tot. El més important per ella és la falta d'hostilitat i l'existència de la convivència, i que tothom ha de fer esforços per mantenir aquesta convivència i intentar arribar al punt estàndard desitjable de la relació. També, JGP indica que aquesta relació és molt fluïda i positiva en tots els sentits i és feina dels ciutadans que formen part de la societat catalana tots plegats per conservar-la. A més, JRC afirma que aquesta relació és necessària perquè el col·lectiu marroquí forma part de la societat catalana i són unes persones més amb tots els drets i deures. En la mateixa línia va EVR i assenyala que la relació és molt bona, molt fluïda, a part de l'existència d'alguns problemes d'algunes entitats religioses al moment d'intentar obrir o construir mesquites en alguns barris. A més a més, KMA intenta demostrar que aquesta relació és molt positiva i insisteix sobre la necessitat de continuar treballant junts per afavorir la convivència i la integració. Afegeix, que el col·lectiu marroquí forma part de la societat catalana i, per tant, la relació hauria de ser de plena normalitat i igualtat dins de la societat catalana i sense cap diferència entre un col·lectiu o un altre a nivell de procedència o d'origen:

"La homologuem molt positiva, per això hi ha necessitat de treballar junts per afavorir la convivència, la integració, per tant la donem positiva i hem de continuar treballant molt estretament. Com ha de ser? El col·lectiu marroquí forma part de la societat catalana, per tant la relació és normal d'una part més de la societat catalana sense cap diferència amb qualsevol altre col·lectiu ja sigui per procedència d'origen, orientació sexual...és igual... és una relació catalana i per tant normalitat i absoluta ordinarietat fins i tot" (KMA).

Per la seva part, MGD considera que aquesta relació és molt bona en general, però a vegades depèn de moltes coses com el municipi, el lloc, l'interlocutor, les persones, etc. i canvia de rumb. Així, es nota que està bona en un lloc i dolenta en un altre, però normalment hauria de ser normal, cordial i de tu a tu en qualsevol lloc entre qualsevol persona. També, MGP valora positivament aquesta relació i explica que la diferència ideològica pot influir en aquesta relació tenint en compte que la ideologia a nivell de ciutats no és la mateixa a nivell de pobles. Llavors, pot ser dolenta a les ciutats i bona als pobles i viceversa, però segur que és millorable i consolidable amb el temps. L'essencial per l'entrevistada MGP és que aquesta relació ha de servir per resoldre les necessitats de les persones tant en les ciutats com els pobles i ha de servir per aprendre a compartir i a fer coses conjuntament. A més, MVR afirma que aquesta relació està basada sobre el respecte perquè hi ha uns objectius comuns pel mig, hi ha coses per compartir i hi ha la necessitat de treballar conjuntament. No cal estar d'acord cent per cent, però cal respectar el paper de cadascú i fer bona

feina entre tots. Més enllà d'això, l'entrevistada NSC assenyala que la relació que existeix al seu municipi (Santa Coloma de Gramanet) entre el col·lectiu marroquí i l'administració local és una relació excel·lent i de confiança. A més, les persones que formen part de les juntes d'associacions marroquines es consideren com amics i sempre hi ha un intercanvi de felicitacions de festes Nadalenques o d'altres festes religioses. Un altre exemple d'una relació molt bona ho expressa l'entrevistada IPS de Salt que diu que la relació de l'Ajuntament amb el col·lectiu marroquí és una relació cordial i de col·laboració constant. En aquest cas, l'ajuntament sempre necessita i demana l'ajuda i la mediació a les associacions en temes determinats i les associacions estan sempre disposades a col·laborar i a oferir el seu coneixement per satisfer aquestes demandes de l'ajuntament:

"Jo crec que la relació al menys en el cas de Salt ha estat bona o gairebé sempre ... Sempre hem tingut alguna ... de normal situació... ha sigut una relació cordial, ha estat una relació intentem de col·laboració de mirem de que ...es pugui a vere ... col·laboració, no? L'ajuntament necessita ..eh ... emmm determinades coses de que ...eh ... la mediació, necessita el coneixement, necessita les associacions normalment, necessita llocs de trobar-se ... aquesta relació que procuro de que d'anant oferint i per tant jo entenc que ha sigut a principi de correcte cordial" (IPS).

També l'entrevistat CMS té la sensació de que aquesta relació és positiva mentrestant les entitats marroquines participen en la dinàmica social i associativa de la societat catalana i mentrestant hi ha un intercanvi cultural i un intercanvi de coneixements entre les dues parts. En canvi, tal com ho expressa l'entrevistat, la relació és negativa quan hi ha un replegament o tancament intern per part d'algunes entitats religioses que, a vegades, volen marcar distàncies amb la societat catalana. Això vol dir que els representants administratius catalans es basen sobre el comportament de les associacions marroquines al moment d'avaluar aquesta relació d'una manera positiva o negativa. Per això, per sortir d'aquest dilema és necessari establir una relació de ciutadania catalana tenint en compte que molts ciutadans de Catalunya tenen diferents orígens. Aquesta ciutadania catalana hauria de ser basada sobre la igualtat de drets i deures entre tots els ciutadans catalans malgrat l'existència del handicap de la documentació que constitueix un veritable calvari per les persones nouvingudes abans de poder regularitzar les seves situacions. A més, aquesta relació ha de ser de veïns que viuen als mateixos pobles i ciutats dels quals formen part amb els mateixos drets. Davant d'aquesta situació, l'entrevistat es queixa del procés d'accés a la nacionalitat espanyola que facilita la plena ciutadania a molts ciutadans d'origen estranger i considera que és un procés discriminatori i una barrera inacceptable davant la igualtat de drets i deures que haurien de tenir tots els ciutadans i ciutadanes de Catalunya independentment del seu origen: "*La de conciutadans, la de veïns i veïnes que vivim els mateixos pobles i ciutats i que formem part d'aquesta societat amb els mateixos drets amb el matís de que el fet de ser estranger afegeix una dificultat bàsica a poder gaudir dels*

mateixos drets i que fins i tot quan l'has superat pues es posa la ultima barrera que es la nacionalitat"(CMS). En la mateixa línia va l'entrevistada EMV i indica que aquesta relació és bona perquè l'administració ha fet aquest procés d'integració del col·lectiu marroquí i fa molts anys que viu a Catalunya, i pensa que això és una cosa ben superada. A més, destaca el fet de la necessitat de normalització i acceptació de persones d'origen marroquí que viuen al municipi del Vendrell com ciutadans amb drets i deures per part del poble i, al mateix temps, la necessitat de disminuir els casos de racisme i reconèixer l'esforç que estan fent les persones marroquines per ajudar a aixecar el Vendrell treballant en la construcció o al sector de serveis. Veritablement, són uns ciutadans més a Catalunya i haurien de ser orgullosos de ser-ho sense oblidar el seu origen marroquí. Així, en referència a la relació que hauria d'existir entre el col·lectiu marroquí i les administracions catalanes i la resta de la societat civil catalana, l'entrevistada proposa una sèrie de coses com la necessitat d'establir una relació de normalitat en temes socials i comunitaris, el respecte de la vida particular de qualsevol ciutadà, el respecte de les lleis i no intentar violar-los, l'enfortiment d'aquesta relació perquè totes les persones marroquines han vingut per quedar-se i han de ser tractades com unes veïnes i veïns més, a part de considerar la seva existència com un factor enriquidor per tota la societat catalana: "*ha de der una relació del present pensant en el futur perquè els marroquins que viuen aquí, jo penso, que es quedaran aquí"* (EMV). Finalment, ERA és l'únic entrevistat que fa una valoració una mica diferent dels altres entrevistats. Segons ell, la relació que existeix entre el col·lectiu marroquí i l'administració catalana és correcta, però no és prou intensa. A més, és fluixa i inestable en algunes zones i, per tant, té un efecte negatiu sobre la integració del col·lectiu en la societat catalana que ha començat a perdre el seu esforç i és cada vegada més lenta. L'entrevistat destaca l'exemple de l'existència de dues mesquites al municipi de Torredembarra i la inexistència de protestes per part de la població. Això no vol dir que hi hagi molta i bona relació, ja que la gent barreja la por al terrorisme i la xenofòbia. En aquest cas la gent, a vegades, utilitza l'excusa de la por per dissimular la xenofòbia. Així, per millorar aquesta relació l'entrevistat considera que aquesta relació hauria de ser basada sobre la integració mútua i l'acceptació recíproca entre tots els components de la població catalana per l'interès de tots. Per poder canviar això, tal com conclou l'entrevistat, cal apostar pel factor de temps i la successió de generacions.

Veritablement, el tema de la valoració de la relació que existeix entre les associacions del col·lectiu marroquí i les administracions catalanes per part dels representants administratius és un tema que reflecteix la naturalesa d'aquesta relació en el present i com ha de ser en el futur. Gairebé, tots els entrevistats valoren positivament aquesta relació i consideren que és molt bona i, al mateix temps, reconeixen que està oberta a moltes possibilitats i complicacions que es poden

sorgir en un lloc o un altre, però segur que és una relació millorable i consolidable amb el temps. Així, qualifiquen aquesta relació de ser molt fluïda, cordial, excel·lent, d'amistat i de confiança en tots els sentits, malgrat l'existència d'alguns problemes al moment d'intentar, per exemple, obrir o construir mesquites en alguns barris i, per tant, és bona en un lloc i prou intensa, fluïda i inestable en un altre. Per això, es nota que alguns ciutadans catalans barregen entre la por del terrorisme i la xenofòbia i amb l'excusa de la por dissimulen la xenofòbia. També, hi ha altres factors que poden influir sobre aquesta relació com la diferència ideològica, el lloc, el municipi, l'interlocutor i el tipus de persones. Consideren, també, que aquesta relació és necessària perquè els membres del col·lectiu marroquí formen part de la societat catalana i són unes persones més amb tots els drets i deures. A més, sempre hi ha la necessitat de continuar treballant junts i juntes per afavorir tant la convivència com la integració. En relació al punt de com hauria de ser aquesta relació, els entrevistats assenyalen que ha de ser una relació de plena normalitat dins de la societat catalana, ha de servir per resoldre les necessitats de les persones, ha de servir per aprendre a compartir, a col·laborar i a fer coses conjuntament, ha de ser basada en el respecte de la vida particular i el paper de qualsevol ciutadà i el respecte de les lleis i d'intentar no violar-les, ha de ser basada sobre la igualtat de drets i deures entre tots els ciutadans catalans i ha de ser basada sobre la integració mútua i l'acceptació recíproca entre veïns i veïnes dels mateixos pobles i ciutats. El més important, segons els entrevistats, és la disposició que demostren les associacions a col·laborar i a oferir el seu coneixement per satisfer les demandes de les administracions. Davant de tot això, és necessari aixecar barreres com el cas del procés d'accés a la nacionalitat espanyola que és un procés discriminatori i una barrera inacceptable davant la igualtat de drets i deures de tots els ciutadans, és necessari normalitzar i acceptar l'existència de persones d'origen marroquí en la societat catalana, és necessari disminuir els casos de racisme i reconèixer l'esforç que estan fent les persones marroquines per ajudar a aixecar el territori català, és necessari establir una relació de normalitat en temes socials i comunitaris i és necessari, també, enfortir aquesta relació perquè totes aquestes persones marroquines han vingut per quedar-se i han de ser tractades bé, a part de considerar la seva existència com un factor enriquidor per tota la societat catalana. Per millorar aquesta relació cal apostar per la successió de les noves generacions.

9.4. ELS LÍDERS ASSOCIATIUS MARROQUINS A CATALUNYA.

El tema dels líders associatius marroquins a Catalunya és un tema molt interessant pels rols que juguen aquests líders associatius dins de les seves associacions i dins de la societat catalana, especialment pel treball associatiu que fan per crear un clima de comprensió, de convivència i d'interacció cultural dins d'aquesta societat catalana. A més, són ells que estan al capdavant

d'aquestes associacions i donen la cara pel seu col·lectiu, són ells els responsables de les activitats i dels projectes que es treballen dins o fora de les associacions, són ells que lideren i proposen les iniciatives i les idees de treball amb l'ajuda, per descomptat, dels membres de les seves juntes directives. També, gràcies a ells que el col·lectiu està ben organitzat, ben representat i ben connectat amb les administracions, les institucions, la societat civil i la resta dels col·lectius que conviuen a Catalunya. També, gràcies a ells que el col·lectiu està ben servit a nivell social, està present a nivell cultural i jurídic i està representat a nivell polític. Així, es nota que tots els entrevistats valoren positivament aquests líders associatius i reconeixen el compromís que tenen amb la seva gent i, al mateix temps, reconeixen el tipus de lideratge que tenen, les habilitats i competències que tenen, el grau d'influència que té l'administració en la creació d'aquests líders i el rol que tenen en l'evolució de l'associacionisme marroquí a Catalunya. En aquest sentit, resulta d'interès saber la visió dels entrevistats i el seu coneixement sobre el tema. Així, l'entrevistada MMA diu que els líders són molt importants i que només reconeix alguns líders religiosos i considera que una persona líder ha de tenir la ment oberta i ha de saber molt bé el seu camí i ha de saber orientar la gent de la seva comunitat cap un futur millor i segur on es pot aprofitar totes les oportunitats que ofereix la societat per poder evolucionar i avançar sense problemes. A més, CSR assenyala que cada vegada hi ha gent més culte i preparada; són líders molt incorporats socialment i tenen uns capacitats i uns estudis que els ajuden a trencar molts estigmes i barreres. A nivell de tipus i estils de lideratge, l'entrevistada destaca l'existència de dos estils de líders: hi ha líders que estan preocupats per a que la comunitat pugui avançar i cobrir les seves necessitats i busquen el reconeixement social d'aquesta comunitat per poder prosperar políticament, i hi ha líders que només busquen la foto i l'interès propi. En relació al punt de les habilitats que haurien de tenir els líders associatius marroquins, l'entrevistada CSR assenyala una sèrie de característiques com el cas de tenir estudis, un bagatge social important, ser persones molt conegudes i acceptades pel col·lectiu, ser persones preparades per jugar el rol de mediadors i poder solucionar conflictes, ser persones justes, objectives, proactives per poder motivar el col·lectiu, ser persones humils i persones capaços de compartir responsabilitats i compartir alegries i, al mateix temps, compartir desgràcies. A nivell d'influència que pot tenir l'administració sobre aquests líders, l'entrevistada indica que l'administració insisteix sobretot el fet de potenciar la base i que tota l'estructura associativa funcioni bé i que els líders puguin donar la cara pel seu col·lectiu. També, afegeix que els líders associatius tenen una visió comunitària i ganes de treballar col·lectivament, promouen i no pararan de promoure i això ajudarà molt en l'evolució correcta de les seves associacions: *"L'evolució depèn de qui lidera sense de deixar de parlar de la col·lectivitat: visió comunitària: No hem d'unipersonalitzar, hem de col·lectivitzar i tothom ha d'estar implicat. Sense això no hi hauria cap mena*

d'evolució" (CSR). En la mateixa línia va JGP i afirma que té coneixement d'alguns líders culturals i religiosos que treballen per la convivència i la harmonia de la societat on viuen. A nivell de les habilitats que haurien de tenir, l'entrevistat indica que haurien de reconèixer la societat on viuen i de buscar l'equilibri social a través de la capacitat de superar estigmes o superar situacions de dificultats, i de treballar per a que la relació sigui fluïda dins de la societat catalana. Pel que fa a la influència de l'administració, l'entrevistat considera que un assumpte intern de les associacions i les administracions han de respectar les decisions de les comunitats i de les associacions d'elegir els seus líders amb total llibertat i independència i han de demostrar la seva voluntat de col·laborar amb aquests líders per superar les dificultats i de mantenir una bona relació pel bé de tots. A més, segons l'entrevistat, el rol que juguen aquests líders en l'evolució de l'associacionisme marroquí és un rol important perquè són persones que s'impliquen, busquen recursos, capaços de fer bona feina i, per tant, poden influir sobre l'evolució d'aquest associacionisme:

"No hi ha influència d'administracions... han de respectar les decisions de les comunitats i les associacions que elegeixen els seus líders... el que han de fer doncs, donar a entendre... donar a conèixer la seva voluntat de que aquests líders siguin en la línia de mantenir una bona relació i que vagin en la línia de superar dificultats i no de generar-los. El rol dels líders: el rol que puguin jugar en l'evolució de l'associacionisme es que una entitat que fica un personatge al capdavant que és una persona amb capacitats, implicada, decidida amb recursos, capaç de fer una bona feina. Jo crec que ....eh .... influeix possiblement en l'evolució de l'associacionisme" (JGP).

Per la seva part, JRC considera que els líders són molt bones persones que es preocupen per les seves associacions, la seva gent i intenten estar al seu costat i al seu servei, però nega la influència de l'administració sobre els líders associatius marroquins i els valora positivament pel treball que fan per preservar la identitat, la cultura i els costums i les tradicions del país d'origen. També, l'entrevistat EVR reconeix l'existència dels líders associatius marroquins i reconeix la feina que fan dins i fora de les seves entitats i insisteix sobre el relleu. Segons EVR, s'ha de valorar el rol que han tingut alguns líders que han estat molt temps al capdavant d'algunes entitats i els canvis que han produït en el col·lectiu marroquí i s'ha d'apostar pel canvi de lideratge per convertir els ciutadans d'origen marroquí en autèntics ciutadans catalans d'origen marroquí. A nivell d'influència de l'administració sobre aquests líders, indica que és una influència indirecta i subratlla el seu rebuig de l'existència de desconeixement mutu entre algunes entitats i l'administració i de l'abandonament per part d'alguns ajuntaments a algunes entitats marroquines. A més, l'entrevistada MGD assenyala que els líders marroquins són molts treballadors i molts compromesos, i estan sempre disposats per sumar esforços i ajudar en diferents àmbits. A nivell d'habilitats que haurien de tenir aquests líders associatius, l'entrevistada indica que haurien de ser carismàtics i preparats i haurien de tenir un alt nivell d'estudis, més formació, més experiència,

més facilitats, més disponibilitats i més contactes. En relació a la influència que pot tenir l'administració sobre els líders, l'entrevistada aclareix que això depèn de la persona, del lloc i de la zona. A nivell de la valoració del rol que tenen els líders en l'evolució d'aquest associacionisme, l'entrevistada diu que és un rol molt important i com la societat està canviant a nivell de moviment veïnal i moviment associatiu el temps aportarà coses diferents i els líders no seran els mateixos, seran fills de la primera generació i seran de diferents orígens. També, MGP indica que els líders associatius són persones molt lluitadores, molt compromeses amb la seva comunitat i, al mateix temps, amb la societat catalana i juguen el paper de l'unificació de les dues cultures. Segons l'entrevistada, les habilitats que haurien de tenir aquests líders són: "*Han de ser persones compromeses amb la seva comunitat i amb la ciutat on viuen, i després que coneguin perquè puguin ajudar a compartir*". A nivell de la influència de l'administració, l'entrevistada MGP afirma que l'administració té un paper molt important en l'ajuda d'aquestes persones a adquirir noves competències. En relació al rol que tenen aquests líders en l'evolució d'aquest associacionisme, l'entrevistada explica que haurien de donar pas a les futures generacions que haurien d'agafar el relleu i seguir mantenint la seva identitat originària dels seus pares a avis, però també, han de saber viure en una societat que és completament nova i diversa. En la mateixa línia va KMA i indica que coneix personalment alguns líders associatius i considera que són valents i decidits en temes de convivència i d'integració, a part de tenir caràcter i conviccions fermes. A nivell de les habilitats que han d'adquirir els líders, l'entrevistat proposa una sèrie de coses com:

"Han de ser persones molt comunicatives, han de ser molt obertes amb una ment molt clara, amb voluntat aquesta d'integració...tenim molt clar l'objectiu, l'objectiu és normalitat, convivència i això vol dir que han de ser persones amb una ...unes idees clares i també amb l'habilitat de ser capaços de convèncer i complir i superar problemes, discussions, estereotips ... a vegades, han de ser persones amb un percentatge d'empatia molt elevada" (KMA).

El més destacat d'aquestes paraules és el fet de tenir la capacitat de convèncer i superar les dificultats i, al mateix temps, tenir aquest sentiment d'empatia cap a altres. En relació a la influència de l'administració sobre els líders associatius, l'entrevistat afirma que és molt important que hi hagi una relació i un contacte directe i un intercanvi d'opinions entre les entitats i les administracions. Al moment de valorar el rol dels líders en l'evolució d'aquest associacionisme marroquí a Catalunya, l'entrevistat insisteix sobre la importància que tenen aquests líders en aglutinar i agrupar el col·lectiu i, al mateix temps, tenir aquest rol estratègic, distributiu i col·laboratiu que fa que tots treballin en la mateixa direcció amb la incorporació de la nova generació pensant en un futur millor. També, l'entrevistada MVR considera que els líders són uns exemples a seguir perquè tenen aquesta funció mediatra, facilitadora, consolidadora i col·laboradora que ajuda a facilitar les coses i a evitar qualsevol complicació o dificultat. A nivell

de les habilitats que haurien de tenir els líders, l'entrevistada parla de la necessitat de tenir la formació acadèmica, de ser unes persones carismàtiques, conciliadores, respectades i referents tan per les administracions com pel col·lectiu. En relació al punt de la influència de l'administració sobre els líders, l'entrevistada assenyala que l'administració juga el rol de facilitador per a que els líders puguin continuar fent la seva feina amb tota normalitat. En la seva valoració del rol que tenen els líders en l'evolució d'aquest associacionisme, l'entrevistada considera que és un rol molt necessari que ajuda a facilitar i a aportar moltes coses a la societat catalana. A més, l'entrevistada NSC considera que els presidents de les associacions són líders i amb qui es fan les reunions, i estan molt coneguts. Els imams, també, són líders als seus espais, però no són interlocutors de l'administració local i són transitoris i duen a terme la seva funció segons els interessos de la comunitat. Per això, segons l'entrevistada, l'interlocutor és la persona que representa l'entitat i no ha de ser necessàriament un imam. A nivell de les habilitats, l'entrevistada indica que el líder ha de ser una persona respectuosa, una persona capaç de posar-se al lloc de l'altre, una persona dialogant, una persona amb idees clares i una persona amb un posicionament personal que genera la confiança i el respecte de l'altre. En relació a la influència de l'administració sobre les entitats marroquines, NSC afirma que la seva institució respecta la decisió del col·lectiu i prefereix que hagi una entitat estable amb la seva junta directiva on hi ha persones obertes i dialogants. A nivell de valoració del rol dels líders en l'evolució de l'associacionisme marroquí a Catalunya, l'entrevistada pensa que són persones que van pel bon camí, però no han d'accelerar els processos i han d'anar amb precaució perquè el que espera la gent és un bon projecte i un bon procés: *"Tot això requereix un temps, una maduració i una evolució natural i per tant estan fent un bon paper sense cap mena de dubte. Ara no podem esperar d'una persona que acaba d'arribar que pensi igual com nosaltres, això és impossible"* (NSC). Això vol dir que els líders associatius han de ser conscients del procés de l'evolució que ha de ser d'una manera natural i correcta per poder aconseguir els seus objectius. Per la seva part, CMS assenyala que coneix els líders associatius marroquins a través de la relació institucional i aclareix que l'associacionisme marroquí es caracteritza normalment per tenir al capdavant uns líders que busquen el personalisme i la fragmentació. Així, en cada associació hi ha persones que volen tenir protagonisme i en cada federació hi ha membres que volen tenir el protagonisme també, però òbviament és una cosa normal i passa en altre associacionisme d'altres col·lectius. L'entrevistat CMS afegeix que el més notable de l'associacionisme marroquí és la diversitat i el perfil de lideratge que està associat amb el món de culte, per això hi ha tres federacions d'entitats islàmiques a Catalunya amb aquí la seva institució es relaciona habitualment com el cas d'*Ucidcat*. A més, assenyala que majoritàriament els perfils que hi ha estan associats amb el tema religiós i hi ha altres que estan associats amb el món polític. A nivell de les habilitats,

CMS planteja una sèrie de característiques com el cas de ser persones que se sentin com a representants del seu col·lectiu, que els reconeguin autoritat, que tinguin un cert nivell de formació i de preparació, de capacitat i facilitat d'interacció, de competència lingüística i de coneixement de les regles de joc democràtiques, de llibertats i de drets bàsics de la societat catalana. En relació al punt de la influència de l'administració sobre aquestes associacions, l'entrevistat diu que és un tema que històricament ha estat molt polèmic pel fet de desenvolupar una política clientelar clàssica entre les administracions i les associacions i expressa el seu rebuig a aquest sistema i/o model del clientelisme:

"és un tema que historicament ha estat molt polèmic .... desenvolupar models clientelars en el qual tan és una administració o un partit polític com un sindicat o el que sigui tu el que fas és promoure entitats lo que fan és aprendre de tu a nivell econòmic d'una banda, i a nivell d'intercanvi de favors, d'una altra que seria lo que diem en la política clientelar clàssica és un molt mal model, és un model molt equivocat perquè primer, si ho fas a qualsevol teixit social això acostumas a tenir bastant rebuig ... i fer-ho en les persones d'origen immigrant potser una estratègia d'entrada potser... sembla molt fàcil d'aproximar-te, però genera moltíssim riscos: El primer gran risc és que si tu el missatge que dones és de amo-client és un mal missatge perquè dins la forma de relacionar-nos és de que jo serveixo a uns interessos que no són ni els meus ni no ...i a partir d'aquí.... eh ... diem rebo un favor o una recompensació que és el model del clientelisme, un model que es frustra perquè les possibles compromeses no es concreten quan no es concreten venen les grans decepcions i les frustracions, i per tant, el model és de promoure l'empoderament de la ciutadania i llavors és que el destaca pels seus merits i per tant, la relació per les merits i per la ...eh ... la força que tenen les persones no perquè has tingut un sistema de clientelisme de ... des de l'administració alimentem un partit, un sindicat o una organització. Alimentar aquest grup, aquesta persona que després ens aporta un grup que té controlat, aquest concepte no ho compartim" (CMS).

A nivell del punt de valoració del rol que juguen els líders associatius marroquins a Catalunya, l'entrevistat CMS considera que la velocitat de l'evolució de l'associacionisme actual a nivell de Catalunya o a nivell mundial no és igual que la velocitat de l'associacionisme clàssic dels líders associatius marroquins que es considera lent i una mica retrassat en la seva evolució. La societat avança molt ràpid i estan apareixent noves coses que no tenen res a veure amb aquest model clàssic de les associacions marroquines i, al mateix temps, els seus líders se'ls escapa una mica el control i se'ls supera moltes coses amb el pas del temps. La transformació de la societat a través de l'aparició del Facebook o de Twitter, etc. sembla que els líders associatius no ho tenen molt assimilada, i tampoc tenen la capacitat de poder anar cap un futur millor del teixit associatiu. En la mateixa línia va IPS que diu que coneix alguns líders d'entitats culturals amb qui té relació directa com el cas de Mohamed Chaib o Mohamed El Hourri i també coneix alguns líders d'entitats religioses, esportives i entitats de dones. També, coneix el president de la *Federació Ucidcat* (Mohamed El Ghaidouni), de *Codenaf* (Yassir Saadoune), de *l'Espai Antiracista* (Mostafa Shaimi), de *l'Associació Azzahra* (Mohamed Amrani i Salima Abdessamie) i de l'associació de

dones *Al Amal* (Sanae Benali). Segons l'entrevistada, no només són líders, però són els referents del col·lectiu i del seu èxit. A més, són líders positius, universitaris i saben adaptar-se a la realitat catalana i aprofitar de les oportunitats que han trobat. A nivell de les habilitats, IPS considera que han de ser persones obertes capaços de combinar entre les dues cultures (la catalana i la marroquina), i han de ser persones competents per poder oferir el millor de si. En relació a la influència de l'administració sobre aquests líders associatius, l'entrevistada creu que hi ha poca influència perquè és una equivocació identificar aquests líders amb les instruccions d'alguna part, i reconeix que a vegades s'han equivocat al moment d'identificar un líder de caràcter religiós o un altre líder fals. Pel que fa a la valoració del rol dels líders associatius, l'entrevistada indica que és un rol positiu perquè presten ajuda humana i social als nouvinguts i, al mateix temps, treballen sobre projectes d'integració i de normalització de la diversitat i, també, projectes de codesenvolupament. Això vol dir, segons IPS, que han pogut passar d'aquest primerenc d'associacionisme que és més d'ajuda mútua entre persones a un altre tipus d'associacionisme que és capaç de fer projectes més enllà del territori català. Llavors, es nota que aquesta primera etapa ja ho tenen superada, però queda la feina de les persones de segona generació que han nascuts aquí. També, EMV assenyala que coneix alguns líders associatius marroquins i, especialment, l'imam del seu municipi amb qui va haver una confusió i un mal gest quan no li va donar la mà al moment de voler saludar-lo. Això passa perquè no hi ha un coneixement real d'aquests líders i tampoc hi ha relació amb ells, i per tant hi ha un gran desconeixement de la cultura i dels líders. En relació al punt de les habilitats, l'entrevistada considera que un líder ha de tenir unes característiques bones i ha de ser un bon líder amb unes intencions bones, ha de ser un bon divulgador i ha de ser una persona que transmet emoció. Aquestes característiques existeixen en totes les cultures: la cristiana, la musulmana i la jueva que totes tenien bons líders com Mahoma (Mohamed) o Jesús quan van existir van transmetre missatges per millorar la vida de les persones. En canvi, havia líders que eren dolents com el cas del líder nazi Adolf Hitler que era un líder perillós, però tenia molt carisma i una capacitat enorme de convèncer. A més a més, un líder no és necessari que tingui el nivell d'estudis alt, el més important és que tingui personalitat carismàtica i de ser capaç de cridar l'atenció de les persones cosa que no s'estudia en cap universitat, però s'adquireix a través de la pràctica. També, ha de ser implicat amb el seu col·lectiu i que tingui intencions bones per tota la comunitat i no només per un sector concret. El més curiós per l'entrevistada és que hi ha gent que no li agrada la paraula líder. A nivell de la influència de l'administració sobre els líders associatius, l'entrevistada afirma que les administracions estan acostumades a crear aquests tipus de relació o d'influència (intencionalment o sense voler) per poder dirigir aquests líders com volen. Finalment, l'entrevistat ERA assenyala que no coneix molt

els líders associatius marroquins a Catalunya, però els que coneix són líders religiosos i, al mateix temps, vol conèixer el concepte d'aquest lideratge si és més social o més religiós. En aquest sentit, i com a exemple, a nivell de la religió cristiana, els líders religiosos o els capellans a vegades estan considerats com a líders per part d'una part de la societat i l'altra part no els considera com a líders. Per això, l'entrevistat parla de l'existència de confusió a nivell d'identificació del concepte de lideratge religiós cristià entre el "*Capellà*" i el "*Pare*" i, al mateix temps, fa una comparació d'aquesta confusió en la identificació d'aquest concepte dins de la religió musulmana i la realitat del lideratge dels imams a nivell social i a nivell religiós. En relació al punt de les habilitats que haurien de tenir els líders, l'entrevistat considera que haurien primer, de conèixer la societat d'acollida i, després, de ser competents i capaços de facilitar la comunicació entre els seus associats i la societat on viuen i de transmetre missatges de tranquil·litat en lloc de missatges de por. Així, poden continuar tenint la confiança de la societat catalana. A nivell de la influència de l'administració, l'entrevistat afirma que l'única influència que pot existir és del país d'origen sobre els imams, però normalment no hauria de ser així. En relació al punt de valoració del rol dels líders associatius marroquins en l'evolució de l'associacionisme marroquí a Catalunya, ERA insisteix sobre l'obertura dels líders i de les associacions sobre altres temes, a part del tema cultural o religiós i, també, sobre les noves generacions: "*A nivell de futures generacions... a mi em fa l'accepta si les associacions marroquins són molt tancades i molt de ... de... protegir-hi i no faciliten la integració les futures generacions abandonaran les associacions i s'integraran d'una manera o d'una altra títol individual*". Així, per assegurar la incorporació de joves en aquest model associatiu i assegurar la seva continuïtat és necessari obrir-se al nou entorn i donar pas a la gent jove per a que poden agafar el relleu i continuar amb aquest treball associatiu. Apart d'això, l'entrevistat fa referència a les experiències del segle XIX i el segle XX amb els fets migratòries de la resta d'Espanya i la integració de la cultura Andalusina i Murciana dins de la societat catalana. Així, doncs, el procés de l'evolució de l'associacionisme serà el mateix no només pels marroquins, sinó també pels sud-americans i els subsaharians.

Evidentment, la importància que tenen els líders associatius marroquins rau en la seva interacció amb el seu col·lectiu i amb la societat catalana, els estils de lideratge que tenen, les seves competències i habilitats, el grau d'influència que tenen les administracions sobre aquests líders i el rol que tenen en l'evolució d'aquest associacionisme. Llavors, es nota que l'avaluació de tots aquests punts per part dels entrevistats ha sigut positiva i encoratjadora, l'únic punt on s'ha notat una mica de diferència és el punt de la influència que tenen les administracions sobre aquests líders. Hi ha alguns entrevistats que reconeixen l'existència d'aquesta influència i la importància que té en relació al desenvolupament d'aquestes associacions, i hi ha altres que rebutgen

l'existència d'aquesta influència i la consideren innecessària i inadequada perquè aquestes entitats haurien de ser independents i ningú té dret a interferir en les seves assumptes internes a nivell de funcionament i de presa de decisions. Així, es nota l'existència d'una riquesa i una diversificació molt important en les opinions dels entrevistats que valoren positivament les figures dels líders i el treball que fan per preservar la identitat, la cultura i els costums i les tradicions del país d'origen. Tots els entrevistats consideren que els líders són positius, intel·ligents, saben adaptar-se a la realitat catalana i saben aprofitar les oportunitats que han tingut. A més, són molt bones persones que es preocupen per les seves entitats i el seu col·lectiu i intenten estar al seu servei i presten ajuda humana i social als nousvinguts. Són líders molt incorporats socialment i tenen unes capacitats i uns nivells d'estudis que els ajuden a trencar molts estigmes i barreres i, al mateix temps, treballen per la integració i la normalització de la diversitat, a part de treballar sobre projectes de desenvolupament al país d'origen. Són persones que estan sempre disposades a sumar esforços i col·laborar en diferents àmbits. Per això, no només són líders, però són els referents de tot el col·lectiu. El més destacat de l'associacionisme marroquí és la seva diversitat i el perfil de lideratge que està associat amb el món religiós, social, cultural i polític. En aquest cas, es pot parlar de dos estils de líders: hi ha líders que es preocupen per la seva gent i intenten sempre estar al seu costat i hi ha altres líders que només busquen el personalisme, la confrontació i la divisió del col·lectiu. Hi ha alguns entrevistats que parlen de l'existència de confusió a nivell d'identificació del concepte de lideratge i parlen, també, del desconeixement d'aquests líders a nivell cultural o a nivell personal. A més a més, els líders es consideren com uns exemples a seguir perquè són mediadors, col·laboradors i ajuden a solucionar els problemes i a evitar qualsevol complicació o dificultat. A nivell de les habilitats que haurien d'adquirir els líders, els entrevistats indiquen que haurien de ser carismàtics i preparats, haurien de tenir un nivell alt d'estudis i un bagatge social important, haurien de tenir més experiència, més facilitats, més disponibilitats i més contactes. També, haurien de ser persones humils, justes, objectives, conegudes, respectuoses i acceptades pel seu col·lectiu, capaços de compartir responsabilitats, capaços de posar-se al lloc de l'altre, persones dialogants amb idees clares i amb un posicionament que genera confiança i respecte del col·lectiu. A més a més, els entrevistats indiquen que haurien de ser persones proactives amb la ment oberta per poder motivar el col·lectiu i saber liderar-lo i orientar-lo cap un futur millor. En relació al tema de la influència que té l'administració sobre els líders associatius, hi ha dos opinions diferents: la majoria dels entrevistats indiquen que l'administració no té cap influència sobre els líders i les seves associacions. El que fa normalment l'administració és potenciar la base i intentar que tota l'estructura associativa funcioni bé. A més, l'administració juga el rol de facilitador per a que els líders puguin continuar treballant amb tota

normalitat, sobretot els líders culturals i religiosos per a que treballen la integració, la convivència i la cohesió social dins la societat catalana. Un entrevistat conclou que l'única influència que pot existir és del país d'origen sobre els imams, però normalment no hauria de ser d'aquesta manera. En canvi, l'altra opinió reconeix l'existència d'aquesta influència i considera que és un tema que històricament ha estat molt polèmic pel fet de desenvolupar una política amb un model del clientelisme clàssic entre les administracions i les associacions. Llavors, això és una equivocació, és inacceptable i es considera com un assumpte intern de les associacions, a part, les administracions no han d'interferir, al contrari; han de respectar les decisions del col·lectiu en l'elecció dels seus líders amb independència i amb tota llibertat i no cal identificar aquests líders amb les instruccions d'alguna part. A nivell del rol que tenen els líders en l'evolució de l'associacionisme marroquí a Catalunya, els entrevistats assenyalen que tenen un rol important perquè són persones que s'impliquen, busquen recursos i són capaços de fer bona feina i, per tant, poden influir sobre l'evolució d'aquest associacionisme. També, són conscients del procés de l'evolució i de la manera com ha de ser per poder aconseguir els seus objectius. Hi ha un entrevistat que considera que l'evolució de l'associacionisme actual no és igual que l'evolució de l'associacionisme marroquí considerat com a clàssic i hi ha una incompatibilitat entre la transformació de la societat i la manera com treballen els líders. Per això, és molt necessari que els líders i les associacions s'obressin sobre altres temes (a part del tema cultural o religiós) i que intentin utilitzar les noves tecnologies en la feina que fan i pensar en obrir pas a les futures generacions.

VIII. CONCLUSIÓ GENERAL.

Una dels trets que caracteritzin la societat catalana és la riquesa del seu teixit associatiu. Aquest associacionisme ha esdevingut un element molt important en l'estructuració de la societat civil catalana i ha anat creixent amb diferents modalitats. Dintre d'aquest territori han arribat a establir-se persones d'origen marroquí i han creat associacions que ajuden en l'articulació de la vida social, cultural i política del territori català. Aquestes associacions han demostrat la necessitat d'organitzar-se segons el seu criteri, de cobrir les necessitats del col·lectiu marroquí i de donar a conèixer els seus valors socioculturals. En aquest sentit, es nota que aquesta part del treball teòric de la tesi, que posa de manifest la importància d'aquest fenomen i, al mateix temps, mostra la gran diversitat d'entitats i associacions marroquines que ajuden a vertebrar l'escenari cultural, social i polític d'aquest territori català. Aquest associacionisme engloba el conjunt d'entitats jurídiques sense ànim de lucre que duen a terme activitats de promoció i difusió de la cultura en els seus diferents àmbits, caracteritzades pel voluntarisme i la participació dels seus associats. Cal subratllar el perfil històric del col·lectiu marroquí, la seva trajectòria i la seva experiència a nivell associatiu i el seu interès cultural pel seu entorn en la societat de recepció i la seva intenció de donar a conèixer la cultura del país d'origen. Així, es nota la rellevància que té aquest tema pel fet d'articular-se al voltant d'aquest col·lectiu i d'explorar els punts més importants que caracteritzen el seu associacionisme tant a nivell teòric com empíric.

A) A NIVELL TEÒRIC.

El més destacat aquí són els factors i àmbits d'actuacions, el perfil i papers que juguen aquestes associacions, les seves perspectives de futur i els rols que juguen els líders associatius i les seves aportacions. De fet, el factor pel qual aquestes entitats són més properes i sensibles a la realitat de les persones nouvingudes és que tenen tota la confiança i prioritat per part dels seus socis que pensen que només algú de la seva comunitat els entendreà, en el sentit lingüístic, i per aquest fet serà mereixedor de la seva confiança. També, creuen que seran fàcilment entesos a base de les experiències positives de les associacions en la facilitat de l'acollida dels nouvinguts i en la complementació de les mancances de l'administració. Això, fa referència a alguns tipus d'ajuts a nivell d'allotjament i de tramitació per regularitzar la situació administrativa que generen la confiança dels membres del col·lectiu en el marc d'aquest tipus d'entitats, a part del seguiment i de l'acompanyament que es fan després de l'acollida (Molina, et, al. 2007). Normalment les associacions tenen aquest aspecte reivindicatiu de drets i estan formades per defensar els interessos dels immigrants vis-a-vis a les autoritats locals, a l'administració i a les institucions polítiques i sindicals i proporcionar un espai sociocultural. Per aconseguir això, els líders associatius, a vegades, eviten parlar amb diferents veus i tenen en compte que la qüestió de representació del

col·lectiu marroquí hauria d'estar present a tot arreu. A més, l'absència dels drets polítics, sobretot el dret a vot pels immigrants marroquins i la manca d'una representació realista constitueixen una impugnació més sorprenent i pendent de solucionar (Khachani i Mghari, 2006). En aquest sentit, Mohamed VI, el rei actual del Marroc ha traçat un full de ruta per a l'emigració marroquina a l'estranger i ha posat en marxa un Consell Consultiu per als Marroquins de l'Estranger (CCME) i ha desenvolupat una constitució que atorga alguns drets als ciutadans marroquins que viuen a l'estranger. La creació d'aquest Consell va ser vist per molts immigrants com un pas positiu cap al diàleg sobre qüestions relacionades amb la immigració (Østergaard Nielsen, 2012) i (Yousra Amrani, 2014). Així, el propòsit era professionalitzar els actors associatius i proporcionar-los els mitjans necessaris per poder actuar efectivament a favor de les comunitats marroquines residents a l'estranger. Així, el Ministeri dels Marroquins Residents a l'Estranger (MRE) sempre està disposat a donar suport a les associacions marroquines a l'estranger per garantir als ciutadans marroquins una millor integració als països d'acollida i d'establir un nou model de col·laboració amb les associacions dels marroquins als països de recepció i demostra el seu compromís d'identificar els problemes i de donar solucions a les associacions a través del disseny, l'adopció i l'enfocament de les polítiques d'integració i de participació, tant al país d'origen com als països de destí, per a que puguin jugar el seu rol correctament i complir la seva funció de manera més eficaç. Per això, el perfil i papers que tenen les associacions marroquines a Catalunya estan relacionades amb les necessitats i l'interès del col·lectiu a nivell d'acollida, de treball, d'habitatge, d'orientació, d'assessorament, de formació, d'educació, d'obrir-se cap a la societat de recepció i de donar a conèixer alguns trets culturals de la societat de procedència (Morera, 2009), (Aparicio i Tornos, 2010) i (Veredas Muñoz, 2012). Per aconseguir això, sempre intenten basar-se sobre les possibilitats que tenen i els esforços i les col·laboracions que fan amb altres entitats d'immigrants i d'autòctons, sobretot, en l'organització de sessions de sensibilització, intervencions de mediació, projectes de codesenvolupament, projectes d'inserció laboral i la impartició de classes de la llengua àrab i l'educació islàmica, classes d'alfabetització, tant de la llengua castellana com de la llengua catalana per a dones i homes, activitats d'orientació, d'informació, d'assessorament jurídic, de formació, de socialització, de suport social i de manteniment i reivindicació de la identitat. Un altre punt que caracteritza la feina que tenen aquestes associacions és la pràctica de la religió islàmica per part de les associacions religioses que s'adrecen, bàsicament, a tot el col·lectiu musulmà i, al mateix temps, a la societat catalana a través de les conferències, exposicions, congressos i celebracions per crear un intercanvi cultural i per trencar barreres amb la societat catalana i, per tant, per donar a conèixer millor la cultura del país d'origen i de formar part de la societat d'acollida.

➤ LA CREACIÓ DE LES ASSOCIACIONS MARROQUINES A CATALUNYA.

En relació a la creació de les associacions per part del col·lectiu marroquí a Catalunya es nota que és un dels punts que serveixen com a exposició dels factors i raons que ajuden en la formació d'aquestes associacions marroquines a Catalunya i de les perspectives de futur que poden tenir. En aquest sentit, es pot parlar de temes i àmbits d'actuació i aportacions d'aquest associacionisme marroquí a Catalunya, el plantejament que té i les seves possibilitats de progrés i de millora. Així, aquestes associacions han sigut creades, a part de respondre a la necessitat humana de trobada, de participació en grups, de diàleg i d'intercanviar experiències per conèixer les seves motivacions i inquietuds que han conduït a la seva creació i intentar superar l'aïllament social i la ruptura de vincles, de facilitar l'acollida dels nousvinguts, de fomentar la sociabilitat i de disposar de referents d'integració (Rovira Martínez i Saurí Saula, 2017). Compleixen, també, diverses funcions en el present i continuaran complint altres en el futur, donada la diversitat de motivacions, necessitats, interessos i aspiracions dels socis i de tot el col·lectiu. La importància de la creació de les associacions marroquines a Catalunya es troba en el fet de que puguin tenir un paper essencial en la dinamització tant dels seus membres com de la societat d'acollida. A més, poden continuar jugant diverses funcions socials, culturals, polítiques i, per tant, permetre als seus membres compartir una passió comuna durant les seves actuacions i promoure la cultura associativa entre el col·lectiu marroquí dins de la societat de destí. Per això, aquestes associacions poden actuar com a interlocutors davant les administracions i com a dinamitzadors del col·lectiu immigrant marroquí amb l'objectiu de fomentar la seva participació en la vida social, cultural i política tant del país de recepció com de procedència. Poden, també, sensibilitzar la societat d'acollida sobre les noves realitats que acompanyin l'arribada dels immigrants marroquins al territori català. Poden preservar la cultura del país d'origen i transmetre-la a les segones generacions. Per això, estan considerades per les institucions com a mitjans vàlids i capaços de prestar serveis culturals i lingüístics als immigrants. De fet, la creació de les associacions de persones d'origen estranger a Catalunya, tant els marroquins com altres col·lectius, es fa amb els objectius de facilitar l'adaptació de les persones al seu entorn, la creació d'un espai de relació entre nousvinguts i gent del barri, l'increment de participació i la implicació ciutadana en les relacions interculturals, gestionar i vetllar per a la convivència així com garantir la cohesió social i la resolució de conflictes, facilitar l'accés de la població immigrant als recursos i serveis en tots els àmbits, garantir i facilitar l'accés a les dones immigrades als serveis sanitaris, etc. També, informar i orientar els immigrants cap a la promoció d'hàbits de civisme i de convivència, reforçar el mecanisme de recepció, potenciar i afavorir els coneixements necessaris per a la inserció en el nou entorn. S'entén de tot això que hi ha motius que conflueixen conjuntament amb aquests factors i que fan que les associacions

marroquines a Catalunya no aconseguixin l'enfortiment necessari i hi ha altres motius que ajuden les associacions a evitar els punts dèbils.

➤ **LES CARACTERÍSTIQUES DE L'ASSOCIACIONISME MARROQUÍ A CATALUNYA.**

Les característiques de l'associacionisme marroquí a Catalunya, especialment la seva organització interna, el funcionament, els socis, els objectius i les activitats, les fortaleeses i les debilitats, la relació interna i externa i l'evolució i perspectives de futur de les associacions marroquines a Catalunya demostren que aquestes associacions són persones, són projectes, són idees, són relacions personals, voluntat, participació, col·laboració, comunicació i diàleg. També, són el reflex del seu entorn social i, al mateix temps, treballen per a que es transformi. Aquestes associacions tenen una missió principal: el treball constant dels responsables per a la millora de la qualitat vital dels socis, a part de ser considerades com a espais de trobada i de participació de les famílies en la seu de l'associació i/o en altres locals, a través de l'organització d'activitats lúdiques, esportives, culturals i formatives. Les associacions permeten als socis reflexionar i opinar sobre el funcionament de l'associació i sobre temes socials, culturals i educatius generals. A més, ajuden a treballar en xarxa amb altres entitats (d'autòctons i immigrants) i amb altres agents de l'entorn associatiu. Les associacions marroquines són els principals interlocutors del col·lectiu marroquí i canalitzadors de les seves veus davant les autoritats de la societat d'acollida segons Moreras (2009). La seva actuació està relacionada amb la facilitació de la interrelació entre els ciutadans d'origen marroquí i l'administració i, per tant, amb la col·laboració que es sustenta en el diàleg i l'entesa (Bolíbar Planas, 2013). A més, les associacions administren i gestionen els recursos que tenen per organitzar activitats i serveis d'orientació, d'assessorament, d'educació i servei d'ajuda humana i d'acollida, i de donar respostes a les necessitats col·lectives i individuals, així com gestionar projectes diversos com el cas del codesenvolupament entre el país d'origen i la societat de destí. També, poden impulsar projectes relacionats amb la cohesió social, la tolerància, la interculturalitat i el compromís amb el seu entorn. A més a més, per a que una associació pugui dur a terme la seva missió, és necessari que estigui ben organitzada. En aquest sentit, cal garantir el bon funcionament de la seva administració a través del sacrifici i la dedicació de la seva junta directiva i de tots els socis i voluntaris. Pel que fa a la qüestió de debilitats i fortaleeses, és una qüestió que caracteritza totes les associacions en general i no solament les associacions d'immigrants marroquins a Catalunya que intenten establir un equilibri entre el nombre de les fortaleeses i les debilitats. Així, les fortaleeses que caracteritzen l'associacionisme dels immigrants marroquins a Catalunya, van en la direcció de considerar-les com a instruments i motors per a la integració i la participació, l'articulació i la mobilització de la vida social, cultural i política, a més

de la preservació de la cultura i de donar a conèixer els costums i tradicions del país d'origen. També, aquest associacionisme pateix de debilitats que impedeixen el seu desenvolupament i el seu creixement d'una manera normal i correcta com el cas de la falta de cultura associativa, la falta de confiança per part del col·lectiu cap als dirigents associatius, la insuficiència de recursos humans i econòmics, els mitjans de comunicació inadequats, els horaris laborals no permeten als socis participar en totes les activitats organitzades per les associacions i la falta d'una bona planificació i programació amb la manca d'una visió global cap accions futures, etc.

➤ OBJECTIUS I ACTIVITATS.

Aquestes entitats, tenen els seus objectius socials i culturals i treballen sobre una sèrie d'activitats a nivell educatiu, social, cultural i lúdic, a part dels projectes de codesenvolupament. Així, la majoria de les associacions es centren en organitzar, bàsicament, activitats que proporcionen l'assistència i serveis d'ajuda als seus membres i que poden preservar la identitat i difundir la cultura d'origen, afavorir les activitats polítiques (manifestacions de protesta o d'afiliació), promoure les activitats recreatives, fomentar les activitats religioses i estimular la cooperació amb el país d'origen (Moreras, 2009). Així, el manteniment i la difusió de la pròpia cultura i la promoció i la integració del propi col·lectiu constitueixen alguns dels objectius que volen aconseguir aquestes entitats a través de les reunions festives, gastronòmiques i folklòriques, etc. També, inclouen en les seves activitats accions que tenen relació amb qüestions laborals o d'habitatge i activitats instrumentals relacionades amb les funcions de mediació i de prestació de serveis i accions de sensibilització externa a través de xerrades, conferències, debats, organització de congressos, participació en trobades, l'acompanyament espiritual als hospitals o presons, etc., amb l'objectiu de promoure la convivència intercultural (Llevot i López, 2016). Malgrat tot això, existeix una divergència i discrepància entre alguns líders associatius i la resta del col·lectiu marroquí sobre les necessitats reals del seu propi col·lectiu pel fet de no estar gens satisfet de la manera com aquests líders plantegen les seves activitats. Per això, cal que aquestes associacions continuïn diversificant els seus objectius i millorant progressivament les seves activitats de serveis, d'interculturalitat, de convivència, etc. que permetin establir una societat justa i equilibrada. En aquest sentit, es pot diferenciar entre dos grans tipus d'associacions: associacions culturals i associacions religioses entre altres associacions com les esportives, de dones i de joves, etc. Les associacions culturals estan interessades, en gran mesura, en assumptes culturals especialment en proporcionar i prioritzar l'autonomia, el desenvolupament i l'ajuda humana de les persones immigrants més necessitats i nouvingudes, la millora organitzativa, la millora de les relacions i l'intercanvi d'experiències amb altres associacions, el procés i la reivindicació de drets, l'enfortiment de les associacions, l'aprofitament dels espais institucionalitzats per a la participació,

el desenvolupament de serveis de mediació intercultural, la participació en estudis i diagnòstics relacionats amb la immigració, el foment de les activitats educatives, culturals, esportives i de lleure, la promoció de l'intercanvi cultural entre persones de cultures diferents i l'estímul de la cooperació i del codesenvolupament amb el país d'origen, etc. Pel que fa a les associacions religioses estan clarament interessades en la pràctica de l'islam, la formació religiosa i l'aprenentatge de la llengua àrab, sobretot l'ensenyament reglat de la religió islàmica dins de l'horari escolar (Bargados, et.al, 2016). Els oratoris i mesquites són, sense dubte, uns llocs fonamentals en la practica de la religió islàmica. Els ritus quotidians com la pregària, les festivitats, especialment: la festa del fi de Ramadà, la festa del Sacrifici (festa del xai) i de l'Aixura. Per últim, una cosa que té molt interès per part de les associacions religioses té a veure amb l'àmbit funerari i els rituals funeraris islàmics que estan presents en la seva pràctica religiosa. En aquest cas, cal tenir en compte una doble dimensió: les inhumacions en parcel·les reservades en cementiris públics i la repatriació del cadàver al país d'origen.

➤ **LES RELACIONS INTERNES I EXTERNES.**

Les associacions a través de les seves relacions internes i externes tenen una missió principal: la millora de la qualitat de vida dels socis a part d'englobar altres coses i per tal de donar fruit necessiten una organització mínima. A més, treballen en xarxa amb altres entitats i amb altres agents de l'entorn associatiu i són els principals interlocutors del col·lectiu immigrant marroquí davant l'administració i el govern local, i canalitzen les seves veus davant les autoritats de la societat d'acollida. Així, en les seves relacions internes, la síntesi que es pot extreure d'aquest conjunt de relacions és que les vinculacions que estableixen les diferents associacions marroquines en els seus contextos socials de proximitat, es caracteritzen per la manca d'estabilitat i la manca d'honestat i de claredat. Per això, aquestes relacions semblen ser, a vegades, complexes (Moreras, 2009) i, en altres moments, bones i excel·lents segons els tipus de líders i de socis i del veïnatge on estan ubicades les associacions. En aquest sentit, malgrat el fet que la societat catalana és una societat plural, marcada per una heterogeneïtat de creences, les mesquites sovint es converteixen en llocs de disputa veïnal i, sobretot, conflictes arran de la instal·lació de llocs de culte musulmà amb l'excusa de l'aglomeració de gent davant i/o als voltants dels seus locals. Així, actualment l'enfortiment d'aquestes relacions internes i externes com a forma d'acumular el capital social encara és una qüestió pendent de millorar per a aquest teixit associatiu marroquí a Catalunya.

➤ LA RELACIÓ AMB LES ADMINISTRACIONS.

En la seva relació i el seu vincle amb les administracions, les associacions marroquines constitueixen un instrument d'implementació de polítiques d'immigració i s'estan transformant en aliades de les polítiques locals, tant en el disseny com en la implementació d'aquestes polítiques. En aquest marc, es produeix un dilema que cada Ajuntament intenta resoldre de manera diferent (Natàlia Ribas i Mateos, 1997) perquè no existeix una política que orienti la seva relació amb la realitat associativa; així, el dilema entre la promoció i la generalització que inclou les entitats dins de l'entramat de les associacions ciutadanes constitueix un dels eixos centrals per debatre la política de gestió de l'associacionisme immigrant. Però, també hi ha molts dubtes, fins ara no resolts perquè el paradigma té més referents de clientelisme on les dues parts es retroalimenten i beneficien, però sense unes pautes clares d'exigència mútua. Hi ha dubtes al voltant de la representativitat, en tant que se sap que existeixen “generals sense tropes” i “tropes sense generals”; és a dir, encara hi ha dificultats per saber en nom de qui parla una associació, si en nom d'una suposada comunitat que diu representar, o bé del conjunt tant divers que és la població immigrant d'origen marroquí. També, hi ha el dubte sobre quins criteris cal seguir per gestionar el pluralisme d'associacions d'una mateixa nacionalitat, que potser transmeten diferents maneres de relacionar-se amb la seva pròpia comunitat (de vegades oposades) i amb els representants polítics de la societat d'acollida. Generalment, les administracions tenen dos criteris clars per donar subvencions i suport institucional a l'associacionisme immigrant: democràcia interna i cooperació amb altres associacions, siguin d'immigrants o d'autòctons. Això vol dir que davant del dubte de la representativitat, i més enllà de la relació clientel·lar, es concep l'associacionisme immigrant com una escola de democràcia interna, i que, per tant, se'ls exigeixi unes eleccions obertes per legitimar les presidències i l'interlocució amb les administracions amb un nombre mínim d'afiliats que representin. Amb això, s'evitarà el dubte sobre les associacions que tinguin una forma d'organització que, en lloc de fomentar una cultura democràtica, la vulnerin. Pel que fa al tracte i la cooperació amb altres entitats i la relació entre l'administració, l'associacionisme immigrant no ha de continuar retroalimentant cultures aïllades entre si, però els seus projectes han de ser coordinats entre diferents cultures associatives. Un projecte, per exemple, entre la comunitat marroquina i l'associació de veïns del barri hauria de ser una prioritat administrativa. D'aquesta manera així es pot sortir d'aquesta relació clientel·lar, (Sílvia Carrasco, et, al, 2007), fomentada per la manca de criteris sobre les pautes de relació entre l'Administració i l'associacionisme immigrant marroquí. Una cosa ha de quedar ben clara és que si l'associacionisme marroquí a Catalunya és una via de participació ciutadana i democràtica, aquests valors han de ser les forces que orientin la seva organització interna. L'associacionisme immigrant marroquí ha de tenir en

compte la importància d'eleva la diversitat cultural al punt més alt de la cultura democràtica. Cal exigir i donar més oportunitats al col·lectiu marroquí per a que no es retroalimenta en la seva pròpia cultura, sinó que la transmeti tant als autòctons com altres col·lectius i aquests puguin gaudir-ne, més enllà de la gastronomia o la música, i que contribueixi al desenvolupament de les pobles i ciutats. Així, el potencial cultural dels immigrants marroquins està sense fomentar, i si se'n té atenció, podria ser una bona contribució cívica. El més important és que les administracions locals han de saber fomentar una política de proximitat amb les associacions d'immigrants (Anna Mata Romeu, 2011) i de fomentar la cohesió social en les seves relacions amb la xarxa associativa marroquí a Catalunya amb l'objectiu de construir uns valors i una cultura democràtica que mereix aquesta societat.

De fet, la relació existint entre la societat civil catalana i les persones d'origen marroquí a Catalunya rau en el fet de que Catalunya és un país capaç d'oferir a tots els ciutadans nous perspectives econòmiques, individuals i col·lectives, d'assentament i d'inserció social interessants. A més a més, Catalunya és un país ben articulat a nivell social i té un projecte cultural i polític obert i aposta per un model d'integració capaç d'aconseguir el màxim equilibri entre el respecte a la diversitat i la consciència de pertànyer a una sola comunitat. Tot això, s'ha pogut aconseguir amb l'aplicació d'accions i de polítiques socials per part de les administracions amb la col·laboració i la participació de les entitats socials, les associacions de persones immigrades i altres organitzacions locals i que permet la participació i la interacció cultural activa dels ciutadans d'origen estranger en la societat catalana (Garreta, 2016). És cert que la relació que existeix entre els ciutadans catalans i tots els col·lectius immigrants està basada sobre la necessitat recíproca perquè les persones solen relacionar-se per interessos i afinitats comuns, tenint en compte que els ciutadans d'origen immigrant paguen (a través del sistema de la seguretat social) les pensions als ciutadans autòctons i tenen fills que ocupen els llocs de treball que els catalans no desitgen, d'una part i els autòctons els proporcionen els mitjans per a una vida digna a nivell de salut, treball, educació, etc. d'altra part. Això, no vol dir que aquesta relació no estigui exempta de problemes, al contrari hi ha algunes reaccions veïnals, per exemple, a municipis diferents, davant d'algunes iniciatives dels musulmans marroquins d'obrir una mesquita que es consideren com a reaccions de fals humanitarisme i poden influir sobre la relació que ha d'existir entre les dues parts i, alhora, no ajuden a crear una relació equilibrada entre persones de cultures diferents. També, hi ha altres persones autòctones que no volen viure als voltants dels musulmans o persones d'una altra raça. Això demostra clarament que hi ha diverses situacions de rebuig que han patit les persones d'origen marroquí, sigui per recel i enveja o sigui pels prejudicis i estereotips ètnics i culturals i pel racisme i la discriminació. En aquest sentit, es comenta que els immigrants

competeixen amb els autòctons tant pels llocs de treball com per les prestacions socials (tenen més avantatges socials a nivell d'assistència pública, sanitat, places escolars, ajuts a l'habitatge, etc). Així, els marroquins (els diuen: "moros") se senten exclosos de la societat d'acollida i segueixen sent el grup més afectat per alguns comportaments xenòfobs i sobre ells recauen molts dubtes al voltant de la seva integració social. A Catalunya s'ha de veure les relacions entre persones, la interculturalitat i la integració com alguna cosa que creix d'una manera progressiva i tendeix cap a una societat oberta i que pot ser influïda i modificada per la cultura de les persones que s'hi han establert. Catalunya està actualment en situació de transició demogràfica i es tracta d'una combinació entre les relacions reals que es defineixen des de la proximitat dins dels espais propers de l'àmbit quotidià com els carrers, mercats, escoles, hospitals, etc. i enfortir aquestes relacions entre les associacions de migrants (incloses les associacions marroquines) i les associacions de veïns o la societat civil en general i indiquen en les quals les associacions de veïns han de fer un acostament als col·lectius d'immigrants i a les seves associacions a través de l'organització d'actes conjunts, etc. També, les associacions de veïns poden jugar un paper important en la promoció de la integració i la inclusió de les persones immigrades als barris afavorint, precisament, l'acostament cap als immigrants marroquins per un coneixement mutu i correcte. Afortunadament, el percentatge de les persones que van reconèixer haver tengut mala relació amb els veïns és molt baix i la mirada de la societat catalana en relació al col·lectiu marroquí està evolucionant i les interaccions entre el col·lectiu marroquí i la societat catalana mostren diferents cares del procés d'acomodació mútua i constitueixen escenaris en què s'expressen les identitats formulades per les persones marroquinocatalanes a Catalunya, Raquel Castellà, et.al (2016). Un altre factor que ajuda al foment de la relació i la integració i la convivència és el factor dels matrimonis mixtos. De fet, per gestionar aquesta relació a nivell institucional, per necessitat moral, s'han creat diversos serveis i recursos de traducció i d'interpretació de serveis públics amb l'objectiu d'enfortir les relacions basades en la confiança i de contemplar el fet de tenir una societat plena de democràcia, de justícia social, de solidaritat, de drets i deures, de convivència i de bona relació amb tots els col·lectius, d'una part, i amb els autòctons de l'altra part, sense cap tipus de discriminació o de segregació i de fer de Catalunya un territori exemplar al respecte.

➤ LA PARTICIPACIÓ POLÍTICA.

Respecte a la qüestió de la participació política les associacions marroquines sobretot, l'interès per la política per part dels líders associatius i l'actitud dels partits polítics cap a aquestes associacions, es nota que la representació dels immigrants marroquins a Catalunya està augmentant l'atenció entre els acadèmics i s'ha convertit en un tema de preocupació per als líders polítics. Des d'un punt de vista polític estratègic, tot i que la retòrica i la política antiimmigrants o antimusulmans

segueixen sent destacades en els debats públics, els partits polítics estan gradualment reconeixent la necessitat d'ampliar el seu atractiu per arribar a les persones d'origen marroquí residents a Catalunya que poden representar aquesta nova diversitat cultural en la seva pertinença i lideratge. Aquestes persones immigrades d'origen marroquí constitueixen una part creixent dels electorats nacionals per ser el col·lectiu majoritari, en diferents ciutats, pobles i municipis del territori català. A més, la participació política d'immigrants té a veure amb la seva identificació amb el sistema polític de la societat de recepció i la sensació que tenen en relació a la representació per part d'aquest sistema i, també, té a veure amb el dret a vot (la participació activa o pública), (Toni Coromina, 2016). En aquest sentit, la inclusió d'algunes persones d'origen estranger en algunes de les llistes electorals com a candidats per part d'alguns partits polítics pot augmentar l'atracció d'altres partits davant dels votants immigrants i minoritaris i animar-los a votar. De fet, la identificació de l'immigrant amb la societat d'acollida i l'adopció de normes i valors democràtics sovint es presenta com una oportunitat i condició necessària per a la seva integració política. Per això, val la pena reconèixer que els líders associatius poden convertir en uns importants actors polítics i poden alterar l'equilibri a favor d'un partit o un altre o a favor d'una política específica que està en el seu interès (Teresa M. Cappiali i Juan Carlos Triviño-Salazar, 2018), però el problema cau en el fet de que molts d'aquests immigrants, sobretot els marroquins, no tenen una cultura política al seu país d'origen i no participen en els partits polítics ni s'afilien en aquests partits i, per tant, la seva participació política es queda simbòlica quan hi ha eleccions (Yolanda Carmela Vaccaro, 2018). Els que participen ho fan en relació al context polític de la societat de destí i en relació, també, a la política d'immigració adoptada pels responsables polítics i governs tant regionals com locals i els discursos predominants i la filosofia de cada partit polític (Vicente Zapata Dos Santos, 2019). Així, la participació política dels immigrants depèn, també, dels canvis en l'estructura política i dels acords i convenis firmats amb altres governs de països de procedència d'aquests immigrants. En aquest sentit, davant del procés bastant llarg de l'obtenció de la nacionalitat que queda com a condició vàlida per gaudir de tots els drets electorals, l'altra opció vàlida es basa sobre l'acord de reciprocitat que els governs d'altres països poden signar amb el govern central espanyol. Llavors, l'activació de la participació política permetrà als col·lectius estrangers votar i presentar-se a les eleccions i, així poden ser elegits democràticament i formar part, per exemple, de l'equip de govern a nivell municipal. En les societats democràtiques, tots els ciutadans tenen els mateixos drets i les mateixes obligacions i estan tractats de la mateixa manera davant la llei. De fet, el dret a vot queda com un millor indicador de la integració i la participació política i, sobretot, la normalització i l'obertura de l'escenari polític per part de la societat catalana cap a tots els ciutadans d'origen estranger.

➤ LES ADMINISTRACIONS I EL RACISME I LA XENOFÒBIA.

A nivell de la política adoptada per les administracions per tractar i afrontar els casos de racisme i xenofòbia i el rol que juguen les associacions dels immigrants marroquins a Catalunya, es nota que el racisme és un fenomen complex en el qual intervenen factors tant socials com polítics on juguen un paper clau els fonaments ideològics, psicològics, així com, també, les relacions interpersonals i grupals d'una societat. El racisme es manifesta com a sistema de discriminació i de dominació, en la mesura que parteix del no reconeixement de l'altre (tenint en compte una sèrie de característiques com el cas de color de pell, l'origen nacional o ètnic, o la cultura diferent) com a igual, i és precisament aquesta concepció de no-igual (basada en la negació d'una mateixa condició i d'uns mateixos drets) el que porta a la discriminació. El racisme i la xenofòbia són manifestacions d'una discriminació de caràcter més general, una discriminació que és una expressió dels processos d'exclusió social. El racisme, en la seva conceptualització tradicional, queda definit com el procés de marginar, excloure i discriminar contra aquells definits com diferents sobre la base d'un color de pell o pertinença grupal ètnica. Així, el racisme es converteix en el millor aliat per fer perdurar sistemes de dominació d'uns grups sobre uns altres. La seva complexitat i evolució fa que cada cop sigui més necessari un anàlisi global des de diferents perspectives. Per això, és necessari tenir en consideració que combatre el racisme i frenar la xenofòbia és un problema de tothom i cal actuar simultàniament en diferents fronts (José Luis Barbería, 2007). El primer d'ells és a nivell social per a que el problema sigui interioritzat com a propi per un nombre significatiu de persones. És imprescindible multiplicar actuacions que expliquin i denunciïn la situació d'exclusió que travessen les persones immigrades a Catalunya. Referent a això, a més de les coses que han anat sortint aquí, hi ha moltes mostres recents: infància, adolescència i famílies immigrades en situacions de risc social i de pobresa. Aquestes es troben amb moltes dificultats per empadronar als seus fills i per tant perquè aquests puguin tenir accés a serveis bàsics com l'alimentació, l'educació i la salut. Els usuaris estrangers d'aquests serveis són objecte de discriminació per l'entorn social local i per la pròpia gestió dels serveis públics. El segon front d'actuació és polític: naturalment els partits polítics han de donar un pas clar al capdavant en dues direccions: primer, oposar-se radicalment a les polítiques migratòries que permeten i fomenten l'explotació d'immigrants. Segon, impulsar polítiques en prevenció de l'exclusió dels immigrants, associant-se directament al manteniment del sector públic assistencial. El tercer front és institucional/administratiu perquè hi ha la possibilitat de canviar les lleis i les normes que afavoreixen la no discriminació i la igualtat de les persones sigui que sigui el seu origen. Per part de les associacions marroquines es nota que existeix un escàs a nivell de les referències que reflecteixen les accions que fan aquestes associacions per combatre les situacions

de racisme i xenofòbia a Catalunya malgrat el gran esforç que estant fent en relació al tema. Així, és hora que les institucions plantegin la lluita contra el racisme com a prioritat i que comencin a desenvolupar polítiques antidiscriminatòries perquè si no es treballa de manera decidida per la igualtat i el respecte, s'alimentarà la diferència i la por de l'altre i la situació pot acabar ser explosiva. Està clar que és responsabilitat de les administracions públiques desenvolupar polítiques efectives de lluita contra el racisme i és, també, responsabilitat de la societat civil exigir-les i denunciar les manifestacions de xenofòbia i de racisme. La lluita contra el racisme és una lluita política, una lluita per la igualtat de drets i una lluita per la defensa dels drets humans amb l'objectiu d'aconseguir una societat justa i equilibrada. La discriminació dels immigrants es conceptua com a exclusió social basada en la classe social, la raça o la cultura. S'observa que no hi ha molts casos de racisme i de xenofòbia a Catalunya i no són molt preocupants. Els més destacats fins ara són tres casos: el de Josep Anglada, president de PxC, el de Fatima Taleb; regidora de l'ajuntament de Badalona i el cas de Salt a Girona (Merino, 2011). Potser que hi ha altres casos de racisme i xenofòbia, però no són coneguts o no arriben a ser considerats com a casos vàlids. El més important és la continuació de la lluita contra el racisme i la xenofòbia per part de tots i la perseverança que s'ha de seguir per a que tots aquests casos desapareguin o, al menys, es disminueixin (Càmara Camacho i Natàlia, 2018). Per a aconseguir això, és necessari el coneixement real de les persones immigrades i el reconeixement de la immigració com a fenomen humà lligat amb la necessitat econòmica, el mercat laboral i la mà d'obra estrangera per cobrir les demandes ocupacionals i lligat, també, amb el rol participatiu que té en el creixement econòmic del país, el desenvolupament i la promoció social, la cohesió social i la interacció cultural de la societat catalana. A vegades es produeixen testimonis d'actes de discriminació de què són víctimes els musulmans i musulmanes (Clara Calderó Delgado, 2019) i que poden ser atribuïts a raons d'odi religiós, i per tant són elements que juguen en contra de l'integració social d'aquestes pràctiques religioses dins de la societat catalana.

➤ LA MEDIACIÓ INTERCULTURAL, SANITÀRIA I JUDICIAL.

En relació al tema de la mediació intercultural, sanitària i judicial, es nota que forma part de l'interès de les associacions marroquines a Catalunya. Actualment, el camp de la mediació intercultural i les seves àrees de treball estan encara per definir i per tant, està constituint un veritable mal de cap per la figura del mediador. L'acció mediadora precisa la coordinació i la col·laboració tant de l'administració, dels serveis i professionals públics i de la població. Així, els protagonistes de qualsevol procés participatiu i de la mediació haurien de consensuar la intervenció del mediador, com a agent social imparcial i neutral sigui quin sigui l'àmbit

d'aplicació d'aquesta disciplina. Els contextos temàtics on es desenvolupa la tasca del mediador són: els àmbits jurídic, laboral, institucional, educatiu, sanitari, familiar i veïnal. El context legal en el qual s'emmarca la immigració és on els mediadors presten els seus serveis tant en els mateixos equips on estan integrats (sigui els Serveis Socials de Base, ONGs, institucions públiques). De vegades aquestes actuacions es donen entre persones concretes que demanen l'actuació d'aquesta nova figura i es requereixen acompanyaments per a la realització de tràmits que es pot desconèixer on hi hagi dificultat per comunicar-se. Així, es estructura la informació i es permet establir una comunicació fluïda, un compromís mutu i una avaluació de tot el procés. En el context dels centres escolars, instituts i altres centres d'educació és on s'emmarquen les actuacions del mediador dins l'àmbit educatiu perquè el fenomen migratori té una especial rellevància i visibilitat en els centres educatius pel fet de trobar-se davant varies generacions d'immigrants que han reagrupat els seus familiars que tenen unes característiques pròpies. Les actuacions dels mediadors en aquest camp van en la línia de coordinar amb els professionals dels serveis socials, els educadors socials i amb els orientadors dins l'equip dels centres docents (Llevot, 2002). Malgrat en molts centres escolars s'ha implantat l'educació en valors com matèria rellevant o com una idea transversal en altres assignatures, de vegades és necessari orientar als diferents professionals de l'àmbit escolar. A més, les tasques del mediador es centren en facilitar la comunicació i l'entesa entre associacions de mares i pares i professors i intervenir en casos. El fenomen de la immigració és una realitat que no té data de caducitat i sempre hi haurà una part de la població amb la qual la comunicació sigui difícil i sempre hauria de seguir adquirint competències interculturals en el marc de negociacions implícites o explícites entre diferents membres de la societat (sobretot els nouvinguts) que fan un gran esforç per aconseguir el procés d'acomodació i d'adaptació progressiva al nou entorn i a la nova realitat i superar barreres lingüístiques. Per ajudar a superar aquestes barreres que s'originen en la diferència cultural o lingüística apareixen les figures de mediadors i mediadores i l'activitat està abocada a una professionalització cada vegada més gran. Actualment, es pot fer una llarga llista de termes que se solen utilitzar per referir a la persona que es troba en posició vehicular en l'acte comunicatiu: mediador, mediador lingüístic, mediador intercultural, intèrpret social, traductor, traductor-intèrpret, intèrpret, intèrpret comunitari, intèrpret d'enllaç, intèrpret als serveis públics, agent d'enllaç, educador sanitari, acompanyant lingüístic, etc. Així, la pràctica de la mediació intercultural demostra que la seva capacitat per complir amb la funció social que necessiten, de la mateixa manera, tant els professionals de serveis com la població immigrada, es veu restringida per la seva complexitat i per les condicions en què es realitza. Per això, és necessari que hi hagi una formació adequada dels mediadors i una definició amb claredat del seu rol, de les seves

funcions i dels seus límits i que els proporciona una competència tècnica, condició fonamental per construir una col·laboració professional efectiva amb els agents socials i les persones usuàries del servei. Evidentment, una de les grans avantatges de la mediació intercultural és la seva flexibilitat que permet adaptar les mesures de solució a la realitat actual més enllà d'un acord extrajudicial i dels límits que les lleis i les normes imposen al sistema judicial (Danilo De Luise i Mara Morelli, 2019). Així, la mediació creix i es va imposant més enllà de l'entorn familiar. Pel que fa al tema de la mediació sanitària és una necessitat creixent per millorar l'atenció (diagnòstic, tractament i seguiment) dels pacients que pertanyen als grups ètnics minoritaris. La traducció i la interpretació i també la mediació sanitària faciliten la comunicació entre el personal i els usuaris dels serveis socio-sanitaris, que no només poden parlar idiomes diferents sinó que poden tenir diferents maneres d'entendre el món (worldviews), inclosos conceptes fonamentals en aquest context com la salut, la malaltia, la curació o el cos; així com diferents maneres de percebre la realitat que els envolta i les situacions que estan vivint (Qureshi Burckhardt, A. et, al., 2009). La mediació en l'àmbit socio-sanitari és una professió que encara no ha estat formalment reconeguda i, per tant, definida. La competència d'aquesta figura està basada en la relació metge-pacient la qual cosa vol dir que el mediador requereix una sèrie d'habilitats i de coneixements, desenvolupats en el context d'una actitud d'autoexploració i humilitat (Delgado Rodríguez i Expósito Barbuzano, 2011). El maneig de la relació assistencial sanitària i la competència cultural dels diferents professionals, la transferència intercultural en l'entrevista triangular i l'autocura del personal socio-sanitari del qual el mediador forma part és complex i vulnerable. Per això, cal definir la figura del mediador per homogeneïtzar les seves competències i funcions a Catalunya, així com les seves actuacions en l'àmbit socio-sanitari. També, seria convenient definir els criteris comuns de la formació requerida per a treballar com a mediador intercultural en l'àmbit de salut. Pel que fa a la mediació penal, s'observa que és una forma de resoldre conflictes judicials entre dues o més persones amb l'ajuda d'una tercera persona imparcial que és el mediador. Per això, la solució judicial als conflictes, qualsevol que sigui l'àmbit en el qual es produeixin, sempre hi ha un recurs al qual es pot acudir per part dels ciutadans i que es pot explorar és la mediació. Llavors, la mediació judicial és aquell procés en el qual la víctima i el seu victimari es comuniquen amb l'ajuda d'un tercer imparcial de manera directa o indirecta (Márquez Cárdenas, 2012). A més, la mediació penal és una possible via alternativa tant al procés penal com la condemna amb efectes de reducció de la pena (Mercedes Hércules de Solás Cardeña, 2012) i (Carmen Cuadrado Salinas, 2015). Però, és necessari tenir en compte que la regularització d'aquesta via alternativa forma part del sistema de justícia vigent i un desviament del camí iniciat per la obertura d'un procés penal per part del fiscal, o bé del jutge. De fet, en un Estat de Dret, qualsevol decisió d'un òrgan de l'Estat ha d'estar

prèviament regulada per la Llei i ha de ser la Llei processal que dongui la facultat de decidir la derivació del procés a un programa de mediació al fiscal o al jutge. Així, es tracta d'una decisió discrecional motivada per l'interès públic en la reparació del dany a la víctima i la seva compensació d'un costat, i la rehabilitació de l'autor del fet d'altre costat. Veritablement el mediador és el facilitador de l'acord i pot exercir un cert control d'aquest tipus, però aquest acord haurà de ser recollit en l'informe que realitzi el fiscal o el Jutge qui ho autoritzin. Tot i que el procés de mediació està determinat per un conjunt d'accions, la disponibilitat resta en mans de les parts i la decisió sobre la viabilitat del procés i la validesa jurídica dels punts d'acord han de pertànyer als òrgans del departament de justícia. En breu, la funció de la mediació penal no es limita a la resolució de conflictes entre la víctima i el cupable sinó, també, a millorar les relacions humans entre altres grups que estan en conflicte (Carla Urpina Tona, 2020). Aquesta millora té com a conseqüència la prevenció dels conflictes i l'establiment d'una millor comunicació, interacció i enteniment entre diferents persones per a evitar possibles conflictes.

➤ **EL CODESENVOLUPAMENT.**

Pel que fa al tema de codesenvolupament i l'interés que tenen les associacions dels immigrants marroquins a Catalunya al concepte aplicat del codesenvolupament a nivell de Catalunya i les experiències pràctiques dels seus actors que consisteixen en l'execució de programes de cooperació amb el Marroc, sobretot en les zones empobrides a través de la promoció, l'elaboració, la realització de projectes de desenvolupament per part dels líders associatius marroquins tant en el país d'origen com en la societat receptora, finançats, dirigits i supervisats per les administracions públiques i privades de la societat catalana (Campuzano, 2007) amb la finalitat de contribuir al desenvolupament i el benestar de les zones exportadores dels immigrants marroquins. Així, la definició més simple del codesenvolupament és la relació positiva entre la immigració i el desenvolupament dirigit tant en els països d'origen com de destí i en el marc del benefici mutu, (Ochoa Hidalgo, 2009) i (Santacruz Gallego, 2015). Els estudis realitzats sobre el tema són escassos a part d'això, cada autor intenta tractar el tema d'una manera diferent. A més, no totes les comunitats autònomes, a nivell de polítiques adoptades en aquest sentit, es refereixen a aquest procés en els seus documents de la mateixa manera. Així, uns dels objectius principals del codesenvolupament és fomentar iniciatives emprenedores dels col·lectius immigrants a les seves zones d'origen (Massimo Alessandra, 2014) a través de la formació i, al mateix temps, donar suport a les xarxes transnacionals i als enllaços entre col·lectius del Nord i del Sud. També, promoure la protecció dels drets dels immigrants marroquins i la seva inclusió i integració social (Acebillo-Baqué Míriam, 2019) i obrir-los espais de comunicació amb les administracions locals i

convertir-los en agents de canvis socials i de sensibilització de la societat d'acollida contra els prejudicis i estereotips sobre la immigració, en concordança amb el concepte del codesenvolupament a Espanya i a Catalunya que està relacionat amb el desenvolupament dels països d'origen dels immigrants i, al mateix temps, amb la seva integració en les seves noves societats i no amb el seu control i el seu retorn als seus països d'origen.

➤ **L'INTERCULTURALITAT, LA INTEGRACIÓ I LA COHESIÓ SOCIAL.**

El tema de les associacions d'immigrants marroquins i les polítiques d'integració i els seus processos, el rol de les associacions marroquines en l'interculturalitat, la integració i la cohesió social dels marroquins a Catalunya està vinculat amb l'arribada a Catalunya de més d'un milió de persones d'origen estranger en menys d'una dècada. En una societat diversa com la catalana, és important que la immigració tingui accés al coneixement de tots els aspectes de la cultura catalana perquè la integració, la participació, la interacció cultural, la convivència i la cohesió social del territori siguin reals i plenes. A més, la integració sociocultural d'aquests immigrants es defineix com l'acceptació dels valors, de la cultura i dels costums propis de la societat receptora, així com la participació en les seves institucions (Jan Niessen i Thomas Huddleston, 2010). Aquesta visió es planteja des de dins en tant que contempla el procés d'integració des del punt de vista de la societat receptora. En el cas dels immigrants marroquins s'entén la seva integració com un procés en el qual participen progressivament en la estructura social i accepten i respecten les institucions, les creences i els valors de la societat d'acollida (Oumaya Sagaama, 2010). Això vol dir, que la integració d'aquests immigrants es relaciona amb el seu apropament a l'estructura social, cultural i política de la societat de destí tenint en compte que no hi ha dubte que les principals raons de l'emigració dels immigrants marroquins són econòmiques, però també hi ha la voluntat de progressar, integrar-se, obtenir drets socials i de viure millor. A més, l'associacionisme d'aquest col·lectiu marroquí a Catalunya es considera un dels motors per a la integració i constitueix una de les vies principals per assolir la participació en els assumptes de la societat catalana (Mireia Bolívar Planas, 2013). En el context del col·lectiu marroquí, les expressions associatives adquireixen una dimensió de realitat totalment arrelada a la societat catalana. Per això, és necessari tenir una visió dinàmica i oberta del que significa la integració en la societat catalana amb totes les seves característiques socials, polítiques i econòmiques (la Generalitat de Catalunya, 2017). Aquesta visió hauria de ser àmplia i allunyada de les mètodes fixos, hauria de centrar-se en la llengua catalana que encara té significativament menys àrees de coneixement que la llengua espanyola, coneguda per gairebé tots els immigrants. També, és necessari dur a terme una política centrada en la consciència continuada, la compassió i el respecte a la societat d'acollida que hauria

de ser una societat cohesionada capaç d'evitar l'estigmatizació, la divisió i les tensions socials que es produeixen per falta d'integració lingüística, cultural, social, etc. (Antonio Álvarez-Benavide, 2019). Generalment, en els darrers anys, la participació associativa del col·lectiu marroquí ha generat un debat al voltant de les seves funcions i potencialitats com a eina d'inclusió, d'integració, d'interculturalitat i de cohesió social perquè aquesta forma d'associacionisme pot afavorir la visibilització d'aquest col·lectiu i les seves necessitats, pot incrementar el contacte dels seus membres amb el teixit associatiu en el seu conjunt i pot augmentar la participació dels seus membres en polítiques públiques i assumptes comunitaris i permetre que esdevinguin subjectes d'intervenció i transformació social. Així, una societat catalana multicultural, cohesionada socialment, dinàmica, acollidora, integradora, participativa, justa, responsable, oberta a tots als components i respectuosa amb tots els diferents valors de tots els ciutadans de diferents orígens és en realitat la societat que han d'adquirir tots els immigrants i tots els autòctons tots junts. Per assolir aquests objectius, Catalunya ha d'adoptar una política específica en el context català impulsant noves formes de ciutadania en la societat catalana i reconeixent uns principis fonamentals, tals com el compromís polític, i unes circumstàncies facilitadores imprescindibles a l'hora de plantejar qualsevol estratègies polítiques. En aquest sentit, el compromís implica el reconeixement institucional dels immigrants marroquins com a agents actius de les societats receptores i precisament la societat catalana en aquest cas. No obstant això, l'establiment d'un compromís polític (que no és considerat adequat i suficient) en termes normatius, d'una banda, passa per una instauració del mateix a través de projectes, plans i programes ben concrets i que facin explícit el reconeixement de la capacitat activa i transformadora del col·lectiu immigrant marroquí a Catalunya. D'altra banda, la qüestió de la cultura i la identitat és un tema molt important tant pel col·lectiu marroquí com pels polítics i una prioritat per la incorporació social. També, la percepció negativa d'una part de la població basada en la idea que els immigrants reben més atenció a nivell dels recursos i serveis socials que els autòctons és un tema preocupant i necessita més aclariment i més enteniment profund. Evidentment, per raons històriques Catalunya ha d'apostar per una política d'immigració oberta partidària al diàleg cultural i el coneixement mutu, i ha d'apostar per un model d'integració capaç d'afavorir el màxim equilibri entre el respecte a la diversitat i la consciència de pertànyer a una sola comunitat lluny de l'assimilació i la segregació (la Generalitat de Catalunya, 2019). Per a integrar les persones immigrades d'origen marroquí en la societat catalana, cal una defensa de la pluralitat cultural i una actitud de respecte a la pràctica d'una política d'inserció de comunitats que comportarà per aquests immigrants un procés d'adaptació sense menysprear el seu propi origen i identitat i contribuirà a reforçar la cohesió social i, alhora, la cohesió nacional. Finalment, la integració efectiva de les persones

immigrades necessita un cert grau de participació en la gestió de la vida diària i l'aplicació de polítiques de representació pública d'aquests immigrants que han de ser considerats persones de plena ciutadania i gaudint de tots els drets i deures igual que la resta de ciutadans.

B) A NIVELL DEL TREBALL EMPÍRIC.

L'anàlisi i la valoració del treball associatiu marroquí a Catalunya per part dels seus representants associatius marroquins, d'un costat, i dels representants de les administracions i institucions de la societat catalana, d'altre costat, està basada sobre tres hipòtesis importants. En primer lloc, la primera hipòtesi que té relació amb les capacitats de les associacions marroquines per lluitar pels seus drets i per combatre el racisme i la xenofòbia i fomentar la integració, la interculturalitat, la tolerància, la convivència i la cohesió social dins la societat catalana, pensem que es troben condicionades a les possibilitats que ofereixen les administracions catalanes a nivell de polítiques de suport i d'ajuts socials i econòmics, i als mitjans pròpis que tenen aquestes associacions per poder aplicar i aconseguir aquests objectius.

➤ LES ASSOCIACIONS MARROQUINES I EL RACISME I LA XENOFÒBIA.

Tots els entrevistats són conscients de l'aparició de casos d'aquest fenomen periòdicament i els rebutgen totalment i reaccionen a través d'una sèrie de moviments com les campanyes de sensibilització, manifestacions, concentracions, declaracions i expressions de rebuig i, també, a través dels mitjans de comunicació o escrits als diaris, denúncies i mobilitzacions en la xarxa social. Així, per combatre aquests casos de racisme i xenofòbia proposen una sèrie de recomanacions i reaccions cíviques que poden reduir aquests casos com: cal afavorir l'apropament, el coneixement i l'interculturalitat entre les persones, obrir un debat seriós sobre el tema i aclarir dubtes, treballar junts i juntes pel benestar de tots, lluitar junts contra qualsevol cosa que no està bé i/o no està agradable, empatitzar amb les víctimes, fer més formació en relació al tema, crear espais de trobada i de treballar per visualitzar que tothom tingui els mateixos drets i deures amb igualtat d'oportunitats. El problema cau en l'impossibilitat d'acabar amb tots els casos de racisme i xenofòbia tant a Catalunya com en qualsevol lloc del món i sempre hi haurà gent racista i xenòfoba. A més a més, els entrevistats marroquins consideren que els temes de la integració, l'interculturalitat i la cohesió social estan interrelacionats entre si. Això vol dir que quan hi ha integració hi ha interculturalitat, i quan hi ha interculturalitat hi ha cohesió social i viceversa, i quan no hi ha integració no hi ha interculturalitat i quan no hi ha interculturalitat no hi ha cohesió social i viceversa. Llavors, són unes característiques de la societat catalana en la seva nova forma de ser després de l'arribada tant dels immigrants marroquins com d'altres nacionalitats a Catalunya. A més, és un tema que crida l'atenció de totes les associacions marroquines de

Catalunya i que li donen molta importància. Per aquest motiu, sempre inclouen en els seus programes una sèrie d'activitats que hi tenen relació. Normalment ho consideren com un tema clau per donar a conèixer la seva cultura marroquina a la societat catalana i, al mateix temps, conèixer la cultura de la societat catalana i els seus costums i tradicions. Per això, preparen algunes aspectes culturals típiques del Marroc quan organitzen festes com el té, el cuscús, el tajín i pastissos de tots tipus i conviden les autoritats locals i les associacions d'altres col·lectius a estar junts i compartir aquestes festes. Aquesta interacció cultural i aquests tipus d'actes i de trobades són molt importants i molt necessaris per poder intercanviar idees, opinions per poder conèixer-se mútuament de més a prop. Evidentment, tot això ajuda a construir noves amistats i a crear un clima de comprensió, de tolerància i de cohesió social dins la societat catalana. Tenint en compte totes les opinions i les declaracions dels entrevistats, es nota clarament que no tots comparteixen la mateixa idea sobre aquest tema de la integració, l'interculturalitat i la cohesió social. Es detecta que la sensació que tenen els protagonistes va de més cap a menys, és a dir que hi ha alguns que ho miren amb bons ulls i consideren que és fàcil integrar-se en la societat catalana, mentre que hi ha altres que ho neguen totalment i parlen de l'assimilació o l'adaptació i la dificultat de fer-ho. Com es tracta d'una operació i d'un exercici multidimensional, cal aclarir el sentit de la integració. A més, hi ha altres que insisteixen sobre la possibilitat d'adoptar una estratègia clara i de fer un treball bidimensional i d'unir cultures. El fet que hi hagi idees o opinions oposades no és un problema, al contrari, és una situació saludable que pugui generar més entesa entre els membres d'aquesta societat i generar més riquesa a nivell cultural, social i polític. Pel que fa als entrevistats de les administracions i les institucions catalanes reconeixen l'existència d'aquest fenomen de racisme i xenofòbia, primer, a nivell mundial i, després, a nivell de la societat catalana, i alhora reconeixen la dificultat i la complicació d'eliminar-ho d'aquesta societat. Així, reconeixen l'existència de casos de racisme i xenofòbia i expliquen que aquests casos apareixen perquè hi ha gent que no tenen la mentalitat oberta i rebutgen tot el que és diferent. També, apareixen els casos de racisme i xenofòbia per temes polítics, econòmics i socials i per la competició que hi ha per les ajudes socials i per les beques del menjador escolar, per a exemple. A més, expliquen que els casos de racisme i xenofòbia es troben en les festes i en les entrades de les discoteques, entre els refugiats i menors estrangers no acompanyats (MENAs) i entre les dones musulmanes que porten un tipus de vestit concret. També, apareixen a nivell d'accés al mercat laboral i a l'habitatge i a nivell polític, especialment pel fet de que la legislació espanyola no permet la participació política als ciutadans que no tenen la nacionalitat espanyola segons l'article 13.2 de la Constitució i, per tant, una part d'aquests ciutadans queden fora del joc polític i no poden votar, a part de l'existència d'alguns partits polítics xenòfobs. Alguns entrevistats que no creuen en l'existència de casos de

racisme i xenofòbia fan la proposta de no donar-los cap importància, d'ignorar-los i marginar-los per a que es quedin aïllats i sense efecte i consideren que és la responsabilitat de tots de denunciar-los. Altres entrevistats expressen la seva satisfacció pel fet de no tenir cap cas de racisme i xenofòbia als seus municipis i expliquen que l'estratègia seguida pels responsables ha donat bons resultats. Com a solució a aquest fenomen alguns entrevistats proposen donar importància a l'educació en els diferents nivells educatius i en les futures generacions tenint en compte que és un procés llarg i hi ha molt camí per recórrer i molta feina per fer arribar a reduir o acabar amb aquest fenomen del racisme i xenofòbia.

➤ **LA RELACIÓ INTERNA I EXTERNA DE LES ASSOCIACIONS MARROQUINES A CATALUNYA.**

En la mateixa línia i a nivell de relació interna i externa de les associacions de marroquins a Catalunya es detecten diferents nivells i diferents situacions segons els entrevistats marroquins. En aquest sentit, hi ha tres grups d'opinions que són oposades i contradictòries i un quart grup que condiona aquesta relació a alguns motius, factors i justificacions. El primer grup (format per representants d'associacions religioses) considera que és una relació bona, satisfactòria, fluïda, bastant millorable en general, malgrat l'existència d'alguns dificultats. El segon grup (format per representants d'associacions culturals) coincideix en considerar que aquesta relació és difícil i deteriorada pel problema del desconeixement que existeix entre els immigrants marroquins i la societat civil en general i, al mateix temps, està complicada entre alguns líders associatius marroquins pel desacord, l'enveja, l'egoisme i el personalisme. Per aquest motiu, una minoria dels entrevistats han valorat positivament aquesta relació. El tercer grup (format per representants d'associacions culturals) defineix aquesta relació de molt bona i de molt positiva i depèn del treball de cada associació. A més, creuen i/o afirmen que hi ha bona convivència i hi ha la necessitat mútua entre les associacions i les administracions per a que aquesta relació continuï de la millor manera possible. El quart grup (format per representants d'associacions culturals) condiona la valoració d'aquesta relació com a bona o dolenta al comportament de l'associació o de les persones de referència dels diferents sectors o àmbits de treball. Respecte al tipus de relació que existeix entre el col·lectiu marroquí i les administracions i la societat civil catalana i el punt de vista dels entrevistats administratius i institucionals catalans, gairebé tots els entrevistats valoren positivament aquesta relació i consideren que és molt bona i, al mateix temps, està oberta a moltes possibilitats i complicacions que es poden sorgir en un lloc o un altre, però segur que és una relació millorable i consolidable amb el temps. Consideren, també, que aquesta relació és fluïda, cordial, excel·lent i ha de ser una relació d'amistat i de confiança en tots els sentits, malgrat l'existència d'alguns problemes en alguns barris o ciutats. Sempre hi ha la necessitat de tombar

barreres i de continuar treballant junts i juntes per enfortir aquesta relació i afavorir la integració i la convivència tenint en compte que totes aquestes persones marroquines formen part de la societat catalana, i la seva existència és un factor enriquidor per aquesta societat. Així, es nota que la primera hipòtesi queda verificada i confirmada per part dels entrevistats a nivell de lluitar pels drets, de combatre els casos de racisme i xenofòbia i de fer l'esforç per a aconseguir la integració, la interculturalitat, la tolerància, la convivència i la cohesió social dins de la societat catalana que es basen sobre l'ajuda i el tipus de relació que existeix entre les associacions marroquines i les administracions i les institucions catalanes en benefici de tothom.

En segon lloc, en relació a la segona hipòtesi que fa referència als àmbits de treball i les actuacions que realitzen les associacions marroquines, especialment sota l'impacte i la influència dels líders d'aquestes associacions i d'altres associacions petites i de les administracions, es centren en l'assistència social, la promoció cultural, la participació política, la preservació de la cultura del país d'origen i la interacció amb el nou entorn per tal de millorar la relació entre els immigrants d'origen marroquí i la resta dels components de la societat catalana, especialment les administracions, les institucions, la societat civil i altres col·lectius d'origen immigrant pels motius de crear un clima de millor entesa, de confiança i de cohesió i coherència.

➤ ÀMBITS DE TREBALL DE LES ASSOCIACIONS MARROQUINES.

Així, una part dels entrevistats rebutja l'existència de la figura del líder associatiu marroquí a Catalunya, i qualifica els líders actuals com a persones normals. En canvi, l'altra part, reconeix la figura del líder associatiu marroquí i considera que té un rol molt important en la gestió de la seva entitat i en l'esforç que fa per oferir un bon servei a la comunitat. També, apareixen diferents tipus de líders a nivell religiós i cultural i la seva vinculació amb altres àmbits com la política, drets humans, cooperació, etc. i es fa una diferència entre un líder real que és conscient del seu rol i un líder fals que és oportunista i només treballa pel seu interès personal. Aquest grup d'entrevistats conclou que és necessari obrir el camí cap a un nou estil de lideratge sobretot a nivell polític i donar pas a les noves generacions per a que puguin agafar el relleu. Així, es pot dir que una de les idees importants d'aquesta part del treball empíric és conèixer la realitat del treball associatiu dels marroquins a Catalunya i dels seus eixos principals que en depèn (a nivell social, cultural, religiós, polític, etc.) a través de les opinions i visualitzacions dels seus representants i la manera com valoren aquest treball. També, el paper que tenen com a líders associatius en la participació dels ciutadans d'origen marroquí en l'escenari local i en l'elaboració d'experiències i reflexions concretes amb la finalitat de poder donar respostes a les seves expectatives i aspiracions i de millorar la situació actual del col·lectiu marroquí a Catalunya. Respecte al tema dels líders

associatius marroquins, es nota que n'hi ha de diverses opinions de tots els entrevistats de les administracions i les institucions catalanes que valoren positivament les figures dels líders i el treball que fan per preservar la identitat, la cultura i els costums i les tradicions del país d'origen. Així, la majoria dels entrevistats indiquen que l'administració no té cap influència sobre els líders i les seves associacions, al contrari, juga el rol de facilitador per a que els líders culturals i religiosos puguin continuar treballant amb tota normalitat temes d'integració, de convivència i de cohesió social dins la societat catalana. Però, alguns entrevistats reconeixen l'existència d'influència per part de les administracions sobre els líders associatius marroquins i consideren que és un tema que històricament ha estat molt polèmic pel fet de desenvolupar una política amb un model del clientelisme clàssic entre les administracions i les associacions. Per altres entrevistats de les administracions i les institucions, aquests líders associatius tenen un rol important en l'evolució de l'associacionisme marroquí a Catalunya perquè són persones que s'impliquen, busquen recursos (sobretot a través de les subvencions) i són capaços de fer bona feina i, per tant, poden influir sobre l'evolució d'aquest associacionisme, només han de pensar en obrir pas a les futures generacions. Així, la informació i la visió que tenen els entrevistats (de les administracions i les institucions) sobre les associacions marroquines a Catalunya, els seus líders i la seva evolució és molt encertada i molt clara especialment al moment de considerar que hi ha una diversitat associativa remarcable i hi ha la intenció d'obrir-se cada vegada més sobre l'entorn i de pensar en el relleu de les noves generacions per a que aquest associacionisme marroquí a Catalunya pugui ser molt millor.

➤ LA PARTICIPACIÓ POLÍTICA.

En referència al tema de la participació política a Catalunya tots els entrevistats, tant els representants marroquins com els representants de les administracions i les institucions, reconeixen el dret dels ciutadans marroquins que viuen a Catalunya a participar en la vida política de la societat catalana amb els mateixos drets i deures que tenen tots els ciutadans catalans sense cap distinció. Així, participar en la política per part dels representants associatius marroquins a Catalunya és una operació complicada tant a nivell intern com a nivell extern. A nivell intern (de les associacions), la participació política és un dret, però es veu que una part del col·lectiu marroquí passa d'aquest dret i no participa d'una manera activa. A més, la manca d'experiència associativa i política i d'alguns conflictes, crítiques i acusacions interns constitueixen un hàndicap davant del col·lectiu marroquí per poder tenir molt èxit en la seva aventura política. A nivell extern (de les associacions), la relació que tenen aquestes associacions i els seus representants amb els partits polítics locals és una relació tímida i cal reforçar-la més, a part de l'obertura dels partits

cap als representants associatius que és insuficient. Hi ha alguns partits que utilitzen els representants de les associacions pels seus interessos a nivell d'afiliació, de quota, etc. i no accepten incloure'ls en les llistes electorals. Actualment, les associacions marroquines i els seus representants estan afrontant un munt d'obstacles, de dificultats, de reptes i fins i tot de decisions discriminatòries que no els permeten avançar en la seva trajectòria política i, per tant, en tot el camp polític. Queda molta feina per fer a nivell polític per arribar als nivells dels països d'Europa del nord. Pel que fa als representants administratius i institucionals reconeixen, també, l'existència d'obstacles que impedeixen la participació política dels ciutadans marroquins i l'exercici dels seus drets polítics com l'obtenció de la nacionalitat espanyola com a condició per poder participar en les eleccions municipals o generals. Expliquen que davant d'aquesta situació, existeix l'opció de convenis i d'acords bilaterals entre el Marroc i Espanya o el canvi de les lleis estatals per acabar amb aquesta discriminació a nivell de participació política. Últimament, segons aquests entrevistats, s'ha començat a visualitzar persones d'origen marroquí en l'espai públic i polític, sobretot com a regidors, alcaldes, diputats i consellers. Segurament, això anirà canviant amb la implicació i l'adquisició de la nacionalitat espanyola per part dels ciutadans d'origen marroquí que deixaran de ser considerats com a ciutadans de segona i tindran tots els seus drets polítics. Així, s'observa que els principals punts d'aquesta segona hipòtesi que tenen relació amb els àmbits de treball de les associacions i l'impacte que poden tenir dins de la societat catalana a nivell religiós, cultural, social i polític gràcies als líders associatius marroquins i les administracions i les institucions, en aquest sentit, en preservar la cultura del país d'origen i promoure la interacció cultural i la participació política queden verificades i, per tant, confirmen la realitat d'aquestes associacions en millorar la relació, l'entesa, la confiança, la cohesió social dins d'aquesta societat catalana.

La tercera hipòtesi que té relació amb l'opinió i la valoració dels representants d'associacions marroquines, així com dels representants de les administracions, les institucions i les organitzacions catalanes, sobre l'evolució i el paper que tenen aquestes associacions marroquines a Catalunya creiem que estan condicionades, d'una part, per l'interès i la participació dels immigrants d'origen marroquí en els diversos àmbits de la societat catalana a nivell social, cultural i polític i, d'altra part, pel tipus de relació que existeix entre les dues parts i el tipus d'interacció que ha de caracteritzar aquesta relació dins de la societat catalana. En aquest sentit, es nota que la informació directa proporcionada pels entrevistats marroquins i els entrevistats administratius i institucionals catalans apunta per l'existència d'una sèrie de motius, factors i realitats que caracteritzen aquest treball associatiu dels immigrants marroquins a Catalunya:

➤ L'EVOLUCIÓ DE L'ASSOCIACIONISME MARROQUÍ A CATALUNYA.

El tema de l'evolució de l'associacionisme dels immigrants marroquins a Catalunya és un tema que té la seva importància en la manera com els representants de les associacions marroquines i els representants administratius i institucionals catalans ho valoren a nivell de la seva creació, d'organització, el funcionament i els socis, les seves fortaleces i debilitats i les seves perspectives de futur, etc. Tots aquests punts es consideren com a característics que tenen a veure amb l'estructura pròpia de cada associació i la manera com treballa cadascuna d'aquestes associacions, com es relaciona amb el seu entorn i com desenvolupa el seu projecte basant-se sobre les possibilitats i mitjans propis que té per avançar en el seu treball associatiu. El més destacable de l'anàlisi i la valoració dels representants associatius marroquins és que, a vegades, hi ha una clara compatibilitat i convergència a nivell dels seus punts de vista i, altres vegades, hi ha una clara diferència i desacord. En aquest sentit, les opinions i les valoracions dels entrevistats estan dividits entre opinions positives i negatives. Les opinions negatives que són minoria, indiquen que aquest treball associatiu pateix d'una sèrie de factors com la manca d'una organització adequada, manca d'implicació per part dels socis, manca de cultura associativa, manca d'unió i l'existència de l'individualisme i de l'interès personal d'alguns representants associatius que s'ha d'evitar per millorar la situació actual de les associacions. Al contrari, aquest treball associatiu està majoritàriament valorat positivament pels entrevistats a nivell d'organització, de funcionament i de participació de socis, que són elements claus en la millora i el desenvolupament d'aquest treball associatiu d'una manera més correcta. Tot i l'existència de diferències en els seus punts de vista, es poden considerar-se quelcom normal i una característica del món associatiu que pot ajudar a enriquir i a millorar el treball de les seves associacions a Catalunya. Per a aconseguir això, és necessari que tots els representants associatius debaten i dialoguin contínuament entre ells i deixin les diferències de banda i, alhora, intenten consolidar els punts d'acord: primer, per assegurar la continuïtat i la validesa del seu treball associatiu, i segon, per pensar en el benestar de tot el col·lectiu i intentar servir-lo i cobrir les seves demandes i les seves necessitats de la millor manera possible i afrontar els reptes futur pendents amb paciència i optimisme i pensar en les futures generacions.

Pel que fa a l'anàlisi d'opinions dels representants de les administracions, les institucions i la societat civil catalana respecte el treball associatiu marroquí a Catalunya, es nota que la informació directa proporcionada pels entrevistats apunta a l'existència d'uns punts de vista similars i altres diferents segons les qüestions tractades. En aquest sentit, les opinions i les valoracions dels entrevistats estan dividits entre opinions positives i negatives. Les opinions negatives són minoria i estan relacionades amb alguns punts concrets com l'existència d'alguns

problemes a nivell religiós, a nivell de menors no acompanyats (MENAs), a nivell del comportament negatiu d'alguns catalans cap al col·lectiu marroquí justificat per desconeixement, estigmatització, marginació, rebuig, islamofòbia, desconfiança i por. Les opinions positives són majoria i estan relacionades amb diferents punts, com el cas de l'actitud envers les associacions marroquines que és acceptable, l'existència de les associacions marroquines es creu una necessitat i el treball que fan és un treball variat i que tracta diversos camps i diferents àmbits. També, la creació de les associacions marroquines a Catalunya és un tema que ha sigut valorat d'una manera positiva per tots els entrevistats per la importància que tenen i el rol que juguen dins del col·lectiu marroquí i en el conjunt de la societat catalana. Així, malgrat la tendència i l'orientació d'una part molt important del col·lectiu marroquí cap al fet religiós hi ha una acceptació i una comprensió per part de la societat catalana d'aquesta situació perquè la pràctica religiosa forma part de la cultura marroquí. A més, hi ha una necessitat per part de l'administració que les associacions treballin per afavorir la convivència, la tolerància i la cohesió social dins de la societat catalana, tenint en compte que aquesta necessitat és recíproca entre el col·lectiu marroquí i la societat catalana. Veritablement, gairebé tots els entrevistats han fet una valoració positiva en relació a aquest associacionisme marroquí i l'han considerat com a indispensable per a la societat catalana, el seu desenvolupament i la seva dinamització social, cultural, política i econòmica. A part del rol que juguen els representants associatius com a interlocutors són vàlids i capaços de representar el col·lectiu i de satisfer les seves necessitats. Per això, els entrevistats de les administracions i institucions insisteixen sobre la participació i l'aportació que fan aquestes associacions marroquines a diferents nivells i, també, sobre la continuïtat i l'efectivitat que podrien tenir dins de la societat catalana. Així, com la majoria dels entrevistats tenen la impressió positiva sobre l'associacionisme marroquí és un punt a favor dels representants associatius que ho han d'aprofitar i treballar molt per millorar la relació amb la societat catalana i d'intentar guanyar l'opinió pública. En canvi, hi ha una minoria dels entrevistats catalans que valoren negativament l'existència d'algunes situacions de tensió creades pel col·lectiu marroquí dins de la societat catalana, a més d'altres situacions creades per les persones catalanes per criticar o atacar el col·lectiu marroquí. A vegades, el fet de defensar i reclamar els drets bàsics per parts dels marroquins s'interpreta malament i es considera com un problema, especialment quan es tracta d'obrir un oratori o una mesquita per part d'algunes associacions religioses en un barri d'una ciutat o d'un poble. En aquest sentit, sembla ser que la valoració dels entrevistats del comportament dels catalans cap al col·lectiu marroquí és una valoració que comporta dos opinions diferents. Així, alguns valoren negativament el comportament dels catalans cap als marroquins en base a l'islamofòbia, la desconfiança, la por, la discriminació, els estereotips i els prejudicis, el racisme i la xenofòbia, tot i

existir posicions individuals més intolerants. Per altra banda, n'hi ha que defensen les associacions i afirmen que no creen ni tensions ni problemes, sinó que busquen solucions, faciliten el coneixement mutu, participen en la diversificació de la cultura catalana i creen riquesa dins de la societat catalana. A més, l'opinió positiva dels entrevistats està basada sobre una sèrie de factors com el cas de que la població catalana és una població diversa i la diversitat cultural és una realitat de la societat catalana. També, sobre el fet de formar part de la societat catalana del col·lectiu marroquí i, per tant, ha de tenir els mateixos drets i deures que tenen els ciutadans catalans, ha de ser tractat de la mateixa manera i al mateix nivell que tota la població catalana i ha de complir la llei i la normativa del país. A més a més, el coneixement mutu i la creació de vincles entre les dues parts i l'intenció i la disposició de la gent en ajudar en el procés d'integració i d'ajudar les persones que tenen necessitats, dificultats i complicacions de la vida diària són coses que s'han de tenir en compte per millorar aquesta relació entre persones marroquines i catalanes que haurien d'acostumar a fer intervencions conjuntes.

➤ **EL PERFIL I PAPERS QUE JUGUEN LES ASSOCIACIONS MARROQUINES A CATALUNYA.**

Aquest tema de perfil i papers que juguen les associacions marroquines a Catalunya està caracteritzat per la pluralitat i la diversificació dels temes que formen part d'aquest punt: a nivell d'objectius i activitats, tipus d'associacions i la diferència entre les associacions religioses i les associacions culturals, els rols que juguen dins la societat catalana, el paper que tenen en el tema de la mediació intercultural, sanitària i judicial, les experiències que tenen en relació al tema de codesenvolupament, la reacció contra el racisme i la xenofòbia i la participació ciutadana i política. Tots aquests temes constitueixen parts importants del treball associatiu marroquí a Catalunya i reflecteixen la situació que les associacions volen crear a nivell social, cultural i polític dins la societat catalana. Per descomptat, la divisió en els punts de vista entre alguns entrevistats marroquins i altres és la característica més present i, al mateix temps, es nota que les opinions positives superen les opinions negatives. Això no vol dir que tot el que estan fent les associacions marroquines i els seus representants és perfecte, al contrari, queda molta feina per fer amb l'intenció de millorar la situació actual. També, tots aquests temes estan adreçats tant al col·lectiu marroquí com als autòctons amb l'objectiu de millorar de la relació entre ells i establir un contacte i una comunicació directa entre les dues parts per aconseguir una societat amb respecte i intercanvi cultural, germanat, comprensió, solidaritat, cooperació i ajuda mútua. La majoria dels representants associatius marroquins de Catalunya reconeixen l'existència d'una varietat en els tipus d'associacions i en els seus àmbits de treball i diuen que hi ha associacions religioses que són les principals associacions a Catalunya, les associacions culturals i/o

socioculturals, les associacions de dones, les associacions d'estudiants universitaris i/o juvenils, les associacions esportives, les associacions empresarials, les associacions de defensa de drets humans, les associacions polítiques i les associacions artístiques. Segons alguns entrevistats part de les associacions estan considerades com a titelles dels consolats del Marroc i estan manipulades per tenir el control de la comunitat marroquina de Catalunya. A més, es nota que els objectius de les associacions marroquines de Catalunya, els seus projectes i les seves activitats constitueixen un conjunt d'interessos, de valors i d'aspiracions que els marroquins volen aconseguir a través de la realització d'uns projectes considerats com complerts degut al nombre considerable de les activitats proposades en diferents àmbits de cultura, educació, esport, tallers i festes que s'organitzen al llarg de tot l'any i que tenen doble cara. Hi ha activitats adreçades al propi col·lectiu i es consideren com a activitats de consum intern, i hi ha altres de consum extern que estan dirigides a altres col·lectius i a tota la societat civil. D'aquesta manera, les associacions dels immigrants marroquins a Catalunya semblen tenir un paper rellevant en impulsar activitats de sensibilització, d'interculturalitat i de cooperació i en descobrir altres cultures. A nivell de diferència entre les associacions culturals i religioses, sembla que els entrevistats ho tenen molt clar i saben perfectament que la principal diferència entre els dos principals tipus d'associacions rau en el registre. Les religioses es registren a nivell nacional, precisament, en el Ministeri de Justícia de Madrid, però les culturals es registren a nivell autonòmic en qualsevol Departament de Justícia a prop del lloc on estan ubicades. Després, hi ha la segona principal diferència que té relació amb la qualitat d'orientació, la metodologia i la visualització utilitzada per cadascuna d'elles en l'aplicació i l'organització de la seva doctrina i la seva filosofia. Les religioses són una mica més tancades (és a dir, miren cap a dins) i utilitzen l'espai que tenen dins de les mesquites, mentre que les culturals són més obertes (és a dir, miren cap a fora) i aprofiten qualsevol espai sigui el seu o dels ajuntaments per organitzar les seves activitats. Les dues modalitats coincideixen en l'ensenyament de la llengua àrab i l'educació islàmica. Segurament, el més important per aquestes associacions és treballar per una societat catalana més igualitària, més justa i més afectuosa.

➤ LA PARTICIPACIÓ DELS MARROQUINS EN LA SOCIETAT CATALANA.

A nivell de participació dels marroquins en la societat catalana, alguns entrevistats de les administracions i institucions catalanes consideren que és generalment bona, però no arriba al nivell requerit. Altres indiquen que aquesta participació és insuficient i feble i és necessari reforçar-la per a que sigui més eficaç. Davant d'aquesta situació i amb l'intenció de millorar aquesta participació, alguns entrevistats consideren que hauria de ser recíproca i moltes activitats

haurien de ser organitzades d'una manera conjunta per poder compartir coses típiques de cada cultura i, al mateix temps, poder crear aquesta interacció cultural entre tota la població catalana. Així, es pot enriquir la vida associativa i ajudar a promoure més participació entre homes i dones i a tenir més voluntat per fer més coses. Segurament, segons aquests entrevistats, la situació actual canviarà amb les noves generacions i s'augmentarà la participació. En relació al tema de la mediació cultural, sanitària i judicial, tots els entrevistats les han valorat positivament i han assenyalat que la mediació forma part de l'interès tant de les associacions marroquines a Catalunya com de les administracions locals per la importància que té i pel rol que juga dins de la societat catalana. El punt de diferència que existeix en les seves opinions està relacionat amb la visió que tenen sobre el futur de la mediació. Així, la majoria dels entrevistats van en la direcció de que la mediació no té futur i arribarà un moment en què desapareixerà, mentre que la minoria considera que la mediació té tot el futur del món i continuarà existint i, lògicament, s'ha d'apostar per aquest camp perquè sempre farà falta mediadors que són necessaris i sempre tindran els seus llocs en la societat catalana. Normalment, tots els entrevistats reconeixen que el servei de la mediació ajuda a servir la gent nouvinguda, a crear ponts entre diferents cultures, a crear l'intercanvi cultural i, per tant, ajuda a minimitzar els problemes i a solucionar els conflictes dins de la societat catalana. Pel que fa al tema de codesenvolupament, una part dels entrevistats que coneixen bé el tema ho han valorat positivament i consideren que és necessari per desenvolupar alguns àmbits de les dues societats, i sobretot la societat del país d'origen (el Marroc) gràcies a les iniciatives i als projectes que realitzen les associacions marroquines de Catalunya. En canvi, hi ha una altra part dels entrevistats que han expressat el seu desconeixement total del tema i de l'interès que tenen les associacions marroquines en treballar projectes de codesenvolupament per millorar la situació de les seves zones i regions de procedència i de millorar les situacions i condicions de vida de la població d'aquestes zones. El codesenvolupament, segons els entrevistats que dominen el tema, està considerat com una manera d'enfortir la relació entre les dues societats, però per falta de finançament i, a vegades, per la crisi econòmica molts projectes de codesenvolupament es paralitzen i es queden sense realització.

➤ **EL CODESENVOLUPAMENT.**

En aquest sentit, i en referència al tema del codesenvolupament, es nota que a través de les opinions dels entrevistats marroquins que les associacions religioses no ho fan perquè la major part de les seves activitats estan centrades en la pràctica de la religió islàmica en les mesquites (oracions, conferències, xerrades, portes obertes i el curs d'àrab i educació islàmica per a nens i nenes). Llavors, les associacions que es dediquen al codesenvolupament són principalment les

associacions culturals, sobretot aquelles associacions que són més estructurades, més fortes i més actives que han portat a terme projectes de codesenvolupament als llocs de procedència dels seus protagonistes / representants. Es nota també, que la majoria dels projectes s'han realitzat al nord del Marroc i precisament en la regió de Tànger-Tetuan, a part d'alguns que s'han fet a Marraqueix en la part central del Marroc. Els protagonistes i/o els entrevistats han fet una demostració i una exposició extraordinària dels seus projectes i de les seves visualitzacions sobre futurs projectes i com han de ser per cobrir les mancances i de satisfer les necessitats de la població dels seus llocs de procedència en diferents sectors i àmbits i de millorar les vides de dones, dels joves i de tota la gent que es troba en situacions vulnerables. Finalment, es pot dir que el tema del codesenvolupament ha començat a cridar l'atenció de les associacions marroquines a Catalunya i continuarà fent-ho perquè encara que sigui un treball voluntari té beneficis importants a les persones. Tot i que, és un treball dur, complicat, difícil i requereix molta paciència i esforç, però el seu benefici és important. Cal buscar el lloc i el temps adequats, l'estratègia adequada, les mecanismes adequades i les persones adequades per treballar i obtenir els resultats esperats del codesenvolupament.

➤ LA MEDIACIÓ INTERCULTURAL, SANITÀRIA I JUDICIAL.

Per facilitar la integració de persones nouvingudes i preservar l'accés als serveis públics bàsics a Catalunya, moltes institucions, organitzacions, fundacions i entitats privades han iniciat diferents serveis de mediació a nivell cultural, educatiu, sanitari i judicial. Per això, la figura del mediador intercultural està present i visible en diferents àmbits dels serveis públics i privats per a desenvolupar unes tasques específiques segons les necessitats tant dels usuaris com dels professionals. Normalment, aquestes institucions, organitzacions, fundacions privades i entitats compten amb els recursos necessaris de la Secretaria d'Immigració, del Departament de Justícia, d'Educació i de Sanitat per portar a terme l'ajuda requerida. Pel que fa a les associacions dels immigrants marroquins a Catalunya demostren, també, interès en tractar el tema de la mediació a nivell cultural, sanitari i judicial d'una manera voluntària, i en incloure en les seves programes d'intervencions de mediació i d'acompanyament als seus socis tant als ajuntaments com als hospitals o als jutjats. Malgrat l'oposició d'alguns representants associatius a la pràctica de la mediació intercultural, sanitària o judicial per part de les associacions marroquines, malgrat que es tracta d'un treball voluntari i que es fa periòdicament està ben valorat per la majoria dels entrevistats marroquins. És evident que aquesta diferència de punts de vista no és un defecte per les associacions, al contrari, és un enriquiment i un enfortiment per aquest treball associatiu. Evidentment, la majoria dels entrevistats marroquins i representants de les administracions i les

institucions catalanes consideren que els papers i rols que juguen les associacions d'immigrants marroquins a Catalunya són rols dinamitzadors, vitals i creatius a diferents nivells i donen un impuls al funcionament de la societat catalana per a que pugui exercir el seu paper de la millor manera possible en l'establiment de la justícia i la igualtat entre tota la població catalana sense cap distinció per origen, creences o principis. Malgrat això, hi ha una minoria dels entrevistats que no estan d'acord amb aquests rols i consideren que les associacions marroquines no tenen cap rol en la societat catalana i estan absents del panorama polític, social i cultural de Catalunya. Així, ja és hora que els responsables polítics catalans tinguin això en compte i puguin donar l'oportunitat a aquestes associacions d'adquirir la seva rellevància i la seva adaptació en la societat catalana a mesura que el marc normatiu es vagi adaptant a les noves situacions i a les noves necessitats d'aquestes associacions. Per tant, aquests punts tractats en aquesta tercera hipòtesi queden confirmats per part de la majoria dels entrevistats que han demostrat un coneixement considerable d'aquests punts que formen part d'aquest treball associatiu. Així, queda clar que les associacions tenen interès en participar en diferents àmbits de la societat catalana, en tenir una relació adequada amb les administracions, les institucions i la resta de la societat civil catalana i en jugar un rol important en la interacció a nivell social, cultural i polític dins d'aquesta societat. De fet, totes les hipòtesis queden verificades i confirmades davant la diversificació dels temes que caracteritzin el treball d'aquestes associacions i, alhora, hi ha una tendència cap a l'assoliment de certs fins i aspiracions específics mitjançant l'acció combinada. Normalment, l'acció de les associacions marroquines a Catalunya, en aquest sentit, implica la participació del propi col·lectiu i la necessitat de configurar-se i presentar-se com a grup organitzat davant de la societat de recepció i les seves institucions. En aquesta línia, aquestes associacions es presenten no només com a escenari d'estratègies diverses orientades a l'obtenció de beneficis de les institucions públiques, sinó, també, com a espai de lluites per la capacitat de representació i de definició de la identitat col·lectiva. També, es presenten per sensibilitzar la societat catalana sobre les noves realitats que acompanyin la situació i l'arribada dels immigrants marroquins a Catalunya. A més, constitueixen un recurs per a la lluita i la negociació de la seva participació social i la integració efectiva en igualtat d'oportunitats en la societat de recepció.

En definitiva, es tracta aquí d'un model d'associacionisme que va néixer per donar suport als immigrants marroquins a nivell d'acollida, d'assentament, d'orientació, d'acompanyament, d'integració i per evitar la creació de barreres, separacions i segregacions que puguin existir dins de la societat catalana. Per tot això, cal sumar esforços i desenvolupar una acció conjunta a través d'una xarxa d'associacions locals amb l'objectiu de desenvolupar capacitats i habilitats per a aconseguir una presència més efectiva en la societat d'acollida. Seria millor, també,

professionalitzar aquest treball associatiu a nivell de formació i de gestió que podrien ser organitzades per aquestes associacions a base d'un millor enteniment dels actors associatius, d'un suport adequat a aquestes entitats, de recaptació de fons i de convidar a les millors competències en esdeveniments a nivell local i a nivell territorial i, fins i tot, a nivell estatal i permetre que aquests actors tinguin els mitjans necessaris per actuar amb eficàcia i dedicar-se molt al treball per al qual s'han compromès amb el seu col·lectiu i amb tota la societat catalana. Així, el treball associatiu marroquí a Catalunya es considera com un procés dinàmic i multifactorial que suposa que les persones que es troben en diferents grups socials (ja sigui per qüestions econòmiques, culturals, religioses o nacionals) puguin reunir sota un mateix objectiu o principi. D'aquesta manera, aquest model associatiu pot tenir lloc dins d'una societat on es busca que les persones que pertanyen als col·lectius d'immigrants (tant els marroquins com altres) poden beneficiar del servei ofert per les associacions i poden millorar el seu nivell de vida dins de la societat catalana on es persegueix bàsicament la igualtat entre les persones independentment de la seva raça i origen i on es desenvolupa una cultura de tolerància necessària perquè totes les cultures tinguin cabuda i siguin respectades i tractades al mateix nivell dins d'aquesta societat catalana.

IX. BIBLIOGRAFIA.

Abdou, M. (2005). "La comunicación en el contexto de la salud comunitaria", FONT, V.; PAIVA, R. G. (eds.), pp. 201-206.

Aboussi, M. (2012). El codesarrollo ante los retos actuales de transnacionalismo, gobernanza y ciudadanía: aplicaciones al caso hispano-marroquí. Tesis doctoral, Universidad de Granada, Granada, España. P.49

Aboussi, M. i García-Quero, F. (2012). Una aproximación institucional al emprendimiento de los inmigrantes. Revista del CLAD Reforma y Democracia, No.53. Universidad de Granada, pp. 97-130

Acebillo-Baqué, M. i Østergaard-Nielsen, E. (2011). Local dynamics of codevelopment and migrant incorporation in three Catalan cities. Department of Political Science/IGOP, Autonomous University of Barcelona Paper presented at the International RC21 conference 2011-06-17 Session number 3: Local Responses to Transnationalism. Universitat Autònoma de Barcelona.

Acebillo-Baqué, M. i Østergaard-Nielsen, E. (2011). Local dynamics of co-development and migrant incorporation in three Catalan cities. International RC 21 conference 2011 The struggle to belong Dealing with diversity in the 21th century in urban settings. Amsterdam. P.18

Acebillo-Baqué, M. (2019). The Agency of migrant associations: analysing the variation of migrant influence across transnational processes. Publicació: Universitat Autònoma de Barcelona. P.19

Achebak, H., i Carrasco, J. (2015). Asentamiento territorial y diversidad de la población marroquí en España. In F. J. García Castaño, A. Megías Megías, & J. Ortega Torres (Eds.), Actas del VIII Congreso sobre Migraciones Internacionales en España (Granada, 16-18 de septiembre de 2015) (Pp. S07/03–S07/16). Granada: Instituto de Migraciones, Pp.4-8

Agudo Arroyo, Y. i Martín Coppola, E. i Tovar Martínez, F. (2011). Capacidades y límites de la acción juvenil: asociacionismo, nuevas tecnologías y música. Revista de estudios de juventud, nº 95. P.11

Ait Oujaa, M. (2015). The Development of the Associative Movement in Morocco: Challenges and Constraints, Doctorate Candidate, Mohammed V University, Rabat. Mediterranean Journal of Social Sciences MCSER Publishing, Rome-Italy Vol 6 No 3, P.417

Ajuntament de Barcelona (2010). Serveis d'atenció a les persones immigrades. Barcelona. [en línia]: [Consulta: 17 febrer 2010].

Ajuntament de Barcelona (2020). Informe de l'Observatori de les Discriminacions a Barcelona 2019. Centre de Recursos en Drets Humans Oficina per la No Discriminació. Coordinació de l'edició Direcció de Serveis de Drets de Ciutadania Àrea de Drets Socials, Justícia Global, Feminismes i LGTBI. Barcelona. Pp.6-12

Akalay Nasser, M. (2011). Ciudadanía plural y mezcla de culturas en Melilla en la era de la globalización. Claves para entrar en la posmodernidad. Trabajo de investigación (fase 1). (En el marco de las ayudas del Instituto de las Culturas de la Ciudad Autónoma de Melilla para proyectos de investigación en el espacio intercultural, 2010-2011). Edición: Casa Árabe. Madrid (España) www.casaarabe.es. P.48

Akchich El Yazidi, S. (2009). Marroquines: Un col·lectiu important a Palafrugell. Tutora: Raquel Martínez Curs: 2n batxillerat a data: 20/12/2009, P.39

Albert Rodrigo, M., Moncusí Farré, A. i Lacomba Vázquez J. (2011). "Asociaciones de inmigrantes africanos: participación e integración en el caso de la Comunidad Valenciana." Revista Española del Tercer Sector 19. Pp. 87-120.

- Alessandra, M., et.al. (2015). Diásporas y codesarrollo desde España. Un estudio sobre el papel de las asociaciones de inmigrantes en el desarrollo de los países de origen. Editorial Comares. Granada. P.66.
- Alonso, J. (2002). "La nova immigració a Catalunya (i què significa per als catalans)." Llengua i Ús 24. Secretaria per a la Immigració. Generalitat de Catalunya (Pp.12-19).
- Alonso, J. (2002). "La nova immigració per a Catalunya (i què representa per als catalans)". Llengua i Ús, núm. 24, Pp.12- 19.
- Alonso, J. (2002). "La nova immigració per a Catalunya (i què representa per als catalans)". Secretaria per a la Immigració. Generalitat de Catalunya. Llengua i Ús, núm. 24, Pp.12-19.
- Alonso, J. (2002). Secretaria per a la Immigració. Generalitat de Catalunya La nova immigració a Catalunya (i què representa per als catalans)
- Álvarez-Benavides, A. (2019). "Migraciones e identidad. Una aproximación desde la teoría de la identidad colectiva y desde la teoría del sujeto", Estudios de la Paz y el Conflicto, Revista Latinoamericana, Volumen 1, Número 1, pp.97-115. DOI: 10.5377/rlpc.v1i1.9518
- Álvarez Veinguer, A., García-González, N., Cid López, R. y Franas, A. (2011). Estudio de caso de asociaciones de migrantes transfronterizas entre España-Marruecos y España-Ecuador. En F. J. García Castaño y N. Kressova. (Coords.). Actas del I Congreso Internacional sobre Migraciones en Andalucía (Pp. 1187-1197). Granada: Instituto de Migraciones. P.1188
- Alvaro E. Márquez Cárdenas (2012). The Mediation as a Mechanism of Restorative Justice. Revista Prolegómenos, Derechos y Valores, pp. 149 – 171
- Amengual, A. et al. (2003): Participació i immigració en contextos pluriculturals. La situació del cas antic de Barcelona, Fundació Jaume Bofill: Barcelona. P.121
- Amnistia Internacional (2012). Elección y Prejuicio-Resumen Discriminación de Personas Musulmanas en Europa. Abril de 2012. Índice: EUR 01/002/2012. P.8
- Amnistía Internacional (2012). El Estado de los Derechos Humanos en el Mundo. Editorial Amnistía Internacional (EDAI) Madrid. P.178
- Ana I. Planet Contreras, (2011). El Estado Marroquí ante sus Emigrantes y la Ciudadanía Marroquí en la Diáspora (ARI) Real Instituto El Cano /ARI/59/2011-23/03/2011
- Andrade Quevedo, K.E. (2017). El derecho de sufragio de personas extranjeras: de la tradición exclusionista a la desnacionalización de los derechos. Una mirada desde el derecho comparado. Universidad Internacional SEK. Ecuador, Iuris Dictio 20 (2017) Pp.143-144. DOI: <http://dx.doi.org/10.18272/iu.v20i20.892>
- Anduiza, E. et al. (2011). La participació política dels immigrants a Barcelona, EINES 14. (UAB) Universitat de Barcelona. Pp. 86-91
- Aneas, A, Garreta, J. i Molina, F. (2010). Morrocans in Spain, so near yet so far. En Dan Landis, Rosita Albert y Amy McWhinney "Handbook of Ethnocultural Conflict. New York, USA: Springer. Pp. 439-483
- Angelelli, C. V. (2004). Medical interpreting and cross-cultural communication. Cambridge: Cambridge University Press.
- Anglo, B. (2013). Què és el racisme? Combatre el racisme, defensar la immigració, [www.revoltaglobal.cat/spip.php?article 5834](http://www.revoltaglobal.cat/spip.php?article%205834)

- Aparicio Gómez, R. i Tornos Cubillo, A. (2010). Las asociaciones de inmigrantes en España. Una visión de conjunto, Observatorio permanente de la inmigración, Ibersaf, S.L.
- Aparicio Gómez, R. Tornos Cubillo, A. (2010). Las Asociaciones de Inmigrantes en España. Una Visión de Conjunto: Ministerio de Trabajo e Inmigración, Impresión: Ibersaf, S. L. Madrid. Pp.70 i 97
- Aparicio, R. (2011). Participación ciudadana y asociaciones de inmigrantes, Oñati Socio-Legal Series, vol. 1, n.3, P.19
- Aparicio, R. i A. Tornos. (2010). Las asociaciones de inmigrantes en España. Una visión de conjunto. Madrid: Observatorio Permanente de la Inmigración del Ministerio de Trabajo e Inmigración.
- Aragall, X. (2001). Migracions i Polítiques Públiques a Catalunya: Una Aproximació al Paper dels Actors. Revista Electrónica de Geografía y Ciencias Sociales. Nº 94 (98). Universidad de Barcelona.
- Arango, J. i Finotelli, C. (2009). Past and future challenges of a Southern European migration regime: The Spanish Case. IDEA Working Papers. Universidad Complutense and Instituto Universitario Ortega y Gasset. Pp. 14-16
- Arango, J. i Finotelli, C. (2009). Past and future challenges of a Southern European migration regime: the Spanish case. IDEA Working papers, P.13
- Arango, J. (2005). La inmigración en España: demografía, sociología y economía, in: Rafael del Aguila (ed.), Inmigración. Un desafío para España, Madrid, Pablo Iglesias, Pp. 247-273.
- Ariño, A. (2004): "Asociacionismo, ciudadanía y bienestar social", Papers, nº 74.P.86
- Ariño, A. (2008). "Estilos de aculturación y conciencia intercultural." En La inmigración en la sociedad Española, editado por J. Lacomba y J. García Roca. Ediciones Bellaterra. Barcelona. Pp. 245-266.
- Ariño, A. M. Jabbaz i C. Simó (2002). "Asociacionismo e inmigración en la Comunidad Valenciana." Pp. 547-568 en La inmigración en la Comunidad Valenciana. Situación actual y modelos políticos de integración, dirigido por A. Ariño. Valencia: Universidad de Valencia (Inédito).
- Armadans, I. (2009). La mediació en l'àmbit de la salut: una nova opció alternativa de gestió de conflictes. Anuari de Psicologia de la Societat Valenciana, (Monogràfic 2008-2009), pp.111-125.
- Armadans, I., (Dir i coord), Mola, B. (Coaut), Aneas, A., Esparrica, J., Monge, E., i Igual, B. (2011). La mediación en el ámbito de la salud. Libro Blanco de la Mediación en Cataluña. Barcelona, Departamento de Justicia de la Generalitat de Cataluña. P.57
- Artal Rodríguez, C. et al. (2006). Trajectòries migratòries de la població estrangera a Catalunya: les poblacions marroquina, equatoriana i pakistanesa. Departament de Geografia Grup de Recerca sobre Migracions (GRM) Universitat Autònoma de Barcelona. Pp.10 i 15
- Associació Amic-Ugt (2015). I tu, pots votar? Votem junts a l'empresa, votem junts a les escoles. A les nostres ciutats volem votar amb tu! 1 de cada 10 ciutadans i ciutadanes no podrà votar el 20-D/Posted on 18 Desembre, 2015 by AMIC. <https://amicdretalvot.wordpress.com>. Available for free downloading from Bridging Europe website (www.bridgingeurope.net)
- Assou, R. et al. (1999). "L'immigrant magribí i el món sanitari. Experiència pilot a l'ABS Reus 1", I Congrés Interdisciplinari d'Atenció Primària, Tarragona.

- Aubarrell, G. i Aragall, X. (2004). Migraciones y Desarrollo: estudio del caso de Marruecos. Madrid: Centro de Estudios de Cooperación al Desarrollo, online at http://www.cecod.net/Migraciones_Desarrollo.ParteIII.pdf, accessed 30 May 2009.
- Aubarell, G i Zapata-Barrero, R. (2004). Inmigración y procesos de cambio. Europa y el Mediterráneo en el contexto global. Eds: Icaria, IEMed. Barcelona, p.380.
- Aubrée, L. (2004). "L'inscription des associations dans les politiques sociales du logement: un risque d'instrumentalisation", *Pensée plurielle* 2004/1 (no 7), Pp. 75-88. Article disponible en ligne à l'adresse: <http://www.cairn.info/revue-pensee-plurielle-2004-1-page-75.htm>
- Augusto Varas (2007). El Codesarrollo: Una Visión desde América Latina.Trabajo presentado al encuentro “Codesarrollo: cooperación internacional desde las asociaciones de inmigrantes”. La Caixa, 12 de marzo. Madrid.
- Ayora, L. i Casado, C. (2017). La mediación penal en Cataluña en el ámbito de adultos y de menores: El análisis de la situación y propuestas de mejora. Ed. Centro de Estudios Jurídicos y Formación Especializada (Departamento de Justicia)
- Baba Ali, A. (2015). Immigration: la présence marocaine en Espagne sous la loupe, Les Eco.ma, L'actualité financière et économique en continue.www.leseco.ma > Décryptages > Focus.
- Ballestín González, B. (2017). Infants i joves d'origen immigrant a Catalunya Un estat de la qüestió socioeducativa. Fundació Jaume Bofill, Barcelona. Pp. 201-206
- Baltà, P. (2014). Reflexionem sobre el món associatiu. Construïm un món millor. Bloc de xarxanet.org. President de la Fundació Paco Candel. bloc.xarxanet.org/2014_07_01_archive.html
- Barbadillo, P. (1997). Extranjería, racismo y xenofobia en la España contemporánea. La evolución de los setenta a los noventa. Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS). Siglo XXI de España Editores, SA. Madrid. P. 26.
- Barbería, J. L. (2007). Las dificultades de la convivencia la integración de los inmigrantes, EL PAÍS, 28 Ene 2007. Aquest article va aparèixer en l'edició impresa del diumenge 28 gener, 2007.
- Barrau Calvo, A. I. (2018). Cooperació Descentralitzada i Economia Social i Solidària. Sinergies entre les iniciatives socioempresarials de l'Economia Social i Solidària i la Cooperació al Desenvolupament Descentralitzada a Catalunya. Edicions de la Universitat de Lleida. P.59
- Barth, F. (1969). Los grupos étnicos y sus fronteras. México: FCE.
- Basch, L. et al. (1994). Nations Unbound: Transnational Projects, Post-colonial Predicaments and Deterritorialized Nation-States, Amsterdam: Gordon & Breach.
- Bastienier A. (1982). Les immigrés au tiers payant, Bruxelles, Santé Immigrés, p. 5. Sur la question voir aussi, du même auteur: La santé des migrants coûte-t-elle cher à la sécurité sociale?, Bruxelles, Santé immigrés, 1979, pp. 27-31. - Que coûtent les soins de santé des immigrés ? Bruxelles, Santé Immigrés, 1979.
- Bayona i Carrasco, J. (2004), “Pautas de distribución espacial de la población de nacionalidad marroquí en Barcelona, 1991-2004”.Cuadernos Geográficos.36 (2005-1), Pp. 437-449
- Bayona i Carrasco, J. (2007). “La segregación residencial de la población extranjera en Barcelona: ¿Una segregación fragmentada?”, in *Scripta Nova*, 11(235).
- Bayona i Carrasco, J. (2008). La población de nacionalidad extranjera en España: evolución y características demográficas. *Entelequia. Revista Interdisciplinar*, nº 8. Pp.117-128

- Bayona, J. (2005). Pautas de distribución espacial de la población de nacionalidad marroquí en Barcelona, 1991-2005. Cuadernos Geográficos, n. 36, Pp.437-450.
- Bayona, J. i López-gay, A. (2011). “Concentración, segregación y movilidad residencial de los extranjeros en Barcelona”, in Documents d’Anàlisi Geogràfica, 57(3), Pp. 381-412.
- Belguendouz, A. (1999) Les marocains à l’étranger. Citoyens et partenaires. Kenitra: Boukitti Impression. Cuyas actas acaban de ser publicadas por Ediciones del Oriente y del Mediterráneo, Madrid 1999, con dicho título en Bernabé López García Fundació CIDOB, 2000. P. 145
- Belguendouz, A. (2002). L’ahrig du Maroc, l’Espagne et l’UE: plus d’Europe... sécuritaire, Boukili impression, Kénitra, P. 45.
- Belguendouz, A. (2002). L’ahrig du Maroc, l’Espagne et l’UE: Plus d’Europe... securitaire, en Lazaar M. (2003). L’immigration marocaine en Espagne. In: *Hommes et Migrations*, n°1242, Mars-avril 2003. Marocains de France et d’Europe. www.persee.fr/doc/homig_1142-852x_2003_num_1242_1_3976, Pp. 83-93.
- Belloso Martín, N. (2002).“Otros cauces para el Derecho. Formas alternativas de resolución de conflictos”. Madrid: CGPJ. [en línia].
- Belzunegui, Á. i De Andrés Cardona, J. i Mellen Vinagre, T. (2015). la Aparición y el refuerzo del vínculo religioso: el caso de la inmigración rumana y la iglesia ortodoxa. Dirección General de Asuntos Religiosos, Generalitat de Catalunya. Barcelona. Pp.5 i 12
- Belzunegui, A. (2015). Pluralisme religiós i singularitat de la secularització a Espanya: el paper de l'Església Catòlica. En AA.VV., Llibre Homenatge al Cardenal Martínez Sistach. Barcelona: FTC. Pp. 199-218.
- Beriain, J. (19959). "La integración en las sociedades modernas" a Inguruak, Revista Vasca de Sociología y Ciencia política, núm. 11 (abril). Bilbao: Servicio Editorial de la Universidad del País Vasco, p. 33-63.
- Bermúdez Anderson, K., et al. (2017). La mediación Intercultural una Propuesta para la Formación. Desenvolupament comunitari, Barcelona.Andalucia ACOGE, Sevilla. P.65. Available online at: www.codapa.org/wp-content/uploads/2017/05/Mediacion-Intercultural.pdf
- Bernd-Dieter M. (1998). “Restorative Justice-A New Paradigm in Criminal Law?”, European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, vol. 6/2. P.133
- Berriane, M. i Cohen, A. (2009). Regards croisés sur la migration marocaine en Andalousie à travers ses origines géographiques, ses profils socio-démographiques et ses expériences migratoires, Revue géographique des pays méditerranéens, Pp. 55-69
- Besalú, X. (2004). La Integració dels Immigrants: Una Tasca Només de l'Escola? XXXVIè Congrés de FAPAES, Figueres. Departament de Pedagogia, Universitat de Girona. Pp.28-29
- Blanco, C. (1990). La integración de los inmigrantes en Bilbao. Bilbao: Ayuntamiento de Bilbao, Colección Estudios Bilbainos, Bilbotar Ikaskuntza Sorta.
- Blanco, C. (2009). Pautas de asentamiento residencial de los inmigrantes ¿exclusión social o estrategiaétnica? In C. Blanco & I. Barrero (Eds.) Pautas de asentamiento de la población inmigrante:implicaciones y retos socio-jurídicos. Madrid:Dykinson. Pp. 27-61
- Bolíbar Planas M. et al. (2014). Xarxes personals Associacionisme i integració social de la població immigrada: Una aproximació des dels mètodes mixtos, Tesi doctoral, Departament de sociologia, Facultat de Ciències Polítiques i de Sociologia, Universitat Autònoma de Barcelona.P.92

- Bolíbar Planas, M. (2013). Redes asociativas, inmigración y participación. Una aproximación empírica a los vínculos entre capital social y participación asociativa. REDES- Revista hispana para el análisis de redes sociales Vol.24,#1, Universitat Autònoma de Barcelona. <http://revista-redes.rediris.es>. (P.115)
- Bolíbar Planas, M. (2014). Xarxes Personals, Associacionisme i Integració Social de la Població Immigrada: Una Aproximació des dels Mètodes Mixtos. Tesis doctoral, Departament de Sociologia. Facultat de Ciències Polítiques i de Sociologia Universitat Autònoma de Barcelona.
- Boletín Oficial del Estado (2009). Llei orgànica 2/2009, d'11 de desembre, de reforma de la Llei orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social. Suplement en llengua catalana al núm. 299. P.6
- Bonafé-Schmitt, J.P. (2007). Les médiations dans le domaine de la santé. Médiation et Santé [ponencia]. Faculté de droit de l'Université de Neuchâtel, dans le cadre d'une collaboration entre l'IDS et le CEMAJ. Disponible en: <http://www2.unine.ch/cemaj/page20081.html>.
- Bourdieu, P. i Wacquant, L. (1994). Per una sociologia reflexiva. Papers, revista de sociologia, vol. 45. Edi, Herder. Barcelona. P.4
- Breitman, G. (1971). Race Prejudice, How it Began, When It Will End. Pathfinder Press, Nova York.
- Bretones, X. (2004). Noves formes de finançament associatiu, Útils pràctics 17, Ajuntament de Barcelona. P.12
- Brugué, Q., González, S. i Gusi, J., i Sol, À. (2013). Informe sobre la integració de les persones immigrades a Catalunya. Institut de Govern i Polítiques Públiques (UAB) i Entitats Catalanes d'Acció Social.
- Bubmann, U. i Schweighofer, S. (2014). Group Dynamics: The nature of Groups as well as Dynamics of Informal Groups and Dysfunctions. Humburg, Anchor Academic. P.33
- Bush, R.A.B., i Folger, T.P. (1994). The promise of Mediation. Responding to Conflict Through Empowerment and Recognition. San Francisco: JosseyBass. [Trad.cast.: La promesa de la mediación. Como afrontar el conflicto mediante la revalorización y el reconocimiento. Buenos Aires: Granica, 1996].
- Cachón Rodríguez, L. (2008). la inmigración en la sociedad española: una radiografía multidisciplinar/coord. por Joaquín García Roca, Joan Lacomba Vázquez, Pp. 797-810
- Cachón, L. (2007). La experiencia internacional en regularizaciones extraordinarias de inmigrantes indocumentados. España en el modelo del Sur de Europa. Madrid (unpublished manuscript).
- Calderó, C. (2019). Diagnosi d'extremismes violents a Catalunya i recomanacions per la seva prevenció. Barcelona: Institut Internacional per l'Acció No-Violenta NOVACT. P.22
- Càmara Camacho, N. (2018). Dos mons que es troben: racisme, prejudicis, estereotips i discriminació vers les persones migrades. Treball de Final de Grau en Antropologia Social i Cultural. Fons, Virgínia, dir. (Universitat Autònoma de Barcelona. Departament d'Antropologia Social i Cultural). P.10
- Campuzano, C. (2007). Nuevas Perspectivas para la Política de Cooperación al Desarrollo. Revista Española de Desarrollo y Cooperación. Pp.27-35.
- Canales C. M. (coord), (2006). Metodologías de investigación social. Introducción a los oficios. LOM Ediciones Primera edición. Santiago. P.20

- Cano, F. (coord) (2011). Justicia reparadora: Mediación Penal para Adultos y Juvenil. El libro blanco de la mediación en Cataluña. Universidad Autonoma de Barcelona (UAB). P.655
- Cappiali, TM. i Triviño-Salazar, J.C. (2018). The Role of Multiple Local Actors in Shaping Immigrants' Civic and Political Participation in Cities: Lesson from Italy and Spain. GRITIM-UPF Working Paper Series. Number 36, Grup de Recerca Interdisciplinari en Immigració-UPF Departament de Ciències Polítiques i Socials. Universitat Pompeu Fabra. Barcelona. P.22
- Carbonell i Paris, F. (1998). La integració social i la diversitat cultural a l'escola. Educar 22-23. P.208
- Càrcel, C. (Dir), (2015). Evolució de la població estrangera a Barcelona. Departament d'Estadística. Gabinet Tècnic de Programació Gerència Adjunta de Projectes Estratègics, Informes Estadístics, 2006-2015, Ajuntament de Barcelona, P.15
- Carmela Vaccaro, Y. (2018). La Ciudadanía Postnacional. Estudio de caso del derecho de sufragio de los inmigrantes latinoamericanos en España a través de la experiencia de las elecciones locales de 2011. Directora: Ainhoa Uribe Otalora. CURSO 2017-2018. Universidad CEU San Pablo. Madrid.
- Carmelo García, J. (2012). Para Contribuir a Reflexionar en Torno del Codesarrollo. En Aboussi, M. (Coord). El Codesarrollo a Debate. Editorial Comares, Granada. P.16
- Carrión Sablich, E. (2008). Catalunya: L'associacionisme immigrant del segle XXI. Revista Nous Horitzons, 190. P.91
- Carrasco, S. (2007). Informe sobre Immigració i Participació Social a Catalunya des de les Pràctiques Locals: Institut d'Infància i Món Urbà, Fundació Paco Candel i la Fundació Un Sol Món. P.72
- Carratalà Pérez, P. (2010). Avaluació dels serveis de mediació intercultural en l'àmbit de l'atenció sanitària de Catalunya. Primera edició: Departament de Salut Direcció de Planificació i Avaluació. Generalitat de Catalunya. Barcelona.
- Carvajal, A. (2011). Eumend.net. Recuperado de Eumend.net: <http://www.eumend.net/libros-gratis/2011c/999/desarrollo%20local.html>
- Casas Castañé, M. (1997). Sobre la Immigració Estrangera i els Marroquins a Barcelona. Comentari bibliogràfic. Revista Bibliogràfica de Geografia y Ciencias Sociales. Universidad de Barcelona, nº 46, 1 de septiembre de 1997.
- Casey, J. (1995). "El papel de las organizaciones no gubernamentales en la elaboración de las políticas públicas: el caso de la integración de inmigrantes extranjeros en Cataluña." Tesis doctoral. Universidad Autónoma de Barcelona, Barcelona (sin publicar).
- Casey, J. (1997) en Chris Kennett et al. (2007). El paper de l'esport en la integració de la població adulta immigrant d'origen internacional a Catalunya. (Projecte finançat per la convocatòria d'ajuts per a projectes de recerca en matèria d'immigració internacional a Catalunya per l'any 2005). Pp.22-23.
- Casey, J. (1997). Les associacions i l'integració d'immigrants estrangers, Departament de Ciència Política i de Dret Públic, Revista catalana de sociologia 6/97 pp. 9-22
- Castaño, M-J., Eguren, J., Fernández, M. i Iglesias, J. (2008). En Fernández, M., Giménez, C. y Luis Miguel Puerto, L-M. (eds.) (2008). La Construcción del Codesarrollo. La Catarata. Madrid. (www.catarata.org) P.42

- Castellà, R. (coord) (2016). Del Marroc i de Catalunya. Memòria Viva entre Emigració i Arrelament. Edita Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Pp. 4-10
- Castellà, R. (coord), (2016). Del Marroc i de Catalunya. Memòria Viva Entre Emigració i Arrelament, Ed. Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, Agència Catalana del Patrimoni Cultural. Museu d'Història de Catalunya, P.5
- Cea d'Ancona, M. Á. (2004). La activación de la xenofobia en España. ¿Qué miden las encuestas?, Centro de Investigaciones Sociológicas. Madrid
- Cea D'Ancona, M.ª Á. (2009). La compleja detección del racismo y la xenofobia a través de encuesta. Un paso adelante en su medición. Revista Española de Investigaciones Sociológicas (Reis) N.º 125, Pp. 13-45
- Cea D'Ancona, M.A i M.S. Vallés (2009). Evolución del racismo y la xenofobia en España. Informe 2009, Madrid: Ministerio de Trabajo e Inmigración/Observatorio Español del Racismo y la Xenofobia (OBERAXE).
- CEAR (2015). Marruecos: Desprotección y vulneración de derechos de las personas migrantes y refugiadas a las puertas de Europa. Informe 2015. P.4
- Cebolla Boado H. i González Ferrer, A. (2008). La inmigración en España (2000- 2007). Del control de flujos a la integración de inmigrantes. Madrid: CEPS.
- Cebrián Juan A. i Charef M. (2012). “La inmigración irregular española procedente de Marruecos”. CSIC, en <http://digital.csic.es/bitstream/10261/62432/1/2012-Funciva.pdf>.
- Cebrián, Juan A. (2011). Extranjería y derecho de sufragio. Madrid: Fundación Ciudadanía y Valores. P.16
- CECOT (2008). Informe sobre la immigració a Espanya i a Catalunya. Reflexions de cara al futur, P.25
- CECOT, (2008). Informe sobre la immigració a Espanya i a Catalunya. Reflexions de cara al futur. Edi: Terrassa CECOT. Diputació de Barcelona, P.10
- CERI Sciences PO (2010). Regards croisés sur l'immigration en Catalogne et en France. Centre de Recherches Internationales de Sciences Po. UMR CNRS 7050 Paris, France.<http://www.ceri-sciences-po.org>. P.2
- Chaib, M. (2004). La diversitat cultural i la integració social de la població immigrant. In Revista d'etnologia de Catalunya num.24. Barcelona. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- Chambeau, M. (2004). «Travailler le social dans l'associatif. Penser les exigences politiques du travail social», Pensée plurielle 2004/1 (no 7), Pp. 27-40. Article disponible en ligne à l'adresse: <http://www.cairn.info/revue-pensee-plurielle-2004-1-page-27.htm>
- Chasteland, J.C. (1996). Conférence méditerranéenne sur la population, les migrations et le développement, organisée à Palma de Majorque du 15 au 17 octobre par le Conseil de l'Europe, P. 65.
- Chris Kennett et al. (2007). El paper de l'esport en la integració de la població adulta immigrant d'origen internacional a Catalunya. (Projecte finançat per la convocatòria d'ajuts per a projectes de recerca en matèria d'immigració internacional a Catalunya per l'any 2005).
- Climent-Ferrando, V. (2012). Immigration in Catalonia. In search of a public philosophy, Interdisciplinary Research Group on Immigration (GRITIM-UPF) Universitat Pompeu Fabra, Barcelona. P.15 i Pp.31-32

- Climent-Ferrando, V. i Triviño, J.C. (2015). Immigrant Associations and Political Participation: When Language Matters: The Catalan Case. In: Migration and Autonomous Territories. Pp: 161–183. https://doi.org/10.1163/9789004282797_007
- Closa, C. (1998). «Spanish Citizenship and its Relationship with EU Citizenship». Working papers Eurcit 8/98, Reading University.
- Cohen, A. (1994). Reflexiones sobre la dinámica reciente de las migraciones mediterráneas y sus determinantes. En B. López García y J. Montabes (Eds.) El Magreb tras la crisis del golfo: transformaciones políticas y orden internacional. Granada: Universidad de Granada. Pp. 41–60.
- Cohen-Emerique, M. (1997). La negociation interculturelle, phase essentielle de l'integration des migrants en Hommes & Migrations n°1.208. Pp. 9-23
- Colectivo Ioe (1987). “Los inmigrantes en España”, Documentació social, núm. 66, Càritas, Madrid.
- Colectivo IOE (1994). Marroquins a Catalunya, ICEM, Institut Català d'Estudis Mediterranis; TEIM, Taller de Estudios Internacionales Mediterráneos, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- Colectivo IOÉ (1998). Inmigración y trabajo. Trabajadores inmigrantes en el sector de la construcción, Colección Observatorio Permanente de la Inmigración, n.º 1, Madrid: IMSERSO. P.35
- Colectivo IOE (1999). Inmigrantes, trabajadores, ciudadanos: una visión de las migraciones desde España. València: Universitat de València.
- Colectivo IOE. (2004). "Igual de seres humanos." Historias de inserción de inmigrantes con problemas en la Comunidad Valenciana. Valencia: Fundación CEIM.
- Colectivo Ioé (2005). Inmigración y vivienda en España, Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Documentos del Observatorio Permanente de la Inmigración, 7. Madrid.
- Collazos, F. (2005). “Importancia de la comunicación intercultural en la asistencia hospitalaria”, FONT, V.; PAIVA, R. G. (eds.), Pp. 207-217
- Collinson, S. (1996). Shore to Shore: The Politics of Migration in EuroMagreb Relations. London: The Royal Institute of International Affairs.
- Comas M. (2000). La Mediació Intercultural. Ofici o funció? Debat celebrat el dia 30 de març de 2000. Fundació Jaume Bofill. La preparació, moderació i resum ha estat a càrrec de Marta Comas.
- Condamines, C. (1998). “La ilusión de un codesarrollo sin medios”, Le Monde Diplomatique (edición española) P. 30.
- Condés Moreno, V. i Gómez Galán, M. (2010). Migraciones: una puerta abierta al desarrollo: 10 herramientas para el codesarrollo. CIDEAL. España.
- Consell Comarcal del Maresme (2016). Informe estadístic: La immigració a la comarca del Maresme, any 2015. P.7
- Coromina.T. (2016). El vot dels estrangers, Assamblea.cat Gironès, www.gxi.cat/-12-04-16-toni-coromina-el-vot-dels-estrangers-la-v...
- Cortès Izquierdo, F. (2007). Apunts de Treball Social Comunitari. Universitat de Barcelona.diposit.ub.edu/dspace/.../Apunts_de_Treball_Comunitari.rtf, p.75
- Cortés Maisonave, A. (2012). Estados, cooperación para el desarrollo y migraciones el caso del codesarrollo entre Ecuador y España. Tesis doctoral, Universidad Autónoma de Madrid, Madrid, España.

- Cortés Maisonave, A. et al. (2006). El codesarrollo en España. Protagonistas, discursos y experiencias. Catarata, Colección Investigación y Debate.
- Cosano, R. (2015). Diari de Tarragona.com15/05/2015 www.diaridetarragona.com/.../solo-el-85-de-los-extranjeros-residentes-podran-votar-e...
- Coyer G. (2014). Médiation interculturelle: une mutuelle interprétation. *Evolution Psychiatrique*; Volume 79, n° 1. Pp.142-155. Available en: <http://www.em-premium.com/en/article/793631>
- CRAJ (2001). La mediació reparació en la jurisdicció penal ordinària. Revista “Món Jurídic”: Butlletí del Col·legi d'Advocats de Barcelona, Barcelona. P.16.
- Crespo, R. (1997). "Asociacionismo inmigrante." II Informe sobre la inmigración y trabajo social. Diputació de Barcelona. Barcelona. Pp. 321-354.
- Crespo, R. (2002). «Codesenvolupament, una nova oportunitat per a la cooperació intercultural Àfrica-Catalunya». *Catalunya Global*, núm. 15.
- Cuadrado Salinas, C. (2015). La mediación: ¿Una alternativa real al proceso penal? *Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología* (en línea), núm. 17-01, pp. 1-25. Disponible en internet: <http://criminet.ugr.es/recpc/17/recpc17-01.pdf> ISSN 1695-0194 [RECPC 17-01 (2015), 6 ene].
- Cuevas, A. (2017). ¿Alerta racista? Directora de SOS Racisme Catalunya. *El Periódico*, dissabte, 4 de febrer del 2017 <http://www.elperiodico.cat/.../alerta-racista-article-cuevas-...>
- David E. Campbell (2013). Social Networks and Political Participation. *Annual Review of Political Science*, Volume 16. Department of Political Science, University of Notre Dame, Notre Dame, Indiana. Pp 33-48
- De Bel-air, F. (2017). “Migration Profile: Morocco,” *Migration Policy Center – European University Institute*, Issue No. 5, accessed March 22, 2017. Pp.1-15. https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/41124/MPC_PB_2016_05.pdf?seq...
- De Garro, M.À. (Coord), (2015). La ruta del comerç integrador a Barcelona: El llibre de PIMEComerç sobre el comerç com a agent de convivència. Nou Barris Trencant Rumors al Comerç. Edició: PIMEComerç. <http://www.webmini.cat/repositori/documents/productes/ca/webmini-not103-XzdUTI.pdf>.
- De Haas, H. (2009). “Country Profile: Morocco,” *Focus Migration – Hamburg Institute of International Economics Paper Series*, Country Profile No. 16, accessed March 22, 2017. Pp. 1-11. https://http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP_16_Morocco.pdf.
- De Haas, H. (2014). Morocco: Setting the Stage for Becoming a Migration Transition Country?, *The online journal of the Migration Policy Institute (MPI)*. Washington, USA. www.migrationpolicy.org/.../morocco-setting-stage-becoming-mi... Source: <http://www.migrationpolicy.org>
- De Lucas, J. (2006). “La integración de los inmigrantes: la integración política, condición del modelo de integración”, *La integración de los inmigrantes*, CEC, Madrid, págs. 11-43.
- De Lucas, J. (2008). Los derechos de participación como elemento de integración de los inmigrantes. Bilbao: Fundación BBVA. <http://fbbva.es/TLFU/dat/>
- De Lucas, J. et al. (2012). Inmigración e integración en la UE. Dos retos para el s.XXI. País Basc: Eurobask (Consejo Vasco del Movimiento Europeo) p. 35
- De Luise, D. i Morelli, M. (2019). The Healthcare mediation: a proposal of reflection to foster understanding. Editorial Board: Emilio Di Maria (Università di Genova). Pp.78-83

- De Muynck, K. (2006). "El caso francés: la primera política oficial de codesarrollo", codesarrollo-ideal.org.
- Del Olmo, N. (2003). "Construcción de identidades colectivas entre inmigrantes: ¿interés, reconocimiento y/o refugio?." *Revista Española de Investigaciones Sociológicas* 103:29-56.
- Delgado Rodríguez, J. i Expósito Barbuzano, A. (2011). ¿Qué puede aportar la mediación intercultural al ámbito sanitario? *ENE. Revista de Enfermería*. 5(3): Pp.59-65 <http://enfermeros.org>.
- Delgado, M. (2006). "Nuevas retóricas para la exclusión social." En *Flujos migratorios y su (des) control*, coordinado por Roberto Bergalli. Anthropos. Barcelona. Pp.1-23
- Diaou, A. (2006). Codesarrollo y democracia: el papel sociopolítico de los emigrantes. Publicado en el nº 25 de la revista *Pueblos*.
- Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya (2010). La convocatòria de subvencions de l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament (ACCD).
- Di Bartolomeo, A. (ed), et al. (2017). *Migrant Integration between Homeland and Host Society Volume 2. How countries of origin impact migrant integration outcomes: an analysis. Global Migration Issues Volume 8*. Pp.204-206
- Dietz, G. (2003). *Multiculturalismo, Interculturalidad y Educación: Una aproximación antropológica*. Granada: Universidad de Granada, CIESAS. P.174
- Diputació de Barcelona (2009). *Polítiques Locals de Mediació Ciutadana. Àrea d'igualtat i ciutadania.. Jornades 2007 i 2008*.
- Direcció General d'Afers Religiosos (2009). *Recomanacions per a la gestió de la diversitat religiosa en l'àmbit dels cementiris*, Generalitat de Catalunya: Barcelona.
- Dixit (2016). *Xarxes antirumors per combatre el racisme i la xenofòbia*. Centre de Documentació de Serveis Socials, Barcelona.
- Dolado, J. i Vázquez, P. (2007). "Los Efectos Económicos y las Políticas de la Inmigración: Panorámica y Reflexiones." *Fedea Working Paper*.
- Dolores Rodríguez, M. (Coord), Conde, F. i Herranz, D. (2004). *Los Procesos de Integración de los Inmigrantes. Pautas de Consumo de Alcohol y Modelos Culturales de Referencia*. Edita: Fundación CREFAT, P.13
- Doménech, E. (2017). *Racismo en EEUU e islamofobia en España: ¿como controlar el odio?*, *Revista Vanity fair*, Barcelona. <http://www.revistavanityfair.es/actualidad/articulos/xenofobia-islamofobia-en-espana-atentado-barcelona-guerra-cultural/25699>
- Domingo, A. (coord), (2015). *Migracions dels segles XX i XXI: Una mirada candeliana*. Col·lecció Ciutadania i Immigració, núm. 11. *Recerca i Immigració VII*, Generalitat de Catalunya, Pp..51-53
- Domingo, A. i Bayona, J. (2007). *Movilidad, vivienda y distribución territorial de la población marroquí en Cataluña*. *Estudios Geográficos*, LXVIII, 263, Pp.465-496.
- Domingo, J. i Bernad, O. (2017). *Inmigración africana en el contexto rural de Cataluña*. *Revista Internacional de Estudios Migratorios*, vol. 7 – especial 1, pp. 9-45.
- Donoso-Vázquez, T. i Rajadell-Puiggròs, N. (2017). *Catalunya, un poble d'acollida. Catalogna, una terra ospitale*. *Pedagogia Oggi / Rivista SIPED / anno XV N. 1*, Pp. 340-341.

- Dumont, A. (2008). Representing voiceless migrants: Moroccan political transnationalism and Moroccan migrants' organizations in France. Pp. 792-811. <http://dx.doi.org/10.1080/01419870701784463>
- Dumont, A. (2010). "L'état des recherches sur les associations de migrants internationaux." *Revue européenne des migrations internationales* 26: Pp.117-137. <http://dx.doi.org/10.4000/remi.5147>
- Duvell, F., Triandafyllidou, A. i Vollmer, B. (2008). Ethical issues in irregular migration research October 2008 Report on Ethical Issues, Deliverable D2 prepared for Work Package 2 of the research project Clandestino Undocumented Migration: Counting the Uncountable. Data and Trends Across Europe, funded under the 6th Frame work Programme of the European Union, P.11
- Eiras Roel, A. i L.Gozález Lopo, D. (2003). La inmigración en España, Actas del coloquio Santiago de Compostela, 6-7 de noviembre de 2003. Universidad Santiago de Compostela. Servicio de publicación e intercambio científico, 2004. Pp.202
- Eizaguirre Anglada, S. (2012). Innovació social i governança urbana Entitats socialment creatives a Barcelona i Bilbao. Tesi doctoral, Universitat de Barcelona. Departament de Teoria Sociològica, Filosofia del Dret i Metodologia de les Ciències Socials.Barcelona.P.5
- El Aamrani, E. M. (2019). El Hirak, Moviment Popular del Rif. Una anàlisi historicocultural i polític del moviment. *Comunicació Cultural*. Facultat de Lletres, Universitat de Girona. P.55
- El Basraoui, R. et al. (2013). Guía Básica de Gestión de Asociaciones de Migrantes (El Caso de las Entidades Marroquíes en la Comunidad Valenciana). Coordinación de la publicación: Celia Serrano Fernández y Coordinadora del proyecto 'Espacio Articulado de Codesarrollo España Marruecos (EACEM): Promoción de una Coordinación transnacional del tejido asociativo marroquí desde la Comunidad Valenciana'. P.33
- El Ghali, K. (2001). "Las inmigrantes marroquíes entre el país de origen y la sociedad de destino", en *Tiempo y tierra*, Revista de la Asociación Española de Profesorado de Historia y Geografía, 11 (otoño-invierno 2000-2001), Pp. 29-54.
- El Hachmi, N. (2017). Racismos: el sutil y el explícito. En Seminario de mujeres grandes, un viaje por el conocimiento.Valencia. Lola Ausina coautora del libro la editora Rosa Serrano, <http://seminariodemujeresgrandes.com/racismos-el-sutil-y-el-explicito-por-najat-el-hachmi/>
- El Maroud B. (2013). Les associations et le travail associatif au Maroc. *Amideast Communication écrite et orale*. Prof: Ghizlane Benoismine. <https://prezi.com/.../les-associations-et-le-travail-associatif-au-mar>
- Escala, L. (2005). "Derechos humanos y asociaciones de migrantes mexicanos en California." *Migraciones Internacionales* 3. Pp. 84-107.
- Espinoza Freire, E. E. (2020). La investigación cualitativa, una herramienta ética en el ámbito pedagógico. *Conrado* vol.16 no.75 Universidad de Cienfuegos. Cuba.
- Esteve i Brignardelli, M. et al. (2013). Manual per combatre rumors i estereotips sobre la diversitat cultural Comerç Programa BCN Interculturalitat Estratègia BCN
- Esteve i Brignardelli, M. i Sanahuja, R. (2015). Manual per Combatre Rumors i Estereotips sobre la Diversitat Cultural. Edició: 2015. Programa BCN Interculturalitat Estratègia BCN Antirumors. Direcció de Serveis d'Immigració i Interculturalitat. Àrea de Qualitat de Vida, Igualtat i Esports. Ajuntament de Barcelona. P.5
- Ettalydy, A. (2012). "La mesquita no ha de ser un problema". Revista "La Quera", Núm.11. Edit. Pagès Editors, Lleida, p.4

- Fabry, A. (2002). Associations et pouvoirs publics locaux: le paradoxe du pouvoir et de la liberté. *Pyramides* (Bruxelles) n° 6, revue du laboratoires d'études et de recherches en administration publique. Pp.135-147.
- Fassio, A. N. (2018). Reflexiones Acerca de la Metodología Cualitativa para el Estudio de las Organizaciones. *Revista Ciencias Administrativas*. Año 6, N° 12. Pp. 75-80. <http://revistas.unlp.edu.ar/CADM>
- Faye, M. (2019). El codesenvolupament com a palanca de transformació social al Nord i al Sud. En *Coordinadora d'ONG Solidaries de les comarques Gironines i el Maresme* (2019). 25 anys i més l'empremta gironina en la solidaritat catalana. Girona. www.solidaris.org, P.19
- Fennema, M. i Tillie, J. (1999). "Political participation and political trust in Amsterdam: Civic Communities Ethnic Networks", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 25(4), pp. 703-726.
- Fennema, M. i Tillie, J. (2010). "Political participation and political trust in Amsterdam: Civic communities and ethnic networks." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 25:Pp.703-726. <http://dx.doi.org/10.1080/1369183X.1999.9976711>
- Fernández Buey, F. (2003). ¿Qué se puede hacer para evitar el racismo y la xenofobia? Material escrito inicialmente para los alumnos matriculados en el curso sobre Interculturalidad organizado por la Cátedra Unesco, en la UPF, en 2002-2003; se publicó parcialmente en Manuel Delgado (ed.), *Inmigración y cultura*, CCCB, Barcelona, 2003, pp. 87-104.
- Fernández Juárez, G. (Dir), González González, I. y García Ortiz, P. (Coord), (2008). *La Diversidad Frente al Espejo. Salud, interculturalidad y contexto migratorio*. Universidad de Castilla-La Mancha. España. P.11
- Fernández-Huertas Moraga, J. i Ferrer-i-Carbonell, A. (2007). *Immigration in Catalonia*, Institut d'Anàlisi Econòmic (IAE-CSIC) & Ada Ferrer-i-Carbonell ICREA & Institut d'Anàlisi Econòmic (IAE-CSIC) P.3, www.iae.csic.es/specialMaterial/a8263153727sp5537.pdf
- Fernández, S. R. (2017). Si las piedras hablaran. Metodología cualitativa de Investigación en Ciencias Sociales. *Revista La Razón Histórica*, n°37, Pp.4-30. IPS. Instituto de Política social. www.revistalarazonhistorica.com
- Ferrás Murcia, M. i Martín Pérez, A. (2019). Asociaciones de Inmigrantes y Participación Política como Sociedad Civil: Un Estudio de Caso en Barcelona. *Migraciones* 46. P.184 DOI: [mig.i46.y2019.007](https://doi.org/10.1080/02141801.2019.1628007)
- Fons Català de Cooperació al Desenvolupament (2011). *Memòria de la Primera Jornada de Codesenvolupament a l'Àfrica. Jornada de Treball Catalunya a l'Àfrica. La cooperació catalana a l'Àfrica. Codesenvolupament al Senegal, Marroc i Gàmbia*. 1a edició, Barcelona. (Pp.15-25).
- Franco i Guillén, N. (2011). L'immigration en Catalogne dans le contexte espagnol: l'évolution de la démographie et des politiques publiques, *Revue; Migrations Société* Vol. 23, n° 134-135 2011/2. Pp. 83-93.
- Fuertes C, Martín MA. (2006). El inmigrante en la consulta de atención primaria. A: *Anales del sistema sanitario de Navarra*; 29 (1). Pp. 9-25.
- Fullaondo, A. (2009). Inmigración y ciudad. El caso del área metropolitana de Barcelona. In C. Blanco & I. Barrero (Eds.) *Pautas de asentamiento de la población inmigrante: implicaciones y retos sociojurídicos* (pp. 63 – 94). Madrid, Dykinson.
- Fundació CIDOB (2015). *The Raval Project: donant veu als qui no tenen vot*, Barcelona, www.cidob.org/.../The%20Raval%20Project_Donant%20veu%20.

- Fundació Ibn Battuta (2014). Votar com a dret: El cas de la població marroquina. Projecte de Dret de Vot dels Immigrants. Barcelona.
- Fundació Tot Raval (2016). The Raval Project: Donant veu als qui no tenen vot. Publicació independent de comunicació barrial, N° 262, P.17. periodicoelraval.blogspot.com
- Fundación "la Caixa" (2008). Una aproximación al desarrollo. El Papel de la Comunidad Migrante Transnacional en la Cooperación para el Desarrollo. Barcelona, pp.5-11
- Gabrielli, L. (2015). Corridor Report on Spain: The case of Ecuadorian and Moroccan immigrants, Interact, Researching Third Country Nationals' Integration as a Three-way Process. Immigrants, Countries of Emigration and Countries of Immigration as Actors of Integration. Research Report 2015/15 GRITIM. Universitat Pompeu Fabra, Barcelona. P.16
- Gabrielli, L. i Franco-Guillén, N. (2018). Transnational Diaspora Entrepreneurship: The case of Moroccans in Catalonia. GRITIM-UPF Policy Brief, no. 7, 2018. [<http://hdl.handle.net/10230/34012>]
- Gadea, E. i M. Albert. (2011). "Asociacionismo inmigrante y renegociación de las identificaciones culturales." *Política y Sociedad* 48. Pp. 9-25.
- Gairín Sallán, J. (2009). El treball col·laboratiu a l'Administració. Aportacions del programa Compartim. Primera edició, Departament de Justícia. Generalitat de Catalunya, Barcelona. P.13
- Galeano, J. ; Sabater, A. i Domingo, A. (2015). Formation and evolution of ethnic enclaves in Catalonia *CSSR*, 5 (2015). Original source: Documents d'Anàlisi Geogràfica, P.60 (<http://revistes.uab.cat/dag>) Translated from Catalan by Mary Black.
- Galvin, I., i Franco, P. (1996). Propuesta metodológica para el trabajo social con inmigrantes, S. XXI, Madrid.
- Gargallo, L. et al. (2019). Pla d'Acció Cultural Sant Celoni i la Batllòria. Diputació de Barcelona. Àrea de cultura. Gerència de Serveis de Cultura Centre d'Estudis i Recursos Culturals (CERC). P.66
- Garcés-Mascareñas, B. i Penninx, R. (2016). Integration Processes and Policies in Europe, Contexts, Levels and Actors. The Concept of Integration as an Analytical Tool and as a Policy Concept IMISCOE Research Series, p.11
- García Canclini, N. (1989). *Culturas híbridas: estrategias para entrar y salir de la modernidad*. México: Grijalbo.
- García Castaño, F.J. i Barragán Ruiz-Matas, C. (2004). Mediación Intercultural en Sociedades Multiculturales: Hacia una Nueva Conceptualización. Universidad de Granada, *Portularia* 4, Universidad de Huelva. Pp.123-142
- García Morera, A. (2012). Les 4 formes de discriminació dels musulmans, segons Amnistia Internacional. L'ONG critica especialment els posicionaments de Plataforma per Catalunya. ARA.CAT. Barcelona
- García Souto, V. et al. (2010). Manual Associatiu sobre la Constitució i posada en marxa d'una associació, Útil Pràctic 22. Direcció del Programa de Participació i Associacionisme Torre Jussana - Centre de Serveis a les Associacions. Ajuntament de Barcelona. P.15
- García-Romeral, G. i Martínez-Ariño, J. (2012). L'acomodació de la pràctica funerària a Barcelona: diferències entre comunitats islàmiques i jueves, *Revista Catalana de Sociologia*, núm. 28, Pp. 89-100 • <http://revistes.iec.cat/index.php/RCS>

Garreta Bochaca, J. (2011). "Immigration et politiques d'intégration en Catalogne : quelques enjeux", *Migrations Société* 2011/2 (N° 134-135), Pp. 137-151. <https://www.cairn.info/revue-migrations-societe-2011-2-page-137.htm>.

Garreta Bochaca, J. (2011). La atención a la diversidad cultural en Cataluña: exclusión, segregación e interculturalidad. *Revista de Educación*, 355. Pp. 213-233

Garreta Bochaca, J. (2016). Asociacionismo e Inmigración. El Papel de las Asociaciones de Inmigrantes en España. Universidad de Lleida: Intercambio/Échange 1: Pp.164-180.

Garreta Bochaca, J. i Llevot, N. (2017). Migración y codesarrollo desde Cataluña, un análisis de sus fortalezas y debilidades. *Revista Internacional de Estudios Migratorios (RIEM)*, Vol.7, N°.1. Pp. 46-74

Garreta, J. i Samper i Rasero, L. (1999). Integració Sociocultural dels Immigrants: Aspectes Teòrics. Lleida, Campus Universitari, primavera de la tardor de 1999. Direcció General d'Urbanisme de la Generalitat de Catalunya.

Garreta, J. i Llevot, N. (1999). Los mediadores culturales: puente entre progenitores de las minorías étnicas y la institución escolar, *Pedagogía Social Monográfico sobre Educación Intercultural*. Vol. 3, p. 95-114

Garreta, J., Samper, L., Llevot, N., Domingo, J., Mata, A., López, MP., Bernad, O., Palaudàrias, JM., Serra, C., Espinal, N. (2008). Associacionisme i acomodació de les persones immigrades d'origen africà a Catalunya, *Recerca i immigració*, n°1. Generalitat de Catalunya, Barcelona. Pp. 103-119.

Garreta J. (2011). La atención a la diversidad cultural en Cataluña: exclusión, segregación e interculturalidad. *Revista de Educación*. Pp. 213 – 233.

Garreta, J. (1998). "Minories ètniques, associacionisme i integració sociocultural. *Papers*. *Revista de Sociologia*, núm. 56. Pp.197-230.

Garreta, J. (2003). La integración sociocultural de las minorías étnicas: gitanos e inmigrantes. Barcelona: Anthropos. Google books:

<http://books.google.es/books?id=9KXzlf9lxXIC&printsec=frontcover&dq=inauthor:%22Jordi+Garreta+i+Bochaca%22&hl=es&sa=X&ei=WvMGVNu6CYHO0QXmj4CYBQ&ved=0CBQQ6AEwAA#v=onepage&q&f=false>.

Garreta, J. (2003). La integración sociocultural de las minorías étnicas. Barcelona: Anthropos, P. 60

Garreta, J. (2007). "El papel del asociacionismo inmigrante: ¿participación o exclusión?." en *Actas del V Congreso sobre la inmigración en España*. 21-24 de marzo. València.

Garreta, J. (2008). Asociacionismo y acomodación de los inmigrantes de origen africano en Cataluña. Acciones en materia de inmigración internacional en Cataluña (AMIC). Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació de la Generalitat de Catalunya. DURSI.

Garreta, J. (2009). Sociedad multicultural e integración de los inmigrantes en Cataluña. Discursos y prácticas. Lleida: Universitat de Lleida. PMID:19483674 PMCID:PMC2720823

Garreta, J. (2010). La immigració a les Comarques de Ponent. Diputació de Lleida. Pp.117-118.

Garreta, J. (2011). "L'immigration et les politiques d'intégration en Catalogne: quelques enjeux." *Migrations Société* 23: Pp.139-151.

Garreta, J. (2011). Las asociaciones de inmigrantes africanos: tipología y roles. En F. J. García Castaño i N. Kressova. (Coords.). *Actas del I Congreso Internacional sobre Migraciones en Andalucía*. Granada: Instituto de Migraciones. Pp. 1199-1204

Garreta, J. (2012). "Asociacionismo e inmigración. Los papeles de las asociaciones de inmigrantes en España." Ponencia presentada en el Congreso de Migraciones Internacionales en España, 13 de abril, Bilbao.

Garreta, J. (2016). Immigration into Spain: evolution and socio-educational challenges. Switzerland, Peter Lang.

Garreta, J. et al. (2008). "Associacionisme i acomodació de les persones immigrades d'origen africà a Catalunya". Col·lecció ciutadania i immigració, nº 1 Pp.103-118.

Garreta, J. et al. (2008). "Associacionisme i acomodació de les persones immigrades d'origen africà a Catalunya ." Recerca i immigració. Barcelona (ESP): Secretaria per a la Immigració, Departament d'Acció Social i Ciutadania, Generalitat de Catalunya.

Garreta, J. et al. (2008). Associacionisme i Acomodació de les Persones Immigrades d'Origen Africà a Catalunya. Col·lecció Ciutadania i Immigració - núm.1 Recerca i Immigració Bloc b3.

Garreta, J. et al. (2008). «Associacionisme i acomodació de les persones immigrades d'origen africà a Catalunya». Secretaria per a la Immigració. Recerca i immigració. Barcelona: Generalitat de Catalunya, p. 103-118.

Garreta, J. i Llevot, N. (2013). Las asociaciones de inmigrantes africanos. Organización, proyección y actuaciones. Revista Internacional de Sociología. 71 – extra 1, pp. 15 – 38.

Garreta, J. i Guillem, X. (2010). Migraciones y desarrollo el codesarrollo: Del discurso a la práctica. Antropos Editorial, 1ª edición. Barcelona.

Garreta, J. i Llevot, N. (2017). Migración y codesarrollo desde Cataluña: un análisis de sus fortalezas y debilidades. Migration and co-development in Catalonia: Analysis of its strengths and weaknesses. Revista Internacional de Estudios Migratorios, Vol. 7(1), Número especial, pp. 46-74.

Garreta, J. i Bernad, O. (2009). "Asociacionismo e inmigración en Cataluña. Los papeles de las asociaciones de inmigrantes de origen africano." V Congrés Català de Sociologia, 17-18 de abril. Barcelona.

Garreta, J.; Paludàrias, J. i Serra, C. (2008). Associacionisme i acomodació dels immigrants d'origen africà. Lleida, Universidad de Lleida (informe de investigación no publicado).

Garreta, J. i Samper, L. (2002). «Integració sociocultural dels immigrants: aspectes teòrics». A: Samper, L. (coord.). Integració social dels immigrants a Lleida: Noves i velles migracions. Lleida: Pagès, pp. 9-30.

Garreta, J. i Guillem, X. (2010). Migraciones y Desarrollo: el Codesarrollo: del discurso a la práctica. Editores: Anthropos.

Gateau L. i Denoëux G. (1995). "L'essor des associations au Maroc: á la recherche de la citoyenneté'?", en Monde arabe, Maghreb-Machrek Nº150, octubre-diciembre 1995.

General Secretariat of the Council of Europe (2013). "Joint declaration establishing a Mobility Partnership between the Kingdom of Morocco and the European Union and its Member States" accessed March 21, 2017, <https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-is-new/ne....>

Generalitat de Catalunya (2008). Guia per al respecte a la diversitat de creences en l'àmbit funerari. Primera edició, Pp.21-23

Generalitat de Catalunya (2009). Estratègia de codesenvolupament de la cooperació al desenvolupament. Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament. Barcelona. P.11

- Generalitat de Catalunya (2009). Pacte Nacional per a la Immigració, Un pacte per viure junts i juntes. Departament d'Acció Social i Ciutadania Secretaria per a la Immigració 1a edició, P.27
- Generalitat de Catalunya (2010). Guia d'experiències per al foment de la convivència des del teixit associatiu, Departament de Benestar Social i Família. Direcció General per a la Immigració, Barcelona, THAU, SL. www.gencat.cat/benestarsocialifamilia/immigracio. P.14
- Generalitat de Catalunya (2010). Pla de ciutadania i immigració, 2009-2012, 1a edició. SA de Litografia. P.17 <http://www.gencat.cat/dasc/pni> 2009-2012.
- Generalitat de Catalunya (2014). Pla Catalunya-Marroc pel període 2014-2017. Departament de la Presidència. Secretaria d'Afers Exteriors i de la Unió Europea Edició: setembre 2014, p. 8 i p.51
- Generalitat de Catalunya, (2016). Informe sobre la integració de les persones immigrades a Catalunya 2015. 1a edició electrònica: maig de 2016. P.56
- Generalitat de Catalunya (2016). Pla de Ciutadania i de les Migracions 2017-2020. Procés Participatiu Octubre de 2016. Secretaria d'Igualtat, Migracions i Ciutadania. Barcelona. P.3.
- Generalitat de Catalunya (2017). Ideas We Can Share About The Case of Catalonia In Integration Policies. Barcelona, 17th May 2017. Pp.11-12
- Generalitat de Catalunya (2018). Informe de l'Associacionisme i el Voluntariat a Catalunya. Direcció General d'Acció Cívica i Comunitària Departament de Treball, Afers Socials i Famílies. 1a edició electrònica, Barcelona, p.21. http://treballiaferssocials.gencat.cat/ca/el_departament/publicacions/
- Generalitat de Catalunya (2019). Fer nova ciutadania des del món local Propostes per a la inclusió, la interacció i la diversitat. Departament de Treball, Afers Socials i Famílies, 2019 Secretaria d'Igualtat, Migracions i Ciutadania. 1a edició electrònica: octubre de 2019. P.12
- Generalitat de Catalunya (2019). Pacte Nacional per a la Interculturalitat (Document Marc per al Procés Participatiu). Pp.10-32
- Gil Araujo, S. (2004). "Gobernando a distancia: el papel de las ONG en la gestión de la integración de inmigrantes." Actas del IV Congreso sobre la inmigración en España, Girona.
- Gil, C. i Unzueta Sesumaga, A. (2009). Manual per a una millor intervenció en el codesenvolupament. Bilbao: Bakeaz; Solidaridad Internacional, (P.9)
- Gildas, S. (1995). Géodynamique des migrations internationales dans le monde, Revue européenne des migrations internationales, volume 11, numéro 3 Puf, Paris. Pp.223-224
- Giménez Merino, A. (2011). El racismo: crónica desde Cataluña, Revista Mientras Tanto, Ed: Fundación Giulia Adinolfi-Manuel Sacristán e Icaria Editorial. Pp.2-6
- Giménez Romero, C. (2004). Introducción. Expectativas, concepciones y escenarios de futuro, en C. Giménez, A. Acosta y G. Aubarell, Migraciones y desarrollo. Estudio 16 de dos casos particulares: Ecuador y Marruecos, Madrid, Centro de Estudios de Cooperación al Desarrollo (CECOD).
- Giménez Romero, C. (2006). El codesarrollo en España. Protagonistas, discursos y experiencias. Madrid, La Catarata.
- Giménez, C. (1997). "La naturaleza de la mediación intercultural", Revista Migraciones, núm. 2, Pp. 125-159. Instituto Universitario de Migraciones. Madrid: Universidad Pontificia de Comillas.
- Giménez, C. (2009). La Xarxa Comunicació Local, La crisi farà créixer el racisme i la xenofòbia a Espanya, segons els experts. www.laxarxa.com/.../la-crisi-fara-creixer-el-racisme-i-la-xenofobi...

- Giménez, G. (2005). "Políticas de Cooperación, nuevas vías para el Codesarrollo en la cooperación descentralizada " (Cuaderno 72) Bakeaz.
- Givens, Terri E., i Maxwell, R. (eds) (2012). *Immigrant Politics: Race and Representation in Western Europe*. Boulder, Co: Lynne Rienner Publishers.
- Godenau, D. i Zapata Vicente, M. (coords.) (2005). *La inmigración irregular. Aproximación multidisciplinar*, OBITEN (Observatorio de la Inmigración de Tenerife), Cabildo Insular de Tenerife.
- Gómez Gil, C. (2005). *Políticas de Cooperación Nuevas Vías para el Codesarrollo en la Cooperación Descentralizada*. Cuaderno 72 Bakeaz. (P.1)
- Gómez Gil, C. (2006). "Diez tesis cuestionables sobre los micro créditos", La Haine.
- Gómez Gil, C. (2008). *Potencialidades y limitaciones del codesarrollo*, Bilbao, Bakeaz. P.78
- Gómez Gil, C. (2009). *Migraciones y desarrollo: Elementos para una mejor comprensión...* En Gadea, M. E. et, al. (Eds), (2009). *Las ambivalencias del codesarrollo: vínculos migratorios y comunidades transnacionales*. Editum, Universidad de Murcia.
- Gómez Gil, C. i González, J. R. (2006). *El camino hacia el codesarrollo. Un acercamiento al debate desde la perspectiva de la cooperación al desarrollo*, Córdoba, Ayuntamiento de Córdoba.
- Gómez Gil, C. i Unzueta Sesumaga, A. (2009). *Manual para una mejor intervención en el codesarrollo*. Bilbao, Bakeaz – S.I.P.9
- Gómez Gil, C. i Unzueta Sesumaga, A. (2009). "Manual para una mejor intervención en el codesarrollo", edición Grafilur, S.A. Bakeaz, Bilbao. Pp.19-38.
- González Enríquez, C. (2011). *Temporary Migration between Morocco and Spain*. ARI 111/2011 Elcano Royal Institute, Real Instituto Elcano (Translated from Spanish). P.3
- González Enríquez, C. (2013). *Circularity in a Restrictive Framework: Mobility between Morocco and Spain*, en Triandafyllidou, A. (2013). *Circular Migration between Europe and its neighbourhood. Choice or Necessity?* Oxford University Press, first edition. Oxford, Pp.117-118.
- González Enríquez, C. i Álvarez-Miranda, B. (2007). *Inmigrantes en el barrio. Un estudio cualitativo de opinión pública*, Observatorio Permanente de la Inmigración. P.34
- González Enríquez, C. i Reynés Ramón, M. (2011). *Circular Migration between Morocco and Spain Something more than agricultural work?* Real Instituto Elcano METOIKOS Project. European University Institute, Florence Robert Schuman Centre for Advanced Studies, Italy, P.1
- Gonzalez Enriquez, C. i Reynes, M. (2010). 'Circular Migration between Morocco and Spain', *Metoikos Background Report*, available at: <http://metoikos.eui.eu>. Pp.1-2
- González Enríquez, C. (2016). *Highs and lows of immigrant integration in Spain*. ARI 47/2016 (English version) - 13/6/2016. Elcano Royal Institute. (Published Online) https://revistadepedagogia.org/http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_en/contenido?wcm_global_context=/elcano/elcano_in/zonas_in/demography+population/ari47-2016-gonzalez-enriquez-highs-lows-immigrant-integration-spain
- González Ferrer, A. et al. (2006). *Las asociaciones de inmigrantes en Madrid. Una nota de investigación sobre su grado de integración política*. *Revista española del tercer sector* N° 4.
- González Ferrer, A. i Morales diez de Ulzurrun, L. (2006). *Las asociaciones de inmigrantes en Madrid. Una nota de investigación sobre su grado de integración política* revista española del tercer sector n° 4, (en prensa) la participación efectiva en la esfera pública madrileña.

- González, A. i Morales, L. (2006). Inmigración, integración y Tercer Sector. Revista Española del Tercer Sector N°4. Coordinador de número: Antonio Izquierdo / Fundación Luis Vives. P.101 i P.135.
- González-Enríquez, C. (2007) “Ceuta and Melilla. Clouds over the African Spanish towns. Muslim minorities, Spaniards’s fears and Morocco-Spain mutual dependence”, Journal of North African Studies vol 12:2, Pp 219-234
- González, V. (1993). La inmigración magrebí en Europa. El caso de España. Polígonos. Revista de Geografía, 3, Pp.59–87.
- González Vera, R. et al. (2020). Métodos de Investigación: Experimentales y Cualitativos. Alternativas en psicología. Número 44 FES-IZTACALA UNAM. Pp. 113-115.
- Goytisolo, J. i Nair, S. (2000). El peaje de la vida. Integración o rechazo de la emigración en España. Madrid: El País-Aguilar.
- Gozalvez Pérez, V. (1996). “L’immigration étrangère en Espagne (1985-1994)”, Revue européenne des migrations internationales, Vol. XII, n° 1. P.84
- Gudynas, E. (2009). “El día después del desarrollo”. Revista América Latina en Movimiento, N° 445, pp. 31-33.
- Grinnell, R. M. (1997). Social work research & evaluation: Quantitative and qualitative approaches (5a. ed.), Trasca, Illinois: F. F. Peacock Publishers.
- Grosjean E. (1987). Vie associative et développement culturel, in Fondation Marcel Hicter, Des associations, espaces pour une citoyenneté européenne, Éditions P AC et Vie Ouvrière, Bruxelles. P.9
- Guardo Polo, R. (1992). “Inmigrantes en el estado español: un reto a los derechos humanos, a la democracia y la solidaridad”, Revista en Pie de Paz, San Esteban, Salamanca.
- Güell Torrent, B. (2016). Els negocis d’origen pakistanès a Barcelona: motivacions per a l’emprenedoria. Revista Catalana de Sociologia, núm. 31-1. Pp. 35-49 DOI: 10.2436/20.3005.01.70 • <http://revistes.iec.cat/index.php/RCS>
- Guerrero Bejarano, M. A. (2016). La investigación cualitativa. Innova Research Journal, Vol 1, No. 2. Revista de la Universidad Internacional del Ecuador. Pp.2-9
- Guzmán, H. R. (2005). “Community-Based Organisations and Migration in New York City.”Journal of Ethnic and Migration Studies 31, pp. 889-909.
- Habermas, J. (1989). The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society, Thomas Burger, Cambridge Massachusetts: The MIT Press.
- Hamui Sutton, A. (2006). Respuestas religiosas latinoamericanas a los ajustes socioculturales de la globalización. Confines de relaciones internacionales y ciencia política, (2), Pp. 35-43.
- Hautenne, B. 2004). « Contribution à une sociologie de l’association », Pensée plurielle 2004/1 (no 7), Éditeur: De Boeck Supérieur. Pp. 11-16. Article disponible en ligne à l’adresse: <http://www.cairn.info/revue-pensee-plurielle-2004-1-page-11.htm>
- Hecher, M. (1975). Internal Colonialism: The Celtic Fringe in British National Development, 1536-1966. Berkeley, CA: University of California Press.
- Hechter, M. (1975). Internal Colonialism: The Celtic Fringe in British National Development, 1536-1966 (Internat. Lib. of Soc.) Routledge & Kegan Paul; First Edition (Dec. 1975)
- De Solás Cardeña, M.H. (2013). La mediación como herramienta resolutoria en determinados casos de violencia de género. Documentos de Trabajo Social, n°52. P.266

- Hernández, L. (2006). "¿De aquí p'acá o de allá p'acá? Clubes de inmigrantes jaliscienses: promoción estratégica de capital social y desarrollo." *Migraciones internacionales* 3(4): Pp.60-84.
- Heràndez-Carr, A. (2013). "El salto a la nueva extrema derecha: una aproximación a los votantes de Plataforma per Catalunya". *Política y Sociedad*, núm. 2, p. 615.
- Hernández, M. (1937). Uno de aquellos (o Al soldado internacional caído en España) Poema publicado el 5 de abril de 1937 en "La Voz del Combatiente" Colección: "Viento del pueblo"
- Herranz Aguayo, I. (2008). Las Asociaciones de Inmigrantes: un Nuevo Agente Socio-político, Artículo publicado en el núm. 14 de la Colección Mediterráneo Económico: "Modernidad, crisis y globalización: problemas de política y cultura" Coordinador: Víctor Pérez-Díaz - Edita: Cajamar Caja Rural, Sociedad Cooperativa de Crédito - Producido por: Fundación Cajamar.
- Herranz Aguayo, I. (2008). Las Asociaciones de Inmigrantes: Un Nuevo Agente Socio-Político. Artículo publicado en el núm. 14 de la Colección Mediterráneo Económico: Víctor Pérez-Díaz, V. (coord), (2008). "Modernidad, crisis y globalización: problemas de política y cultura". Colección estudios economicos, 14. Edita: Fundación CAJAMAR Caja Rural, Sociedad Cooperativa de Crédito. P.212
- Herrera, D. (2008). Gent nova, model en renovació: el cas de Catalunya. *Revista de temes contemporanis catalunya (Fundació CIREM)* Article publicat al número 31 de la revista IDEES (Juliol/setembre).
- Herrera, J. (2017). La investigación cualitativa. Pp.4-7. Recuperado de: <https://juanherrera.files.wordpress.com/2008/05/investigacion-cualitativa.pdf>
- Herrera, M. (2008). "Las asociaciones de inmigrantes: un instrumento para la integración", II Simposio Internacional de Inmigración- Inmigración y desarrollo: las remesas. Fundación Ciudadanía y Valores. Madrid, 28 de marzo de 2008.
- Herrero de Hegaña Muñoz-Cobo, B. (2012). Suena bien eso del codesarrollo, pero... exactamente ¿qué es? Reflexiones sobre codesarrollo desde experiencias prácticas. En Aboussi, M. coord. (2012) *El codesarrollo a debate*, Granada, Comares. P.87
- Hierro Esnarriaga, C. (2008). *Manual de Prácticas Participativas: Asociaciones de personas inmigrantes*, Departamento de vivienda y asuntos sociales, Dirección de Participación Ciudadana y de Inmigración, Gobierno Vasco. Pp.23-25
- Holmlund, M., Witell, L. i Gustafsson, A. (2020), "Viewpoint: getting your qualitative service research published", *Journal of Services Marketing*, Vol. 34 No. 1, pp.4-8. <https://doi.org/10.1108/JSM-11-2019-0444>
- Isabel Zuber, C. (2014). Comparing the politics behind the immigrant integration laws of Catalonia and South Tyrol. GRITIM-UPF Working Paper Series n. 22 (Season, 2014) Grup de Recerca Interdisciplinari en Immigració - UPF Departament de Ciències Polítiques i Socials Universitat Pompeu Fabra, Barcelona. P.11
- Izquierdo M., Lacuesta A., Vegas R. (2009). "Assimilation of Immigrants in Spain: a Longitudinal Analysis." *Labour Economics* (forthcoming).
- Izquierdo, A. (2006). *Inmigración y Integración*, *Revista Espanyola del Tercer Sector* N°4 septiembre-diciembre. Coordinador de número.
- Jackson, P., Crang, P. i Dwyer, C. (2003). *Transnational Spaces*, London and New York : Routledge. Pp. 1-3

- Jaime i Femenia, L. (2002). Entitats catalanes: porta d'entrada a la societat d'acollida i a l'autonomia personal, revista tècnica de política lingüística. Núm. 24. Departament de cultura, Generalitat de Catalunya. Pp.29-30.
- Jezak, M. i Carrasco, E. (2017). Trajectories of adult (im)migrants in minority and minoritized contexts: Ottawa and Barcelona. Published by De Gruyter. P.100
- Jiménez Romero, C. et al. (2006). El Codesarrollo en España: Protagonistas, Discursos y Experiencias. Catarata, Madrid.
- Jones, T.; Ram, M.; Villares-Varela, M. (2019). Diversity, Economic Development and New Migrant Entrepreneurs. Urban Studies. <https://doi.org/10.1177/0042098018765382>.
- Kaldur, Kristjan, Fangen, Katrine and Sarin, Tara (2012). "Political Inclusion and Participation" Policy brief Eumargin. No. 6.
- Katsiaficas, C. (2014). Political Participation of Immigrants in the EU: Challenges and Tools EU Migration Policy Working Paper, No. 11, Bridging Europe, P.1.
- Kazlou, A. (2019). Immigrant entrepreneurs in a changing institutional context: a mixed embeddedness approach. Linköping Studies in Arts and Science. No.776. Edition 1:1. Faculty of Arts and Sciences. Linköping University. Sweden. Pp.1-2
- Keane VP, i Gushulak BD. (2001). The medical assesment of migrants: current limitation and future potential. A: International migration 2001; 39: Pp.29-42.
- Kemeny, T. (2017), Immigrant diversity and economic performance in cities, International Regional Science Review 40 (2), Pp.164-208.
- Kenneth, L. (1957). The Role of Voluntary Associations in West African Urbanization, Department of Social Anthropology, University of Edinburgh. American Anthropologist Volume 59, Issue 4, Version of Record online: 28 OCT 2009.
- Khachani, M. i Mghari, M. (2006). L'immigration marocaine en Espagne. CARIM Consortium euro-méditerranéen pour la recherche appliquée sur les migrations internationales Notes d'analyse et de synthèse – module démographique et économique CARIM-AS 2006/09. Institut universitaire européen, RSCAS, P.17
- Knoke, D. (1986). Associations and Interest Groups, Annual Review of Sociology, Vol. 12, p.2
- Knoke, D. (1990). "Networks of political action: toward theory construction", Social Forces, 68 (4), 1041-63.
- Koopmans, R. i Statham, P. (2003). Migration and Ethnic Relations as a Field of Political Contention: An Opportunity Structure Approach. En: R. Koopmans y P. Statham. (Eds.), Challenging Immigration and Ethnic Relations Politics. Comparative European Perspectives. Oxford: Oxford University Press.
- Korchi, N. (2014). Les associations des marocains du Monde: Un acteur indispensable à soutenir plus efficacement. Ed. CCME. <https://www.ccme.org.ma/fr/opinions/30664>
- Kuronen, M. (2005). "Being a good muslim immigrant?" "An anthropological study into the Moroccan immigrants in Barcelona" Master'sThesis University of Jyväskylä/ Department of History and Ethnology/ Cultural AnthropologyAutumnterm
- Lacomba, J. (2004). Migración y desarrollo rural en Marruecos. El papel de los emigrantes y sus asociaciones. En: Ángeles Escrivá y Natalia Ribas: Migración y desarrollo. Córdoba, CSIC, 2004, pp. 185-212.
- Lacomba, J. (2002). "Identidad, religión y cultura de origen: inserción cultural." en A. Ariño (dir.).

- La inmigración en la Comunidad Valenciana. Situación actual y modelos políticos de integración Valencia: Universidad de Valencia (Inédito). Pp. 286-348.
- Lacomba, J. (2004). "Migración y desarrollo rural en Marruecos. El papel de los emigrantes y sus asociaciones." en *Migración y desarrollo*, editado por A. Escrivá y N. Ribas. Córdoba: CSIC. Pp. 185-212
- Lacomba, J. (2010). *El condesarrollo: debilidades y fortalezas de una idea y su práctica. Migraciones y desarrollo: el codesarrollo: del discurso a la práctica*. Editores: Anthropos. Pp.37-58.
- Lacomba, J. (2010). *El codesarrollo: debilidades y fortalezas de una idea y su práctica*. En Solé, C. coord. (2010) *Migraciones y desarrollo. El codesarrollo: del discurso a la práctica*. Barcelona, Anthropos.
- Lacomba, J. (2012). *El Codesarrollo Visto Desde El Mediterráneo. Lecciones a Partir del Caso Marroquí*. En Aboussi, M. (Coord.) (2012). *El Codesarrollo a Debate*. Editorial Comares, Granada. Pp. 27-39
- Lacomba, J. i Cloquell A. (2014). *Migrants, Associations and Home Country Development: Implications for Discussions on Transnationalism*. Universidad de Valencia. *New Diversities* Vol. 16, No. 2, Valencia. P.31
- Lacomba, J. i Giner, J. (2013). "La participación en asociaciones de los inmigrantes africanos. Vías de interpretación del distanciamiento asociativo." *Revista Internacional de Sociología*, Vol. 71, Extra1: Pp. 67-89.
- Lacroix, T. (2009). *Migration, Développement, Codéveloppement: quels acteurs pour quels discours?* Hal archives ouvertes Institut Panos, Paris. P.9
- Lahlou, M. (2015). *Morocco's Experience of Migration as a Sending, Transit and Receiving Country*, Instituto Affari Internazionali (IAI) Working Papers 15, accessed March 22, 2017, <http://www.iai.it/sites/default/files/iaiw1530.pdf>. P.8.
- Larroque Aranguran, J. (2012). "Quel modèle d'integration des migrants pour des «nationalismes périphériques» en Espagne ? Une analyse comparée entre le Catalogne et le Pays Basque", *Revue Asylon(s)*, N° 9, Reconstructions identitaires et résistances, url de référence: <http://www.reseau-terra.eu/article123.html>
- Layton-Henry, Z. (1990). "Immigrant Associations" a Layton-Henry, Zig (1990) (ed.) *The Political Rights of Migrants Workers in Western Europe*. Sage, London.
- Lazaar, M. (2003). *L'immigration marocaine en Espagne*, H&M Marocains de France et d'Europe N° 1242 - Mars-avril 2003. P. 83
- Lazaar, M. (2003). *L'immigration marocaine en Espagne: Marocains de France et d'Europe*. *Revue Hommes et migrations* N° 1242 - Mars-avril 2003. Pp.84-85
- Levitt, Peggy i Jaworsky, B. Nadya (2007). "Transnational migration studies: Past developments and future trends", *Annual Review Sociology*, 33 (1), Pp. 129-156.
- Leyton-Henry, Zig (1993). *The Politics of Immigration: Immigration, 'Race' and 'Race' Relations in Post-War Britain: Making Contemporary Britain*, London: Blackwell Publishing.
- Lindekilde, L. (2009). "Political participation, organisation and representation of ethnic minorities in Denmark: Recent developments and future challenges", *Emilie Working Paper*, http://ec.europa.eu/ewsi/en/resources/detail.cfm?ID_ITEMS=21749/.
- Llevot, N. (2004). *La figura del mediador intercultural a les institucions escolars catalanes: perfils real i ideal segons els propis actors*. *Papers* 74, Pp. 155-173

- Llevot, N. i Garreta, J. (2013). La mediación intercultural en las asociaciones de inmigrantes de origen africano. *Revista Internacional de Sociología (RIS) Monográfico sobre asociacionismo e inmigración* Vol. 71, extra 1, Pp. 167-188.
- Llevot, N. i López Teulón, M.P. (2016). Un estudio sobre las asociaciones africanas en Cataluña: acciones y líneas de futuro *Universitat de Lleida. Igualtat Internacional Welfare Policies and Social Work Journal* N° 6. Pp.39
- Llevot, N. (2002). Diversitat cultural e Instituciones educatives en Catalunya: El mediador Intercultural como nueva figura profesional. *Revista interuniversitaria*, núm.9.Segunda época, Diciembre. Pp. 127-141.
- Llevot, N. (2006). “Gestión de conflictos interculturales en Sanidad: el caso de Cataluña”, *Trabajo Social y Salud*, 53, 2006: 35-61.
- Llevot, N. i López-Teulón, M. P. (2016). Un estudio sobre asociaciones africanas en Cataluña: acciones y líneas de futuro. *Igualtat Internacional Welfare Policies and Social Work Journal*, 6, Pp.37-70.
- Lluch, A. (2000). “L’associacionisme dels immigrants.” *DCIDOB*: Pp. 67-68.
- Logan, C. (2013). “Restorative Justice: Encouraging More Meaningful Engagement with the Criminal Justice System”, *University College Dublin Law Review*, vol. 13. P. 40
- López bargados, A. et al. (2016). La pràctica Religiosa de les Comunitats Musulmanes de Barcelona. *Expressions i Problemàtiques. Una recerca de S.A.F.I. (Stop als Fenomens Islamòfobs)* Barcelona, Pp.10-16 i p.128
- López Fernández, R. i Maroto Blanco, J.M. (2016). El Codesarrollo Desde Las Tesis Doctorales. Una Revisión Conceptual. I Congreso online Internacional Migración y Desarrollo (Noviembre 2016) Universidad de Granada.
- López García, B. (2000). La mundialización y la apuesta intercultural. Dos reflexiones en torno a la movilidad transnacional en el Mediterráneo Occidental. *Revista CIDOB d’Afers Internacionals* 50. Pp. 61-67
- Lopez Garcia, B. i Berriane M. (dirs), (2004). *Atlas de la Inmigración Marroquí en España*. MTAS. Madrid. P.305
- Lopez Garcia, B. (1991). “El fantasma de la invasion”, *El País*, Madrid, 28 novembre 1991.
- Lopez Garcia, B. (1997). “Migrations internationales entre le Maghreb et l’Europe”, *actes du colloque maroco-allemand de München*.
- López Teulón, M.P. (2015). *Asociacionismo e inmigración: la acción socioeducativa de las asociaciones africanas en Cataluña*, Tesis Doctoral, Universidad de Lleida. P.332
- Lopez, E. (2013). *Associations et organisations non gouvernementales au nord du Maroc: l’articulation de la société civile dans les provinces de Tanger, Tétouan, Chefchaouen et al Hoceima*, Fondation IPADE. Pp.3-4
- Lora Tamayo d’Ocón, G. (2003). *Evolución Reciente y Perfil de la Población Extranjera en Madrid*. *Migraciones* 13. Departamento de Estudios de la Delegación Diocesana de Migraciones-ASTI. Pp.22-25
- Lozares C. (2003). “Valores, campos y capitales sociales”. *Redes. Revista hispana para el análisis de redes sociales* N° 4.
- Luna González, E. et al. (2017). *Analysing the integration process of migrant youth in Catalonia: a socio-educative approach* *Reflexiones sobre el proceso de integración de la juventud extranjera en*

- Cataluña: un enfoque socioeducativo. Revista española de pedagogía year LXXV, n. 267, May-August 2017, Pp.275-291 (Published Online)
- Luis V. Abad et al. (2005). Codesarrollo, migraciones y desarrollo mundial. Fundación CIDEAL de Cooperación e Investigación. Pp.10-11
- Lundberg, Ingrid i Svanberg, Ingvar (1991). "Turkish Voluntary Associations in Stockholm", Migration Vol. 10, Pp. 35-76.
- Lundsteen, M. (2015). Espai, capital i cultura a Premià: el cas de la mesquita, Barcelona: Pol·len Edicions.
- Luque, J. C. (2007). "Asociaciones políticas de inmigrantes peruanos y la 'Lima Chica' en Santiago de Chile." Migraciones internacionales 4, pp.121-150.
- Madad, Y. (2014). Les associations des Marocains de Catalogne doivent se constituer en réseau pour mieux défendre leurs intérêts. Source: MAP; novembre 2014. Publicat en: Médias et migration: www.ccme.org.ma/fr/medias-et-migration?page=93&start=20772
- Magre, J. i Lauroba M.E. (dirs). (2011). La mediación en el ámbito de la salud. Libro Blanco de la Mediación en Cataluña. Barcelona, Departamento de Justicia de la Generalitat de Cataluña. P.585
- Malgesini, G. (2007). Guía básica del codesarrollo: qué es y cómo participar en él. Cideal.Madrid.
- Malgesini, G. i Giménez, C. (1997). Guía de conceptos sobre migraciones, racismo e interculturalidad. Madrid: La Catarata.
- Marcé i Company, J.M. (2011). Anuari econòmic de "la Caixa" 2010. Barcelona.
- Mardones, J. M. (1996). ¿Adónde va la religión? Cristianismo y religión en nuestro tiempo Colección «Presencia Social» 15. Editorial SAL TERRAE, Santander.
- Marfany, M. (2017). Catalunya i la integració. La immigració marroquina a Catalunya. Publicat en línia.
- Marín Sánchez, I. (2006). La cooperación española para el desarrollo como prevención de la emigración marroquí: percepciones, discursos y realidades entre las dos orillas. Universidad de Granada, Granada, España.
- Marlow, L. (1999). Mediación Familiar, una práctica en busca de una teoría. Barcelona, Granica.
- Márquez Cárdenas, Alvaro E. (2012). La mediación como mecanismo de justicia restaurativa. Revista Prolegómenos. Derechos y Valores. Bogotá, D.C. Colombia, Volumen XV. No. 29. Pp. 149-171.
- Martín Muñoz, G. (2003). "l'Estudi dels musulmans. Una contradicció arquetípica entre el conflicte i la realitat". En Miguel Revenga Sánchez and Anass El Mouden (2010). Improving the Integration of Immigration: Interstate Cooperation among Mediterranean Countries the Politics of Integration in Spain (Paper to be discussed in the World Congress for Middle Eastern Studies, Barcelona, July, 19-24, 2010) University of Cadix (Spain). Pp.4 i 7
- Martin, J., Cano, F. i Dapena, P. (2010). «Justícia reparadora: mediació penal per adults i juvenil» en Casanovas, P., Magre, J. y Lauroba M.E. (dirs). Libro Blanco de la Mediación en Cataluña. Barcelona, Departamento de Justicia de la Generalitat de Cataluña. Pp.87-88. Recuperado en: http://justicia.gencat.cat/web/.content/documents/publicacions/lilibres_fora_colleccio/libro_blanco_mediacion.pdf

- Martínez, R. Clara Fons, C. i Griera, M. (2016). *Cementiris i Diversitat Religiosa a Barcelona un Estat de la Qüestió*, Universitat Autònoma de Barcelona, Pp.5
- Martínez-Ariño, J., Griera, M. M., García-Romeral, G., y Forteza, M. (2012). *Inmigración, diversidad religiosa y centros de culto en la ciudad de Barcelona*. *Migraciones*, (30), Pp.101-133.
- Martiniello, M. (2005). "Political participation, mobilisation and representation of immigrants and their offspring in Europe", Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations, School of International Migration and Ethnic Relations, Malmö University, Malmö.
- Martiniello, M. (2006). "Towards a coherent approach to immigrant integration policy(ies) in the European Union". Conferència en el marc del programa «Theories of International Migration».
- Martori, J.C. i Hoberg, K. (2006). 'Distribución espacial de la población inmigrante en los municipios catalanes: igualdad, exposición, concentración y centralidad'. *Migraciones*, 19, Pp. 87-112.
- Martori Cañas, J.C. i Hoberg, K. (2012). "Segregació residencial de la població immigrant: Indicadors i models de predicció", in Departament de Benestar Social i Família. *Recerca i Immigració IV*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- Mas, C. (2013). *L'encaix dels immigrants en la vida política catalana*, Ara.Cat/Política, Barcelona, www.ara.cat/politica/ombres-lafer-Ziani_0_922107865.html.
- Massey, D., Arango, J., Graeme H., Kanaouchi, Pellegrino, Edward Taylor, J. (1998), *Worlds in Motion. Understanding International Migration at the End of the Millennium*, Oxford.
- Massot, M. et al. (2006). *Sabadell: informe de la immigració 2006. Diagnosi participativa de la immigració a Sabadell*. La Lliga dels drets de pobles i Fòrum IDEA (UAB). Pp.234-235
- Mata Romeu, A. (2011). *Asociacionismo Inmigrante y Administración Local. Relaciones e Interdependencias*. Universitat de Lleida. Paper presentado en el III Congreso de la Red Española de Política Social, 16 Noviembre, Pamplona. Pp. 4-6
- Mauri, R. (2008). *Misión, discursos, contradicciones y prácticas sobre el codesarrollo*. *Revista Pueblos*, 30.
- McAdam, D. (1982). *Political process and the development of Black insurgency 1930-1970*. Chicago: University of Chicago Press.
- McClosky, H. (1972). *International Encyclopedya of the Social Sciencies*, vol 12, New York, Macmillian and The Free Press, P. 252.
- Melucci, A. (1994). "¿Qué hay de nuevo en los 'nuevos movimientos sociales'?". En Laraña, E.; Gusfield, J. (eds.). *Los nuevos movimientos sociales. De la ideología a la identidad*. Madrid: CIS, p. 119-149.
- Melucci, A. (1994). *Asumir un compromiso: identidad y movilización en los movimientos sociales*. *Revista Zona Abierta*. Nº 69, Pp. 153-180
- Méndez, M. i F. Mota. (2006). "Las características organizativas de las asociaciones en España." en *Ciudadanos, asociaciones y participación en España*, editado por J. R. Montero, J. Font y M. Torcal. Madrid: CIS. Pp.203-222
- Mghari, M. i Khachani, M. (2006). "l'immigration marocaine en Espagne" in Consortium Euro Méditerranéen pour la Recherche Appliquée sur les Migrations Internationales (CARIM) financé par la Commission Européenne et coordonné par Philippe Fargues à l'Institut Universitaire Européen (IUE) Florence (Italie).

- Miralles Plantalamor, J. et al. (2009). Tercer boom i immigracions contemporànies a les Illes Balears de 1996 a 2008. Número 12 Colección premios de la investigación de la FCI. Ediciones de la fundación Càtedra Iberoamericana. Universitat de les Illes Balears. Pp.54-55
- Miret, À. (2009). “La gestión de competencias en materia de inmigración”, in: Zapata-Barrero, R. (coordinador). Políticas y gobernabilidad de la inmigración en España, Barcelona: Editorial Ariel, 2009, Pp. 51-72.
- Molet, C. (2016). The visibility of emigration in Spain: intercultural discourses and artistic depictions. En: *Inmigration into Spain: evolution and socio-educational challenges*. Bern: Peter Lang. Pp. 239-258.
- Molina Luque, F. i Mayoral Arqué, D. (2012). Ciutadania i Participació, Estudi de cas de les Associacions de Veïns i les Cases Regionals a la ciutat de Lleida, conclusions, Universitat de Lleida.
- Molina, F., Mayoral, D. Rodríguez, C. i Tortajada (2006). Interculturalitat, integració social, participació i desenvolupament comunitari. Estudi sociològic sobre la immigració a Lleida Migracat.cat, Observatori de la immigració a Catalunya. Recerca d'Interculturalitat i Desenvolupament (GRID), Universitat de Lleida, 2006-2007. Pp.3-4
- Molina, J.L., Lerner, J., Gómez Mestres, S. (2008). “Patrones de cambio de las redes personales de inmigrantes en Cataluña”. *Redes. Revista Hispana para el análisis de las redes sociales*, Vol.15, #4 <http://revista-redes.rediris.es>.
- Moncusí, A. (2008). "Institucionalización, interculturalidad y mediación ciudadana o natural: reflexiones desde un proyecto en curso." En *La política de lo diverso. ¿Producción, reconocimiento o apropiación de lo intercultural?*, VV.AA. CIDOB. Barcelona. Pp. 119-129
- Moncusí, A. i Albert Rodrigo, M. (2013). El rol del Asociacionismo de Inmigrantes Africanos en la Construcción de la Cohesión Social y la Convivencia en Cataluña, Navarra y la Comunidad Valenciana Miradas Cruzadas. *Revista Internacional de Sociología (RIS) Monográfico sobre asociacionismo e inmigración* Vol. 71, extra 1, pp. 39-65.
- Mora Castro, A. (2012). La Immigració a Gandia: Integració, Associacionisme i Polítiques Públiques. Tesi Doctoral, Directora: Josepa Cucó i Giner. Universitat de Valencia, Facultat de Ciències Socials. Departament de Sociologia i Antropologia Social Programa de Doctorat: Benestar Social, Cooperació i Desenvolupament Local. (Pp.25-29)
- Morales, L. i Giugni, M. (2011). “Political Opportunities, Social Capital and the Political Inclusion of Immigrants in European Cities”, in Morales, Laura and Giugni, Marco (eds.), *Social Capital, Political Participation and Migration in Europe: Marking Multicultural Democracy Work?*, London: Palgrave Macmillan, Pp. 1-18.
- Morales, L. et al. (2009). Actituds, comportament polític i xarxes organitzatives dels immigrants a la ciutat de Barcelona. Fundació Jaume Bofill. www.um.es/capsocinmig/Documentos/bofill.pdf
- Morales, L. i Anduiza, E. (Coord. i dir.) (2007). Actituds, Comportament Polític i Xarxes Organitzatives dels Immigrants a la ciutat de Barcelona. Fundació Jaume Bofill, P.40
- Morales, L. i Anduiza, E. (dir.) (2009). Actituds, comportament polític i xarxes organitzatives dels immigrants a la ciutat de Barcelona, Fundació Jaume Bofill, www.um.es/capsocinmig/Documentos/bofill.pdf
- Morales, L.; Anduiza, E.; Rodríguez, E. i J. San Martín (2008). “Capital social, pautas culturales identitarias y actitudes hacia ‘los otros’: la incorporación cívica de la población de origen inmigrante en Barcelona y Madrid”, *Panorama social*, 8, Pp. 119-142.

- Morales, L. i Anduiza, E. (2011). La Participació Política dels Immigrants a Barcelona. Projecte Capsocinmig, Ministeri d'Educació i Ciència i la Fundació Bofill, EINES 14, (UAB) Universitat de Barcelona. Pp.86-91, www.raco.cat/index.php/Eines/article/viewFile/233945/316030.
- Morehouse, C. i Blomfield, M. (2011). Irregular Migration in Europe. Washinton, DC. Migration Policy Instiute (MPI), Pp.4-5
- Morell Blanch, A. (2005). El Papel de las Asociaciones de Inmigrantes en la Sociedad de Acogida: Cuestiones Teóricas y Evidencia Empírica. Revista Migraciones 17. Instituto Universitario de Estudios sobre Migraciones. Madrid. Pp. 111-142
- Morell, A. (2005). "El papel de las asociaciones de inmigrantes en la sociedad de acogida: cuestionesteóricas y evidencia empírica." Revista Migraciones 17. Pp.111-142.
- Moreno Fuentes, F.J. i María Bruquetas Callejo, M. (2011). Immigració i Estat del benestar a Espanya Col·lecció Estudis Socials Núm. 31 Obra Social "La Caixa". Pp.14-15
- Moreno Fuentes, F.J. i Bruquetas Callejo, M. (2011). Inmigración y Estado de bienestar en España, Colección Estudios Sociales Núm. 31. Edición Obra Social "la Caixa" Pp.55-82
- Moreras, J. (1999). Musulmanes en Barcelona. Espacios y Dinámicas Comunitarias. CIDOB edicions, Fundació CIDOB. Barcelona. Pp.211-212
- Moreras, J. (2002). Les activitats comercials dels estrangers a Ciutat Vella. Barcelona: Fundació CIDOB.
- Moreras, J. (2004), "Marroquíes en Cataluña", Atlas de la inmigración marroquí en España, Universidad Autónoma de Madrid-Observatorio Permanente de la Inmigración, Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Pp. 305-312.
- Moreras, J. (2004). Marroquíes en Cataluña, en Lopez Garcia, Bernabé & Berriane Mohamed (dirs). Atlas de la Inmigración Marroquí en España. MTAS. Madrid. P.305
- Moreras, J. (2004). Marroquíes en Cataluña, en Lopez Garcia, Bernabé & Berriane Mohamed (dirs). Atlas de la Inmigración Marroquí en España. MTAS. Madrid. Pp.310-311.
- Moreras, J. (2009). Actors i representacions. L'associacionisme d'origen Marroquí a Catalunya. Col·lecció: Ciutadania i Immigració; 3. Secretaria per a la immigració. Barcelona, P.54
- Moreras, J. (2009). Actors i representacions. L'associacionisme d'origen marroquí a Catalunya, Col·lecció Ciutadania i Immigració, núm.3 Secretaria per a la Immigració, Generalitat de Catalunya, Departament d'acció social i ciutadania, Barcelona. Pp.113-123.
- Moreras, J. i Solé, A. (2014). Espais de mort i diversitat religiosa La presència de l'islam als cementiris i tanatoris catalans, Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya.
- Mosangini, G. (2007). Codesarrollo: ¿algo más que una moda?. El Col·lectiu.Obtenido el 10 de mayo de 2010 en http://www.portal-dbts.org/43_codesarrollo_cast.html.
- Mosangini, G.(2007). Codesenvolupament: quelcom més que una moda? Debats sobre desenvolupament. Col·lectiu d'Estudis sobre Cooperació i Desenvolupament.
- Mosely, P. A. et al. (eds.). (1997). Sporting immigrants: sport and ethnicity in Australia. Sydney: Walla Walla Press. Australia. P.121
- Moya i Viñas, A. (eds.) (2010). Sufragio y participación política de los extranjeros extracomunitarios en Europa. Barcelona: Fundació Carles Pi i Sunyer.
- Moya, D. (2010). "Regulación del derecho de sufragio de los extranjeros en España y los mecanismos alternativos de participación política". En: Moya, David y Viñas, Alba (eds.).

Sufragio y participación política de los extranjeros extracomunitarios en Europa. Barcelona, Fundació Carles Pi i Sunyer.

Moya, D. (2011). Instruments de participation pour les immigrés en Espagne et en Catalogne en particulier: droit de vote et alternatives. Mouvement associatif et participation à la vie sociale des associations d'immigrés: La Constitució del Marroc de 2011

Moya, J. C. (2005). "Immigrants and Associations: A Global and Historical Perspective." *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 31, nº5. Taylor & Francis Group Ltd. Pp.833-864 <http://dx.doi.org/10.1080/13691830500178147>

Munné, M. et al. (2011). Mediación ciudadana y comunitaria. En Casanovas, P. Magre, J. y Lauroba, E. (Dir.) Libro Blanco de la Mediación en Cataluña. Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia. P.382.

Munoz, G. (2003). Muslims in Spain: An Archetypical Contradiction between Conflict and Reality. <<http://64.207.171.242/PDFs/gemaPuca.pdf>>

Muñoz, P. (2014). Investigaciones experienciales, una apuesta para descubrir la interculturalidad desde la educación política y la simbología comunitaria. In A. Mendieta y C. J. Santos (Coords.) Líneas emergentes en la investigación de vanguardia. Madrid: McGraw-Hill. Pp. 449-459.

Nair, S. (1997). «Informe de balanç i orientació sobre la política de codesenvolupament vinculada als fluxos migratoris». Ministeri d'Assumptes exteriors. París.

Nair, S. (1997). Rapport de bilan et d'orientation sur la politique de codéveloppement liée aux flux migratoires, Ministère d'Affaires Étrangères, Paris. Traducción al español de Katrien de Muynck, disponible en: [Codesarrollo-cideal.org](http://codesarrollo-cideal.org).

Nair, S. (1997). "Informe de balance y orientación de la política de codesarrollo en relación con los flujos migratorios". Misión Interministerial sobre Migración y Codesarrollo. Ministerio de Asuntos Exteriores de Francia. Disponible en: <http://www.citieslocalgovernments.org/committees/fccd/Upload/library/informesamina%C3%AFr.pdf> [Accedido el 24 de septiembre de 2016]

Nair, S. (1998). La politique de codéveloppement liée aux flux migratoires. En: *Hommes et Migrations*, nº1214. Migrants et solidarités nord-sud. P. 48.

Nair, S. (2006). Y vendrán... Las migraciones en los tiempos hostiles. (Ediciones del Bronce). Revista Teína 14. <http://www.revistateina.es/teina/web/teina14/dos4.htm>.

Nair, S. (2007). Informe de balance y orientación de la política de codesarrollo en relación con los flujos migratorios. Misión interministerial sobre migración y codesarrollo, Ministerio de Asuntos exteriores de Francia, 10-12-1997. www.codesarrollo-cideal.org/articulos/sami_nair_traducccion.pdf (consultado en marzo de 2008).

Navia, J. M. (2003). Marruecos: fragmentos de lo cotidiano. Barcelona: Altaïr: Edícola 62/Grup 62, cop. 2003, p.127

Nicodemo C. (2010). Heterogeneity across Immigrants in the Spanish Labour Market: Advantage and Disadvantage, UAB Working Paper.

Nicodemo, C. (2009). Disadvantage and Advantage of Immigrants in the Spanish Labour Market. Universitat Autònoma Barcelona September.

Niessen, J. i Huddleston, T. (2010). Manual sobre integració per a responsables de l'elaboració de polítiques i professionals. 3ª edició, Direcció General de Justícia, Llibertat i Seguretat. Generalitat de Catalunya. Barcelona. Pp.15-16

- Novo, A. i Vicente, M.R. (2013). Participo (on line), luego existo. Una anàlisis de la participación social y política a través de Internet en España. *Empiria: Revista de Metodología de Ciencias Sociales*, nº28, Universidad de Oviedo, Pp.13-34.
- Obanos Goñi, S. i Pardo Bailo, C. (2012). Programa de Mediación Lingüística e Intercultural Itinerante para la Comunidad Foral de Navarra. Fundación ANAFE I Cruz Roja. Edita Gobierno de Navarra Departamento de Relaciones Institucionales y Portavoz del Gobierno Oficina de Atención a la Inmigración. P.1, P.13 i Pp.16-17
- Obra Social, la Fundació “la Caixa” (2008). Una aproximació al Codesenvolupament. El Paper de la Comunitat Migrant Transnacional en la Cooperació per al Desenvolupament. Edició: Fundació la caixa, Barcelona.
- Obra Social, la Fundació la caixa (2009). La mediación intercultural en el ámbito de la salud. Barcelona.
- Observatori del Tercer Sector (2009). “L’evolució de l’associacionisme d’origen immigrant a Catalunya” (Projecte elaborat amb el suport de: Secretaria per a la Immigració Generalitat de Catalunya). Pp.9-26
- Ochoa Hidalgo, J. (2009). Cuaderno Sobre Codesarrollo, Guía de Orientaciones Prácticas. Fundación CIDEAL de Cooperación e Investigación. P.29. www.cideal.org
- Okóski, M. (2012). European Immigrations. Trends, Structures and Policy Implications. IMISOE Research. Amsterdam University Press, Pp.109-121
- Olive, Ll. (2001). L’associacionisme. Resum del taller 4 del curs Les polítiques d’immigració a Catalunya, a <http://www.gencat.org/icm>.
- Oliver Torelló, J. L. (2008). Codesarrollo y Migración: Orientaciones para la Buena Práctica, Edicions UIB. Jai, Campus Universitari Palma (Illes Balears).
- Ortega, S. et al. (2019). Mediación intercultural: clave en la formación inicial y desarrollo docente para educar en la sociedad diversa. *Publicaciones* 49(1), p. 156 doi:10.30827/publicaciones.v49i1.9859
- Ortero Mañas, J. (2016-2017). Immigració subsahariana. Aproximació al món migratori subsaharià. Treball de recerca. Tutora: Carme Villanueva, P.68
- Oso Casas, L. (2010). An overview of gender and migration: From the presence of feminized migratory flows to a greater gender balance. *Migration Citizenship Education*. Available at: migrationeducation.org/fileadmin/uploads/oso_casas__gender__migration_01.pdf (accessed 15 September 2012).
- Østergaard-Nielsen, E. (2001). “The Politics of Migrants’ Transnational Political Practices”, Working Paper WPTC, paper presented at the “Transnational Migration: Comparative Perspectives” conference, Princetown University. Pp.01-22
- Østergaard-Nielsen, E. (2003). *International Migration and Sending Countries: Perceptions, Policies and Transnational Relations*, Basingstoke: Palgrave Macmillan
- Østergaard-Nielsen, E. (2007). Codesenvolupament i ciutadania: processos de mobilització de migrants equatorians i marroquins a Catalunya. Departament de Ciències Polítiques i Dret Públic, Grup de recerca: IGOP (Institut de Govern i Polítiques Públiques) i GRM (Grup de Recerca sobre Migracions). Any, Projecte de recerca, 2004-2007. Universitat Autònoma de Barcelona. Barcelona. P.16.

- Ostergaard-Nielsen, E. (2009). Mobilizing the Moroccans: Policies and Perceptions of Transnational Co-Development Engagement Among Moroccan Migrants in Catalonia: *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 35, N°.10, Pp. 1623-1641
- Ostergaard-Nielsen, E. (2012). Politics from afar: Transnational diasporas and networks, Moroccans in Spain: A growing voice and community, Terrence Lyons/ Peter Mandaville (eds) Hurst & Company, London.
- Ostergaard-Nielsen, E. (2012). Political Liberalization and Contestation of Transnational Relations Between Morocco and Moroccan Migrants in Spain, Politics from Afar Terrence Lyons and Peter Mandaville (eds). *Transnacional Diasporas and Networks* Hurst and Company, London. From Al Monadara to the council for the Moroccan community abroad. P.78
- Otal, Á. (2010). El model català de comerç. Una font de cohesió social, Hivern, Eines per a l'esquerra nacional. Núm.: 11. La nova immigració. P.149
- Otero Mañas, J. (2017). Immigració subsahariana. Aproximació al món migratori subsaharià. Treball de recerca 2016-2017. Tutora. Carne Villanueva. Universitat Autònoma de Barcelona. P.2
- Pachano, S. (1993). Imagen, Identidad, Desigualdad, EN: Los Indios y el Estado País, ediciones ABYA YALA, Quito. Pp.180-185
- Pajares, M. (2003). "Discriminación racial y políticas antidiscriminatorias", en S. Garganté, M. Pajares, L. Cachón y V. Egenberger, La discriminación racial. Propuestas para una legislación antidiscriminatoria en España, Barcelona: Icaria, Pp. 13-38.
- Pajares, M. (2006). La inserción laboral de la población inmigrada en Cataluña. Efectos del proceso de normalización 2005, Barcelona, Ceres, (Estudis 15).
- Pajares, M. (2008). Immigració i mercat de treball en l'actual context econòmic. *Nous Horitzons* 190, Fundació Nous Horitzons, Barcelona. P.30.
- Pajares, M. et al. (2006). Immigració i Mercat de Treball a la Ciutat de Barcelona. Edita: Consell Econòmic i Social de Barcelona - Ajuntament de Barcelona. Fundació Jaume Bofill. Pp. 154-163
- Palacios, R. M. (2006). Investigación cualitativa y cuantitativa. Diferencias y limitacions. *PIURA PERU*. Pp.1-2. www.monografias.com Investigació.
- Pàmies, J. (2004). La inmigración marroquí y la escolarización de los hijos e hijas en un proceso de diferenciación sociocultural. S.Carrasco (coord.) *Inmigración, contexto familiar y educación*. Colección Educación y Sociedad, n° 15, pp 57 – 95. ICE-UAB
- Pàmies, J. (2004). Entre las aulas de la periferia de una gran ciudad y la Jbala marroquí. Continuidades, discontinuidades, dinámicas comunitarias y procesos de escolarización. 4º Congreso sobre la Inmigración en España. Girona. http://www.udg.edu/congres_immigracio/ESP/index.htm (Consulta: 08/11/2005).
- Pàmies, J. (2006). Dinámicas escolares y comunitarias de los hijos e hijas de familias inmigradas marroquíes de la Yebala en la periferia de Barcelona. Tesis Doctoral. Universitat Autònoma de Barcelona.
- Pàmies-Rovira J. (2011). Moroccan Immigrants at a Secondary School in Catalonia. In: Spinthourakis J., Lator J., Berg W. (eds) *Cultural Diversity in the Classroom*. VS Verlag für Sozialwissenschaften. P. 80. https://doi.org/10.1007/978-3-531-93494-5_5
- Pàmies, J. et al. (2013). Trajectòries d'èxit i continuïtat acadèmica entre joves marroquins a Catalunya. *Temps d'educació*, 44. Pp 191-207. Universitat de Barcelona

- Parella, S. (2003). *Mujer, inmigrante y trabajadora: la triple discriminación*. Barcelona: Anthropos, Papers 79, *Revista de Sociologia* 2006, Pp 321-322
- Parella, S. (coord.) i de la Fuente, M. (dir) (2008). *Immigració, Ciutadania i els Reptes de la Inclusió Social*. *Revista Nous Horitzons* 190. Fundació Nous Horitzons, Barcelona.
- Parella Rubio, S. i Sabadí Brugués, M. (2008). *L'autoocupació de la població estrangera a Catalunya. Una aproximació quantitativa*. A: *L'estat de la immigració a Catalunya*. Anuari 2007. Fundació Jaume Bofill, pp. 265-303. Barcelona. <<https://ddd.uab.cat/record/216565>>
- Pascual, J. i Rovira, E. (2008). *Diversitat cultural i globalització: nous reptes per al moviment associatiu*. Fundació Desenvolupament Comunitari.48 Dossiers Barcelona Associacions. Ajuntament de Barcelona. P.16
- Pedone, C. (coord), (2013). *Gender, migration and intercultural interaction in South-east Europe. Context Analysis and Methodology Review Report (WP2) S. GEMIC. WP2*. Institute of Childhood and Urban World (CIIMU) Spain. P.19
- Pedrós Masià, P. (2015). *La integració de la població immigrada. Aproximació al cas de Salt*. Tutor: Macià Serra i Serra, facultat de dret: Grau en Ciències Polítiques i de l'Administració. Curs Acadèmic 2014-2015, convocatòria: juny de 2015. Universitat de Girona.
- Pérez-Díaz, V., Álvarez-Miranda, B. i Chuliá, E. (2004). *La immigració musulmana a Europa Turcs a Alemanya, algerians a França i marroquins a Espanya*. Col·lecció Estudis Socials Núm. 15. Edició electrònica disponible a Internet: www.estudis.lacaixa.es. (P.243)
- Pérez González, A. (2004). "Ceuta y Melilla en el marco de las relaciones hispanomarroquíes". Real Instituto Elcano. www.realinstitutoelcano.org
- Pérez, M. (2008). *Mediación Sociosanitaria*. En Fernández Juárez, G. (Dir), González González, I. y García Ortiz, P. (Coord). *La Diversidad Frente al Espejo. Salud, interculturalidad y contexto migratorio*. Universidad Autónoma de Madrid, Universidad de Castilla-La Mancha. España.
- Pérez, V. et al. (2007). *Comerç i Immigració, El repte d'integrar la immigració*. Informatiu juliol/agost de 2007 Comerç. any: 11 número 117. Pp.7-11
- Pérez-Nievas, S. et al. (2014). *La representación política de los inmigrantes en elecciones municipales. Un análisis empírico, centro de investigaciones sociológicas opiniones y actitudes N.º 72, Primera edición, Madrid*.
- Pindado, F. (coord) i Salvador, A. (2002). *Eines per la participació ciutadana, les organitzacions no lucratives han de pagar impostos*. Diputació de Barcelona. P.20
- Pinyol, G i Royo, E. (2010). "El concepto de codesarrollo en las políticas públicas: una historia inconclusa", en Centre de Cooperació per al Desenvolupament Rural et al. (coord.), *Migraciones y desarrollo. El codesarrollo: del discurso a la práctica*, Barcelona, Anthropos. Pp.83-123.
- Pinyol, G. i Baglai, C. (coord.) (2014). *Detecció de rumors i recollida de dades antirumors L'experiència de l'Estratègia BCN Antirumors*. Projecte C4i. Direcció de Serveis d'Immigració i Interculturalitat, Ajuntament de Barcelona. P.9
- Pinyol-Jiménez, G. (Coord) et al. (2015). *Informe sobre la integració de les persones immigrades a Catalunya*. Secretaria d'Igualtat, Migracions i Ciutadania 1a edició electrònica: maig de 2016 Generalitat de Catalunya, P.44
- Pinyol-Jiménez, G. (coord) et al. (2015). *Report on the integration of immigrants in Catalonia*. Generalitat de Catalunya. Departament de Treball, Afers Socials i Famílies, Pp.44-45

Pinyol-Jiménez, G. (Coord), et al. (2016). Immigration and Citizenship. Report on the integration of immigrants in Catalonia 2015. In collaboration with: Generalitat de Catalunya Departament de Treball, Afers Socials i Famílies. Coordinator: Secretariat for Equality, Immigration and Citizenship Calàbria. Barcelona. P.4

Pinyol-Jiménez, G. (Coord.) (2016). Informe sobre la integració de les persones immigrades a Catalunya 2015. Generalitat de Catalunya Departament de Treball, Afers Socials i Famílies. Generalitat de Catalunya, Secretaria d'Igualtat, Migracions i Ciutadania Calàbria. Barcelona http://treballiaferssocials.gencat.cat/ca/ambits_tematics/immigracio/ 1a edició electrònica: març de 2016. P. 56

Planet, A. (1998). Melilla y Ceuta. Espacios-frontera hispano-marroquíes. Ciudades Autónomas de Ceuta y Melilla and UNED.

Pöchhacker, F. (2008). Interpreting as mediation. In: Valero-Garcés C. & Martin A., eds. Crossing Borders in Community Interpreting. Definitions and dilemmas. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, pp. 9-26.

Pokorn, K. N. i Mikolič, J. T. (2020). Community interpreters versus intercultural mediators Is it really all about ethics? Translation and Interpreting Studies. The Journal of the American Translation and Interpreting Studies Association, Volume 15, Issue 1, p. 86. DOI: <https://doi.org/10.1075/tis.20027.koc>

Portes, A. (1997). "Globalization from below: the rise of transnational communities", <http://www.transcomm.ox.ac.uk/working%20papers/portes.pdf>

Pou, J. M. (2017). Els nostres carrers estan infestats de racisme i xenofòbia, Editor del 'No ho sé' / narrador d'El Barça juga a RAC1' Actualitzada el 08-02-2017. Pp.1-10. mientrastanto.org/boletin-97/notas/el-racismo-cronica-desde-cataluna.

Poveda Burgos, G. (2017). Desarrollo y Posicionamiento de la Imagen de los Migrantes y su Participación en la Vida Pública de las Economías Huésped. II Congreso Virtual Internacional Migración y Desarrollo (Octubre 2017) Universidad de Guayaquil, Ecuador.(Pp.150-151)

Prieto, R. (coord.) (2012). Manual anti-rumors, Material pedagògic per a combatre rumors i estereotips fonamentats en la diversitat cultural. Institut Diversitas - Àmbit d'Investigació i Difusió Maria Corral. (P.50)

Purtí, M. (coord) (2013). Protocolos de Derivación a Mediación: Grupo de Trabajo de Catalunya de Protocolos de Derivación. Punto Neutro para la Promoción de la Mediación (PNPM). Barcelona, Pp.9-10

Purtí, M. (coord) (2013). Protocolos de Derivación a Mediación: Grupo de Trabajo de Catalunya de Protocolos de Derivación. Punto Neutro para la Promoción de la Mediación (PNPM). Barcelona, Pp.30-40

Putnam, R. (2001). "Social Capital: Measurement and Consequences". Canadian Journal of Policy Research. Kennedy School of Government, Harvard University.

Qureshi Burckhardt, A., Revollo, H.W., Collazos, F., Visiers Würth, C. i El Harrak, J., (2009). La mediación intercultural sociosanitaria: implicaciones y retos. Norte de Salud Mental nº 35. Pp.56-66. Available en:

http://www.academia.edu/840257/La_mediacion%20intercultural_sociosanitaria_implicaciones_y_retos.

- Radulescu, V., Cetina, I. (2011). The impact of health care consumer education on marketing strategies of health services organization, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Volume 15, Pp. 388-393
- Ragi, T. (2000). Les relations entre associations et pouvoirs publics, *Revue Projet éclairer l'avenir*. France.
- Recaño, J. i Domingo, A. (2006). "Evolución de la Distribución Territorial y la Movilidad Geográfica de la Población Extranjera en España", in Aja, E.; Arango, J. (eds.). *Veinte años de inmigración en España: Perspectiva jurídica y sociológica*. Barcelona: Ediciones Bellaterra.
- Recio, A., Parella, S., Pajares, M., Sabadí, M. (2006). *Immigració i mercat de treball a Barcelona*. Edita: Consell Econòmic i Social de Barcelona. Ajuntament de Barcelona de l'edició: Consell Econòmic i Social de Barcelona. Fundació Jaume Bofil.
- Represa Pérez, F. (2009). Codesarrollo en Castilla y León. Migración en la Huasteca Hidalguense. *Revista Transnacional para la Convivencia Intercultural*, N°3. Cooperativa textil femenina en el Aduar de Ramla (Chefchaouen, Marruecos) Proyecto promovido por la Asociación ATIM (2008-2009). Editorial Gran Vía. www.entre2orillas.es. (P.42).
- Revenga Sánchez, M. i El Mouden, A. (2010). The Politics of Integration in Spain (Paper to be discussed in the World Congress for Middle Eastern Studies, Barcelona, July, 19-24, 2010) University of Cadix (Spain). P.2
- Revenga Sánchez, M. i El Mouden, A. (2010). Improving the Integration of Immigration: Interstate Cooperation among Mediterranean Countries the Politics of Integration in Spain (Paper to be discussed in the World Congress for Middle Eastern Studies, Barcelona, July, 19-24, 2010) University of Cadix (Spain). Pp.4-6
- Rex, J. i Beatrice, D. (1994). *Ethnic mobilisation in a multi-cultural Europe*. Aldershot: Ashgate Publishing Ltd. *Sociologia* 56, P.220
- Rey Pedreira, S. (2006). "El Codesarrollo: Instrumentos, Metodologías y Buenas Prácticas". P.4. www.codesarrollo-cideal.org
- Ribas i Mateos, N. (1997). *Immigració a Catalunya als anys noranta, quelcom de nou?* Universitat Autònoma de Barcelona / *Revista catalana de sociologia* 6/97 Pp. 33-48
- Ribas i Mateos, N. (1997). *Les Ciutats i els Immigrants: Reflexions des de Barcelona*, Centre de Cultura Contemporània de Barcelona, Barcelona. Pp.69-70
- Richard, A. i Foner, N. (2009). "Entering the Precincts of Power: Do National Differences Matter for Immigrant Minority Political Representation?", in Jennifer Hochschild and John H. Mollenkopf (eds.), *Bringing Outsiders in. Transatlantic Perspectives on Immigrant Political Incorporation*. Ithaca, NY: Cornell University Press, Pp. 277-293.
- Richarte, I. i L. Díe. (2008). "La mediación intercultural y la puerta hacia otro mundo posible." *Documentación Social* 148. Pp.133-155
- Richmond, A. H. (1984). "Adaptation et conflicts socio-culturels dans les pays d'immigration" a *Revue Internationale des Sciences Sociales*, Vol. XXXVI, núm. 3. UNESCO, p. 551-568.
- Riffault, Hélène en Maria-Angels, R. (ed) (1993). *La Mutacio del sistema de valors en les societats europees i magrebines*, Barcelone, Enciclopèdia Catalana (sous presse). (Pp.195-197)
- Ríos Martín, J.C. (2015). *Justicia restaurativa y mediación penal. Una apuesta por el diálogo y la disminución de la violencia. Mediación penal, ponencia realizada por Julián Ríos*

Martín http://www.poderjudicial.es/stfls/cgpj/Doc%20Temporales/DocsPublicacion/fichero/ponencia%20julian%20rios_1.0.0.pdf

Ríos Martín, J. C. et al. (2012). *La mediación penal y penitenciaria*, ed. Colex, 3 edición.

Ritaine, E. (2003). "Dos à la mer ? Les pays européens du Sud face à l'immigration", in *Critique internationale* n° 18, p. 154.

Rius i Sant, X. (2012). *Xenofòbia a Catalunya*. Edicions de 1984. Read more at: [http://www.racodelaparaula.cat/2012/05/24/xenofobia-a-catalunya-xavier-rius/Anàlisi de la xenofòbia](http://www.racodelaparaula.cat/2012/05/24/xenofobia-a-catalunya-xavier-rius/Anàlisi_de_la_xenofòbia). P.283.

Robert C. Kloosterman i Jan Rath, (2018). *Mixed Embeddedness Revisited: A Conclusion to the Symposium*. *Sociologica (International Journal for Sociological Debate)*. V.12 N.2. Edited by Eduardo Barberis and Giacomo Solano. <https://doi.org/10.6092/issn.1971-8853/8625>

Rocha Rene, R., Caroline, J. Tolbert Daniel, C. Bowen, i Christopher J. Clark (2010). 'Race and Turnout: Does Descriptive Representation in State Legislatures Increase Minority Voting?', *Political Research Quarterly*, Pp. 890-907.

Rodríguez Cala, A. i Llevot, N. (2011). *La mediación intercultural: una realidad en los hospitales*. En F. J. García Castaño y N. Kressova. (Coords.). *Actas del I Congreso Internacional sobre Migraciones en Andalucía* (Pp. 1065-1073). Granada: Instituto de Migraciones.

Rodríguez García, D. (2004). *Inmigración y mestizaje hoy: Información de matrimonios mixtos y familias transnacionales de población africana en Cataluña*. *Migraciones*, n.º 16, p.55.

Rodríguez, A. (2010). *Barcelona Societat revista d'informació i estudis socials*Nº.18, Coordinadora del servei d'Atenció i Denúncia per a víctimes de Racisme i Xenofòbia (SAID). Pp. 83-89

Rodríguez-Planas, N. i Raquel Vegas, R. (2012). *Moroccans' Assimilation in Spain: Family-Based versus Labor-Based Migration*. IZA DP No. 6368. Pp.6-7

Rodríguez Pizarro, G. (2017). "Report of the Special Rapporteur on the Human Rights of Migrants: Migrant Workers, Visit to Morocco," U.N. Economic and Social Council - Commission on Human Rights, E/CN.4/2004/76/Add.3 (2004): 1-21, accessed March 22, 2017, <https://documents-dds.ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G04/102/84/PDF/G0410284.pdf>....

Roger Sue, (2001). *Renouer le lien social: liberté, égalité, association*, Odile Jacob, Paris. P.25

Romera Antón, C. (2007). *Justicia Restaurativa; Modelo de Mediación en el Ámbito Penal, Encaje en el Procedimiento Tradicional y Relación de los Distintos Operadores Jurídicos con el Proceso de Mediación*. En Ríos, J. C. et al. (2007). *La mediación civil y penal. Un año de experiencia*. Madrid, Cuadernos de la Escuela Judicial del Consejo General del Poder Judicial 136/2007.

Romera, C. (2007). *Conferencias comunitarias y justicia restaurativa*, en Ríos, J. C. y otros. *La mediación civil y penal. Un año de experiencia*. Madrid, Cuadernos de la Escuela Judicial del Consejo General del Poder Judicial 136/2007.

Romera, C. (2009). *Mediación en el ámbito penal*, en Ríos, J. C. y otros. *La mediación familiar, la mediación penal y el estatuto del mediador 2007-2008*. Madrid, Centro de Estudios Jurídicos y Thomson Aranzadi.

Romera, C. (2011). *Mediación penal: mediando en conflictos violentos*, en Soletto, H. (dir). *Mediación y resolución de conflictos: técnicas y ámbitos*. Madrid, Tecnos.

Roque, M.À. (1994). *Percepciones controvertidas: Migración Marroquí en Cataluña*. Institut

Catala d'Estudis Mediterranis (ICEM). Papers 43, pp.79-87.

Roque, M.A. (1996). Migracions marocaines en Catalogne, l'Institut Catala de la Mediterrania d'Estudis i Cooperacia (ICM), P.193

Rotcher Ruiz, J. (2019). Interculturalitat, plurilingüisme i religiositat en la lluita pel dret a l'habitatge. -El cas de la PAHC Bages- Departament d'Antropologia Social i Cultural. Universitat Autònoma de Barcelona. Pp.5-11

Rovira, M. (dir), et al. (2004). El català i la immigració. Anàlisi de l'oferta de cursos de català als immigrants adults extracomunitaris. Informe General per a la Fundació Jaume I. (P13)

Rovira Martínez, M. i Saurí Saula, E. (2017). An Opening Process How Newcomers are Involved in the Cultural Mainstream Associations in Catalonia. Working Paper Series, Number 31. Grup de Recerca Interdisciplinari en Immigració - UPF Departament de Ciències Polítiques i Socials Universitat Pompeu Fabra (UOC). P.13

Royo, E. (2008). "Codesarrollo, ¿los riesgos de una tendencia? Fundación CIDOB) http://www.cidob.org/es/publications/opinion/desarrollo/codesarrollo_los_rie

Rubio José A. (Coord) (2015). Junts per la Convivència. Claus del Projecte d'Intervenció Comunitària Intercultural, Obra Social "la Caixa", pp. 25-26

Ruiz Aquerreta, M. (2017). Presente y futuro de la mediación, noticias de navarra. La autora es Socia de Mediación Navarra y Psicóloga (Socia fundadora en Mediación Navarra Pamplona y alrededores, España. Especialista en Mediación Civil y Mercantil. Especialista en Mediación Sistémica y Manejo de Herramientas en Mediación Sistémica.

Ruiz, B. i Paola, M. (2012). Validación de un instrumento para el estudio de la sensibilidad intercultural en la provincia de Castellón. Castellón: Universitat Jaume I.

Ruiz Haro, I. (2003). Estratègies associatives dels col·lectius marroquins a Barcelona, Informe de recerca, Centre d'estudis Africans, Barcelona.

Ruiz Olabuénaga, J. I. (2012). Metodología de la investigación cualitativa 5.ª edición. Serie Ciencias Sociales, vol. 15. Universidad de Deusto Bilbao. Pp.13-51

S.O.S Racisme, (2016). Invisibles l'estat del racisme a Catalunya, Informe 2016. Pol·len edicions. Barcelona.

Sabater, A.; Domingo, A.; Bayona, J. (2012). "Internal Migration and Residential Patterns across Spain after Unprecedented International Migration", in Finney, N.; Catney, G. (eds.). Minority Internal Migration in Europe. Surrey: Ashgate Publishing.

Saceda Montesinos, M. (2016). Evolución de las migraciones entre Marruecos y España (1999-2014): la gestión migratoria en Ceuta ante la encrucijada de intereses UEMarruecos. Tesis Doctoral. Madrid, Pp.63-64 i 77

Sáez, R. (Coord), (2010). La mediación penal dentro del proceso. Análisis de situación. Propuestas de regulación y autorregulación. Protocolos de evaluación. Documento ideológico: análisis desde la perspectiva de la política criminal y del derecho a la tutela judicial efectiva. Madrid. Consejo General del Poder Judicial. Pp.8-19

Saceda Montesinos, M. (2016). Evolución de las migraciones entre Marruecos y España (1999-2014): la gestión migratoria en Ceuta ante la encrucijada de intereses UE Marruecos. Memoria para optar al grado de doctor. Universidad Complutense de Madrid Facultad de Ciencias Políticas y Sociología Departamento de Derecho Internacional Público y Relaciones Internacionales (Estudios Internacionales).

- Sagaama, O. (2010). Llengua, Societat i Comunicació. Revista de sociolingüística de la Universitat de Barcelona, núm.8.Universitat de Barcelona. Pp.72-82, <http://www.ub.edu/cusc>
- Sales Salvador, D. (2004). "Panorama de la mediación intercultural y la traducción/interpretación en los servicios públicos en España". [en línea] [Consulta: 2 octubre 2009].
- Salgado, J. (2003). Discriminación, racismo y xenofobia. Revista Aportes Andinos N° 7. Programa Andino de Derechos Humanos - Universidad Andina Simón Bolívar, Ecuador. P.2
- Salgado Lévano, A.C. (2007). Investigación cualitativa: diseños, evaluación del rigor metodológico y retos. Liberabit, liber. v.13 n.13 Lima. Facultad de Ciencias de la Comunicación, Turismo y Psicología. Perú. Publicado online.
- Salhab, M. en Llevot, N. (2002). Diversidad cultural e Instituciones Educativas en Cataluña: El mediador intercultural como nueva figura profesional. Pedagogía social, Revista interuniversitària, N° 9, Segunda época. Pp.127-141
- Serrano Pons, J. (2009). Recursos para superar las barreras lingüístico-culturales en los servicios de salud. En manual de atención al inmigrante. Morera, J., Alonso, A., Huerga, H. (Eds) Madrid: Ergón. P.57
- Sampedro Gallego, R. (2012). El asentamiento de inmigrantes extranjeros en el medio rural de Castilla y León: pautas territoriales y lógicas sociales.Junta de Castilla y León. Universidad de Valladolid. P.2
- Samper i Rasero, L. et al. (1999). Integració Social dels Immigrants a Lleida: Noves i Velles Migracions. Universitat de Lleida. Pp.18-22
- Samper, S. (2003). "Contradicciones y funciones del discurso culturalista: el caso de las mujeres marroquíes en España." Comunicación presentada en el IV Congrés Català de Sociologia, abril. Reus.
- Sampieri, H. R. et al. (2004). Metodología de la Investigación. McGraw-Hill Interamericana. México. Pp.10-12
- Sánchez-Montijano, E. i Soler i Lecha, E. (coords), (2011). El Marroc: reforma política i immigració.Una mirada des de Catalunya. Fundació CIDOB. Barcelona, P.9
- San Martín Morant, J. (2009). Catalunya, paradís de la societat civil? Explicacions i conseqüències de la participació en associacions. Tesis Doctoral, Departament de Ciència Política i Dret Públic. Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia. Universitat Autònoma de Barcelona. P.6
- Sanmartín Orti, A. (2010). El codesarrollo en España: un análisis de la implicación de los migrantes. Tesis doctoral, Instituto Ortega y Gasset, Universidad Complutense de Madrid, Madrid, España. P.3
- Santacruz Gallego, E. (2015). Migración y Cooperación para el Desarrollo: Prácticas y Experiencias.Trabajo Fin de Grado, Universidad de Jaén. Facultad de Trabajo Social.Tutor/a: Susana Ruíz Seisdedos Dpto: Ciencias Políticas y de la Administración. P.6 i P.8
- Santolaya, Pablo y Díaz Crego, María (2008). El sufragio de los extranjeros. Un estudio de Derecho comparado. Madrid: Centro de Estudios Políticos y Constitucionales.
- Sanvicén Torné, P.; Mayoral Arqué, D.; Molina Luque, F. (2013). Percepcions sobre el procés d'acollida i integració. Mirades des de l'experiència associativa de persones immigrants a Lleida. Grup d'Estudis sobre Societat, Salut, Educació i Cultura (GESEC) Departament de Geografia i Sociologia. Universitat de Lleida.

- Sanvicen, P.; Mayoral, D. i Molina, F. (2014). "Percepcions sobre el procés d'acollida i integració. Mirades des de l'experiència associativa de persones immigrants a Lleida". *Revista Catalana de Sociologia* (<http://revistes.iec.cat/index.php/RCS>), 29: 49-69. DOI: 10.2436/20.3005.01.56
- Sayad, A. (1999). *La double absence. Des illusions de l'émigré aux souffrances de l'immigré*. Paris : Du Seuil
- Schrover, M. i Vermeulen, F. (2005). "Immigrant organisations." *Journal of Ethnic and Migration Studies* 31: Pp.823-832.
- Selfa, L. (2002). "Slavery and the origins of racism", *International Socialist Review*, n. 25, online edition. Londres.
- Serra, C.; Besalú, X.; Casademont, X. (2015). "L'espai antiracista del gironès: una iniciativa comunitària, col·laborativa i interdisciplinària per donar resposta al racisme". *Pedagogia i Treball Social: revista de ciències socials aplicades*, [en línia], Vol. 4, Núm. 2, p. 61-90, <https://raco.cat/index.php/PiTS/article/view/313314>
- Serra, P. (2006). *El comercio étnico en el distrito de Ciutat Vella de Barcelona*. Barcelona: Fundació "La Caixa".
- Serrahima, X. (2012). *Posem el Cascavell al Gat. L'assaig "Xenofòbia a Catalunya" de Xavier Rius Sant*. Edicions de 1984.
- Serramià Balaguer, L. (2019). *La Justicia Restaurativa como Modelo de Reparación Integral de las Víctimas de Violencia de Género. La criminología que viene. Resultados del I Encuentro de Jóvenes Investigadores en Criminología*. Francisco J. Castro Toledo Ana B. Gómez Bellvís David Buil-Gil (Eds.). *Red Española de Jóvenes Investigadores en Criminología*. Pp. 151-152
- Sherman, L.W., et al. (2005). "Effects of Face-to-Face Restorative Justice on Victims of Crime in Four Randomized, Controlled Trials", *Journal of Experimental Criminology*, vol. 1. P.367
- Simó, C., M. Jabbaz, F. Torres, J. Giner y B. Herzog. (2005). "Asociacionismo y población extranjera en la Comunidad Valenciana." *Cuadernos de Filosofía del Derecho* 12. (Disponible en www.uv.es/CEFD/12/simo.pdf).
- Simpson Bueker, C. (2005). "Political Incorporation Among Immigrants from Ten Areas of Origin: The Persistence of Source Country Effects", *International Migration Review*, 39 (1), Pp.103-140
- Sindicatura de Greuges de Barcelona (2006). *Ciutat i immigració. Propostes per a la bona convivència*. Barcelona. Pp.3-37. www.sindicadegreugesbcn.cat/pdf/monografics/immigracio.pdf
- Sipi, R. (2000). "Las asociaciones de mujeres ¿agentes de integración social?." *Papers. Revista de Sociologia* 60. Pp. 355-364.
- Solà-Morales, R. (2004). *La inmigració a debat: diversitat i participació*, Fundació Jaime Bofill.
- Solà-Morales, R. (2006). *La gestió de la immigració a l'àmbit local. Reptes i actuacions*. *Finestra oberta* 50. Pp.60-88 i P.90.
- Solà-Morales, R. (2006). *La gestió de la immigració a l'àmbit local. Reptes i actuacions* *Finestra oberta* 50. Pp.108-109
- Solà-Morales, R. (2010). *Els serveis de traducció, interpretació i mediació en els processos d'acolliment lingüístic a Catalunya*. Primera edició (Linguamón - Casa de les Llengües). Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Direcció General de Política Lingüística. P.7

- Solanes Corella, Á. (2006). Inmigración, integración y Tercer Sector. Revista Española del Tercer Sector Nº4. Coordinador de número: Antonio Izquierdo / Fundación Luis Vives. Pp.16-28
- Solé, C. (1981). Integración sociocultural de los inmigrantes en Cataluña. Madrid: CIS.
- Solé, C. i Herrera, E. (1991). Trabajadores extranjeros en Cataluña. ¿Integración o racismo?. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas.
- Solé i Aubia, M. (1999). Immigrants? nous ciutadans. Quina integració? Revista Associacionisme Nº 67-68. Fundació CIDOB, Barcelona P.25. info@cidob.org
- Solé, C.; Parella, S. (2005). Negocios étnicos. Los comercios de los inmigrantes no comunitarios en Catalunya. Barcelona: Fundació CIDOB
- Solé, C.; Parella, S. i Cavalcanti, L. (2007). L'empresariat immigrant a Espanya. Col·lecció Estudis Socials, núm. 21. Fundació "la Caixa". Barcelona.
- Solé, C. (2010-2011). Dona, Immigració i Ciutadania. Guia de Recomanacions Polítiques per a la promoció de la ciutadania activa de les dones marroquines a Catalunya. Programa ARAFI 2009 AGAUR - DG per a la Immigració, Generalitat de Catalunya. Pp.9-10
- SOS Racisme (2010). L'Estat de Racisme a Catalunya. Pol·len edicions, www.sosracisme.org/wp-content/uploads/.../Estat-del-Racisme-a-Catalunya-2010.pdf
- SOS Racisme Catalunya. (2017). Invisibles: l'estat del racisme a Catalunya: informe 2016. Barcelona: SOS Racisme: Pol·len edicions
- SOS Racisme. Memòria 2019. 30 anys de lluita contra el racisme. Barcelona. P.12
- Stylianos Kostas, (2017). Morocco's Triple Role in the Euro-African Migration System, Middle East Institute, Apr 18, 2017.
- Suárez, Ch. (2001). "Mediación intercultural: un instrumento para la promoción de la salud de la población inmigrante recién llegada", VVAA: Prevención del VIH/SIDA en inmigrantes y minorías étnicas. Madrid: Ministerio de Sanidad y Consumo, 2001.
- Sueiras, M. (2018). InVisibles. L'estat del racisme a Catalunya, Informe 2018. SOS Racisme. Edició: SOS Racisme Catalunya i Pol·len edicions sccl. Barcelona. (P.41)
- Tamarit Sumalla i Josep M. (2013). Evaluación del programa de mediación penal de adultos del Departamento de Justicia. Centro de Estudios Jurídicos y Formación Especializada, Recuperado en: https://aryme.com/docs/adr/2-2-3050/2013_espana_evaluacion_programa_mediacion_penal.pdf
- Tapinos, G. (1974). L'économie des migrations internationales, Fondation Nationale des Sciences Politiques. París.
- Tapinos, G. (1997). "Mouvements de population et libres échanges à l'horizon 2010", in Annuaire de la Méditerranée, Groupement d'études et de recherches sur la Méditerranée (Germ), Casablanca.
- Taylor, S.J. i Bogdan, R. (1986). Introducción a los métodos cualitativos de investigación, la búsqueda de los significados. Ediciones Paidós, Barcelona. Pp. 20-21
- Telleria Zueco, J. (2009). Codesarrollo. Un estudio en el ámbito local de L'Hospitalet de Llobregat, Barcelona: Fundació: ACSAR
- Theodosiou, A. i Aspioti, M. (eds). 2015. Research Report on Intercultural Mediation for Immigrants in Europe. http://mediation-time.eu/images/TIME_O1_Research_Report_v.2016.pdf.

- Terradellas, V. (Dir) i De Dalmases, F. (Coord) (2010). Una proposta geopolítica i geoestratègica per a les relacions internacionals de la Catalunya del segle XXI. Fundació Catmón.
- Teun A. van Dijk, (2006). Discurso de las élites y racismo institucional. En Lario Bastida, M. (coord), Medios de comunicación e inmigración, 1ª edición. Programa CAM Encuentro, CAM-Obra social, P.17
- Tocqueville, A. (2006). Democracy in America. Political associations in the United States. Project Gutenberg. Book I. Chapter 12. P.83
- Toral, G. (2010). Las asociaciones de inmigrantes como sociedad civil: un análisis tridimensional / University of Oxford. Revista Española de Investigaciones Sociológicas (Reis) N.º 132, Pp. 105-130
- Torrents i Lombarte, C. (2005). "Diversitat Cultural i Atenció Educativa. Estudis de Les Dues Cultures Majoritàries a Sta.Coloma de Gramenet: Marroquins i Xinesos" EAP B-12 Sta. Coloma de Gramenet Octubre 2005. Llicència d'estudis curs 2004-2005 Modalitat: B2 Departament d'Educació. Pp.18-19
- Torres, F. (2004). "La inmigración en la Comunidad Valenciana. Proceso de inserción, factores de exclusión y requerimientos de inclusión." En Análisis y propuestas sobre políticas de inclusión, VV.AA. Cáritas. Valencia. Pp.115-154
- Torres, F. (2007). Nous veïns a la ciutat. Els immigrants a València i Russafa.Valencia: PUV.
- Torres Fernández, P. A. (2010). La investigación Cualitativa. El evaluador Educativo. Número 7 Año 1. Boletín mensual del Programa Ramal No 10 del Mined Cubaeduca: Esenciales. Pp.1-3
- Torrents i Lombarte, C. (2005). Diversitat Cultural i Atenció Educativa. Estudis de les dues Cultures Majoritàries a Sta.Coloma de Gramenet: Marroquins i Xinesos. Llicència d'estudis curs 2004-2005. Modalitat : B2. Departament d'Educació. Pp.18-19
- Torres, J. (2000). Spain and Morocco: A Story of Tension and Reconciliation, the Sais Europe Journal of Global Affairs A
- Tracy, S.J. (2010). "Qualitative quality: Eight 'big-tent' criteria for excellent qualitative research", Qualitative Inquiry, Vol. 16 No. 10, pp. 837-851.
- Triviño-Salazar, J. C. (2017). The Politics of Immigration Locally: Alliances between Political Parties and Immigrant Organizations. Institut Barcelona d'Estudis Internacionals (IBEI), Barcelona, Spain. Pp.4-5
- Trovato, G. (2012). La mediación cultural en el ámbito sanitario: Algunas reflexiones relativas a las problemáticas culturales y al papel del mediador giuseppe trovato universidad de catania, italia. redit 8 - 1/2012, 29-41. Pp.30-31
- Universitat de Lleida (UDL) (2016). La immigració i el codesenvolupament, en un seminari internacional. Grup de Recerca Anàlisi Social i Educativa (GRASE) de la Universitat de Lleida i l'Institut Fonamental de l'Àfrica Negra (IFAN) de la UCAD.
- Urbiola, A. i Serrano, M. D. (2020). ¿Influyen las actitudes hacia los/as musulmanes/as en el mantenimiento de la desigualdad y el comportamiento en política social y migratoria? Trabajo Social Global-Global Social Work, 10 (18), 141-163. doi: 10.30827/tsg-gsw.v10i18.11457
- Urpina Tona, C. (2020). Restorative Justice as a Way to Approach LGBT Hate Crimes Alongside a Look on Hate Crimes Regulation and Prevention. Final Degree Project, Fourth Year Degree in Criminology, Universitat Autònoma de Barcelona. P.7

- Vallejo Gómez, P. (2015). Sacsegem la Festa Major! Un model de participació ciutadana en les pràctiques culturals aplicat a la Festa Major de Sant Celoni. Projecte de Fi de Màster. Universitat de Barcelona. P.25 i P.93
- Valls, R. (2002). Taller Acció Local I Tercer Sector, Coordinador del Taller, Institut d'Edicions de la Diputació de Barcelona.
- Vallvé i Duaigües, X. (2005). La discriminació, el racisme i la xenofòbia contra els immigrants estrangers i les minories ètniques a catalunya, Ges. Gabinet d'Estudis socials. Barcelona, P.2 i P.9
- Vallvé i Duaigües, X. (2005). La discriminació, el racisme i la xenofòbia contra els immigrants estrangers i les minories ètniques a catalunya, Ges. Gabinet d'Estudis socials. Barcelona, P.85-86
- Vancea, M. i Boso, Á. (2015). Migrant Women and Labour Integration in Catalonia: The Impact of New Information and Communication Technologies, Universitat Oberta de Catalunya. rev.estud.soc.No.53.julio-septiembre. Pp. 138-149. DOI: <http://dx.doi.org/10.7440/res53.2015.11>
- Vaneeckhaute, H. (2002). "El Codesarrollo, de un proceso histórico de oportunidades y desarrollo hacia una herramienta más de explotación y subdesarrollo". Rebelión. (En <http://www.rebelion.org/>).P.2
- Varona Arnáiz, D. (2015). Inmigración y Delincuencia. Curso de Adaptación a Grado en Criminología. Tutor: Tomás Montero Hernanz. Facultad de Derecho. Universidad de Valladolid. P.67
- Vasilachis de Gialdino, I. (coord.) et al. (2019). Estrategias de investigación cualitativa. Biblioteca de Educación, Gedisa Editorial. Pp.7-8
- Vecina Merchante, C. (2011). Barrios Vulnerables, Inmigración y Conflicto Social, aposta revista de ciencias sociales, nº 49, P.8
- Veinguer, A., García-González, N., Cid López, R. y Franas, A. (2011). Estudio de caso de asociaciones de migrantes transfronterizas entre España-Marruecos y España-Ecuador. En F. J. García Castaño y N. Kressova. (Coords.). Actas del I Congreso Internacional sobre Migraciones en Andalucía. Granada: Instituto de Migraciones. Pp. 1187-1197.
- Verba S, Schlozman K.L. i Brady, H. (1995). Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics. Harvard, Harvard University Press. P.38 i P.72
- Veredas, S. (1999). "Las asociaciones de inmigrantes marroquíes y peruanos en la Comunidad de Madrid. Una visión de conjunto". Tesis doctoral. Observatorio permanente de la inmigración, Ibersaf, S.L, UCM, Madrid.
- Veredas Muñoz, S. (2004). Sobre el asociacionismo marroquí en España y participación de los inmigrantes, Atlas de la inmigración marroquí en España, Pp.11-12.
- Veredas Muñoz, S. (2004). Sobre el asociacionismo marroquí en España y participación de los inmigrantes. Atlas de la inmigración marroquí en España. Taller de Estudios Internacionales Mediterráneos (TEIM). Universidad Autónoma de Madrid. Editorial: Ministerio de asuntos sociales, Madrid. Pp.407-409
- Veredas Muñoz, S. (2004). Las asociaciones de inmigrantes marroquíes y peruanos en la Comunidad de Madrid. Tesis Doctoral, Departamento de Sociología III. Facultad de Ciencias Políticas y Sociología. Universidad Complutense de Madrid. Pp. 9-10.
- Verrept H, Louckx (1997). Intercultural Mediation at Belgian Hospitals Intercultural Mediation at Belgian Hospitals.Intercultural Mediation Unit FPS for Public Health. (Pp.3-4)

- Verrept, H. (2008). Integrating Ethnic Minorities in Health Care. In: Fernandes, A, Pereira Miguel J., (Eds.). Health and Migration in the European Union. Lisbon (Portugal): National Institute of Health, Ministry of Health, Portugal. Pp. 61-71.
- Verrept, H. (2008). Intercultural mediation, an answer to health care disparities, in Crossing Borders in community Interpreting. Definitions and dilemmas. Edited by Carmen Valero-Garcés and Anne Martin. John Benjamins Publishing company. Amsterdam/Philadelphia. P.188
- Verrept, H., Louckx, F. (1997). Health advocates in Belgian health care. In: Ugalde A., Cardenas G., eds. 1997. Health and Social Services among International Labor Migrants: a Comparative Perspective. Austin (Texas): CMAS-books, pp. 67-86.
- Vicente Blanco, D.J. (2004). "La construcción social del inmigrante por la legislación de extranjería", en: Varios Autores, Voces escondidas: Realidad socioeconómica y laboral de la población inmigrante en Castilla y León, Valladolid, Germania. (P.174)
- Vidal, P. i Simon, C. (2008). Idees per associacions participatives, útils practics 20. Torre Jussana. Edit: Ajuntament de Barcelona. P.12
- Vidal, P., Albaigès, J. i Martínez, S. (2009). Codesenvolupament: conceptes bàsics i gestió de projectes, Observatori del Tercer Sector, P. 3
- Villacampa, C. (2020). "Justicia restaurativa en supuestos de violencia de género en España: situación actual y propuesta político-criminal". Polít. Crim. Vol. 15, Nº 29, Art. 3, pp. 65-66. [<http://politcrim.com/wp-content/uploads/2020/05/Vol15N29A3.pdf>]
- Vintila, Cristina D. (2012). "The Puzzle of Citizenship in the era of European Migration: Empirical Insights on the Electoral Participation of Non-national EU Citizens in the Member States". ECPR Pan-European Conference on EU politics, Tampere.
- Vintila, D. Parades, M., Pérez-Nievas, S. (2014). ¿Inmigrantes en la política local? Lo que nos dicen los datos, El diario.com Agenda Pública 22/10/2014
- Vitores, M., Fernández, M. i Caro, R. (2020). Migrant Entrepreneurship in Spain: A Systematic Review Emprendimiento inmigrante en España: una revisión sistemática. Revista Internacional de Estudios Migratorios. CEMyRI. UAL (España), Vol. 10 (1), pp. 1-39.
- Vives, N. (2006). Racismo y xenofobia Temas para el debate, Nº.136, (Ejemplar dedicado a la inmigración), www.rac1.cat/programes/no-ho-se/.../xenofobia-racisme.html. Pp.47-50
- Vilà, R. (Coord), i et al. (2017). Les Entitats i els Centres de Secundària Davant la Diversitat Religiosa: Possibilitats de confluència en processos d'Aprenentatge i Servei (ApS) pel diàleg interreligió i intercultural. Departament de Governació i Relacions Institucionals. Generalitat de Catalunya. P.21
- Vogel, Dita (ed). (2007). Highly Active Immigrants- A resource for European civil societies, Frankfurt: Peter Lang International Academic Publishers.
- VVAA (2005). Mesa de debate: codesarrollo. Reflexiones teóricasy prácticas.Gobierno Vasco. Departamento de vivienda y asuntos sociales. http://www.comunicacion.org/article.php?id_article=139 (consultado en marzo de 2008).
- Waldinger, R. (2006). "“Transnationalisme” des immigrants et présence du passé", Revue Européenne des Migrations Internationales, vol. 22, no. 2, Pp. 23 – 41. www.leseco.ma > Décryptages > Focus www.saisjournal.org/posts/spain-and-morocoo-a-story-of-tension-and-reconciliation.

- Wellman, B. i Frank, K. (2001). "Network capital in a multi-level world: Getting support from personal communities". A N. Lin, K. Cook, & R. Burt (Eds.), *Social capital: Theory and research* (pp. 233-273). Hawthorne, NY: Aldine de Gruyter
- Wesely Mayor, D. (2002). *Neighborhood Association How To's*. Published by the City of Lincoln, Urban Development Department (402) 441-7606, urbandev@ci.lincoln.ne.us. P.1
- Wirth, L. (1938). *Urbanism as a way of life*. *American Journal of Sociology*, Vol. XLIV, No. 8.
- Witmer, A., Seifer, SD., Finocchio, L. et al., (1995). *Community health workers. Integral members of the health care work*. *American Journal of Public Health*, 85 (8 pt 1), pp. 1055-1058.
- Wright, M. (1996). *Justice for Victims and Offenders: A Restorative Response to Crime*. Winchester, Waterside Press, 2nd ed.
- Yusseff-Vanegas, N. (2020). *Integration Policies and Real Integration: A study of Moroccan immigrants in the Valencian Community in Spain*. Linnaeus University, Faculty of Social Sciences, Department of Social Studies. P.32 <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1468428/FULLTEXT01.pdf>
- Zambrano, M. (1986). *La tumba de Antígona. Senderos los intelectuales en el drama de España la tumba de antígona*. Editorial Anthropos, 1a ed., Barcelona. P.207
- Zapata-Barrero, R. (2005). "Inmigración y participación política: asociacionismo, derechos políticos y comportamiento discursivo de los partidos políticos", *Immigració i Participació: per l'accés a la plena ciutadania*. Jornades de reflexió, VV.AA., CC.OO. y Generalitat de Catalunya, Barcelona. Pp. 29-69.
- Zapata-Barrero, R. i de Witte, N. (2007). WP2 Spanish report on migration and multiculturalism discourses. Grup de Recerca sobre Immigració i Innovació Política (GRIIP) Department of Social and Political Science Universitat Pompeu Fabra. Barcelona. P. 10
- Zapata-Barrero, R. (2010). "La governabilitat de la immigració a Catalunya. D'on venim, on som i on hem d'anar" *Eines.Hivern*.
- Zapata-Barrero, R. i Gropas, R. (2012). "Active Immigrants in Multicultural Contexts: Democratic Challenges in Europe", in Triandafyllidou, A., Modood, T. and Meer, N., (eds.), *European Multiculturalisms: Cultural, Religious and Ethnic Challenges*, Edinburgh University Press. Pp. 167-191.
- Zapata-Barrero, R. (1997). *La relació entre els immigrants i les Administracions: Onze temes bàsics per a debat polítiques d'integració*, *Papers de la Fundació/122*. Fundació Rafael Campalans, Pp.3-4
- Zapata-Barrero, R. (2003): The 'discovery' of immigration: the politicization of immigration in the case of El Ejido, *Journal of International Migration and Integration*, 4(4), pp.523-539.
- Zapata-Barrero, R., (2006). *Space for Immigrant Associations in a Multinational Context: the Case of Catalonia*. Ponencia Tenida en el Departamento de Ciencia Política de la Universidad de Lovaina, Abril 2006.
- Zapata-Barrero, R. i Zaragoza, J. (2009). *Political Rights of Immigrants in Spain*. Proyecto EMILIE, informe final para España. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. P.16
- Zapata-Barrero, R. i Garcés Mascareñas, B. (Coord), et al. (2011). *La Gestió Municipal de la Immigració a Catalunya*, Associació Catalana de Municipis i Comarques.
- Zapata-Barrero, R. et, al. (2013). *The political participation of immigrants in host countries: An interpretative framework from the perspective of origin countries and societies*. (GRITIM

Universitat Pompeu Fabra, Barcelona) Migration Policy Centre, European University Institute, Florence, INTERACT. Pp.1-7

Zapata Dos Santos, V. (2019). Diferències en el comportament electoral entre andorrans i residents estrangers a Andorra. Màster Universitari d'Aanàlisi Política. Universitat Oberta de Catalunya. Pp. 9-10. openaccess.uoc.edu. <http://hdl.handle.net/10609/110267>

X- WEBGRAFIA:

<http://digital.csic.es/bitstream/10261/62432/1/2012-Funciva.pdf>
<http://dx.doi.org/10.1080/01419870701784463>
<http://dx.doi.org/10.1080/1369183X.1999.9976711>
<http://dx.doi.org/10.1177/0268580915579925>
<http://dx.doi.org/10.4000/remi.5147>
http://ec.europa.eu/ewsi/en/resources/detail.cfm?ID_ITEMS=21749/
<http://extranjeros.mtin.es/es/ObservatorioPermanenteInmigracion/>
http://justicia.gencat.cat/web/.content/documents/publicacions/lilibres_fora_colleccio/libro_blanco_mediacion.pdf
<http://revista-redes.rediris.es>
<http://revistes.uab.cat/dag>
<http://seminariodemujeresgrandes.com/racismos-el-sutil-y-el-explicito-por-najat-el-hachmi/>
http://treballiaferssocials.gencat.cat/ca/ambits_tematics/immigracio/
<http://www.cairn.info/revue-pensee-plurielle-2004-1-page-11.htm>
<http://www.cairn.info/revue-pensee-plurielle-2004-1-page-27.htm>
<http://www.cairn.info/revue-pensee-plurielle-2004-1-page-75.htm>
http://www.cecod.net/Migraciones_Desarrollo.ParteIII.pdf, accessed 30 May 2009.
<http://www.ceri-sciences-po.org>
http://www.cidob.org/es/publications/opinion/desarrollo/codesarrollo_los_rie
<http://www.citieslocalgovernments.org/committees/fccd/Upload/library/informesamina%20C3%AFr.pdf> [Accedido el 24 de septiembre de 2016]
<http://www.civicus.org/new/default.asp./www.civicus.org/.../ResourceGuideforNationalAssociations>
http://www.eurac.edu/en/research/autonomies/minrig/Documents/ALIAS/immigration_Catalonia_climent.pdf
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/554202/EPRS_BRI\(2015\)554202_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/554202/EPRS_BRI(2015)554202_EN.pdf)
http://www.lematin.ma/journal/2014/marocains-du-monde_vers-un-nouveau-modele-de-partenariat-avec-les-associations-desmre/202030.html#sthash.dYWXMnpV.dpuf
<http://www.migrationpolicy.org/article/morocco-setting-stage-becoming-mi....>
<http://www.reseau-terra.eu/article123.html>
<http://www.revistavanityfair.es/actualidad/articulos/xenofobia-islamofobia-en-espana-atentado-barcelona-guerra-cultural/25699>
<http://www.transcomm.ox.ac.uk/working%20papers/portes.pdf>
<http://www.webmini.cat/repositori/documents/productes/ca/webmini-not103-XzdUTI.pdf>
<https://http://www.iai.it/sites/default/files/iaiw1530.pdf>
https://http://www.migrationpolicycentre.eu/docs/migration_profiles/Morocco.pdf
https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/41124/MPC_PB_2016_05.pdf?seq..
<https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-is-new/ne....>
https://http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP_16_Morocco.pdf
<https://prezi.com/.../les-associations-et-le-travail-associatif-au-mar>
<https://www.cairn.info/revue-migrations-societe-2011-2-page-137.htm>
<https://www.ccme.org.ma/fr/opinions/30664>
<https://www.esquerra.cat/.../argumentari-dret-a-vot-aprovat-execu>
www.academia.edu/840257/La_mediaci%C3%B3n_intercultural_sociosanitaria_implicaciones_y_retos
www.ara.cat/politica/ombres-lafer-Ziani_0_922107865.html
www.asociaciones.org/index.php?option=com_content&view=article&id=24&Itemid=41
www.boursorama.com/patrimoine/vosdroitsvotreargent/fiche/une-association
www.bridgingeurope.net
www.cambrils.cat/joventut/participacio/registre-de-entitats-juvenils/entitat-juvenil/que-es-una-associacio
www.catarata.org
www.ccme.org.ma/fr/medias-et-migration?page=93&start=20772

www.codesarrollo-cideal.org.
www.confederacionfondos.org
www.cidob.org/.../The%20Raval%20Project_Donant%20veu%20.
www.codapa.org/wp-content/uploads/2017/05/Mediaci%20n-Intercultural.pdf
www.codesarrollo-codeal.org/articulos/sami_nair_traduccion.pdf(consultado en marzo de 2008).
www.diaridetarragona.com/.../solo-el-85-de-los-extranjeros-residentes-podran-votar-e...
www.fh2mre.ma/telechargement/publications/Marocains_de_l-exterieur_2007.pdf,
www.fibromialgia.cat/cat/organitzacio.htm
www.gencat.cat/benestarsocialifamilia/immigracio.
www.iae.csic.es/specialMaterial/a8263153727sp5537.pdf
www.laxarxa.com/.../la-crisi-fara-creixer-el-racisme-i-la-xenofobi...
www.legislation.qld.gov.au/.../Current/.../AssocIncorpA
www.migrationpolicy.org/.../morocco-setting-stage-becoming-mi... Source: <http://www.migrationpolicy.org>
www.naciodigital.cat/osona/noticia/31728/deu/associacions/marroquines/condemnen/agressio/racista/anglada
www.persee.fr/doc/homig_1142-852x_2003_num_1242_1_3976
www.poderjudicial.es/stfls/cgpj/Doc%20Temporales/DocsPublicacion/fichero/ponencia%20julian%20rios_100.pdf
www.rac1.cat/programes/no-ho-se/.../xenofobia-racisme.html. Pp.47-50
www.raco.cat/index.php/Eines/article/viewFile/233945/316030.
www.raco.cat/index.php/RevistaEtnologia/article/.../57320
www.saisjournal.org/posts/spain-and-morocoo-a-story-of-tension-and-reconciliation.
www.sindicadegreugesbcn.cat/pdf/monografics/immigracio.pdf
www.ub.edu/cusc
www.um.es/capsocinmig/Documentos/bofill.pdf
www.uv.es/CEFD/12/simo.pdf

XI-ANNEXOS.

Annex 1: Guions d'entrevistes realitzades: entrevistes realitzades durant el treball empíric.

Quió1: entrevista dirigida als representants associatius marroquins a Catalunya.

I- DADES BÀSIQUES D'IDENTIFICACIÓ.

Nom	
Nacionalitat	
Nivell d'escolarització	
Data de la realització de l'entrevista	
Contacte	
Codificació de l'entrevista	

II- PRESENTACIÓ DE LA ENTITAT/FUNDACIÓ.

Podreu fer una presentació de la seva entitat/fundació / institució?

III- EVOLUCIÓ DE L'ASSOCIACIONISME DELS MARROQUINS A CATALUNYA:

Quins són els motius pels quals els marroquins estableixen les seves associacions? Quins són els factors i raons d'atracció en la creació d'aquestes associacions?

Que tipus d'organització tenen aquestes associacions?

Que tipus de funcionament i de socis tenen aquestes associacions?

Quines són les característiques de l'associacionisme marroquí a Catalunya: fortaleces i debilitats?

Com veieu l'evolució de l'associacionisme dels marroquins a Catalunya? Que perspectives de futur tenen aquestes associacions?

IV- PERFIL I PAPERS QUE JUGUEN LES ASSOCIACIONS MARROQUINES ACTUALS:

Que tipus d'associacions marroquines hi ha a Catalunya?

Quina diferència hi ha entre les associacions religioses i les associacions culturals?.

Quines són els objectius i les activitats que tenen aquestes associacions?.

Quins són els rols que juguen les associacions marroquines dins la societat catalana? Punts d'èxits i dificultats que tenen?

En relació al tema de la mediació, creieu que es pot considerar els representants de les associacions marroquines com a mediadors?

Quin paper juguen les associacions marroquines en el tema de la mediació?

Quina és la importància de la mediació sanitària per a les associacions?

Com les associacions treballen el tema de la mediació judicial ?

Pel que fa al codesenvolupament, què interès tenen les associacions marroquines per aquest tema?

Em podeu donar una descripció/valoració bàsica de les accions/experiències pràctiques que han dut a terme del codesenvolupament, especialment que s'ha fet i que resultat s'ha obtingut ?

Futur del codesenvolupament. Cap on va? Situació actual i pronòstic de futur?

A nivell d'integració, creieu que és fàcil integrar-se en la societat catalana?

Què creieu que han de fer les persones de les associacions marroquines per integrar-se?

Què creieu que s'ha de fer des de la societat d'acollida per ajudar a les persones d'origen marroquí a integrar-se?

Quin paper tenen les associacions marroquines en relació a l'interculturalitat, la integració i la cohesió social?

Creieu que hi ha casos de racisme i xenofòbia a Catalunya?

Quines actituds tenen les associacions contra els casos del racisme i la xenofòbia?

En relació a la participació ciutadana i política, veieu que hi ha interès per la política per part dels líders associatius? Per a què?

V- RELACIÓ ENTRE ENTITATS/ASSOCIACIONS/ADMINISTRACIONS

Que tipus de relació existeix entre les associacions marroquines a Catalunya?.

Quin tipus de relació hi ha entre les associacions dels immigrants marroquins i la societat civil i/o l'administració local?.

Quina és la política adoptada per les administracions cap a les associacions?

Quines dificultats i facilitats hi ha en la relació associació-administració?

VI- ELS LÍDERS ASSOCIATIUS

Què sabeu dels líders associatius marroquins a Catalunya?

Podreu explicar de quins líders han tingut les associacions i com han arribat a ser-ho?

Quins són els motius per que creuen que ho són?

Quins són els estils de lideratge utilitzats pels líders associatius marroquins a Catalunya?

Quines habilitats, competències i coneixements necessàries han d'adquirir els líders associatius marroquins a Catalunya per oferir el millor d'ells en aquesta aventura?

Com valoreu el rol que juguen els líders associatius en l'evolució de les associacions?

Guión 2: entrevista dirigida a los representantes de las asociaciones marroquíes en Catalunya

I-DATOS BÁSICOS DE IDENTIFICACIÓN:

Nombre	
Nacionalidad	
Contacto	
Nivel de escolarización	
Fecha de la realización de la entrevista	
Codificación de la entrevista	

II- PRESENTACIÓ DE LA ENTITAT/FUNDACIÓ.

¿Podrá hacer una breve presentación de su entidad / fundación / institución?

III- EVOLUCIÓN DEL ASOCIACIONISMO DE LOS MARROQUÍES EN CATALUÑA:

¿Cuáles son los motivos por los que los marroquíes establecen sus asociaciones? ¿Cuáles son los factores y razones de atracción en la creación de estas asociaciones ?.

¿Que tipo de organización tienen estas asociaciones ?.

¿Que tipo de funcionamiento y de socios tienen estas asociaciones?.

¿Cuáles son las características del asociacionismo marroquí en Cataluña: fortalezas y debilidades?.

¿Como veis la evolución del asociacionismo de los marroquíes en Cataluña?.

¿Que perspectivas de futuro tienen estas asociaciones?.

IV- PERFIL Y PAPELES QUE JUEGAN LAS ASOCIACIONES MARROQUÍES ACTUALES.

¿Que tipo de asociaciones marroquíes hay en Cataluña?.

¿Qué diferencia hay entre las asociaciones religiosas y las asociaciones culturales?.

¿Cuáles son los objetivos y las actividades que tienen estas asociaciones?.

¿Cuáles son los roles que juegan las asociaciones marroquíes en la sociedad catalana? / las dificultades y los puntos de éxito?.

En relación al tema de la mediación, ¿cree que se puede considerar los representantes de las asociaciones marroquíes como mediadores?

¿Qué papel juegan las asociaciones marroquíes en el tema de la mediación intercultural?.

¿Cuál es la importancia de la mediación sanitaria para las asociaciones?.

¿Como las asociaciones trabajan el tema de la mediación judicial?.

En cuanto al codesarrollo, ¿que interés tienen las asociaciones marroquíes por este tema?

Me puede dar una descripción/valoración básica de las acciones/experiencias prácticas que han llevado a cabo del codesarrollo, especialmente que se ha hecho y que resultado se ha obtenido?.

Futuro del codesarrollo. ¿Hacia dónde va? Situación actual y pronóstico de futuro?.

A nivel de integración, ¿cree que en la sociedad catalana es fácil integrarse?.

¿Qué cree que deben hacer las personas de las asociaciones marroquíes para integrarse?.

¿Qué cree que se debe hacer desde la sociedad de acogida para ayudar a las personas de origen marroquí a integrarse?.

¿Qué papel tienen las asociaciones marroquíes en relación a la interculturalidad, la integración y la cohesión social?.

¿Cree que hay casos de racismo y xenofobia en Cataluña?.

¿Qué actitudes tienen las asociaciones contra los casos del racismo y la xenofobia?.

En relación a la participación ciudadana y política, ¿Ve, Usted, que hay interés por la política por parte de los líderes asociativos? Para qué?.

V- RELACIÓN ENTRE ENTIDADES / ASOCIACIONES / ADMINISTRACIONES.

¿Que tipo de relación existe entre las asociaciones marroquíes en Cataluña ?.

¿Qué tipo de relación existe entre las asociaciones de los inmigrantes marroquíes y la sociedad civil y/o la administración local ?.

¿Cuál es la política adoptada por las administraciones hacia las asociaciones?.

¿Qué dificultades y facilidades hay en la relación asociacion-administración?.

VI- LOS LÍDERES ASOCIATIVOS.

¿Qué sabe, Usted, de los líderes asociativos marroquíes en Cataluña?.

Podrá explicar de qué líderes han tenido las asociaciones y cómo han llegado a serlo?.

¿Cuáles son los motivos para que creen que lo son?.

¿Cuáles son los estilos de liderazgo utilizados por los líderes asociativos marroquíes en Cataluña?.

¿Qué habilidades, competencias y conocimientos necesarios deben adquirir los líderes asociativos marroquíes en Cataluña para ofrecer el mejor de ellos en esta aventura?.

¿Cómo valora el rol que juegan los líderes asociativos en la evolución de las asociaciones?.

Quió 3: entrevista dirigida als representants de les institucions i la societat civil catalana.

I- DADES BÀSIQUES D'IDENTIFICACIÓ:

Nom	
Data de la realització de l'entrevista	
Contacte	
Codificació de l'entrevista	

II- PRESENTACIÓ DE LA ENTITAT/FUNDACIÓ/INSTITUCIÓ:

Podreu fer una presentació de la seva entitat / fundació / institució?.

III-EVOLUCIÓ DE L'ASSOCIACIONISME DELS MARROQUINS A CATALUNYA:

Quina és la vostra impressió sobre l'associacionisme dels immigrants marroquins que viuen a Catalunya?

Com veieu la creació de les associacions dels immigrants marroquins a Catalunya? És algo positiu o negatiu? i per a què els immigrants marroquins creen aquestes associacions a Catalunya?

Que tipus d'associacions creen normalment els immigrants marroquins a Catalunya?

Quina importància tenen aquestes associacions dins de la societat catalana?

IV-PERFIL I PAPERS QUE JUGUEN LES ASSOCIACIONS MARROQUINES ACTUALS:

Creieu que les associacions dels immigrants marroquins són molt necessàries tant al col·lectiu marroquí com la societat catalana?

A nivell de polítiques d'integració, interculturalitat, convivència i cohesió social, creieu que les associacions dels immigrants marroquins aporten algo a la societat catalana i són capaços de crear un clima d'amistat, de convivència, de tolerància i de cohesió social, etc. ?

Al ser d'una altra cultura (que és diferent a la catalana), penseu que les associacions dels immigrants marroquins creen problemes dins de la societat catalana?

Com valoreu el comportament dels catalans cap a les associacions del col·lectiu marroquí en Catalunya?

Participeu en les activitats que organitzen les associacions marroquines i convideu les associacions marroquines a participar amb vosaltres en les activitats que organitzeu?

Com valoreu la participació dels marroquins en les activitats organitzades per les associacions locals?

Coneixeu situacions i casos de discriminació, racisme i de xenofòbia aquí a Catalunya?

Davant d'aquests casos de rebuig, de discriminació, de racisme i de xenofòbia, creieu que les institucions estan fent un esforç per combatre'ls?

En relació al codesenvolupament, que sabeu de les iniciatives i experiències pràctiques de codesenvolupament de les associacions marroquines a Catalunya? Creieu que el codesenvolupament té futur?

Creieu que les associacions marroquines a Catalunya poden jugar el rol de mediadors a nivell intercultural, sanitari o judicial entre el col·lectiu immigrant marroquí i les administracions i la societat civil en general?

Quines són les perspectives de futur de la mediació?/ Considereu que la mediació té futur i sempre es necessitaran mediadors i mediadores en aquesta societat?

Tenint en compte la participació ciutadana i política, creieu que els membres de les associacions dels immigrants marroquins tenen tot el dret a participar en la política catalana i afiliar-se en els partits polítics?

Penseu que els membres de les associacions marroquines estan considerats com a ciutadans de segona a nivell polític?

Acceptareu el fet de que alguns membres de les associacions del col·lectiu marroquí podrien ser elegit regidors, alcaldes, diputats, etc.? Com reaccionareu d'avant d'aquesta situació?

III-RELACIÓ ENTRE ENTITATS/ASSOCIACIONS/ADMINISTRACIONS.

Com valoreu la relació que existeix entre les associacions del col·lectiu marroquí i entitats/associacions/administracions locals?

Creieu que hi ha una bona relació entre els immigrants marroquins i la resta dels components de la societat catalana? /èxits i fracassos?

Quina relació penseu que ha d'existir entre el col·lectiu marroquí i la societat catalana?

VI-ELS LÍDERS ASSOCIATIUS MARROQUINS.

Què sabeu dels líders associatius marroquins a Catalunya?

Podreu explicar quins líders han tingut aquestes associacions i com han arribat a ser-ho?

Quins són els motius per que creuen que ho són?

Quins són els estils de lideratge utilitzats pels líders associatius marroquins a Catalunya?

Quines habilitats, competències i coneixements necessàries han d'adquirir els líders associatius marroquins a Catalunya per oferir el millor d'ells en aquesta aventura?

Que grau d'influència tenen les administracions en crear líders associatius marroquins a Catalunya?

Com valoreu el rol que juguen els líders associatius en l'evolució de l'associacionisme?

Quión 4: entrevista dirigida a los representantes de las instituciones i la sociedad civil catalana.

I- DATOS BÁSICOS DE IDENTIFICACIÓN:

Nombre	
Fecha de la realización de la entrevista	
Contacto	
Codificación de la entrevista	

II- PRESENTACIÓN DE LA ENTIDAD/FUNDACIÓN/INSTITUCIÓN.

Podrá hacer una presentación de su entidad / fundación / institución?

III- EVOLUCIÓN DEL ASOCIACIONISMO DE LOS MARROQUÍES EN CATALUÑA.

¿Cuál es su primera impresión sobre el asociacionismo de los inmigrantes marroquíes que viven en Cataluña?

¿Como veis la creación de las asociaciones de los inmigrantes marroquíes en Cataluña? Es algo positivo o negativo?

¿Para que los inmigrantes marroquíes crean estas asociaciones aquí en Cataluña?

¿Que tipo de asociaciones crean normalmente los inmigrantes marroquíes en Cataluña?

- ¿Piense que hay muchas y/o pocas asociaciones creadas por los inmigrantes marroquíes en Cataluña?
- ¿Cuáles son los puntos de logros y dificultades que tienen?
- ¿Qué importancia tienen estas asociaciones dentro de la sociedad catalana?

IV-PERFIL Y PAPELES QUE JUEGAN LAS ASOCIACIONES MARROQUÍES ACTUALES.

- ¿Cree que las asociaciones de los inmigrantes marroquíes son muy necesarias tanto al colectivo marroquí como la sociedad catalana?
- A nivel de políticas de integración, interculturalidad, convivencia y cohesión social, ¿cree que las asociaciones de los inmigrantes marroquíes aportan algo a la sociedad catalana y son capaces de crear un clima de amistad, de convivencia, de tolerancia y de cohesión social, etc.?
- Al ser de otra cultura (que es diferente a la catalana), ¿cree que las asociaciones de los inmigrantes marroquíes crean problemas dentro de la sociedad catalana?
- ¿Cómo valora el comportamiento de los catalanes hacia las asociaciones del colectivo marroquí en Cataluña?
- ¿Participa en las actividades que organizan las asociaciones marroquíes?
- ¿Invite, Usted, las asociaciones marroquíes a participar con vosotros en las actividades que organizáis?
- ¿Cómo valoran la participación de los marroquíes en las actividades organizadas por las asociaciones locales?
- ¿Cree que las instituciones están haciendo un gran esfuerzo para combatir los rumores y prejuicios y, por tanto, los casos de racismo y xenofobia que existen en la sociedad catalana?
- ¿Conoce, Usted, situaciones y casos de rechazo, de discriminación y de xenofobia aquí en Cataluña?
- En relación al codesarrollo, ¿que sabe de las iniciativas y experiencias prácticas de codesarrollo de las asociaciones marroquíes en Cataluña?
- Aparte de las acciones que han llevado a cabo hasta ahora, ¿cree que el codesarrollo tiene futuro? Hacia dónde va? Situación actual y pronóstico de futuro?.
- A nivel de la mediación, ¿cree que la mediación intercultural, sanitaria o judicial forma parte del interés de las asociaciones marroquíes en Cataluña?
- ¿Cree que la mediación es muy necesaria hoy en día en la sociedad Catalana?
- ¿Cree que las asociaciones marroquíes en Cataluña pueden jugar el rol de mediadores entre el colectivo inmigrante marroquí y las administraciones y la sociedad civil en general?
- ¿Cuáles son las perspectivas de futuro de la mediación? / Considera que la mediación tiene futuro y siempre se necesitarán mediadores en esta sociedad?
- Teniendo en cuenta la participación ciudadana y política, ¿cree que los miembros de las asociaciones de los inmigrantes marroquíes tienen todo el derecho a participar en la política catalana y afiliarse en los partidos políticos?
- ¿Piense, Usted, que los miembros de las asociaciones marroquíes están considerados como ciudadanos de segunda a nivel político?
- ¿Aceptarás el hecho de que algunos miembros de las asociaciones del colectivo marroquí podrían ser elegidos concejales, alcaldes, diputados, etc.? Como reacciones de adelante de esta situación?

VI-RELACIÓN ENTRE ENTIDADES / ASOCIACIONES / ADMINISTRACIONES.

- ¿Cómo valora la relación que existe entre las asociaciones del colectivo marroquí y entidades/ asociaciones/administraciones locales?
- ¿Cuáles son las características de la relación que existe entre el colectivo marroquí y la sociedad catalana?

- ¿Cree que hay una buena relación entre los inmigrantes marroquíes y el resto de los componentes de la sociedad catalana?
- ¿Como podrá explicar la situación de esta relación: éxitos y fracasos?
- ¿Qué relación cree que debe existir entre el colectivo marroquí y la sociedad catalana?

VII- LOS LÍDERES ASOCIATIVOS MARROQUÍES.

- ¿Qué sabe de los líderes asociativos marroquíes en Cataluña?
  - Podrá explicar qué líderes han tenido las asociaciones y cómo han llegado a serlo?
- ¿Cuáles son los motivos para que creen que lo son?
- ¿Cuáles son los estilos de liderazgo utilizados por los líderes asociativos marroquíes en Cataluña?
- ¿Qué habilidades, competencias y conocimientos necesarios deben adquirir los líderes asociativos marroquíes en Cataluña para ofrecer el mejor de ellos en esta aventura?
- ¿Que grado de influencia tienen las administraciones en crear líderes asociativos marroquíes en Cataluña?
- ¿Cómo valora el rol que juegan los líderes asociativos en la evolución del asociacionismo?

